ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קני הוד תורה
קה״ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד:

ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ: טו בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח

המשך תהלים בעמוד פג

אגרות קודש

ב״ה י״ז כסלו, ה׳תשי״א
ברוקלין

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ עוסק בצרכי ציבור

באמונה וכו׳ מוהר״ר מיכאל שי׳ שד״ר

שלום וברכה!

...בברכת חג גאולתנו ופדות נפשנו ופ״ש כל חבורתו תי׳,

מנחם שניאורסאהן

זה עתה קבלתי מכתבו מיום א׳ וישלח עם פ״נ המוסגר בו, אשר אקראהו בל״נ על הציון בחג י״ט כסלו הבע״ל.

בנוגע לשאלתו במכתבו אשר רוצים שיהי׳ ג״כ השם כתר תורה מצורף לשם ישיבתנו, הנה מה שיש להזהר בזה הוא אשר כיון שחברי הועד שעשה בשביל ישיבתנו הם חברי הועד של הישיבה דמלפנים ואם גם בשם ישיבתנו יהי׳ מצורף שם הישיבה דמלפנים, אז יש מקום לחשש שינהגו בהישיבה כאדם העושה בתוך שלו, ובפרט אשר כנראה ממכתבי כת״ר שי׳ הקודמים, הנה גם רשיון הישיבה שלנו מהממשלה רוצים לקחת על יסוד הרשיון הקודם של הישיבה כתר תורה, וצריך בזה זהירות יתרה לשמור את הציור של המוסדות של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, וזה אי אפשר אלא אם כן יהי׳ החלטת כל הענינים בידי תמימים ומחוננכי כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ.

...בטח כבר כתב להרה״ג והרה״ח וכו׳ הר״ש שי׳ מטוסאוו בנוגע לבקשת רשיון הכניסה למדינתו עתה, מתאים למה שכתבתי לו במכתבי הקודם.

אפשר הדבר שימים אלה אשיג העתק בצרפתית ממכתבי למר יוסף שי׳ ברדוגא, ובכל אופן מטובו להודיעני מקבלת הנ״ל את מכתבי ואם נצרך עוד איזה הוספה לזה.

בטח יזכיר את הרב דמידלת שי׳ ע״ד הספרים.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ..... ג

ג) מאמר ד״ה קטונתי מכל החסדים ומכל וגו׳
שבת פרשת וישלח, י״ט כסלו ה׳תש״ל ..... ה

ד) שיחת ש״פ וישלח, י״ט כסלו, ה׳תש״ל ..... יט

ה) שיחת מוצש״ק פ׳ וישלח, י״ט כסלו, ה׳תש״ל. כד

ו) לקוטי-שיחות פרשת ויצא כרך טו ..... לב

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לו

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויצא ..... מא

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויצא ..... מב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויצא ..... פו

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויצא ..... פז

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויצא ..... צח

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... ק

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת ויצא ..... קג

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ויצא ..... קפז

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת ויצא ..... רטו

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק מח, דניאל פרק ט-י ..... ריח

יח) משניות – מסכת כלים
ביאור קהתי ..... רכ

יט) עין יעקב מסכת מועד קטן ..... רכז

כ) מסכת עירובין עם ביאורים
דף קה ..... רכח

כא) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף ב עד דף ז ..... רל

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רנד

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רנה

כד) תורה אור אם לא תדעי לך
אדמו״ר הזקן ..... רנח

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רסא

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רסב

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רסד

כח) קונטרס התפילה
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רסה

כט) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רסו

ל) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רסט

לא) ספר הזכרונות פרק מ ..... ער

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... עדר

לג) חומש לקריאה בציבור ..... רעו

לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רפד

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא ..... רפו

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת וישלח, י"ט כסלו, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל וְגוֹ'[1], וּמְבָאֵר כ"ק אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בָּאִגֶּרֶת שֶׁכָּתַב אַחַר בִּיאָתוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג[2], שֶׁבְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקָּבָּ"ה עוֹשֶׂה לָאָדָם, צָרִיךְ לִהְיוֹת שְׁפַל רוּחַ בִּמְאֹד כּוֹ', וְכָל הַקָּרוֹב אֶל ה' בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהַגְבַּהּ לְמַעְלָה מַטָּה מַטָּה כּוֹ', כָּל שֶׁהוּא קַמֵּיהּ יוֹתֵר, הוּא יוֹתֵר כְּלֹא וְאַיִן וָאֶפֶס, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת יָמִין שֶׁבַּקְדֻשָּׁה וְחֶסֶד לְאַבְרָהָם וְכוֹ'. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁעִנְיַן "קָטַנְתִּי" וְגוֹ' הוּא עִנְיָן כְּלָלִי, וְהֵינוּ, שֶׁנּוֹסָף לְכַךְ שֶׁכָּל "מַעֲשֵׂה אָבוֹת" הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה הֵם "סִימָן" וּנְתִינַת כֹּחַ "לַבָּנִים"[3], הִנֵּה בָּזֶה גּוּפָא יֵשׁ עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים, עִנְיָנִים כְּלָלִיִּים וְעִנְיָנִים כְּלָלִיִּים בְּיוֹתֵר, וְעִנְיַן "קָטַנְתִּי" הוּא עִנְיָן כְּלָלִי בְּיוֹתֵר, כִּי "כָּל הַקָּרוֹב כּוֹ' הוּא יוֹתֵר כְּלֹא" וְכוֹ', שֶׁזֹּהִי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף, כְּדֵי לְהִתְעַלּוֹת וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת קֵרוּב, עַד "לְאִשְׁתָּאבָא בְּגוּפָא דְמַלְכָּא"[4], שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף, כְּדֵי לְהִתְעַלּוֹת וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת הַקֵּרוּב, שֶׁקָּשׁוּר עִם הַבִּטּוּל דְ"קָטַנְתִּי" גוֹ', כַּנַ"ל. וְהִנֵּה, מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[5], שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא מִצַּד בְּחִינַת הַחֲסָדִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן', וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ בַּחֲסָדִים דְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן' לְגַבֵּי הַחֲסָדִים דְּ'עוֹלָם הַתֹּהוּ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא גַּם לַחֲסָדִים דְּ'עוֹלָם הַתֹּהוּ' כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה, אֶלָּא שֶׁשָּׁם הוּא לְהֵפֶךְ מִכְּמוֹ בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן', שֶׁהוּא בְּאֹפֶן שֶׁ"כָּל הַקָּרוֹב יוֹתֵר, הוּא

ביאור בדרך אפשר

1 בפרשת וישלח יעקב אבינו אומר:

2 **קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל וְגוֹ'**[1], **וּמְבָאֵר כ"ק אַדְמוֹ"ר**
3 **הַזָּקֵן בָּאִגֶּרֶת שֶׁכָּתַב** לציבור החסידים **אַחַר בִּיאָתוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג**[2],
4 שם היה אסור בבית הסוהר ושוחרר ביום י"ט כסלו שנת תקנ"ט **(שֶׁבְּכָל**
5 **חֶסֶד וְחֶסֶד** נוסף **שֶׁהַקָּבָּ"ה**
6 **עוֹשֶׂה לָאָדָם, צָרִיךְ לִהְיוֹת**
7 האדם **שְׁפַל רוּחַ בִּמְאֹד כּוֹ',**
8 כלומר, במקום לחוש גאווה על כך
9 שזכה לחסדי הקדוש־ברוך־הוא, הרי
10 ככל שהקדוש־ברוך־הוא מוסיף לעשות
11 איתו טובות וחסדים, האדם צריך
12 להיות יותר שפל בעיני עצמו, וזהו
13 שאמר יעקב אבינו לאחר שזכה
14 לחסדים 'קטונתי', **וְכָל הַקָּרוֹב אֶל**
15 **ה' בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהַגְבַּהּ לְמַעְלָה**
16 **מַעְלָה,** וכל חסד נוסף מוסיף בקרבת
17 האדם אל הקדוש־ברוך –הוא והגבהתו
18 לאלוקות, **צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר**
19 **שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה כּוֹ',**
20 וטעם הדבר הוא כי **כָּל שֶׁהוּא**
21 **קַמֵּיהּ יוֹתֵר,** כל מי שנמצא קרוב
22 יותר לפני ה', **הוּא יוֹתֵר כְּלֹא**
23 **וְאַיִן וָאֶפֶס** (על משקל דברי הזוהר
24 'כולא קמיה, כלא חשיב'), **וְזוֹ הִיא**
25 עניין זה של קרבת ה' **בְּחִינַת יָמִין**
26 **שֶׁבַּקְדֻשָּׁה** כענייננו של הימין לקרב
27 **וְחֶסֶד לְאַבְרָהָם וְכוֹ'** שעבודתו
28 היא בקו החסד, קו הימין והקירוב,
29 והקירוב לאלוקות צריך לגרום לאדם
30 תחושה של קטנות, ענווה ושפלות.
31 **וּמִזֶּה** מהפירוש האמור של אדמו"ר
32 הזקן במשמעות הפנימית של דברי
33 יעקב אבינו 'קטונתי מכל החסדים'
34 **מוּבָן שֶׁעִנְיַן "קָטַנְתִּי" וְגוֹ'**
35 **הוּא עִנְיָן** ומסר־הוראה **כְּלָלִי,**
36 **וְהֵינוּ, שֶׁנּוֹסָף לְכַךְ שֶׁכָּל**
37 **"מַעֲשֵׂה אָבוֹת"** שעשו אברהם
38 יצחק ויעקב **הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה**
39 **הֵם "סִימָן" וּנְתִינַת כֹּחַ**
40 **"לַבָּנִים"**[3], לעבודת ה' של בני
41 ישראל במשך כל הדורות **הִנֵּה בָּזֶה**
42 בעניין 'מעשה אבות סימן לבנים' **גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ** חלוקה לשלושה סוגים
43 שונים, סוג אחד **עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים,** סוג שני **עִנְיָנִים כְּלָלִיִּים** וסוג

ביאור בדרך אפשר

44 שלישי **וְעִנְיָנִים כְּלָלִיִּים בְּיוֹתֵר, וְעִנְיַן "קָטַנְתִּי"** והמסר והנתינת
45 כוח ל'בנים' מעניין זה ב'מעשה אבות' **הוּא עִנְיָן כְּלָלִי בְּיוֹתֵר, כִּי**
46 **"כָּל הַקָּרוֹב כּוֹ' הוּא יוֹתֵר כְּלֹא" וְכוֹ',** עניין זה שכל הקרוב יותר
47 לאלוקות, הרי הוא יותר בביטול ויותר בשפלות, הוא נושא כללי ביותר, חשוב
48 במיוחד, בעבודת ה' **שֶׁזֹּהִי תַּכְלִית**
49 **הַכַּוָּנָה** והמטרה **בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה**
50 **בְּגוּף, כְּדֵי לְהִתְעַלּוֹת וְלִהְיוֹת**
51 **בִּבְחִינַת קֵרוּב** לאלקות, **עַד**
52 להתקרבות ברמה כזאת של
53 **"לְאִשְׁתָּאבָא בְּגוּפָא**
54 **דְמַלְכָּא"**[4], להיות 'נשאב', היינו
55 נכלל, בגוף המלך, כלומר, התקרבות
56 לאלוקות באופן כזה שהאדם מאבד את
57 מציאותו ונכלל באלוקות **שֶׁזֶּהוּ**
58 התקרבות ברמה של ביטול עד כדי
59 התכללות **תַּכְלִית הָעִלּוּי בִּבְחִינַת**
60 **הַקֵּרוּב, שֶׁקָּשׁוּר עִם הַבִּטּוּל**
61 **דְ"קָטַנְתִּי" גוֹ', כַּנַ"ל.**
62 **וְהִנֵּה, מְבֹאָר בְּכַמָּה**
63 **מְקוֹמוֹת**[5], בתורת החסידות
64 **שֶׁעִנְיָן זֶה** שהחסד מלמעלה גורם
65 לביטול ושפלות של האדם **הוּא**
66 **מִצַּד בְּחִינַת הַחֲסָדִים כְּפִי**
67 **שֶׁהֵם בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן',** הוא
68 העולם המתוקן שנברא ומקבל את
69 חיותו ב'סדר השתלשלות' הדרגתי
70 מסודר כפי שהוא כעת **וְזֶהוּ**
71 **הַחִדּוּשׁ בַּחֲסָדִים דְּ'עוֹלָם**
72 **הַתִּקּוּן' לְגַבֵּי הַחֲסָדִים**
73 **דְּ'עוֹלָם הַתֹּהוּ'** העולם שקדם
74 ל'עולם התיקון' ובו האורות מרובים
75 והכלים מועטים, והארת האור איננה
76 בצורה מסודרת ובהתלבשות. ואילו
77 ב'עולם התוהו' אופן השפעת החסד
78 והתוצאות מכך הם באופן אחר. **וְיֵשׁ**
79 **לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא גַּם**
80 אפילו **לַחֲסָדִים דְּ'עוֹלָם הַתֹּהוּ'**
81 **כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה**
82 (ולא רק לניצוצות שנפלו מעולם
83 התוהו, למטה למקומות שמחוץ
84 לקדושה), **אֶלָּא שֶׁשָּׁם** ב'עולם
85 התוהו' **הוּא לְהֵפֶךְ מִכְּמוֹ בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן', הוּא**
86 השפעת החסד ועבודת האדם בעקבות השפעת החסד מלמעלה היא **בְּאֹפֶן**

---

1) פרשתנו לב, יא. 2) תניא אגה"ק סימן ב. 3) ראה תנחומא לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך יב, ו. יב, י. יד, א. אוה"ת ר"פ לך. ובכ"מ. 4) זח"א ריז, ב. 5) ד"ה קטנתי עטר"ת. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁ"כָּל הַקָּרוֹב יוֹתֵר לאלוקות, **הוּא יוֹתֵר כְּלֵא** בביטול יותר" **כו'**. **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר בְּעִנְיַן תְּפִלַּת יַעֲקֹב, "אֶלֹקֵי אָבִי אַבְרָהָם וְגוֹ'**[6] (שבהמשך לזה נאמר **קָטַנְתִּי" וְגוֹ'**), **כַּמְבֹאָר בְּ'תוֹרָה אוֹר'**[7] לאדמו"ר הזקן **שֶׁיַּעֲקֹב הִתְפַּלֵּל שֶׁיִּמְשַׁךְ** מלמעלה למטה ויתגלו **אֵלָיו הַמַּקִּיפִים דִּקְדֻשָּׁה** האורות העליונים הנעלים מכדי להתלבש בפנימיות והם כמו 'מקיפים' מלמעלה **שֶׁל הָאָבוֹת,** שנמשכו והתגלו על ידי האבות **לַעֲזוֹר לוֹ** במילוי המשימה המיוחדת **שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ** האור **הַמַּקִּיף** הנעלה **דְּ'עוֹלָם הַתֹּהוּ'** שיומשך מלמעלה למטה וירד **שֶׁיִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה כו'** בעולם הזה התחתון (**שֶׁגַּם זֶה** המשכה של אורות דתוהו למטה **הוּא עִנְיַן כְּלָלִי - כְּלָלוּת עִנְיַן בְּרוּר 'עוֹלָם הַתֹּהוּ' עַל־יְדֵי 'עוֹלָם הַתִּקּוּן'**, על ידי העבודה בענייני העולם, היינו תיקון ובירור הניצוצות שנפלו מעולם התוהו לענייני העולם, על ידי עיסוק בתורה ומצוות, שעל ידי מגע בענייני העולם, מבררים את עולם התוהו על ידי עולם התיקון **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעַלֶּה גַּם 'עוֹלָם הַתִּקּוּן' עַצְמוֹ** וגם הוא עצמו נהיה יותר מתוקן ויותר מבורר), **שֶׁכַּוָּנָתוֹ** של יעקב אבינו **בָּזֶה הָיְתָה גַּם לִפְעֹל בְּרוּר** ותיקון של **'עוֹלָם הַתֹּהוּ' שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ עִנְיַן "קָטַנְתִּי", כְּמוֹ בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן'** כי מצד עצמו אין ב'עולם התוהו' ביטול, ואדרבה, המידות מאירות בו בתוקף והכלים לא מגבילים את האורות כמו בעולם התיקון.

* * *

וְהִנֵּה, מְבֹאָר בְּ'תוֹרָה אוֹר'[8] לאדמו"ר הזקן, פרשת וישלח, **שֶׁמִּצַּד יַעֲקֹב הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת הַבְּרוּר כו'**, והתיקון של עולם התוהו (ובהמשך לזה הכנת העולם לשלימות התיקון בגאולה השלימה) **אַךְ הַחִסָּרוֹן** באותה שעה **הָיָה מִצַּד עֲשָׂו כו'** שעשו מצידו לא היה מוכן לשלימות התיקון והבירור, **וְעִנְיַן זֶה** של שלימות התיקון שלא נשלם באותה שעה, בעת שיעקב ועשו נפגשו, **יֵשְׁלַם לֶעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח **בְּגִמַר הַבֵּרוּרִים** כשיסתיימו כל הבירורים של כל הניצוצות של הקדושה, **וּכְדִבְרֵי יַעֲקֹב** לעשו האמורים בפרשה **"עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה"**[9], **וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[10] במדרשים על פסוק זה (**הוּבָא בְּרַשֶׁ"י עַל אֲתַר** במקום, בפירושו על הכתוב) **שֶׁזֶּה** גמר הבירור של עשו **יִהְיֶה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר**[11] בנבואת עובדיה, המדברת על לעתיד לבוא **וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו, וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה (כְּפִי שֶׁאוֹמְרִים בְּסִיּוּם הַהַפְטָרָה** של שבת פרשת וישלח), **שֶׁזֶּהוּ** הבירור והתיקון של עשו שיושלם לעתיד לבוא **תַּכְלִית** ושלימות **הַבֵּרוּר** והתיקון של כללות הבריאה, **וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, קֹדֶם חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת,** שהעולם היה מתוקן בתכלית ומקום ראוי לגילוי אלוקות, ודברי חכמינו ז"ל במדרש **שֶׁ"עוֹלָם עַל מְלוּאוֹ נִבְרָא"**[12], שהעולם נברא 'מלא' ושלם ללא פגם **שֶׁזֶּהוּ** השלמות של העולם שבה מדובר כאן היא **כְּלָלוּת עִנְיַן גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם,** העובדה שהעולם לא מסתיר ולא מעלים על האלוקות אלא הוא מקום מתאים להארת וגילוי האלוקות **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[13] ב'שיר השירים' שהקדוש־ברוך־הוא אומר על השראת השכינה וגילוי האלוקות בעולם הזה **"בָּאתִי לְגַנִּי", וְאִיתָא** ומובא על כך **בְּ'מִדְרַשׁ רַבָּה'**[14] **"לִגְנוּנִי,** למקום התחייחדות שלי וחזרתי, כביכול **לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה"**, היינו שבהשראת השכינה במציאות הגשמית בעת הקמת המשכן (והמקדש), חזר להיות המצב שהיה בהתחלת הבריאה, לפני חטא עץ הדעת, **כִּי** בתחילת הבריאה **"עִקָּר שְׁכִינָה** עיקר השראת השכינה **בַּתַּחְתּוֹנִים** בעולם הזה התחתון **הָיְתָה"**[15], **אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת וְהַחֲטָאִים שֶׁלְּאַחֲרָיו, נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵאֶרֶץ לָרָקִיעַ וְכוּ' עַד לָרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְאַחַר־כַּךְ**

ביאור בדרך אפשר

1 יוֹתֵר כְּלֵא" כו'. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר בְּעִנְיַן
2 תְּפִלַּת יַעֲקֹב, "אֶלֹקֵי אָבִי אַבְרָהָם וְגוֹ'[6] (קָטַנְתִּי"
3 וְגוֹ'), כַּמְבֹאָר בְּ'תוֹרָה אוֹר'[7] שֶׁיַּעֲקֹב הִתְפַּלֵּל
4 שֶׁיִּמְשַׁךְ אֵלָיו הַמַּקִּיפִים דִּקְדֻשָּׁה שֶׁל הָאָבוֹת,
5 לַעֲזוֹר לוֹ שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיף דְּ'עוֹלָם הַתֹּהוּ'
6 שֶׁיִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה כו' (שֶׁגַּם זֶה הוּא עִנְיַן כְּלָלִי -
7 כְּלָלוּת עִנְיַן בְּרוּר 'עוֹלָם הַתֹּהוּ' עַל־יְדֵי 'עוֹלָם
8 הַתִּקּוּן', שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעַלֶּה גַּם 'עוֹלָם הַתִּקּוּן'
9 עַצְמוֹ), שֶׁכַּוָּנָתוֹ בָּזֶה הָיְתָה גַּם לִפְעֹל בְּרוּר 'עוֹלָם
10 הַתֹּהוּ' שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ עִנְיַן "קָטַנְתִּי", כְּמוֹ בְּ'עוֹלָם
11 הַתִּקּוּן'. וְהִנֵּה, מְבֹאָר בְּ'תוֹרָה אוֹר'[8] שֶׁמִּצַּד יַעֲקֹב
12 הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת הַבְּרוּר כו', אַךְ הַחִסָּרוֹן הָיָה
13 מִצַּד עֵשָׂו כו', וְעִנְיַן זֶה יֵשְׁלַם לֶעָתִיד־לָבֹא בְּגִמַר
14 הַבֵּרוּרִים, וּכְדִבְרֵי יַעֲקֹב "עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל
15 אֲדֹנִי שֵׂעִירָה"[9], וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[10] (הוּבָא
16 בְּרַשֶׁ"י עַל אֲתַר) שֶׁזֶּה יִהְיֶה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ,
17 שֶׁנֶּאֱמַר[11] וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת
18 הַר עֵשָׂו, וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה (כְּפִי שֶׁאוֹמְרִים
19 בְּסִיּוּם הַהַפְטָרָה), שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַבֵּרוּר, וּכְמוֹ
20 שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, קֹדֶם חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת,
21 שֶׁ"עוֹלָם עַל מְלוּאוֹ נִבְרָא"[12], שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן
22 גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[13] "בָּאתִי
23 לְגַנִּי", וְאִיתָא בְּ'מִדְרַשׁ רַבָּה'[14] "לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם
24 שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה", כִּי "עִקָּר שְׁכִינָה
25 בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה"[15], אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־
26 הַדַּעַת וְהַחֲטָאִים שֶׁלְּאַחֲרָיו, נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה
27 מֵאֶרֶץ לָרָקִיעַ וְכוּ' עַד לָרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְאַחַר־כַּךְ
37 וְהִנֵּה, מְבֹאָר בְּ'תוֹרָה אוֹר'[8]
38 לאדמו"ר הזקן, פרשת וישלח, שֶׁמִּצַּד יַעֲקֹב הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת
39 הַבְּרוּר כו', והתיקון של עולם התוהו (ובהמשך לזה הכנת העולם
40 לשלימות התיקון בגאולה השלימה) אַךְ הַחִסָּרוֹן באותה שעה הָיָה
41 מִצַּד עֵשָׂו כו' שעשו מצידו לא היה מוכן לשלימות התיקון והבירור,
42 וְעִנְיַן זֶה של שלימות התיקון שלא נשלם באותה שעה, בעת שיעקב ועשו
43 בִּגְמַר הַבֵּרוּרִים
44 וּכְדִבְרֵי יַעֲקֹב
45 "עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה"[9],
46 (הוּבָא בְּרַשֶׁ"י עַל
47 אֲתַר
48 יִהְיֶה
49 בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר[11]
50 בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר[11]
51 וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן
52 לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו, וְהָיְתָה
53 לַה' הַמְּלוּכָה (כְּפִי שֶׁאוֹמְרִים
54 בְּסִיּוּם הַהַפְטָרָה
55 שֶׁזֶּהוּ
56 תַּכְלִית
57 הַבֵּרוּר
58 וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת
59 הַבְּרִיאָה, קֹדֶם חֵטְא עֵץ־
60 הַדַּעַת,
61 ומקום ראוי לגילוי אלוקות, ודברי
62 חכמינו ז"ל במדרש שֶׁ"עוֹלָם עַל
63 מְלוּאוֹ נִבְרָא"[12],
64 שֶׁזֶּהוּ
65 השלמות של העולם שבה מדובר כאן
66 כְּלָלוּת עִנְיַן גִּלּוּי אֱלֹקוּת
67 בָּעוֹלָם,
68 מסתיר ולא מעלים על האלוקות אלא
69 הוא מקום מתאים להארת וגילוי
70 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[13]
71 השראת השכינה וגילוי האלוקות
72 בעולם הזה
73 "בָּאתִי לְגַנִּי",
74 וְאִיתָא
75 רַבָּה'[14] "לִגְנוּנִי,
76 התחייחדות שלי וחזרתי, כביכול
77 לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי
78 בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה"[15],
79 במציאות הגשמית בעת הקמת המשכן
80 (והמקדש), חזר להיות המצב שהיה בהתחלת הבריאה, לפני חטא עץ הדעת,
81 כִּי בתחילת הבריאה "עִקָּר שְׁכִינָה עיקר השראת השכינה בַּתַּחְתּוֹנִים
82 בעולם הזה התחתון הָיְתָה"[15], אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת
83 וְהַחֲטָאִים שֶׁלְּאַחֲרָיו, נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵאֶרֶץ התחתונה
84 לָרָקִיעַ וְכוּ' עַד לָרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְאַחַר־כַּךְ לאחר שבעקבות

---

6) שם, י. 7) פרשתנו כד, ד. 8) שם, סע"ב ואילך. 9) פרשתנו לג, יד. 10) ב"ר פע"ח, יד (בסופו). יל"ש פרשתנו רמז קלג. 11) עובדי' א, כא. 12) ב"ר פי"ד, ז. וראה שם פי"ב, ו. פי"ג, ג (וביפ"ת שם). 13) שה"ש ה, א. 14) שהש"ר עה"פ. וראה בארוכה המשך באתי לגני ה'שי"ת (ספר המאמרים תש"י ע' 111). 15) ראה ב"ר פי"ט, ז. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

עָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים (בְּשִׁבְעָה הַדּוֹרוֹת), החל מאברהם אבינו שהוא הראשון **עַד לְמֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי, וְעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם הִמְשִׁיכוּ אֶת הַשְּׁכִינָה** בחזרה **לְמַטָּה בָּאָרֶץ** כפי שהיה לפני חטא עץ הדעת.

וְכָאָמוּר, שֶׁיַּעֲקֹב מִצַּד־עַצְמוֹ הָיָה כְּבָר מוּכָן לָזֶה לשלימות התיקון והבירור של העולם שיחזור להיות מקום של השראת השכינה כפי שהיה בתחילת הבריאה **אָז** בימי יעקב ועשו, **וְרָצָה** יעקב **לִפְעֹל זֹאת גַּם בְּעֵשָׂו** שגם עשו מצידו יבוא כבר אז להכרה ב׳והייתה לה׳ המלוכה׳, ויעקב רצה להשפיע את הדבר לעשו **עַל־יְדֵי דּוֹרוֹן תְּפִלָּה וּמִלְחָמָה, כְּפִי שֶׁפֵּרֵשׁ רַשׁ״י**[16] בפרשת וישלח **שֶׁיַּעֲקֹב הִתְקִין עַצְמוֹ** לפני שנפגש עם עשו **לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לְדוֹרוֹן** מתנה, כמסופר בתורה שיעקב שלח לעשו מנחה **לִתְפִלָּה** להקדוש ברוך הוא שיציל אותו מיד עשו **וּלְמִלְחָמָה** אם עשו יילחם בו.

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיָנָם התוכן הפנימי **שֶׁל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ** דורון ותפילה ומלחמה **וּמַהִי שַׁיָּכוּתָם** של שלוש הדברים **זֶה לָזֶה,** שהרי יעקב עשה את כל השלושה, **דְּלִכְאוֹרָה אַדְּרַבָּה, הֲרֵי הֵם** הדורון, התפילה והמלחמה **עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים זֶה מִזֶּה, כִּי דּוֹרוֹן** מתנה **הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד וְהַקֵּרוּב, וּמִלְחָמָה הוּא עִנְיַן הָרְחוּק** והריחוק הוא גדול ביותר **עַד לְפֵרוּד מַמָּשׁ, וְאִם־כֵּן מַהִי הַשַּׁיָּכוּת בֵּין שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים אֵלּוּ** שיעקב נקט בכל שלושתם יחד?

ב) וּלְהָבִין זֶה העניין שיעקב אבינו התכונן גם בדורון, גם בתפילה וגם במלחמה למרות שהם דברים שונים והפכיים **צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה**

ביאור בדרך אפשר

כְּלָלוּת עִנְיַן משמעות התוכן הכללי של **הַמְשָׁכַת** וגילוי **אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם,** שהיא, כדברי המדרש, השליחות **״לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים״**[17], לעשות את העולם הזה התחתון למקום ראוי לגילוי והמשכת אלוקות, **״דִּירָה״ דַּיְקָא,** והמדרש מדייק ונוקט דוגמה מ׳דירה׳ **שֶׁבָּהּ** בדירתו **נִמְצָא הָאָדָם הַדָּר בָּהּ בְּכָל עִנְיָנָיו, בְּחִיצוֹנִיּוּתוֹ וּבִפְנִימִיּוּתוֹ, וְעַד לְכָל עַצְמוּתוֹ**[18], דירת האדם היא המקום שבו הוא נמצא בעצם המציאות שלו ובכל הפרטים של המציאות שלו, ולא מקום שבו הוא נמצא רק לזמן מסויים ולצורך מסויים בלבד, וכך גם בנמשל, עשיית העולם הזה ל׳דירה׳ לאלוקות, משמעותה שהעולם נהיה המקום שבו עיקר ועצמיות האלוקות נמצאת בגלוי ובכל התוקף, **כִּי עִקַּר עִנְיַן הַ״דִּירָה״** התגלות האלקות בעולם באופן של ׳דירה׳ כאמור **הָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן בַּ״מִּשְׁכָּן דְּאִקְּרֵי מִקְדָּשׁ״**[19], משכן הנקרא מקדש (וכמו שמצינו שהציווי בתורה על עשיית המקדש נאמר בלשון ׳ועשו לי מקדש׳) **וּכְדִבְרֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ** אודות חנוכת בית המקדש הראשון, **״הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ,** אינם יכולים להכיל את גילוי האלוקות **אַף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה״**[20], **וְהַיְנוּ, שֶׁ״הַבַּיִת הַזֶּה״ (בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ), הָיָה ״דִּירָה״ לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר ״הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ״,** כלומר, ׳השמים ושמי השמים׳ לא יכולים להכיל את גילוי האלוקות ולהיות ׳דירה׳ לאלוקות, ואילו בית המקדש הוא כן מקום ראוי לכך.

וְלִכְאוֹרָה דבר זה שבית המקדש כן יכול להיות ׳דירה׳ לאלוקות, ואילו ׳השמים ושמי השמים׳ לא יכולים להיות מקום ראוי לכך **צָרִיךְ בֵּאוּר**[21],

---

16) פרשתנו לב, ט. - נתבאר בשיחות שלאחר המאמר (לקוטי שיחות חט״ו ע׳ 265 ואילך). 17) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 18) ראה מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״א ע׳ תפט (ועם הגהות - אוה״ת שה״ש ח״ב ע׳ תרעט ואילך). אוה״ת בלק ריש ע׳ תתקצז. המשך תרס״ו ע׳ ה. 19) עירובין ב, א. 20) מלכים־א ח, כז. דברי הימים־ב ו, יח. 21) בהבא לקמן - ראה ד״ה פדה בשלום פר״ת*, תרפ״ז (ספר המאמרים פר״ת ס״ע קפג ואילך. תרפ״ז ע׳ פג ואילך). ספר המאמרים תרמ״ג ע׳ פז ואילך. וראה גם ד״ה הנ״ל תשי״ג (ספר המאמרים תשי״ג ע׳ נא ואילך).

*) ראה גם תורת מנחם התוועדויות חנ״ח ע׳ 309 הערה 1.

ביאור בדרך אפשר

וְכִתְמִיהַת שְׁלֹמֹה המלך עצמו שאמר את הדברים הללו בפליאה ותמיהה **"הַאֻמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹקִים עַל הָאָרֶץ, הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ, אַף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה", אֵיךְ שַׁיָּךְ** איך ייתכן הדבר **שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ תִּהְיֶה הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה וְ"דִירָה" לְעַצְמוּתוֹ,** עצמיות האלוקות תאיר ותתגלה בו בגלוי **בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁ"הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם** שהם מסמלים דרגות נעלות ברוחניות **לֹא יְכַלְכְּלוּךָ", וְכַיָּדוּעַ שֶׁ"שָׁמַיִם" קָאֵי** מכוון **עַל עוֹלָם הָאֲצִילוּת** הראשון והנעלה מארבעת העולמות הרוחניים הכלליים של 'סדר השתלשלות' אצילות־בריאה־יצירה־עשיה **(וְכַמְּבֹאָר בַּדְּרוּשִׁים**[22] מאמרי חסידות **עַל הַפָּסוּק**[23] **הַלְּלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם), וּ"שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם",** היינו השמיים של השמיים, **קָאֵי** מכוון **עַל עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת,** ובאופן כללי, העולמות שלמעלה מ'סדר השתלשלות', **הִנֵּה גַּם** אפילו **הֵם,** הן עולם האצילות והן עולמות האין־סוף שלמעלה מאצילות, **"לֹא יְכַלְכְּלוּךָ",** אינם יכולים להיות 'כלים' ראויים לגילוי והארה של עצמיות האלקות, **וְאִם־כֵּן הֲרֵי זֶה פֶּלֶא וּדְבַר־חִדּוּשׁ שֶׁדַּוְקָא "הַבַּיִת הַזֶּה"** בית המקדש שהוא מציאות גשמית בעולם הזה התחתון **יִהְיֶה בְּאֹפֶן דְּ"יְכַלְכְּלוּךָ"** וכן יכיל את ההתגלות של עצמיות האלוקות, **וּבְאֹפֶן שֶׁל "דִירָה" כו'** וההתגלות תהיה בדומה לאופן שבו האדם דר בדירתו, היינו שנמצא שם בכל עצמותו ועם כל העניינים שלו, הפנימיים והחיצוניים, כמבואר לעיל, והרי זה, כאמור, דבר פלא וחידוש שצריך ביאור.

ביאור בדרך אפשר

זֶה על גילוי האלוקות על ידי עניין הנבואה **נֶאֱמַר**[26] בהושע **"וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה",** כלומר **שֶׁזֶּהוּ** ההתגלות האלוקית בנבואה **רַק דְּמְיוֹן בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד בְּחִינַת הָאֱלֹקוּת הַמִּתְגַּלָּה לַנָּבִיא, שֶׁאֵין זֶה מַהוּת** ועצמיות **הָאֱלֹקוּת, כִּי־אִם זִיו וְהֶאָרָה** מועטת **בִּלְבַד** ולכן הדבר נחשב רק 'דמיון' כי אין בכך התגלות המהות והעצמות. **וְגַם** בנוסף לכך שמצד האור מדובר בזיו והארה בלבד, **מִצַּד הַנָּבִיא, אֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָיָה כְּלִי** ראוי **לַנְּבוּאָה** כך שהנבואה תוכל להאיר בתוך המהות והעצמיות של הנביא, **כִּי־אִם בְּדֶרֶךְ הַכְשָׁרָה,** השייכות של הנביא לקליטת הנבואה הייתה רק זאת שהייתה לו הכנה מסויימת לכך **שֶׁהָיָה רַק מֻכְשָׁר** ומתאים **לָזֶה, אֲבָל הַנְּבוּאָה לֹא הָיְתָה מִתְלַבֶּשֶׁת בִּכְלֵי מֹחוֹ** של הנביא בהתלבשות פנימית **וּמִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ** אלא נשארת כדבר שמאיר מעליו ולא נכנס בו בפנימיות. **וּבְדֶגְמַת הָאֶפְשָׁרוּת לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא** ולא בחוץ לארץ, **כְּמַאֲמַר רִבּוֹתֵינוּ ז"ל**[27] במדרש **"מִשֶּׁנִּבְחֲרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נִפְסְלוּ כָּל הָאֲרָצוֹת", שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא בִּבְחִינַת כְּלִי** ראוי ומתאים **לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה** כך שהתגלות הנבואה בארץ ישראל היא באופן של התלבשות פנימית, **אֶלָּא** הכוונה **רַק שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַד הִיא הַמָּקוֹם הַמֻּכְשָׁר** והראוי **לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה** בדומה לאמור לעיל שנביא הוא מי שיש לו הכנה ואפשרות להתנבא, אבל אין הכוונה שהוא ראוי ומתאים לנבואה במידה כזו שהארת הנבואה תתגלה ותאיר בו ותתלבש בו בפנימיות. **וְעַל־דֶּרֶךְ כְּתִיבַת דְּבַר־שֵׁכֶל בְּאֶצְבְּעוֹת הַיָּד,** והדבר דומה לפעולה של אדם שמעלה על הכתב רעיון שכלי באמצעות אצבעות היד **שֶׁאֵינָן**

1 שְׁלֹמֹה "הַאֻמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹקִים עַל הָאָרֶץ, הִנֵּה
2 הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ, אַף כִּי הַבַּיִת
3 הַזֶּה", אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ תִּהְיֶה הַשְׁרָאַת
4 הַשְׁכִינָה וְ"דִירָה" לְעַצְמוּתוֹ, בָּהּ בְּשָׁעָה
5 שֶׁ"הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ", וְכַיָּדוּעַ
6 שֶׁ"שָׁמַיִם" קָאֵי עַל עוֹלָם הָאֲצִילוּת (וְכַמְּבֹאָר
7 בַּדְּרוּשִׁים[22] עַל הַפָּסוּק[23] הַלְּלוּ אֶת ה' מִן
8 הַשָּׁמַיִם), וּ"שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם" קָאֵי עַל עוֹלָמוֹת
9 הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת, הִנֵּה גַּם
10 הֵם "לֹא יְכַלְכְּלוּךָ", וְאִם־כֵּן הֲרֵי זֶה פֶּלֶא וּדְבַר־
11 חִדּוּשׁ שֶׁדַּוְקָא "הַבַּיִת הַזֶּה" יִהְיֶה בְּאֹפֶן
12 דְּ"יְכַלְכְּלוּךָ", וּבְאֹפֶן שֶׁל "דִירָה" כו'.
13 ג) **וְהִנֵּה**[24] כַּמָּה גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל[25] מְבָאֲרִים,
14 שֶׁהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ
15 הָיְתָה בְּדֶגְמַת עִנְיַן הַנְּבוּאָה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[26]
16 "וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה", שֶׁזֶּהוּ רַק דִּמְיוֹן בִּלְבַד,
17 שֶׁזֶּהוּ מִצַּד בְּחִינַת הָאֱלֹקוּת הַמִּתְגַּלָּה לַנָּבִיא,
18 שֶׁאֵין זֶה מַהוּת הָאֱלֹקוּת, כִּי־אִם זִיו וְהֶאָרָה
19 בִּלְבַד. וְגַם מִצַּד הַנָּבִיא, אֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָיָה כְּלִי
20 לַנְּבוּאָה, כִּי־אִם בְּדֶרֶךְ הַכְשָׁרָה, שֶׁהָיָה רַק מֻכְשָׁר
21 לָזֶה, אֲבָל הַנְּבוּאָה לֹא הָיְתָה מִתְלַבֶּשֶׁת בִּכְלֵי
22 מֹחוֹ וּמִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ. וּבְדֶגְמַת הָאֶפְשָׁרוּת לְעִנְיַן
23 הַנְּבוּאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רִבּוֹתֵינוּ
24 ז"ל[27] "מִשֶּׁנִּבְחֲרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נִפְסְלוּ כָּל
25 הָאֲרָצוֹת", שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא
26 בִּבְחִינַת כְּלִי לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה, אֶלָּא רַק שֶׁאֶרֶץ
27 יִשְׂרָאֵל לְבַד הִיא הַמָּקוֹם הַמֻּכְשָׁר לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה.
28 וְעַל־דֶּרֶךְ כְּתִיבַת דְּבַר־שֵׁכֶל בְּאֶצְבְּעוֹת הַיָּד,

40 ג) **וְהִנֵּה**[24] כַּמָּה גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל[25] מְבָאֲרִים, שֶׁהַשְׁרָאַת
41 הַשְׁכִינָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה בְּדֶגְמַת עִנְיַן הַנְּבוּאָה, שֶׁעַל

---

22) ראה סידור עם דא"ח סה, ב. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'ו. ח"ג ע' א'שלב. ועוד. 23) תהלים קמח, א. 24) בהבא לקמן - ראה אוה"ת ויצא קעח, א ואילך. ביאוה"ז להצ"צ ח"א ע' קג ואילך. ספר המאמרים תר"ל ע' סג ואילך. תרמ"ג שם. 25) ראה הנסמן בלקוטי שיחות חי"ט ע' 141. 26) הושע יב, יא. 27) תנחומא בא ה. מכילתא בא יב, א. וראה מו"ק כה, א וברש"י שם. זח"א קמא, רע"א.

ביאור בדרך אפשר

כֵּלִים לְאוֹר הַשֵּׂכֶל, העצם מהות הדבר, שכל מתלבש ומאיר בכלי המוח ואילו אצבעות היד הן לא כלי להתלבשות השכל **אֶלָּא הֵן** האצבעות **רַק מְכִשָּׁרוֹת** מוכנות ומתאימות **לְכָךְ שֶׁעַל־יָדָן תַּעֲבֹר הַהַשְׂכָּלָה** מהמוח אל הכתב. **וְאֵין זֶה כְּמוֹ כֹּחַ הַשֵּׂכֶל בַּמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ, שֶׁהַמֹּחַ הוּא** אכן **כְּלִי** ראוי **לְאוֹר הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בּוֹ** השכל מתלבש במוח, בהתלבשות פנימית **וּמִתְאַחֵד עִמּוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֶצְבְּעוֹת הַיָּד אֵינָן כֵּלִים** ראויים **לַשֵּׂכֶל כְּלָל (וּבָזֶה הֵן** אצבעות היד **מִשְׁתַּוּוֹת לְאֶצְבְּעוֹת הָרֶגֶל** וכשם שמובן שאצבעות הרגל הן לא כלי לאור השכל, כך גם לגבי אצבעות היד), **אֶלָּא הֵן רַק מֻכְשָׁרוֹת** יש להן את האפשרות והיכולת המעשית **לְהַעֲבִיר אֶת הַשֵּׂכֶל** מהמוח אל הכתב.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה (לְדַעַת גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הַנַּ״ל), שֶׁכְּלֵי מֹחוֹ שֶׁל הַנָּבִיא מצד טבעם ומהותם **אֵינָם כֵּלִים** ראויים **לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה** ולכן הנבואה לא מתלבשת בנביא בפנימיות ואיננה מתאחדת עמו, **אֶלָּא הֵם רַק מֻכְשָׁרִים לְכָךְ** ויש להם את האפשרות להתנבא.

וּכְמוֹ־כֵן הָיָה, לפי שיטה זו, **בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה** בית המקדש הגשמי **כְּלִי** ראוי **לֶאֱלוּקוּת** והתלבשות האלוקות בבית המקדש אכן לא הייתה התלבשות פנימית, **אֶלָּא רַק** בית המקדש **הָיָה** רק מקום **מֻכְשָׁר לְהַשְׁרָאַת אֱלוּקוּת. וְעוֹד זֹאת,** שגם מצד מדריגת האור **שֶׁבְּחִינַת הָאֱלוּקוּת שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה זִיו וְהֶאָרָה בִּלְבַד, כְּמוֹ בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה.**

אַךְ מועטת **בִּלְבַד, כְּמוֹ בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה אֵינוֹ כֵּן, כִּי** לאמיתו של דבר **גַּם עִנְיַן הַנְּבוּאָה אֵינוֹ אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה בִּלְבַד, דְּאַף שֶׁלְּשׁוֹן הַפָּסוּק**[26] **הוּא** ״**וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה**״, **וְכִמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[28] ״**כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה**״, **וּבִלְשׁוֹן הַקַּבָּלָה וְהַחֲסִידוּת הוּא** עִנְיַן ״**אַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה**״, **שֶׁזֶּהוּ** התגלות האלוקות באופן של אספקלריא שאינה מאירה **עִנְיָנָהּ שֶׁל סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא רַק הֶאָרָה,** בשונה משאר הספירות שלכל אחת יש תוכן וענין משלה, **וַאֲפִילוּ שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא שֶׁהָיָה ״רֹאשׁ לַנְּבִיאִים״**[29]**, לְפִי שֶׁנְּבוּאָתוֹ הָיְתָה מִבְּחִינַת ׳נֵצַח וְהוֹד׳**[30]**, שֶׁלָּכֵן אָמַר** שמואל הנביא על הקדוש־ברוך־הוא ״**וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל גוֹ׳**[31] לא ישקר, **הִנֵּה בְּחִינַת ׳נֵצַח וְהוֹד׳ הֵם** כפי שנאמר ב״פתח אליהו״ **״לְבַר מִגּוּפָא״**[32], חוץ מהגוף עצמו, בדומה לספירת המלכות שאיננה חלק מהספירות עצמן רק הארה **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם** למרות כל האמור במקורות אלו בענין הנבואה (שהיא רק בחינת ׳כה׳ ולא בחינת ׳זה׳ ורק בחינת ׳אספקלריא שאינה מאירה׳ ולא התגלות מהספירות עצמן), מכל־מקום, האמת היא שענין הנבואה **אֵין זֶה**

ביאור בדרך אפשר

״כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה״, על הכתוב (בפרשת מטות) ״זה הדבר אשר ציווה ה׳ אל משה״ אמרו חכמינו ז״ל שכל הנביאים נתנבאו ב׳כה׳ והנבואות שלהם פותחות ב׳כה אמר ה׳״ ואילו משה רבינו נתנבא ב׳זה׳, ומוסבר על כך ש׳זה׳ הוא לשון המתייחס למציאות ברורה וגלוייה (׳מראה באצבעו ואומר זה׳) ואילו ׳כה׳ מתייחס למציאות מצומצמת ונסתרת, **וּבִלְשׁוֹן הַקַּבָּלָה וְהַחֲסִידוּת הוּא** אופן הגילוי אל הנביאים ב׳כה׳ **עִנְיַן ״אַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה״,** וכדברי חכמינו ז״ל שגם בזה מתבטא ההבדל בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, שמשה רבנו ראה את מראה הנבואה ב״אספקלריא״ (זכוכית) המאירה שאינה מסתירה על האור, בשונה משאר הנביאים שראו את הנבואה ב״אספקלריא״ שאינה מאירה אלא מסתירה על בהירות האור, וכפי שמסופר בגמרא שהמלך מנשה הרג את ישעיה הנביא לאחר שטען כלפיו: ״משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי - ואת אמרת וראה את ה׳ יושב על כסא רם ונשא״. ובהמשך הגמרא עונה על הסתירה לכאורה בין דברי משה לדברי ישעיה: ״כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה (ולכן בעצם לא ראו את ה׳ ממש), משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה״, **שֶׁזֶּהוּ** התגלות האלוקות באופן של אספקלריא שאינה מאירה **עִנְיָנָהּ שֶׁל סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא רַק הֶאָרָה,** בשונה משאר הספירות שלכל אחת יש תוכן וענין משלה, **וַאֲפִילוּ שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא שֶׁהָיָה ״רֹאשׁ לַנְּבִיאִים״**[29]**, לְפִי שֶׁנְּבוּאָתוֹ הָיְתָה מִבְּחִינַת ׳נֵצַח וְהוֹד׳**[30]**, שֶׁלָּכֵן אָמַר** שמואל הנביא על הקדוש־ברוך־הוא ״**וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל גוֹ׳**[31] לא ישקר, **הִנֵּה בְּחִינַת ׳נֵצַח וְהוֹד׳ הֵם** כפי שנאמר ב״פתח אליהו״ **״לְבַר מִגּוּפָא״**[32], חוץ מהגוף עצמו, בדומה לספירת המלכות שאיננה חלק מהספירות עצמן רק הארה **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם** למרות כל האמור במקורות אלו בענין הנבואה (שהיא רק בחינת ׳כה׳ ולא בחינת ׳זה׳ ורק בחינת ׳אספקלריא שאינה מאירה׳ ולא התגלות מהספירות עצמן), מכל־מקום, האמת היא שענין הנבואה **אֵין זֶה**

---

28) ספרי ר״פ מטות. 29) ראה פירש״י שמואל־א א, א. עקידת יצחק בלק (שער שמונים ושנים). 30) ראה שער רוה״ק דרוש א. שער הפסוקים שמואל־א א, יא. 31) שמואל־א טו, לט. 32) ראה עץ חיים שער טז (שער הולדת או״א וזו״ן) רפ״ד.

ביאור בדרך אפשר

רַק זִיו וְהֶאָרָה בִּלְבַד, אֶלָּא זוֹהִי מַהוּת הָאוֹר וְהַזִּיו ועצמיות הדבר.

וְעוֹד זֹאת, שֶׁאֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהַנָּבִיא הוּא רַק מֵכְשָׁר ויש לו האפשרות לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה, אֶלָּא הוּא הנביא עצמו כְּלִי לָזֶה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שַׁעֲרֵי הַקְּדֻשָּׁה' לְרַבִּי חַיִּים וִיטַל[33], שֶׁהַנָּבִיא נִמְשָׁךְ לוֹ גִּלּוּי הַנְּבוּאָה שֶׁנֶּחְקְקָה לוֹ בְּשִׂכְלוֹ היינו בהתלבשות פנימית עַל־יְדֵי שֶׁיִּחֵד הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שפעל "יחודים", המשכות פנימיות מפנימיות ספירה אחת לפנימיות ספירה אחרת וה"יחודים" ממשיכים תוספת אור, וְהַיְנוּ, שֶׁהַנְּבוּאָה נֶחְקְקָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּכְלֵי שִׂכְלוֹ שֶׁל הַנָּבִיא בְּאֹפֶן שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת וּמִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי רואי לָזֶה.

וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיָה (לֹא רַק מֵכְשָׁר לְגִלּוּי אֱלֹקוּת, אֶלָּא) 'דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ', מקום ראוי וְכִדְמוּכָח מִלְּשׁוֹן הַפָּסוּק "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ, אַף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה", שֶׁגַּם הַבְּחִינוֹת שֶׁאֵינָן מִתְגַּלּוֹת בַּ"שָּׁמַיִם" - עוֹלָם הָאֲצִילוּת, ואינן מתגלות אפילו למעלה מזה, וּב"שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם" - עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת, הֲרֵי הֵן הדרגות הנעלות הללו בעצמיות האלוקות מִתְגַּלּוֹת "בַּבַּיִת הַזֶּה", וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה רַק זִיו וְהֶאָרָה בִּלְבַד, אֶלָּא בְּחִינַת הָעַצְמוּת, וְזֶה גּוּפָא הוּא עצמו הארת העצמות, הוּא בְּאֹפֶן דְּ"יְכַלְכְּלוּךָ" (מִלְּשׁוֹן כְּלִי), שֶׁהוּא כְּלִי רואי בית המקדש לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת.

ביאור בדרך אפשר

וְאִם־כֵּן צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ איך יתכן שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ שהוא מקום גשמי תִּהְיֶה הַשְׁרָאַת הָעַצְמוּת, וְכִתְמִיהַת שְׁלֹמֹה "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ', וְהַיְנוּ, והפלא הוא דְּכֵיוָן שֶׁעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא הַבְּלִי־גְּבוּל הָאֲמִתִּי, ללא כל הגבלות כלל אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא מֻגְבָּל, מציאות גשמית מוגבלת יִהְיֶה כְּלִי וְדִירָה לְבְחִינַת הַבְּלִי־גְּבוּל?

ד) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן הַגְּבוּל התוכן הכללי, המשמעות, של מציאות מוגבלת הוּא עִנְיַן זְמַן וּמָקוֹם, כלומר, גדרי הזמן וגדרי המקום הם אלה שיוצרים מציאות מוגדרת ומוגבלת וּבְעִנְיַן הַמָּקוֹם מָצִינוּ בדברי חכמינו ז"ל שֶׁהַקָּבָּ"ה נִקְרָא 'מָקוֹם', כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[34] במדרש שֶׁ"הוּא הקדוש־ברוך־הוא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ", הקדוש־ברוך־הוא נותן לעולם את מקומו (ואת קיומו) ואין העולם (המוגבל) יכול להכיל את הקדוש ברוך הוא (הבלי־גבול ולמעלה מגדרי המקום) וּבְ'מִדְרַשׁ רַבָּה'[35] בְּפֵרוּשׁוֹ מַה שֶּׁכָּתוּב[36] בתורה בדברי הקדוש־ברוך־הוא למשה רבינו הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי, "אֲתָרִי טְפֵלָה לִי, וְאֵין אֲנִי טָפֵל לַאֲתָרִי" מקומי טפל אליי ואין אני טפל למקומי. וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַחִדּוּשׁ בָּזֶה שֶׁ"אֲתָרִי טְפֵלָה לִי, וְאֵין אֲנִי טָפֵל לַאֲתָרִי", דִּלְכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה דָּבָר פָּשׁוּט ומובן מאליו שכל המציאות טפלה ובטלה אל הקדוש־ברוך־הוא ולא להיפך?

1 זֶה רַק זִיו וְהֶאָרָה בִּלְבַד, אֶלָּא זוֹהִי מַהוּת הָאוֹר
2 וְהַזִּיו. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהַנָּבִיא הוּא
3 רַק מֵכְשָׁר לְעִנְיַן הַנְּבוּאָה, אֶלָּא הוּא כְּלִי לָזֶה,
4 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שַׁעֲרֵי הַקְּדֻשָּׁה' לְרַבִּי חַיִּים
5 וִיטַל[33], שֶׁהַנָּבִיא נִמְשָׁךְ לוֹ גִּלּוּי הַנְּבוּאָה
6 שֶׁנֶּחְקְקָה לוֹ בְּשִׂכְלוֹ עַל־יְדֵי שֶׁיִּחֵד הָעֶשֶׂר
7 סְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, וְהַיְנוּ, שֶׁהַנְּבוּאָה נֶחְקְקָה
8 בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּכְלֵי שִׂכְלוֹ שֶׁל הַנָּבִיא בְּאֹפֶן
9 שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת וּמִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי
10 לָזֶה. וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיָה (לֹא
11 רַק מֵכְשָׁר לְגִלּוּי אֱלֹקוּת, אֶלָּא) 'דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ',
12 וְכִדְמוּכָח מִלְּשׁוֹן הַפָּסוּק "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי
13 הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ, אַף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה", שֶׁגַּם
14 הַבְּחִינוֹת שֶׁאֵינָן מִתְגַּלּוֹת בַּ"שָּׁמַיִם" - עוֹלָם
15 הָאֲצִילוּת, וּב"שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם" - עוֹלָמוֹת הָאֵין־
16 סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת, הֲרֵי הֵן מִתְגַּלּוֹת
17 "בַּבַּיִת הַזֶּה", וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה רַק זִיו וְהֶאָרָה
18 בִּלְבַד, אֶלָּא בְּחִינַת הָעַצְמוּת, וְזֶה גּוּפָא הוּא
19 בְּאֹפֶן דְּ"יְכַלְכְּלוּךָ" (מִלְּשׁוֹן כְּלִי), שֶׁהוּא כְּלִי
20 לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת. וְאִם־כֵּן צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ
21 שַׁיָּךְ שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ תִּהְיֶה הַשְׁרָאַת הָעַצְמוּת,
22 וְכִתְמִיהַת שְׁלֹמֹה "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ', וְהַיְנוּ,
23 דְּכֵיוָן שֶׁעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא הַבְּלִי־גְּבוּל הָאֲמִתִּי,
24 אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא מֻגְבָּל, יִהְיֶה כְּלִי
25 וְדִירָה לְבְחִינַת הַבְּלִי־גְּבוּל.
26 ד) **אַךְ** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן הַגְּבוּל
27 הוּא עִנְיַן זְמַן וּמָקוֹם, וּבְעִנְיַן הַמָּקוֹם
28 מָצִינוּ שֶׁהַקָּבָּ"ה נִקְרָא 'מָקוֹם', כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[34] שֶׁ"הוּא מְקוֹמוֹ
29 שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ", וּבְ'מִדְרַשׁ רַבָּה'[35] פֵּרוּשׁוֹ מַה שֶּׁכָּתוּב[36]
30 הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי, "אֲתָרִי טְפֵלָה לִי, וְאֵין אֲנִי טָפֵל לַאֲתָרִי". וְצָרִיךְ
31 לְהָבִין, מַהוּ הַחִדּוּשׁ בָּזֶה שֶׁ"אֲתָרִי טְפֵלָה לִי, וְאֵין אֲנִי טָפֵל לַאֲתָרִי",
32 דִּלְכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה דָּבָר פָּשׁוּט.

33) חלק ג' שער ה. 34) ב"ר פס"ח, ט. 35) שמו"ר פמ"ה, ו. 36) תשא לג, כא.

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים פֵּרוּשׁ עִנְיַן הַמָּקוֹם, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים[37], **וְעִקַּר הַחִדּוּשׁ הוּא לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי, כְּדִלְקַמָּן. דְּהִנֵּה, בְּ׳סֵפֶר הָעִקָּרִים׳**[38] **יֵשׁ שְׁתֵּי דֵּעוֹת בְּעִנְיַן הַמָּקוֹם. יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁעִנְיַן הַמָּקוֹם הוּא מַה שֶּׁסּוֹבֵב וּמַקִּיף אֶת הַדָּבָר, אֲבָל ׳בַּעַל הָעִקָּרִים׳ עַצְמוֹ סוֹבֵר שֶׁעִנְיַן הַמָּקוֹם הוּא הָרִיקוּת וְהֶחָלָל שֶׁבּוֹ נִמְצָא הַדָּבָר. וּשְׁתֵּי דֵּעוֹת אֵלּוּ מְבֹאָרוֹת גַּם־כֵּן בַּקַּבָּלָה, שֶׁבְּסֵפֶר ׳עֵמֶק הַמֶּלֶךְ׳**[39] **מְבֹאָר שֶׁעִנְיַן הַמָּקוֹם הוּא הָאוֹר־אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב וּמַקִּיף אֶת כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ הָעִגּוּל הַגָּדוֹל. וּבְ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ מֵהָאֲרִיז״ל**[40] **מְבֹאָר שֶׁהַמָּקוֹם הוּא הֶחָלָל שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים הָעוֹלָמוֹת. וּבִכְלָלוּת הֵם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳ וּ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳, שֶׁהָעִגּוּל הַגָּדוֹל הַמַּקִּיף אֶת כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא עִנְיַן ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳, וּמְקוֹם הֶחָלָל כּוּ׳ הוּא עִנְיַן ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳. וְעִקַּר הַחִדּוּשׁ דְּ״אֲתָרֵי טְפֵלָה לִי״ הוּא לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁ׳מָקוֹם׳ הוּא עִנְיַן ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ (כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן**[41]**, בַּעַל הַגְּאֻלָּה). דְּהִנֵּה, בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ הוּא אוֹר מָדוּד וּמֻגְבָּל, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[42] **מַה הַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף, כָּךְ הַקָּבָ״ה מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם**, דְּכֻשֵּׁם שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵין בָּהּ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד־עַצְמָהּ, וּכְשֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף הִיא מִתְחַלֶּקֶת לְפִי הָאֵבָרִים, שֶׁכֹּחַ הָרְאִיָּה מִתְלַבֵּשׁ בָּעַיִן, וְכֹחַ הַשְׁמִיעָה בָּאֹזֶן, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּכָל תַּרְיַ״ג הַכֹּחוֹת (שֶׁזֶּהוּ הַנִּבְדָּל בְּפִרְטֵי הַהִתְחַלְּקוּת הַזּוֹ שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְתַרְיַ״ג כֹּחוֹת שׁוֹנִים הִיא דַּוְקָא בְּהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּגּוּף, אֲבָל הַנְּשָׁמָה מִצַּד־עַצְמָהּ אֵין בָּהּ הִתְחַלְּקוּת, כַּמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא**[43]**), כְּמוֹ־כֵן הוּא גַּם לְמַעְלָה בֶּאֱלִקּוּת,**

ביאור בדרך אפשר

1 **וְיוּבָן בְּהַקְדִּים פֵּרוּשׁ עִנְיַן הַמָּקוֹם, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי**
2 **פֵּרוּשִׁים**[37], **וְעִקַּר הַחִדּוּשׁ** בענין המקום (שהוא טפל ובטל אל
3 הקדוש־ברוך־הוא) **הוּא לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי, כְּדִלְקַמָּן** כפי שממשיך
4 ומבאר.
5 **דְּהִנֵּה, בְּ׳סֵפֶר הָעִקָּרִים׳**[38] **יֵשׁ**
6 **שְׁתֵּי דֵּעוֹת בְּעִנְיַן הַמָּקוֹם. יֵשׁ**
7 **אוֹמְרִים, שֶׁעִנְיַן הַמָּקוֹם הוּא**
8 **מַה שֶּׁסּוֹבֵב וּמַקִּיף אֶת הַדָּבָר,**
9 כלומר, המציאות, השטח, שסביב
10 הדבר, **אֲבָל ׳בַּעַל הָעִקָּרִים׳**
11 **עַצְמוֹ סוֹבֵר שֶׁעִנְיַן הַמָּקוֹם**
12 **הוּא הָרִיקוּת וְהֶחָלָל** לא
13 המציאות אלא הריקנות והחלל הריק
14 **שֶׁבּוֹ נִמְצָא הַדָּבָר.**
15 **וּשְׁתֵּי דֵּעוֹת אֵלּוּ** בהגדרת המושג
16 ׳מקום׳ **מְבֹאָרוֹת גַּם־כֵּן** בסגנון
17 אחר אבל במשמעות דומה **בַּקַּבָּלָה,**
18 **שֶׁבְּסֵפֶר ׳עֵמֶק הַמֶּלֶךְ׳**[39]
19 **מְבֹאָר שֶׁעִנְיַן הַמָּקוֹם הוּא**
20 **הָאוֹר־אֵין־סוֹף** האור האלוקי
21 הבלי־גבול **הַסּוֹבֵב וּמַקִּיף אֶת**
22 **כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,**
23 **שֶׁזֶּהוּ הָעִגּוּל הַגָּדוֹל.** כיוון
24 שמדובר באור שהוא אין סוף, היינו
25 שאין לו סוף ואין לו תחילה, ובאור
26 שמאיר בדרך ׳סובב׳ ו׳מקיף׳ מלמעלה,
27 הרי הוא מכונה ׳עיגול הגדול׳ כי גם
28 למעגל אין התחלה ואין סוף והוא
29 ׳סובב׳, **וּבְ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**
30 **מֵהָאֲרִיז״ל**[40] **מְבֹאָר שֶׁהַמָּקוֹם**
31 **הוּא הֶחָלָל** המקום הפנוי והריק
32 **שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים הָעוֹלָמוֹת.**
33 **וּבִכְלָלוּת** שני ההסברים הללו
34 למושג ׳מקום׳ **הֵם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים**
35 שני האופנים שבהם האור האלוקי
36 מאיר בעולמות **דְּ׳סוֹבֵב כָּל**
37 **עָלְמִין׳** האור ה׳סובב׳ המאיר בדרך
38 מקיף והארתו היא בכל העולמות
39 בשוה **וּ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳** האור
40 המוגבל המאיר בכל עולם ובכל נברא
41 לפי ענינו ומתלבש בו בפנימיות,

ביאור בדרך אפשר

42 **שֶׁהָעִגּוּל הַגָּדוֹל הַמַּקִּיף אֶת כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא**
43 **עִנְיַן ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳, וּמְקוֹם הֶחָלָל כּוּ׳** השטח, המציאות
44 המוגבלת **הוּא עִנְיַן ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳. וְעִקַּר הַחִדּוּשׁ**
45 **דְּ״אֲתָרֵי טְפֵלָה לִי״** מקומי טפל ובטל אליי **הוּא לְפִי הַפֵּרוּשׁ**
46 **הַשֵּׁנִי, שֶׁ׳מָקוֹם׳ הוּא עִנְיַן**
47 **׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ (כְּפִי**
48 **שֶׁמְּפָרֵשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן**[41]**, בַּעַל**
49 **הַגְּאֻלָּה** שיצא ממאסר ביום י״ט
50 כסלו), כי החידוש שהמציאות
51 המוגבלת בטלה לאלוקות הוא חידוש
52 גדול יותר מהחידוש שהאור האין־סוף
53 הבלי־גבול בטל לאלוקות, כפי
54 שממשיך ומפרט.
55 **דְּהִנֵּה, בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל**
56 **עָלְמִין׳ הוּא אוֹר מָדוּד וּמֻגְבָּל**
57 המותאם לעולמות ולנבראים וליכולת
58 שלהם לקלוט ולהכיל את האור,
59 **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[42] בגמרא
60 **מַה הַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת**
61 **הַגּוּף** באופן של התלבשות פנימית
62 באברי הגוף, **כָּךְ הַקָּבָ״ה מְמַלֵּא**
63 **אֶת הָעוֹלָם** על ידי אור ה׳ממלא כל
64 עלמין׳ באופן של התלבשות פנימית
65 בעולמות ובנבראים, **דְּכֻשֵּׁם**
66 **שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵין בָּהּ הִתְחַלְּקוּת**
67 **מִצַּד־עַצְמָהּ** אלא מצד עצמה היא
68 למעלה מהתחלקות והתאמה לאברי
69 הגוף, **וּכְשֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף הִיא**
70 **מִתְחַלֶּקֶת** ואור הנשמה מאיר בגוף
71 **לְפִי הָאֵבָרִים, שֶׁכֹּחַ הָרְאִיָּה**
72 **מִתְלַבֵּשׁ בָּעַיִן, וְכֹחַ הַשְׁמִיעָה**
73 **בָּאֹזֶן, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּכָל**
74 **תַּרְיַ״ג הַכֹּחוֹת** של הנשמה שכל
75 אחד מהם מתלבש באחד מתרי״ג
76 האברים בפרט (**שֶׁזֶּהוּ** ההתחלקות
77 הזו של הנשמה לתרי״ג כוחות שונים
78 היא **דַּוְקָא בְּהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּגּוּף,**
79 **אֲבָל הַנְּשָׁמָה מִצַּד־עַצְמָהּ אֵין**
80 **בָּהּ הִתְחַלְּקוּת, כַּמְּבֹאָר**
81 **בַּתַּנְיָא**[43] וזה לשונו: ״והנה אין
82 שינוי קבלת הכוחות והחיות שבאברי

---

37) בהבא לקמן - ראה אוה״ת נ״ך ח״א ע׳ תב ואילך. ספר המאמרים תרמ״ג ע׳ צד ואילך. 38) חלק ב פי״ז. 39) שער א (שער שעשועי המלך) רפ״א. שער ח (שער אדם קדמאה סתם) רפ״ט. שער יג (שער או״א) פמ״ו (עט, סע״ב). שער יד (שער קרית ארבע) ר״פ קנב. 40) עה״פ תשא שם. 41) הובא בד״ה פדה בשלום פר״ת ותרפ״ז שם. אוה״ת וספר המאמרים שבהערה 37. 42) ראה ברכות י, א. מדרש תהלים קג, א. 43) פנ״א.

ביאור בדרך אפשר

הגוף מן הנשמה מצד עצמה ומהותה שיהיה מהותה ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקים שונים מתלבשים ברמ"ח מקומות כפי ציור חלקי מקומות אברי הגוף, שלפי זה נמצא עצמותה ומהותה מצוייר בציור גשמי ודמות ותבנית כתבנית הגוף חס־ושלום, אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט ומופשט מכל ציור גשמי ומבחינת וגדר מקום ומדה וגבול גשמי מצד מהותה ועצמותה, ולא שייך במהותה ועצמותה לומר שהיא במוחין שבראש יותר מברגלים מאחר שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחינת מקום וגבול גשמי רק שתרי"ג מיני כחות וחיות כלולים בה במהותה ועצמותה לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם להחיות רמ"ח אברין ושס"ה גידין שבגוף ע"י התלבשותם בנפש החיונית שיש לה ג"כ רמ"ח ושס"ה כחות וחיות הללו"), **כְּמוֹ־כֵן הוּא גַּם לְמַעְלָה בֶּאֱלֹקוּת, שֶׁאֵין בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד־עַצְמוֹ כוּ'** אלא האלוקות מצד עצמה היא מציאות אחת, למעלה מהתחלקות, **וּכְשֶׁבָּא** האור האלוקי **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים, אֲזַי נַעֲשָׂה** ומשנה את עצמו, כביכול להיות **בְּאֹפֶן שֶׁל מְציאוּת** עם גדרים **וְהִתְחַלְּקוּת כוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אוֹר הַ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'** שהוא אור שיורד באופן של התחלקות והתאמה לכל נברא לפי ענינו. **וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אַתְּרֵי טְפֵלָה לִי"**, לחדש וללמדנו **שֶׁגַּם** אפילו **מְקוֹם הַמְּציאוּת וְהַהִתְחַלְּקוּת,** אף על פי שענייננו הוא ירידת האור האלוקי להיות 'ממלא' את העולמות והנבראים לפי גדרי המציאות המוגבלת שלהם, מכל מקום **הִנֵּה בֶּאֱמֶת הוּא בָּטֵל** לאלוקות **בְּתַכְלִית, שֶׁעִקַּר הַחִדּוּשׁ בָּזֶה** בענין הביטול לאלוקות **הוּא בָּאוֹר הַ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' יוֹתֵר מִבָּאוֹר הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'.**

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר[44] בחסידות **בְּעִנְיַן "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֶלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד"**[45], **דִּלְכְאוֹרָה הֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר "ה' יָחִיד", שֶׁמּוֹרֶה יוֹתֵר עַל אֲמִתִּית עִנְיַן הַיִּחוּד, שֶׁהֲרֵי "אֶחָד" יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם אֶחָד הַמְּנוּי, וּכְמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹם אֶחָד"**[46], **וְאַחַר־כָּךְ יֵשׁ גַּם "יוֹם שֵׁנִי" "יוֹם שְׁלִישִׁי" וְכוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "יָחִיד" הוּא בְּאֹפֶן שֶׁאֵין אֶת יְחִידְךָ"**[47], **שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לוֹמַר בָּזֶה "שֵׁנִי", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נֶאֱמַר "הֲוָיָ' אֶחָד" דַּוְקָא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּהוּ עִקַּר הַחִדּוּשׁ, שֶׁגַּם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מְציאוּת הָעוֹלָמוֹת, שִׁבְעָה רְקִיעִים וְאֶרֶץ, שֶׁזֶּהוּ ח' - וְד' אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, הִנֵּה גַּם הֵם בְּטֵלִים לְ"אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם"**[48]. **וְזֶהוּ גַּם הַחִדּוּשׁ דְּ"אַתְּרֵי טְפֵלָה לִי", שֶׁגַּם עִנְיַן הַמָּקוֹם הוּא בָּטֵל בְּתַכְלִית.**

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, יֶשְׁנוֹ עִנְיַן בִּטּוּל הַמָּקוֹם, הֵן בְּמָקוֹם גַּשְׁמִי כִּפְשׁוּטוֹ, וְהֵן בְּמָקוֹם רוּחָנִי, שֶׁהוּא עִנְיַן שִׁשָּׁה קְצָווֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֵׁשׁ

ביאור בדרך אפשר

לִהְיוֹת גַּם אֶחָד הַמְּנוּי, אחד שסופרים אותו, כלומר, אחד שאחריו בא שני ושלישי וכו' **וּכְמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר** על היום הראשון של הבריאה **"יוֹם אֶחָד"**[46], **וְאַחַר־כָּךְ יֵשׁ גַּם "יוֹם שֵׁנִי" "יוֹם שְׁלִישִׁי" וְכוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "יָחִיד" הוּא בְּאֹפֶן שֶׁאֵין "שֵׁנִי", וּכְמוֹ** שנאמר לגבי עקידת יצחק **"אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ"**[47], **שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לוֹמַר בָּזֶה "שֵׁנִי"** אלא ברור שהכוונה ליחיד שאין לו שני, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נֶאֱמַר** בפסוק 'שמע ישראל' **"הֲוָיָ' אֶחָד" דַּוְקָא** ולא נאמר 'יחיד' שהוא לכאורה חידוש גדול יותר בעניין האחדות? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּהוּ עִקַּר הַחִדּוּשׁ** שהכתוב 'שמע ישראל' מלמדנו בנושא אחדות ה', **שֶׁאפילו גַּם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מְציאוּת הָעוֹלָמוֹת,** היינו בדרגה ובהבנה כזו שבה יש נתינת מקום למציאות העולמות שהיא מציאות המורכבת מהדברים **שִׁבְעָה רְקִיעִים וְאֶרֶץ, שֶׁזֶּהוּ** בגימטריא שמונה ולכך רומזת האות **ח' - וְד' אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם** מזרח־מערב־צפון־דרום כפי שנרמז בגימטריא של האות ד', **הִנֵּה גַּם** הרקיעים ורוחות העולם **הֵם בְּטֵלִים לְ"אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם"**[48] הנרמז באות א' של המילה 'אחד'. **וְזֶהוּ** בדומה לחידוש שבביטול לאלוקות הבא לידי ביטוי ב'אחד' לגבי החידוש הבא לידי ביטוי ב'יחיד' הוא **גַּם הַחִדּוּשׁ דְּ"אַתְּרֵי טְפֵלָה לִי", שֶׁגַּם עִנְיַן הַמָּקוֹם** שהוא מציאות מוגדרת **הוּא בָּטֵל בְּתַכְלִית** לאלוקות שלמעלה מהגדרים.

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, יֶשְׁנוֹ באמור לעיל שהקדוש־ברוך־הוא נקרא 'מקום', כי 'הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו', דבר נוסף, **עִנְיַן בִּטּוּל הַמָּקוֹם,** ביטול הגדרים של המושג מקום שלא יתפסו מקום אלא יתבטלו לאלקות, **הֵן בְּמָקוֹם גַּשְׁמִי כִּפְשׁוּטוֹ, וְהֵן בְּמָקוֹם רוּחָנִי, שֶׁהוּא עִנְיַן שִׁשָּׁה קְצָווֹת הָעֶלְיוֹנִים,** כשם שגדרי המקום למטה בגשמיות הן בששה קצוות מזרח־מערב־צפון־דרום ומעלה ומטה, כך גם גדרי המקום

---

44) ראה תו"א וארא נה, ב. אמרי בינה שער הק"ש פ"ח ואילך. סהמ"צ להצ"צ קכד, א ואילך. 45) ואתחנן ו, ד. 46) בראשית א, ה. 47) וירא כב, ב. 48) ראה סמ"ק סימן ב. הובא בבית יוסף או"ח סימן סא. שו"ע ודאדה"ז או"ח שם ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב.

מִדּוֹת, שֶׁהֵן שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַמָּקוֹם הַגַּשְׁמִי לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[49] שִׁשֶּׁת יָמִים עָשָׂה ה׳ גוֹ׳, וְלֹא כְּתִיב ״בְּשִׁשֶּׁת״, דְּקָאֵי עַל שֵׁשׁ מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁמֵּהֶן נִבְרְאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ[50]. וְגַם בִּבְחִינָה זוֹ יֶשְׁנוֹ עִנְיַן ״אַתָּרֵי טְפֵלָה לִי״, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[51] לְךָ הֲוָיָ׳ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְגוֹ׳, שֶׁשִּׁשָּׁה קְצָווֹת הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהֵם שֵׁשׁ מִדּוֹת, הֵם טְפֵלִים וּבְטֵלִים ״לְךָ״.

ה) **וְהִנֵּה** עִנְיַן ״אַתָּרֵי טְפֵלָה לִי״ הָיָה בְּגָלוּי בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ (וּבַ״מִּשְׁכָּן דְּאִקְרֵי מִקְדָּשׁ״), שֶׁשָּׁם הָיָה הַמָּקוֹם בָּטֵל בְּתַכְלִית לֶאֱלֹקוּת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בְּנוֹגֵעַ לְקֹדֶשׁ־הַקֳּדָשִׁים, שֶׁ״מְּקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה״[52], דְּאַף שֶׁהָאָרוֹן הָיָה ״אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ, וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ, וְאַמָּה וָחֵצִי קוֹמָתוֹ״[53], אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ מוֹדְדִים עֶשֶׂר אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, לְפִי שֶׁמְּקוֹם הָאָרוֹן עַצְמוֹ הָיָה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַמָּקוֹם. וּבְזֶה סָרָה הַקַּשְׁיָא אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁבְּמָקוֹם מֻגְבָּל תִּהְיֶה הַשְׂרָאַת אוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, כִּי מְקוֹם הַגְּבוּל עַצְמוֹ הָיָה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַבְּלִי־גְּבוּל, עַד שֶׁהַגְּבוּל עַצְמוֹ נַעֲשָׂה לְמַעְלָה מִן הַגְּבוּל, וְלָכֵן הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ הַשְׂרָאַת אוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל. וְהִנֵּה, גִּלּוּי זֶה הָיָה בְּעִקָּר בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וּמִבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים״, וְכַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[54] שֶׁכַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל עָלוּ לָרֶגֶל לְהַגִּלּוּיִים שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ עַל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, עַד הָעֲלִיָּה לָרֶגֶל שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ יִהְיֶה עִנְיַן הַהִשְׁתַּחֲוָאָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעָלוּ לְרֶגֶל שֶׁבְּכָל

ביאור בדרך אפשר

ברוחניות, כביכול, הם בשישה קצוות והוא עניין **שֵׁשׁ מִדּוֹת** שבספירות העליונות חסד־גבורה־תפארת־נצח־הוד־יסוד, **שֶׁהֵן** המידות העליונות שבאות בהתחלקות לשישה עניינים **שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַמָּקוֹם הַגַּשְׁמִי לְמַטָּה** הבא בגדרים של שישה קצוות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] אודות בריאת העולם **שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה׳ גוֹ׳**, שפירושו שהקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם באמצעות שש המידות **וְלֹא כְּתִיב ״בְּשִׁשֶּׁת״** שאז היה פירושו כפשוטו שהעולם נברא במשך ששה ימים, **דְּקָאֵי** האמור ׳ששת ימים׳ מכוון **עַל שֵׁשׁ מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת** האמורות לעיל **שֶׁמֵּהֶן נִבְרְאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ**[50] וכל שאר הנבראים שנבראו בששת ימי בראשית. **וְגַם בִּבְחִינָה זוֹ** של שש המידות העליונות **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן ״אַתָּרֵי טְפֵלָה לִי״**, מקומי טפל לי, היינו ביטול לאלוקות של שש המידות העליונות (בחינת המקום ברוחניות), **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[51] **לְךָ הֲוָיָ׳ הַגְּדֻלָּה** זו מידת החסד **וְהַגְּבוּרָה** זו מידת התפארת **וְגוֹ׳**, והנצח וההוד ׳כי כל בשמים ובארץ׳ זו מידת היסוד **שֶׁשִּׁשָּׁה קְצָווֹת** גדרי המקום **הָעֶלְיוֹנִים** כפי שהם למעלה ברוחניות **שֶׁהֵם שֵׁשׁ מִדּוֹת, הֵם טְפֵלִים וּבְטֵלִים ״לְךָ״** אל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו.

ה) **וְהִנֵּה** עִנְיַן ״אַתָּרֵי טְפֵלָה לִי״ מקומי טפל ובטל אליי **הָיָה בְּגָלוּי** באופן שהביטול ניכר בגלוי במציאות הגשמית **בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ (וּבַ״מִּשְׁכָּן דְּאִקְרֵי מִקְדָּשׁ״** וגם במשכן הנקרא אף הוא מקדש, כמובא לעיל), **שֶׁשָּׁם** בבית המקדש **הָיָה הַמָּקוֹם** הגשמי **בָּטֵל בְּתַכְלִית לֶאֱלֹקוּת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בְּנוֹגֵעַ לְקֹדֶשׁ־הַקֳּדָשִׁים, שֶׁ״מְּקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה״**[52], **דְּאַף שֶׁהָאָרוֹן הָיָה ״אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ, וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ, וְאַמָּה וָחֵצִי קוֹמָתוֹ״**[53] ותפס מקום מוגדר בגשמיות, **אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ מוֹדְדִים עֶשֶׂר אַמּוֹת לְכָל רוּחַ** לכל צד, מימין ומשמאל, של קודש הקדשים, כאילו הארון לא נמצא שם, **לְפִי שֶׁמְּקוֹם הָאָרוֹן עַצְמוֹ הָיָה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַמָּקוֹם** והביטול היה ביטול מוחלט ונראה בגלוי במציאות הגשמית. **וּבְזֶה סָרָה הַקַּשְׁיָא אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁבְּמָקוֹם מֻגְבָּל** עם גדרים של מציאות גשמית כפשוטה **תִּהְיֶה הַשְׂרָאַת אוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל**, והתשובה היא **כִּי מְקוֹם הַגְּבוּל** המקום המוגדר והמוגבל **עַצְמוֹ הָיָה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַבְּלִי־גְּבוּל, עַד שֶׁהַגְּבוּל עַצְמוֹ** עם כל ההגדרות והמגבלות שלו **נַעֲשָׂה לְמַעְלָה מִן הַגְּבוּל, וְלָכֵן הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ** במקום המוגבל **הַשְׂרָאַת אוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל.**

וְהִנֵּה, גִּלּוּי זֶה של האור האלוקי הבלי־גבול ב׳מקום׳ המוגבל **הָיָה בְּעִקָּר בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וּמִבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה** גילוי זה בכל העולם **״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים״** והגילוי האלוקי הבלי־גבול יאיר בכל המציאות התחתונה המוגבלת, **וְכַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[54] לאדמו״ר הזקן **שֶׁכַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל עָלוּ לָרֶגֶל** לבית המקדש, בחג הפסח, בחג השבועות ובחג הסוכות, וראו שם אלוקות בגלוי **לָקְחוּ עִמָּם אֶת כָּל הַגִּלּוּיִים** של האלוקות **שֶׁבְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ עַל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, עַד הָעֲלִיָּה לָרֶגֶל שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה,** ודבר זה השפיע על עבודת ה׳ של בני ישראל שעלו לרגל **שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ** גם בהיותם במקומם בביתם **יִהְיֶה עִנְיַן הַהִשְׁתַּחֲוָאָה** וההתבטלות לאלוקות **כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל־יְדֵי־זֶה** שהביאו איתם למקומם את גילוי האלוקות שהיה בבית המקדש **פָּעֲלוּ** בני ישראל שעלו לרגל **שֶׁבְּכָל**

---

49) יתרו כ, יא. תשא לא, יז. 50) ראה זהר ח״א רמז, א. ח״ג רחצ, ב. ספר המאמרים תרל״ד ע׳ נד. ועוד. 51) דברי הימים־א כט, יא. 52) יומא כא, א. וש״נ. 53) תרומה כה, י. 54) ברכה צח, ב.

ביאור בדרך אפשר

הָעוֹלָם כֻּלּוֹ ולא רק בבית המקדש **יִהְיֶה עִנְיַן הַבִּטּוּל** לאלוקות **כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, לַעֲשׂוֹת "דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים"** בכל העולם כולו.

ו) אַךְ עֲדַיִן גם לאחר שנתבאר בהרחבה כיצד האור האלוקי הבלי־גבול מאיר במקום גשמי מוגבל, עדיין **צָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי עִנְיַן הַבִּטּוּל** של המציאות לאלוקות **יֶשְׁנוֹ גַּם בַּ"שָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם", שֶׁהֵם עוֹלָם הָאֲצִילוּת** ('שמים') **וְעוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת** ('שמי השמים'), כמבואר לעיל, **וְעַד** והביטול לאלוקות בעולמות אלו הוא עד כדי כך **שֶׁעוֹלָם הָאֲצִילוּת** ('שמים') **נִקְרָא 'עוֹלָם הָאַחְדוּת'**[55] העולם שבו אחדות ה' ניכרת בגלוי כי אין שום מציאות אחרת שתופסת מקום, **וּמַהוּ הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא "הַבַּיִת הַזֶּה"** בית המקדש הגשמי **הוּא "דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ"** מקום שדווקא בו יש גילוי אלוקות יותר מאשר בעולמות עליונים?

אַךְ הַבֵּאוּר בָּזֶה הוּא עַל־פִּי הַמָּשָׁל מִצִּפּוֹר הַמְּדַבֶּרֶת 'תוכי', **דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁדִּבּוּר הַצִּפּוֹר אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ לְדִבּוּר הָאָדָם,** וכמובן אין כל יחס וכל מקום להשוואה בין 'דיבור' של הציפור לדיבורו של אדם, **אַף־עַל־פִּי־כֵן דַּוְקָא זֶה** הדיבור של הציפור, ולא הדיבור הרגיל של האדם, **פּוֹעֵל הַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג בָּאָדָם** הרואה ושומע את הציפור המדברת **וּבַמֶּלֶךְ** שמביאים לפניו ציפור מדברת כדי לגרום לו שעשוע ועונג, וכל זה **מִצַּד הַחִדּוּשׁ** והפלא **שֶׁבָּזֶה** בדיבור הציפור, וכך גם בענינו, היתרון המיוחד של הביטול לאלקות במקום גשמי מוגבל, נובע מהחידוש והפלא שבדבר.

וְעוֹד עִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעִקַּר הַבִּטּוּל הוּא אכן **דַּוְקָא בָּעוֹלָם־הַזֶּה, וְעוֹד יוֹתֵר מִבָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים** והעולם הזה הגשמי אכן מתבטל לאלוקות במידה רבה יותר מאשר מידת הביטול שקיימת בעולמות הרוחניים העליונים.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ ההבדל **שֶׁבֵּין בִּטּוּל חָכָם קָטָן לְגַבֵּי חָכָם גָּדוֹל, לַבִּטּוּל שֶׁל אִישׁ פָּשׁוּט לְגַבֵּי חָכָם גָּדוֹל,** שהביטול של האיש הפשוט הוא ביטול נעלה יותר ועמוק יותר מהביטול של האיש החכם הקטן, כיוון **שֶׁחָכָם קָטָן יֵשׁ לוֹ יְדִיעָה וְהַכָּרָה בְּמַעֲלַת שִׂכְלוֹ שֶׁל הֶחָכָם הַגָּדוֹל, וּמִמֵּילָא הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ הוּא מִצַּד הַשֵּׂכֶל,** ולכן מידת הביטול של החכם הקטן כלפי החכם הגדול היא מוגבלת בהתאם למידת ההבנה שלו במעלתו של החכם הגדול **וַהֲרֵי זֶה עַל־דֶּרֶךְ בִּטּוּל הַנֵּר** שיש לו אור קטן **לְגַבֵּי הָאֲבוּקָה** שהיא אש גדולה שהוא ביטול **עַד שֶׁנִּכְלָל** הנר **בַּאֲבוּקָה, שֶׁאֵין זֶה אֲמִתִּית הַבִּטּוּל** של מציאות הנר, **שֶׁהֲרֵי אִם יְסַלְּקוּ אֶת הָאֲבוּקָה** וירחיקו אותה מהנר, **יִשָּׁאֵר הַנֵּר בִּמְצִיאוּתוֹ** וזו הוכחה שהנר מצד עצמו לא מאבד את מציאותו לגמרי מול האבוקה אלא שבקירוב הנר אל האבוקה, האבוקה 'שולטת' על הנר והוא נכלל בה. אבל מצד הנר, מציאותו לא בטלה לחלוטין למציאות האבוקה. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בִּטּוּל חָכָם קָטָן לְגַבֵּי חָכָם גָּדוֹל** שאין זה ביטול מוחלט עד כדי אבדן המציאות והיישות העצמית לגמרי. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּטּוּל אִישׁ פָּשׁוּט לְגַבֵּי חָכָם גָּדוֹל, הֲרֵי זֶה בִּטּוּל בְּתַכְלִית,** ביטול מוחלט **בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת** כל המציאות והיישות של האיש הפשוט מתבטלת לגמרי לגבי החכם הגדול.

וְזוֹהִי גַּם מַעֲלַת הַבִּטּוּל לאלקות **בָּעוֹלָם־הַזֶּה,** שלא קיימת בעולמות העליונים, **שֶׁהַבִּטּוּל הוּא בִּטּוּל בְּתַכְלִית.**

וְעוֹד יִתְרוֹן מַעֲלָה בְּ'בִטּוּל הַיֵּשׁ' התבטלות המציאות הגשמית לאלוקות **בָּעוֹלָם־הַזֶּה,** יתרון שלא קיים בביטול לאלוקות בעולמות העליונים, **עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ'**[56] שבספר התניא **שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי** מה'אין' האלוקי **הוּא בְּכֹחַ הָעַצְמוּת** עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **דַּוְקָא, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ** רק הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ**

---

55) ראה זח"ג (רע"מ) פג, א. עבודת הקודש ח"א פ"ב. ובכ"מ. 56) ס"כ (קל, ריש ע"ב).

לְבָרֹא יֵשׁ - מֵאַיִן וָאֶפֶס הַמֵּחְלָט, וּבְאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ עִלָּה וְסִבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ[57], בְּדֶגְמַת הָעַצְמוּת שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזוֹ עִלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם. וְכֵיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא מֵהַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי, הִנֵּה הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ הוּא בְּאֹפֶן שֶׁנַּעֲשָׂה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַ׳יֵּשׁ הָאֲמִתִּי׳, וְעַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִמְּציאוּת (עֶר וֶוערְט אויס יֵשׁ הַנִּבְרָא, וְנַעֲשָׂה יֵשׁ הָאֲמִתִּי (כַּמְבֹאָר בְּ׳בֵּאוּרֵי הַזֹּהַר׳ פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח[58]), שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַבִּטּוּל, וְהוּא ״הַקָּרוֹב קָרוֹב בְּיוֹתֵר״ שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִזֶּה. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁגִּלּוּי הָעַצְמוּת הוּא דַּוְקָא ״בַּבַּיִת הַזֶּה״, בָּעוֹלָם־הַזֶּה שֶׁנַּעֲשָׂה ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ״, וְלֹא ״בַּשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם״.

ז) **וְהִנֵּה** גִּלּוּי בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ דְּ״אֲתָרֵי טְפֵלָה לִי״ לְמַטָּה, הוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁהָיְתָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁעִקָּרָהּ הִיא עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְכַמְבֹאָר בְּמַאֲמָרֵי הַהִלּוּלָא[59]. וְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא שֶׁהָאָדָם מַקְרִיב עַל־גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, בְּהֵמָה שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מֵ׳עוֹלָם הַתּהוּ׳, שֶׁלְּמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ הָאָדָם שֶׁהוּא מֵ׳עוֹלָם הַתִּקּוּן׳ (שֶׁלָּכֵן נִצְרָךְ הָאָדָם לְבַעֲלֵי־חַיִּים), וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעַלָּה הַבְּהֵמָה לְשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בְּאַרְבַּע חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה[60] (כַּיָּדוּעַ[61] שֶׁ׳פְּנֵי אַרְיֵה׳ שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה הוּא מְקוֹר כָּל הַחַיּוֹת, וּ׳פְּנֵי שׁוֹר׳ הוּא מְקוֹר כָּל הַבְּהֵמוֹת, וּ׳פְּנֵי נֶשֶׁר׳ הוּא מְקוֹר כָּל הָעוֹפוֹת), וְעַל־יְדֵי־זֶה הִנֵּה ״הַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא״[62],

ביאור בדרך אפשר

לְבָרֹא יֵשׁ מציאות גשמית - מֵאַיִן וָאֶפֶס העדר הַמֵּחְלָט, וּבְאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ ב״יש׳ הגשמי שֶׁאֵין לוֹ עִלָּה וְסִבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ[57], שהרי ב״יש׳ הגשמי עצמו אין שום דבר שמלמד ומוכיח שנברא ממקור אלוקי רוחני. והמציאות הגשמית היא העלם והסתר על האלוקות שמהווה ומחייה אותה בְּדֶגְמַת הָעַצְמוּת של האלוקות שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ ממנו עצמו וְאֵינוֹ עָלוּל ואין הוא תוצאה מֵאֵיזוֹ עִלָּה סיבה ומקור שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם אלא הוא מציאות של ׳קדמון׳ שהיה קיים מאז ומעולם והמציאות שלו באה ממנו עצמו, כאמור.

וְכֵיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת ובריאת הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הגשמי הוּא מֵהַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי האלוקי, ועצמיות האלוקות היא מקור החיות שלו, הִנֵּה הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ של היש הנברא הוּא בְּאֹפֶן שֶׁנַּעֲשָׂה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַ׳יֵּשׁ הָאֲמִתִּי׳, וְעַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִמְּציאוּת (עֶר וֶוערְט אויס הוא חדל מלהיות מציאות של) יֵשׁ הַנִּבְרָא, וְנַעֲשָׂה יֵשׁ הָאֲמִתִּי (כַּמְבֹאָר בְּ׳בֵּאוּרֵי הַזֹּהַר׳ פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח[58]), שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַבִּטּוּל, וְהוּא ״הַקָּרוֹב קָרוֹב בְּיוֹתֵר״ רמת ההתקרבות של נברא לאלוקות שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִזֶּה.

וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁגִּלּוּי הָעַצְמוּת ההארה וההתגלות של עצמיות האלוקית הוּא דַּוְקָא ״בַּבַּיִת הַזֶּה״, המשכן והמקדש בָּעוֹלָם־הַזֶּה שֶׁנַּעֲשָׂה ״דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ״, וְלֹא ״בַּשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם״ כי דווקא בעולם הזה, במציאות הגשמית, יש ביטול לאלוקות בצורה מוחלטת, יותר מאשר בעולמות העליונים הרוחניים, מהסיבות שנתבארו לעיל באריכות.

ז) וְהִנֵּה גִּלּוּי בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ דְּ״אֲתָרֵי טְפֵלָה לִי״ מקומי טפל לי, היינו הביטול של המציאות הגשמית לאלקות לְמַטָּה, הדרך

ביאור בדרך אפשר

והאמצעי לכך שיהא ביטול זה נראה וניכר בגלוי הוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁהָיְתָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁעִקָּרָהּ הִיא עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְכַמְבֹאָר בְּמַאֲמָרֵי הַהִלּוּלָא[59]. המאמרים הפותחים בפסוק ׳באתי לגני׳ שהרבי הריי״צ מסר לפרסום ליו״ד שבט תש״י וביום זה נסתלק (ובמשך השנים, משנת תשי״א ואילך, ביו״ד שבט מידי שנה, הרבי אמר מאמר שעוסק בביאור המאמר משנת תש״י), שם מבואר בהרחבה כיצד התוכן הפנימי של עבודת הקרבנות הוא התקרבות האדם לאלוקות וְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא שֶׁהָאָדָם מַקְרִיב עַל־גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, בְּהֵמָה גשמית שֶׁשָּׁרְשָׁהּ של הבהמה מֵ׳עוֹלָם הַתּהוּ׳, שֶׁלְּמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ הָאָדָם שֶׁהוּא מֵ׳עוֹלָם הַתִּקּוּן׳ (שֶׁלָּכֵן נִצְרָךְ הָאָדָם לְבַעֲלֵי־חַיִּים ועובד בהם וניזון מהם), כמבואר בחסידות, לפני בריאת העולמות ב׳סדר השתלשלות׳ של ״עולם התיקון״, ברא ה׳ את ״עולם התוהו״. ״עולם התיקון״, היינו אורות הספירות המאירים באופן מדוד ומותאם לכלי המקבלים, ואילו ב״עולם התוהו״ האורות מאירים בעוצמה רבה שלא לפי כלי המקבלים, ועל כך מבואר כאן שקרבן מן הבהמה פועל המשכת אלוקות בעולם כי בהקרבת הקרבן מעלים את הבהמה לשורשה ומקורה בעולם התוהו, והוא למעלה משורש האדם שהוא בעולם התיקון (וכפי שנתבאר בהרחבה במאמרי חודש תשרי שנה זו, תש״ל) וְעַל־יְדֵי־זֶה שהאדם מקריב את הבהמה על גבי המזבח מִתְעַלָּה הַבְּהֵמָה לְשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ למעלה באלוקות בְּאַרְבַּע חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה[60] כמפורט בנבואת יחזקאל (כַּיָּדוּעַ[61] בתורת הסוד שֶׁ׳פְּנֵי אַרְיֵה׳ שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה הוּא מְקוֹר כָּל הַחַיּוֹת, וּ׳פְּנֵי שׁוֹר׳ הוּא מְקוֹר כָּל הַבְּהֵמוֹת, וּ׳פְּנֵי נֶשֶׁר׳ הוּא מְקוֹר כָּל הָעוֹפוֹת), וְעַל־יְדֵי־זֶה שהבהמה שעלתה לקרבן, מתעלית לשורשה ומקורה למעלה,

57) ראה ביאוה״ז דלקמן בפנים. ספר המאמרים עזר״ת ע׳ קנ. תש״ז ע׳ 238. ד״ה באתי לגני תשי״א פ״ד (תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני ח״א ע׳ ט ואילך). ועוד. 58) צו, ב ואילך. 59) ד״ה באתי לגני ה׳שי״ת פ״ב (ספר המאמרים ה׳שי״ת ע׳ 112). 60) ראה גם ספר המאמרים תרח״ץ ע׳ רכט. תש״ט ע׳ 30. 61) ראה טעמי המצות להרח״ו פ׳ ויקרא (ד״ה מצות קרבנות). ועוד. 62) ראה שמו״ר ספכ״ג. במדב״ר ספי״ד. בחיי תרומה כה, י בשם פדר״א. פיוט ״וחיות״ במוסף דר״ה

ביאור בדרך אפשר

נפעלת המשכה ותוספת אור למעלה, **הִנֵּה "הַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא"**[62], **וְאֶת הָ"אָדָם הָעֶלְיוֹן שֶׁעַל הַכִּסֵּא", לִבְחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא"**[63], **וְעוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר,** ונפעלת עלייה בעולמות העליונים מדרגה לדרגה עד לדרגות הכי נעלות באין־סוף **כַּיָּדוּעַ** האמור בזוהר **שֶׁ"רָזָא דְּקָרְבָּנָא עוֹלֶה עַד רָזָא דְּאֵין־סוֹף"**[64], סוד הקרבן עולה עד סוד האין־סוף **וּמִשָּׁם** מהאין־סוף **נִמְשָׁךְ** האור והגילוי שנפעל על ידי הקרבנות וחוזר ומאיר **לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "רֵיחַ נִיחֹחַ"**, שכתוב בתורה שנפעל על ידי הקרבנות ואחד הפירושים ב'ריח ניחוח' הוא **מִלְּשׁוֹן**[65] **"נְחוֹת דַּרְגָּא"**[66], ירידה בדרגה **שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת אֱלִקוּת** על ידי ירידת האור האלוקי מלמעלה **לְמַטָּה.**

וְזֶהוּ שאמר שלמה המלך בחנוכת בית המקדש הראשון **"אַף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה"**, והכוונה היא שאכן בבית הזה, בית המקדש הגשמי, יש התגלות אלקות יותר מאשר בעולמות עליונים, כיון **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת הָיְתָה הַשְׂרָאַת אֱלִקוּת בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וְעַד לְ"דִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים"** בכללות המציאות הגשמית.

וְעִנְיָן זֶה שבזמן שבית המקדש היה קיים נפעל על ידי עבודת הקרבנות **נַעֲשָׂה** בזמן הגלות **גַּם עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, שֶׁ"בִּמְקוֹם קָרְבָּנוֹת תִּקְּנוּם"**[67], **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב**[68] בתחילת פרשת הקרבנות בספר ויקרא **"אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", וְלֹא נֶאֱמַר** כפי שלכאורה נכון יותר מצד הלשון והסגנון **"אָדָם מִכֶּם** מישהו מבני ישראל **כִּי יַקְרִיב", וּפֵרֵשׁ** אדמו"ר הזקן **בַּעַל הַשִּׂמְחָה וְהַגְּאֻלָּה**[69] של י"ט כסלו **שֶׁהוּא** 'יקריב מכם' פירושו **עִנְיַן הַקְרָבַת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שבאדם, **שֶׁשָּׁרְשָׁהּ לְמַעְלָה יוֹתֵר**

ביאור בדרך אפשר

מהשורש של הנפש האלוקית, **כִּי "אַקְדָּמֵיהּ טַעֲנָתֵיהּ"**[70], כדברי הזוהר שהנפש הבהמית (הנכנסת באדם מיד עם לידתו) מקדימה להשמיע את הטענות שלה לפני הנפש האלוקית (הנכנסת באדם בעיקר בגיל בר־מצווה), וזה מפני הקדימות והמעלה של הנפש הבהמית בשרשה, **וְעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתְעָלָה** הנפש הבהמית, ה'בהמה' שבאדם **לְשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ כוּ', וּמִשָּׁם** מהשורש הנעלה של הנפש הבהמית **נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי לְמַטָּה** ובדומה למבואר לעיל לגבי עבודת הקרבנות שבהעלאת הבהמה לשרשה העליון (בעולם התוהו) נפעלת עלייה בדרגות עליונות באין־סוף, ומזה חוזר ונמשך אור אלוקי מלמעלה למטה.

ח) וְהִנֵּה בְּהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת בבית המקדש, **הָיוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, "כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם** עבודת הקרבנות עצמה, **וּלְוִיִּים בְּדוּכָנָם** בשירה ובזמרה **וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם** בתפילה"[71]. **וְטַעַם הַדָּבָר,** הסיבה לצורך בהשתתפות כל השלושה, כוהנים, לויים וישראלים, היא **לְפִי שֶׁעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא בְּחִינַת הַעֲלָאָה,** התקרבות לאלוקות בדרך של התעלות מלמטה למעלה **וּבְכָל עֲלִיַּת הַמְקַבֵּל** היינו התחתון שבדרך כלל מקבל השפעה מלמעלה **צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַמְשָׁכָה וּנְתִינַת כֹּחַ מֵהַמַּשְׁפִּיעַ**[72] שעל ידי כך יוכל המקבל אחר כך להתעלות מלמטה למעלה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'קַבָּלַת שַׁבָּת' "לְכָה דּוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה** המקבל המשפיע **לִקְרַאת כַּלָּה** המקבל (**וְעַל־יְדֵי־זֶה** שישנה השפעה ונתינת כוח מהמשפיע למקבל, מלמעלה למטה), יכול להיות אחר כך **פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה"** התעלות והתקרבות מהמקבל למשפיע, מלמטה למעלה.

וְזֶהוּ שֶׁעֲבוֹדַת הַהַקְרָבָה של הקרבנות **הָיְתָה עַל־יְדֵי כֹּהֲנִים**

אחר קדושת כתר (בכמה נוסחאות). וראה בכ"ז תו"א יתרו עא, סע"א ואילך. שם עב, ד ואילך. 63) שמואל־א טו, כט. וראה תו"א שם עא, ב ואילך. עב, סע"ב ואילך. 64) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. 65) ראה יבמות סג, א. 66) לקו"ת פינחס עו, א. עח, ד. 67) ברכות כו, א־ב. 68) ויקרא א, ב. 69) הובא בד"ה פדה בשלום תרפ"ז שבהערה 21. וראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. ספר המאמרים קונטרסים ח"ב תנ, א (נעתק ב"היום יום" יב אדר שני). 70) ראה זח"א קעט, סע"א ואילך. 71) מגילה ג, א. ובכ"מ. 72) ראה ספר המאמרים פר"ת ע' קמט ואילך. תרפ"ט ע' קכב ואילך. ד"ה לכה דודי תשי"ד (תורת מנחם ספר המאמרים אלול ע' רלה ואילך).

ביאור בדרך אפשר

(״כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם״), שֶׁ״שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא אִינוּן״[73], כדברי הגמרא שהכוהנים עושים את עבודתם בתור שלוחים של הקדוש־ברוך־הוא שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת הָאוֹר מִלְּמַעְלָה, בִּכְדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת אַחַר־כַּךְ הַעֲלָאַת הַבְּהֵמָה מלמטה למעלה. וְהַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי ״לְוִיִּם בְּדוּכָנָם״, שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא כדברי הזוהר ״לְאַרְמָא קָלָא״[74], להרים קול (של שיר) והרמה מסמלת התעלות מלמטה למעלה וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[75] בתורה אודות עבודת הלויים ״וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא״.

וְ״יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם״ הוּא עִקַּר עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מלמעלה למטה שֶׁאַחַר הַהַעֲלָאָה, כמבואר לעיל הן לגבי עבודת הקרבנות בבית המקדש והן לגבי עבודת התפילה שלאחרי העבודה בדרך העלאה מלמטה למעלה, באה ההמשכה וההתגלות בדרך מלמעלה למטה וְלָכֵן הָעִקָּר בפעולה של עבודת הקרבנות הוּא עִנְיַן הַ׳מַּעֲמָדוֹת׳, וְכִדְאִיתָא כמובא בַּגְּמָרָא[76] ״אִלְמָלֵא מַעֲמָדוֹת, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ״ (דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לִכְלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת ולא בהכרח לעניין המעמדות בפרט, הֲרֵי מִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן ״מַעֲמָדוֹת״ ולכן יש ללמוד מכאן על ההדגשה והחשיבות של ההמשכה מלמעלה שבאה אחרי ההעלאה מלמטה, המשכה שנפעלת על ידי ׳ישראל במעמדם׳), שֶׁזֶּהוּ עִקַּר הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּלּוּי של האלוקות בָּעוֹלָם, וְעַל־יְדֵי־זֶה הוּא קִיּוּם כָּל הָעוֹלָם, כְּפִי שֶׁנִּפְעָל עַל־יְדֵי ״אַנְשֵׁי מַעֲמָד״, כפי שנקראים בני ישראל העוסקים ב׳מעמדות׳ וְעַל־יָדָם על ידי עבודתם בתפילה וכו׳ של ׳אנשי מעמד׳ נִמְשָׁךְ גילוי האלוקות לְכָל יִשְׂרָאֵל (וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ה) שֶׁמִּבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ ועד שכל העולם הזה כולו נהיה ׳דירה לו יתברך בתחתונים׳).

וּכְמוֹ־כֵן יֶשְׁנָם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים אֵלּוּ של ׳כוהנים בעבודתם׳, ׳לויים בדוכנם׳ ו׳ישראל במעמדם׳ בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה של כל אחד ואחד, בכל זמן ובכל מקום, כִּי לִפְנֵי הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת נְתִינַת הַצְּדָקָה, וְכִדְאִיתָא וכמובא בַּגְּמָרָא[77] ״רַבִּי אֶלְעָזָר יָהִיב נותן פְּרוּטָה לֶעָנִי וַהֲדַר מַצְלִי, ואחר כך מתפלל כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[78] בתהלים אֲנִי בְּצֶדֶק בהקדמה והכנה של צדקה אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ בתפילה״, שֶׁזּוֹהִי הַהַמְשָׁכָה והנתינת כוח מִלְּמַעְלָה כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת לאחר מכן הַהַעֲלָאָה מלמטה, וְאַחַר־כַּךְ הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ הוּא עִנְיַן הַהַעֲלָאָה, כמבואר לעיל בהרחבה לגבי עבודת הקרבנות ולגבי עבודת התפילה וּלְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה הוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, ובלשון חכמינו ז״ל ״מִבֵּית־הַכְּנֶסֶת לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ״[79], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה של האלוקות מלמעלה לְמַטָּה וגילוי והארת האלוקות בכל העולם, כמבואר לעיל.

ט) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ וּבַ״מִשְׁכָּן דְּאִקְרֵי מִקְדָּשׁ״, שם היה גילוי אלוקות בגלוי בתוך המציאות הגשמית המוגבלת, כמבואר לעיל באריכות, כָּךְ הָיָה גַּם אֵצֶל יַעֲקֹב, שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ מבלי להתחשב במצבו של עשו ובמצב העולם בכלל הָיָה יעקב כְּבָר מוּכָן לְקִיּוּם הַיִּעוּד ״וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן״ וְגוֹ׳, לְבָרֵר ולתקן ולהעלות אֶת עֵשָׂו, שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר ׳עוֹלָם הַתֹּהוּ׳ כי שורש עשיו הוא מעולם התוהו, וְלָכֵן הָיָה צָרִיךְ יעקב לְהַתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, דּוֹרוֹן תְּפִלָּה וּמִלְחָמָה, ובזה מיושבת השאלה שנשאלה לעיל מהו עניין ההכנה לכל שלושת הדברים אף שלכאורה הם

בַּעֲבוֹדָתָם״), שֶׁ״שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא אִינוּן״[73], שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת הָאוֹר מִלְּמַעְלָה, בִּכְדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת אַחַר־כַּךְ הַעֲלָאַת הַבְּהֵמָה. וְהַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי ״לְוִיִּם בְּדוּכָנָם״, שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא ״לְאַרְמָא קָלָא״[74], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[75] ״וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא״. וְ״יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם״ הוּא עִקַּר עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה שֶׁאַחַר הַהַעֲלָאָה, וְלָכֵן הָעִקָּר הוּא עִנְיַן הַ׳מַּעֲמָדוֹת׳, וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[76] ״אִלְמָלֵא מַעֲמָדוֹת, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ״ (דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לִכְלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, הֲרֵי מִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן ״מַעֲמָדוֹת״), שֶׁזֶּהוּ עִקַּר הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּלּוּי בָּעוֹלָם, וְעַל־יְדֵי־זֶה הוּא קִיּוּם כָּל הָעוֹלָם, כְּפִי שֶׁנִּפְעָל עַל־יְדֵי ״אַנְשֵׁי מַעֲמָד״, וְעַל־יָדָם נִמְשָׁךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל (וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ה) שֶׁמִּבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ). וּכְמוֹ־כֵן יֶשְׁנָם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים אֵלּוּ בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה, כִּי לִפְנֵי הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת נְתִינַת הַצְּדָקָה, וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[77] ״רַבִּי אֶלְעָזָר יְהִיב פְּרוּטָה לֶעָנִי וַהֲדַר מַצְלִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[78] אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ״, שֶׁזּוֹהִי הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת הַהַעֲלָאָה, וְאַחַר־כַּךְ הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ הוּא עִנְיַן הַהַעֲלָאָה, וּלְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה הוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, ״מִבֵּית־הַכְּנֶסֶת לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ״[79], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה.

ט) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ וּבַ״מִשְׁכָּן דְּאִקְרֵי מִקְדָּשׁ״, כָּךְ הָיָה גַּם אֵצֶל יַעֲקֹב, שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הָיָה כְּבָר מוּכָן לְקִיּוּם הַיִּעוּד ״וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן״ וְגוֹ׳, לְבָרֵר אֶת עֵשָׂו, שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר ׳עוֹלָם הַתֹּהוּ׳, וְלָכֵן הָיָה צָרִיךְ לְהַתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, דּוֹרוֹן תְּפִלָּה

73) יומא יט, א. 74) זח״ג לט, א. קעז, ב. 75) קרח יח, כג. וראה אוה״ת תולדות ח״ד תתכ, סע״א. ובכ״מ. 76) תענית כז, ב. 77) ב״ב י, א. 78) תהלים יז, טו. 79) ראה ברכות בסופה.

ביאור בדרך אפשר

הפכיים זה מזה, והתשובה היא **שֶׁהֵם בְּדֶרֶגְמַת שְׁלֹשָׁה הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, כִּי "דּוֹרוֹן"** היינו מתנה **הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ** מלמעלה (מצד ה'משפיע') **לַהַעֲלָאָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה, "סֵלָם מֻצָּב אַרְצָה" גו'**[80] כשם שבסולם עולים מלמטה ('מוצב ארצה') למעלה ('וראשו מגיע השמימה') כך התפילה היא התעלות והתקרבות לאלוקות מלמטה למעלה (**שֶׁעַל־יָדָהּ** על ידי העלאה זו, עבודת התפילה ועבודת הקרבנות, **נַעֲשֵׂית אַחַר־כַּךְ הַהַמְשָׁכָה** מלמעלה למטה **שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה,** הוא עניין גילוי האלוקות בעולם, כמבואר לעיל), **שֶׁהִיא** עבודת התפילה **בְּאֹפֶן שֶׁל מִלְּחָמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[81] שיעקב אבינו אמר 'אשר לקחתי מיד האמורי' **"בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי", וְתַרְגּוּמוֹ "בְּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי",** בתפילתי ובבקשתי, **וְהוּא** עִנְיַן **"נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל"**[82] זמן האכילה הוא זמן המלחמה עם היצר־הרע, כלשון הזהר "נהמא אפום חרבא ליכול" (אכילת הלחם צריכה להיות אל מול פני החרב). ומשמעות הדברים היא שהאכילה לא תהיה לשם תאוות והנאת הגוף אלא לשם־שמים. וכך מבררים ומזככים את הלחם.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל (סְעִיף א) שֶׁיַּעֲקֹב רָצָה לִפְעֹל הַבְּרוּר בְּ'עוֹלָם הַתּוֹרוֹ' שֶׁיִּהְיֶה שָׁם ב'עולם התורה' **עִנְיַן הַבִּטּוּל** לאלוקות **("קָטַנְתִּי") כְּמוֹ בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן', שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶׁהִתְקִין** הכין **עַצְמוֹ** יעקב **לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, "הִתְקִין" מִלְּשׁוֹן 'תִּקּוּן'**[83], רמז לכך שרצה לפעול את הביטול הקיים בעולם התיקון. **וְזֶהוּ** שֶׁ"הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים", **כִּי הַמַּעֲלָה** המיוחדת **בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן' הִיא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה קַוִּין (שֶׁלֹּא כְּמוֹ 'עוֹלָם הַתּוֹרוֹ' שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַק שְׁנֵי קַוִּין),** כמבואר בהרחבה בתורת הסוד שבעולם התוהו כל 'קו' הוא בחוזק ובתוקף ויש בעיקר את קו החסד ואת קו הגבורה שהם קוים שונים והפכים זה מזה וחסר את קו התפארת שעניינו לפעול שילוב והתכללות בין חסד וגבורה, מה שאין כן בעולם התיקון שבו כן יש את עניין השילוב וההתכללות **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שיגבר עניינו של עולם התיקון **תִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם.**

י) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב[84] בתהילים **פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי, כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי [שֶׁעִנְיָן** התוכן של פסוק **זֶה שַׁיָּךְ לִגְאֻלַּת** אדמו"ר הזקן ביום **י"ט כִּסְלֵו, שֶׁהָיְתָה בְּיוֹם ג' שֶׁהֻכְפַּל בּוֹ "כִּי טוֹב"** וכפי שספר התהילים נחלק לשבעת ימי השבוע, פסוק זה 'פדה בשלום' נאמר ביום שלישי **(כִּדְבְרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בָּאֲגֶרֶת הַיְּדוּעָה**[85] **שֶׁכָּתַב בְּצֵאתוֹ לְחֵרוּת** מהמאסר, שם הוא כותב שבשורת השחרור באה לו כשקרא בספר תהילים את הפסוק הזה)], **שֶׁעַל זֶה** על הכתוב 'פדה בשלום נפשי' **דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[86] **"כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת־חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר",** 'מעלה עליו הכתוב כאילו פדאני לי ולבניי מבין האומות' **וְכוּ',** תורה, עבודה, גמילות חסדים **שֶׁהֵם כָּל הַשְּׁלֹשָׁה קַוִּין**[87], **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית הַפְּדִיָּה** 'פדה בשלום נפשי' **בְּאֹפֶן שֶׁל "שָׁלוֹם", שֶׁאֵין צֹרֶךְ כְּלָל בְּעִנְיַן הַמִּלְחָמָה (כְּפִי שֶׁהָיָה בִּגְאֻלַּת י"ט כִּסְלֵו** שהשחרור היה מתוך הסכמה מלאה של הממשלה). **וְ"כֵן תִּהְיֶה לָנוּ" בְּקָרוֹב מַמָּשׁ,** פדייה ב'שלום' **עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ.**

ביאור בדרך אפשר

1 וּמִלְּחָמָה, שֶׁהֵם בְּדֶרֶגְמַת שְׁלֹשָׁה הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ
2 בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, כִּי "דּוֹרוֹן" הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד
3 וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ לַהַעֲלָאָה
4 שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה, "סֵלָם מֻצָּב אַרְצָה" גו'[80]
5 (שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֵׂית אַחַר־כַּךְ הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי
6 הַתּוֹרָה), שֶׁהִיא בְּאֹפֶן שֶׁל מִלְּחָמָה, כְּמוֹ
7 שֶׁכָּתוּב[81] "בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי", וְתַרְגּוּמוֹ "בְּצְלוֹתִי
8 וּבְבָעוּתִי", וְהוּא עִנְיַן "נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא
9 לֵיכוֹל"[82]. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל
10 (סְעִיף א) שֶׁיַּעֲקֹב רָצָה לִפְעֹל הַבְּרוּר בְּ'עוֹלָם
11 הַתּוֹרוֹ' שֶׁיִּהְיֶה שָׁם עִנְיַן הַבִּטּוּל ("קָטַנְתִּי") כְּמוֹ
12 בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן', שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶׁהִתְקִין עַצְמוֹ
13 לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, "הִתְקִין" מִלְּשׁוֹן 'תִּקּוּן'[83], וְזֶהוּ
14 שֶׁ"הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים", כִּי הַמַּעֲלָה
15 בְּ'עוֹלָם הַתִּקּוּן' הִיא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה קַוִּין (שֶׁלֹּא
16 כְּמוֹ 'עוֹלָם הַתּוֹרוֹ' שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַק שְׁנֵי קַוִּין),
17 וְעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם.
18 י) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב[84] פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי
19 מִקְּרָב לִי, כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי [שֶׁעִנְיָן
20 זֶה שַׁיָּךְ לִגְאֻלַּת י"ט כִּסְלֵו, שֶׁהָיְתָה בְּיוֹם ג'
21 שֶׁהֻכְפַּל בּוֹ "כִּי טוֹב" (כִּדְבְרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בָּאֲגֶרֶת
22 הַיְּדוּעָה[85] שֶׁכָּתַב בְּצֵאתוֹ לְחֵרוּת)], שֶׁעַל זֶה
23 דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[86] "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
24 וּבִגְמִילוּת־חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר" וְכוּ',
25 שֶׁהֵם כָּל הַשְּׁלֹשָׁה קַוִּין[87], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית
26 הַפְּדִיָּה בְּאֹפֶן שֶׁל "שָׁלוֹם", שֶׁאֵין צֹרֶךְ כְּלָל בְּעִנְיַן
27 הַמִּלְחָמָה (כְּפִי שֶׁהָיָה בִּגְאֻלַּת י"ט כִּסְלֵו). וְ"כֵן
28 תִּהְיֶה לָנוּ" בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ,
29 יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ.

ביאור בדרך אפשר

42 שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה קַוִּין (שֶׁלֹּא כְּמוֹ 'עוֹלָם הַתּוֹרוֹ' שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַק
43 שְׁנֵי קַוִּין), כמבואר בהרחבה בתורת הסוד שבעולם התוהו כל 'קו' הוא
44 בחוזק ובתוקף ויש בעיקר את קו החסד ואת קו הגבורה שהם קוים שונים
45 והפכים זה מזה וחסר את קו התפארת שעניינו לפעול שילוב והתכללות בין
46 חסד וגבורה, מה שאין כן בעולם
47 התיקון שבו כן יש את עניין השילוב
48 וההתכללות וְעַל־יְדֵי־זֶה שיגבר
49 עניינו של עולם התיקון תִּהְיֶה
50 הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם.
51 י) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב[84]
52 בתהילים פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי
53 מִקְּרָב לִי, כִּי בְרַבִּים הָיוּ
54 עִמָּדִי [שֶׁעִנְיָן התוכן של פסוק
55 זֶה שַׁיָּךְ לִגְאֻלַּת אדמו"ר הזקן
56 ביום י"ט כִּסְלֵו, שֶׁהָיְתָה בְּיוֹם
57 ג' שֶׁהֻכְפַּל בּוֹ "כִּי טוֹב" וכפי
58 שספר התהילים נחלק לשבעת ימי
59 השבוע, פסוק זה 'פדה בשלום' נאמר
60 ביום שלישי (כִּדְבְרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן
61 בָּאֲגֶרֶת הַיְּדוּעָה[85] שֶׁכָּתַב
62 בְּצֵאתוֹ לְחֵרוּת מהמאסר, שם הוא
63 כותב שבשורת השחרור באה לו
64 כשקרא בספר תהילים את הפסוק
65 הזה)], שֶׁעַל זֶה על הכתוב 'פדה
66 בשלום נפשי' דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ
67 ז"ל[86] "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
68 וּבִגְמִילוּת־חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל
69 עִם הַצִּבּוּר", 'מעלה עליו הכתוב
70 כאילו פדאני לי ולבניי מבין האומות'
71 וְכוּ', שֶׁהֵם תורה, עבודה, גמילות
72 חסדים כָּל הַשְּׁלֹשָׁה קַוִּין[87],
73 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית הַפְּדִיָּה
74 'פדה בשלום נפשי' בְּאֹפֶן שֶׁל
75 "שָׁלוֹם", שֶׁאֵין צֹרֶךְ כְּלָל
76 בְּעִנְיַן הַמִּלְחָמָה (כְּפִי שֶׁהָיָה
77 בִּגְאֻלַּת י"ט כִּסְלֵו שהשחרור
78 היה מתוך הסכמה מלאה של
79 הממשלה). וְ"כֵן תִּהְיֶה לָנוּ"
80 בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, פדייה ב'שלום'
81 עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת
82 לְאַרְצֵנוּ.

---

80) ויצא כח, יב. וראה זח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א). 81) ויחי מח, כב. 82) זהר ח"ג קפח, ב. וראה לקו"ת נשא כו, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ח"ב ע' תצ. מאמרי אדמו"ר האמצעי בשלח ס"ע קפ. ועוד. 83) ראה גם בשיחות שלאחרי המאמר - לקוטי שיחות חט"ו ע' 272. 84) תהלים נה, יט. 85) אג"ק אדמו"ר הזקן ע' רלב. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו). 86) ברכות ח, א. 87) ראה חדא"ג מהרש"א שם. אוה"ת (יהל אור) תהלים עה"פ (ע' רד).

בס"ד. שיחת ש"פ וישלח, י"ט כסלו, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה קטנתי מכל החסדים וגו'[1].

* * *

ב. דובר כמ"פ בנוגע לעניני תומ"צ שחוזרים ונשנים בכל שנה או כמ"פ בשנה, שבכל פעם ופעם צריך להיות בהם הוספה ביתר שאת וביתר עוז, ועד שענין זה צריך להיעשות (לא כמו דבר ישן, אלא) כמו דבר חדש שלא הי' עד עתה.

ובלשון רש"י (בפ' ואתחנן[2]): "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה .. אלא כחדשה", שאז נעשה קיום התורה מתוך חיות, ולא רק "כחדשה" (בכ"ף הדמיון), אלא כמ"ש רש"י במ"א (בפ' עקב[3]): "שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ביום", "חדשים" ממש (ללא כ"ף הדמיון)[4].

וכיון שרש"י מביא ענין זה בפשוטו של מקרא, הרי מובן, שזוהי הוראה גם עבור מי שהוא רק "בן חמש שנים למקרא"[5] ברוחניות; וביחד עם זה, כיון שבפירוש רש"י יש גם פנימיות התורה ("יינה של תורה")[6], הרי מובן, שזוהי הוראה גם עבור גדול שבגדולים.

וכל זה – אפילו כאשר הענין חוזר ונשנה ללא שינוי מפעם לפעם, כך, שהענינים הם בשוה אפילו בחיצוניות; אבל אעפ"כ, מובן, שכאשר יש שינוי מפעם לפעם, אזי נקל יותר שיהי' הענין ד"חדשים".

ג. ובנוגע לענינו:

קביעות המועדים בכלל – תלוי' בימי החודש, כמו חג הפסח שחל בחמשה עשר בניסן, ועד"ז חנוכה ופורים שקביעותם תלוי' בימי החודש, שזהו ענין השוה בכל שנה ושנה; אבל ישנו חילוק משנה לשנה בנוגע לקביעות של ימי השבוע.

ומזה מובן גם בנוגע לי"ט כסלו – שאע"פ שכבר הי' הענין די"ט כסלו אשתקד, ובשנים שלפנ"ז, הנה בשנה זו ניתוסף חידוש מיוחד מצד הקביעות של י"ט כסלו ביום הש"ק, שזהו שינוי וחידוש באופן הקביעות שלא הי' במשך כמה שנים[7].

ד. וביאור מעלת י"ט כסלו שחל להיות בשבת[8]:

י"ט כסלו קשור עם הענין ד"פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדי"[9], וכמבואר בירושלמי[10] ענין הפדי' בשלום, שאפילו אנשי אבשלום היו מתפללין לנצחונו של דוד, והיינו, שמהפכים את המנגד, ה"רבים", שגם הם "היו עמדי", ובמילא אין צורך במלחמה, אלא הפדי' היא בשלום.

וענינו של י"ט כסלו הוא התגלות תורת החסידות, שעל ידה באה פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה כו', ועד ל"חוצה" (כידוע[11] שזהו החידוש שנעשה לאחרי פטרבורג לגבי גילוי פנימיות התורה

---

1) בשיחה שלאחרי המאמר הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א איזה ענין מהמאמר, באמרו, שהוא מיוסד על המאמר של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שנאמר לפני חמישים שנה (ד"ה פדה בשלום פר"ת – סה"מ פר"ת ס"ע קפג ואילך).

2) ו, ו.

3) יא, יג. וראה גם פרש"י יתרו יט, א. תבוא כו, טז.

4) ראה גם שיחת ש"פ וישלח תשכ"ז סי"ב (תורת מנחם – התוועדויות חמ"ח ע' 287). וש"נ.

5) אבות ספ"ה.

6) סה"ש תרצ"ו ע' 137. תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

7) משנת ה'שי"ת (המו"ל).

8) ראה שיחת ש"פ וישב ס"ב ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 398 ואילך).

9) תהלים נה, יט.

10) סוטה פ"א סה"ח.

11) ראה שיחת י"ט כסלו תרס"ח (סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך).

לפנ"ז), והרי כללות הענין דפנימיות התורה הו"ע השלום, כידוע ש"לית תמן לא קושיא כו' ולא מחלוקת כו'"[12].

וענין זה מודגש גם באגרת הידועה שכתב רבינו הזקן אחר ביאתו מפטרבורג[13]: "לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו", שלא יהי' אפילו הענין ד"אהה" דקדושה[14], אלא כל הענינים יהיו באופן של שלום.

וזהו גם ענין השבת – שעבודת הבירורים ביום השבת אינה בדרך מלחמה, אלא באופן של שלום[15].

ובהקדמה – שאע"פ שיום השבת נפעל ע"י עבודת ימי החול, כדברי הגמרא[16] "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", ויום השבת פועל גם על ימי החול, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"[17], אבל אעפ"כ, הרי יום השבת הוא נעלה יותר מימי החול, וכפי שאומרים ב"כגוונא": "וכל דינין מתעברין מינה"[18], והיינו, שבשבת אין מציאות של דין, ובתי־דינים סגורים בו[19], ו"אין עצב בה"[20], ואין בכלל מציאות של רע.

וגם ענין הבירורים שבשבת – שהרי גם בשבת ישנו ענין האכילה ושתי' (ועד שמצוה לענגו בעונג אכילה ושתי'[21]) ושינה וכו', ענינים גשמיים – הוא באופן של שלום, וכמבואר בתו"א[22] שהאכילה דיום השבת היא באופן ד"צדיק אוכל לשובע נפשו" (ואין בה הענין ד"בטן רשעים תחסר")[23], ועד שאכילה זו פועלת עילוי (לא רק במאכל, אלא גם) בהצדיק האוכל, שנעשית עלי' בנפשו האלקית[24].

וענין זה מתאים עם הידוע שעיקר העבודה של יום השבת היא עבודת התפלה[25] – אלא שבתפלה גופא יש כמה דרגות, שהרי אינה דומה עבודת התפלה שבימות החול, שהיא באופן של מלחמה (כיון שישנו מציאות הרע כו'), לעבודת התפלה שביום השבת (שאז אין מציאות של רע), שעיקר ענינה הוא העמידה "כעבדא קמי מרי'"[26].

ה. וזוהי גם הוראה לכאו"א:

כיון שבי"ט כסלו היתה התגלות תורת החסידות, הנה בבוא יום י"ט כסלו, ישנה דרישה ונתינת כח מיוחדת בנוגע להכרח להשתדל בהפצת המעיינות, ולעשות זאת בדרכי נועם ובדרכי שלום[27], שעי"ז נעשית עלי' גם בנוגע לעצמו (ע"ד האמור לעיל בענין "צדיק אוכל לשובע נפשו").

והעיקר – שעי"ז שיפוצו מעינותיך חוצה, הנה בקרוב ממש קא אתי מר דא מלכא משיחא[28].

* * *

ו. בהמשך להאמור לעיל (ס"ד) שביום השבת ישנם גם עניני אכילה ושתי' ושינה כו', אלא שכולם הם באופן של שלום – ישנו עוד חידוש ביום השבת:

בנוגע לאיסור מלאכה בשבת[29], יש דין ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה"[30], אבל אם אינו מכוין לעשות את המלאכה, אזי פטור מן התורה[31], ויש ענינים שעשייתם ללא כוונה מותרת לכתחילה אפילו מדרבנן[32]. ועד שיש אופן שלא זו בלבד שהמלאכה מותרת, אלא יש חיוב והכרח לעשות המלאכה – כמו ענין

12) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.
13) תניא אגה"ק ס"ב.
14) ראה שיחת ליל י"ט תרצ"ג ס"י (לקו"ד כ, א ואילך).
15) ראה תו"א ר"פ חיי שרה. ובכ"מ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ז ע' 146 ואילך. וש"נ.
16) ע"ז ג, סע"א.
17) זח"ב סג, ב. פח, א.
18) שם קלה, ריש ע"ב.
19) ראה ביצה לו, ב.
20) ראה משלי יו"ד, כב. ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד – מו"ק כג, ב.
21) ראה שו"ע אדה"ז רסרמ"ב. וש"נ.
22) שבהערה 15.
23) שם יג, כה.
24) ברשימה נוספת, שהעלי' היא לבחי' התהו, ועד לבחי' רזא דא"ס.
25) ראה תורת מנחם – התוועדויות חל"ה ע' 172. וש"נ.
26) שבת יו"ד, רע"א.
27) חסר קצת (המו"ל).
28) אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).
29) ראה אנציק' תלמודית (כרך ו) ערך דבר שאינו מתכוין בתחלתו (ע' תרלא ואילך). וש"נ.
30) ביצה יג, סע"ב. וש"נ.
31) ב"ק כו, ב. סנהדרין סב, ב.
32) שבת מא, ריש ע"ב. וש"נ.

הקרבנות בביהמ"ק, שיש בזה כמה מלאכות האסורות, ואעפ"כ, בגלל שצריך להקריב קרבן, הרי זה לא רק דבר המותר, אלא יש מצוה בדבר.

וכללות הענין בזה — כמאמר הבעש"ט[33]: "במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא", ולכן, כאשר עשיית המלאכה היא ללא מחשבה הרי זה מותר, דכיון שמחשבתו אינה במלאכה, הרי גם הוא אינו נמצא במלאכה.

וע"ד שנת"ל (במאמר[34]) שבביהמ"ק הי' המקום עצמו למעלה מן המקום, "אתרי טפילה לי"[35], וכן הוא בנדו"ד, שהאיסור נעשה מותר כו'.

וזהו החידוש של יום השבת — שבכחו להפוך ענין של חול ואיסור, ולעשות ממנו היתר ומצוה, שזוהי כללות העבודה דאתהפכא, "זדונות נעשו לו כזכיות"[36].

ז. וגם ענין זה קשור עם י"ט כסלו — כאמור לעיל (ס"ד) שאז הי' הענין ד"ברבים היו עמדי", שגם ה"רבים" נעשים "עמדי", שזהו הענין דאתהפכא.

וזהו גם מה שתורת החסידות דורשת שהעבודה צריכה להיות (לא רק באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[37], אלא) באופן ד"בכל דרכיך דעהו"[38], היינו, שכל עניני האדם (לא רק חלק ממנו, אלא כל עניניו), "בכל דרכיך", הם באופן ד"דעהו", כדברי דוד אל שלמה: "דע את אלקי אביך"[39], שזוהי "מצוה רמה ונשאה" (כמבואר באגה"ק[40]).

ועי"ז שמהפכים לקדושה עניני קליפת נוגה, נעשה בירור גם בג' קליפות הטמאות לגמרי, כי, כל הענינים שבגקה"ט ישנם גם בק"נ (וע"ד דברי הגמרא[41]: "כל מה דאסר לן רחמנא שרא לן כוותי"), שהרי לולי זאת לא היתה יכולה להיות מציאותם בגקה"ט, ולכן, ע"י הבירור דק"נ, פועלים בירור גם בגקה"ט, והיינו, שמוציאים משם את ניצוצי הקדושה ומעלים אותם (כידוע[42] בענין "כי ציד בפיו"[43], דקאי על נשמות הגרים כמו ר"מ ור"ע), והשאר (שלא יכול להתברר ולעלות כו') מתבטל ממציאותו.

ח. וזהו גם המענה לאלו שמתאוננים שאינם יכולים לעסוק בהפצת החסידות, כיון שאצלם יש עדיין כמה ענינים הדורשים תיקון.

והמענה על זה — שאין להתפעל מזה, ואדרבה, ההרחבה והלהט ("דער קאָך") שיש בו מצד נפשו הבהמית, ש"אקדמי' טעניתא"[44], עליו לנצל לקדושה (ע"ד "מיני' ובי' אבא לשדי' בי' נרגא"[45]) — להפיץ את המעיינות של תורת החסידות.

וכאשר משתמשים בכחות של נה"ב להפצת החסידות, אזי מתבררים גם הכחות של נה"ב ומתעלים לקדושה, וע"ד מארז"ל[46] "אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר", ומזה נעשה "דור ישרים יבורך"[47].

וכבר הובטחנו ש"יגעת ומצאת"[48], באופן של מציאה שבאה "בהיסח הדעת"[49], ומזה באים לענין נוסף שבא בהיסח הדעת — משיח[49].

* * *

33) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ.
34) פ"ד ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חנ"ח ע' 303 ואילך).
35) שמו"ר פמ"ה, ו.
36) יומא פו, ב.
37) אבות פ"ב מי"ב.
38) משלי ג, ו.
39) דברי הימים־א כח, ט.
40) קנו, ב.
41) חולין קט, סע"ב. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ג ס"ע 53. וש"נ.
42) ראה תו"א תולדות כ, ג. ובכ"מ.
43) תולדות כה, כח.
44) ראה זח"א קעט, ב.
45) סנהדרין לט, ב. הובא בתניא רפל"א.
46) מנחות מד, א.
47) תהלים קיב, ב.
48) מגילה ו, ריש ע"ב.
49) סנהדרין צז, א.

ט. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[50]) שיעקב מצד עצמו הי' מוכן לשלימות הבירור של עשו, שעז"נ[51] "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", ולכן "התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון לתפלה ולמלחמה", כמ"ש בפירוש רש"י[52] — יש להתעכב גם על הביאור בפירוש רש"י זה ע"פ פשוטו של מקרא[53], בפירוש הפסוק[52] "והי' המחנה הנשאר לפליטה", "על כרחו, כי אלחם עמו", ובהמשך לזה מוסיף רש"י: "התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון לתפלה ולמלחמה, לדורון, ותעבור המנחה על פניו, לתפלה, אלקי אבי אברהם, למלחמה, והי' המחנה הנשאר לפליטה".

הביאור בפירוש רש"י,

— ש"המחנה הנשאר" כולל את כל הנשים והילדים[54] (בניגוד ל"מחנה האחת", שהי' מהצאן והבקר והגמלים, והרועים כו' השייכים אליהם), שיהי' "לפליטה" בוודאות (לא רק שיוכלו לברוח[55], אלא) "כי אלחם עמו", ובודאי אנצח, מצד ה"הבטחות שהבטחתני"[56].

ולכן: "התקין[57] (מלשון תיקון) עצמו לשלשה דברים כו'", לא רק הכנה סתם, אלא באופן שמתקן את עצמו בשביל זה (ולכן מביא דוקא הפסוקים שבהם מודגש ש"התקין עצמו").

ומקדים ענין הדורון, אף שלכאורה קדמה התפלה, כי, לכל לראש הי' תוכן ענין הדורון: "למצוא חן בעיניך"[58], בחשבו שאין זו עת צרה, ורק לאחרי שחזרו המלאכים וסיפרו לו ש"עודנו בשנאתו"[59], אזי התפלל, ואח"כ שלח גם דורון לפייסו.

וההוראה, שבשביל הצלת ילדי ישראל מהחינוך של עשו, לא די בעבודה שמצד טבעו ורגילותו[60], אלא צ"ל באופן ד"התקין עצמו" —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 265 ואילך.

*

י. נהוג ללמוד ענין באגרת התשובה, ובפרט בי"ט כסלו, כי, ענין התשובה בכלל הוא בדוגמת היציאה מבית האסורים[61], ועד שע"י עבודת התשובה נעשית היציאה מבית האסורים כפשוטה, שזהו ענינו של י"ט כסלו, שבו יצא רבינו הזקן מבית האסורים באופן ד"פדה בשלום נפשי".

---

50) בתחלתו (תורת מנחם — התוועדויות חנ"ח ע' 300 ואילך).

51) עובדי' בסופו.

52) פרשתנו לב, ט.

53) וכמדובר כמ"פ שענינו של רש"י הוא פירוש הפשט, ולא פסק הלכה, וכמ"ש בכללי הפוסקים (ראה יד מלאכי כללי רש"י כו' בתחלתו) שרש"י בפירושו על התורה הוא "פרשן", ולא "פוסק".

ועפ"ז מתעוררת שאלה (וכבר זמן רב הנני ממתין שמישהו יעורר אודותה):

בריש הלכות שבת מביא רבינו הזקן ב' דעות בנוגע ל"כבוד ועונג", אם זהו חיוב מן התורה או מדברי סופרים. ובקו"א ס"א, ש"מוכח מפרש"י על פסוק זכור גו' .. דלכבדו במנה יפה הוא מדאורייתא", "משא"כ להרמב"ם ז"ל, שאין מצוה אלא שלא להתענות בו כו'".

ולכאורה אינו מובן: כיון שפירוש רש"י אינו אלא פשוטו של מקרא, ולא פסק הלכה — איך אפשר להוכיח מזה להלכה שעונג שבת הוא מן התורה?

54) ובמחנה זה גופא — "ויחץ גו' ואת רחל ואת יוסף אחרונים" (פרשתנו לג, א־ב), וכבר פירש רש"י בפ' ויצא (ל, כה) בנוגע ללידת יוסף, שהי' "שטנו של עשו, שנאמר (עובדי' א, יח) והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", ולכן "משנולד יוסף בטח יעקב כו'", כך, שבודאי יהי' "המחנה הנשאר לפליטה".

55) כמשמעות דברי המדרש (ב"ר פע"ו, ג) "לימדך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחד, ממי אתה למד, מיעקב, שנאמר ויחץ את העם וגו'" (וע"ד מ"ש בגמרא (ב"מ מב, א) "לעולם ישליש אדם את מעותיו, שליש בקרקע וכו'") — שעפ"ז אין זה באופן של וודאות.

ומ"ש "והי'", בלשון ודאי — הרי גם בענין של ספק מצינו הלשון "והי'", לאחרי תיבת "אם", וכמו: "אם יהי' אלקים עמדי וגו' והי' ה' לי לאלקים .. יהי' בית אלקים" (ויצא כח, כ־כב). ועד"ז בנדו"ד: "אם יבוא עשו גו' והי' המחנה הנשאר לפליטה גו'", כך, שתיבת "אם" קאי גם על "והי' גו'".

56) פרש"י פרשתנו לב, יא.

57) ולא כמ"ש רש"י בפ' וירא (יח, כג) בנוגע לאברהם: "לכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפלה" — נוסף על משנ"ת בזה (בשיחת ש"פ וירא סי"א (תורת מנחם — התוועדויות חנ"ח ע' 265). וש"נ) שהלשון "לכל אלו נכנס כו'" פירושו שכל ענינים אלו היו בפועל, משא"כ הלשון "התקין עצמו" מורה שרק התכונן לזה, כי בפועל לא הי' ענין של מלחמה.

58) פרשתנו לב, ו.

59) פרש"י שם, ז.

60) ועד שעשה זאת "מאה פעמים" — אלא יש צורך לעשות זאת "מאה פעמים ואחד" (ראה תניא פט"ו).

61) ראה תניא פל"א.

ובכן: בפרקים י' וט' מדובר אודות הענין דהמשכה והעלאה – שעל זה דובר לעיל במאמר[62], והרי בכל אחד מהם יש ג' הענינים שבכללות עבודת האדם: תורה תפלה ומעשה המצוות, ומחשבה דיבור ומעשה; וזהו הקשר עם י"ט כסלו שבו הי' הענין ד"פדה בשלום נפשי", שקשור עם ג' הקוין דתורה תפלה וגמ"ח (מעשה המצוות) וג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה (כפי שמבאר הצ"צ[63] שהם זה כנגד זה).

יא. המשך הביאור באגה"ת פ"ו בפירוש מארז"ל[64] "אין בידינו לא משלות הרשעים וכו'" – נכלל בשיחת ש"פ חיי שרה סכ"ו ואילך[65].

*

יב. המענה לשאלות על הלקו"ש השבועי דפ' ויצא, (א) בענין מ"ש רש"י[66] "אברהם מגייר את האנשים כו'", שאין זה ענין של גיור ממש, שלא הי' שייך קודם מ"ת, (ב) בענין הזהירות של האבות גם בעריות שמצד קורבה דאב – נכלל בלקו"ש ח"ה ע' 142 ואילך.

62) פ"ז ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 306 ואילך).
63) יהל אור עה"פ (ע' רד ואילך).
64) אבות פ"ד מט"ו.
65) תורת מנחם שם ע' 294 ואילך.
66) לך לך יב, ה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' ב

למדנו מֵ'חִיפּוּשׁ' דִּידֵיהּ [–שנאמר בסמוך להן], שהיתה על ידי חיפוש. ומאחר שלמדנו ממציאה זו על לשון מציאה שנאמר בחמץ, אם כן כשם שמציאת הגביע היתה על ידי חיפוש, אף מציאת החמץ היא על ידי חיפוש. ומעתה יש ללמוד שחִיפּוּשׁ החמץ הוא על ידי נר, מִ'נֵרוֹת' שנזכרו בחיפוש שנאמר במקום אחר. דִּכְתִיב (צפניה א יב) 'בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת', ומכאן שחיפוש הוא על ידי נרות. וְעל חיפוש בנֵרוֹת זה למדנו מִלשון חיפוש שנאמר לגבי נֵר במקום אחר, דִּכְתִיב (משלי כ כז) 'נֵר (אלהים) [ה'] נִשְׁמַת אָדָם, חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן'. ומכאן שגם החיפוש אחר החמץ צריך להיעשות על ידי נר.

הגמרא מביאה ברייתא השונה כדברי רב חסדא: תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – שנינו בברייתא שנשנתה בבית מדרשו של רבי ישמעאל, לֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדְקִים אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר. וואַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה מפורשת מן הכתוב לְדָבָר זה שצריך לבדוק דווקא לאור הנר, זֶכֶר בכתובים יש לו לְדָבָר. שֶׁנֶּאֱמַר 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא', וְכן אוֹמֵר הכתוב 'וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה, וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן', וְכן אוֹמֵר הכתוב 'בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת', וְכן אוֹמֵר הכתוב 'נֵר (אלהים) [ה'] נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן'.

הגמרא מפרשת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מַאי [–מה הצורך] במה שהוסיפה הברייתא 'וְאוֹמֵר נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן', ומה מוסיף ללמדנו כתוב זה, הלא כבר למדנו מ'אחפש את ירושלים בנרות' שחיפוש הוא בנר. משיבה הגמרא: אין די בכתוב האמור לגבי ירושלים שכן יש לדחות ראיה זו. וכך אומרת הברייתא, וְכִי תֵּימָא – שמא תאמר, הַאי 'בָּעֵת הַהִיא אחפש את ירושלים בנרות' קוּלָּא הוּא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא [–שאמר ה'] לגבי חיפוש ירושלים, שלעתיד לבוא לֹא בָּדִיקָנָא לָהּ בִּירוּשָׁלַיִם בִּנְהוֹרָא דַּאֲבוּקָה דִּנְפִישׁ נְהוֹרָא טוּבָא – לא אבדוק את עון ירושלים לאור אבוקה שאורה רב מאד, אֶלָּא בִּנְהוֹרָא דִּשְׁרָגָא דְּזוּטַר נְהוֹרָא טָפֵי – אלא לאור הנר שאורו מועט יותר, דַּעֲוֹן רַבָּה מִשְׁתְּכַח וַעֲוֹן זוּטַר לֹא מִשְׁתְּכַח – כדי שרק עון גדול ימצא על ידו ולא עון קטן. ואם כן אין להוכיח מהכתוב האמור על מציאה וחיפוש שנאמר בחמץ, שכן יתכן שלגבי חמץ נצרך חיפוש מעולה באבוקה ואין די בנר. על כן נצרכה הברייתא להוסיף, תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה ממה שנאמר 'נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם, חופש כל חדרי בטן', שגם חיפוש בנר הוא חיפוש מעולה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המחייבת בדיקה לאור הנר ולא לאור דברים אחרים: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין בּוֹדְקִין את החמץ לֹא לְאוֹר הַחַמָּה, וְלֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה, וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה, אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר,

בס"ד. שיחת מוצש"ק פ' וישלח, י"ט כסלו, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. התוועדות זו קשורה עם י"ט כסלו, שנקודתו – כידוע לכל – היא סיפור ענין המאסר של רבינו הזקן וגאולתו בי"ט כסלו, ומאז הוקבע בלב ישראל לחגוג יום זה מידי שנה בשנה[1].

וטעם הדבר – כיון שאין זו גאולה פרטית,

ואפילו לא גאולה של גדול בישראל, ובלשון השו"ע[2]: "אדם מסויים .. וכן .. אדם שנתקדש בו שם שמים", שעל הנס שלו צריכים כולם לברך "שעשה נס לצדיקים במקום הזה", ומה גם שמדובר אודות "רבו"[3],

אלא (נוסף על כל זה) זוהי גאולה של ענין כללי – שהרי המאסר לא הי' מצד ענינים פרטיים, או בנוגע לאיש מסויים שהוא איש כללי, אלא המאסר הי' קשור עם שיטה כללית – אם שיטה זו תוכל להמשיך ולהתקיים באופן של חירות, ותוסיף להתרחב ולהגיע לכל בנ"י בכל מקום שהם, או שיתחילו לרדוף שיטה זו, ולא זו בלבד שלא יניחו לה להתפשט הלאה, אלא עוד זאת, שלא יניחו את המשך קיומה גם לפי הממדים שכבר נתפשטה, והיינו, שזהו מאסר וגאולה של שיטה בחיים, אורח חיים – אם יתקבל הדבר או לא, שבזה התבטא החילוק בין המאסר לגאולה.

ב. ולהעיר:

יהודים רגילים אמנם שרודפים את שיטותיהם ולא מניחים להם להתפשט, ואדרבה, רוצים להכחיד גם את מה שכבר קיים;

אבל אעפ"כ, כשרוצים שהשיטה תתפשט בכל מקום שאפשר, ובנדו"ד, בנוגע לתורת חסידות חב"ד, שתהי' באופן של הבנה והשגה בחכמה בינה ודעת, ובאופן שיפוצו מעינותיך חוצה – הרי מובן שאינו דומה המצב של רדיפות למצב של חירות, שכאשר הדבר נעשה מתוך חירות, אזי פועלים זאת בנקל, במהירות ובעומק יותר.

וכפי שמצינו בנוגע לכללות הענין דמ"ת:

כדי להגיע למ"ת – הוצרכה להיות הקדמת המסירת נפש של בנ"י בהיותם בגלות מצרים, בעבודת פרך כו', אשר, למרות כל הגזירות כו', עמדו בתוקף להתנהג בדרכם, ולא שינו את שמם ולבושם כו' (ככל פרטי הדברים שנימנו במדרשי חז"ל[4]), והיינו, שאפילו בענינים החיצוניים, כמו לבושים, היו מובדלים מכל השאר, ובלשון הכתוב[5]: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", והיינו, שהיציאה ממצרים בתור עם – לאחרי המבחן ב"כור הברזל"[6] של מצרים, שלא מתייראים ממנו, ונשארים בשלימות בתור עם – היא ההכנה המתאימה לקבל את התורה באופן שנעשים עבד לה' ("תעבדון את האלקים").

אבל אעפ"כ, אימתי ניתנה התורה – לא בשעה שבנ"י היו עדיין במצרים, אפילו לאחרי ש"בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים"[7], אלא דוקא לאחרי שנעשה מצב של "זמן חירותנו", בהיותם במצב

---

1) ראה גם שיחת ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג ס"ט (לקו"ד ח"א יט, סע"ב ואילך).

2) או"ח סרי"ח ס"ז.

3) ראה שם ס"ו. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ז ע' 174 ואילך. וש"נ.

4) מכילתא בא יב, ו. ויק"ר פל"ב, ה. לקח טוב וארא ו, ו. תבוא כו, ה.

5) שמות ג, יב.

6) ואתחנן ד, כ.

7) ר"ה יא, רע"א וריש ע"ב.

של חירות לגמרי, "בהוציאך את העם ממצרים" — דוקא אז ניתנה להם התורה, שהיא החירות האמיתית, כמארז"ל[8] "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

וטעם הדבר — בפשטות — שהרי רצונו של הקב"ה שבנ"י ילמדו תורה ויקיימו מצוות, ולכן לאחרי שיהודי מוכיח שהוא אכן שייך וראוי לכך, עי"ז שעומד בנסיונות ועובד עבודתו מתוך מס"נ, נותן לו הקב"ה את האפשרות ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך הרחבה, שרק אז יכול להיות הלימוד והקיום בשלימות:

בנוגע ללימוד התורה — אף שיכולים ללמוד תורה גם במצב של העדר המנוחה כו', הרי במצב כזה קשה להבין, וקשה לבוא לבירור האמת, וכדאיתא בגמרא[9] שהתורה שלומדים בזמן הגלות — "תלמוד בבלי" — נקראת "במחשכים הושיבני"[10].

וכן בנוגע לקיום המצוות — הרי רואים שאפילו לאחרי מ"ת יכול להיות קיום המצוות בשלימות דוקא לאחרי שבנ"י יוצאים מהגלות, כמ"ש בנוסח התפלה[11]: "ושם נעשה לפניך .. כמצות רצונך", ואף שבפשטות קאי על מצות הקרבנות, הרי בזה נכלל גם כללות הענין דקיום המצוות, שבזמן הגלות אינו יכול להיות בשלימות הנדרשת לפי רצונו של הקב"ה, אלא דוקא כאשר בנ"י נמצאים במעמד ומצב של חירות.

כלומר: ההכנה לזה היא אמנם עי"ז שיהודי מראה שאפילו בהיותו בגלות הנה מצד נשמתו ה"ה נמצא במצב של חירות, וכנוסח הידוע[12], שרק הגוף נמצא בגלות, אבל הנשמה לא היתה מעולם בגלות, ואין לאוה"ע בעלות על הנשמה, אלא, שעדיין יכול להיות מצב שהנשמה נשלטת ע"י הנהגת הגוף, ולכן בוחנים ומנסים את היהודי, שגם בהיותו בגלות מצרים, אשר "כל הגליות נקראו ע"ש מצרים ע"ש שהם מצירות לישראל"[13], הנה לא זו בלבד שהנשמה אינה תחת שליטת הגלות שמצד הגוף, אלא אדרבה, למרות שנמצאים עדיין בזמן הגלות, מנהיגה הנשמה את הגוף; אבל אימתי התורה היא בשלימות — דוקא כשישנו גם מצב של חירות כפשוטו, כפי שהי' "בהוציאך את העם ממצרים".

וכן הוא בנוגע לי"ט כסלו:

אפילו אם ח"ו לא היתה הגאולה — הרי זה דבר פשוט שבנ"י היו ממשיכים בלימוד פנימיות התורה, שהרי בנ"י הורגלו כבר לענין המס"נ בכלל, ובפרט בנוגע ללימוד התורה, כפי שרואים בדברי ימי חיי עם ישראל במשך אלפי שנים;

אבל, כיון שרצונו של הקב"ה שלימוד פנימיות התורה יהי' בשלימות, שיהי' נתפס בכל העומק והרחבות, ועד שע"י העבודה ד"יפוצו" יגיעו "מעינותיך" גם "חוצה" — לכן הוצרך להיות ענין החירות גם מצד ממשלת המדינה ההיא, שגם הממשלה תכיר שזוהי שיטה שמתאימה עבור בנ"י (עד כמה שאפילו גוי יכול להבין זאת), ולכן הוציאו לחירות (עי"ז שהוציאו לחירות את רבינו הזקן) גם את המשך לימוד השיטה והפצתה בכל רחבי המדינה, שבה נמצא אז רוב מנין ורוב בנין של בנ"י.

ג. ולכן, כאשר מתאספים יחדיו לזכר הגאולה ההיא, הנה אע"פ שהלשון הוא שזהו המאסר והגאולה של רבינו הזקן, הרי הפנימיות והנקודה שבדבר היא — המאסר והגאולה של שיטת רבינו הזקן.

אלא, שאי אפשר לחלק ביניהם, כי, רבינו הזקן ושיטתו הם דבר אחד, שהרי לא מדובר אודות יהודי שבזמן מן הזמנים למד וחי ע"פ שיטה זו, אלא זהו יהודי שחידש את השיטה, ושיטה זו נעשתה כל מציאותו; לא הי' רגע אחד שהמחשבה דיבור ומעשה שלו לא היו חדורים ביישומה של שיטה זו כפי שבאה בציור של יהודי חי!

---

8) אבות פ"ו מ"ב.
9) סנהדרין כד, א.
10) איכה ג, ו.
11) נוסח תפלת המוספין. וראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תכ ואילך). ועוד.
12) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 170. וש"נ.
13) ב"ר פט"ז, ד.

ולכן הרי זה היינו הך אם אומרים שזהו המאסר והגאולה של רבינו הזקן או שזהו המאסר והגאולה של השיטה – לפי ש"מסר נפשו עלי"[14], ועד לאופן שחדרה את כל מציאותו, כך, שכל הענינים שאירעו עמו הם ענינים שאירעו עם שיטה זו, ולכן, כאשר הוא יצא לחירות, הרי מובן (וכפי שיודעים גם מסיפור הענינים כפשוטם) שעי"ז היתה היציאה לחירות של לימוד השיטה והפצתה בכל רחבי המדינה.

ד. וזהו גם הלימוד ליהודים שמתאספים יחדיו להתוועדות הקשורה עם מאורע זה:

מאורע זה מהוה זכרון, ויתירה מזה: נתינת כח – שמכאן ולהבא יחיו ע"פ שיטה זו באופן של חירות, היינו, שלא להתחשב בענינים של מיצרים וגבולים שמצירים ליהודי, ואז יוכלו להמשיך בשיטה זו וליישם אותה מידי יום ביומו.

וזהו מה שלוקחים מי"ט כסלו – שנקרא "ראש השנה לתורת החסידות (ודרכי החסידות)"[15] – על כל ימי השנה, שכל יום יהי' יום חסידי חי ("אַ לעבעדיקער חסידישער טאָג"), ברוח וע"פ הוראות תורתו של רבינו הזקן, בעל הגאולה והשמחה.

ואז בטוחים שכמו שהי' אצל מחולל השיטה, הנשיא הראשון של תורת חב"ד, כפי שכותב באגרת הקשורה עם שחרורו[16], ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ", שאפילו אומות הארץ ראו שהיו נסים גלויים, והסכימו על זה ואישרו זאת בכח הממשלה – כך יהי' גם אצל כל ההולכים בעקבותיו, ע"פ שיטה והחלטה זו, כנוסח ולשון הידוע: "ידם על העליונה"[17], שיוכלו להמשיך בלימוד החסידות והליכה בדרכי' מתוך הרחבה ומתוך שמחה וטוב לבב, ובחיי יום־יום של כל השנה – לא רק בי"ט כסלו, שבתות וימים טובים וימי סגולה, אלא בכל יום ויום ובכל לילה ולילה, למטה מעשרה טפחים.

וזוהי גם הדרך לכך שמגאולה זו נבוא לגאולה האמיתית והשלימה של כלל ישראל, בקרוב ממש, כאשר אתי מר דא מלכא משיחא (כמבואר באגרת הקודש של הבעש"ט[18]), יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

* * *

ה. מהאמור לעיל מובן ענין נוסף בנוגע לכללות נתינת התורה, ובמילא גם בנוגע לפנימיות התורה:

התורה לא נבראה מחדש בזמן מסויים שבו הוצרכו בנ"י לתורה, אלא "אלפים שנה קדמה תורה לעולם"[19], ואילו מ"ת הי' לאחרי כ"ו דורות משנברא העולם[20], ולאחרי ההכנה ד"בהוציאך את העם ממצרים", לאחרי הבירור והזיכוך ע"י "כור הברזל" במצרים.

כלומר: התורה מצד עצמה היא ענין כללי שכולל הכל, ולאו דוקא ענין הקשור עם גלות מצרים – להקל את הגלות, ע"י ביאור תוכן ענין הגלות כדי שיוכלו לעמוד בו, או לפעול את ענין החירות, ולרפא את כל הקשיים והצרות שהשאיר הגלות;

התורה פעלה אמנם את כל הענינים הנ"ל – שהרי בקבלם את התורה הבינו בנ"י מדוע הוצרכו להתייסר מאתיים ועשר שנה בגלות מצרים, ובמ"ת גם נתרפאו כל בעלי מומין שהיו אצל בנ"י[21], וכיו"ב בשאר הענינים שנפעלו במ"ת; אבל, כל ענינים אלו הם רק פרטים בתורה, ואילו עיקר ענין התורה הוא – "תורת חיים", שהפירוש הפשוט בזה שהיא הוראה (תורה מלשון הוראה[22]) בחיים (כיצד לחיות), אבל

14) לשון חז"ל – שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
15) אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו). וראה לקו"ד ח"ד תשנט, ב ואילך. פאקסימיליא מהאגרת נדפסה בקונטרס "ומעין" ע' 17.
16) אג"ק שלו ס"ע רל. וש"נ.
17) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ריש ע' רסה. וש"נ.
18) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.
19) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א.
20) ראה פסחים קיח, א. ב"ר פ"א, ד. ועוד.
21) מכילתא ופרש"י יתרו כ, טו. תנחומא שם ח. יל"ש שם רמז ש. במדב"ר רפ"ז. וש"נ.
22) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

ישנו גם הפירוש הפנימי בזה[23] — שזוהי תורה שיוצרת ופועלת חיים, שיהיו חיים הראויים לשמם, לא כמו חיים של בהמה, או צומח ודומם.

ובהקדמה:

כאשר אדם מתמסר רק להשיג את צרכיו, כמו אכילה ושתי' ושינה במנוחה, אזי אין חילוק בין החיים שלו לחיים של צומח — שהרי גם צומח אוכל ושותה, וישנם גם זמנים שבהם הוא ישן (כמבואר בספרי חכמות הטבעיים), כי: בשביל הצמיחה יש צורך במים, שזהו ענין השתי', ובלשון הכתוב[24] (בנוגע לארץ ישראל, בניגוד לארץ מצרים "אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק"): "למטר השמים תשתה מים". וכמו"כ זקוק הוא לענינים נוספים (מלבד משקים), שמקבל אותם מן הארץ ע"י שרשיו. וכמו"כ ישנם זמנים במשך המעת־לעת שבהם נפסק ענין הצמיחה, שזהו בדוגמת ענין השינה, ובכללות, במשך השנה, הנה בזמן החורף היא המנוחה (שינה) מענין הצמיחה, שמתחילה מ"ראש השנה לאילן" (כדברי הגמרא במסכת ר"ה[25]), ולפנ"ז ישנו הפסק לשינה.

ואף שיש יתרון לאדם שיכול לעבור ממקום למקום ולהתאים את עצמו למצבים שונים — שזהו החילוק בכללות בין צומח לחי, שהצומח קשור עם מקום מסויים שבו יכול לצמוח ולגדול, ואינו יכול להתקיים בתנאים אחרים (אא"כ יחפשו עצות ותחבולות ותרופות כו'), משא"כ בעל חי שהולך ממקום למקום, ויכול להתאים את עצמו למקומות שונים — הרי אם ההתאמה למקום החדש מתבטאת רק בכך שבכל מקום בואו יוכל להשיג את צרכיו, מאכלו ומשקהו ולבושו ומסחרו כו', אזי אין חילוק בין החיים של מין המדבר לחיים של בעל־חי.

וכדי שהחיים יהיו חיי אדם, כפירוש השל"ה[26] ש"אדם" הוא מלשון "אדמה לעליון"[27], "בצלמנו כדמותנו"[28] של הקב"ה — הרי זה דוקא כאשר יהודי חי ע"פ התורה, כי, ע"י אורייתא נעשים ישראל וקוב"ה כולא חד[29], היינו, שהאדם מתקשר עם מקורו ושרשו, "בצלמנו כדמותנו".

זהו איפוא ענינה של התורה — שפועלת את ענין החיות.

וכאמור לעיל, בנוגע ליצי"מ, שכאשר בנ"י היו זקוקים לביאור והסבר על העינוי בגלות מצרים במשך מאתים ועשר שנה, נתנה התורה מענה על זה, וכמו"כ כאשר הוצרכו לרפואה עבור בעלי מומין, פעלה זאת התורה; אבל התורה מצד עצמה היא למעלה מזה, ולמעלה שלא בערך. — זהו ענין כללי שפועל חיים, ומורה דרך בחיים.

ו. ועד"ז בנוגע לפנימיות התורה, או כפי שנקראת בזהר[30]: "נשמתא דאורייתא", בניגוד לנגלה דתורה שנקראת גופא דאורייתא (ע"פ לשון המשנה[31] "גופי תורה"):

יש שרוצים לפרש, שהיות שבנ"י היו אז בשפל המצב, כולל גם בנוגע לפרנסה שהיתה באופן של הרס וחורבן — כידוע המעמד ומצב שהי' לאחרי הרדיפות והגזירות של שנת ת"ח, לא עתה ולא עלינו, וגם בשנים שלאח"ז — לכן יסדו את שיטת החסידות, בתור "עצה" עבור בנ"י שיוכלו להתקרב אל הקב"ה מתוך שמחה וטוב לבב, ובאופן שיהי' שייך לכל, אפילו מי שאינו "למדן" — ע"י עבודת התפלה, קיום המצוות ו"בכל דרכיך דעהו"[32].

ובכן: האמת היא ששיטת החסידות היא זו שהפיחה חיים אצל בנ"י לאחרי הגזירות ההם, ונתנה אפשרות לכל יהודי שמתוך שמחה וטוב לבב ימצא את התוקף והיסוד בחיים, שלא להתפעל מכל הקשיים שהיו לו בעבר, שבגללם הי' אמור להיות במצב של נפילת הרוח בתכלית, ובפרט אלו שלא היו שייכים להבנה והשגה בלימוד התורה, נתנה להם תורת החסידות אחיזה שגם הם יוכלו לחיות בשמחה,

23) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ט ע' 349. וש"נ.
24) עקב יא, יו"ד־יא.
25) בתחלתה.
26) ג, א. כ, ב. רסח, ב. שא, ב.
27) ישעי' יד, יד.
28) בראשית א, כו.
29) ראה זח"ג עג, א.
30) שם קנב, א.
31) חגיגה יו"ד, א. וראה אבות ספ"ג.
32) משלי ג, ו.

לא רק בשבתות וימים טובים, אלא גם בכל יום, אפילו בימים הקשים שבהם טרודים ועסוקים ומושקעים בטרדות הפרנסה;

אבל, זהו רק פרט – שבכחה של פנימיות התורה, תורת החסידות, לפעול זאת; ואילו עיקר ענינה הוא – היותה "נשמתא דאורייתא", היינו, שהיא מראה בכל ענין של תורה את הנשמה שבו, ובמילא ניתוסף גם בחיי האדם – "אדמה לעליון" – הנשמה שבחיים[33].

ולדוגמא: כאשר יהודי מניח תפילין, הנה נוסף על הכוונה לשעבד את המוח והלב (כמבואר בשו"ע[34] שזוהי כוונת מצות תפילין שצריכה להיות בכל פעם שמניחים תפילין), מקבל יהודי ע"י תורת החסידות גם את הנשמה שבמצות תפילין – כמבואר בתורת החסידות[35] שע"י הנחת תפילין מתקשרים עם בחי' המוחין דלעילא.

ועי"ז ניתוסף אצלו בענין החיים – שלא להתפעל מהקשיים שיש לו בנוגע להנחת תפילין וכיו"ב מצד טרדות הפרנסה:

בהנחת תפילין אסור שיהי' היסח הדעת[36]. ומובן, שקשה להזהר מהיסח הדעת בהיותו מוטרד בפרנסה, ואכן ישנם קשיים בפרנסה – אם מצד הנסיון של עוני, כפי שהי' בזמנים ההם, או (קושי גדול יותר[37]) מצד הנסיון של עושר, כמו עתה, שהקב"ה העמיד את בנ"י בכמה מדינות במעמד ומצב שיש להם פרנסה בהרחבה, אבל בנוגע לטרדות – נתקיים בהם מאמר המשנה[38] "מרבה נכסים מרבה דאגה", היינו, שלא זו בלבד שריבוי הנכסים אינו ממעט את הדאגה, אלא אדרבה: "מרבה דאגה", כך, שיש לו טרדות הפרנסה ביותר, ובמילא קשה לו לפעול על עצמו שהנחת תפילין תהי' ללא היסח הדעת.

ועד"ז בנוגע לקיום שאר מצוות התורה ("הוקשה כל התורה כולה לתפילין"[39]), שעליהם נאמר "אשר קדשנו במצוותיו וצוונו" – שקשה ליהודי להתנתק מעניני העולם, ולהתקשר (ע"י המצוה, תפילין או ציצית ושבת כו') עם הרוחניות והמקור של העולם, שזהו הקב"ה.

והעצה לזה – עי"ז שנותנים ליהודי את ה"נשמה" שישנה בכל ענין שבתורה ובכל מצוה, שזהו ענין רוחני שאין עליו הגבלת עניני העולם, ואליו לא יכול להגיע גוי, אפילו לא ה"גוי" שישנו בכל אחד מישראל, "א־ל זר אשר בקרבך"[40], זה היצה"ר שלו, שגם הוא אינו יכול להגיע לעצם הנשמה ונקודת היהדות; ועי"ז ניתן לו התוקף, שמבלי הבט על ריבוי הדאגה מצד ריבוי הנכסים, יוכל להתנתק מכל הענינים, ולהתקשר ע"י המצוות – מצוה מלשון צוותא וחיבור[41] – עם מצַוה המצוות, שהוא נשמת הבריאה כולה, כמארז"ל[42] "מה הנפש ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את עולמו".

ובכל אופן, אין זה באופן שתורת החסידות באה בתור רפואה למצב פרטי. וע"ד האמור לעיל בנוגע לכללות הענין דמ"ת.

ז. ויש דוגמא נוספת ששייכת יותר לענין זה:

מצינו שיש חיוב ללמוד הלכות החג בחג, או שלושים יום לפני החג[43]. ומובן, שענינה של התורה אינה הלכות החג בלבד, או הלכות שבת, שבכל ערב שבת צריך לחזור וללמוד ההלכות שצריך לידע אותם לקראת בוא השבת; ענינה של התורה – ליתן חיים ליהודי (כנ"ל), ובמילא מובן, שבבוא יום השבת, הנה נוסף על כללות החיות שישנו בכל הימים, נותנת לו התורה חיות של שבת ("אַ שבת'דיקן

33) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות (תורת מנחם – התוועדויות חמ"ה ע' 257 ואילך).
34) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ה סי"א. וש"נ.
35) ראה תניא פמ"א (נו, ב). סידור (עם דא"ח) שער התפילין ו, ג ואילך. אמ"ב שער התפילין טו [צז], ג ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות תפילין (דרמ"צ טז, סע"ב ואילך). ובכ"מ.
36) ראה שו"ע אדה"ז שם רסכ"ח. וש"נ.
37) ראה תורת מנחם – התוועדויות חי"ח ע' 136. וש"נ.
38) אבות פ"ב מ"ז.
39) קידושין לה, א. וש"נ.
40) ראה שבת קה, ב.
41) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.
42) מדרש תהלים (שוח"ט) קג, א. וראה ברכות יו"ד, א. ויק"ר ספ"ד.
43) ראה שו"ע אדה"ז שם רסתכ"ט. וש"נ.

לעבן"), ואז ישנם גם הלכות שבת שנוגעים לו בפרט. וכן הוא בנוגע להלכות החג בחג הפסח, חג השבועות או חג הסוכות וכו'.

ועד"ז גם בנוגע לפנימיות התורה:

בכל זמן שבו היתה ניתנת פנימיות התורה, היתה מתגלה לכל אחד מישראל נשמת התומ"צ, אשר, התומ"צ "הם חיינו ואורך ימינו"[44], ופנימיות התורה היא הנשמה של חיי בנ"י;

אמנם, כשמגיע זמן מיוחד שבו נמצאים במעמד ומצב מיוחד של שפל המצב רח"ל, אזי נוגע במיוחד להפיץ את פנימיות התורה ביתר שאת וביתר עוז, כדי שיהודים לא יתפעלו מהקשיים שראו מסביבם, וכדי שאפילו יהודי שלא הי' יכול להגיע ללימוד והבנת התורה, מצד סיבות שאינן תלויות בו או מצד איזו סיבה שתהי', יוכל גם הוא לחיות חיי יהדות מתוך שמחה וטוב לבב, ע"י פנימיות התורה. וזהו ביאור הטעם להתגלות פנימיות התורה בזמן ההוא דוקא.

אבל מה שנתגלה אז – הרי זה אופן חדש בלימוד התורה ואופן חדש בקיום המצוות,

– לא דבר חדש ח"ו, שהרי פנימיות התורה ניתנה במעמד הר סיני (כמבואר וכמדובר כמ"פ בכתב ובע"פ כו'[45]), אלא החידוש הוא בענין הגילוי –

אלא שבאותו זמן (שבו נתגלה פנימיות התורה) הי' זה בדוגמת לימוד הלכות החג שלושים יום לפני החג או הלכות החג בחג, והיינו, שזהו ענין שהיתה לו שייכות מיוחדת לאותו זמן – לעזור להתמודד עם קשיי הגלות המיוחדים שהיו בזמן ההוא.

ח. ומזה מובן גם בנוגע לזמנינו זה:

ובהקדים האמור לעיל (ס"ו) שענין הגלות יכול להיות בשני אופנים: ע"י נסיון של עוני או ע"י נסיון של עושר.

וכדברי שלמה[46]: "רֵאש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חוקי", והיינו, שמבקש מהקב"ה שיתן לו כל המצטרך לו, אבל לא את הנסיון של עוני ("ראש"), ואפילו לא את הנסיון של עושר.

אבל, לפעמים מנסה הקב"ה ובוחן יהודי בעשירות, הקשורה עם "מרבה דאגה" עוד יותר מאשר הדאגה של עוני.

ט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:)

רבינו נשיאנו סיפר פעם סיפור[47] (שאירע עוד לפני המלחמה) אודות יהודי שבא לבקר את אחיו שעבר לגור בארצות־הברית שבאמריקא. – בהיותם בעיירה הישנה (כפי שאומרים היום: "אין דער אַלטער שטעטל") היו שניהם קבצנים גדולים... אבל לאח"ז נסע אחד האחים לארה"ב, ונעשה – כפי שנקרא כאן – "אַ אָל־רייט'ניק" (אדם מסודר). ולאחרי ישוב הדעת, החליט, שלא די בכך, אלא עליו להזמין את אחיו ולהראות לו את גודל עשרו, והמעמד שהצליח להגיע אליו, שיראה איך הוא "עושה חיים" (כלשון הידוע: "מאַכט אַ לעבן") בארה"ב, שכן, בעיירה הקטנה חיו שניהם באותו חדר, ולאחרי החתונה הי' לכל אחד חדר משלו; ואילו בבואו לארה"ב, הצליח לקנות ולבנות כו', ועכשיו יש לו דירה בעלת עשרות חדרים!...

לצורך הנסיעה הי' צריך לשלוח לאחיו כסף, כיון שלא הי' לו כסף לרכוש כרטיס לנסוע באני' (כפי שהיו נוסעים פעם), אבל גם אם הי' שולח לו, לא הי' נוסע.

אבל הקב"ה עזר לאח העשיר (ה"אָל־רייט'ניק"), בכך שלאחיו היו כמה בנות שהוצרך להשיאן, ולא היתה לו אפשרות ליתן "נדן", ובמילא, כאשר קיבל הזמנה מאחיו, חשב שאולי יתאפשר לו עי"ז להשיא

44) נוסח תפלת ערבית – ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.

45) ראה – לדוגמא – תורת מנחם – התוועדויות ח"נ ע' 60. וש"נ.

46) משלי ל, ח.

47) ראה שיחת י"ט כסלו תש"ב ס"ו (סה"ש תש"ב ע' 21). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חי"ד ע' 184. וש"נ.

את בנותיו, ולכן החליט – בלית ברירה – לנסוע ל"גלות אמריקא", ולבחון את המצב כו', כדי שסוכ"ס יוכל לדבר עם אחיו אודות מצבו, ואולי יעזור לו להשיא את בנותיו.

אך כיון שלא מתאים שבירידתו מהאני' יבוא מיד להציע בקשתו, התיישב בדעתו, שבתקופה הראשונה לא יתחשב במעמדו ומצבו כו', ויניח לאחיו להנהיג אותו כרצונו.

ובכן, התחיל האח העשיר להראות לו גודל עשרו, בהוליכו אותו בין כל חדרי הבית וכו' וכו', עד שהבחין שאחיו מהעיירה הקטנה אינו בהתפעלות גדולה...

החליט איפוא האח העשיר שהוא יעלה אותו אל גג הבית – הוא הי' גר בבית בעל ריבוי קומות, כפי שנקרא כאן: "גורד שחקים" ("אַ וואָלקן קראַצער"), ומשם יראה לו גודלה של העיר ניו־יורק, ומזה בודאי יתפעל בהשוואה לעיירה הקטנה שממנה בא.

וכך עשה – שהעלה אותו הגגה, והתחיל להראות ולהסביר לו: כשתביט צפונה – תראה ענין פלוני בניו־יורק, וכשתביט דרומה – תראה ענין אלמוני בניו־יורק, וכך, מתוך התפעלות גדולה התרוצץ על הגג לכל ד' סטרין, ד' רוחות העולם, להראות לו את גודלה של ניו־יורק.

בינתיים עברו כמה שעות – מהתחלת הסיור בחדרי הבית ועד הסיור על הגג כו' – ולפתע הבחין האח העשיר שהוא מתרוצץ לבדו, ואילו אחיו אינו רץ אחריו, וכשהביט הצדה, ראה שאחיו עומד בפינה ומתפלל מנחה...

הניח לו העשיר לסיים "שמונה־עשרה", ושאל אותו: היתכן שבשעה שאני מראה לך את גודלה של ניו־יורק, כפי שהנך רואה מה נעשה מדרום ומצפון, ממערב וממזרח – יש לך "ראש" להפסיק לפתע, להשאיר אותי להמשיך לרוץ ולספר כו', ולעמוד להתפלל מנחה?! וכי לא יכלת להתפלל מנחה לאחרי חצי שעה?!

השיב לו האח: אומר לך את האמת לאמיתתה ("דעם ריינעם אמת") – אינני מבין אותך: אני גר בחדר אחד בעיירה קטנה, ואין מסביבי כל כך הרבה גוים, ואעפ"כ יש לי ריבוי טרדות; ואילו אתה גר בדירה בעלת חמשה עשר חדרים, ומסביבך כל כך הרבה גוים, כפי שהנך מראה לי ריבוי גדול כו' – איך יש ביכלתך לעמוד בכך ולסבול כל זה, ולהמשיך לחיות למרות ריבוי הטרדות שיש לך בניו־יורק?!... ובכן, כשראיתי את המצב – סיים האח – חשבתי לעצמי: בינתיים אתפלל מנחה!...

וזהו "מרבה נכסים מרבה דאגה" – שאין הכוונה שנשארת אצלו רק הדאגה מריבוי הנכסים, אלא שמלבד הדאגה שהיתה לו עד עתה, ניתוסף אצלו ריבוי דאגה מריבוי הנכסים.

י. וכאן צריך יהודי להראות את כחו – שלמרות דברי המשנה שבדרך הטבע "מרבה נכסים מרבה דאגה", אינו מתפעל מזה, ומשנה את הטבע, שאין זה פועל אצלו דאגה וטרדה, ובבוא הזמן שצריך להתפלל – מתפלל, וכשצריך ליתן צדקה – נותן צדקה, ועד"ז "בכל דרכיך דעהו", בכל פרטי הענינים ד"כל יומא ויומא עביד עבידתי"[48].

והקב"ה נותן לו את האפשרות והכח שלא להיות מושקע ב"מרבה דאגה", אלא אדרבה, לעמוד בזה, ולהיות במעמד ומצב של חירות, ועד – שירגיש כאילו נמצא במדבר, ששם נמצא רק הוא עם הקב"ה, והקב"ה נותן לו את התורה, כפי שניתנה במדבר סיני דוקא[49], שהרי "בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים"[50].

וכדי שיהי' נקל יותר לפעול זאת, ומתוך שמחה וחיות – צריך יהודי להכניס בזה את כל נשמתו, שאז בטלים המדידות וההגבלות של הגוף, ואז ילך לבטח דרכו, כך, שלמרות שאצל אחרים הרי זה "מרבה דאגה", נמצא הוא במעמד ומצב של היפך הדאגה, אלא שמחה וטוב לבב, כיון שנרגש אצלו ש"אנא עבדא דקוב"ה דסגידנא קמי' ומקמי דיקר אורייתי"[51], ולכן לומד תורה ומקיים מצוות, ומפיץ

48) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.
49) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ג ע' 52. וש"נ.
50) ראה שו"ע אדה"ז שם סס"א ס"ב. וש"נ.
51) זח"ב רו, א.

"נר מצוה ותורה אור"[52] בכל מקום שנמצא, ועושה זאת מתוך שמחה וטוב לבב, שאז הרי זה בהצלחה יתירה, ועד שפועל שממנו יראו וכן יעשו, ועי"ז מקיים הציווי "ואהבת לרעך כמוך"[53].

וכך הולך ומתפשט האור בכל מקום ומקום, ועד ש"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם"[54],

ומזה באים לקיום היעוד "והלכו גוים לאורך"[55], כיון שבנ"י אומרים "לכו ונלכה באור ה'"[56] — בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת וישלח

52) משלי ו, כג.
53) קדושים יט, יח.
54) בא יו"ד, כג.
55) ישעי' ס, ג.
56) שם ב, ה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' א

שרכיבה שהיא בפיסוק רגלים נחשבת לגנאי באשה. וְעוד **אוֹמֵר** הכתוב (איוב טו ה), 'וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים', שאמר אליפז רֵע איוב לאיוב, מצוה עליך לבחור בלשון חכמים שהיא נקיה. וְעוד **אוֹמֵר** הכתוב שאמר אליהוא לאיוב (שם לג ג), 'וְדַעַת שְׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ', ו'ברור' היא לשון מבוררת ונקיה.

שואלת הגמרא: **מַאי 'וְאוֹמֵר'** – לשם מה מוסיפה הברייתא ראיות אלו ולא הסתפקה בראיה מזבה. משיבה הגמרא: כך אמרה הברייתא, **וְכִי תֵּימָא** – אם תאמר לדחות את הראיה מזבה משום דְּהָנֵי מִילֵּי – שדבר זה שצריך לבחור בלשון נקיה, נאמר רק **בְּדָאוֹרַיְיתָא** – בלשון התורה שיצאה מפי הגבורה, ועל כן הקפידה על לשון נקיה, **אֲבָל בְּדִרְבָּנָן** [–בדברי חכמים] במשנה ובברייתא **לֹא** צריך להקפיד בזה, **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה שגם במשנה ובברייתא יש להקפיד על הדבר, **וְאוֹמֵר** [–הרי אומר] הכתוב, 'וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים'. ומכאן שאף הערומים [–החכמים] בוחרי לשון הם, ומשתמשים רק בלשון נקיה. וממשיכה הברייתא: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר דְּהָנֵי מִילֵּי – שדבר זה שיש לבחור בלשון נקיה הוא רק בְּדִרְבָּנָן – בדברי חכמים, **אֲבָל בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא** [–בדברי חולין] **לֹא** צריך להקפיד על לשון נקיה, וְעל כן **אוֹמֵר** הכתוב, 'וְדַעַת שְׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ'.

הגמרא מקשה על מה ששנינו בברייתא שלא הזכיר הכתוב לשון מרכב באשה משום שגנאי הוא לה. מקשה הגמרא: **וְכִי בְּאִשָּׁה לֹא כְּתִיב** [–נכתב] **בָּהּ** לשון **מֶרְכָּב, וְהָכְתִיב** [–והרי כתוב] ברבקה בשעה שעזבה את בית אביה והלכה עם אליעזר כדי להינשא ליצחק (בראשית כד סא), 'וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרוֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים'. הרי שגם באשה מצינו בתורה לשון רכיבה. מתרצת הגמרא: **הָתָם** [–שם] **מִשּׁוּם כִּיעֲתוּתָא דִּגְמַלִּים אוֹרְחָא הִיא** – משום פחד הישיבה על הגמל שדהוא גבוה והיא יראה ליפול ממנו אף דרך האשה לרכב עליו, כדי לאחוז בו בידיה וברגליה. אבל על שאר הבהמות אין האשה רוכבת, אלא יושבת עליהן כששתי רגליה בצד אחד של הבהמה.

עוד מקשה הגמרא: **וְהָכְתִיב** – והרי נאמר במשה כששב ממדין למצרים (שמות ד כ) 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר', ואם כן גם באשה נאמר לשון מרכב. מתרצת הגמרא: **הָתָם** [–שם]

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

לאחר, הרי הם חַיָּבִין כַּמַּעֲשֵׂר, ואינם כפירות הפקר. אבל בִּזְמַן שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן, הרי הם נעשים הפקר ומוּתָּרִין לכל אדם מִשּׁוּם גָּזֵל, ואף אם ליקטם בעל הבית עצמו הרי הוא כזוכה בהם מן ההפקר, וּפְטוּרִין מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר כדין פירות הפקר. הרי שדבר שאינו חשוב בעיני הבעלים בטל ונעשה הפקר מאליו, ואפילו שהוא משמרו אגב ממון אחר, אינו נחשב לממונו מחמת שמירה זו.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא**, הצריכו חכמים ביטול אף לאחר הבדיקה משום גְּזֵירָה, שֶׁמָּא יִמְצָא גְּלוּסְקָא [–פת עגולה] יָפָה שלא נמצאה בבדיקה, וְדַעְתֵּיהּ עֵילָוֵיהּ – ותהיה דעתו עליה, ותיחשב בעיניו ויחוס עליה וימנע מלשורפה, ויעבור עליה ב'בל יראה'. אבל לאחר שביטל את כל חמצו שוב אינו עובר עליה. שואלת הגמרא: **וְכִי מַשְׁכַּחַת לֵיהּ לְבִטְלֵיהּ** – הלא די שיבטלנה בשעה שימצאנה, ומדוע עליו לבטל בליל ארבעה עשר לאחר הבדיקה. משיבה הגמרא: **דִּילְמָא מַשְׁכַּחַת לֵיהּ לְבָתַר אִיסּוּרָא וְלָאו בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימָא** – יש לחשוש שמא ימצאנה לאחר זמן האיסור בשהחמץ כבר אינו ברשותו ואינו שלו, **וְלֹא מָצֵי מְבַטֵּיל** – ובאותה שעה כבר אינו יכול לבטלו, **דַּהְרִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁנֵי דְּבָרִים אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם, וַעֲשָׂאָן הַכָּתוּב כְּאִילּוּ** [הֵן] בִּרְשׁוּתוֹ להתחייב עליהם. **וְאֵלּוּ הֵן, בּוֹר** שכרה אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, שאף שהוא בור של הפקר החשיבו הכתוב כאילו הוא שלו, והרי הוא מתחייב על נזקיו כדין ממונו שהזיק. **וְכֵן חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה** – מסוף השעה השישית של ערב פסח ואילך, שמן הדין לא היה לו להיחשב לממונו, כדין כל איסורי הנאה שאינם ברשותו, שהרי מאותה שעה החמץ נאסר בהנאה, ומכל מקום החשיבה אותו התורה כשלו לענין שיתחייב עליו ב'בל יראה'. ומאחר שבאותה שעה כבר אינו ברשותו, שוב אינו יכול לבטלו.

שואלת הגמרא: **וְנִיבַטְּלֵיהּ בְּאַרְבַּע** – הלא היה להם לחכמים לתקן שיבטל כל אדם את חמצו בשעה הרביעית של יום ארבעה עשר, **וְנִיבַטְּלֵיהּ בְּחָמֵשׁ** – או שיבטלנו בשעה החמישית של יום זה קודם זמן איסורו, ולמה עליו לבטלו כבר בלילה לאחר הבדיקה. משיבה הגמרא: **כֵּיוָן דְּאוֹתָה שעה עדיין לָאו זְמַן אִיסּוּרָא** [–איסור] של החמץ **הוּא, וְכֵן לָאו זְמַן כִּיעוּרָא הוּא** – אינו זמן הבדיקה, מאחר שאין לו מה שיזכירנו יש לחשוש **דִּילְמָא** [–שמא] **פָּשַׁע** מתוך שכחה **וְלֹא מְבַטֵּל לֵיהּ**. ועל כן תיקנו לבטל בלילה, שמתוך שהוא עסוק באותה שעה בבדיקת החמץ לא ישכח לבטלו.

לקוטי־שיחות פרשת ויצא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.

"ויעקב הלך לדרכו" - מעבר מתשרי לכל השנה

ידוע פתגמם של רבותינו נשיאינו[1] — שמיד לאחר שמחת תורה ושבת בראשית[2] מתחילה עבודה של "ויעקב הלך לדרכו"[3] — יהודי הולך לדרך ולסדר העבודה שלו, של כל השנה כולה.

וכבר הוסבר מספר פעמים[4]: במשך חודש תשרי עסוקים ישראל בעיקר בעניני קדושה, בחגים ובמצוות שבהם ובהכנות להם. לאחר חודש תשרי מגיעים ימי חול ועניני חול — רוב הימים הם ימי חול שבהם עסוקים רוב ישראל בעסק הפרנסה וכדומה.

מעבר זה מחודש תשרי לעבודת השנה כולה נרמז ב"ויעקב הלך לדרכו", כאשר הדגשת המילה "לדרכו" כוללת משמעות של שני קצוות. מצד אחד נרמז בכך שהדרך שבה הולך היהודי במשך השנה כולה, בימי החול שלאחר תשרי, איננה כדרך של חודש תשרי, אלא היא "דרכו" — הדרך של האדם: ברוב זמנו הוא עסוק בפרנסה, אכילה שתיה ושינה[5] וכדומה — דרך שאין רואים בה קדושה בגלוי. ובכך אין, לכאורה, שום הבדל בין יהודי לבין לא־יהודי.

מצד שני, באותה מילה "לדרכו" מודגש שזוהי "דרכו": הדרך שלו — דרך מיוחדת של יעקב אבינו, אשר הוא סלל אותה בשביל כל ישראל. כלומר, גם הדרך היום־יומית של יהודי, כל התנהגותו במעשיו הגשמיים, במאכלו ובמשקהו, במשאו ובמתנו וכדומה[6], שונה מדרכו של לא־יהודי, להבדיל. גם כל זה נעשה באופן של יהדות "לשם שמים"[7] ו"בכל דרכיך דעהו"[8].

בכך מובן הקשר שבין "ויעקב הלך לדרכו" לבין חודש תשרי — שמכריזים, כנהוג במספר מקומות, את ההכרזה "ויעקב הלך לדרכו"[9] — כי כוחו של היהודי לגרום לכך שב"דרכו", בעניני החולין[10], יורגש שזוהי "דרכו" — הדרך המיוחדת של היהודי — נובע מן הקדושה והתורה והמצוות שקולט היהודי במשך חודש תשרי, החודש הכללי.

ב.

דברי רבותינו נשיאינו מדוייקים ביותר

דברי רבותינו נשיאינו מדוייקים בתכלית הדיוק, ולכן צריך לומר, שהמעבר מחודש תשרי לסדר העבודה של השנה כולה מתואר במילים "ויעקב הלך לדרכו" לא רק מפני שהעבודה רמוזה במילים אלו בלבד, אלא שדרך זו וסדר עבודה זה מתאימים גם לענין שבו מופיעות מילים אלו בתורתנו, תורת חיים (מלשון הוראה בחיים), בפרשתנו בקשר ל"ויעקב הלך לדרכו".

וצריך להבין: הפסוק "ויעקב הלך לדרכו" מדבר אודות הליכת יעקב מחוץ לארץ, מ"חרן" — "חרון אף של מקום בעולם"[11], אל ארץ ישראל, ארץ הקודש. יוצא, אפוא, שהליכת "יעקב לדרכו"[12] המתוארת בפסוק, הפוכה במשמעותה מההליכה המוזכרת לעיל של היהודי מעניני הקדושה של חודש תשרי לעבודת החולין של השנה כולה[13]?

ג.

רדיפת לבן אחר יעקב - מתן כח ל"בירורים"

ההסבר לכך הוא: הפסוק "ויעקב הלך לדרכו" בא בסיום הסיפור על בריחת יעקב מלבן, על רדיפת לבן

---

1) ראה שיחות: שמח"ת תרפ"ו. שמח"ת תרצ"ז (אות יג). אחש"פ תרצ"ה (סה"מ תיש"א ע' 240). יום שמח"ת תרצ"ט. ליל א' דחגה"ש תש"ח (סה"מ תש"ט ע' 173).

2) ראה הלשונות בשיחות הנ"ל. וראה לקו"ש ח"כ ע' 266 ואילך הדרגות והזמנים. ועיקר הענין ד"לדרכו" בעניני הרשות המבואר לקמן הוא במוצאי שבת בראשית. וראה לקו"ש שם ע' 282 הערה *15. וראה לקמן הערה 35.

3) פרשתנו לב, ב.

4) ראה שיחת מוצש"ק בראשית תשל"ה (נדפסה בלקו"ש ח"ט בתחילתו). לקו"ש שנסמנו בהערה 2.

5) בימות החול שאינו דומה להאכו"ש דשויו"ט.

6) להעיר מרמב"ם הל' דעות רפ"ה. לקו"ד ח"ג תכא, א ואילך. תרה, א ואילך.

7) אבות פ"ב מי"ב.

8) משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

9) ראה לקו"ש ח"כ שם (ע' 266 ואילך) שהוא הנתינת כח כו' להעבודה.

10) ובפרט ימי החול דימי החורף, כחצי שנה בלא רגלים (ראה לקו"ת ברכה צח, ב). ואז העבודה קשה יותר מבימות החמה — ראה סה"מ — מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' קנז. לקמן ע' 411. וש"נ.

11) פרש"י ס"פ נח (ובכמה דפוסים ליתא תיבת "בעולם"). וראה זח"א קמז, א.

12) להעיר מאלשיך וישלח לב, ד.

13) ע"פ מה שנתבאר בד"ה ויאמר ה' כו' לך לך תשל"ח ס"ג (נדפס בלקו"ש ח"כ ע' 297. סה"מ — מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' רפג), יש בהעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" גם הליכה מלמטה למעלה אבל הפי' העיקרי ה"ה כנ"ל בפנים הליכה מלמעלה למטה.

אחר יעקב, ועל הטענות והויכוח שהיו בין יעקב ללבן[14], עד אשר "וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו..."[15]. כלומר, פסוק זה אינו המשך לעבודת יעקב בבית לבן, אלא לאחר שהוא כבר הלך מבית לבן בחרן, ולבן רדף אחריו.

וזהו הקשר בין "ויעקב הלך לדרכו" שבפרשתנו לבין ההכרזה בסוף חודש תשרי: המשמעות של רדיפת לבן אחר יעקב בפנימיותה היא נתינת כח ליעקב להכניע את עשו, כמסופר בהמשך על תלאות יעקב בפגישתו עם עשו, שהם "בירור" וזיכוך עשו. וזאת בדומה לחודש תשרי הנותן כח לעבודת הבירורים שבמשך השנה כולה.

ד.

שני סוגי הניצוצות שהיו אצל לבן, ודרכי בירורם

כדי להבין זאת יש להקדים את הסברו של המגיד ממזריטש[16] שהסיבה (בפנימיות הענינים) לרדיפת לבן אחר יעקב היא, שיעקב אבינו השאיר אחריו אותיות התורה שעדיין לא הוציא אותן מלבן, ולזאת רדף לבן אחר יעקב ליתן לו את האותיות שנשארו אצלו וניתוספה פרשה אחת בתורה באלו האותיות[17].

וצריך להבין[18]: "אותיות התורה" שהשאיר יעקב אצל לבן הן הרי ניצוצות הקדושה שהיו בלבן, והרי מטרת שהותו של יעקב בבית לבן עשרים שנה היתה לברר את ניצוצות הקדושה שהיו שם, ומדוע, אפוא, הוא השאיר ניצוצות אלו ולא ביררם? ומדוע היתה העלאתם דוקא באמצעות "וירדף אחריו"?

מכך מובן שבניצוצות הקדושה שהיו ברשות לבן היו שני סוגים: א) ניצוצות של יעקב שהיה יכול לברר באמצעות עבודתו. ב) ניצוצות שבירורם אינו יכול להיעשות על־ידי עבודת יעקב בלבד, אלא על־ידי רדיפת לבן אחר יעקב.

וזאת בדומה לשני סוגי מצוות: א) "סתם כל המצוות", כגון: סוכה, לולב[19] וכדומה, שקיומן תלוי בדעתו ורצונו של האדם, המצוה נעשית על־ידי שהאדם רוצה ומעוניין לקיימה. ב) מצוות שקיומן אינו תלוי ברצונו ומחשבתו של האדם, אלא להיפך, הוא מקיימן דוקא שלא מדעתו, כגון: מצות שכחה וכדומה. (בדומה למוסבר לגבי "כבוד" ו"גדולה"[20]).

הטעם הפנימי להבדל זה הוא: שרשן של המצוות התלויות במחשבתו ורצונו של האדם הוא למעלה בדרגה של כתר, "אריך אנפין", שזהו רצון העליון. ולכן הן קשורות גם למטה בדעתו ורצונו של המקיים ובאמצעות עשייתו הוא "ממשיך" את רצון העליון למטה. לעומת זאת, שרשן של המצוות שקיומן אינו תלוי במחשבה, כגון שכחה, הוא בדרגה התחתונה שבמאציל – הנעלית מרצון – ולכן הן נעלות גם למטה מדעת ורצון האדם, כמוסבר בלקוטי תורה[21].

כך יובן גם לגבי שני סוגי הניצוצות שהיו אצל לבן: הניצוצות שבירר יעקב במשך שהותו אצל לבן, היו מהסוג שצריך ויכול היה יעקב לברר על־ידי התעסקותו בהם בדעתו וברצונו. אך היו אצל לבן גם ניצוצות נעלים כל־כך, שיעקב לא יכול היה להעלותם על־ידי עבודתו ברצון ובדעת, ולכן הם נותרו ברשות לבן. בירורם הוא על־ידי כח עליון ("אתערותא דלעילא" [=התעוררות מלמעלה]).

ה.

לבן - מחילת עוונות מלמעלה

הדרגה שממנה מגיע הכח העליון בדרך "אתערותא דלעילא", רמוזה בשם "לבן", כפי שאומרים חז"ל[22] על הפסוק[23] "הידעתם את לבן – הידעתם את מי שהוא עתיד ללבן עוונותיכם כשלג".

ההסבר לכך, כמבואר בתורה אור[24], הוא, שהענין של לבן דקדושה – דרגה של לובן העליון, "בחינת אור עצמותו ומהותו של אור־אין־סוף־ברוך־הוא" –

---

14) פרשתנו לא, יז ואילך.
15) שם לב, א־ב.
16) אור המאיר הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו (כרך ה) תתסט, א ואילך.
17) וראה לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 70 הדמיון (והביאור) להמבואר באגה"ק סכ"ה.
18) אוה"ת שם.
19) הטעם שתפס בלקו"ת (בהערה 21) ב' מצות אלו סוכה ולולב י"ל כי במצות אלו תוכנם וענינם הו"ע הדעת: בסוכה נאמר (אמור כג, מג) "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות" (ולכן הכוונה במצות סוכה היא לא רק כוונת המצוה אלא גם חלק מקיום המצוה כתיקונה* – רק ב"ח או"ח ר"ס תרכ"ה. שו"ע אדה"ז שם); ו"לולב ומיניו הוא המשכת הדעת כו'" (לקו"ת ברכה צו, א. ובכ"מ).
20) ראה עירובין יג, ב.
21) ברכה צט, ב ואילך.
22) ב"ר פרשתנו פ"ע יוד.
23) פרשתנו כט, ה.
24) סוף פרשתנו כד, ב. וראה שם כג, א.

*) ואף שכ"ה גם בתפלין וציצית כבב"ח שם, הרי בהנ"ל הוא כפי שנאמר "למען תזכרו גו'", "למען תהי' תורת ה' בפיך". ולא כבסוכה "למען ידעו גו'".

הוא, בדרך משל, כמראה של הגוון הלבן, השונה משאר הגוונים: הגוונים האחרים נוצרים על־ידי מציאות של צבע הקובע את הגוון המסויים. ואילו הגוון הלבן הוא ראיית עצם הדבר ומהותו ללא צבע, "וכן הוא על־דרך משל אור־אין־סוף־ברוך־הוא בעצמו ובכבודו דלית ביה בחינת גוונין כלל".

זהו הקשר בין לבן לבין מאמר חז"ל שהוא "עתיד ללבן עוונותיכם כשלג", כי הליבון, מחילת העוונות, נגרם על־ידי המשכת עצמות אור־אין־סוף־ברוך־הוא הנעלה מ"סדר ההשתלשלות", וזוהי הדרגה של לובן העליון[25] – המקור והשורש – לאחר ריבוי ההשתלשלות של הלבן שלמטה.

זהו ההסבר לדברי חז"ל[26]: תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, אין די בתשובה כשלעצמה, ודוקא יום הכיפורים – עיצומו של יום – מכפר, כי האדם אינו יכול להוריד למטה על־ידי עבודה של אתערותא דלתתא בלבד את הדרגה של לובן העליון, שממנה באה מחילת העוונות, כי דרגה זו נעלית מסדר ההשתלשלות. האדם אינו יכול לעשות זאת אפילו על־ידי עבודת התשובה, אלא המחילה באה מלמעלה בדרך של אתערותא דלעילא[25] ביום הכיפורים[27].

ו.

"וישכם לבן" הכנה ל"ויעקב הלך..."

לפי האמור לעיל, שהדרגה של לובן העליון ש"ירד" ל"לבן גשמי"[28], אינה יכולה להימשך ולרדת לעולם באמצעות עבודת האדם ואתערותא דלתתא, כי אם רק על־ידי אתערותא דלעילא, מובן, שבירור וזיכוך הניצוצות הנמוכים יותר, שזיכך יעקב בבית לבן במשך עשרים השנים, לא הביא לידי גילוי דרגת לובן דקדושה ש"ירד" לתוך הלבן הגשמי, כי הוא עשה זאת בכח עבודתו בדרך של אתערותא דלתתא. רק כאשר לבן רדף אחר יעקב בדרך של אתערותא דלעילא, באמצעות שרשו – הלובן העליון – כדי למסור את הניצוצות הנעלים שנשארו ברשותו (האותיות), רק אז נתגלתה אצל יעקב דרגת הלובן העליון שהיתה מוסתרת בלבן הגשמי שלמטה.

בכך מובן המשך הענין "וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו ולבנותיו", כהכנה ל"ויעקב הלך לדרכו": לאחר הרדיפה של לבן – לובן העליון – נתגלה הלובן העליון שקיים באופן של "נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא"[29] לגבי כל אחד מבני ישראל – "וינשק לבניו ולבנותיו", שזוהי תכלית הדביקות באלקות.

וזה הקשר שבין "וישכם... וינשק..." לבין "ויעקב הלך לדרכו": בדרכו של יעקב לארץ ישראל נתקל יעקב בעשו ו"התאבק" עם שרו של עשו – עבודת הבירורים – והכח לזה ניתן לו מ"וישכם לבן בבוקר" – מהשפעת הלובן העליון.

ז.

המעבר מחודש תשרי לכל השנה - על־ידי אתערותא דלעילא

לפי האמור לעיל מובן הקשר שבין "ויעקב הלך לדרכו" לבין עבודת כל יהודי במעבר מחודש תשרי לעבודת כל השנה:

לאחר ימים של התעוררות ושל תשובה אצל כל יהודי בחודש אלול בימי הסליחות ובמיוחד בעשרת ימי תשובה, שאז מעוררים ו"ממשיכים" מלמעלה את השפע שאפשר להוריד באמצעות אתערותא דלתתא ועבודה עצמית, מתגלית דרגת לובן העליון בדרך של אתערותא דלעילא – "וישכם לבן בבוקר" – ביום הכיפורים (ולפיכך[30] בגדי הכהן הגדול ביום הכיפורים היו בגדי לבן[31] המראים על גילוי אור־אין־סוף ממש), כמבואר ב"לקוטי תורה"[32] על הפסוק "ביום הזה יכפר עליכם לפני ה'", שמתעורר "פנימיות רצונו יתברך" הנקרא "כארז בלבנון" מפני שהוא "מלבין עוונותיהם של ישראל" –

ואז "וינשק לבניו ולבנותיו": דרגה זו משפיעה על כל ה"פרצופים העליונים", עד לכדי הפיכת הרע שבנפש הבהמית הנקראת "בניו ובנותיו", ש"זדונות נהפכים לזכיות ממש"[33].

---

25) ראה לקו"ת דרושים ליו"כ סח, ד. ד"ה כתפוח בעצי היער מאדה"ז (קה"ת תשי"ד) פ"ד ואילך.

26) יומא פו, א. וראה משנה שם פה, ב.

27) להעיר ממשנ"ת בלקו"ש ח"ד [המתורגם] (ע' 130 ואילך) במחלוקת רבי ורבנן (שבועות יג, א), דגם לרבנן עיצומו של יום מכפר אלא שס"ל שגילוי הכפרה דעיצומו של יום (שלמעלה מהכפרה שע"י התשובה) הוא ע"י התשובה.

28) תו"א פרשתנו כג, א.

29) תו"א שם כד, ב.

30) לקו"ת אחרי כח, ג.

31) וי"ל שגם מזה סמך ללבוש בגדים לבנים (וקיטל) ביוהכ"פ. ולהעיר מאלף למטה למטה אפרים סתר"י סק"ז.

32) יוה"כ שם.

33) ד"ה כתפוח שם.

1 לכן מתחילה מיד לאחר יום־הכיפורים, לאחר
2 ה"המשכה" הנעלית של דרגת לובן העליון, העבודה
3 של "ויעקב הלך לדרכו", כמבואר בדרושי חסידות[34].

4 אבל עיקר העבודה של "ויעקב הלך לדרכו"
5 מתחילה לאחר חודש תשרי, לאחר שדרגת לובן
6 העליון מתגלית בחג־הסוכות ובשמיני עצרת ובשמחת
7 תורה, שאז ניתן ליהודי הכח לעבודה של "ויעקב הלך
8 לדרכו" – לעבודה בעניני החול[35], לברר את הניצוצות
9 ולהעלותם לקדושה[36] באמצעות עבודה של "וכל
10 מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".

(משיחת ש"פ בראשית תשי"ב)

34) המשך וככה תרל"ז רפצ"ו.

ולהעיר ע"ד כהנ"ל מאגה"ק סימן ד', בפירוש "צדק לפניו יהלך" – "לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימיות הלב לה' (שהוא למעלה מהדעת באדם, היא בחי' מתנה נתונה מאת ה' – כמ"ש שם לפנ"ז קו, רע"א) ואחר כך ישום לדרך ה' פעמיו כו' בכל מעשי המצות ות"ת כו'".

35) משא"כ ויעקב הלך לדרכו שלאחרי יוהכ"פ הוא בתורה ומצות כמפורש בהמשך וככה שם: "פי' שהלך לדרכו בדרך התורה והמצות להיות בבחי' סו"מ ועש"ט שזהו דרך ה'.. כמ"ש מזה בד"ה כתפוח בעצי היער", וכ"כ שם רפ"ד "והו"ע העסק בתומ"צ. ועד"ז בתו"א סוף פרשתנו. משא"כ "דרכו" שלאחרי שמחת תורה ובמיוחד לאחרי שבת בראשית וחודש תשרי הוא בדברי הרשות ועניני חול, כמשנ"ת בלקו"ש ח"כ ע' 266 ואילך.

ולהעיר דבסה"מ תש"ט (הנ"ל הערה 1): אין ויעקב הלך לדרכו אין דער עבודה פון תורה ומצות כו' וראה מה שהובא (סה"מ תיש"א ע' 78) מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע מתחיל הסדר דויעקב הלך לדרכו הוא דרך הוי', דרך התורה והמצוה. וי"ל בזה עדמשנ"ת בלקו"ש ח"ט (ע' X הערה *7). וראה הנסמן בהערה הבאה.

36) ראה תו"ח סוף פרשתנו. ולהעיר מההגה"ה לפ"ד בד"ה כתפוח שם.

אגרות קודש

ב"ה, ה' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

ברכה ושלום!

זה לא כבר נתקבל מכתבה מענה על מכתבי שלי. אבל גם במכתבה השני אינני מוצא מהו היסוד שיש לה להעדר השמחה. ולמה שכותבת אשר פתאום פקע הכל. וכיון שזהו דבר בלי יסוד הרי אין לו קיום ובין לילה הי' ובין לילה אבד. ובלבד שלא לגרות על עצמה מחשבות כאלו שהם היפך טבע האדם והיפך הוראת תורתנו תורת חיים הדורשת מכל אחד ואחת עבודת השי"ת (שלאמיתתה אפשרית וצריכה להיות בכל רגע ורגע מחיי האדם) בשמחה דוקא.

ובודאי יודעת גם מהנסיון שרואים במוחש אשר אם לפעמים קשה להלחם נגד מצב רוח מסוים, העצה היעוצה היא היסח הדעת מהמצב, ולא בדרך מלחמה אלא על ידי עסק בענינים אחרים ובמחשבות אחרות, והסיסמה הכללית בזה היא, האלקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. וכיון שהענין בא מהמה, הרי ההמה יכולים לבטלו בנקל...

כבקשתה אזכיר את אלו שכותבת אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ואסיים בעצה, כיון ששואלת לעצתי. להסיח הדעת מכל ענינים של חשבונות הנפש וללכת לבטח דרכה בחיים כיון שההשגחה פרטית מלוה את כל אחד ואחת מאתנו כולנו על כל צעד ושעל. ולא רק בענינים הנראים בעינינו גדולי ערך אלא בכל פרט ופרט בחיים, וכידוע שזהו אחד מיסודי תורת הבעל שם טוב שנתבארה אחר כך בארוכה בתורת חסידות חב"ד.

המחכה לבשו"ט.

בראשית מז, כח - ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה

דוק בלישנא[1], והוא:

1) כאן מקשה ב׳* שאלות, ולפי המבואר לקמן בהביאור, מתרץ עוד יד שאלות והם:
ג) בזהר מבאר דוד המלך לא היו לו חיים כלל, וקיבל שבעים שנה מאדם הראשון (שהי׳ צריך לחיות אלף שנה, וחי בפועל תשע מאות ושלשים שנה, ונתן ע׳ שנה לדוד כידוע).
ובזהר ממשיך דדוד קיבל ע׳ שנה ״גם״ מאברהם יעקב ויוסף.
וקשה למה קיבל דוד ״ע״ שנה ב׳ פעמים, וא״כ הי׳ צריך לחיות ק״מ שנה - פעמיים ״שבעים״.
ד) מה הטעם דדוקא אברהם, יעקב, ויוסף, נתנו שנים לחיי דוד?
ה) ביעקב הלשון ״חסרין תמניא ועשרין״ נקט המספר מועט קודם ״תמניא״, ואח״כ המספר מרובה ״ועשרין״, משא״כ אח״ז הלשון בהיפך ״תלתין ותלת״, המספר מרובה קודם ״תלתין״ ואח״כ המספר מועט ״תלת״, וכן נקט ביוסף ״תלתין ושבע״ ג״כ מספר המרובה קודם?
ו) באברהם נקט הלשון ״וחמש שנין חסרין״ באות נו״ן סופית, וביעקב נקט הלשון ״חסרים תמניא ועשרין״ באות מ׳ סופית?
ז) אשתכחו דאברהם ויעקב שבקו לי׳ מחייהון תלתין ותלת שנין, לכאורה מאי קמ״ל בזה, חשבון קל כזה שיודעים בעצמנו, שחמש עם כ״ח הוא ל״ג?
ח) וגם למה עשה סך הכל משניהם, אברהם ויעקב, ולא המתין בהחשבון עד אחר שיוסף שבק לי׳ ל״ז שאז עולה ע׳, וכמו שנקט אח״כ ״הא שבעין שנין דשבקו לי׳ כו׳״?
ט) הזהר מסיים ״הא שבעין שנין דשבקו לדוד מלכא לאתקיימא בהון״, ואח״כ כתוב עוד הפעם ״ובהו אתקיים דוד״, תיבות אלו לכאורה מיותרים הם, דכבר כתוב ״לאתקיימא בהון״, מה מוסיף ״ובהו אתקיים דוד״?
י) בהמשך להנ״ל, מסיים ״ובהו אתקיים דוד בכל אינון שנין דשבקו לי׳״, הרי כבר כתוב ״הא שבעין שנין דשבקו לי׳ לדוד״?
יא) מסיים ״ובהו אתקיים דוד בכל אינון שנין דשבקו לי׳ אבהן״, הרי השבעים שנה הן מאברהם יעקב ויוסף, ויוסף אינו מהאבות, וא״כ למה נקט ״אבהן״ האבות?
יב) בהתחלה הלשון הוא ״אברהם שביק לי׳ וכן יעקב ויוסף״, דמצרף יעקב ויוסף ביחד, ובהמשך הסעיף, בהחשבון כמה שנים אברהם יעקב ויוסף שבקו לדוד המלך הנה שֶם מצרף ״אברהם ויעקב״ ביחד ואחר כך מפרט יוסף בפנ״ע, דכתוב ״אשתכחו דאברהם ויעקב שבקו לי׳ מחייהון תלתין ותלת שנין״, ואח״כ יוסף בפנ״ע, מה הטעם דמתחלה נקט אברהם בפנ״ע ומצרף יעקב ויוסף ביחד, ובסוף נקט אברהם ויעקב ביחד, ויוסף בפנ״ע?
יג) דיוק חילוק הלשון, באברהם כתיב ״ואתקיים מאה ושבעין וחמש שנין, חסרין חמש״, וכן ביעקב ״ולא אתקיים אלא מאה וארבעין ושבע שנין, חסרים תמניא ועשרין״, משא״כ ביוסף כתיב ״הוה לי׳ לאתקיימא מאה וארבעין ושבע שנין כיומי דיעקב, וחסר מנהון תלתין ושבע שנין״, למה ביוסף מוסיף תיבת ״שנין״?
ובאברהם ויעקב גופא יש לדייק בלשון הזהר, דבשעושה הסך הכל משניהם כתוב ״אשתכחו דאברהם ויעקב שבקי לי׳ מחייהון תלתין ותלת שנין״, נמצא דהזהר מדייק להוסיף תיבת ״שנין״ רק בה״סך הכל״ ד״תלתין ותלת שנין״ ו״תלתין ושבע שנין״?

א) באברהם יוסף נקט הלשון הוה לי׳ לאתקיימא, ואתקיים. וביעקב נקט הלשון הוה לי׳ לאתקיימא, ולא אתקיים אלא כו׳. ולא נקט בי׳ ואתקיים כו׳ כמו באברהם ויוסף[2].
ב) [3]ביעקב נקט הלשון כיומי דאברהם, ולא נקט מספר השנים קע״ה.
אך הענין י״ל, כי הנה:
אברהם[4] הוא הראשית דז״א - מדת[5] החסד.
ויעקב האמצע דז״א[6] תפארת.
ויוסף הסוף דז״א[7] - יסוד.

יד) המעיין יראה, דהזהר כשבא לאברהם ויעקב כמה השאירו לדוד המלך, נקט בלשון חיוב, ״אשתכחו דאברהם ויעקב שבקו לי׳״, משא״כ ביוסף כתבו בלשון שלילה דנקטו ״וחסר מנהון תלתין ושבע שנין״ (ורק בהסך הכל כתבו ״הא שבעין שנין דשבקו לי׳ לדוד מלכא״), למה ביוסף לא כתב ״ושבקו לי׳ תלתין ושבע שנין״ בדיוק כמו שכתב באברהם ויעקב, או באברהם ויעקב היו יכולים לכתוב בלשון שלילה ״אשתכחו... דחסר מחייהן״, מה טעם השינוי?
טו) דיוק הלשון, בסיום סעיף ב׳ כתב בזהר ״הא שבעין שנין דשבקו לי׳ לדוד מלכא לאתקיימא בהון״, ואח״כ כתב (כנ״ל שאלה יג, יד, טו), ״ובהו אתקיים דוד בכל אינון שנין דשבקו לי׳ אבהן״, למה מתחלה נקט ״הא שבעין שנין״, ובסוף רק ״בכל אינון שנין״ ולא כתבו ״בכל אינן שבעין שנין״?
טז) בהמשך לשאלה טו, הנה מתחלה נקט ״לדוד מלכא״, ובסוף כתוב רק ״ובהו אתקיים דוד״ בלי תיבת ״מלכא״, ובכל הסעיפים נקט כל פעם ״דוד מלכא״, חוץ מכאן שכתב רק ״ובהו אתקיים דוד״, מה טעם השינוי?
וע״ז מבאר:
*) ראה לעיל סימן קכב, כל השאלות והדיוקים על הזהר.
2) זהו שאלה ז׳ לעיל סימן קכב
3) זהו שאלה ח׳ לעיל סימן קכב.
4) מבאר, דוד המלך הוא בחי׳ ״מלכות״, והוא מקבל חיות מהמדות - ז״א, מאברהם (חסד), יעקב (תפארת), יוסף (יסוד), דבכל השפעה יש ג׳ בחי׳: א) עצם הרצון והאהבה להשפיע חסד, ב) אופן ושיעור ההשפעה (כמה להשפיע וכו׳) בחי׳ תפארת, ג) ההשפעה בפועל - יסוד. ראה גם לעיל סימן ט. נב. לקמן סימן קכד.
5) אברהם בחי׳ חסד, כמ״ש (מיכה ז, כ) ״חסד לאברהם״. ראה זהר חלק א׳ בראשית דף מז, ב. תניא - אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו״ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש״נ.
6) יעקב בחי׳ תפארת, ראה זהר חלק א׳ דף קנז, ב. חלק ג׳ דף שב, ב. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. ביאור הזהר לאדמו״ר האמצעי עמוד כט, ג (הוצאה חדשה תשע״ה עה, ב ואילך) מובא לעיל סימן ד הערה 3. וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק הביאור למה נק׳ בחי׳ תפארת ״אמצע״.
7) יוסף בחי׳ יסוד, ראה זהר חלק א׳ דף נט, ב ״יוסף בגין דנטיר לי׳ לברית זכה דאקרי צדיק״. ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש״ס עמוד רנג, וז״ל: ״יוסף - יסוד, הי׳ לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי׳ בזנות שהוא באבר היסוד ע״ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד ״שיוסף בחי׳ יסוד מספרו ו׳ פעמים הוי׳ כי הוא המדה השישית״.
וראה בתורת מנחם התוועדויות ה׳תש״נ ח״ד שיחות ש״פ בלק עמוד 15, ובהערה 21 וז״ל: ״שיוסף הוא בחי׳ יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי׳ אצילות (האבות) בבי״ע - ראה ביאורי הזהר

ודוד בחי'[8] מלכות, מקבלת חיות מז"א, מראשיתו ואמצעיתו וסופו, דהיינו אברהם יעקב יוסף - חסד תפארת יסוד.

מאברהם קיבל[9] ה' שנים, מיעקב[10] כ"ח, מיוסף[11] ל"ז.

יעקב, תפארת, הוה לי' לאתקיימא בעלמא כיומי דאברהם -חסד, כי תפארת נוטה[12] לחסד, ויעקב מתייחס לאברהם ביחוד, שהוא לו לבן ואברהם לו לאב כמ"ש[13] אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק בפרשת ויצא, שעל אברהם חסד אמר אביך דיעקב תפארת, ולא על יצחק[14] גבורה, כי תפארת נוטה ומתייחס לחסד, כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, וכתיב[15] ליעקב אשר פדה את אברהם, א"כ יעקב תפארת הנוטה ושייך לחסד.

הוה לי' לאתקיימא בעלמא כיומא דאברהם דוקא, היינו בבחי' חיים שמצד החסדים, שהוא יומי דאברהם בחי' חסדים.

ולא נקט כמה מספרם קע"ה, הוא, כי מלבד זה שאינו צריך שידוע זה שחיי אברהם היו קע"ה, ובסמוך מקודם אמר שאברהם חי קע"ה.

עוד זאת יש לומר, כי מה שאמר כיומי דאברהם, נכלל בזה גם כמו שאברהם הוה לי' לאתקיימא דהיינו ק"פ, כי ביעקב הנה מצד אביו יצחק שחי[16] ק"פ, הי' לו ג"כ לחיות ק"פ, אך חיי יצחק הם מצד הגבורות, ויעקב תפארת הנוטה לחסד היו צריכים להיות חייו בבחי' חסדים, כיומי דאברהם שהם מצד החסדים, ולכן לא נקט המספר קע"ה.

ולא אתקיים אלא כו', לא נקט הלשון ואתקיים מאה כו', כמו באברהם ויוסף, הוא, כי אם הוה נקט ואתקיים הי' משמע שמהשנים הללו שהי' צריך לאתקיימא כיומי דאברהם, דהיינו חיים דבחי' חסדים, אתקיים מהם קמ"ז, וזה אינו, כי הרי יעקב אמר על ימי חייו שמעט ורעים[17] היו ימי חייו, הרי קרא אותם רעים שהם מצד הגבורות (רעי"ם גי' ש"ך[18] דינין), לכן אמר ולא אתקיים, פירוש, שמה שהוה לי' לאתקיימא [19]כיומי דאברהם שיהיו חייו חיים דחסדים, לא אתקיים כלל.

אלא היו ימי חייו[20] קמ"ז מספר ז' פעמים אהי', ששֵׁם אהי' הוא בבינה מקור הגבורות וכו'.

חסרים תמניא ועשרין, שלנגד המספר שהי' לי' לאתקיימא כיומי דאברהם, לוא יהא אפילו מה שאברהם חי קע"ה, חסרים תמניא ועשרין, ונקט תמניא ועשרין שהקדים המספר המועט, ולא עשרין ותמניא, להקדים המספר המרובה, כמו שנקט בהמספרים שאח"כ תלתין ותלת, תלתין ושבע, כי ביעקב הסדר[21] דשני חייו הוא שבע שנים וארבעים ומאת שנה, שהמספר המועט קודם.

ודקדוק הלשון שבאברהם נקט חסרין חמש, חסרין בנ' לשון נקבה, וביעקב נקט חסרים תמניא ועשרין, חסרים במ' לשון זכר[22].

לאדמו"ר האמצעי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

8) ראה דרך מצותיך עמוד קט. ועוד.

9) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק הטעם שנתן אברהם ה' שנים. לקמן סימן קכד.

10) ראה לקמן סימן קכד טעם דיעקב נתן כח שנים בדוקא.

11) ראה גם לקמן סימן קעא, טעם דיוסף נתן לז שנים.

12) ראה לעיל סימן ט. תיקוני זוהר סוף תיקון יג. פרדס שער א, פרק ב.

13) ויצא כח, יג.

14) יצחק בחי' גבורה, ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

15) ישעי' כט, כב.

16) וישלח לה, כח. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קפה, טעם לחיי אברהם ויצחק בקשר למספר ק"פ.

17) ויגש מז, ט "ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם".

18) ש"ך דינים, כידוע ש"ך הוא בגי' ה' פעמים די"ן - ה' פעמים - כנגד ה' גבורות. ראה עץ חיים שער לאה ורחל פרק ד. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קלד הערה 14. וכן הוא בגימטריא "אך-רק" שהם מיעוטים (ירושלמי ברכות פ"ט, מ"ז ועוד) בחי' גבורות (שם סימן קסו הערה 16). ע"ש.

19) כיומי דאברהם . . חסדים: פירוש: דאל תשאל, למה צריכים לומר "כיומי דאברהם" - חסדים, ואח"כ לומר "ולא אתקיים" דבפועל ביעקב הי' שנים של גבורות, הרי הזהר הי' יכול לומר "כיומי דיצחק" ואח"כ להוסיף ובפועל ביעקב "אתקיים" רק קמז שנים והיו השנים בדומה ליצחק - גבורות, למה מדגישים דוקא "כיומי דאברהם", אלא משום דיעקב בחי' "תפארת" נוטה ומתייחס לחסד, וע"כ חיי יעקב היו צריכים להיות כיומי דאברהם דוקא.

וזהו מה שמבאר לקמן דהשנים של אברהם ויעקב ביחד "לג" שנים, הם כנגד ה"לג" שנים שמְלַך דוד המלך בירושלים - שנים של חסדים.

20) ראה הביאור לקמן סימן קעא הערה 31. לעיל סימן קטז. קיז. קיח. ביאור הטעם והרמז דחיי יעקב הי' בדוקא קמז שנה.

ובענין בינה מקור הגבורות ראה לעיל סימן קג. לקמן סימן קמז. קנב.

21) ראה ביאור הטעם לעיל סימן קטז.

22) "יובן עפ"י האמור בזוהר ח"א דף רי"ט ע"א דכר יהבי' ליעקב כו' בת יהבה לאברהם כו' ע"ש. ועיין במה שנרשם* בגליון הזוה"ק שם בס"ד" (לקוטי לוי יצחק כאן).

*) לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית סוף עמוד קצט.

במספר ה׳ שהיא בחי׳[23] נוקבא, נקט חסרין, לשון נקבה, ובמספר כ״ח שהוא כח או[24] ח״ך, שזה שייך לדכורא, כי נוקבא תשה כחה[25], יד כהה[26], ועל ימינך כתיב[27] נאדרי בכח. וכן ח״ך הוא בחי׳[28] חכמה, גיכ״ק[29] בחך, שהוא בחי׳ דכורא, נקט חסרים לשון זכר.

אשתכחו דאברהם ויעקב שבקו לי׳ מחייהון תלתין ותלת שנין, לכאורה מאי קמ״ל בזה, חשבון קל כזה שיודעים בעצמנו, שה׳ עם כ״ח הוא ל״ג, וגם למה עשה סך הכל משניהם, אברהם ויעקב, ולא המתין בהחשבון עד אחר שיוסף שבק לי׳ ל״ז שאז עולה ע׳, וכמו שנקט אח״כ הא שבעין שנין דשבקו לי׳ כו׳.

23) ראה סוטה יז, א ״דריש ר״ע איש ואשה זכו שכינה ביניהם״, ופרש״י שכינה ביניהם, שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהם יו״ד באיש וה״י באשה.

24) פירוש: אותיות ומספר כ״ח הוא תיבת ״כח״ או תיבת ״חך״ למפרע, ושניהם מורים על בחי׳ זכר ולכן נקט חסרים באות מ׳ סופית.

25) ראה דברים ח, כד ובפרש״י שם.

26) רש״י שמות יג, ט ד״ה על ידך. רש״י מנחות לז, א ד״ה מידכה בה׳.

27) בשלח טו, ו.

28) ראה הערה 33. לעיל סימן צט הערה 6.

29) ראה דרך מצותיך עמוד כו, א וז״ל: כמו שהחיך גשמי יש בו מעלה מיוחדת שירגיש הטעמים והתענוג שבמתיקות וכיוצא וכמ״ש וחיך אוכל יטעם (איוב יב, יא), וכמו״כ חיך הרוחני* הוא בחי׳ חכמה שבו הוא סוד הטעמים וגילוי תענוג העליון שבכל עולם לפי ערכו גלוי תענוג אלקי הנמשך ומאיר בו מאא״ס ב״ה שהוא מקור החיים ומקור התענוגים הוא בבחי׳ החכמה שבו ח״ך מ״ה ולכן נז׳ בע״ח שטעמים בכתר וגם בחכמה ע״ש כי הכתר הוא מקור התענוג ונמשך ומאיר בחכמה הנק׳ עדן.

והנה בחי׳ ח״ך שבה׳ מוצאות הוא בחי׳ חכמה שבדבור שכולל כל המוצאות שתחתיו (כמ״ש בזהר ובע״ח בסוד כולם בחכמה עשית (תלים ק״ד כ״ד)) הפרטיים, ופעמים כשיהי׳ גילוי הארה ממוצא זה הכללי אזי יהי׳ יתרון עצום עד להפליא במלאכים המקבלים ממוצאות הפרטיים וז״ס עושה שלום במרומיו (איוב כ״ה ב׳) בין שר של מים מיכאל ושר של אש גבריאל שאין מכבין זא״ז מחמת גלוי הארה למעלה מבחי׳ החיות התמידי הנמשך לכאו״א בפרטות ממקורו שהוא המוצא שלו שבגלוי הארה זו יתבטלו ממציאותם וישתוו יחד, וז״ש היא מתהלכת בין החיות (יחזקאל א׳ י״ג) שהוא בחי׳ ה׳ דשם הוי׳ מקור ד׳ מוצאות הפרטיים.

ובל׳ הקבלה הוא ענין זיווג חך וגרון ונק׳ יחוד חו״ב ר״ל גלוי הארה מחכמה שבדבור שהוא מקור הד׳ מוצאות בהם ביתר שאת מכפי התמיד ואז עושה שלום במרומיו, כי לגבי בחי׳ זו כולם מתבטלים כאחד ועונין ואומרים קדוש מחמת השראת אא״ס שבחכמה, וז״ס ופניהם (יחזקאל א׳ י״א) בזקף גדול שהוא הפסק מאמר להפסיק בין ופניהם לוכנפיהם לומר שפניהם פי׳ פנימיותם אינן פרודות כמו וכנפיהם, שפנימיותם הוא בחי׳ הארת גיכ״ק שמהחך שכוללם יחד ובחי׳ זו קמה וגם נצבה מעלה מעלה ולכן יש עליו טעם זקף גדול בחי׳ זקיפה ועלי׳ גדולה (ע׳ מ״ש הינוקא שם דקצ״א ב׳ זקיף טעמא לעילא), ע״ש.

וראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי עמוד קלד, ג ואילך (קה״ת ה׳תשע״ה). ספר הערכים מערכת אותיות אלף-אטב״ח עמוד לד.

*) ״שממנו נמצאים אותיות גיכ״ק, והיינו מפני שנאמר (שה״ש ה, טז) חכו ממתקים״ (שם).

	מדת	ימי שני חייהם	חייהם שנים של חסדים או גבורה	כמה שנים נתנו לדוד המלך	שנים שנתנו לדוד הם חסדים או גבורות	השבעים שנה של דוד המלך
אברהם	חסד	קע״ה	חסדים	חמש (ה)	חסדים	בצירוף יחד ה + כח = ל״ג שנים שמָלַך דוד המלך בירושלים - שנים של חסדים
יעקב	תפארת	קמ״ז	גבורות	שמונה ועשרים (כח)	חסדים	
יוסף	יסוד	ק״י	חסדים	שלשים ושבע (לז)	גבורות	כנגד הל״ז שנים קודם שבא דוד לירושלים - שנים של גבורות
יצחק	גבורה	ק״פ	גבורות	-----	-----	-----

אך הענין יש לומר*:

כי החיים ששבקו לי׳ אברהם ויעקב ה׳ וכ״ח הוא חיים דבחי׳ חסדים, כי אברהם הוא בחי׳ חסד וכן יעקב הוא תפארת הנוטה לחסד, (ואם כי נת״ל[30] שהחיים דיעקב קמ״ז הוא דז׳ פעמים אהי׳ שהם בחי׳ גבורות, אך הכ״ח ששבק לדוד, והוא מה שהוה לי׳ לאתקיימא כיומי דאברהם, הם בחי׳[31] חסדים וכמובן).

והחיים שנתן יוסף - יסוד, לדוד, הוא חיים דבחי׳[32] גבורות, כי הרי יוסף בחי׳ יסוד[33], צדיק, הנה צדיק נטיל לשמאלא[34], יצחק[35] ק״ץ ח״י, (כי יוסף השלים מקומו של יצחק שלא שבק׳ לי׳ מאומה, וכמ״ש[36] בנצוצי אורות כאן או״ק א׳ ע״ש). ומספר ל״ז הוא מלוי ס״ג[37], בחי׳ גבורות, והל״ז שנתן לו יוסף, הוא מה שיוסף הי׳ צריך לחיות קמ״ז כיומי דיעקב, שנתבאר לעיל שהקמ״ז דיעקב הם בחי׳ גבורות, א״כ הל״ז שיוסף שבק לי׳ הם בחי׳ חיים דגבורות.

א״כ הל״ג דאברהם ויעקב הם בחי׳ בפ״ע, חיים דחסדים, ורחמים, והל״ז דיוסף הם בחי׳ בפ״ע חיים דגבורות. זהו שעשה סך הכל מה׳ דאברהם וכ״ח דיעקב, בחלוקה[38] אחת, שהם תלתין ותלת חיים דחסדים, ואח״כ נקט הל״ז דיוסף שהם חיים דגבורות.

ולא רחוק לומר בדרך אפשר, שהל״ז שנים הראשונים דדוד, שעד ל׳ שנה לא הי׳[39] מלך, ואח״כ הי׳ מלך ז׳ שנים בחברון על יהודה בלבד, ואח״כ הי׳ מלך ל״ג שנה בירושלים על כל ישראל ויהודה כמ״ש בשמואל ב׳ סימן ה׳, הל״ז שנים ראשונים שלו שלא הי׳ עדיין במעלה כ״כ כמו אח״כ שמלך על כל ישראל ויהודה, הוא הל״ז שנים שקיבל מיוסף, שהם שנים

30) ״שֹׁם אהי׳ הוא בבינה מקור הגבורות״ (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה לעיל סימן קטז. קיז.

31) ונמצא דלפי המבואר כאן, סך הכל דחיי יעקב הוא שילוב ומיזוג דחיים של גבורה וחסד, השנים קמ״ז היו שנים של גבורות וכמ״ש ״מעט ורעים היו ימי שני חיי״, והשנים שהי׳ צריך להחיות - כיומי דאברהם (חסד) - היו ימים של חסד, ואֵלו הכ״ח שנים של חסד נתן לדוד.

וזהו מתאים בשיטת הרב המחבר דכמה וכמה דברים בחיי יעקב היו מיזוג ושילוב דחסד וגבורה - דיעקב בחי׳ תפארת. ראה עוד עד״ז לקמן סימן קלא. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן ר. חלק ב׳ סימן כז. כח. קלח.

32) חיים דבחי׳ גבורות: מבאר כאן ג׳ פרטים דהשנים שהשאיר יוסף לדוד היו חיי גבורות, והם:

א) יוסף הוא בחי׳ יסוד, ולצורך השפעת יסוד הוא ע״י גבורות (בחי׳ יצחק).

ב) מספר ל״ז הוא מילוי (תולדה) ממספר שֵׁם ס״ג - דמורה על בחי׳ גבורות.

ג) מספר ל״ז הי׳ ממה שיוסף הי׳ צריך להחיות כיומי דיעקב, ושני יעקב הי׳ ״מעט ורעים״ בחי׳ גבורות כנ״ל.

33) כמ״ש (משלי י, כה) ״וצדיק יסוד עולם״. ראה לעיל סימן ע.

34) ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קפו וז״ל: יסוד בחי׳ צדיק יסוד עולם כתיב בי׳ אמרו צדיק כי טוב, טוב הוא בחי׳ חסדים, ומה שידוע שהגבורות נמשכים ליסוד, יצחק קץ חי, צדיק נטיל לשמאלא, הנה הגבורות אינם לצרכו, אלא לצורך המלכות, שיסוד נותנם אל המלכות, אבל הוא עצמו שייך לחסדים. ראה הערה 39.

35) פירוש: ״יצחק״ הוא אותיות ״קץ חי״. ד״יסוד״ הוא מועט המחזיק את המרובה, דבטפה שביסוד נמצא כל העצמות והמהות מכל האברים, רק הכל נתצמצם - גבורה דיצחק - בנקודה (בטפה) אחת. וזהו ״קץ״ שהכל בא בבחי׳ צמצום וגבורה, ״חי״ באבר חי שהוא ביסוד.

ראה תיקונים בזהר חדש, עמוד קז, ב הובא בפרדס שער א׳ (שער עשר ולא תשע) רפב. השמטות לזהר ח״א דף רנב, ב. לקוטי תורה מהאריז״ל פרשת וירא - סוד העקידה. אור התורה שיר השירים מו, ב. ספר המאמרים ה׳תרנ״ט עמוד קלא (הוצאת קה״ת תשע״א).

36) וז״ל: יצחק לא נתן שבא מסטרא דחשך אבל יוסף... בגין דאיקרי צדיק, כי יסוד נקרא ק״ץ חי אותיות יצחק, אך יצחק בבחינה עליונה סטרא דחשך כו׳ נתן לו יצחק בעצמו בבחינתו למטה שהוא יסוד קץ חי... כי צדיק עם האותיות בגימטריא יצחק ע״ש.

37) פירוש: שם הוי׳ בגי׳ ס״ג, הוא: ״יוד, הי, ואו, הי״, והאותיות המילוי הם ״וד, י, או, י״ בגימטריא ל״ז, [וידוע דשם ע״ב בחכמה, ושם ס״ג בבינה דהוא מקור הגבורות וכנ״ל]. וראה ביאור ל״ז מילוי ס״ג בתורת חיים פרשת יתרו עמוד רעו. ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי ל, ג (הוצאת קה״ת ה׳תש״ה).

38) המעיין יראה, דלפי ביאור הנפלא דהרב המחבר בלקוטי לוי יצחק על הזהר, מתורצת עוד דיוק וחילוק בלשון הזהר, באברהם כתיב ״ואתקיים מאה ושבעים וחמש שנין, חסרין חמש״ ולא כתוב ״חסרין חמש שנין״, וכן ביעקב ״ולא אתקיים אלא מאה וארבעין ושבע שנין, חסרים תמניא ועשרין״, משא״כ ביוסף כתיב ״הוה לי׳ לאתקיימא מאה וארבעין ושבע שנין כיומי דיעקב, וחסר מנהון תלתין ושבע שנין״, למה ביוסף מוסיף תיבת ״שנין״?

ובאברהם ויעקב גופא יש לדייק בלשון הזהר, דבשעושה הסך הכל משניהם כתוב ״אשתכחו דאברהם ויעקב שבקי לי׳ מחייהון תלתין ותלת שנין״, נמצא דהזהר מדייק להוסיף תיבת ״שנין״ רק בה״סך הכל״ ד״תלתין ותלת שנין״ ו״תלתין ושבע שנין״?

ולפי הביאור כאן מתורצת בפשטות הדיוק, דהזהר מדייק לכתוב ״שנין״ רק כשהם בסוג שְׁנִים מיוחד, דהיינו דהם כנגד איזה סוג וצירוף שנים מיוחדים בחיי דוד המלך (כדלקמן). ולכן החמש שנים בעצמם של אברהם אינם מיוחדים, וכן ה״כח״ שנים בעצמם מיעקב אינם מיוחדים, דבחיי דוד המלך לא מצינו שנים מיוחדים של ״חמש״ בפנ״ע, ולא כ״ח שנים בפנ״ע, ורק ב״צירוף״ השנים ה + כח ביחד ״לג״ ״תלתין ותלת שנין״ אז הם בגדר סוג אחד - דחסדים, המרמז לה״תלתין ותלת שנין״ דמֶלֶך דוד המלך בירושלים (כדלקמן). וכן ה״תלתין ושבע שנין״ דיוסף הם ג״כ בסוג בפנ״ע, השנים של דוד קודם שבא לירושלים - דגבורות.

ולכן בהחמש שנים שחסר באברהם נקט רק ״חסרין חמש״, וכן ביעקב נקט רק ״חסרים תמניא ועשרין״ ובשניהם בלי תיבת ״שנין״, משא״כ בהסך הכל של אברהם ויעקב ביחד כתוב ״תלתין ותלת שנין״, וכן ביוסף ״תלתין ושבע שנין״, דמורה על הל״ג ול״ז שנים מיוחדים של דוד וד״ל (ועיין עוד דיוק לקמן הערה 59).

39) ראה לקמן הערה 59.

דגבורות, והם הקודמים בו, יען מלכות בחי׳[40] דוד היא סמוכה[41] ליסוד בחי׳ יסוד לכן תחלת שנותיו הל״ז הם מיסוד מה ששבק לי׳ יוסף.

והל״ג[42] שאח״כ הוא חיים דחסדים מה ששבקו לי׳ אברהם ויעקב, והוא כשנצטרפו החיים דאברהם ויעקב להחיים הקודמים דיוסף, הנה יוס״ף יעק״ב אברה״ם הוא מספר[43] ירושל״ם[44] במכוון, זהו שמלך אח״כ בירושלים.

משא״כ חברו״ן[45] הוא מספר יוס״ף עם מספר שנותיו ק״י, ביחד הוא מספר חברו״ן, זה שמתחלה הי׳ דוד בחברון, וחברון[46] הוא לשון חיבור, כי יסוד הוא המחבר כמ״ש[47] כי כל[48] בשמים ובארץ דאחיד בשמיא ובארעא, ומלכות דוד היא מחוברת ביסוד, שאין להפרידם זה מזה כידוע, ויסוד הוא הנקרא שכן קרוב למלכות, כידוע בפירוש[49] טוב שכן קרוב כו׳, והיינו[50] קרית ארבע מלכות ד׳ אותיות דשם אד׳, הוא חברון שמחוברת ליסוד[51].

הא שבעין שנין דשבקו לי׳ לדוד מלכא לאתקיימא בהון, ובהו אתקיים דוד בכל אינון שנין דשבקו לי׳ אבהן. לכאורה מן ובהו אתקיים דוד כו׳ למותר הוא, הרי אמר דשבקו לי׳ כו׳ לאתקיימא בהון, א״כ מובן שבהו אתקיים דוד, גם למה נקט עוד הפעם בכל אינון שנין דשבקו לי׳ אבהן, הרי כבר אמר מקודם ששבקו לי׳, גם מה זה שנקט אבהן, הרי יוסף אינו מהאבות.

אך הפירוש כך הוא. ובהו אתקיים דוד, הוא שבהו דוקא דהיינו בהשנים הללו דוקא אתקיים, ולא בהשנים שנתנו לו מאדם הראשון, שאמר מקודם, והוא כי הע׳ שנה שניתן לו מאדם הראשון הוא לצורך בנינה[52] דמלכות, בחי׳ דוד, אדם הראשון הוא בחי׳ חכמה, ושרש ובנין המלכות הוא מחכמה כמ״ש[53] בחכמה יסד ארץ, [54]אבא יסד ברתא.

והע׳ שנה ששבקו לי׳ אברהם יעקב ויוסף, הוא לצורך זיווגא דמלכות (עיין במק״מ כאן), ולצורך זיווגא היא מקבלת מז״א, מראשיתו ואמצעיתו וסופו, דהיינו אברהם יעקב ויוסף, חסד תפארת ויסוד.

המשך בעמוד רכז

40) ראה גם לקמן סימן קכד.

41) פירוש: דלכאורה דוד הי׳ צריך לקבל חיים מאברהם ויעקב קודם ממה שקיבל מיוסף, דהם קדום בזמן, וכפי סדר השנים שחיו בעוה״ז, וכן בספירות חסד (אברהם) ותפארת (יעקב) הוא קודם ליסוד (יוסף), דהיינו מתחלה יקבל החמש שנים מאברהם ואח״כ הכ״ח שנים מיעקב ואח״כ הל״ז שנים מיוסף.

וע״ז מתרץ ומבאר, דהשנים האלו הם כנגד בנין בחי׳ וספירת המלכות דדוד, ודוד בחי׳ מלכות, הנה מתחלה מקבל מיסוד ואח״כ מקבל מהספירות העליונות חסד ותפארת וד״ל.

42) ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב׳ סימן נח, ביאור המספר לג דוקא.

43) פירוש: יוס״ף (בגי׳ 156), + יעק״ב (182), + אברה״ם (248) = 586, וכן ״ירושלם״ = 586. ראה גם לעיל סימן נב.

44) ראה תענית טז, א, תוד״ה הר, טעם דנק׳ ״ירושלם״ בלי יוד, מלשון יראה-שלם ע״ש. וראה ספר המאמרים תרפ״ט עמוד 122.

45) ״חברון״ (בגי׳ 266), וכן ״יוסף״ (156) + ק״י (110) = 266.

46) הרב המחבר מקשר ״דוד״ ו״יוסף״ עם ״חברון״, הן מצד תוכן פירוש תיבת ״חברון״, והן מצד הגימטריא, והכל מרומז דהשנים שהי׳ דוד בחברון וכו׳ (קודם שבא לירושלים) ל״ז שנים הוא ממה שקיבל מיוסף.

47) דברי הימים-א כט, יא. מ״ש ״לך ה׳ הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כל בשמים ובארץ״ ופירוש התרגום (שם) ״דאחיד בשמיא ובארעא״. (ראה גם לקמן סימן קעג הערה 7).

48) כל היינו יסוד, זהר ח״ג דף רנז, סוף עמוד ב (ברעיא מהימנא). ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש״ס עמוד רנג, יסוד נק׳ כל שכולל הכל (ראה רמב״ם הל׳ דעות פ״ד הלכה יט: שכבת זרע היא כח הגוף וחייו וכו׳ עיי״ש. ועיין לקוטי שיחות חי״ט עמוד 396). בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית, פרשת לך לך ריש עמוד נח, וסוף עמוד סג, ״כל״ רומז כל הה׳ זמנים דמילה (שבת פרק יט, משנה ה) שקטן נימול לח׳, ט׳, י׳, י״א, י״ב מספר כ״ל, שקאי על יסוד, כי מילה הוא ביסוד ברית קודש עיי״ש. ״כי כל״ קאי על יסוד (ובגי׳ ״כי כל״, עיין שם עמוד מג) המחבר שמים וארץ. ובהערות לזהר פרשת שמות-דברים עמוד שלו, יסוד נקרא ״כל״ ומלכות ״כלה״. וראה שיחות קודש ה׳תשמ״א פרשת בהעלותך סעיף מ׳ דיסוד נקרא כל דאין בה פסולת וכו׳.

49) משלי כז, י. ״טוב שָׁכֵן קרוב מֵאָח רחוק״. מאורי אור מערכת אות שין סעיף מא וז״ל: שָׁכֵן נקרא היסוד וגימטריא ש״ע נהורין שלוקח מהפנים העליונים, כי יוסף יפה תואר. ע״ש.

וראה אור התורה פרשת בהעלותך עמוד שצה וז״ל: איתא בלקוטי הש״ס להאריז״ל שעז״א טוב שכן קרוב מאח רחוק, דשכן קרוב הוא בחי׳ היסוד שנמשך לצורך התהוות העולמות וחיותם וקיומם שכל זה נמשך בכל עת ואינו מסתלק ח״ו אפי׳ כרגע ואין הפרש בין זמן הגלות כו׳ וע״כ נק׳ שכן קרוב, אבל המדות כשהם בבחי׳ הגדלות דכתר עליון נק׳ אח רחוק דבגלותא אסתלק לעילא כו׳, ע״ש. ועייג״כ שם נ״ך עמוד רעג.

50) בראשית כג, ב. וראה תהלים יהל אור עמוד תפא וז״ל: יש להעיר מענין קרית ארבע היא חברון שפירושו ענין חיבור ויחוד שם אדנ״י בשם הוי׳ שזהו קרית ארבע ר״ל ד׳ אותיות שם אדני מתייחדים ומתחברים בד׳ אותיות הוי׳, וכן פי׳ בזהר דחברון הוא ענין חבור ויחוד המלכות עם חג״ת, שלכן דוד הוצרך למלוך בחברון תחלה שבע שנים ואח״כ דוקא ימלוך בירושלים, והיינו שאז יהי׳ ירושלים הבנוי׳ כעיר שחוברה כו׳, ע״ש. ועיין עוד אור התורה חיי שרה עמוד תשעז-1554.

51) ראה המשך הענין בנוגע יוסף, לקמן סימן קעא. קעג.

52) מבאר ע״ז משל בת ישראל, דיש לה שני שלבים בחיי׳:
א) מה שהיא נולדה ע״י אבי׳, ב) בשעת זיווגה לבעל ונעשית אֵם - וזהו העיקר, כן עד״ז אדם הראשון נתן ע׳ שנה הנק׳ ״בנין דמלכות״ בחי׳ דוד, ואברהם יעקב ויוסף הוא שנק׳ ״זווגא דמלכות״.

53) משלי ג, יט.

54) תקוני זהר סא, ב.

כח, יא – ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא

א. [ג' פעמים מקום כנגד ג' בתי מקדשות: א) שבנה שלמה, ב) שבנו עולי בבל, ג) העתיד ליבנות, ורמזים בזה:]

אפשר עוד לומר שכיוון הכתוב הזה לרמוז ולהודיע שיעקב הי' הראשון שהתחיל להגביל בית המקדש וכמ"ש המשורר (תהלים קלב, ב-ג) אשר נשבע לי"י נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי וגו' עד אמצא מקום לי"י וגו'. כי יחסו לגבוה, ליעקב לפי שהוא הגביל המקום ההוא ויחסו לגבוה ועליו נאמר ויפגע במקום ר"ל במקום שהי' עתיד להיות בית עולמים כמ"ש (דברים יב, ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה', ולפי שהיו עתידין להיות ג' בתים באותו מקום, והם הבית אשר בנה שלמה, והבית אשר בנו עולי בבל, והבית העתיד להיות יבנה ויכונן, לכן אמרה התורה כאן שלשה פעמים שם מקום.

כי על הראשון אמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש שנרמז בזה שבאותו המקום יבא השמש צר ואור חשך בעריפיו בחרבן בית מקדשנו ותפארתנו, וכנגד הבית השני אמר ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו לרמוז שבבית השני לא ימצאו המתנות האלהיות כולם בשלמות כי יהיו שם מאבני המקום ולא כל אבני המקום.

וכנגד הבית השלישי העתיד להיות אמר וישכב במקום ההוא כי בו תהי' המנוחה והנחלה האמתית אשר כינה בשם שכיבה. הנה א"כ זכר כל מה שקרה ליעקב באותה לינה להגיד שהי' סימן מה שקרה לו שם בפועל למה שקרה לזרעו אח"כ בענין מקום בית המקדש כי הי' כמ"ש חז"ל (תנחומא לך לך ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים.

אברבנאל

כח, יז – ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים

ב. בפרשת ויצא במה שאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים, וקשה מה מורה אלו ג' פעמים זה המוזכרים פה. ויתבאר על דרך המדרש מלמד שראה יעקב בית המקדש בנוי וחרוב ובנוי, כשראה חרוב אמר אין זה ע"ש.

ויתבאר הענין ע"ד מדרש רבה פרשת בשלח על זה אלי ואנוהו, אמר להם הקב"ה לישראל, בעולם הזה אמרתם פעם אחת זה אלי אבל לעתיד לבוא אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים שנאמר (ישעי' כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה וגומר.

ובזה יתבאר אלו ג' פעמים זה, בתחלה שראה יעקב בית המקדש בבנינו בעולם הזה אמר פעם אחת זה, ואמר מה נורא המקום הזה, וכשראה החורבן [אמר] אין זה, ר"ל אין זה כלל אפילו פעם אחת, וכשחזר וראה אותו בנוי לעתיד לבוא אמר וזה באות וי"ו, לדרוש זה וזה על ב' פעמים זה.

ווי עמודים סוף פרק י"ח

ג. הנה בגלות אליהו בארבע (ברכות ד, ב) אין לו רק ארבע אותיות אבל אות ו' נתן למשכון ליעקב שבה' מקומות נחסר אליהו בו' ונתמלא שם של יעקב בה' מקומות (ברש"י בחוקותי כ"ו מ"ב) זה שאמר ויעקב נסע סכותה בה' כי בה' מקומות איתמר גבי יעקב וי"ו כמ"ש ויבא יעקב שלם עם אות ו' שכן אליהו האות ו' נתן למשכן, ויבן לו בית ר"ל לעתיד לבא שנקרא המקדש על שם יעקב לא כמקדש ראשון שקרא לו אברהם הר, ומקדש שני שקרא יצחק שדה אבל יעקב קרא למקדש שלישי בית, אל בית אלקי יעקב (פסחים פ"ח ב').

זהו שכתוב ויבן לו בית ר"ל על מקדש ראשון אמר יעקב מה נורא המקום הזה בה', ועל מקדש ב' אמר אין זה חסר ה', שנחסרו ה' דברים בתוכה (יומא נג, א), ועל מקדש ג' אמר וזה שער השמים אמר בתוספת ו', וזה לפי שו' דברים שנחסרו בחטא של אדם הראשון יתמלאו כשיבא תולדות פרץ לכן כל תולדות שבמקרא חסירים לבר מן תרין אלה תולדות השמים מלא בוי"ו וכן אלה תולדות פרץ (ב"ר פ' י"ב ה', חשיב שם ו' דברים, זיוו, חייו, קומתו, פרי הארץ, פרי האילן ומאורות) לכן אמר ויעקב נסע סכותה וגו' ויבא יעקב שלם, כשיבן לו בית שהוא מקדש שלעתיד שיקרא בית אז ויבא יעקב שלם בוי"ו שיחזרו העטרה ליושנה בסוד בראשית ברא-שית, שהם שש מעלות לכסא (מלכים א, י).

מגלה עמוקות פרשת וישלח

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' ב

1 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: **יוֹחָנָן חֲקוֹקָאָה נְפַק לְקַרְיֶיתָא**
2 [–לכפרים] לראות במצב התבואות. **כִּי אֲתָא** – כאשר שב לעיר
3 **אָמְרוּ לֵיהּ** – שאלוהו בני עירו, האם **חִיטִּין נַעֲשׂוּ** השנה **יָפוֹת. אָמַר**
4 **לָהֶם, שְׂעוֹרִים נַעֲשׂוּ יָפוֹת**, כדי שיבינו מכלל דבריו שהחיטים נעשו
5 רעות. ולא רצה לומר להם כן בפירוש, כדי שלא לבשר בשורה
6 רעה בפיו. **אָמְרוּ לֵיהּ** בני עירו, **צֵא וּבַשֵּׂר** זאת **לַסּוּסִים וְלַחֲמוֹרִים,**
7 שכן כשהחיטים מצויות מאכילים את השעורים לבהמה ולא
8 לאדם, **דִּכְתִיב** (מלכים א' ה ח) **'וְהַשְּׂעוֹרִים וְהַתֶּבֶן לַסּוּסִים וְלָרֶכֶשׁ'.**
9 שואלת הגמרא: מדוע התרעמו בני עירו על תשובתו, **וכי מַאי הֲוֵי**
10 **לֵיהּ לְמֵימַר** – וכי מה היה לו לומר, הרי אין לו לאדם לבשר בשורה
11 רעה כמבואר לעיל. משיבה הגמרא: היה לו לומר, **אֶשְׁתַּקֵּד**
12 [–בשנה שעברה] **נַעֲשׂוּ חִיטִּין יָפוֹת. אִי נַמִּי** – או באופן נוסף היה לו
13 לומר, **עֲדָשִׁים** [שאף הן מאכל אדם] **נַעֲשׂוּ יָפוֹת.**

◆ יום ראשון ו׳ כסלו ◆

כח (י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:

רש״י ◄ **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב •** עַל־יְדֵי שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁרָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו, הָלַךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל, הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּכְתִיב: ״וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ וְגוֹ׳״ וּמִשֶּׁגָּמַר, חָזַר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן. **וַיֵּצֵא •** לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא ״וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה״, וְלָמָּה הִזְכִּיר יְצִיאָתוֹ? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רֹשֶׁם. שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא הוֹדָהּ, הוּא זִיוָהּ, הוּא הֲדָרָהּ. יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה הוֹדָהּ, פָּנָה זִיוָהּ, פָּנָה הֲדָרָהּ. וְכֵן (רות א) ״וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם״, הָאָמוּר בְּנַעֲמִי וְרוּת. **וַיֵּלֶךְ חָרָנָה •** יָצָא לָלֶכֶת לְחָרָן:

י וּנְפַק יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וַאֲזַל לְחָרָן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י, עמ׳ 88)

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע (כח, י)

מִבְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה. אָמַר: שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד עָלַי אֲבִימֶלֶךְ וְיֹאמַר הִשָּׁבֶעָה לִי כְּשֵׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִי זְקֵנְךָ... (מדרש רבה)

יַעֲקֹב נִמְנַע מִלִּכְרוֹת בְּרִית עִם אֲבִימֶלֶךְ, וְלֹא כְּאַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁכָּרְתוּ בְּרִית עִמּוֹ. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר:

יֵשׁ הֶבְדֵּל יְסוֹדִי בֵּין עֲבוֹדָתָם שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק לְבֵין זוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. אַבְרָהָם וְיִצְחָק עָסְקוּ בְּעִיקָּר בִּדְחַיֵּית הָרַע וּבִשְׁלִילָתוֹ, שֶׁהָרַע לֹא יִתְנַגֵּד לַקְּדוּשָׁה, אַף עָצֶם מְצִיאוּת הָרַע נִשְׁאֶרֶת בִּתְקִפָּהּ. לָכֵן מֵאַבְרָהָם יָכוֹל הָיָה לָצֵאת יִשְׁמָעֵאל, וּמִיִּצְחָק – עֵשָׂו. מִשּׁוּם כָּךְ כָּרְתוּ בְּרִית עִם אֲבִימֶלֶךְ, כִּי בָּזֶה דָּחוּ אֶת הָרַע שֶׁלֹּא יִתְנַגֵּד לָהֶם.

לְעוּמָתָם, יַעֲקֹב עָסַק בְּזִיכּוּךְ הָרַע וּבַהֲפִיכָתוֹ לְטוֹב, הַיְינוּ שְׁלִילַת עָצֶם מְצִיאוּת הָרַע. לָכֵן הָיְתָה ״מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה״. מִשּׁוּם כָּךְ לֹא כָּרַת יַעֲקֹב בְּרִית עִם אֲבִימֶלֶךְ, שֶׁהֲרֵי מִלְּחַמְתּוֹ הִיא נֶגֶד עָצֶם מְצִיאוּתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ.

זֶהוּ: ״וַיֵּלֶךְ חָרָנָה״ – הוּא הָלַךְ לְ״חֵרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם״, לְבָרְרוֹ וּלְהָפְכוֹ לְטוֹב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש״פ ויצא, יו״ד כסלו ה׳תשכ״ו)

אִיתָא בְּמִדְרָשׁ: ״מִבְּאֵר שָׁבַע.. מִבְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה, אָמַר (יַעֲקֹב) שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עָלַי אֲבִימֶלֶךְ וְיֹאמַר הִשָּׁבֶעָה לִי כְּשֵׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִי זְקֵנְךָ, נִמְצֵאתִי מַשְׁהֶה בְּשִׁמְחַת בָּנַי שִׁבְעָה דּוֹרוֹת״ (שֶׁהֲרֵי עַל־יְדֵי הַשְּׁבוּעָה שֶׁל אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַכְּבָה כְּנִיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה דּוֹרוֹת, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ ״אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה (לְאַבְרָהָם) אַתָּה נָתַתָּ שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת בְּלִי רְצוֹנִי, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַשְׁהֶה בְּשִׁמְחַת בָּנֶיךָ ז׳ דּוֹרוֹת״).

וּבְפֵּירוּשׁ ׳מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה׳ (פֵּרוּשׁ שֶׁהוּבָא בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת) - מְפָרֵשׁ בְּב׳ אוֹפַנִּים:

א) ״שִׁבְעָה דּוֹרוֹת הָיוּ מֵאַבְרָהָם עַד יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאָז חִלְּקוּ עִיקַּר הָאָרֶץ, אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב לֵוִי קְהָת עַמְרָם מֹשֶׁה. וְאִם יִשְׁבַּע יַעֲקֹב גַּם הוּא יַעְכְּבֵם **ז׳ דּוֹרוֹת**. וְיִצְחָק לֹא נִשְׁבַּע מֵחָדָשׁ, רַק אָמַר לוֹ: הַשְּׁבוּעָה הַקְּדוּמָה שֶׁהִיא בֵּינוֹתֵינוּ מֵאָבִיךָ, תְּהֵא בֵּינוֹתֵינוּ, וְאַל תָּפֵר אוֹתָהּ״.

ב) ״וְגַם יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּשְּׁבוּעַת אַבְרָהָם עַד כִּבּוּשׁ אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג ז׳ דּוֹרוֹת, וּמִשְּׁבוּעַת יִצְחָק עַד כִּבּוּשׁ יְהוֹשֻׁעַ גַּם הֵמָּה ז׳ דּוֹרוֹת״, וְהַיְינוּ, שֶׁשְּׁבוּעַת יִצְחָק עִכְּבָה אֶת הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ דּוֹר נוֹסָף, וַיַּעֲקֹב חָשַׁשׁ שֶׁאִם יִשְׁבַּע, יְעַכְּבֵם עוֹד **דּוֹר נוֹסָף**. וְנִמְצָא, שֶׁ״וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע״, ״מִבְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה״, הוּא עִנְיָן שֶׁל **גְּאֻלָּה** - כִּי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע (יָצָא מִ״בְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה״) הָקְדְּמָה הַגְּאֻלָּה שֶׁבַּכְּנִיסָה לָאָרֶץ ז׳ דּוֹרוֹת, אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים דּוֹר אֶחָד (לְפִי ב׳ הַפֵּרוּשִׁים הַנַּ״ל). וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם ״וַיֵּלֶךְ חָרָנָה״ לְמַעֲלִיּוּתָא - חָרָן

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּהוֹדָעַת הֲלִיכָתוֹ בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת דִּכְתִיב (פָּסוּק ז׳) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב וְגוֹ׳ וַיֵּלֶךְ וְגוֹ׳, לְהוֹדִיעַ אֲשֶׁר פָּגַע בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם הַגִּיעוֹ לְמָחוֹז חֶפְצוֹ, וּלְצַד שֶׁהִפְסִיק בְּעִנְיָן חָזַר לוֹמַר וַיֵּצֵא וְגוֹ׳. אֶלָּא צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר וַיֵּלֶךְ וְגוֹ׳. וּמַה גַּם שֶׁפִּגִּיעָתוֹ בַּמָּקוֹם הָיְתָה קֹדֶם הַגִּיעוֹ לְחָרָן וְלֹא הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים הַמְּאֻחָר. עוֹד לָמָּה אָמַר חָרָנָה וְלֹא אָמַר לְחָרָן, וְהַגַּם שֶׁאָמְרוּ ז״ל (ב״ר פס״ח) כָּל תֵּבָה וְכוּ׳, עִם כָּל זֶה יְכַוֵּן הַכָּתוּב עַל דָּבָר בִּשְׁנוֹתוֹ לִפְעָמִים:

אָכֵן הַתּוֹרָה תְּכַוֵּן לְסַדֵּר כָּל מַה שֶּׁעָבַר עַל יַעֲקֹב מֵעֵת צֵאתוֹ. וְזֶה תְּחִלָּה לַדָּבָר וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ לֹא עָשָׂה אֶלָּא יְצִיאָה וְלֹא הֶצְרַךְ לְלֶכֶת בְּרַגְלָיו, וְהַהוֹלֵךְ הוּא חָרָנָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיֵּלֶךְ חָרָנָה פֵּרוּשׁ חָרָנָה הוּא שֶׁהָלַךְ מִמְּקוֹמוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי יַעֲקֹב:

עוֹד יִרְמֹז לְהוֹדִיעַ כִּי כְּשֶׁיָּצָא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע תֵּכֶף הָלַךְ חֲרוֹנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיֵּלֶךְ חָרָנָה. וּלְדִבְרֵיהֶם ז״ל שֶׁשָּׁלַח עֵשָׂו אֲלִיפָז אַחֲרָיו וְכוּ׳, יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וַיֵּלֶךְ חָרָנָה לִרְמֹז עַל הֲלִיכַת אֲלִיפָז אַחֲרָיו בַּחֲרוֹן. וְאוּלַי כִּי לָזֶה סָמַךְ לַדָּבָר וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם לִרְמֹז כִּי רָאָה עַצְמוֹ בְּצַעַר וְהֶצְרַךְ לִתְפִלָּה: תורה יא

מִלְּשׁוֹן חֵרוּת, שֶׁרוֹמֵז עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֶׂה "בֶּן חוֹרִין", כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אֵין לְךָ בֶּן־חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה".

וּפֵרוּשׁ זֶה (שֶׁ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) אֵינוֹ בִּסְתִירָה לְפֵרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" הוּא עִנְיָן שֶׁל גָּלוּת (מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) - כִּי:

הַצֹּרֶךְ לִפְעֹל עִנְיָן שֶׁל גְּאֻלָּה וְחֵרוּת ("חָרָן" מִלְּשׁוֹן חֵרוּת) הוּא - דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּ"חָרָן" כִּפְשׁוּטוֹ, בְּמָקוֹם שֶׁשַּׁיָּךְ בּוֹ עִנְיָן שֶׁל גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד, וְלָכֵן צָרִיךְ לִשְׁלֹל וּלְהַבְהִיר שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי קָשׁוּר עִם הַתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא "בֶּן חוֹרִין", וְלֹא שַׁיָּךְ אֲצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד.

וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר: "רַק גּוּפוֹתֵינוּ נִתְּנוּ בְּגָלוּת וּבְשִׁעְבּוּד מַלְכִיּוֹת, אֲבָל נִשְׁמוֹתֵינוּ לֹא נִמְסְרוּ לְגָלוּת וְשִׁעְבּוּד מַלְכִיּוֹת.. כָּל מַה שֶׁנּוֹגֵעַ לְדָתֵנוּ, לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל וּמִצְוֹתָיו וּמִנְהָגָיו, אֵין מִישֶׁהוּ שֶׁיִּכְפֶּה עָלֵינוּ דַּעְתּוֹ, וְאֵין שׁוּם כֹּחַ שֶׁל כְּפִיָּה רַשָּׁאי לְשַׁעְבְּדֵנוּ".

וְכָאמוּר לְעֵיל (סעיף ד) שֶׁפֵּרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ שֶׁ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע גו'" קָשׁוּר עִם עִנְיָן הַגְּאֻלָּה, אֵינוֹ בִּסְתִירָה לַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה וְגָלוּת, כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא שָׁם צָרִיךְ לִפְעֹל עִנְיָן הַגְּאֻלָּה.

וּבְעֹמֶק יוֹתֵר: אַף שֶׁבְּפַשְׁטוּת הוּא עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה, הֲרֵי יְרִידָה זוֹ הִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה, וִיתֵירָה מִזֶּה: כֵּיוָן שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, הֲרֵי לַאֲמִיתָּתוֹ שֶׁל דָּבָר אֵין זוֹ יְרִידָה, כִּי־אִם עֲלִיָּה. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמְּצִינוּ לְעִנְיָן אִסּוּר מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁ"מְלֶאכֶת מַחְשֶׁבֶת אֲסָרָה תּוֹרָה", וְלָכֵן אַזְלִינַן בָּתַר הַמַּחְשָׁבָה, וּכְמוֹ סוֹתֵר עַל מְנָת לִבְנוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּחְשָׁבָה וְהַכַּוָּנָה הִיא לְטוֹבָה, אֲזַי גַּם הַמַּעֲשֶׂה בְּפֹעַל הוּא טוֹב. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָן "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" - שֶׁכֵּיוָן **שֶׁהַכַּוָּנָה** בָּזֶה הִיא בִּשְׁבִיל עִנְיָן הַגְּאֻלָּה (כַּנַּ"ל), הֲרֵי גַּם **עִנְיָן זֶה גּוּפָא** אֵינוֹ עִנְיָן שֶׁל גָּלוּת, אֶלָּא עִנְיָן שֶׁל גְּאֻלָּה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן דְּ"חָרָנָה", שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיָן הַחֵרוּת שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה (סעיף ג), שֶׁאֵין זֶה בִּסְתִירָה לְהָעִנְיָן דְּ"חָרָנָה" כִּפְשׁוּטוֹ, וְאַדְרַבָּה, עִקַּר הָעֲלוּי וְהַשְּׁלֵימוּת דְּלִימוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּחָרָן דַּוְקָא.

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו בְּמָשָׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ שֶׁאָבִיו שׁוֹלֵחַ אוֹתוֹ לְמָקוֹם רָחוֹק - שֶׁדַּוְקָא בִּהְיוֹתוֹ בְּרִחוּק מָקוֹם מִן הַמֶּלֶךְ מִתְגַּלִּית מַעֲלָתוֹ הָאֲמִתִּית שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ. וְהֵינוּ, שֶׁאַף שֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּבֵית הַמֶּלֶךְ יֵשׁ לוֹ מַעֲלוֹת רַבּוֹת, שֶׁמֵּבִין וּמַשִּׂיג כוֹ', יָדְעָן וְחַסְדָּן וְכוּ', מִכָּל־מָקוֹם כְּדֵי לְגַלּוֹת מַעֲלוֹת אֵלּוּ לַאֲמִיתָּתָן, לְבוּרְיָן וּלְעָמְקָן, וְעַד לְמַעֲלוֹתָיו הָעַצְמִיּוֹת, יֵשׁ צֹרֶךְ לִשְׁלֹחוֹ לְמָקוֹם רָחוֹק דַּוְקָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק לה, עַמּוּד 119 – מתוך 'לקראת שבת')

פְּעֻלַּת הָרֹשֶׁם בִּיצִיאַת צַדִּיק מֵהָעִיר

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:

מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רֹשֶׁם, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא הוֹדָהּ, הוּא זִיוָהּ, הוּא הֲדָרָהּ. יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה הוֹדָהּ, פָּנָה זִיוָהּ, פָּנָה הֲדָרָהּ. (כח, יז. ובפירוש רש"י).

בִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא זִיוָהּ, הוּא הֲדָרָהּ. יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה זִיוָהּ, פָּנָה הֲדָרָהּ . . הָכָא דְּהָוֵי יִצְחָק וְרִבְקָה? . . לֹא דּוֹמָה זְכוּתוֹ שֶׁל צַדִּיק אֶחָד לִזְכוּתָן שֶׁל שְׁנֵי צַדִּיקִים". (מדרש רבה על הפסוק).

הִנֵּה מִזֶּה שֶׁלֹּא הִתְיַחֵס רַשִּׁ"י לְקַשְׁיַּת הַמִּדְרָשׁ, אֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁ"פָּנָה זִיוָהּ" וְכוּ' כְּשֶׁיִּצְחָק וְרִבְקָה נִשְׁאֲרוּ בָּעִיר, מוּבָן שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין זֶה קָשֶׁה.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּרַשִּׁ"י הַמְּפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, הוֹדָהּ זִיוָהּ וַהֲדָרָהּ שֶׁל הָעִיר, הַיְינוּ הַשְׁפָּעָתוֹ וּפְעֻלָּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק עַל יוֹשְׁבֵי הָעִיר. וּבְהִיוֹת שֶׁיִּצְחָק הָיָה סוּמָא וְכָלוּא בְּבֵיתוֹ, וְרִבְקָה הֲרֵי "כָּל כְּבוּדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה", וּבִפְרָט שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לְהִשָּׁאֵר לְשַׁמֵּשׁ אֶת יִצְחָק שֶׁסּוּמָא הָיָה, הֲרֵי לֹא הִשְׁפִּיעוּ כָּל־כָּךְ כְּיַעֲקֹב עַל בְּנֵי הָעִיר לְשַׁנּוֹת הַנְהָגָתָם. וְאִי־אֶפְשָׁר לְכַנּוֹתָם בְּשֵׁם הוֹדָהּ וְזִיוָהּ וַהֲדָרָהּ.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְפִי הַמִּדְרָשׁ, "זִיו וְהָדָר" קָאֵי עַל זְכוּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק שֶׁמֵּגֵן עַל הָעִיר, וּכְמוֹ־כֵן זֶה שֶׁבִּזְכוּתוֹ בָּאוֹת כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת הַטּוֹבוֹת וְהַבְּרָכוֹת עַל הָעִיר, וּלְפִי־זֶה קָשֶׁה הֲרֵי יִצְחָק וְרִבְקָה נִשְׁאֲרוּ בָּעִיר וּזְכוּתָם הִשְׁפִּיעָה עַל הָעִיר. וְצָרִיךְ לְפָרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה זְכוּת צַדִּיק אֶחָד לְב' צַדִּיקִים.

(יא) **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:**

יא **וַעֲרַע בְּאַתְרָא וּבָת תַּמָּן אֲרֵי עַל שִׁמְשָׂא וּנְסִיב מֵאַבְנֵי אַתְרָא וְשַׁוִּי אִסְדּוֹהִי וּשְׁכִיב בְּאַתְרָא הַהוּא:**

רש"י ◄ **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם • לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם, אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר, הוּא הַר הַמּוֹרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:** (לעיל כב) **"וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק". וַיִּפְגַּע • כְּמוֹ** (יהושע ט"ז:) **"וּפָגַע בִּירִיחוֹ",** (שם יט) **"וּפָגַע**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. פְּשָׁטוֹ שֶׁל מִקְרָא שֶׁפָּגַע בְּמָקוֹם אֶחָד שֶׁל יִשּׁוּב. וּכְמוֹ שֶׁתִּמְצָא שֶׁגָּמַר אֹמֶר הַכָּתוּב לְבַסּוֹף דִּכְתִיב

בְּדַבָּשֶׁת״. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (ברכות כז) לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: (ירמיה ז) ״וְאַל תִּפְגַּע בִּי״, וְלָמַדְנוּ שֶׁתִּקֵּן יַעֲקֹב תְּפִלַּת עַרְבִית, וְשִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא כָּתַב ׳וַיִּתְפַּלֵּל׳, לְלַמֶּדְךָ שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ בְּפֶרֶק ׳גִּיד הַנָּשֶׁה׳ (חולין צא). **כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ•** הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ״וַיָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיֵּלֶךְ שָׁם״. ״כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ״, מַשְׁמָע שֶׁשָּׁקְעָה לוֹ הַחַמָּה פִּתְאֹם שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּלִין שָׁם. **וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו•** עֲשָׂאָן כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שֶׁיָּרֵא מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת. הִתְחִילוּ מְרִיבוֹת זוֹ עִם זוֹ, זֹאת אוֹמֶרֶת: ׳עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ׳, וְזֹאת אוֹמֶרֶת: ׳עָלַי יָנִיחַ׳, מִיָּד עֲשָׂאָן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶבֶן אַחַת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו״. **וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא•** לְשׁוֹן מִעוּט, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב, אֲבָל י״ד שָׁנִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית עֵבֶר לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 61 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֹפֶן הַשְּׁמִירָה מֵחַיּוֹת רָעוֹת

וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו

עֲשָׂאָן כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שֶׁיָּרֵא מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת (כח, יא. ובפירוש רש״י)

צָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ הִקִּיף יַעֲקֹב רַק אֶת רֹאשׁוֹ? וַהֲרֵי מִמַּה־נַּפְשְׁךָ: אִם הָיָה לוֹ בִּטָּחוֹן בַּהקָבָ״ה שֶׁהַחַיּוֹת לֹא יַזִּיקוּהוּ, מַדּוּעַ הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ. וְאִם לֹא רָצָה לְהִזְדַּקֵּק לְנִסִּים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, מַדּוּעַ לֹא הִקִּיף גַּם אֶת שְׁאָר הַגּוּף?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

דְּהִנֵּה כְּתִיב ״יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ״, אֲשֶׁר יְגִיעָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב עַד כְּדֵי מְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁ״לֹא שָׁכַב״, בְּוַדַּאי לֹא הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַשְּׁמִירָה עַל צֹאן לָבָן, אֶלָּא בִּשְׁבִיל עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, בֵּירוּר נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם פָּסוּק זֶה מְבָאֵר הָאֹפֶן הַנִּרְצֶה בְּהִתְעַסְּקוּת בְּפַרְנָסָה – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת ״יְגִיעַ כַּפֶּיךָ״ דַּוְקָא, וְלֹא ״יְגִיעַ רֹאשְׁךָ״. כְּלוֹמַר: הַהִתְעַסְּקוּת בְּעִנְיְנֵי הַפַּרְנָסָה צְרִיכָה לִהְיוֹת רַק בְּיָדָיו, ״כַּפֶּיךָ״. וְאִלּוּ הָרֹאשׁ, הַיְינוּ הַכֹּחוֹת הַנַּעֲלִים – צְרִיכִים לִהְיוֹת מְנֻחִים בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה. וּכְשֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן כָּזֶה, אֲזַי מְבֻטַּחַת הַהַצְלָחָה – ״אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ״.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָלַךְ יַעֲקֹב לְחָרָן עַל־מְנַת לְהָקִים בַּיִת וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי פַּרְנָסָה וְכוּ׳, הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ – שֶׁיִּהְיֶה מְנֻחָּ רַק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְלֹא יִהְיֶה טָרוּד כְּלָל בְּעֵסֶק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. שֶׁהָיוּ בְּבֵית לָבָן, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת עֵר בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן (״לֹא שָׁכַב״), כְּדֵי לְהִתְגַּבֵּר עַל לָבָן שֶׁהִתְנַגֵּד לִפְעוּלַת יַעֲקֹב בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת וישב ה׳תשי״א)

(יב) **וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:**

יב **וַחֲלַם וְהָא סֻלָּמָא נָעִיץ בְּאַרְעָא וְרֵישֵׁהּ מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא וְהָא מַלְאָכַיָּא דַיְיָ סָלְקִין וְנָחֲתִין בֵּהּ:**

רש״י ◄ **עֹלִים וְיֹרְדִים•** עוֹלִים תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יוֹרְדִים, מַלְאָכִים שֶׁלְּוּוּהוּ בָּאָרֶץ אֵין יוֹצְאִים חוּצָה לָאָרֶץ, וְעָלוּ לָרָקִיעַ - וְיָרְדוּ מַלְאֲכֵי חוּצָה לָאָרֶץ לְלַוּוֹתוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאוּלָם לוּז שֵׁם הָעִיר הֲרֵי כִּי עִיר הָיְתָה וַיֵּלֶךְ שָׁם בָּעִיר הַהִיא. וְאוֹמְרוֹ כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ לוֹמַר שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה הוֹלֵךְ הוּא לְהַגִּיעַ לִמְחוֹז חֶפְצוֹ בְּמִצְוַת אָבִיו וְאִמּוֹ, וְרַז״ל (ב״ר פס״ח) פֵּרְשׁוּ בַּמָּקוֹם הַיִּדּוּעַ הַר הַמּוֹרִיָּה דִּכְתִיב (לְעֵיל כ״ב) וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם וְגוֹ׳, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ בִּנְקֻדַּת הַהֵ״א, וּדְבָרֵיהֶם ז״ל כִּכְתוּבִים וְכִמְסוּרִים אֶצְלֵנוּ, וְאֵין סְתִירָה לִדְבָרֵנוּ וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י שֶׁנֶּעֱקַר הַר הַמּוֹרִיָּה וּבָא לְשָׁם, כִּי הוּא זֶה מָקוֹם הַמְקֻדָּשׁ: **וַיִּשְׁכַּב** בַּמָּקוֹם הַהוּא. הוֹדִיעַ זֶה לוֹמַר וַיַּחֲלֹם וְגוֹ׳, וְאָמַר בַּמָּקוֹם הַהוּא, כִּי לֹא הַשְּׁכִיבָה הִיא דָּבָר הַסּוֹבֵב לַחֲלוֹם אֶלָּא לְצַד הַמָּקוֹם הַהוּא כִּי הָיָה מָקוֹם מְקֻדָּשׁ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְבִסּוֹף:

עוֹד יִרְמֹז בְּאוֹמְרוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (חֻלִּין צ״א:) שֶׁקִּפֵּל הָאָרֶץ תַּחְתָּיו, לָזֶה אָמַר וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא פֵּרוּשׁ כֻּלּוֹ שָׁכַב בּוֹ כְּאוֹמְרוֹ (י״ג) אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ: תורה יב

יב) וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ וְהִנֵּה. לִהְיוֹת שֶׁאֵין הַחֲלוֹם מֻחְלָט בִּבְחִינַת הַצֶּדֶק כִּי חֲלוֹמוֹת שָׁוְא הֵם, גַּם שֶׁעַל כָּל פָּנִים יִהְיֶה בָּהֶם תֶּבֶן כִּי הֵם בְּמַרְאֵה הַשִּׁעְמוּם, לָזֶה אָמַר וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ כִּי הַדְּבָרִים בְּלֹא שִׁעְמוּם וְדִמְיוֹנוֹת אֶלָּא כָּל דָּבָר נִגְלֶה אֶצְלוֹ וּמְבֹאָר כַּיּוֹם יָאִיר, וְאֵין זֶה דּוֹמֶה לִשְׁאָר הַחֲלוֹמוֹת שֶׁרוֹאֶה דָּבָר וְאֵינוֹ מַחְלִיט בִּרְאִיָּתוֹ מַה שֶּׁהוּא רוֹאֶה, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר בְּכָל פֶּרֶט וּפֶרֶט מֵהַנִּגְלֶה אֵלָיו בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה, גַּבֵּי רְאִיַּת הַסֻּלָּם אָמַר וְהִנֵּה סֻלָּם, גַּבֵּי רְאִיַּת הַמַּלְאָכִים אָמַר וְהִנֵּה מַלְאָכֵי וְגוֹ׳, גַּבֵּי גִּלּוּי שְׁכִינָה אָמַר וְהִנֵּה ה׳, הַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ: תורה יג

(יג) וְהִנֵּה יְהֹוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ׃

יג וְהָא יְקָרָא דַיְיָ מְעַתַּד עִלָּווֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אָבוּךְ וֵאלָהֵהּ דְּיִצְחָק אַרְעָא דִּי אַתְּ שָׁרֵי עֲלַהּ לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיךְ׃

רש״י◄ **נִצָּב עָלָיו** • לְשָׁמְרוֹ. **וֵאלֹהֵי יִצְחָק** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָצִינוּ בַּמִּקְרָא שֶׁיִּחֵד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם לִכְתֹּב ׳אֱלֹהֵי פְּלוֹנִי׳ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב טו) ״הֵן בִּקְדוֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין״, כָּאן יִחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וְכָלוּא בַּבַּיִת וַהֲרֵי הוּא כַּמֵּת, וְיֵצֶר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ (תנחומא). **שֹׁכֵב עָלֶיהָ** • (חולין שם) קִפֵּל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תַּחְתָּיו, רָמַז לוֹ שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ לְבָנָיו (כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁזֶּה מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ה, עמוד 132 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַטַּעַם שֶׁיִּחֵד הַקָּבָּ״ה שְׁמוֹ עַל יִצְחָק

וְהִנֵּה יְהֹוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק (כח, יג)

וֵאלֹקֵי יִצְחָק – . . כָּאן יִחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו, וְכָלוּא בַּבַּיִת, וַהֲרֵי הוּא כְּמֵת, וְיֵצֶר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ. (תנחומא. ובפירוש רש״י על הפסוק)

וְתָמוּהַּ, דְּלִכְאוֹרָה הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ, שֶׁלְּסוּמָא יֵשׁ תַּאֲווֹת וְיֵצֶר־הָרַע, וְכֵיצַד נִתָּן לוֹמַר שֶׁ״לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו . . יֵצֶר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ״?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נִתְעַוֵּר יִצְחָק הוּא מִפְּנֵי שֶׁ״וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאוֹת״, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י ״בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ״, שֶׁנְּשׁוֹת עֵשָׂו הָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמַקְטִירוֹת לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וְהִנֵּה מוּבָן שֶׁלֹּא מֵהֶעָשָׁן הַגַּשְׁמִי הִתְעַוֵּר, שֶׁהֲרֵי מִסְתָּמָא לֹא הָיָה הֶעָשָׁן כָּל־כָּךְ חָזָק, שֶׁאִם הָיָה חָזָק, הָיוּ הֵן עַצְמָן מִתְעַוְּרוֹת מִזֶּה. אֶלָּא הַבֵּאוּר בְּכָךְ הוּא, שֶׁיִּצְחָק לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל רְאִיַּת עָשָׁן לַעֲבוֹדָה־זָרָה, כִּי הָיָה ״טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בָּרָע״ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁ״נִתְיַסֵּם בְּעֵינָיו״.

וְכֵיוָן שֶׁעִוְּרוֹנוֹ שֶׁל יִצְחָק נָבַע מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל כְּלָל עֲבוֹדָה־זָרָה, לָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁנִּתְיַסֵּם בְּעֵינָיו נִטְּלָה מִמֶּנּוּ הַשַּׁיָּכוּת לִרְאִיַּת רַע, וְעַל־יְדֵי שֶׁהָיָה ״גָּנוּז בְּתוֹךְ הַבַּיִת״ נִטְּלָה מִמֶּנּוּ הַשַּׁיָּכוּת לְהִמָּצְאוּת בְּמָקוֹם רַע, וּמִשּׁוּם כָּךְ יִחֵד הַקָּבָּ״ה אֶת שְׁמוֹ עָלָיו אַף בְּחַיָּיו.

כְּעֵין זֶה מְסֻפָּר עַל הרה״ק רַבִּי נָחוּם מִטְשֶׁרְנוֹבְּל, שֶׁפַּעַם הִגִּישׁוּ לוֹ בְּטָעוּת חֲלַב עַכּוּ״ם, וְהוּא לֹא רָאָה אֶת הֶחָלָב! וְהִסְבִּיר זֹאת עַל פִּי לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: חָלָב שֶׁחֲלָבוֹ עַכּוּ״ם ו(לָכֵן) אֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ.

(יד) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃

יד וִיהוֹן בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא וְתִתְקֵף לְמַעַרְבָא וּלְמָדִינְחָא וּלְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כֹּל זַרְעֲיַת אַרְעָא וּבְדִיל בְּנָיךְ׃

רש״י◄ **וּפָרַצְתָּ** • וְחָזַקְתָּ, כְּמוֹ ״וְכֵן יִפְרֹץ״.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) וְהִנֵּה ה׳ נִצָּב עָלָיו. יִרְמֹז גַּם עַל יַעֲקֹב, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ב״ר פמ״ז) הָאָבוֹת הֵם מֶרְכָּבָה לַשְּׁכִינָה, וְלִהְיוֹת שֶׁהוּא רֶגֶל רְבִיעִי יֹאמַר בְּדִיּוּק נִצָּב עָלָיו יוֹתֵר מֵעַל אַבְרָהָם וְיִצְחָק כִּי הוּא עִקַּר הַעֲמָדַת הַכִּסֵּא:

אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ אָבִיךָ לְלֹא צֹרֶךְ, גַּם דִּיֵּק לוֹמַר אָבִיךָ בְּאַבְרָהָם וְלֹא אָמַר אַבְרָהָם וְיִצְחָק אֲבוֹתֶיךָ, נִתְכַּוֵּן לְמַעַט עֵשָׂו מִירֻשַּׁת אַבְרָהָם וְעָשָׂה יַעֲקֹב הוּא הַיּוֹרֵשׁ אַבְרָהָם לֹא שֶׁתַּגִּיעַ הַיְרֻשָּׁה לְיִצְחָק וּמִמֶּנּוּ יִרְשֶׁנָּה יַעֲקֹב שֶׁאִם כֵּן תַּגִּיעַ הַיְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו. וַחֲשָׁשַׁת יִשְׁמָעֵאל אֵינָהּ, כִּי כְּבָר כָּתַבְתִּי (לְעֵיל ט״ז) שֶׁמִּשְׁפַּט עֶבֶד יֵשׁ לוֹ דִּכְתִיב (לְעֵיל כ״א) בֶּן הָאָמָה וְלֹא בִּנְּךָ וְגוּפוֹ קָנוּי לְיִצְחָק וְאֵין טַעֲנַת עֵשָׂו בּוֹ כִּי יְרֻשַּׁת אַבְרָהָם נְתָנָהּ לְיַעֲקֹב וְלֹא לְעֵשָׂו. וַהֲגַם שֶׁבֵּן מוּמָר יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה (קִדּוּשִׁין י״ח.) כָּאן כְּשֶׁנָּתַן ה׳ לְאַבְרָהָם מַתָּנוֹת וּבְרָכוֹת וְכַדּוֹמֶה נְתָנָם לוֹ עַל מְנָת שֶׁאַחֲרָיו לְיַעֲקֹב כְּאוֹמְרוֹ (לְעֵיל כ״א י״ב) כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע (נְדָרִים ל״א.) וַהֲגַם שֶׁשֵּׁם זֶרַע לֹא יָרִיעַ לַנַּחֲלָה שֶׁיּוֹרֵשׁ הֲגַם שֶׁאֵינוֹ נִקְרָא זַרְעוֹ. הֲרֵי מָצִינוּ שֶׁזֶּרַע פָּסוּל יִקָּרֵא גַּם כֵּן זֶרַע כִּדְאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין (ס״ד:) כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְרַבּוֹת זֶרַע פָּסוּל הֲרֵי שֶׁיִּקָּרֵא זֶרַע אֶלָּא דִּסְתָם זֶרַע הוּא כָּשֵׁר וּכְשֶׁמִּעֵט כָּאן עֵשָׂו שֶׁלֹּא יִקָּרֵא זֶרַע מִעֵט אֲפִלּוּ זֶרַע פָּסוּל לֹא יִקָּרֵא לוֹ. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין לוֹ בּוֹ יְרֻשָּׁה וּכְמוֹ שֶׁגִּלָּה ה׳ לְבַסּוֹף שֶׁנּוֹתֵן לְיַעֲקֹב כָּל בִּרְכוֹת אַבְרָהָם. וּמַה שֶּׁלָּמְדוּ בַּשַּׁ״ס (קִדּוּשִׁין י״ח.) מִפָּסוּק כִּי יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי וְגוֹ׳, הַיְנוּ שֶׁיְּרָשׁוּהוּ בָּנָיו לְעֵשָׂו לֹא שֶׁעֵשָׂו יָרַשׁ ח״ו כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּאַבְרָהָם: תורה יד

יד) וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפְּחֹת וְגוֹ׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ תורת מנחם חכ"ג עמ' 117 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ – וּפָרַצְתָּ

עַל הַפָּסוּק "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה" (כח, יד) אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "כְּשֶׁיַּגִּיעוּ זַרְעֲךָ עַד עֲפַר הָאָרֶץ, אוֹתָהּ שָׁעָה 'וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה'. הֲוֵי: 'מִקִּימִי מֵעָפָר דָּל'" (שמות רבה פכ"ה, ח).

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ נִרְאֶה, שֶׁלְּדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, הַפָּסוּק "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ", אֵינוֹ חֵלֶק מֵהַבְּרָכָה, אֶלָּא אַדְרַבָּה, שֶׁכַּאֲשֶׁר יַגִּיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַצָּב שֶׁפֵּל כָּזֶה, אָז תָּחוּל הַבְּרָכָה שֶׁל "וּפָרַצְתָּ גוֹ'".

וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת, שֶׁ"וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ" אֵינוֹ מְרַמֵּז עַל יְרִידָה, אֶלָּא אַדְרַבָּה:

דְּהִנֵּה מְבוֹאָר בְּ'אוֹר הַחַיִּים' הַקָּדוֹשׁ (פְּרָשָׁתֵנוּ כח, יד) שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה דְּ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע גוֹ'" מְרַמֶּזֶת לִירִידַת הַנְּשָׁמָה מִמְּקוֹר חוּצְבָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ גּוּף גַּשְׁמִי וְחוֹמְרִי, שֶׁהִיא "מֵאִיגֶּרֶא רָמָא לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא".

וּמְבוֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁיְּרִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה. שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה יוֹרֶדֶת לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וְעוֹסֶקֶת עִמּוֹ לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹלָה הַנְּשָׁמָה לִדְרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִכְּמוֹ קוֹדֶם יְרִידָתָהּ בַּגּוּף.

וְזֶהוּ תּוֹכֶן בִּרְכָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה לְיַעֲקֹב, שֶׁדַּוְקָא "כְּשֶׁיַּגִּיעוּ זַרְעֲךָ לַעֲפַר הָאָרֶץ", שֶׁתֵּרֵד הַנְּשָׁמָה לַ"עֲפַר הָאָרֶץ", לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַדְּרָגוֹת הֲכִי תַּחְתּוֹנוֹת, הֲרֵי הִיא זוֹכָה לְבִרְכַּת "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה גוֹ'", שֶׁתַּעֲלֶה בְּלִי־גְּבוּל מַעֲלוֹת. וְעַד שֶׁתִּזְכֶּה לְ"עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם" שֶׁאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (אגדת בראשית ספס"ג) "אָמַר הַקָּבָּ"ה . . יָצָא פֶּרֶץ רִאשׁוֹן שֶׁהַמָּשִׁיחַ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ . . פֶּרֶץ זֶה מָשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר 'עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם'".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַרָם שֶׁנִּתְבָּרְכוּ בּוֹ כְּאוֹמְרָם ז"ל שָׁם (ב"ר פ"ע) וְז"ל שֶׁקֹּדֶם בָּא יַעֲקֹב הָיוּ מְדֹחָקִים לְמַיִם וְכֵיוָן שֶׁבָּא נִתְבָּרְכוּ בְּמַיִם, וְכֵן גַּם כֵּן בְּמִצְרַיִם מֵעֵת שֶׁיָּרַד נִתְבַּטְּלָה גְּזֵרַת הָרָעָב, וְנִתְבָּרְכוּ לְרַגְלוֹ. וְאוֹמְרוֹ וּבְזַרְעֶךָ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הָיְתָה בְּרָכַת ע' אֻמּוֹת וְקִיּוּמָם בְּאֻמְּצָעוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין ע' פָּרִים בֶּחָג (סֻכָּה נ"ה:), וּבַגָּלוּת גַּם כֵּן קִיּוּם הָאֻמּוֹת וּסְמִיכָתָם הִיא יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב (שה"ש א') שָׁמֶנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים וְגוֹ':

וּבְזַרְעֶךָ רֶמֶז כָּל הַפָּרָשָׁה תִּרְמֹז עִנְיַן הָאָדָם, וּכְמוֹ שֶׁהִתְחִילוּ לוֹמַר בָּהּ רַז"ל (זֹהַר חֶלֶק א' קמ"ז) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב הִיא הַנֶּפֶשׁ בְּצֵאתָהּ מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְנִקְרָא יַעֲקֹב עַל שֵׁם יֵצֶר הָרַע הַכָּרוּךְ בְּעֵקְבָיו. וְאוֹמְרוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע מָקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ יֵצְאוּ הַנְּשָׁמוֹת יִקָּרֵא בְּאֵר מַיִם חַיִּים, וְשֶׁבַע יִרְמֹז אֶל שִׁבּוּעַת ה' אֲשֶׁר תִּשָּׁבַע הַנֶּפֶשׁ בְּצֵאתָהּ שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר עַל דְּבַר תּוֹרָה (נְדָה ל:), וְאוֹמְרוֹ וַיֵּלֶךְ חָרָנָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין צ"א:) כִּי יֵצֶר הָרַע יִכָּנֵס בָּאָדָם מִצֵּאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ דִּכְתִיב (לְעֵיל ד' ז') לַפֶּתַח וְגוֹ', וְאוֹמְרוֹ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם כִּי צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְפַּלֵּל לַה' שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁלֹּא יַעַזְבֶנּוּ בְּיָדוֹ. וְאוֹמְרוֹ וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְנַהֵג כֵּן עַד לֶכְתּוֹ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה כְּשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְהוּא אוֹמְרָם ז"ל (אָבוֹת פ"ב) אַל תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאוֹמְרוֹ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת ה':) וְז"ל אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יֵצֶר הַטּוֹב וְכוּ' וְאִם לָאו יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה דִּכְתִיב (תְּהִלִּים ד') אִמְרוּ בְלִבַבְכֶם וְהוּא אוֹמְרוֹ מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם פֵּרוּשׁ בִּבְנִינוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁהֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה, גַּם יִתְיַחֵס לָהֶם אַבְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁבָּהֶם נִסְקָל וְנִרְגָּם יֵצֶר הָרַע וְכֹחוֹתָיו, וְהוּא אוֹמְרָם ז"ל (סוֹטָה כ"א.) תּוֹרָה מַצֶּלֶת מִיֵּצֶר הָרַע בֵּין בִּזְמַן שֶׁעוֹסֵק בָּהּ בֵּין בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בָּהּ. וְאוֹמְרוֹ וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו יְכַוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אִם לֹא נִצְּחוֹ יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה שֶׁנֶּאֱמַר עַל מִשְׁכַּבְכֶם. וְאוֹמְרוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא יְכַוֵּן לְמָה שֶׁסִּיֵּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לֹא נִצְּחוֹ יִזְכֹּר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּשְׁכַּב שְׁכִיבָה הַיְדוּעָה בַּמָּקוֹם הַיְדוּעַ דֶּרֶךְ כָּל הָאָרֶץ בֵּית מוֹעֵד לְכָל חַי וְאַחַר כָּל הַתְּנָאִים הַלָּלוּ מְבֻטָּח הוּא שֶׁיְּנַצַּח הַיֵּצֶר הָרַע וּמֵעַתָּה מְבַשְּׂרוֹ הַכָּתוּב שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְעָנְף מֵעַנְפֵי הַנְּבוּאָה שֶׁיִּגָּלֶה ה' אֵלָיו בַּחֲלוֹם יְדַבֵּר בּוֹ, וְצֵא וּלְמַד חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ הַמּוּבָאִים בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"א קל"ט וּבז"ח לֶךְ כ"ה.). וְהַסֶּלֶם הוּא סוֹד נֶפֶשׁ אָדָם וּלְהִיוֹת שֶׁבְּצֵאת נֶפֶשׁ מֵאָדָם בְּשׁוּכְבוֹ לֹא תֵּעָקֵר בְּהֶחְלֵט מִגּוּפוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא חֵלֶק מִמֶּנָּה בַּגּוּף, וְהוּא אוֹמְרוֹ מָצָא אַרְצָה וְחֵלֶק מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה, וְהָעֵד עַל זֶה כְּשֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם יָשֵׁן יָקִיץ עַל יְדֵי הִתְנוֹעֲעוּת הַגּוּף הַיָּשֵׁן וְאִם נֶפֶשׁ הָאָדָם נִפְרֶדֶת וְהָלְכָה לָהּ לֹא תַּרְגִּישׁ בְּהִתְנוֹעֲעוּת הַגּוּף אֶלָּא וַדַּאי כִּי מָצָאת אַרְצָה וְרֹאשָׁהּ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין מַפְסִיק בֵּינָהּ וּבֵין הַשָּׁמַיִם, כֵּיוָן שֶׁיֵּצֶר הָרַע בָּאָדָם אֵין, תַּגִּיעַ הַנְּשָׁמָה לַשָּׁמַיִם. וְאוֹמְרוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְגוֹ' יִרְמֹז אֶל בְּחִינַת מַעֲשִׂים טוֹבִים אֲשֶׁר יִשְׁתַּדֵּל אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיַעֲלֶה בְּאֻמְּצָעוּתָם אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְהֵם נִקְרָאִים בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל (זֹהַר ח"א י"ח) מַיִן נוּקְבִין לָהֶם יִקָּרֵא מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים וְכֵן הוּא בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אָבוֹת פ"ד) הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קָנָה לוֹ פְּרַקְלִיט אֶחָד, וּבַעֲלוֹת אֵלּוּ יֵרְדוּ מַיִן דּוּכְרִין כִּי בְּהִתְעוֹרְרוּת הַתַּחְתּוֹנִים יִתְעוֹרְרוּ מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לְהַשְׁפִּיעַ אוֹרוֹת נוֹרָאִים בְּסוֹד נִשְׁמָתוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְיֹרְדִים בּוֹ. וְאוֹמְרוֹ וְהִנֵּה ה' נִצָּב פֵּרוּשׁ שֶׁמִּמַּדְרֵגָה זוֹ יַעֲלֶה לַנְּבוּאָה עַצְמָהּ וְלֹא בַּחֲלוֹם יְדַבֵּר בּוֹ אֶלָּא תִּגְלֶה עָלָיו הַשְּׁכִינָה, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה פ"ה) עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִשְׁלַל אֶחָד מֵהֶם מֵהַנְּבוּאָה וְכָלָן מְכֻשָּׁרִים לְדַבֵּר

זֶה: תורה טו

(טו) **וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ:**

טו וְהָא מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְאֶטְרִנָּךְ בְּכָל אֲתַר דִּי תְהַךְ וַאֲתִיבְנָךְ לְאַרְעָא הָדָא אֲרֵי לָא אֶשְׁבְּקִנָּךְ עַד דִּי אֶעְבֵּיד יָת דְּמַלֵּלִית לָךְ:

רש״י ◂ **אָנֹכִי עִמָּךְ** • לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא מֵעֵשָׂו וּמִלָּבָן. **עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי** • ׳אִם׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳כִּי׳ (גיטין צ). **דִּבַּרְתִּי לָךְ** • לְצָרְכְּךָ וְעָלֶיךָ, מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם עַל זַרְעוֹ, לְךָ הִבְטַחְתִּיו וְלֹא לְעֵשָׂו, שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לוֹ: ׳כִּי יִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׳, אֶלָּא: ״כִּי בְיִצְחָק״, וְלֹא כָּל יִצְחָק, וְכֵן כָּל ׳לִי׳, וּ׳לְךָ׳, וְ׳לוֹ׳ וְ׳לָהֶם׳ הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר, מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן ׳עַל׳, וְזֶה יוֹכִיחַ, שֶׁהֲרֵי עִם יַעֲקֹב לֹא דִּבֶּר קֹדֶם לָכֵן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש״פ ויצא ה׳תשמ״ח; התוועדויות תשמ״ח כרך א, עמ׳ 544-543)

מִיַּד בְּהַתְחָלַת מִילוּי הַשְּׁלִיחוּת, כְּשֶׁיַּעֲקֹב יוֹצֵא מִבְּאֵר־שָׁבַע כְּדֵי לָלֶכֶת לְחָרָן – מַבְטִיחַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (לֹא רַק שֶׁ״אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ גו׳״, אֶלָּא גַּם) ״וַהֲשִׁבוֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת״, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּתְפִילָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – שֶׁמְּבַקֵּשׁ (לֹא רַק שֶׁ״יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי גו׳״, אֶלָּא גַּם) ״וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי״.

וְלִכְאוֹרָה, דָּרוּשׁ בֵּיאוּר וְהֶסְבֵּר:

מִכְּיָון שֶׁתַּכְלִיתָהּ וּמַטָּרָתָהּ שֶׁל שְׁלִיחוּת זוֹ, הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים – מַהִי הַהִדְגָּשָׁה (וּבְיוֹתֵר) אֶת עִנְיָן ״וַהֲשִׁיבוֹתִיךָ גו׳״, ״וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳״, וְאֵיזֶה עֵרֶךְ וַחֲשִׁיבוּת יֵשׁ לְשִׁיבָה מֵהַשְּׁלִיחוּת לְגַבֵּי גּוֹדֶל פְּעוּלַת הַשְּׁלִיחוּת, מִילּוּי הָרָצוֹן וְהַתְּאָוָה דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים?!

וְעִיקַּר הַשְּׁאֵלָה הִיא בְּנוֹגֵעַ לְיַעֲקֹב: כַּאֲשֶׁר מְקַבֵּל מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁלִיחוּת הֲכִי נַעֲלִית, לְמַלֵּא אֶת הָרָצוֹן וְהַתְּאָוָה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים (בְּחָרָן) – יִתְפַּלֵּל וִיבַקֵּשׁ וְיַאֲרִיךְ (וְעַד שֶׁ״וַיִּדַּר נֶדֶר״) בְּקָשֶׁר עִם הַהֲשָׁבָה מִשְּׁלִיחוּת זוֹ, ״וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם״, וְכִי יֵשׁ דָּבָר נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִילּוּי הַשְּׁלִיחוּת בְּעִנְיָן שֶׁהוּא תַּאֲוָה וּרְצוֹן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא?!

וְעַל־כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַהֲשָׁבָה מֵהַשְּׁלִיחוּת הִיא חֵלֶק וְעִנְיָן עִיקָּרִי בַּכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, הַיְינוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה (אֵינָהּ שֶׁיִּשָּׁאֵר בְּ״חָרָן״, חַס־וְשָׁלוֹם, (עִם הֱיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ״מִטָּתוֹ שְׁלֵימָה״, עַד שֶׁ״וַיִּפְרוֹץ הָאִישׁ מְאוֹד מְאוֹד״), אֶלָּא) שֶׁיַּחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ הָאֲמִיתִּי, ״שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ״...

הַהוֹרָאָה מִזֶּה בְּפַשְׁטוּת:

כַּאֲשֶׁר יוֹצְאִים לְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּת הֲפָצַת הַתּוֹרָה וַהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה, עַד לְ״חוּצָה״ שֶׁאֵין חוּצָה מִמֶּנּוּ, ״חֲרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם בָּעוֹלָם״ – יֵשׁ לִזְכּוֹר שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ שֶׁיִּשָּׁאֵר, חַס־וְשָׁלוֹם, בְּמָקוֹם זֶה (גַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב נַעֲלֶה כוּ׳), כִּי־אִם לְסַיֵּם אֶת מִילּוּי הַשְּׁלִיחוּת, וְלָשׁוּב אֶל בֵּית אָבִיו, הַיְינוּ שֶׁבְּכָל פְּעוּלָה וּפְעוּלָה חָדוּר הוּא בְּרָצוֹן לְסַיֵּים אֶת הַשְּׁלִיחוּת וְלָשׁוּב אֶל בֵּית אָבִיו – ״וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי״ – בַּגְּאוּלָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ מֵהַמַּצָּב שֶׁל ״גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ״ („בֵּית אָבִינוּ״).

וְעִנְיָן זֶה מוּדְגָּשׁ בְּיוֹתֵר בְּדוֹרֵנוּ זֶה, דּוֹר הָאַחֲרוֹן – מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר ״כָּלוּ כָּל הַקִּיצִין״, ״דַּאֲלָאִי קִיצִין״ (לֹא רַק ״דַּאֲלָאִי גָּלוּת״), וּבִלְשׁוֹן כ״ק מו״ח נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, שֶׁלֹּא נוֹתַר אֶלָּא ״לְצַחְצֵחַ אֶת הַכַּפְּתּוֹרִים״, וּלְאַחֲרֵי שֶׁעָבְרוּ עוֹד עֲשִׂירִיּוֹת שָׁנִים שֶׁל הִתְעַסְּקוּת בַּהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, סִימוּ כְּבָר גַּם אֶת ״צַחְצוּחַ הַכַּפְּתּוֹרִים״ – הֲרֵי בְּוַדַּאי וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא נוֹתְרָה אֶלָּא הַפְּעוּלָה הֲכִי אַחֲרוֹנָה שֶׁל ״עִמְּדוּ הָכֵן כּוּלְכֶם״ לְקַבָּלַת פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, ״וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי״.

וּלְהָעִיר:

מוּבָן וְגַם פָּשׁוּט שֶׁגַּם בְּרִגְעֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוּת בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וְהַמַּעְיָנוֹת חוּצָה (הַיְצִיאָה לְ״חָרָן״) בְּכָל הַתּוֹקֶף וְהַשְּׁלֵימוּת, וּבְתַכְלִית הַמְּסִירָה וּנְתִינָה כוּ׳, אַף־עַל־פִּי שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִגְעֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים מַמָּשׁ, וּ״מִיַּד הֵן נִגְאָלִין״.

וְאַדְרַבָּה: לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַיְדִיעָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִגְעֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים מַמָּשׁ אֵינָהּ מַחְלִישָׁה חַס־וְשָׁלוֹם, . . אֶלָּא לְהֵיפֶךְ – שֶׁפּוֹעֶלֶת תּוֹסֶפֶת חִיּוּת וּמָרֶץ כוּ׳ בְּכָל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה (כּוֹלֵל – הַצִּיפִיָּה לַגְּאוּלָה, וְהַתְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה וּדְרִישָׁה כוּ׳ עַל הַגְּאוּלָה), בְּיָדְעוֹ שֶׁפְּעוּלָה זוֹ מוֹסִיפָה סִיּוּם וּגְמַר הַשְּׁלִיחוּת, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁיִּתְּכֵן שֶׁזּוֹהִי הַפְּעוּלָה הָאַחֲרוֹנָה מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ׳ 173)

וְלֹא כָּל יִצְחָק (רש״י כח, טו)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁזּוֹהִי **הַבְטָחָה** שֶׁכֵּן יִהְיֶה בְּפֹעַל (מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי . . לְךָ הִבְטַחְתִּיו), לֹא **תְּנַאי**. שֶׁהֲרֵי גַּם עַל יִשְׁמָעֵאל נֶאֱמַר (וירא כג, יג) ״כִּי זַרְעֲךָ הוּא״, וּפְשִׁיטָא עֲשָׂו. וְיַעֲקֹב אָמַר לְעֵשָׂו ״טֹל זֶה בִּשְׁבִיל חֶלְקְךָ בַּמְּעָרָה״ (רש״י ויחי נ, ה). וְאָמְרוּ רַז״ל (קידושין יח, א): עַכּוּ״ם יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו . . דִּכְתִיב (דברים ב, ה) כִּי יְרוּשָׁה לְעֵשָׂו (מַאַבְרָהָם) נָתַתִּי אֶת הַר שֵׂעִיר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיכִים לוֹמַר ״וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ **שֶׁל יַעֲקֹב** הַיּוֹם תִּזְכֹּר״, לְאַפּוּקֵי עֵשָׂו (שולחן ערוך אדמו״ר הזקן או״ח סתקצ״א).

(טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃

טז וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִשִּׁנְתֵּהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא (אִית) יְקָרָא דַיְיָ שָׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי יָדָע׃

רש״י◄ **וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי** • שֶׁאִם יָדַעְתִּי, לֹא יָשַׁנְתִּי בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כָּזֶה.

(יז) וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃

יז וּדְחִיל וַאֲמַר מָה דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין לֵית דֵּין אֲתַר הֶדְיוֹט אֶלָּהֵין אֲתַר דְּרַעֲוָא בֵּהּ מִן קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵל שְׁמַיָּא׃

רש״י◄ **כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים** • אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: ׳הַסֻּלָּם הַזֶּה עוֹמֵד בִּבְאֵר שֶׁבַע וְאֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ׳, שֶׁבְּאֵר שֶׁבַע עוֹמֵד בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בִּצְפוֹנָהּ, בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וּבֵית־אֵל הָיָה בַּצָּפוֹן שֶׁל נַחֲלַת בִּנְיָמִין בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין בִּנְיָמִין וּבֵין בְּנֵי יוֹסֵף. נִמְצָא, סֻלָּם שֶׁרַגְלָיו בִּבְאֵר־שֶׁבַע וְרֹאשׁוֹ בְּבֵית־אֵל, מַגִּיעַ אֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, וּכְלַפֵּי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי, וְיִפָּטֵר בְּלֹא לִינָה׳? וְעוֹד אָמְרוּ: יַעֲקֹב קְרָאוֹ לִירוּשָׁלַיִם בֵּית־אֵל, וְזוֹ לוּז הִיא וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם. וּמֵהֵיכָן לָמַדְנוּ לוֹמַר כֵּן? אוֹמֵר אֲנִי שֶׁנֶּעֱקַר הַר הַמּוֹרִיָּה וּבָא לְכָאן, וְזוֹ הִיא קְפִיצַת הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בִּ׳שְׁחִיטַת חֻלִּין׳, שֶׁבָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִקְרָאתוֹ עַד בֵּית־אֵל, וְזֶהוּ: ״וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם״. וְאִם תֹּאמַר כְּשֶׁעָבַר יַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַדּוּעַ לֹא עִכְּבוֹ שָׁם? אִיהוּ לָא יָהִיב לִבֵּיהּ לְהִתְפַּלֵּל בַּמָּקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אֲבוֹתָיו, וּמִן הַשָּׁמַיִם יְעַכְּבוּהוּ? אִיהוּ עַד חָרָן אֲזַל, כִּדְאַמְרִינָן בְּפֶרֶק ׳גִּיד הַנָּשֶׁה׳. וּקְרָא מוֹכִיחַ: ״וַיֵּלֶךְ חָרָנָה״. כִּי מְטָא לְחָרָן, אָמַר: ׳אֶפְשָׁר שֶׁעָבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בּוֹ אֲבוֹתַי וְלֹא הִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ׳? יְהַב דַּעְתֵּיהּ לְמֶהְדָּר וְחָזַר עַד בֵּית־אֵל, וְקָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (בֵּית אֵל, לֹא זֶה הוּא הַסָּמוּךְ לָעַי, אֶלָּא לִירוּשָׁלַיִם, וְעַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה עִיר הָאֱלֹהִים, קְרָאָהּ: ״בֵּית אֵל״, וְהוּא הַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ אַבְרָהָם, וְהוּא הַשָּׂדֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ יִצְחָק, וְכֵן אָמְרוּ בְּסוֹטָה: ״לְכוּ וְנַעֲלֶה וְגוֹ׳״. לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁקְּרָאוֹ ׳הַר׳, וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁקְּרָאוֹ ׳שָׂדֶה׳, אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁקְּרָאוֹ בֵּית־אֵל, עַד כָּאן מִפֵּרוּשׁ רַשִׁ״י מְדֻיָּק). **מַה־נּוֹרָא** • תַּרְגּוּם: ׳מַה דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין׳. ׳דְחִילוּ׳, שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ סוֹכְלְתָנוּ. וּכְסוּ לְמִלְבָּשׁ. **וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם** • מְקוֹם תְּפִלָּה לַעֲלוֹת תְּפִלָּתָם הַשָּׁמַיְמָה, וּמִדְרָשׁוֹ: שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה.

(יח) וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃

יח וְאַקְדֵּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסִיב יָת אַבְנָא דִּי שַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) וַיִּיקַץ וְגוֹ׳ אָכֵן וְגוֹ׳ וְאָנֹכִי וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ אָכֵן שֶׁנִּרְאֶה כִּי נִתְגַּלָּה לוֹ הַנֶּעֱלָם, עוֹד מַה תְּמִיהָא זוֹ וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי שֶׁנִּרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ הוּא לָדַעַת כָּל נִסְתָּר. וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (חֻלִּין צ״א:) כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ שָׁקְעָה לוֹ שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ לִשְׁכַּב שָׁם בְּבֵית מָלוֹן הַמְאֻשָּׁר, וְיַעֲקֹב לֹא הִרְגִּישׁ טַעַם הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, לָזֶה כְּשֶׁבָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן אָז הֻכַּר לוֹ הַנִּסְתָּר טַעַם הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ וְהוּא אוֹמְרוֹ אָכֵן יֵשׁ ה׳ וְגוֹ׳ וְלָזֶה הֶעֱרִיב הַשֶּׁמֶשׁ לְצֹרֶךְ שְׁכִיבָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וְאוֹמְרוֹ יֵשׁ ה׳ פֵּרוּשׁ שָׁם הוּא מָקוֹם שֶׁבּוֹ ה׳ מָצוּי תָּמִיד יוֹתֵר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת, וַאֲשֶׁר לָזֶה רָצָה ה׳ לְדַבֵּר אִתּוֹ שָׁם מִדֵּי עוֹבְרוֹ שָׁמָּה, וְאָמַר וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי קֹדֶם טַעַם הַדָּבָר כִּי אִם הָיָה יוֹדֵעַ הָיָה מֵכִין עַצְמוֹ לַנְּבוּאָה כִּי הַנְּבוּאָה צְרִיכָה הֲכָנָה כַּיָּדוּעַ, וְאֶפְשָׁר אִם הָיָה מֵכִין עַצְמוֹ הָיָה מִתְנַבֵּא בְּהָקִיץ וְלֹא בַּחֲלוֹם יְדַבֵּר בּוֹ, וְלָזֶה מִתְאוֹנֵן עַל מַה שֶּׁלֹּא הִשְׂכִּיל עַל דָּבָר. וְרַשִׁ״י זַ״ל פֵּרֵשׁ וְאִם יָדַעְתִּי לֹא יָשַׁנְתִּי בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ ע״כ. וְאִם לָזֶה לְבַד נִתְכַּוֵּן נֹאמַר אֵלָיו וְאִם לֹא יָשַׁנְתָּ לֹא הָיִיתָ חוֹלֵם חֲלוֹם נְבוּאִי בְּכָל הַהַבְטָחוֹת, וּבְהֶכְרֵחַ לְהַשְׁלִים הַכַּוָּנָה בַּמֶּה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי: תורה יז

יז) וַיִּירָא וַיֹּאמַר וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ הִרְגִּישׁ בְּלִבּוֹ שֶׁהָיָה יָרֵא מֵעַצְמוֹ וְאָמַר כַּמָּה מוֹרָא בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וְנָתַן טַעַם בְּאוֹמְרוֹ אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים, דִּקְדֵּק לוֹמַר שֵׁם אֱלֹהִים כִּי הוּא מְקוֹר הַמּוֹרָא דִּכְתִיב (קֹהֶלֶת ג׳) וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ וְגוֹ׳, וְדָבָר יָדוּעַ כִּי שֵׁם אֱלֹהִים יַפְחִיד לְבַב אֱנוֹשׁ, וְאוֹמְרוֹ וְזֶה שַׁעַר וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ מָקוֹם הַמְכֻוָּן כְּנֶגְדּוֹ לְמַעְלָה הוּא שַׁעַר הַשָּׁמָיִם, וְלָזֶה אָמַר פַּעַם ב׳ וְזֶה. עוֹד נִתְכַּוֵּן לָתֵת טַעַם לְמַעֲלַת הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנֶּה לְמַעֲלָה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים אֲשֶׁר קָדְמָה אֵלָיו הַיְדִיעָה כִּי בָּחַר לוֹ יָה בַּיִת לִשְׁכֹּן שָׁמָּה וְאָמַר כִּי הוּא זֶה הַמָּקוֹם, וְהוֹכִיחַ עוֹד כִּי הוּא זֶה בֵּית הַבְּחִירָה כְּאוֹמְרוֹ וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם כִּי רָאָה שֶׁהָיוּ מַלְאָכִים עֹלִים וְיֹרְדִים וְקָדְמָה הַיְדִיעָה אֶצְלוֹ כִּי הַמָּקוֹם הַמְקֻדָּשׁ הוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: תורה יח

(יט) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃

יט וּקְרָא יָת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לוּז שְׁמָא דְקַרְתָּא בְּקַדְמֵיתָא׃

(כ) וַיִּדֹּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃

כ וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימַר אִם יְהֵא מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדִּי וְיִטְרַנְנִי בְּאָרְחָא הָדֵין דִּי אֲנָא אָזֵל וְיִתֶּן לִי לַחֲמָא (נ״י לְחֵם) לְמֵיכַל וּכְסוּ לְמִלְבָּשׁ׃

רש״י◄ **אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי•** אִם יִשְׁמֹר לִי הַבְטָחוֹת הַלָּלוּ שֶׁהִבְטִיחַנִי לִהְיוֹת עִמָּדִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: ״וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ״. **וּשְׁמָרַנִי•** כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: ״וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ״. **וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל•** כְּמוֹ שֶׁאָמַר: ״כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ״, וְהַמְבַקֵּשׁ לֶחֶם, הוּא קָרוּי נֶעֱזָב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם״ (תהלים לז)◆

(כא) וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים׃

כא וְאֵתוּב בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִיהֵא מֵימְרָא דַיְיָ לִי לֵאלָהָא׃

רש״י◄ **וְשַׁבְתִּי•** כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: ״וַהֲשִׁיבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה״. **בְשָׁלוֹם•** שָׁלֵם מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא אֶלְמַד מִדַּרְכֵי לָבָן. **וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹהִים•** שֶׁיָּחוּל שְׁמוֹ עָלַי מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, שֶׁלֹּא יִמָּצֵא פְּסוּל בְּזַרְעִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: ״אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ״, וְהַבְטָחָה זוֹ הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ״ (לעיל יז)◆ (זַרְעֲךָ מַיְיחֵס שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בּוֹ שׁוּם פְּסוּל)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ שבת פרשת ויצא, יו״ד כסלו ה׳תשי״ט)

וְזֶהוּ עִנְיָן וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, דְּאָבִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא יִצְחָק, שֶׁנִּקְרָא כֵּן עַל שֵׁם "צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים", שֶׁהוּא עִנְיָן הַצְּחוֹק וְהַתַּעֲנוּג דִּלְמַעְלָה שֶׁנַּעֲשָׂה מִצַּד בֵּירוּר הַהַעֲלָמוֹת דְּשֵׁם אֱלֹקִים. וּמְסַיֵּים בַּכָּתוּב, וְהָיָה הַוְיָ' לִי לֵאלֹקִים גו' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, וַהֲיינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּ"וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ" שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים בְּהַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה [שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן גו' וַיָּשֶׂם אוֹתָהּ מַצֵּבָה, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַעֲלָאָה, וְאַחַר־כָּךְ וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה], אֲזַי נַעֲשָׂה הַגִּילוּי דִּוְהָיָה הַוְיָ' לִי לֵאלֹקִים, שֶׁהוּא עִנְיָן הַגִּילוּי דְּשֵׁם הַוְיָ' כַּנַּ"ל. אָמְנָם עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּ"וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, נַעֲשָׂה "בֵּית אֱלֹקִים", שֶׁהוּא עִנְיָן הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיפִים הַחֲדָשִׁים שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהַ'סּוֹבֵב' הַכְּלָלִי. וְהַיְינוּ, שֶׁגִּילוּי שֵׁם הַוְיָ', עִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, בְּבְחִינַת סוֹבֵב, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם סוֹבֵב, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה מַדְרֵיגוֹת, מַקִּיפִים הַפְּרָטִים עַד הַמַּקִּיף הַכְּלָלִי, אַף כָּל זֶה שַׁיָּךְ עֲדַיִן לָעוֹלָמוֹת. אָמְנָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) וַיִּדֹּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר. פֵּרוּשׁ שֶׁהוֹצִיא הַנֶּדֶר בִּשְׂפָתָיו כִּי זוֹלַת זֶה נֶדֶר בְּלֵב אֵינוֹ נֶדֶר:

אִם יִהְיֶה וְגוֹ'. אִם זֶה תִּתְפָּרֵשׁ עַל דֶּרֶךְ מָה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ב"ק פ"ד מ"ה) בַּפָּסוּק (שְׁמוֹת כ"א) אִם כֹּפֶר, אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה (שָׁם כ"ב) שֶׁאֵינוֹ סָפֵק אֶלָּא וַדַּאי וּכְאִלּוּ אָמַר כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה זֶה וְגוֹ' (מְכִילְתָא ס"פ יִתְרוֹ):

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אִם תִּסְכִּים מִדַּת הַדִּין עַל הַדָּבָר, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים כִּי לֹא דִּבֵּר אֵלָיו אֶלָּא מִמִּדַּת הָרַחֲמִים דִּכְתִיב וְהִנֵּה ה' נִצָּב וְגוֹ' הִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וְדָבָר יָדוּעַ כִּי מִדַּת הָרַחֲמִים תִּסְכִּים לְהֵטִיב וּמִדַּת הַדִּין תְּעַכֵּב בַּדָּבָר לָזֶה אָמַר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים וְגוֹ': תורה כא

כא) וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים. וְעַד עַתָּה אֵינוֹ לֵאלֹהִים ח"ו. וְרַשִׁ"י ז"ל פֵּרֵשׁ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא פְּסוּל בְּזַרְעוֹ. וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ הֵיכָן רָמוּז דָּבָר זֶה בְּאוֹמְרוֹ וְהָיָה וְגוֹ'. וְעוֹד הַבְטָחָה זוֹ תָּמִיד הִיא תְּלוּיָה וְעוֹמֶדֶת וְאִימָתֵי יִהְיֶה קֵץ הַגְּבוּל לַעֲשׂוֹת הָאֶבֶן מַצֵּבָה. וְהַנָּכוֹן הוּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁיִּתְיַחֵד אֵלָיו שֵׁם ה' לֵאלֹהִים כְּשֵׁם שֶׁנִּתְיַחֵד עַל אֲבוֹתָיו (פָּסוּק י"ג) אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק גַּם יֹאמַר עָלָיו אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמְרוֹ לִי לֵאלֹהִים פֵּרוּשׁ לִי בְּיִחוּד. וְדָבָר גָּדוֹל דִּבֵּר יַעֲקֹב בָּזֶה, וְתִמְצָא שֶׁכֵּן הָיָה דִּכְתִיב (ל"ג כ') וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ שִׁלֵּם נִדְרוֹ אֲשֶׁר נָדַר לַעֲשׂוֹת אֶבֶן הַזֹּאת וְגוֹ': תורה כב

(כב) **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃**

כב וַאֲבָנָא הָדָא דִּי שַׁוֵּיתִי קָמָא תְּהֵי דִּי אֵהֵי פָּלַח עֲלַהּ מִן קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי תִּתֶּן לִי חַד מִן עַשְׂרָא אַפְרְשִׁנַּהּ קֳדָמָךְ׃

רש״י ◄ **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת** • כָּךְ מְפֹרָשׁ יָ״וֹ זוֹ שֶׁל ״וְהָאֶבֶן״, אִם תַּעֲשֶׂה לִי אֶת אֵלֶּה וְאַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת. **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה וְגוֹ׳** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳אֵהֵי פָּלַח עֲלַהּ קֳדָם ה״, וְכֵן עָשָׂה בְּשׁוּבוֹ מִפַּדַּן אֲרָם, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: ״קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל״ (לקמן לה), מַה נֶּאֱמַר שָׁם? ״וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וְגוֹ׳ וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ ויצא, יו״ד כסלו ה׳תשי״ט)

וְאִיתָא בַּזֹּהַר, בְּגִין דְּחָמָא (יַעֲקֹב) בְּרוּחָא דְּקוּדְשָׁא דּוֹחֲקָא דְּגָלוּתָא בַּתְרָאָה בְּסוֹף יוֹמַיָּא כּוּ׳ אָמַר וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי גוֹ׳ כִּמְחוֹלַת הַמַּחֲנָיִם, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן ד׳ פְּעָמִים שׁוּבִי, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל שֶׁקָּאֵי עַל הַשִּׁיבָה מִד׳ הַגָּלֻיּוֹת (וְכַמְּבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּ׳קוּנְטְרֶס דְּרוּשֵׁי חֲתוּנָה׳), וְעַל זֶה נֶאֱמַר שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית, הַיְינוּ, שֶׁהַשִּׁיבָה הִיא בְּשָׁלוֹם, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּפָסוּק זֶה חָשִׁיב כַּמָּה מַדְרֵיגוֹת, וּבְסֵדֶר דִּמְלַמְּטָה לְמַעְלָה. תְּחִילָה נֶאֱמַר וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ, שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהֵרֵי לֶחֶם קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מָזוֹן פְּנִימִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי. וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ הוּא עִנְיָן הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם לְבוּשִׁים וּמַקִּיפִים. וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, שֶׁהוּא עֲבוֹדַת הַ׳בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמוֹד. וּלְאַחֲרֵי שֶׁמְּבָאֵר סֵדֶר הָעֲבוֹדָה, מְבָאֵר גַּם פְּרָטֵי הַהַמְשָׁכוֹת מִלְּמַעְלָה שֶׁנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה. וְהַסֵּדֶר הוּא, שֶׁתְּחִילָה נֶאֱמַר וְהָיָה הַוְיָ׳ לִי לֵאלֹקִים, דְּהִנֵּה עַכְשָׁיו הַמָּגֵן דְּשֵׁם אֱלֹקִים מַעְלִים עַל שֵׁם הַוְיָ׳, שֶׁהֵרֵי אִילּוּ הָיָה שֵׁם הַוְיָ׳ בְּגִילּוּי, אֲזַי הָיְתָה מִתְבַּטֶּלֶת כָּל הַמְּצִיאוּת, וְלָכֵן שֵׁם אֱלֹקִים מַעְלִים עַל שֵׁם הַוְיָ׳, אֲבָל לָעָתִיד־לָבוֹא יִהְיֶה שֵׁם הַוְיָ׳ בְּגִילּוּי, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהַקָּבָּ״ה מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ, הַיְינוּ שֶׁיָּאִיר שֶׁמֶשׁ הַוְיָ׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ מְכוּסֶה בְּנַרְתִּק דְּשֵׁם אֱלֹקִים. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְהָיָה הַוְיָ׳ לִי לֵאלֹקִים, שֶׁשֵּׁם הַוְיָ׳ יִהְיֶה בְּגִילּוּי. וְאַחַר־כָּךְ מַמְשִׁיךְ ״וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים״ שֶׁזּוֹהִי הַמְּשָׁכָה הַב׳. וְהַיְינוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר נִמְשָׁךְ הַמַּקִּיף (דְּשֶׁמֶשׁ הַוְיָ׳) בִּפְנִימִיּוּת, אֲזַי יוּמְשְׁכוּ מַקִּיפִים נַעֲלִים יוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״בֵּית אֱלֹקִים״, דְּ׳אֱלֹקִים׳ זֶה הוּא לְמַעְלָה מֵהַוְיָ׳. וּלְהַמְשָׁכָה זוֹ מַגִּיעִים עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דַּוְקָא.

◆ יום שני ז׳ כסלו ◆

כט

(א) **וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־קֶדֶם׃**

א וּנְטַל יַעֲקֹב רַגְלוֹהִי (נ״י רִיגְלוֹהִי) וַאֲזַל לַאֲרַע בְּנֵי מָדִינְחָא׃

רש״י ◄ **וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו** • מְשֻׁנְּתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה שֶׁהֵבְטַח בִּשְׁמִירָה, נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו וְנַעֲשָׂה קַל לָלֶכֶת, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּ׳בְּרֵאשִׁית רַבָּה׳.

(ב) **וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃**

ב וַחֲזָא וְהָא בֵּירָא בְּחַקְלָא וְהָא תַמָּן תְּלָתָא עָדְרִין דְּעָן רְבַעִין עֲלַהּ אֲרֵי מִן בֵּירָא הַהִיא מַשְׁקָן עֲדָרַיָּא וְאַבְנָא רַבְּתָא עַל פּוּמָא דְּבֵירָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וְגוֹ׳. יְרֵאָה כִּי הִיא זוֹ אֶבֶן הַשְּׁתִיָּה (זֹהַר ח״א ע״ב.) שֶׁהִזְמִינָהּ לַמִּקְדָּשׁ, וּמְצִינוּ לוֹ שֶׁהִזְמִין עֲצֵי שִׁטִּים לַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר. (תַּנְחוּמָא תְּרוּמָה) וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן ה׳ בְּאוֹמְרוֹ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ לְשׁוֹן מְזֻמָּן פֵּרוּשׁ מַה שֶׁכְּבָר הֻזְמַן כִּי הַמִּשְׁכָּן וְגַם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁנֵיהֶם הִזְמִינָם יַעֲקֹב, וְשֶׁכִּנְתִּי בְּתוֹכָם חוֹזֵר אֶל שְׁנֵי הֲכָנוֹת אֵלּוּ: תורה א

א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו. נִתְכַּוֵּן בָּזֶה כִּי עָנִי הָיָה וְלֹא הָיָה לוֹ לִשָּׂא רַק רַגְלָיו, וַאֲשֶׁר לָזֶה כָּל אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר וְחַיָּב לְעַשְּׂרוֹ ב׳ מַעֲשְׂרוֹת כְּאוֹמְרוֹ עֲשֵׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ וְאָמְרוּ ז״ל (כְּתֻבּוֹת נ.) מַעֲשֵׂר בַּתְּרָא כְּמַעֲשֵׂר קַמָּא וְהוּא הַחֹמֶשׁ: **עוֹד** יִרְצֶה כִּי לֹא הֶצְרֵךְ לָלֶכֶת אֶלָּא נָשָׂא רַגְלָיו וְתֵכֶף הָלְכָה אֶצְלוֹ אַרְצָה בְּנֵי קֶדֶם, וְלָזֶה לֹא אָמַר לְאֶרֶץ בְּנֵי קֶדֶם: **וְטַעַם** אוֹמְרוֹ בְּנֵי קֶדֶם וְלֹא אָמַר לְחָרָן, כִּי לֹא נִזְדַּמְּנָה לוֹ חָרָן אֶלָּא אֶרֶץ בְּנֵי קֶדֶם שֶׁבָּהּ הָיְתָה עִיר חָרָן, וּמֵה׳ הָיְתָה זֹאת כְּדֵי שֶׁשָּׁם תִּזְדַּמֵּן לוֹ רָחֵל וְיֵדַע מַה שֶּׁיָּדַע שָׁם מִמֶּנָּה וְכָל הָעוֹבֵר בֵּינֵיהֶם לְדִבְרֵיהֶם ז״ל (מְגִלָּה י״ג): תורה ב

רש״י◄ **יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים** • מַשְׁקִים הָרוֹעִים אֶת הָעֲדָרִים, וְהַמִּקְרָא דִּבֵּר בִּלְשׁוֹן קְצָרָה.

(ג) וְנֶאֱסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ:

ג וּמִתְכַּנְּשִׁין לְתַמָּן כָּל עֲדָרַיָּא וּמְגַנְדְּרִין יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וּמַשְׁקָן יָת עָנָא וּמְתִיבִין יָת אַבְנָא עַל פּוּמָא דְּבֵירָא לְאַתְרַהּ:

רש״י◄ **וְנֶאֱסְפוּ** • רְגִילִים הָיוּ לְהֵאָסֵף, לְפִי שֶׁהָיְתָה הָאֶבֶן גְּדוֹלָה. **וְגָלְלוּ** • וְגוֹלְלִין, וְתַרְגּוּמוֹ וּמְגַנְדְּרִין, כָּל לְשׁוֹן הֹוֶה מִשְׁתַּנֶּה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד וּבִלְשׁוֹן עָבָר, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר הַהֹוֶה תָּמִיד, כְּבָר הָיָה וְעָתִיד לִהְיוֹת. **וְהֵשִׁיבוּ** • תַּרְגּוּמוֹ: וּמְתִיבִין.

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ:

ד וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אַחַי מְנָן אַתּוּן וַאֲמָרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנָא:

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ:

ה וַאֲמַר לְהוֹן הַיְדַעְתּוּן יָת לָבָן בַּר נָחוֹר וַאֲמָרוּ יְדַעְנָן:

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:

ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלַם לֵהּ וַאֲמָרוּ שְׁלַם וְהָא רָחֵל בְּרַתֵּהּ אָתְיָא עִם עָנָא:

רש״י◄ **בָּאָה עִם־הַצֹּאן** • הַטַּעַם בָּאָל״ף, וְתַרְגּוּמוֹ ׳אַתְיָא׳. ״וְרָחֵל בָּאָה״, הַטַּעַם לְמַעְלָה, בַּבֵּי״ת, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳אָתַת׳, הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן ׳עוֹשָׂה׳, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן ׳עָשְׂתָה׳.

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ:

ז וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סַגִּי לָא עִדַּן לְמִכְנַשׁ בְּעִיר אַשְׁקוּ עָנָא וְאִזִּילוּ רְעוּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה. פֵּי׳ הַכָּתוּב יוֹדִיעַ שֶׁהָאֶבֶן גְּדֹלָה הִיא וְאִם הָיָה אוֹמֵר וְאֶבֶן גְּדֹלָה לֹא הָיָה הַמִּשְׁמָעוּת שֶׁמְּכַוֵּן הַכָּתוּב לְהַגִּיד גְּדֻלָּתָהּ אֶלָּא שֶׁמַּגִּיד שֶׁהָיְתָה עַל פִּי הַבְּאֵר אֶבֶן גְּדֹלָה לִשְׁלֹל קְטַנָּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֵאוֹמְרוֹ וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַגִּיד הַפְּלָגַת גְּדֻלָּתָהּ, וּמְכֻנָּן הַדָּבָר לְהוֹדִיעַ עֵזֶר אֱלֹהֵי שֶׁבְּכֹחַ יַעֲקֹב דִּכְתִיב וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן וְדָרְשׁוּ ז״ל (ב״ר פָּרָשָׁה ע׳) כְּאָדָם הַמַּעֲבִיר פְּקָק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית: תורה ג

ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם וְגוֹ׳ וְהִנֵּה רָחֵל וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁלֹּא אָמְרוּ שָׁלוֹם לוֹ כִּלְשׁוֹן הַשְּׁאֵלָה. לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁמָעוּת דִּבְרֵי יַעֲקֹב ב׳ דְּבָרִים א) הוּא אִם שָׁלֵם בְּגוּפוֹ וּבְמָמוֹנוֹ, ב) אִם הֵם שְׁלֵמִים עִמּוֹ. וּפֵרוּשׁ דְּבָרָיו הֲשָׁלוֹם אַתֶּם אֵלָיו, וְלָזֶה נִתְחַכְּמוּ וְאָמְרוּ שָׁלוֹם פֵּרוּשׁ לְכָל מַה שֶּׁאַתָּה שׁוֹאֵל שָׁלוֹם. וְטַעַם אוֹמְרָם וְהִנֵּה רָחֵל תְּשׁוּבָה לְמָה שֶׁלֹּא שָׁאַל, אוּלַי שֶׁלֹּא לְהַאֲרִיךְ עִמָּהֶם בִּשְׁאֵלוֹת אָמְרוּ הִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ וְלָהּ תִּשְׁאַל:

עוֹד יְכַוְּנוּ לוֹמַר כִּי לְצַד שְׁלוֹמוֹ עִמָּהֶם הוּא שׁוֹלֵחַ בַּת קְטַנָּה עִם הַצֹּאן מַה שֶּׁלֹּא הָיָה בְּיִתְרוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹלֵחַ ז׳ בְּנוֹתָיו וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ הָרוֹעִים מְגָרְשִׁים אוֹתָם:

עוֹד נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר לוֹ שָׁלוֹם פֵּרוּשׁ לְמַה שֶׁנּוֹגֵעַ לְגוּפוֹ וּלְמַצָּבוֹ עִמָּנוּ שָׁלוֹם, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יְבִין שֶׁרְצוֹנָם לוֹמַר כִּי הוּא בְּעֹשֶׁר וּבְנְכָסִים גָּמְרוּ אֹמֶר וְהִנֵּה רָחֵל וְגוֹ׳ וּמִמּוֹצָא דָּבָר יֵדַע כִּי לֹא אָמִיד בְּנְכָסִים הוּא כִּי צָרִיךְ לְבִתּוֹ לִרְעוֹת, וְגַם שֶׁמַּסְפֶּקֶת בַּת אַחַת לִרְעוֹת צֹאנוֹ כִּי מְעַט הֵם. וְכַוָּנָתָם בִּדְקִדּוּק הַדְּבָרִים הִיא כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ מִפִּיהֶם דְּבַר שֶׁקֶר בְּדָבָר שֶׁעָתִיד לְהִתְגַּלּוֹת. אוֹ שֶׁחָשְׁשׁוּ שֶׁיֹּאמַר לָהֶם לָבָן לָמָּה הוֹצִיאוּ עָלָיו קוֹל עֹשֶׁר, וּמִטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (מִשְׁלֵי כ״ז) מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וְגוֹ׳ שֶׁלֹּא יִתְאָרְחוּ אֶצְלוֹ הַרְבֵּה וְיֵעָנִי: **אוֹ** אֶפְשָׁר שֶׁכַּוָּנָתָם לְהוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב כִּי לָבָן כֹּלֵי הוּא בְּמָמוֹנוֹ וּמְזַלְזֵל בְּעַצְמוֹ שֶׁתִּרְעֶה לוֹ צֹאנוֹ בִּתּוֹ הַיְקָרָה וּמִזֶּה יַקִּישׁ לָדַעַת אֶת הָאִישׁ וּמַעֲשֵׂהוּ: תורה ז

ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד וְגוֹ׳. טַעֲמוֹ אֲשֶׁר נַעֲשָׂה שׁוֹפֵט לָהֶם, הוּא לְצַד צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דְּבַר תּוֹרָה (ב״מ ל״ב:) וְחָשׁ עַל הַצֹּאן. וְעוֹד רָצָה לָדַעַת אִם טַעַם עַכְּבָתָם הִיא לְצַד שֶׁאֵין זְמָן לְהַשְׁקוֹת הַצֹּאן וְלִרְעוֹת כִּי הָעִיר רְחוֹקָה הִיא וְהַצֹּאן בֵּיתוֹת הֵנָּה, וְדָבָר זֶה נוֹגֵעַ לוֹ

רש״י◄ הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל • לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים, כְּסָבוּר שֶׁרוֹצִים לֶאֱסֹף הַמִּקְנֶה הַבַּיְתָה וְלֹא יִרְעוּ עוֹד. אָמַר לָהֶם: ״הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל״, כְּלוֹמַר אִם שְׂכִירֵי יוֹם אַתֶּם, לֹא שִׁלַּמְתֶּם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּכֶם, אַף־עַל־פִּי־כֵן ״לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה וְגוֹ׳״ (ב״ר).

(ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן:

ח וַאֲמָרוּ לָא נְכוּל עַד דִּי מִתְכַּנְּשִׁין כָּל עֲדָרַיָּא וִיגַנְדְּרוּן יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְנַשְׁקֵי עָנָא:

רש״י◄ לֹא נוּכַל • לְהַשְׁקוֹת, לְפִי שֶׁהָאֶבֶן גְּדוֹלָה. וְגָלְלוּ • זֶה מְתֻרְגָּם ׳וִיגַנְדְּרוּן׳, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד.

(ט) עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא:

ט עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן וְרָחֵל אָתַת עִם עָנָא דִּי לַאֲבוּהָ אֲרֵי רָעְיָתָא הִיא:

(י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ:

י וַהֲוָה כַּד חֲזָא יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּהּ וְיָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּהּ וּקְרֵב יַעֲקֹב וְגַנְדַּר יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּהּ:

רש״י◄ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל • כְּאָדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפְּקָק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל (בראשית רבה).

(יא) וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ:

יא וּנְשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַאֲרֵם יָת קָלֵהּ וּבְכָא:

רש״י◄ וַיֵּבְךְּ • לְפִי שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לִקְבוּרָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁבָּא בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת. אָמַר: ׳אֱלִיעֶזֶר, עֶבֶד אֲבִי אַבָּא, הָיוּ בְּיָדָיו נְזָמִים וּצְמִידִים וּמִגְדָּנוֹת, וַאֲנִי אֵין בְּיָדִי כְּלוּם׳. לְפִי שֶׁרָדַף אֶלִיפַז בֶּן עֵשָׂו בְּמִצְוַת אָבִיו אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ, וְהִשִּׂיגוֹ, וּלְפִי שֶׁגָּדַל אֶלִיפַז בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק, מָשַׁךְ יָדוֹ. אָמַר לוֹ: ׳מָה אֶעֱשֶׂה לַצִּוּוּי שֶׁל אַבָּא׳? אָמַר לוֹ יַעֲקֹב: ׳טֹל מַה שֶּׁבְּיָדִי, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת׳.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לָדַעַת דֶּרֶךְ בָּא בּוֹ, וּמִתְּשׁוּבָתָם יֵדַע כִּי לֹא לְסִבַּת רִחוּק הָעִיר הֵם עוֹשִׂים: תורה ח

ט) עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם. הִנֵּה לְפִי סֵדֶר הַכָּתוּב הֵם הַמְדַבְּרִים אֵלָיו וְהָיָה לוֹ לוֹמַר עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ כִּי אַחַר תְּשׁוּבָתָם בָּאָה, וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁעִקַּר סִפּוּר הָעִנְיָן הוּא הוֹדָעַת הָעוֹבֵר עַל יַעֲקֹב לָזֶה תְּלָה הַדָּבָר בְּעִקָּרוֹ שֶׁהוּא יַעֲקֹב:

אוֹ יְכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁבִּיאַת רָחֵל הָיְתָה בְּעוֹד שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִמָּם קֹדֶם שֶׁיְּשִׁיבוּ אוֹתוֹ דָּבָר בָּאָה אֶלָּא שֶׁהַכָּתוּב גָּמַר אֹמֶר מַה שֶּׁהֵשִׁיבוּהוּ בִּתְשׁוּבָתָם וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעַ בִּיאָתָהּ, וְרָשַׁם זְמַנּוֹ כִּי הוּא בְּעֵת שֶׁהָיָה הוּא מְדַבֵּר עִמָּם:

עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ. פֵּרוּשׁ כָּל הַצֹּאן שֶׁהָיָה לוֹ, הֲרֵי זֶה עֵדוּת לְיַעֲקֹב שֶׁאָמַר (לְקַמָּן ל׳ ל׳) כִּי מְעַט אֲשֶׁר הָיָה לְךָ לְפָנַי וְגוֹ׳ כִּי בַּת קְטַנָּה נוֹהֶגֶת בָּם:

אוֹ יֹאמַר שֶׁכָּל הַצֹּאן הָיְתָה מַסְפֶּקֶת הִיא לָהֶם כִּי רֹעָה הִיא פֵּרוּשׁ בְּקִיאָה בִּרְעִיַּת הַצֹּאן. וּלְפֵרוּשׁ רִאשׁוֹן אוֹמְרוֹ כִּי רֹעָה הִיא פֵּרוּשׁ וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מְעָט וְזוּלַת זֶה סְפוּ תַּמּוּ:

אוֹ יֹאמַר כִּי רֹעָה הִיא נִחֵשׁ נְחָשָׁיו וְהִשְׂכִּיל כִּי יַצְלִיחוּ הַצֹּאן בִּרְעִיָּתָהּ וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה מְזֻלְזָל בְּבִתּוֹ יְפַת תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה לִרְעוֹת צֹאן:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְרָחֵל בָּאָה וְלֹא תֹּאמַר כִּי ח״ו יַצְאָנִית הָיְתָה אֶלָּא לְטַעַם כִּי הִיא רוֹעָה אוֹתָם וְלָזֶה יָצְתָה עִם הַצֹּאן: תורה י

י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים אֲחִי אִמּוֹ לְלֹא צֹרֶךְ. לוֹמַר שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו הָיוּ לְצַד הֱיוֹתוֹ אֲחִי אִמּוֹ וְלִכְבוֹד אִמּוֹ. אוֹ לְצַד הֶחָשַׁד שֶׁיִּרְאוּהוּ עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם רָחֵל וְהוּא אִישׁ נָכְרִי לָזֶה הָיָה מוֹצִיא מִפִּיו טַעַם הַדָּבָר, בִּרְאוֹתוֹ רָחֵל אָמַר בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, הַצֹּאן שֶׁל לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, וּבְעֵת הַהַשְׁקָאָה גַּם כֵּן שֶׁבָּזֶה הֵסִיר מֵעָלָיו חֲשַׁד דָּבָר. וּבְעֵת שֶׁנָּשַׁק לֹא אָמַר כִּי כְּבָר אָמַר, וְעוֹד בִּכְיוֹ יַגִּיד עָלָיו כִּי אַחִים הָיוּ:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ע״ז כ״ו.) הָאֻמּוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין, לָזֶה אָמַר וַיַּשֵּׁק אֶת צֹאן לָבָן, וְטַעַם (מִשְׁלֵי י״ד) חֶסֶד לְאֻמִּים, לְצַד הֱיוֹתָם אֲחֵי אִמּוֹ בִּשְׁבִיל כְּבוֹד אִמּוֹ הִשְׁקָה: תורה יא

(יב) **וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הֻוא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ:**

יב וְחַוִּי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַר אֲחָה דְּאָבוּהָ הוּא וַאֲרֵי בַר רִבְקָה הוּא וּרְהָטַת וְחַוִּיאַת לְאָבוּהָ:

רש״י◄ **כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא•** קָרוֹב לְאָבִיהָ, כְּמוֹ: (לעיל יג) ״אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ״. וּמִדְּרָשׁוֹ: ׳אִם לְרַמָּאוּת הוּא בָּא, גַּם אֲנִי אָחִיו בְּרַמָּאוּת, וְאִם אָדָם כָּשֵׁר הוּא, גַּם אֲנִי בֶּן רִבְקָה, אֲחוֹתוֹ הַכְּשֵׁרָה׳. **וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ•** (ב״ר) לְפִי שֶׁאִמָּהּ מֵתָה, וְלֹא הָיָה לָהּ לְהַגִּיד אֶלָּא לוֹ.

(יג) **וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:**

יג וַהֲוָה כַּד שְׁמַע לָבָן יָת שֵׁמַע יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵהּ וּרְהַט לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפֵּף לֵהּ וְנַשֵּׁיק לֵהּ וְאַעֲלֵהּ לְבֵיתֵהּ וְאִשְׁתָּעִי לְלָבָן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין:

רש״י◄ **וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ•** (ב״ר) כְּסָבוּר, מָמוֹן הוּא טָעוּן, שֶׁהֲרֵי עֶבֶד הַבַּיִת בָּא לְכָאן בַּעֲשָׂרָה גְּמַלִּים טְעוּנִים. **וַיְחַבֵּק•** כְּשֶׁלֹּא רָאָה עִמּוֹ כְּלוּם, אָמַר: ׳שֶׁמָּא זְהוּבִים הֵבִיא וְהִנָּם בְּחֵיקוֹ׳ (ב״ר). **וַיְנַשֵּׁק לוֹ•** אָמַר: ׳שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הֵבִיא וְהֵם בְּפִיו׳ (ב״ר). **וַיְסַפֵּר לְלָבָן•** שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא מִתּוֹךְ אֹנֶס אָחִיו וְשֶׁנָּטְלוּ מָמוֹנוֹ מִמֶּנּוּ.

(יד) **וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:**

יד וַאֲמַר לֵהּ לָבָן בְּרַם קְרִיבִי וּבְשָׂרִי אָתְּ וִיתֵיב עִמֵּהּ יַרְחַ יוֹמִין:

רש״י◄ **אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי•** מֵעַתָּה אֵין לִי לְאָסְפְּךָ הַבַּיְתָה, הוֹאִיל וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי קוּרְבָה אֲטַפֵּל בְּךָ חֹדֶשׁ יָמִים וְכֵן עָשָׂה, וְאַף זוֹ לֹא לְחִנָּם, שֶׁהָיָה רוֹעֶה צֹאנוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) וַיַּגֵּד יַעֲקֹב וְגו׳. פֵּרוּשׁ הִגִּיד לָהּ ב׳ בְּחִינוֹת הַקִּרְבָה שֶׁהָיוּ לְרָחֵל, א׳ קִרְבַת הַגּוּף וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא, וְהַב׳ קִרְבַת הַנֶּפֶשׁ וְהוּא אוֹמְרוֹ וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא, וִידוּעָה רִבְקָה בְּצִדְקוֹתֶיהָ וְהַצַּדִּיקִים יִשְׁמְחוּ בַּדּוֹמָהּ: **עוֹד** יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (מְגִלָּה י״ג:) שֶׁאָמְרָה לוֹ אָבִיהָ רַמַּאי וְהוּא הֵשִׁיב כִּי אָחִיו הוּא בְּרַמָּאוּת, וּכְפִי זֶה חָשׁ יַעֲקֹב כִּי תֹּאמַר עָלָיו גְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁיִּתְנַהֵג צַדִּיק עִם רָשָׁע כְּרִשְׁעָתוֹ, לָזֶה אָמַר וְכִי בֶן רִבְקָה פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְחַכֵּם עָלָיו בְּדֶרֶךְ צֶדֶק וֶאֱמֶת לְהוֹצִיאוֹ בּוֹלְעוֹ מִפִּיו וּלְנַצְּחוֹ בְּמִשְׁפָּטָיו, וְהוּא סוֹד (קֹהֶלֶת ז׳) הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלָיִךְ וְלֹא יִרְמֵהוּ בְּדֶרֶךְ רֶשַׁע וּמֵאוּס אֲשֶׁר יִכְּלֵם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּבָה: תורה יג

יג) וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן וְגו׳. אוֹמְרוֹ וַיְהִי לְשׁוֹן צַעַר. רָמַז שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְרָעָה כְּאוֹמְרָם ז״ל (ב״ר פָּרָשָׁה ז׳) שֶׁיָּצָא לְגָזְלוֹ וְחִפֵּשׂ מַצְפּוּנָיו וְגַם חִבְּקוֹ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר אִתּוֹ וְגַם נִשְּׁקוֹ אִם בְּפִיו מַרְגָּלִיּוֹת. וְאוֹמְרוֹ שֶׁמַע יַעֲקֹב בֶּן אֲחֹתוֹ פֵּרוּשׁ לֹא הִגִּידָה רָחֵל מַה שֶּׁאָמַר לָהּ יַעֲקֹב כִּי הוּא אֲחִי אָבִיהָ אֶלָּא הֱיוֹתוֹ בֶּן רִבְקָה צַדִּיק בֶּן צַדֶּקֶת. וּבָזֶה חָשַׁב מַחְשָׁבוֹת לְרַמּוֹתוֹ. וְגַם אוֹמְרוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ הַטַּעַם אוּלַי מָמוֹנוֹ יָבֹא אַחֲרָיו וְהֵבִיאוֹ לְבֵיתוֹ עַד יַגִּיעוּ נְכָסָיו: **וַיְסַפֵּר** לְלָבָן אֵת כָּל וְגו׳. סִבַּת בּוֹאוֹ, וְטַעַם בּוֹאוֹ, וַאֲשֶׁר עָבַר עָלָיו עִם אֲלִיפָז כִּי נָטַל מִמֶּנּוּ הַכֹּל בְּרוֹדְפוֹ אַחֲרָיו: **עוֹד** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (מְגִלָּה י״ג) שֶׁרָחֵל הוֹדִיעָה אֶת יַעֲקֹב כִּי אָבִיהָ רַמַּאי, לָזֶה נִתְחַכֵּם לְסַפֵּר לוֹ כָּל הַדְּבָרִים שֶׁעָבְרוּהוּ כְּדֵי שֶׁבָּזֶה יֶחְדַּל מֵהַרְשִׁיעַ כְּשֶׁיֵּדַע מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם עַד שֶׁלָּקַח הַבְּכוֹרָה וְהַבְּרָכָה יֵדַע כִּי עָרוֹם יַעֲרִים לְמַה שֶּׁיִּצְטָרֵךְ, וְגַם הוֹדִיעוֹ אֲשֶׁר עָבְרוּ מִמַּעֲשֵׂה הָאָבָן, וְזֶה יַגִּיד כִּי הוּא גִּבּוֹר חַיִל. גַּם מַעֲשֵׂה הַשְּׁקָאַת צֹאנוֹ, וְזֶה יַגִּיד חִבָּתוֹ בוֹ וְהִנְהָגָתוֹ הַיְשָׁרָה עִמּוֹ: תורה יד

יד) וַיֹּאמֶר לוֹ וְגו׳ אַךְ עַצְמִי וְגו׳. פֵּרוּשׁ עַצְמוֹ וְאֵינוֹ עַצְמוֹ כִּי הִשְׂכִּיל שֶׁאֵינוֹ מִבְּחִינָתוֹ שֶׁלֹּא תִּדְּמֶה בַּבְּחִינָה כִּי לָבָן חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר, וְלָזֶה הִיֵּק בְּאוֹמְרוֹ אַךְ עַצְמִי לְמַעֵט. וְאוּלַי שֶׁדִּיֵּק בְּחִינוֹת שֶׁבָּהֶם יִדְּמֶה אֵלָיו שֶׁהֵם עֶצֶם וּבָשָׂר לֹא הַנֶּפֶשׁ: **עוֹד** יְכַוֵּן לְהַשִּׁיב עַל מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעוֹ כִּי אִישׁ חָכָם הוּא וְאָמַר לוֹ אַךְ עַצְמִי פֵּרוּשׁ מְעוּט מִמָּה שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ב״ב ק״י.) רֹב הַבָּנִים דּוֹמִים, וְכָל דּוֹמֶה לֹא יִשְׁוֶה לַנִּדְמֶה בְּכָל חֶלְקָיו מִבְּלִי הִשְׁאֲרוּת חֵלֶק אֶחָד. וּלְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (כ״ז מ״ג) בְּרַח לְךָ אֶל לָבָן וְגו׳ כִּי הוּא יַעֲמֹד לְהַצִּילוֹ מִידֵי עֵשָׂו, וּמִן הַסְּתָם סִפֵּר יַעֲקֹב הַדְּבָרִים לְלָבָן, לָזֶה הֵשִׁיב שֶׁכֵּן יַעֲשֶׂה שֶׁהוּא עַצְמוֹ וּבְשָׂרוֹ וּכְמוֹ (אִיּוֹב י״ד כ״ב) שְׁאַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב, כְּמוֹ כֵן עַל יַעֲקֹב (ל״ב ט׳) אִם יָבֹא עֵשָׂו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ תֵּאָבֵל, וְאָמַר אַךְ לְמַעֵט שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּן עָלָיו: **וַיֵּשֶׁב** עִמּוֹ חֹדֶשׁ וְגו׳. הֶאֱרִיךְ לוֹ זְמָן אוּלַי יִתְגַּלֶּה בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן קִנְיָנָיו, וּכְשֶׁרָאָה כִּי אֵין תִּקְוָת מָמוֹן בֵּרֵר הַנְהָגָתוֹ עִמּוֹ. עוֹד לְפִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בּוֹ לְעָבְדוֹ הָעֲלִים עַיִן מִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם וַעֲבָדוֹ בָּהֶם חִנָּם וְאַחַר כָּךְ הִתְנָה עִמּוֹ

(טו) וַיֹּ֤אמֶר לָבָן֙ לְיַעֲקֹ֔ב הֲכִי־אָחִ֣י אַ֔תָּה וַעֲבַדְתַּ֖נִי חִנָּ֑ם הַגִּ֥ידָה לִּ֖י מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּֽךָ׃

טו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאָחִי אַתְּ וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַוִּי לִי מָה אַגְרָךְ׃

רש״י◄ הֲכִי־אָחִי אַתָּה • לְשׁוֹן תֵּמַהּ: ׳וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁאָחִי אַתָּה, תַּעַבְדֵנִי חִנָּם׳?. וַעֲבַדְתַּנִי • כְּמוֹ ׳וְתַעַבְדֵנִי׳, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן עָבָר, הוֹסִיף וָי״ו בְּרֹאשָׁהּ, וְהִיא הוֹפֶכֶת הַתֵּבָה לְהַבָּא.

(טז) וּלְלָבָ֖ן שְׁתֵּ֣י בָנ֑וֹת שֵׁ֤ם הַגְּדֹלָה֙ לֵאָ֔ה וְשֵׁ֥ם הַקְּטַנָּ֖ה רָחֵֽל׃

טז וּלְלָבָן תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא לֵאָה וְשׁוּם זְעֶרְתָּא רָחֵל׃

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ״ט כרך ב עמ׳ 681)

שֵׁם הַגְּדוֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל (כט, טז) מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁלֵּאָה הִיא כֶּנֶגֶד סְפִירַת הַבִּינָה (ה׳ גְּדוֹלָה, הָאוֹת ה״א הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם הוי׳) וְרָחֵל הִיא כֶּנֶגֶד סְפִירַת הַמַּלְכוּת (ה׳ קְטַנָּה, הָאוֹת ה״א הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַשֵּׁם). וְזֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב לְלָבָן (לְהַלָּן לא, מא) "עֲבַדְתִּיךָ . . בִּשְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ": פָּעַלְתִּי בַּעֲבוֹדָתִי אֶת הַבֵּרוּר שֶׁל בִּינָה וּמַלְכוּת. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהֵשִׁיב לָבָן "הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי": מַה שֶׁנִּתְוַסֵּף לְךָ עַל־יְדֵי בֵּרוּר זֶה - מִמֶּנִּי הוּא, מֵעֲבוֹדָה שֶׁנֶּעֶשְׂתָה בְּבֵיתִי.

(יז) וְעֵינֵ֥י לֵאָ֖ה רַכּ֑וֹת וְרָחֵל֙ הָיְתָ֔ה יְפַת־תֹּ֖אַר וִיפַ֥ת מַרְאֶֽה׃

יז וְעֵינֵי לֵאָה יָאֲיָן וְרָחֵל הֲוַת שַׁפִּירָא בְרֵיוָא וְיָאֲיָא בְחֶזְוָא׃

רש״י◄ רַכּוֹת • (ב״ב קכג) שֶׁהָיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו - וּבָכְתָה, שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים: ׳שְׁנֵי בָּנִים לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָּנוֹת לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן׳. תֹּאַר • הוּא צוּרַת הַפַּרְצוּף, לְשׁוֹן: (ישעיה מד) "יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד", קונפא״ס בְּלַעַ״ז. מַרְאֶה • הוּא זִיו קְלַסְתֵּר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לַטַּעַם אֲשֶׁר אֲבָאֵר בִּדְבָרָיו. עוֹד נִתְכַּוֵּן לִבְחֹן אוֹתוֹ הֲיַצְלִיחַ בְּדַרְכּוֹ, וְתִמְצָא כִּי מִיּוֹם שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ הֶעֱבִידוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הָא לְמַדְתָּ שֶׁכְּבָר עֲבָדוֹ וְרָאָהוּ כִּי הוּא אִישׁ מַצְלִיחַ: תורה טו

טו) וַיֹּאמֶר לָבָן וְגוֹ׳ הֲכִי אָחִי וְגוֹ׳. קָשֶׁה מִי אָמַר לוֹ חִנָּם הוּא עוֹבְדוֹ, וְעוֹד לוֹ יְהִי כִּדְבָרָיו וּמַה בְּכָךְ אִם עוֹבְדוֹ חִנָּם, וְאִם רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא שׁוֹנֵא מַתָּנוֹת כֵּן יִחְיֶה, הֲלֹא מָצִינוּ לוֹ שֶׁאוֹהֵב הַגֶּזֶל וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּהְיֶה חָפֵץ בַּנִּתָּן לוֹ בְּרָצוֹן:

אָכֵן שִׂפְתוֹתָיו בָּרוּר מִלְּלוּ כִּי לֹא בָּא אֶלָּא לְהַמְעִיט שְׂכָרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם (הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין פ״ו וּפ״ח) שֶׁכָּל שֶׁלֹּא הִתְנָה הָרוֹעֶה עִם בַּעַל הַבַּיִת יִטֹּל שְׂכָרוֹ בְּחֵלֶק הַפִּקָּדוֹן שְׁלִישׁ הָרֶוַח וּבַעֲגָלִים וּסְיָחִים ב׳ שְׁלִישִׁים, לָזֶה חָשׁ לָבָן כִּי טַעֲמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁלֹּא בֵּרֵר שֶׁדַּעְתּוֹ לִטֹּל שְׁלִישׁ בַּגְּדוֹלִים וּב׳ שְׁלִישִׁים בָּעֲגָלִים וְגוֹ׳ וַיֶּחֱרַד הָרַמַּאי עַל הַדָּבָר, וְהֵן אֱמֶת אִם הָיָה יַעֲקֹב כְּאַחַד הַסְּכָלִים לֹא יַקְפִּיד עָלָיו שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָזֶה אָז אוֹ שֶׁיִּתֵּן דַּעְתּוֹ אַחַר כָּךְ, וְיַעֲלִים לָבָן עֵינָיו מִמֶּנּוּ לְעָבְדוֹ חִנָּם, אֶלָּא לְמָה שֶׁקָּדַם לוֹ שֶׁהוֹדִיעַ שֶׁיַּעֲרִים גַּם הוּא עִם הֶעָרוּם לָזֶה רָצָה לְגַלּוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ הֲכִי אָחִי אַתָּה עָרוּם כְּמוֹתִי כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (י״ב) אֲחִי אָבִיהָ הוּא וּכְמוֹ שֶׁנּוֹדַע לוֹ מִמַּעֲשָׂיו אֲשֶׁר סִפֵּר לוֹ, וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם פֵּרוּשׁ הַיְאֻמַּן שֶׁתַּעֲבֹד חִנָּם, הָא וַדַּאי שֶׁתָּבֹא בְּטַעֲנָה לְבַסּוֹף וְתִקַּח מַה שֶּׁרָאוּי לָקַחַת בְּמִשְׁפָּט, לָזֶה אֲנִי רוֹצֶה שֶׁתְּגַלֶּה דַּעְתְּךָ הַגִּידָה לִי וְגוֹ׳ וְכָל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם: תורה טז

טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת וְגוֹ׳. נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהָיוּ נִכָּרוֹת וּמְפֻרְסָמוֹת שֶׁהַגְּדוֹלָה הִיא לֵאָה וְהַקְּטַנָּה הִיא רָחֵל שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר כִּי הַגְּדוֹלָה הִיא הַקְּרוּאָה רָחֵל. גַּם דִּקְדֵּק לוֹמַר הַגְּדוֹלָה הַקְּטַנָּה לוֹמַר כִּי לֹא הָיוּ בְּגֶדֶר לְהַחֲלִיפָם וְיַעֲשֶׂה קְטַנָּה גְּדוֹלָה וִירַמֶּה לְיַעֲקֹב בְּתֵת לוֹ לֵאָה וְיֹאמַר כִּי הִיא הַקְּטַנָּה שֶׁשְּׁמָהּ רָחֵל כִּי הַגְּדוֹלָה הָיְתָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר וְהַקְּטַנָּה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר, וְהוּא אוֹמְרוֹ הַגְּדוֹלָה פֵּרוּשׁ שֶׁהָיְתָה לֵאָה גְּדוֹלָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ לֹא בְּעֵרֶךְ רָחֵל לְבַד הָיְתָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה בְּשָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם שֶׁהַהֶכֵּר אֵינוֹ בָּרוּר כָּל כָּךְ, וְרָחֵל גַּם כֵּן הָיְתָה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר בִּפְנֵי עַצְמָהּ לֹא בְּעֵרֶךְ לֵאָה לְבַד כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר כִּי לֵאָה הָיְתָה בַּת כ׳ שָׁנָה וּמַעְלָה וְרָחֵל כְּבַת ה׳ כְּבַת ז׳, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לְלָבָן לְרַמּוֹת יַעֲקֹב בִּתְנָאוֹ: תורה יז

יז) וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְגוֹ׳. אֵין רָאוּי לְסַפֵּר הַכָּתוּב גְּנַאי הַצַּדֶּקֶת אֵם הַבָּנִים שִׁבְטֵי יָהּ ח״ו אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵין מְצִיאוּת לְלָבָן לְהַחֲלִיפָם כִּי מְשֻׁנֵּית הָיְתָה לֵאָה מֵרָחֵל, כִּי לֵאָה מִלְּבַד שֶׁלֹּא הָיְתָה יְפֵיפִיָּה אֶלָּא שֶׁעוֹד לָהּ שֶׁעֵינֶיהָ רַכּוֹת וְהוּא עָנָף מִכִּעוּר הַגּוּף, וְרָחֵל לֹא מִלְּבַד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כִּעוּר אֶלָּא שֶׁהָיְתָה יְפַת תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה, וּמֵעַתָּה הֲרֵי נִנְעֲלוּ בִּפְנֵי לָבָן אֹפֶן הָרַמָּאוּת וּבָטְלוּ רַמָּאוּתָיו:

יְפַת תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה. פֵּרוּשׁ שֶׁיֵּשׁ ב׳ בְּחִינוֹת בְּיֹפִי, הָא׳ בְּכָל פְּרָט וּפְרָט כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר הָעֵינַיִם הָאַף הָרֶקֶת צַוָּאר, וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁפֵּרֵט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ

◆ יום שלישי ח׳ כסלו ◆

(יח) **וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה:**

יח וּרְחֵם יַעֲקֹב יָת רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִנָּךְ שְׁבַע שְׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתָּךְ זְעֻרְתָּא:

רש״י ◄ **אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים •** (ב״ר) הֵם יָמִים אֲחָדִים, שֶׁאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: ״וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים״, וְתֵדַע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: ״וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים״. **בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה •** כָּל הַסִּימָנִים הַלָּלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמַּאי, אָמַר לוֹ: ״אֶעֱבָדְךָ בְּרָחֵל״, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: ׳רָחֵל אַחֶרֶת, מִן הַשּׁוּק׳? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״בִּתְּךָ״, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: ׳אַחֲלִיף לְלֵאָה שְׁמָהּ, וְאֶקְרָא שְׁמָהּ רָחֵל׳? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״הַקְּטַנָּה״, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא הוֹעִיל, שֶׁהֲרֵי רִמָּהוּ.

(יט) **וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי:**

יט וַאֲמַר לָבָן טַב דְּאֶתֵּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן יָתַהּ לִגְבַר אָחֳרָן תִּיב עִמִּי:

(כ) **וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:**

כ וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ בְּעֵינוֹהִי כְּיוֹמִין זְעִירִין כַּד רְחֵים יָתַהּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּשִׁיר הַשִּׁירִים, וּבְחִינָה ב׳ הִיא כְּלָלוּת הַפָּנִים וּכְלָלוּת הַגּוּף, לָזֶה אָמַר יִפַּת תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה שֶׁהָיוּ פְּרָטֶיהָ כָּל אֶחָד יָפֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְגַם בְּדֶרֶךְ הִתְקַבְּצוּתָם יַחַד:

עוֹד יִרְצֶה יִפַת תֹּאַר כְּמַשְׁמָעָהּ, וִיפַת מַרְאֶה שֶׁהָיָה לָהּ חֵן שֶׁיִּתְאַוֶּה לָהּ כָּל רוֹאָהּ: תורה יח

יח) וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת רָחֵל. פֵּרוּשׁ לֹא לְצַד יָפְיָהּ אֶלָּא לְצַד מַה שֶׁהִיא רָחֵל בַּת זוּגוֹ:

אוֹ יֵאָמֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (שַׁבָּת כ״ה:) בְּדִין זִוּוּג תַּלְמִיד חָכָם שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ אִשָּׁה נָאָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרַע, וַהֲגַם כִּי יִשְׁתַּנֶּה יַעֲקֹב לְמַעֲלִיּוּתָא שֶׁמִּשְׁלָל מִיֵּצֶר הָרַע, עִם כָּל זֶה הַתּוֹרָה תְּלַמֵּד לָאָדָם דַּעַת:

אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים. צַדִּיק זֶה יְכַוֵּן תָּמִיד לְהַכְנִיעַ עַצְמוֹ שֶׁבַע, וְגַם בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתוֹ לְאָחִיו שֶׁבַע פְּעָמִים, וְהוּא סוֹד (מִשְׁלֵי כ״ד) שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם אַחֲרֵי נָפְלוֹ, וְאוּלַי שֶׁנָּתַן שָׁוְיָהּ בַּפֶּה שֶׁשֵּׁעֵבֵד עַצְמוֹ ז׳ שָׁנִים שֶׁהוּא יוֹתֵר מִכְּדֵי שְׁנֵי עֶבֶד עִבְרִי:

בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה. בְּרָחֵל וְלֹא בְּלֵאָה, בִּתְּךָ וְלֹא רָחֵל אַחֶרֶת מִן הַשּׁוּק, הַקְּטַנָּה שֶׁלֹּא תַּחֲלִיף שְׁמוֹת בְּנוֹתֶיךָ וְתִקְרָא לַגְּדוֹלָה רָחֵל, הַקְּטַנָּה אֲנִי אוֹמֵר וְלֹא הַגְּדוֹלָה, וְלֹא יוֹעִיל לְךָ שִׁנּוּי הַשֵּׁם שֶׁתִּקְרָא לָהּ רָחֵל: תורה יט

יט) וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן אָמַר כֵּן לָבָן, גַּם אֵיךְ יֶצְדַּק לוֹמַר טוֹב תִּתִּי לָךְ מִתִּתִּי וְגוֹ׳ אִם אַחֵר לֹא יַעֲבֹד, וְאוּלַי שֶׁשִּׁקֵּר לָבָן בָּזֶה וְרָמַז לוֹ כִּי יֵשׁ אַחֵר שֶׁיַּעֲבֹד כְּמוֹ כֵן בְּעֵד רָחֵל, וְעוֹד קָשֶׁה אֵיךְ יֶצְדַּק לוֹמַר תִּתִּי לְשׁוֹן מַתָּנָה כֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹבֵד בַּעֲדָהּ שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁהוּא כְּדֵי דְּמָיָהּ, כִּי הֲלֹא תֵּדַע שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וַהֲרֵי הוּא נָתַן שָׁוְיוֹ בְּעֵד שׁוֹי רָחֵל:

עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ שְׁבָה עִמָּדִי שֶׁהוּא שְׁפַת יֶתֶר:

אָכֵן מַחְשַׁבְתּוֹ הָרָעָה נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ דְּבָרָיו כִּי נִתְכַּוֵּן לְרַמּוֹת לָתֵת לוֹ לֵאָה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אַחַר כָּךְ, וְלָזֶה הִקְדִּים לְדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְזֶה הוּא שְׁעוּר דְּבָרָיו טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לְךָ אָמַר לְשׁוֹן מַתָּנָה לִשְׁלֹל כִּי אֵין זֶה מֶכֶר לוֹמַר לוֹ לְבַסּוֹף הֵן אוֹתָהּ קָנִיתִי מִמְּךָ כְּמוֹ שֶׁכֵּן אָמַר הֲלֹא בְּרָחֵל וְגוֹ׳ וּכְמוֹ שֶׁאֲבָאֵר שָׁם בְּעֶזְרַת ה׳, וְחָשׁ שֶׁיָּבִין יַעֲקֹב שֶׁבְּתוֹרַת מַתָּנָה מְחֻלֶּטֶת הוּא נוֹתְנָהּ וּלְבַסּוֹף יָבֹא עָלָיו בְּטַעֲנַת הָבָה שֹׁכַר שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁעָבַד, לָזֶה אָמַר כִּי הֶעָבוֹדָה שֶׁעוֹבֵד עִמּוֹ תִּהְיֶה בְּעֵד מַה שֶּׁבּוֹחֵר בּוֹ יוֹתֵר מֵאִישׁ אַחֵר, וְזֶה הוּא שְׁעוּר הַכָּתוּב טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לְךָ וְאָבְחַר בְּךָ לְצַד מַה שֶּׁאַתָּה עוֹבֵד עִמִּי מִתִּתִּי אוֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר בְּלֹא עֲבוֹדָה, וּלְעוֹלָם אֵין זֶה שָׁוְיָהּ שֶׁל רָחֵל וְלֹא בְּבְחִינַת מֶכֶר הוּא מַכְנִיסָהּ. וְאוֹמְרוֹ שְׁבָה עִמָּדִי מַתְּנָה עָלָיו שֶׁיֵּשֵׁב עִמּוֹ וְלֹא יִרְחִיק נְדֹד וְיַעֲבֹד מֵרָחוֹק אֶלָּא עִמּוֹ יֵשֵׁב כָּל זְמַן הֶעָבוֹדָה שֶׁתִּהְיֶה עֵינָיו פְּקוּחוֹת עַל עֲבוֹדָתוֹ. עוֹד הֶעֱרִים לוֹמַר אֵלָיו שֶׁיֵּשֵׁב עִמּוֹ עַד עוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁהִתְנָה (ש״ר א׳) יִתְרוֹ עִם מֹשֶׁה וְלֹא הֶצְרֵךְ לְהַשְׁבִּיעוֹ עַל הַדָּבָר מִפְּנֵי שֶׁהֵם דְּבָרִים הַנִּקְנִים בַּאֲמִירָה. וְיִתְרוֹ שֶׁהֶצְרֵךְ לְהַשְׁבִּיעַ לְמֹשֶׁה, נִתְכַּוֵּן לְחַיְּבוֹ אֲפִלּוּ תִּתְרַצֶּה צִפּוֹרָה לָלֶכֶת הִשְׁבִּיעוֹ עַל דַּעְתּוֹ לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ. וְטַעֲנָה זוֹ הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִטְעֹן כְּנֶגֶד יַעֲקֹב כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ, וְלָזֶה צִוָּה ה׳ אֵלָיו (ל״א כ״ד) הִשָּׁמֵר לְךָ פֶּן תְּדַבֵּר עִם יַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב לֹא עָשָׂה שְׁמִירָה לָזֶה כִּי דִּבְרֵי לָבָן דִּבְּרָם אֵלָיו בְּדֶרֶךְ חִבָּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וּלְמִי אֶתֵּן בִּתִּי טוֹב מִמְּךָ שֵׁב בְּנִי עִמָּדִי פֵּרוּשׁ כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ וּלְבָבוֹ לֹא כֵן יַחְשֹׁב: תורה כ

כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ בְּרָחֵל פֵּרוּשׁ הָיָה מְפֹרְסָם בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה כִּי בְּעֵד רָחֵל הָיָה עוֹבֵד וְהִיא לוֹ חֵלֶף עֲבוֹדָתוֹ מִלָּבָן, גַּם מְפֹרְסָם

(כא) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ:**

כא **וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הַב יָת אִתְּתִי אֲרֵי אַשְׁלִמִית יוֹמַי פָּלְחָנִי וְאֵעוֹל לְוָתַהּ:**

רש״י ◄ **מָלְאוּ יָמָי** • שֶׁאָמְרָה לִי אִמִּי, וְעוֹד: ״מָלְאוּ יָמָי״, שֶׁהֲרֵי אֲנִי בֶּן פ״ד שָׁנָה וְאִימָּתַי אַעֲמִיד י״ב שְׁבָטִים?

וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ״, וַהֲלֹא כָּל שֶׁבַּקְּלִים אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן? אֶלָּא לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת אָמַר כָּךְ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 111)

לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת אָמַר כֵּן (רש״י כט, כא) לִכְאוֹרָה, סוֹף סוֹף אֲמִירָה זוֹ הִיא הֵכֶּף הַצְּנִיעוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּכְּיוָן שֶׁהָאֲבוֹת הָיוּ ״קְדוֹשִׁים וּמְבֻדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה . . **כָּל יְמֵיהֶם**״ (תניא פכ״ג), לֹא רָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּ״וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ״ שׁוּם דָּבָר אַחֵר מִלְּבַד הוֹלֶדֶת תּוֹלְדוֹת. וְעַל־דֶּרֶךְ ״וְלֹא יִתְבּוֹשְׁשׁוּ״ שֶׁלִּפְנֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת (ראה מורה נבוכים ח״ב פ״א).

(כב) **וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה:**

כב **וּכְנַשׁ לָבָן יָת כָּל אֲנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא:**

(כג) **וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ:**

כג **וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּדְבַר יָת לֵאָה בְרַתֵּהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ וְעַל לְוָתַהּ:**

(כד) **וַיִּתֶּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה:**

כד **וִיהַב לָבָן לַהּ יָת זִלְפָּה אַמְתֵּהּ לְלֵאָה בְרַתֵּהּ לְאַמְהוּ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לִשְׁלֹל לֵאָה לְבַל יִשְׁכַּח הַדָּבָר וְתִהְיֶה כְּפִירָה בֵּינוֹ וּבֵינוֹ: תורה כא

כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וְגו׳ הָבָה וְגו׳. טַעַם אוֹמְרוֹ וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ, וְהוּא לָשׁוֹן בִּלְתִּי נָכוֹן לְצַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם פ״ה מֵהִלְכוֹת אִשּׁוּת הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּמִלְאָכָה זוֹ שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ וְעָשָׂה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְכוּ׳ שֶׁכָּל הַשָּׂכָר מִלְּוֶה וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת ע״כ, לָזֶה אָמַר הָבָה וְגו׳ וְהַטַּעַם לְפִי שֶׁלֹּא קָנִיתִי אוֹתָהּ בַּמָּה שֶׁעָבַדְתִּי וְצָרִיךְ אֲנִי לִקְנוֹתָהּ בְּבִיאָה שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנִית בְּבִיאָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ כִּי בָּעֲבוֹדָה לֹא קָנָה שֶׁהִיא מִלְּוֶה וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת:

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הֲלֹא תִּמְצָא שֶׁאָמְרָה רָחֵל הֲלֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ, וְכָתַב רַמְבַּ״ם (הִלְכוֹת מְכִירָה פ״ז) בְּדִין לוֹקֵחַ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת בְּמִלְוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּמִים בִּמְצִיאוּת קָנָה ע״כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ הָבָה אֶת אִשְׁתִּי פֵּרוּשׁ כְּבָר הִיא אִשְׁתִּי כִּי אֲנִי סוֹבֵר כְּרַמְבַּ״ם וּמְצִיאוּת שֶׁלְּפָנֵינוּ דִּין מֶכֶר יֵשׁ בּוֹ וּכְבָר זָכִיתִי בָּהּ הֲגַם שֶׁאֵין הַדָּמִים בְּעַיִן וּמַה שֶּׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ הָבָה לֹא לִגְמֹר הַקְנָאָה שֶׁכְּבָר קְנוּיָה הִיא אֶלָּא לָבֹא עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ לִשְׁלֹל מִדַּעְתּוֹ לְבַל יַחְשֹׁב שֶׁעֲדַיִן לֹא קְנָאָהּ: תורה כב

כג) וַיְהִי בָעֶרֶב וְגו׳. צַעַר גָּדוֹל גָּרַם בְּהַטְעָאַת הַצַּדִּיק וְגָרַם פִּזּוּר תֹּקֶף הַקְדֻּשָּׁה, וְצֵא וּלְמַד (זֹהַר וַיִּשְׁלַח קע״ו) כִּי זֶה סִבָּה שֶׁנֶּעְקְרָה קְדֻשַּׁת הַבְּכוֹר אֲשֶׁר בּוֹ יִתְקַבְּצוּ מַלְכוּת וּכְהֻנָּה וְשֶׁקֶל כָּפוּל בִּירֻשָּׁה, וּלְצַד הַמַּעֲשֶׂה שֶׁחָשַׁב יַעֲקֹב בְּרָחֵל וְעָשָׂה פְּעָלָתוֹ בְּלֵאָה נִתְפַּזְּרוּ בְּחִינוֹת הַקְדֻּשָּׁה וַתֶּחְלַשׁ גְּבוּרַת הַקֹּדֶשׁ:

וַיִּקַּח אֶת לֵאָה. אוּלַי שֶׁלֹּא רָצְתָה לְרַמּוֹת יַעֲקֹב וּלְקָחָהּ בְּבַעַל כָּרְחָהּ אוֹ בְּרִצּוּי דְּבָרִים וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא וַיָּבֵא לֵאָה בִתּוֹ אֵלָיו:

וַיָּבֵא אֹתָהּ. הֶעֱרִים לְהָבִיאָה בְּיָדוֹ וְלֹא מְסָרָהּ לֹא לִשְׁלוּחֵי הָאָב וְלֹא לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ זְמָן לְהַכִּיר בָּהּ קֹדֶם וְהֵבִיאָהּ בְּיָדוֹ וְאֵין מֵהַמּוֹסָר לְחָתָן לְהִזְדַּמֵּן לְפָנָיו, וְשָׁם עָמַד לָבָן עַד סָמוּךְ לְבִיאָתוֹ אֵלֶיהָ לְהַמְעִיט לוֹ זְמַן הַהַכָּרָה:

וַיָּבֹא אֵלֶיהָ. טַעַם שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁ בָּהּ הוּא לַחֲשֶׁשֶׁת צַדִּיק וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן רוּחַ לְבַל יִכָּשֵׁל בַּמִּכְשׁוֹל הָאֲנוּשִׁי אֲשֶׁר יִתְאַוּוּ תַּאֲוָה קֹדֶם קְרֹב אֵלֶיהָ וַיְשִׁיפוּ מִמֶּנּוּ צַחְצוּצֵי טֻמְאָה קֹדֶם הַתְּחָלַת מִצְוָה. וּמִי לָנוּ גָּדוֹל מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ עֵדוּת לוֹ בַּתּוֹרָה (לְקַמָּן מ״ט ג׳) רֵאשִׁית אוֹנִי, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם, אֲשֶׁר עַל כֵּן הִרְחִיק הָרְאוּת בָּהּ וְתֵכֶף וּמִיָּד בָּא אֵלֶיהָ לִשְׁמֹר חֲמוֹ בַּל יְחַלֵּל בְּרִיתוֹ בְּרִית קֹדֶשׁ, וְגַם אַחַר גְּמַר בִּיאָה לֹא הִכִּיר בָּהּ כִּי כִּבְּה הַנֵּרוֹת כַּמִּשְׁפָּט לְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ (או״ח סִימָן ר״מ) עַד אוֹר הַבֹּקֶר: תורה כד

כד) לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה. קָשֶׁה לָמָּה הֶצְרֵךְ לוֹמַר לְלֵאָה בִתּוֹ וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ וַיִּתֶּן לָבָן לָהּ וּמוּבָן הַדָּבָר כִּי עַל לֵאָה הוּא אוֹמֵר, מַה תֹּאמַר שֶׁאֵין מוּבָן אִם כֵּן לָמָּה כָּתַב תֵּבַת לָהּ מִקֹּדֶם. עוֹד לָמָּה אָמַר שִׁפְחָה וְלֹא אָמַר לִשְׁפָחָה:

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל זִלְפָּה וּבִלְהָה נָפְלוּ בִּירוּשָׁה לְרָחֵל וְלֵאָה מִכְּתֻבַּת אִמָּם, וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה פֵּרוּשׁ מוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי שֶׁלָּהּ הִיא שִׁפְחָה וְיָרְשָׁה אוֹתָהּ מֵאִמָּהּ. וְלָזֶה דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר בִּתּוֹ, לִרְמֹז כִּי לְצַד שֶׁהָיְתָה בִּתּוֹ הִיא שֶׁקָּנְתָה

(כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי:

כה וַהֲוָה בְּצַפְּרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָה דָּא עֲבַדְתָּ לִי הֲלָא בְּרָחֵל פְּלַחִית עִמָּךְ וּלְמָא שַׁקַּרְתָּ בִּי:

רש״י ◄ **וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִיא לֵאָה •** אֲבָל בַּלַּיְלָה לֹא הָיְתָה לֵאָה, לְפִי שֶׁמָּסַר יַעֲקֹב סִימָנִים לְרָחֵל, וּכְשֶׁרָאָתָה רָחֵל שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ לֵאָה, אָמְרָה: ׳עַכְשָׁו תִּכָּלֵם אֲחוֹתִי׳?! עָמְדָה וּמָסְרָה לָהּ אוֹתָן סִימָנִים (מגילה יג).

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה:

כו וַאֲמַר לָבָן לָא אִתְעֲבֵד כְּדֵין בְּאַתְרָנָא לְמִתַּן זְעֻרְתָּא קֳדָם רַבְּתָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שִׁפְחָה זוֹ מִכְּתֻבַּת אִמָּהּ לֹא שֶׁהִיא קָנְתָה אוֹתָהּ מֵאֶמְצָעוּת דָּבָר אַחֵר. וּלְדָרְךָ זֶה יְדַיֵּק גַּם כֵּן אוֹמְרוֹ וַיִּתֵּן לָבָן שִׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ וּמוּבָן מֵאוֹמְרוֹ לְלֵאָה בִּתּוֹ כִּי בְּלָבָן דִּבֵּר הַכָּתוּב, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁמַּתְּנָה זוֹ אֵינָהּ מַתָּנָה כְּפִי הָאֱמֶת כִּי שֶׁלָּהּ הָיְתָה מִקֹּדֶם אֶלָּא לָבָן הוּא שֶׁמַּחְשִׁיבָהּ בְּגֶדֶר מַתָּנָה, וְזֶה רָמוּז בְּתֵבַת בִּתּוֹ: תורה כה

כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר. טַעַם אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן צַעַר, יַגִּיד עַל אֲשֶׁר נִצְטַעֵר אוֹתוֹ צַדִּיק עַל מְנִיעַת רָחֵל מִמֶּנּוּ:

וְהִנֵּה הוּא לֵאָה. טַעַם שֶׁכְּתוּב הוּא בְּנָא״ו לְרִמּוֹז דִּבְרֵיהֶם ז״ל (ב״ר פ״ע) שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם מְרַנְּנִים בַּלַּיְלָה וְאוֹמְרִים הִיא לֵאָה וּבַבֹּקֶר הִכִּיר הַדִּבּוּר הַהוּא שֶׁהֵעִירוּהוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם כִּי לֵאָה הָיְתָה, גַּם יְדַיֵּק תֵּבַת וְהִנֵּה עַל נָכוֹן:

מַה זֹּאת עָשִׂיתָ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנָתוֹ בְּקִבְלָנוּת מַה זֹּאת, וְאִם עַל הָרַמָּאוּת, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְלָמָּה רִמִּיתָנִי זֶה יַגִּיד כִּי לְבַד הָרַמָּאוּת קָדַם לוֹ עוֹד דָּבָר מְגֻנֶּה:

אָכֵן יַעֲקֹב יִקְבֹּל עַל ב׳ דְּבָרִים הָא׳ עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנָּתַן לוֹ לֵאָה בִּמְקוֹם רָחֵל. וְהַב׳ שֶׁעָשָׂה הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ רַמָּאוּת, וּמְגַלֶּה דַּעְתּוֹ בָּזֶה שֶׁלֹּא הָיָה מַקְפִּיד כָּל כָּךְ אִם לֹא הָיָה עוֹשֶׂה רַמָּאוּת זֶה וְהָיָה עוֹבֵר עָלָיו הַדֶּרֶךְ בְּאַלְמוּת וְרֶשַׁע מִמַּה שֶׁעָשָׂה לוֹ הָרִמּוּי, וְטַעַם הַקְפָּדָתוֹ לְצַד מַה שֶׁיָּצָא לוֹ מִזֶּה בְּטָעוּתוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן אֶל רָחֵל וְהָיְתָה לֵאָה וְיָצָא מִזֶּה דְּבָרִים בִּלְתִּי הֲגוּנִים וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק וַיְהִי בָעֶרֶב (כ״ג) וְהַצַּדִּיקִים יַקְפִּידוּ לְמָה שֶׁנּוֹגֵעַ אֶל הָרוּחָנִיּוּת בְּיוֹתֵר:

עוֹד יְכַוֵּן בְּאוֹמְרוֹ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי כִּי יֵשׁ בָּזֶה גְּנַאי לַיּוֹשֶׁבֶת בְּחֵיקוֹ שֶׁתִּהְיֶה נְשׂוּאָה בְּדֶרֶךְ רַמָּאוּת וְזֶה יַרְחִיק חִבּוּב הַזִּוּוּג, וּלְצַד כִּי הֶחְלִיט בְּדַעְתּוֹ שֶׁבְּוַדַּאי תִּהְיֶה לוֹ תָּמִיד לְאִשָּׁה הִקְפִּיד עַל זֶה:

עוֹד נִתְחַכֵּם בְּדַבְּרוֹ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְצַד שֶׁרָאָה כִּי מַה שֶׁהָיָה הָיָה וְאֵין תְּרוּפָה לַאֲשֶׁר נַעֲשָׂה כִּי אֵין מִן הַמּוּסָר לִטְעֹן חֲזָרָה וְהִסְכִּים בְּדַעְתּוֹ לָקְחַת גַּם אֶת רָחֵל לָזֶה לֹא הָיָה מַפְלִיג בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין לֵאָה לְרָחֵל שֶׁחָשׁ כִּי יִגְדִּיל לָבָן בַּעֲבוֹדַת רָחֵל יוֹתֵר וְיֹאמַר אֵלָיו נַעֲשָׂה תְּנַאי מֵחָדָשׁ וְיִרְצֶה לָקְחַת יוֹתֵר מִז׳ שָׁנִים, לָזֶה אָמַר וְלָמָּה רִמִּיתָנִי פֵּרוּשׁ לָמָּה עָשָׂה הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ רַמָּאוּת כִּי הָיָה יָכוֹל לְהִתְרַצּוֹת בְּלֵאָה בְּלֹא אֶמְצָעוּת הָרַמָּאוּת כִּי כֻּלָּן שָׁוִים לְטוֹבָה: תורה כו

כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא יֵעָשֶׂה כֵן וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת מַה מַּעֲנֶה בִּלְשׁוֹנוֹ לֹא יֵעָשֶׂה וְגוֹ׳ וַהֲלֹא תְּנַאי הָיָה הַדָּבָר אֶעֱבָדְךָ בְּרָחֵל וּמָה עִנְיַן הַמִּנְהָג לְכָאן בְּדָבָר שֶׁהָיָה תְּנַאי גָּמוּר:

אָכֵן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם מִחוּ בְּיָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה, וְהוּא אוֹמְרוֹ לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ כִּי הִיא טַעֲנַת רַבִּים:

עוֹד נִרְאֶה כִּי טַעֲנָתוֹ הִיא כִּי לֹא הָיָה בְּפֵרוּשׁ בִּשְׁעַת הַתְּנַאי שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא לֵאָה יִתֵּן לוֹ רָחֵל וּבָזֶה אֵין סְתִירָה לַמִּנְהָג מֵהַתְּנַאי כִּי לְעוֹלָם תַּקְדִּים לֵאָה לִנָּשֵׂא וּבִמְלֹאת ז׳ שָׁנִים שֶׁיַּעֲבֹד יַעֲקֹב אִם קָדְמָה לֵאָה וְנִשֵּׂאת, תֵּכֶף וּמִיָּד יִקַּח רָחֵל, וְאִם לֹא יִהְיֶה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עַד שֶׁתַּקְדִּים הַבְּכִירָה כְּמִשְׁפְּטֵי הָאָרֶץ, כִּי אֵין בַּתְּנַאי דָּבָר מַגִּיד שֶׁהִתְנוּ לְבַטֵּל הַמִּנְהָג, וּמֵעַתָּה כְּשֶׁשָּׁאַלְתִּי הָבָה אֶת אִשְׁתִּי חָשַׁבְתִּי שֶׁעַל לֵאָה אַתָּה אוֹמֵר כִּי הַמִּנְהָג מִנְהָג יָדוּעַ הוּא שֶׁאֵין לָתֵת הַצְּעִירָה קֹדֶם וּמִן הַסִּתָּם עַל לֵאָה אָמַרְתָּ וְאֵין בָּזֶה רַמָּאוּת וּלְךָ הָיָה מָטֶל לָדַעַת כִּי הִיא לֵאָה מִבְּלִי צֹרֶךְ הוֹדָעָה, וּבָזֶה בִּטֵּל טַעֲנַת רִמִּיתָנִי. וּלְצַד שֶׁתַּחְשֹׁב כִּי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם, לֹא כֵן הוּא כִּי שְׁקוּלִים הֵם אֶצְלִי וְלֹא אֶשְׁאַל בְּעַד רָחֵל כִּי אִם ז׳ שָׁנִים. וְאִם לְצַד חֶשְׁקְךָ בְּרָחֵל וְתִקְפִּיד עַל הָעַכָּבָה הִנֵּה הִיא נְתוּנָה לְךָ תֵּכֶף וּמִיָּד אַחַר עֲבֹר ז׳ יְמֵי מִשְׁתָּה שֶׁל לֵאָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת פֵּרוּשׁ ז׳ יְמֵי מִשְׁתָּה וְתֵכֶף אֶתֵּן לְךָ רָחֵל בְּמֶקְדָּם בְּעַד עֲבוֹדָה שֶׁתַּעֲבֹד עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים, וְזֶה הָיָה מְבוּקָשׁוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֹא לְהַחְזִיר לֵאָה ח״ו. וְיֵשׁ לָנוּ לָדַעַת אֵיךְ לֹא חָשׁ יַעֲקֹב מִקֹּדֶם לְטַעֲנָה זוֹ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לָתֵת הַצְּעִירָה וְגוֹ׳. יֵשׁ לוֹמַר שֶׁחָשַׁב שֶׁעַל לָבָן לְגַלּוֹת לוֹ הַדָּבָר וְזוֹלַת זֶה אֵין דָּבָר זֶה מֵהַהִקְפָּדָה הַמְעַכֶּבֶת כְּשֶׁיִּרְצֶה הָאָב לָתֵת הַצְּעִירָה וּכְשֶׁשָּׁאַל הָבָה אֶת אִשְׁתִּי מִן הַסִּתָּם עַל רָחֵל הוּא אוֹמֵר וְהָיָה לוֹ לְלָבָן לוֹמַר אֵלָיו כִּי לֹא יָכוֹל לָתֵת לוֹ רָחֵל קֹדֶם שֶׁתִּנָּשֵׂא לֵאָה וְהָיָה הַדָּבָר תָּלוּי בְּיַד יַעֲקֹב אוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁתִּנָּשֵׂא לֵאָה אוֹ לָקְחַת לֵאָה וְאֵין זֶה אֶלָּא מִן הַשֵּׁם לְבָן הָאֲרַמִּי וְכָל טַעֲנוֹתָיו שֶׁכָּתַבְתִּי יֵשׁ עֲלֵיהֶם סְתִירָה וּשְׁמוֹ יַגִּיד עָלָיו: תורה כז

(כז) מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

כז אַשְׁלִים שְׁבוּעַתָּא דְּדָא וְנִתֵּן לָךְ אַף יָת דָּא בְּפָלְחָנָא דִּי תִּפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין:

רש״י◄ **מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת•** דָּבוּק הוּא, שֶׁהֲרֵי נָקוּד בַּחֲטָף (פַּרוּשׁ: בִּשְׁוָא), שָׁבוּעַ שֶׁל זֹאת, וְהֵן שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, בִּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית בְּ׳מוֹעֵד קָטָן׳. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שָׁבוּעַ מַמָּשׁ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לִינָּקֵד הַשִּׁי״ן בְּפַתָּ״ח (רוֹצֶה לוֹמַר קָמֵץ). וְעוֹד שֶׁשָּׁבוּעַ לְשׁוֹן זָכָר, כִּדְכְתִיב: (דברים

טז) ״שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפָּר״, לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁמַע שְׁבוּעַ אֶלָּא שִׁבְעָה, שטיינ״א בְּלַעַ״ז. **וְנִתְּנָה לְךָ•** לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ: ״וְנִשְׁרְפָה״. ״גֵּרְדָה וְנָבְלָה״. אַף זֶה לְשׁוֹן וְנִתֵּן, וְנִתְּנָה וְגוֹ׳. **גַּם־אֶת־זֹאת•** מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְתַעֲבֹד לְאַחַר נִשּׂוּאֶיהָ.

(כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה:

כח וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּן וְאַשְׁלִים שְׁבוּעַתָּא דְּדָא וִיהַב לֵהּ יָת רָחֵל בְּרַתֵּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בלקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 141 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

איך נָשָׂא יַעֲקֹב שְׁתֵּי אֲחָיוֹת?

וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח)
יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, הֲרֵי קִיְּמוּ הָאָבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הָיָה מֻתָּר לְיַעֲקֹב לִישָׂא ב׳ אֲחָיוֹת, דְּלִכְאוֹרָה עָבַר בָּזֶה עַל הַלָּאו דְּ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ (אחרי יח, יח). וּבַסְּפָרִים תֵּרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, דְּהִנֵּה זֶה פָּשׁוּט שֶׁלִּפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ הָאָבוֹת צְרִיכִים לְקַיֵּם אֶת שֶׁבַע הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהֶן בְּנֵי נֹחַ, אַף אִם עַל־יְדֵי־זֶה יַעַבְרוּ עַל אַחַת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה. דַּהֲרֵי בְּשֶׁבַע הַמִּצְוֹת הָיוּ מְחֻיָּבִים כְּבָר מִדִּינָא, וּמִצְוֹת הַתּוֹרָה קִבְּלוּ עַל עַצְמָם רַק כְּהִדּוּר וְחוּמְרָא, וּמֵעִקַּר הַדִּין הָיוּ פְּטוּרִים מֵהֶן.

וְיֹתֵרָה מִזּוֹ: גַּם הַדִּינִים וְהַסְיָגִים שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ מִצַּד־עַצְמָם, הָיוּ מְחֻיָּבִים בָּהֶם מִדִּינָא, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנֶּעֱנַשׁ יַעֲקֹב עַל שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם, אַף שֶׁאֵינָהּ מִשֶּׁבַע הַמִּצְוֹת (ראה רש״י סוף פרשת תולדות. וישב לז, לד). וְאִם־כֵּן גַּם חִיּוּבִים שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ מִצַּד־עַצְמָם, כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהֶם מִדִּינָא, הָיוּ חֲמוּרִים יוֹתֵר מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם רַק כַּמָּה יְחִידִים.

וְהִנֵּה מָצִינוּ שֶׁגַּם לִפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה קִבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְרַמּוֹת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיַּעֲקֹב טָעַן לְלָבָן ״וְלִמָּה רִמִּיתָנִי״ (פרשתנו כט, כה), וְנִמְצָא שֶׁבְּאִסּוּר רְמִיָּה נִתְחַיְּבוּ כְּבָר הָאָבוֹת מִדִּינָא.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁיַּעֲקֹב הִבְטִיחַ לְרָחֵל שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה, וְעַד שֶׁמָּסַר לָהּ הַסִּימָנִים וְכוּ׳ (ראה רש״י פרשתנו כט, כה), הִנֵּה אִם לֹא הָיָה נוֹשֵׂא אֶת רָחֵל לְאִשָּׁה, הָיָה עוֹבֵר עַל אִסּוּר רְמִיָּה שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ, וּמִכֵּיוָן שֶׁלִּפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה אִסּוּר זֶה חָמוּר יוֹתֵר מֵאִסּוּרֵי הַתּוֹרָה, נִדְחָה הַלָּאו דְּ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ מִפְּנֵי אִסּוּר רְמִיָּה.

(וְעַיֵּן בְּלִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק ה, שִׂיחָה א׳ לְפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ, עַמּוּד 228 וָאֵילַךְ, בְּאוֹר עַל זֶה שֶׁנָּשָׂא יַעֲקֹב אֶת בִּלְהָה וְזִלְפָּה, אַף שֶׁגַּם הֵן הָיוּ אֲחָיוֹת).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 145 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

איך נָשָׂא יַעֲקֹב שְׁתֵּי אֲחָיוֹת (ב)?

וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח)
יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, הֲרֵי קִיְּמוּ הָאָבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הָיָה מֻתָּר לְיַעֲקֹב לִישָׂא ב׳ אֲחָיוֹת, דְּלִכְאוֹרָה עָבַר בָּזֶה עַל הַלָּאו דְּ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ (אַחֲרֵי יח, יח).

וְהִנֵּה מִזֶּה שֶׁרַשִׁ״י שֶׁמְּפָרֵשׁ ״פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא״ לֹא מֵבִיא שְׁאֵלָה זוֹ, מוּבָן שֶׁעַל־פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שְׁאֵלָה זוֹ לֹא קָשָׁה, וְעַד שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּירָהּ.

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה דְּהִנֵּה בְּטַעַם הָאִסּוּר שֶׁל ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ אוֹמֵר הַכָּתוּב ״לִצְרֹר״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הֵן נַעֲשׂוֹת שׂוֹנְאוֹת זוֹ לְזוֹ. וְהֱיוֹת שֶׁבְּנִדּוּן־דִּידָן מָסְרָה רָחֵל אֶת הַסִּימָנִים לִלְאָה, לָכֵן עַל־פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לֹא הָיָה שַׁיָּךְ כָּאן הָאִסּוּר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) לוֹ לְאִשָּׁה. מַגִּיד הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ לוֹ וְגוֹ׳ כִּי עֲקָרֶת הַבַּיִת הִיא רָחֵל כִּי הִיא בַּת זוּגוֹ: תורה כט

(כט) וַיִּתֵּ֣ן לָבָ֗ן לְרָחֵ֣ל בִּתּ֔וֹ אֶת־בִּלְהָ֖ה שִׁפְחָת֑וֹ לָ֖הּ לְשִׁפְחָֽה׃

כט וִיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ יָת בִּלְהָה אַמְתֵהּ לַהּ לְאַמְהוּ׃

(ל) וַיָּבֹא֙ גַּ֣ם אֶל־רָחֵ֔ל וַיֶּאֱהַ֥ב גַּם־אֶת־רָחֵ֖ל מִלֵּאָ֑ה וַיַּעֲבֹ֣ד עִמּ֔וֹ ע֖וֹד שֶׁ֥בַע־שָׁנִ֥ים אֲחֵרֽוֹת׃

ל וְעַל אַף לְוַת רָחֵל וּרְחֵים אַף יָת רָחֵל מִלֵּאָה וּפְלַח עִמֵּהּ עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין׃

רש״י◄ **עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת•** (ב״ר) ״אֲחֵרוֹת״, הִקִּישָׁן לָרִאשׁוֹנוֹת. מָה רִאשׁוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה, אַף הָאַחֲרוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבְּרַמָּאוּת בָּא עָלָיו.

(לא) וַיַּ֤רְא יְהֹוָה֙ כִּֽי־שְׂנוּאָ֣ה לֵאָ֔ה וַיִּפְתַּ֖ח אֶת־רַחְמָ֑הּ וְרָחֵ֖ל עֲקָרָֽה׃

לא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאַתָא לֵאָה וִיהַב לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עַקְרָא׃

(לב) וַתַּ֤הַר לֵאָה֙ וַתֵּ֣לֶד בֵּ֔ן וַתִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ רְאוּבֵ֑ן כִּ֣י אָמְרָ֗ה כִּֽי־רָאָ֤ה יְהֹוָה֙ בְּעָנְיִ֔י כִּ֥י עַתָּ֖ה יֶאֱהָבַ֥נִי אִישִֽׁי׃

לב וְעַדִּיאַת לֵאָה וִילִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ רְאוּבֵן אֲרֵי אֲמֶרֶת אֲרֵי גְלִי קֳדָם יְיָ עֻלְבּוֹנִי אֲרֵי כְעַן יִרְחֲמִנַּנִי בַעְלִי׃

רש״י◄ **וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן•** רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: (ברכות ז:) אָמְרָה: ׳רְאוּ מַה בֵּין בְּנִי לְבֶן חָמִי שֶׁמָּכַר אֶת הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב, וְזֶה לֹא מְכָרָהּ לְיוֹסֵף וְלֹא עִרְעֵר עָלָיו, וְלֹא עוֹד שֶׁלֹּא עִרְעֵר עָלָיו אֶלָּא שֶׁבִּקֵּשׁ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות פרשת ויצא)

מָצִינוּ הֶפְרֵשׁ בֵּין קְרִיאַת שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים לִקְרִיאַת שְׁמוֹת הָ׳אָבוֹת׳, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב: א) הַשֵּׁמוֹת שֶׁל הַשְּׁבָטִים נִיתְּנוּ עַל־יְדֵי הָאִמָּהוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשֵּׁמוֹת שֶׁל הָ׳אָבוֹת׳; ב) בְּכָל אֶחָד מֵהַשְּׁבָטִים נִיתַּן טַעַם לַשֵּׁם שֶׁנִּקְרָא בּוֹ,

---

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) לָהּ לְשִׁפְחָה. דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּבַת לָהּ, לוֹמַר שֶׁלָּהּ הִיא הַשִּׁפְחָה, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (כ״ד) וַיִּתֵּן לָבָן אֶת זִלְפָּה:

אוֹ יִרְצֶה שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין זְכוּת לְבַעְלָהּ בָּהּ, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם פכ״ב מֵהִלְכוֹת אִשּׁוּת הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ זְכוּת בָּהּ אֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת כִּי כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לִדְרֹשׁ בְּלָבָן לִגְנַאי דַּרְשִׁינָן: תורה ל

ל) וַיָּבֹא גַּם אֶל רָחֵל. טַעַם אוֹמְרוֹ גַּם ב׳ פְּעָמִים, וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לְרַבּוֹת שֶׁבָּא בְּתוֹסֶפֶת קְבִיעוּת אֶצְלָהּ, וְהוּא אוֹמְרָם ז״ל (ב״ר פ׳ צ״ח) שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ בִּקְבִיעוּת אֵצֶל רָחֵל. וְלָזֶה אָמַר וַיָּבֹא גַּם אֶל רָחֵל וְאוֹמְרוֹ וַיֶּאֱהַב גַּם אֶת רָחֵל פֵּרוּשׁ מִלְּבַד תּוֹסֶפֶת הָאָמוּר עוֹד הוֹסִיף לָהּ שֶׁאֲהֵבָהּ יוֹתֵר מִלֵּאָה. וְתִמְצָא כִּי כְּפִי הַטֶּבַע הַהַתְמָדָה תַּמְעִיט הָאַהֲבָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (מִשְׁלֵי כ״ה) פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ, וְהַהַרְחָקָה תּוֹלִיד הַתַּאֲוָה, וְהוּא סוֹד (שָׁם) מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ, וְלָזֶה רָמַז הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ וַיָּבֹא גַּם אֶל רָחֵל בְּתוֹסֶפֶת קְבִיעוּת וְאַף עַל פִּי כֵּן גַּם אָהַב אוֹתָהּ וְלֹא נִתְמַעֲטָה הָאַהֲבָה מִצַּד זֶה הֲגַם שֶׁהָיָה מַתְמִיד אֶצְלָהּ וְלֹא אֵצֶל לֵאָה. וְשִׁעוּר תֵּבַת מִלֵּאָה הוּא מִלֶּאֱהֹב לֵאָה: תורה לא

לא) וַיַּרְא ה׳ כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה. יְכַוֵּן לוֹמַר כִּי ה׳ לְבַדּוֹ הוּא שֶׁיָּדַע וְהִכִּיר כִּי הִיא שְׂנוּאָה לֹא כֵן הִיא שֶׁלֹּא הִרְגִּישָׁהּ בְּשִׂנְאָתָהּ אֶלָּא שֶׁהָיְתָה חוֹשֶׁבֶת שֶׁאֵינָהּ אֲהוּבָה לְבַד כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר מִדְּבָרֶיהָ בְּסָמוּךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל (ב״ר פ׳ ע״א) אָמְרוּ שְׂנוּאָה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים זוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁל שׂוֹנֵא שֶׁהוּא עֵשָׂו דִּכְתִיב (מַלְאָכִי א׳) וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי, וַתִּקָּרֵא עַל שְׁמוֹ. וּכְפִי זֶה אִם לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים הָיוּ מַצְדִּיקִים הַדְּבָרִים כִּי לֹא בַּת זוּגוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, לָזֶה וַיִּפְתַּח רַחְמָהּ. וְאוֹמְרוֹ וְרָחֵל עֲקָרָה פֵּרוּשׁ כֻּלֵּי הַאִי וְאוּלַי יָסוּר שִׂנְאָתָהּ שֶׁזּוֹ אֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְזוֹ יוֹלֶדֶת: תורה לב

לב־לג) וַתַּהַר לֵאָה וְגוֹ׳ וַתַּהַר עוֹד וְגוֹ׳. רָאִיתִי לָתֵת לֵב בְּסֵדֶר הַשֵּׁמוֹת כִּי מִן הָרָאוּי לְהַקְדִּים הֲסָרַת הַשִּׂנְאָה וְאַחַר כָּךְ סִבַּת הָאַהֲבָה וְהִיא אָמְרָה בָּרִאשׁוֹן עַתָּה יֶאֱהָבַנִי וּבַב׳ הֲסָרַת הַשִּׂנְאָה. עוֹד מַה הִיא כַּוָּנָתָהּ בְּאוֹמְרָה (ל״ד) הַפַּעַם יִלָּוֶה וְכִי מִקֹּדֶם לֹא נִתְלַוָּה לָהּ:

אָכֵן הַצַּדֶּקֶת עָלֶיהָ הַשָּׁלוֹם לְצַד שֶׁקָּדַם לָהּ הַמַּאֲמָר שֶׁעָלָיו חָלְתָה בְּעֵינֶיהָ כִּי הִיא חֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו, וַהֲגַם שֶׁרָאֲתָה שֶׁנִּשֵּׂאת לְיַעֲקֹב אֵין דָּבָר זֶה מַצְדִּיק בְּלִבָּהּ כִּי הִיא בַּת זוּגוֹ, וְלָזֶה כְּשֶׁרָאֲתָה שֶׁנִּתַּן לָהּ בֵּן אָמְרָה וַדַּאי כִּי לְצַד רַחֲמֵי ה׳ עָלֶיהָ לְצַד שֶׁלֹּא הָיְתָה אֲהוּבָה כִּי הַצַּדִּיקִים יְקַיְּמוּ מִצְוַת חֲכָמִים (אָבוֹת פ״א ו׳) לָדוּן לְכַף זְכוּת, וְלָזֶה הָיְתָה תָּמִיד דָּנָה לְכַף זְכוּת וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתָּהּ כִּי הָיְתָה שְׂנוּאָה וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (ל״א) וַיַּרְא ה׳ וְגוֹ׳ וְלֹא כָּךְ הָיְתָה דַּעְתָּהּ, וְזוֹ הִיא מִדַּת הַמְאֻשָּׁרִים, אֲשֶׁר עַל כֵּן כְּשֶׁנִּתַּן לָהּ בֵּן רִאשׁוֹן אָמְרָה כִּי

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּשְׁמוֹת הָ'אָבוֹת', שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם טַעַם **מְפוֹרָשׁ** בַּתּוֹרָה, עַל כֵּן קָרָא גוֹ'.

וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים לְבָאֵר בְּעִנְיַן הַשֵּׁם: יָדוּעַ שֶׁהַשֵּׁם אֲשֶׁר יִקְרְאוּ לוֹ אֵינוֹ "הַסְכָּמָה בְּעָלְמָא", אֶלָּא שֶׁ"יֵּשׁ שַׁיָּכוּת מַמָּשׁ לַשֵּׁם אֶל עֶצֶם הַדָּבָר"; אֶלָּא שֶׁאֵין הַשֵּׁם מִתְיַחֵס לִנְּשָׁמָה כְּשֶׁהִיא לְעַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי "הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ קוֹדֶם בּוֹאָהּ בַּגּוּף אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם כְּלָל", כִּי־אִם כְּשֶׁבָּאָה לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוּף "הַשֵּׁם מְקַשֵּׁר הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, וְהַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מֵהַנְּשָׁמָה וּמְחַיָּה אֶת הַגּוּף הִיא נִשְׁרֶשֶׁת בַּשֵּׁם".

אָמְנָם בְּעִנְיַן הַשֵּׁם גּוּפָא, שֶׁעַל־יָדוֹ הַמִּשְׁכַּת הַחַיּוּת בַּגּוּף, יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת: א) כְּמוֹ שֶׁהוּא פּוֹעֵל כְּלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף (וְעַל־דֶּרֶךְ שֵׁם הַמִּין - אָדָם), ב) כְּמוֹ שֶׁהוּא בָּא בְּגִילוּי בִּבְחִינַת צִיּוּר פְּרָטִי בְּכָל גּוּף וְגוּף לְפִי עֶרְכּוֹ (הַשֵּׁם הַפְּרָטִי שֶׁיֵּשׁ לְכָל אֶחָד).

וְהִנֵּה מְבוֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' דִּבְחִינַת הָ'אָבוֹת' יֶשְׁנָהּ "בְּכָל זְמַן בְּכָל אָדָם. כִּי הִנֵּה אֵין קוֹרִין אָבוֹת אֶלָּא לִשְׁלֹשָׁה. וְהָעִנְיָן שֶׁבְּחִינַת הָ'אָבוֹת' הִיא יְרוּשָׁה לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר . . אֲבָל שְׁאָר בְּחִינוֹת וּמַעֲלוֹת הַצַּדִּיקִים כְּגוֹן הַשְּׁבָטִים רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי . . יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ כְּלָל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת אֵלּוּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת הָ'אָבוֹת' צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל אָדָם שֶׁהֵם שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל".

וְהַמּוּבָן מִזֶּה, דְּהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין בְּחִינַת הָאָבוֹת לִבְחִינַת הַשְּׁבָטִים הוּא [לֹא רַק בְּזֶה אֲשֶׁר בְּחִינַת הָאָבוֹת, שֶׁל כָּל ג' הָאָבוֹת, יֶשְׁנָהּ בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת הַשְּׁבָטִים שֶׁאֵינָהּ מוּכְרַחַת לִהְיוֹת בְּכָל אֶחָד כִּי־אִם בִּבְחִינַת שֵׁבֶט שֶׁלּוֹ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא] שֶׁהָאָבוֹת, מִכֵּיוָן שֶׁהֵם שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי בְּחִינַת הָאָבוֹת יֶשְׁנָהּ בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד עִנְיָנוֹ הָעַצְמִי לִהְיוֹתוֹ חֵלֶק מִכְּלָלוּת עַם יִשְׂרָאֵל, וְזוֹהִי בְּחִינָה כְּלָלִית שֶׁבָּהּ מִשְׁתַּוִּים כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחִינַת הַשְּׁבָטִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל (הַיְינוּ גַּם בְּחִינַת הַשֵּׁבֶט הַפְּרָטִי שֶׁלּוֹ) הִיא בְּחִינָה הַבָּאָה בְּהִתְחַלְּקוּת בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא בְּחִינָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

וְעַל־פִּי־זֶה אֶפְשָׁר לְבָאֵר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין שְׁמוֹת הָאָבוֹת לִשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים. שְׁמוֹת הָאָבוֹת - הַמְשֻׁכָּה כְּלָלִית שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים הַיְינוּ שֶׁהַהַמְשֻׁכָּה בָּאָה בִּבְחִינַת צִיּוּר פְּרָטִי בְּהֶתְאֵם לְמַהוּתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד, וּמִכֵּיוָן שֶׁשְּׁמוֹת אֵלּוּ עִנְיָנָם הִתְחַלְּקוּת הַהַמְשֻׁכָּה לְפִי בְּחִינוֹת וְצִיּוּרִים פְּרָטִיִּים, לָכֵן נֶאֱמַר בְּכָל אֶחָד מֵהֶם טַעַם גָּלוּי וּפְרָטִי הַמַּתְאִים לְדַרְגָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ הוּא.

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁשְּׁמוֹת הַשְּׁבָטִים נִקְרְאוּ עַל־יְדֵי הָאִמָּהוֹת: יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אָב לְאֵם בַּשַּׁיָּכוּת לְהוֹלֶדֶת הַבֵּן - שֶׁעֶצֶם מְצִיאוּת הַבֵּן הוּא מִטִּיפַּת הָאָב, **וְהִתְגַּלּוּתוֹ** וְהַהִתְחַלְּקוּת בַּצִּיּוּר שֶׁל פְּרָטֵי אֲבָרִים בָּאָה עַל־יְדֵי שְׁהִיָּתוֹ תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים בְּבֶטֶן הָאֵם (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם גַּם לְאַחַר שֶׁנּוֹלַד; הִתְקַשְּׁרוּתוֹ הַפְּנִימִית שֶׁל הָאָב לְהַבֵּן הִיא **עַצְמִית** יוֹתֵר, אוּלָם **בְּגִילוּי** מוּרְגָּשׁ יוֹתֵר הַקִּישׁוּר וְהַקֵּירוּב שֶׁל הָאֵם לְהַבֵּן). וְלָכֵן נִקְרָאִים חָכְמָה וּבִינָה: אָב וָאֵם (שֶׁל הַמִּדּוֹת), כִּי חָכְמָה הִיא נְקוּדַת הַשֵּׂכֶל (בְּחִינַת הָ'אָב' שֶׁל הַמִּדּוֹת), וּבִינָה הִיא הַהַשָּׂגָה שֶׁבָּאָה בִּפְרָטִים (הָ'אֵם' שֶׁל הַמִּדּוֹת), וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן גַּם כָּאן בְּנוֹגֵעַ לְהַשְּׁבָטִים, שֶׁהִתְחַלְּקוּת הַשְּׁבָטִים לִפְרָטִים שׁוֹנִים בְּפַשְׁטוּת הָיְתָה עַל־יְדֵי הָאִמָּהוֹת רָחֵל וְלֵאָה כוּ' - וְלָכֵן עַל־יָדָן הָיְתָה גַּם קְרִיאַת הַשֵּׁמוֹת שֶׁל הַשְּׁבָטִים, הַיְינוּ הִתְחַלְּקוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִבְחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת פְּרָטִיּוֹת.

אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין: הֲלֹא טַעֲמֵי הַשֵּׁמוֹת הַמְּבוֹאָרִים בְּפָרָשָׁתֵנוּ, אֵינָם מוֹרִים עַל שַׁיָּכוּתָם שֶׁל הַשֵּׁמוֹת לִבְחִינָתָם וַעֲבוֹדָתָם שֶׁל הַשְּׁבָטִים עַצְמָם הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁמוֹת אֵלּוּ, כִּי־אִם הַשַּׁיָּכוּת שֶׁלָּהֶם לְהָאִמָּהוֹת שֶׁקָּרְאוּ שֵׁם זֶה: "כִּי רָאָה ה' **בְּעָנְיִי** כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי וְגוֹ'", "כִּי שָׁמַע ה' כִּי שְׂנוּאָה **אָנֹכִי**" וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה?

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י בַּשֵּׁם הָרִאשׁוֹן - רְאוּבֵן (וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כָּל הַשְּׁבָטִים): "פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ - אָמְרָה, רְאוּ מַה בֵּין **בְּנִי** לְבֶן חָמִי כוּ'", הַיְינוּ שֶׁהַשַּׁיָּכוּת הִיא (לֹא רַק לְהָאֵם, כִּי־אִם וּבְעִיקָּר) לְהַבֵּן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה מִצַּד בְּחִינָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

זֶה בָּא לְהַשְׁלִים הֶחָסֵר שֶׁהִיא הָאַהֲבָה, וּכְשֶׁרָאֲתָה שֶׁהוֹסִיף ה' וְנָתַן לָהּ בֵּן ב' אָמְרָה לְמִפְרֵעַ טוֹעָה הָיִיתִי בַּמֶּה שֶׁחָשַׁבְתִּי שֶׁלֹּא הָיָה לִי אֶלָּא מַחְסוֹר הָאַהֲבָה וְהֲרֵי שָׁמַע ה' פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁלֹּא הֵבַנְתִּי אֲנִי כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי לָזֶה נָתַן שְׁנַיִם אֶחָד לְהַסִּיר הַשִּׂנְאָה וְאֶחָד לְהַכְנִיס הָאַהֲבָה, וְלָזֶה אָמְרָה (ל"ג) כִּי שָׁמַע ה' כִּי שְׂנוּאָה וְגוֹ', וּכְשֶׁנָּתַן לָהּ בֵּן שְׁלִישִׁי אָמְרָה מֵעַתָּה אֵין טַעַם בַּדָּבָר אֶלָּא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד כִּי לֹא בְּדֶרֶךְ טָעוּת הָיוּ נִשּׂוּאֶיהָ כִּי אִם אִשְׁתּוֹ זֹאת, וְהוּא אוֹמְרָה הַפַּעַם יַצְדִּיק לְהִתְלַוּוֹת לָהּ בְּתוֹרַת אִשּׁוּת כִּי אִם לְצַד הֶסְרַת הַשִּׂנְאָה וּנְתִינַת הָאַהֲבָה מִשּׁוּם כְּלִימָתִי עָשָׂה ה' הָיָה מַסְפִּיק בִּב' בָּנִים וּמֵעַתָּה בְּג' הַוּה חֲזָקָה כִּי אֲנִי בַּת זוּגוֹ וְנִשּׂוּאֶיהָ מֵה' יָצָא הַדָּבָר:

עוֹד נִתְכַּוְּנָה בְּאוֹמְרָה יִלְוֶה אִישִׁי כִּי גַּם בִּזְמַן יְצִיאָתָהּ מֵעוֹלָם הַזֶּה לֹא תִּפְרֵד מִמֶּנּוּ לְהִיוֹתָהּ בַּת זוּגוֹ וּכְמַאֲמָרָם ז"ל (זֹהַר מִשְׁפָּטִים ק"ב.) כִּי הַזּוּגוֹת יִתְלַוּוּ בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן בִּתְמִידוּת, וְאָמְרָה הַטַּעַם כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלִשָׁה בָּנִים וּבְג' הַוּה חֲזָקָה כִּי בַּת זוּגוֹ אֲנִי, עוֹד שֶׁצָּפִתָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאַרְבַּע נָשִׁים יִהְיוּ לְיַעֲקֹב וּכְפִי זֶה עוֹלִים לָהּ כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן ג', וּכְשֶׁנִּתַּן לָהּ בֵּן ד' אָמְרָה (ל"ה) הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה' כִּי עַד עַתָּה הָיָה עוֹשֶׂה לָהּ מִשְׁפָּט הַצָּרִיךְ אֲבָל הַפַּעַם הַזֹּאת אֵין זֶה אֶלָּא הַפְלָגַת טוֹבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וּבְרָכָה עַל רֹב טוֹבָה: תורה לג

(לג) וַתַּ֣הַר עוֹד֮ וַתֵּ֣לֶד בֵּן֒ וַתֹּ֗אמֶר כִּֽי־שָׁמַ֤ע יְהֹוָה֙ כִּֽי־שְׂנוּאָ֣ה אָנֹ֔כִי וַיִּתֶּן־לִ֖י גַּם־אֶת־זֶ֑ה וַתִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ שִׁמְעֽוֹן׃

לג וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בָּר וַאֲמֶרֶת אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאֲתָא אֲנָא וִיהַב לִי אַף יָת דֵּין וּקְרַת שְׁמֵהּ שִׁמְעוֹן׃

(לד) וַתַּ֣הַר עוֹד֮ וַתֵּ֣לֶד בֵּן֒ וַתֹּ֗אמֶר עַתָּ֤ה הַפַּ֙עַם֙ יִלָּוֶ֤ה אִישִׁי֙ אֵלַ֔י כִּֽי־יָלַ֥דְתִּי ל֖וֹ שְׁלֹשָׁ֣ה בָנִ֑ים עַל־כֵּ֥ן קָרָא־שְׁמ֖וֹ לֵוִֽי׃

לד וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בָּר וַאֲמֶרֶת הָדָא זִמְנָא יִתְחַבַּר לִי בַעְלִי אֲרֵי יְלֵידִית לֵהּ תְּלָתָא בְנִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ לֵוִי׃

רש״י◄ **הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי** • (ב״ר) לְפִי שֶׁהָאִמָּהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ, וְיוֹדְעוֹת שֶׁי״ב שְׁבָטִים יוֹצְאִים מִיַּעֲקֹב וְאַרְבַּע נָשִׁים יִשָּׂא, אָמְרָה: ׳מֵעַתָּה אֵין לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה עָלַי, שֶׁהֲרֵי נָטַלְתִּי כָּל חֶלְקִי בַּבָּנִים׳. **עַל־כֵּן** • כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ״עַל־כֵּן״, מְרֻבֶּה בְּאֻכְלוּסִין, חוּץ מִלֵּוִי שֶׁהָאָרוֹן הָיָה מְכַלֶּה בָּהֶם. **קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי** • בְּכֻלָּם כְּתִיב ״וַתִּקְרָא״, (שֶׁהִיא קָרְאָה), וְזֶה כָּתַב בּוֹ: ״קָרָא״, וְיֵשׁ מִדְרַשׁ אַגָּדָה בְּ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״ רַבָּה, שֶׁשָּׁלַח הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גַּבְרִיאֵל וְהֵבִיאוֹ לְפָנָיו, וְקָרָא לוֹ שֵׁם זֶה וְנָתַן לוֹ כ״ד מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, וְעַל שֵׁם שֶׁלִּוָּהוּ בְּמַתָּנוֹת, קְרָאוֹ לֵוִי.

(לה) וַתַּ֣הַר עוֹד֮ וַתֵּ֣לֶד בֵּן֒ וַתֹּ֗אמֶר הַפַּ֙עַם֙ אוֹדֶ֣ה אֶת־יְהֹוָ֔ה עַל־כֵּ֥ן קָרְאָ֥ה שְׁמ֖וֹ יְהוּדָ֑ה וַתַּעֲמֹ֖ד מִלֶּֽדֶת׃

לה וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בָּר וַאֲמֶרֶת הָדָא זִמְנָא אוֹדֶה קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְּמֵילַד׃

רש״י◄ **הַפַּעַם אוֹדֶה** • שֶׁנָּטַלְתִּי יוֹתֵר מֵחֶלְקִי, מֵעַתָּה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת.

ל (א) וַתֵּ֣רֶא רָחֵ֗ל כִּ֣י לֹ֤א יָלְדָה֙ לְיַעֲקֹ֔ב וַתְּקַנֵּ֥א רָחֵ֖ל בַּאֲחֹתָ֑הּ וַתֹּ֤אמֶר אֶל־יַעֲקֹב֙ הָבָה־לִּ֣י בָנִ֔ים וְאִם־אַ֖יִן מֵתָ֥ה אָנֹֽכִי׃

א וַחֲזַת רָחֵל אֲרֵי לָא יְלִידַת לְיַעֲקֹב וְקַנִּיאַת רָחֵל בַּאֲחָתַהּ וַאֲמֶרֶת לְיַעֲקֹב הַב לִי בְנִין וְאִם לָא מֵיתָא אֲנָא׃

רש״י◄ **וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ** • קִנְּאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים. אָמְרָה: ׳אִלּוּלֵי שֶׁצָּדְקָה מִמֶּנִּי, לֹא זָכְתָה לְבָנִים׳ (ב״ר). **הָבָה־לִּי** • ׳וְכִי כָּךְ עָשָׂה אָבִיךָ לְאִמְּךָ, וַהֲלֹא הִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ׳?!. **מֵתָה אָנֹכִי** • מִכָּאן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁחָשׁוּב כַּמֵּת (ב״ר).

(ב) וַיִּחַר־אַ֥ף יַעֲקֹ֖ב בְּרָחֵ֑ל וַיֹּ֗אמֶר הֲתַ֤חַת אֱלֹהִים֙ אָנֹ֔כִי אֲשֶׁר־מָנַ֥ע מִמֵּ֖ךְ פְּרִי־בָֽטֶן׃

ב וּתְקֵיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל וַאֲמַר הָא מִנִּי אַתְּ בַּעְיָא הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ תִּבְעִין דִּי מְנַע מִנִּיךְ וַלְדָא דִמְעִין׃

רש״י◄ **הֲתַחַת** • ׳וְכִי בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי׳?. **אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ** • ׳אַתְּ אָמַרְתְּ שֶׁאֶעֱשֶׂה כְּאַבָּא, אֲנִי אֵינִי כְּאַבָּא, אַבָּא לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, אֲנִי יֵשׁ לִי בָּנִים, מִמֵּךְ מָנַע וְלֹא מִמֶּנִּי׳.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַתֵּרֶא רָחֵל וְגוֹ׳. דִּקְדֵּק לוֹמַר לְיַעֲקֹב כִּי הוּא בָּחוּן שֶׁאֵינוֹ עָקָר וּבָזֶה אֵין לִתְלוֹת בּוֹ אֶלָּא בָּהּ. וְאוֹמְרוֹ וַתְּקַנֵּא בַּאֲחֹתָהּ פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהִיא אֲחוֹתָהּ וּמִן הַסְּתָם תִּדְמֶה בְּמִזְגָּהּ וְטִבְעָהּ אֵלֶיהָ וְזוֹ יָלְדָה וְזוֹ לֹא, שֶׁאִם לֹא הָיְתָה אֲחוֹתָהּ הָיְתָה תּוֹלָה לוֹמַר כִּי טַעַם שֶׁלֹּא יָלְדָה הוּא לְצַד שֶׁלֹּא הֻשְׁווּ הַמְּזָגִים וְכַדּוֹמֶה: **עוֹד** יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ לְיַעֲקֹב כִּי עִקַּר הַקְפָּדָתָהּ הִיא לִהְיוֹתוֹ יַעֲקֹב שֶׁאִם הָיָה אָדָם אַחֵר שֶׁאֵינוֹ מְפֻרְסָם בְּצִדְקוּת הָיְתָה תּוֹלָה בּוֹ שֶׁהַטַּעַם הוּא (תְּהִלִּים קכ״ה) כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לִהְיוֹתָהּ הִיא צַדֶּקֶת, וְזֶה הוּא סִבַּת מְנִיעַת הַהֵרָיוֹן מַה שֶּׁאֵין כֵּן הֱיוֹתוֹ יַעֲקֹב צַדִּיק מֻבְהָק לָזֶה נִתְקַנְּאָה בַּאֲחוֹתָהּ שֶׁזָּכְתָה לָזֶה: תורה ב

ב) וַיִּחַר אַף וְגוֹ׳. הַטַּעַם לְפִי שֶׁהוֹצִיאָה מִפִּיהָ דְּבַר קְלָלָה שֶׁאָמְרָה מֵתָה אָנֹכִי, וְדִבְרֵי הַצַּדִּיקִים אֲפִלּוּ בְּסֵדֶר זֶה יַעֲשׂוּ רֹשֶׁם, וְצֵא וּלְמַד (ב״ר פָּרָשָׁה

(ג) וַתֹּ֫אמֶר הִנֵּ֥ה אֲמָתִ֥י בִלְהָ֖ה בֹּ֣א אֵלֶ֑יהָ וְתֵלֵד֙ עַל־בִּרְכַּ֔י וְאִבָּנֶ֥ה גַם־אָנֹכִ֖י מִמֶּֽנָּה׃

ג וַאֲמֶרֶת הָא אַמְתִי בִלְהָה עוֹל לְוָתַהּ וּתְלִיד וַאֲנָא אֱרַבֵּי וְאֶתְבְּנֵי אַף אֲנָא מִנַּהּ׃

רש״י◄ **עַל־בִּרְכַּי** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וַאֲנָא אֱרַבֵּי׳. **וְאִבָּנֶה גַם־אָנֹכִי** • מַהוּ ׳גַּם׳? אָמְרָה לוֹ: ׳זְקֵנְךָ אַבְרָהָם הָיוּ לוֹ בָּנִים מֵהָגָר, וְחָגַר מָתְנָיו כְּנֶגֶד שָׂרָה׳. אָמַר לָהּ: ׳זְקֵנְתִּי הִכְנִיסָה צָרָתָהּ לְבֵיתָהּ׳. אָמְרָה לוֹ: ׳אִם הַדָּבָר הַזֶּה מְעַכֵּב ״הִנֵּה אֲמָתִי״׳. **וְאִבָּנֶה גַם אָנֹכִי מִמֶּנָּה** • כְּשָׂרָה.

(ד) וַתִּתֶּן־לֹ֥וֹ אֶת־בִּלְהָ֛ה שִׁפְחָתָ֖הּ לְאִשָּׁ֑ה וַיָּבֹ֥א אֵלֶ֖יהָ יַעֲקֹֽב׃

ד וִיהָבַת לֵהּ יָת בִּלְהָה אַמְתַהּ לְאִנְתּוּ וְעַל לְוָתַהּ יַעֲקֹב׃

(ה) וַתַּ֣הַר בִּלְהָ֔ה וַתֵּ֥לֶד לְיַעֲקֹ֖ב בֵּֽן׃

ה וְעַדִּיאַת בִּלְהָה וִילִידַת לְיַעֲקֹב בָּר׃

(ו) וַתֹּ֤אמֶר רָחֵל֙ דָּנַ֣נִּי אֱלֹהִ֔ים וְגַם֙ שָׁמַ֣ע בְּקֹלִ֔י וַיִּתֶּן־לִ֖י בֵּ֑ן עַל־כֵּ֥ן קָרְאָ֥ה שְׁמ֖וֹ דָּֽן׃

ו וַאֲמֶרֶת רָחֵל דְּנַנִּי יְיָ וְאַף קַבִּיל צְלוֹתִי וִיהַב לִי בָּר עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ דָּן׃

רש״י◄ **דָּנַנִּי אֱלֹהִים** • דָּנַנִי וְחִיְּבַנִי וְזִכַּנִי (ב״ר).

(ז) וַתַּ֣הַר עֹ֔וֹד וַתֵּ֕לֶד בִּלְהָ֖ה שִׁפְחַ֣ת רָחֵ֑ל בֵּ֥ן שֵׁנִ֖י לְיַעֲקֹֽב׃

ז וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בִּלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל בָּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב׃

(ח) וַתֹּ֣אמֶר רָחֵ֔ל נַפְתּוּלֵ֥י אֱלֹהִ֖ים ׀ נִפְתַּ֥לְתִּי עִם־אֲחֹתִ֖י גַּם־יָכֹ֑לְתִּי וַתִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ נַפְתָּלִֽי׃

ח וַאֲמֶרֶת רָחֵל קַבִּיל יְיָ בָּעוּתִי בְּאִתְחַנָּנוּתִי בִּצְלוֹתִי חֲמֵידַת דִּיהֵי לִי וְלַד כַּאֲחָתִי אַף אִתְיְהִיב לִי וּקְרַת שְׁמֵהּ נַפְתָּלִי׃

רש״י◄ **נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים** • מְנַחֵם בֶּן סָרוּק פֵּרְשׁוֹ בְּמַחְבֶּרֶת ״צָמִיד פָּתִיל״, ׳חִבּוּרִים מֵאֵת הַמָּקוֹם נִתְחַבַּרְתִּי עִם אֲחוֹתִי לִזְכּוֹת לְבָנִים׳. וַאֲנִי מְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן ״עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל״, נִתְעַקַּשְׁתִּי וְהִפְצַרְתִּי פְּצִירוֹת וְנַפְתּוּלִים הַרְבֵּה לַמָּקוֹם, לִהְיוֹת שָׁוָה לַאֲחוֹתִי. **גַּם יָכֹלְתִּי** • הִסְכִּים עַל יָדִי. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן תְּפִלָּה: ״נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי״, בַּקָּשׁוֹת הַחֲבִיבוֹת לְפָנָיו נִתְקַבַּלְתִּי וְנִתְעַתַּרְתִּי כַּאֲחוֹתִי. **נִפְתַּלְתִּי** • נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתִי, וּמִדְרְשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים בִּלְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן.

(ט) וַתֵּ֣רֶא לֵאָ֔ה כִּ֥י עָמְדָ֖ה מִלֶּ֑דֶת וַתִּקַּח֙ אֶת־זִלְפָּ֣ה שִׁפְחָתָ֔הּ וַתִּתֵּ֥ן אֹתָ֛הּ לְיַעֲקֹ֖ב לְאִשָּֽׁה׃

ט וַחֲזַת לֵאָה אֲרֵי קָמַת מִלְּמֵילַד וּדְבָרַת יָת זִלְפָּה אַמְתַהּ וִיהָבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב לְאִנְתּוּ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ע״ד) מִמַּה שֶׁקִּלֵּל הוּא עַל תְּנַאי וְכוּ׳, לָזֶה חָרָה אַפּוֹ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּרָחֵל פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִילָהּ, גַּם לְפִי שֶׁאָמְרָה הָבָה לִי וְגוֹ׳ וְלֹא אָמְרָה הִתְפַּלֵּל עָלַי: תורה ג

ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי וְגוֹ׳. דִּקְדְּקָה לוֹמַר אֲמָתִי קֹדֶם שֶׁהִזְכִּירָה בִּיאָתוֹ אֵלֶיהָ וְלֹא אָמְרָה בֹּא אֶל אֲמָתִי כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה שָׂרָה (ט״ז ב׳) כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם, (ט״ז ה׳) נִתְכַּוְּנָה לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁיָּבֹא אֵלֶיהָ לֹא תִּקָּרֵא אֲמָתָהּ עוֹד, וְלָזֶה אָמַר אַחַר כָּךְ וַתִּתֶּן לוֹ בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה, אִשּׁוּת יֵשׁ לוֹ בָּהּ וּבָנֶיהָ בְּנֵי חוֹרִין. וּכְמוֹ כֵן עָשְׂתָה לֵאָה שֶׁנָּתְנָה לוֹ לְאִשָּׁה וְנֶעֱקָר מִזִּלְפָּה שֵׁם שִׁפְחָה:

וּמַה שֶׁמָּצִינוּ לְשָׂרָה (ט״ז ג׳) שֶׁהִזְכִּירָה גַּם כֵּן שֵׁם אִשּׁוּת עַל הָגָר, שְׁבִירָתָהּ בְּצִדָּהּ בַּמֶּה שֶׁדִּקְדְּקָה לוֹמַר תֵּבַת לוֹ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם, מַה שֶּׁלֹּא אָמְרָה כֵּן רָחֵל:

וּמַה שֶׁתִּמְצָא שֶׁמַּזְכִּיר הַכָּתוּב (פָּסוּק ז׳) אַחַר כָּךְ בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ שֶׁהָיְתָה שִׁפְחַת רָחֵל, גַּם יְכַוֵּן הַפָּסוּק שָׁם לְהַזְכִּיר שֵׁם הַצִּדְקוּת שֶׁנָּתְנוּ הָאַמָּהוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְלֹא חָשׁ הַכָּתוּב לְטָעוּת, שֶׁסָּמַךְ הֱיוֹת הַדָּבָר מְבֹאָר בַּכְּתוּבִים הַקּוֹדְמִים, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב (ל״ז ב׳): תורה ד

(י) **וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן:**

רש״י ◄ **וַתֵּלֶד זִלְפָּה** • בְּכֻלָּן נֶאֱמַר: ״הֲרָיוֹן״ חוּץ מִזִּלְפָּה, לְפִי שֶׁהָיְתָה בַּחוּרָה מִכֻּלָּן וְתִינֹקֶת בְּשָׁנִים, וְאֵין הֲרָיוֹן נִכָּר בָּהּ, וּכְדֵי לְרַמּוֹת לְיַעֲקֹב נִתָּנָה לָבָן לְלֵאָה, שֶׁלֹּא יָבִין שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ אֶת לֵאָה, שֶׁכָּךְ מִנְהָגָן לִיתֵּן שִׁפְחָה הַגְּדוֹלָה לַגְּדוֹלָה וְהַקְּטַנָּה לַקְּטַנָּה.

יִלִּידַת זִלְפָּה אַמְתָּא דְּלֵאָה לְיַעֲקֹב בָּר:

(יא) **וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּא גָד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד:**

רש״י ◄ **בָּא גָד** • בָּא מַזָּל טוֹב, כְּמוֹ: (שבת סז ע״ב) ״גַּד גְּדִי וְסִנּוּק לָא״. וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה סה) ״הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן״. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה שֶׁנּוֹלַד מָהוּל, כְּמוֹ: (דניאל ד) ״גֹּדוּ אִילָנָא״, וְלֹא יָדַעְתִּי עַל מַה נִּכְתַּב תֵּבָה אַחַת. דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נִקְרֵאת תֵּבָה אַחַת, בָּגָד? כְּמוֹ ״בָּגַדְתָּ בִּי״ כְּשֶׁבָּאתָ אֶל שִׁפְחָתִי, כְּאִישׁ שֶׁבָּגַד בְּאִשֶּׁת נְעוּרִים.

יא וַאֲמֶרֶת לֵאָה אֲתָא גָּד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ גָּד:

(יב) **וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב:**

יב וּילִידַת זִלְפָּה אַמְתָּא דְּלֵאָה בָּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב:

(יג) **וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר:**

יג וַאֲמֶרֶת לֵאָה תֵּשְׁבַּחְתָּא חֲוַת לִי אֲרֵי בְּכֵן יְשַׁבְּחֻנַנִי נְשַׁיָּא וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אָשֵׁר:

◆ יום רביעי ט׳ כסלו ◆

(יד) **וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ:**

רש״י ◄ **בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים** • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל שְׁבָטִים, שֶׁעֵת הַקָּצִיר הָיָה, וְלֹא פָּשַׁט יָדוֹ בְּגָזֵל לְהָבִיא חִטִּים וּשְׂעוֹרִים, אֶלָּא דְּבַר הַהֶפְקֵר שֶׁאֵין אָדָם מַקְפִּיד בּוֹ. **דוּדָאִים** • (סנהדרין צט) שִׁיגְלֵי. עֵשֶׂב הוּא, וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל יסמי״ן.

יד וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתִי יָתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּהּ וַאֲמֶרֶת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ:

(טו) **וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ:**

רש״י ◄ **וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי** • בִּתְמִיהָה: וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת, לִיקַּח גַּם אֶת דּוּדָאֵי בְּנִי? וְתַרְגּוּמוֹ ״וְתִסְבִּין״. **לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה** • שֶׁלִּי הָיְתָה שְׁכִיבַת לַיְלָה זוֹ וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָךְ, תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ. וּלְפִי שֶׁזִּלְזְלָה בְּמִשְׁכַּב הַצַּדִּיק, לֹא זָכְתָה לְהִקָּבֵר עִמּוֹ (נדה ל״א).

טו וַאֲמֶרֶת לַהּ הַזְעֵיר דִּדְבַרְתִּ יָת בַּעְלִי וְתִסְבִּין אַף יָת יַבְרוּחֵי דִּבְרִי וַאֲמֶרֶת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב עִמָּךְ בְּלֵילְיָא חֲלַף יַבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) הַמְעַט קַחְתֵּךְ וְגוֹ׳. כַּוָּנַת לֵאָה הִיא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ב״ר פ׳ צ״ח) כִּי קְבִיעוּת מִטָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הָיָה אֵצֶל רָחֵל, וְלָזֶה אָמְרָה הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת אִישִׁי פֵּרוּשׁ חֵלֶק הָעוֹדֵף אֶצְלֵךְ הוּא נִגְרָע מֵחֵלֶק לֵאָה, וְאוֹמְרָה וְלָקַחַת וְגוֹ׳ תְּכֵנוּן לוֹמַר כִּי בְּחִינַת הַלֵּדָה תִּתְהַוֶּה מֵרֹב זִקּוּק וּמֵהַתְמָדַת שְׁכוּנַת הַבַּעַל וּכְמַאֲמָרָם ז״ל (חֻלִּין י״א.) בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וּמַעֲשֵׂה הַדּוּדָאִים הֵם סְגֻלָּה לְלֵדָה (זֹהַר ח״א קנ״ז.) לָזֶה אָמְרָה דַּי לְךָ קִיחַת אִישִׁי בְּתְמִידוּת אֶצְלֵךְ כַּנִּזְכָּר וְלָמָּה תּוֹסִיף קִחַת דּוּדָאֵי בְּנִי:

וְטַעַם יַעֲקֹב שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה הֶפְרֵשׁ בֵּין ב׳ נָשָׁיו לְצַד שֶׁאֵין עָלָיו חִיּוּב לֵאָה זוּלַת עוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה (מִשְׁפָּטִים כ״א י׳) לֹא יִגְרָע כִּי לֹא נִשָּׂאָה בִּרְצוֹנוֹ וּבִידִיעָתוֹ וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רָחֵל אִשְׁתּוֹ זֹאת וּבָהּ עָבַד פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה:

לָכֵן יִשְׁכַּב וְגוֹ׳. יֵרָאֶה כִּי בִּרְצוֹן רָחֵל הָיָה הַדָּבָר תָּלוּי, וְאוֹמְרָה לָכֵן פֵּרוּשׁ עַל נְתִינָתֵךְ לִי דּוּדָאִים וְכוּ׳:

אוֹ יִרְצֶה לְשׁוֹן שְׁבוּעָה מִשּׁוּם שֶׁהֵם

(טז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא:

טז וַאֲתָא (נ״י וְעַל) יַעֲקֹב מִן חַקְלָא בְּרַמְשָׁא וּנְפָקַת לֵאָה לְקַדָּמוּתֵהּ וַאֲמַרַת לְוָתִי תֵּיעוֹל אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ בְּיַבְרוּחֵי דְּבְרִי וּשְׁכִיב עִמַּהּ בְּלֵילְיָא הוּא:

רש״י◄ שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ • נָתַתִּי לְרָחֵל שְׂכָרָהּ. בַּלַּיְלָה הוּא • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִיעוֹ שֶׁיָּצָא מִשָּׁם יִשָּׂשכָר (ב״ר).

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי:

יז וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתַהּ דְּלֵאָה וְעַדְּיאַת וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁא:

רש״י◄ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה • שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמְחַזֶּרֶת לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים.

(יח) וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר:

יח וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ אַגְרִי דִּיהַבִית אַמְתִּי לְבַעְלִי וּקְרַת שְׁמֵהּ יִשָּׂשכָר:

(יט) וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב:

יט וְעַדְּיאַת עוֹד לֵאָה וִילִידַת בַּר שִׁיתַּי לְיַעֲקֹב:

(כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים אֹתִי זֶבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן:

כ וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ יָתֵהּ לִי חֶלֶק טַב הָדָא זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵהּ דְּבַעְלִי לְוָתִי אֲרֵי יְלִידִית לֵהּ שִׁתָּא בְּנִין וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ זְבֻלוּן:

רש״י◄ זֶבֶד טוֹב • כְּתַרְגּוּמוֹ. יִזְבְּלֵנִי • לְשׁוֹן בֵּית זְבוּל, הורבריי״א בְּלַעַ״ז. בֵּית מָדוֹר, ׳מֵעַתָּה לֹא תְּהֵא עִקַּר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי, שֶׁיֵּשׁ לִי בָּנִים כְּנֶגֶד כָּל נָשָׁיו׳.

(כא) וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

כא וּבָתַר כֵּן יְלִידַת בְּרַתָּא וּקְרַת יָת שְׁמַהּ דִּינָה:

רש״י◄ דִּינָה • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁדָּנָהּ לֵאָה דִּין בְּעַצְמָהּ: ׳אִם זֶה זָכָר, לֹא תְּהֵא רָחֵל אֲחוֹתִי כְּאַחַת הַשִּׁפָחוֹת׳, וְהִתְפַּלְּלָה עָלָיו וְנֶהֱפַךְ לִנְקֵבָה (ברכות ס).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דְּבָרִים שֶׁאֵין נִקְנִים אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה כִּי לֹא הִקְנִית לָהּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק (כ״ה ל״ג) הִשָּׁבְעָה לִי בְּמֶכֶר בְּכוֹרַת עֵשָׂו: תורה טז

טז) וַתֵּצֵא לֵאָה וְגוֹ׳. טַעַם עֲשׂוֹתָהּ כָּכָה וְלֹא מִן הַמּוּסָר, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּתֵבֵת לְכֵן שֶׁאָמְרָה רָחֵל שֶׁהוּא עַל כֵּן, חָשְׁשָׁה לֵאָה שֶׁתַּחֲזֹר בָּהּ רָחֵל וְלָזֶה קָדְמָה וְיָצְתָה, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְכֵן שְׁבוּעָה, לְצַד שֶׁלֹּא דִּקְדְּקָה רָחֵל לוֹמַר הַלַּיְלָה הַזֹּאת חָשְׁשָׁה שֶׁתִּדְחֶה אוֹתָהּ לְלַיְלָה אַחֶרֶת וַהֲרֵי זוֹ זְרִיזָה וְנִשְׁכֶּרֶת:

עוֹד יֵשׁ לָתֵת טַעַם לְלֵאָה כִּי מִדַּת חֲסִידוּת עָשְׂתָה שֶׁלֹּא הִנִּיחָה עַד שֶׁיִּכָּנֵס אוֹתוֹ צַדִּיק לְאֹהֶל רָחֵל וְתוֹצִיאֶנּוּ מִשָּׁם כִּי יֵשׁ בָּזֶה הַקְפָּדָה וְצַעַר גָּדוֹל לְרָחֵל וְקִנְאָה גְּדוֹלָה לָזֶה קָדְמָה קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס אֶצְלָהּ, וְאֵין זֶה אֶלָּא מִדָּה טוֹבָה וַחֲסִידָה וְכָל מְגַמָּתָהּ שֶׁל אוֹתָהּ צַדֶּקֶת לְהַעֲמִיד נִטְעֵי נֶאֱמָן, וַה׳ עֵד בַּדָּבָר כִּי נָתַן שְׂכָרָהּ דִּכְתִיב וַיִּשְׁמַע וְגוֹ׳ וְעַיֵּן בְּסָמוּךְ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק זֶה:

שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ נָתַתִּי שָׂכָר לַזּוֹלֶת בַּעֲדֶךָ עוֹד נִתְכַּוְּנָה שֶׁשָּׂכְרָהּ ב׳ דְּבָרִים לִינָה וְזִקָּה:

בַּלַּיְלָה הוּא. פֵּרוּשׁ בִּרְצוֹנוֹ וְדַעְתּוֹ שֶׁהִסְכִּים עַל הַדָּבָר: תורה יז

יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים. מַגִּיד שֶׁהִתְפַּלְּלָה לַה׳:

עוֹד יִרְצָה כִּי הֵבִין וְיָדַע כַּוָּנָתָהּ בַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא לְתַכְלִית מִצְוָה וְאַהֲבָתָהּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְמִצְוֹתָיו וְקִלְקְלָה הַשּׁוּרָה בְּמַעֲשֶׂה זֶה גַּם ה׳ קִלְקֵל הַשּׁוּרָה כִּי כְּפִי הַשּׁוּרָה לֹא הָיוּ עוֹלִים לָהּ אֶלָּא ד׳ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן חֲמִישִׁי יוֹתֵר מֵהַשּׁוּרָה וּבֵן שִׁשִּׁי מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: תורה יח

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:

כב וְעַל דּוּכְרָנָא דְּרָחֵל קֳדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתַהּ יְיָ וִיהַב לַהּ עִדּוּי:

רש״י ◄ **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל •** (ב״ר) זָכַר לָהּ שֶׁמָּסְרָה סִימָנֶיהָ לַאֲחוֹתָהּ וְשֶׁהָיְתָה מְצֻרָה שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה יַעֲקֹב, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים.

וְאַף עֵשָׂו הָרָשָׁע כָּךְ עָלָה בְּלִבּוֹ כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, הוּא שֶׁיִּסַּד הַפַּיָּט: ׳הָאֲדֹמוֹן כְּבַט שֶׁלֹּא חָלָה, צָבָה לְקַחְתָּהּ לוֹ וְנִתְבַּהֲלָה׳.

(כג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי:

כג וְעַדְיָאת וִילִידַת בַּר וַאֲמֶרֶת כְּנַשׁ יְיָ יָת חִסּוּדִי:

רש״י ◄ **אָסַף •** הִכְנִיסָהּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא תִּרָאֶה, וְכֵן: (ישעיה ד) ״אֶסֹּף חֶרְפָּתֵנוּ״, (שמות ט) ״וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה״, (יואל ד) ״אָסְפוּ נָגְהָם״, (ישעיה ס) ״וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף״, לֹא יִטָּמֵן. **חֶרְפָּתִי •** שֶׁהָיִיתִי לְחֶרְפָּה שֶׁאֲנִי עֲקָרָה, וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלַי שֶׁאֲעֲלֶה לְחֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע. וְאַגָּדָה: כָּל זְמַן שֶׁאֵין לְאִשָּׁה בֵּן, אֵין לָהּ בְּמִי לִתְלוֹת סִרְחוֹנָהּ, מִשֶּׁיֵּשׁ לָהּ בֵּן, תּוֹלָה בּוֹ: מִי שָׁבַר כְּלִי זֶה? בִּנְךָ. מִי אָכַל תְּאֵנִים אֵלּוּ? בִּנְךָ.

(כד) וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר:

כד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסֵף יְיָ לִי בַּר אָחֳרָן:

רש״י ◄ **יֹסֵף ה׳ לִי בֵּן אַחֵר •** יוֹדַעַת הָיְתָה בִּנְבוּאָה שֶׁאֵין יַעֲקֹב עָתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. אָמְרָה: ׳יְהִי רָצוֹן שֶׁאוֹתוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְהַעֲמִיד, יְהֵא מִמֶּנִּי׳. לְכָךְ לֹא הִתְפַּלְּלָה אֶלָּא עַל בֵּן אַחֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש״פ ויצא תשכ״ט)

וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף (ל, כד) רַשִׁ״י פֵּרֵשׁ לְעֵיל שֶׁכָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ״עַל כֵּן״ מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוּסִין, וְהַיְנוּ יְהוּדָה וְדָן, שֶׁהָיוּ יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים אֶלֶף. וְקָשֶׁה, הֲרֵי בְּנֵי יוֹסֵף הָיוּ יוֹתֵר מִשִּׁבְעִים אֶלֶף. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שְׁנֵי טְעָמִים לִקְרִיאַת שֵׁם ״יוֹסֵף״. **א. אָסַף** אֱלֹקִים אֶת חֶרְפָּתִי. **ב. יוֹסֵף** ה׳ לִי בֵּן אַחֵר. אֶלָּא שֶׁהַטַּעַם הָרִאשׁוֹן לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכָּתוּב, שֶׁכֵּן רָחֵל לֹא רָצְתָה לְפָרְסֵם שֶׁקְּרָאָה לִבְנָהּ בְּשֵׁם כָּזֶה שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ שֶׁמֵּעַתָּה יִהְיֶה לָהּ בְּמִי לִתְלוֹת אֶת סִרְחוֹנָהּ, וְלָכֵן אַף הַכָּתוּב כִּסָּה טַעַם זֶה. מוּבָן, אַפּוֹא, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִכְתֹּב ״עַל כֵּן״, לֹא בַּטַּעַם הָרִאשׁוֹן וְאַף לֹא בַּטַּעַם הַשֵּׁנִי (שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה הַטַּעַם הַיָּחִיד).

(כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי:

כה וַהֲוָה כַּד יְלִידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵיהַךְ לְאַתְרִי וּלְאַרְעִי:

רש״י ◄ **כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף •** מִשֶּׁנּוֹלַד שְׁטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: (עובדיה א יח) ״וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה, וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ״, אֵשׁ בְּלֹא לֶהָבָה אֵינוֹ שׁוֹלֵט לְמֵרָחוֹק, מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף בָּטַח יַעֲקֹב בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְרָצָה לָשׁוּב.

(כו) תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

כו הַב יָת נְשַׁי וְיָת בְּנַי דִּי פְּלָחִית יָתָךְ בְּהֵן וְאֵזֵיל אֲרֵי אַתְּ יְדַעְתָּ יָת פָּלְחָנִי דִּפְלַחְתָּךְ:

רש״י ◄ **תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְגוֹ׳ •** אֵינִי רוֹצֶה לָצֵאת כִּי־אִם בִּרְשׁוּת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים וְגוֹ׳. מַגִּיד הַכָּתוּב כִּי הֲגַם שֶׁעָלְתָה זִכְרוֹנָהּ לְפָנָיו עוֹד הֻצְרְכָה לִתְפִלָּה כְּאוֹמְרוֹ וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ וְגוֹ׳: עוֹד יוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי ה׳ זוֹכֵר אֶת חֲסִידָיו מִבְּלִי שֶׁיִּצְעָקוּ אֵלָיו, לָזֶה אָמַר וַיִּזְכֹּר וְגוֹ׳ וְאַחַר כָּךְ וַיִּשְׁמַע וְגוֹ׳ לוֹמַר שֶׁקֹּדֶם שֶׁהִתְפַּלְּלָה עָלָה זִכְרוֹנָהּ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ: תורה כג

(כז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃

כז וַאֲמַר לֵהּ לָבָן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ בְּדִילָךְ׃

רש״י◄ **נִחַשְׁתִּי•** מְנַחֵשׁ הָיִיתִי, נִסִּיתִי בִּנְחוּשׁ שֶׁלִּי שֶׁעַל־יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרָכָה, כְּשֶׁבָּאתָ לְכָאן לֹא הָיוּ לִי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל כט) ״וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן״. אֶפְשָׁר יֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְהוּא שׁוֹלֵחַ בִּתּוֹ אֵצֶל הָרוֹעִים? וְעַכְשָׁו הָיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לא) ״וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן״.

◆ יום חמישי י׳ כסלו ◆

(כח) וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃

כח וַאֲמַר פְּרֵישׁ אַגְרָךְ עֲלַי וְאֶתֵּן׃

רש״י◄ **נָקְבָה שְׂכָרְךָ•** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳פְּרֵישׁ אַגְרָךְ׳.

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃

כט וַאֲמַר לֵהּ אַתְּ יְדַעְתְּ יָת דִּפְלְחִתָּךְ וְיָת דַּהֲוָה בְעִירָךְ עִמִּי׃

רש״י◄ **וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי•** אֶת חֶשְׁבּוֹן מִעוּט מִקְנְךָ שֶׁבָּא לְיָדִי מִתְּחִלָּה כַּמָּה הָיוּ.

(ל) כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃

ל אֲרֵי זְעֵיר דִּי הֲוָה לָךְ קֳדָמַי וּתְקֵיף לְמִסְגֵּי וּבָרִיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתַי אֶעְבֵּיד אַף אֲנָא לְבֵיתִי׃

רש״י◄ **לְרַגְלִי•** (ב״ר) עִם רַגְלִי, בִּשְׁבִיל בִּיאַת רַגְלִי בָּאת אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה, כְּמוֹ: (שמות יא) ״הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ״, (שופטים ח) ״לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלַי״, הַבָּאִים עִמִּי. **גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי•** לְצֹרֶךְ בֵּיתִי, עַכְשָׁו אֵין עוֹשִׂין לְצָרְכִּי אֶלָּא בָּנַי, וְצָרִיךְ (אֲנִי) לִהְיוֹת עוֹשֶׂה גַּם אֲנִי עִמָּהֶם לְסָמְכָן, וְזֶהוּ ׳גַּם׳.

(לא) וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃

לא וַאֲמַר מָה אֶתֵּן לָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא תִתֵּן לִי מִדַּעַם אִם תַּעְבֵּד לִי פִּתְגָּמָא הָדֵין אֶתוּב אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטַּר׃

(לב) אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃

לב אֶעְבַּר בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵין הַעְדֵי (נ״י אַעְדִּי) מִתַּמָּן כָּל אִמַּר נְמוֹר וּרְקוֹעַ וְכָל אִמַּר שְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וּרְקוֹעַ וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וִיהֵי אַגְרִי׃

רש״י◄ **נָקֹד•** מְנֻמָּר בַּחֲבַרְבּוּרוֹת דַּקּוֹת כְּמוֹ נְקֻדּוֹת, פונטר״א בְּלַעַ״ז. **טָלוּא•** לְשׁוֹן טְלָאִים, חֲבַרְבּוּרוֹת רְחָבוֹת. **חוּם•** שָׁחוּם, דּוֹמֶה לְאָדֹם, רוש״ו בְּלַעַ״ז, לְשׁוֹן מִשְׁנָה שְׁחַמְתִּית וְנִמְצֵאת לְבָנָה, לְעִנְיַן הַתְּבוּאָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) הָסֵר מִשָּׁם וְגוֹ׳. מִדְּבָרָיו מוּכָח כִּי לֹא יִהְיֶה לְחֶלְקוֹ אֶלָּא נְקֻדִּים וּטְלָאִים בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים אֲבָל עֲקֻדִּים אֵינָם לְחֶלְקוֹ, וּמִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ מַשְׁמַע שֶׁלָּקַח גַּם הָעֲקֻדִּים:

וְנִרְאֶה כִּי יַעֲקֹב בִּתְנָאוֹ לֹא רָצָה שֶׁיִּטֹּל בְּחֶלְקוֹ עֲקֻדִּים. וְטַעֲמוֹ הוּא כִּי אִם יִקַּח גַּם הָעָקֹד יִצְטָרֵךְ לְהָסִירוֹ גַּם כֵּן מִצֹּאן לָבָן, וּמֵעַתָּה אֵין סִימָן הַלֵּבָן בְּכָל הַצֹּאן לְיַחֲמָנָה הַצֹּאן אֵלָיו וַהֲרֵי הוּא יְגִיעַ לָרִיק, כִּי לֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ

וְהָיָה שְׂכָרִי• אוֹתָן שֶׁיִּוָּלְדוּ מִכָּאן וּלְהַבָּא נְקֻדִּים וּטְלֻאִים בָּעֵזִים וּשְׁחוּמִים בַּכְּשָׂבִים יִהְיוּ שֶׁלִּי, וְאוֹתָן שֶׁיֶּשְׁנָן עַכְשָׁו, הַפְרֵשׁ מֵהֶם וְהַפְקִידֵם בְּיַד בָּנֶיךָ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מֵעַתָּה: ׳אֵלּוּ הָיוּ שָׁם מִתְּחִלָּה׳, וְעוֹד שֶׁלֹּא תֹּאמַר לִי: ׳עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים שֶׁהֵן נְקֻדִּים וּטְלֻאִים, תֵּלַדְנָה הַנְּקֵבוֹת מִכָּאן וָאֵילָךְ׳.

(לג) וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי:

לג וְתַסְהֵד בִּי זָכוּתִי בְּיוֹם דִּמְחָר אֲרֵי תֵּיעוֹל עַל אַגְרִי קֳדָמָךְ כֹּל דִּי לֵיתוֹהִי נְמוֹר וּרְקוּעַ בְּעִזַּיָּא וּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא גְּנוּבָא הוּא עִמִּי:

רש״י◄ וְעָנְתָה־בִּי וְגוֹ׳• אִם תַּחְשְׁדֵנִי שֶׁאֲנִי נוֹטֵל מִשֶּׁלְּךָ כְּלוּם, תַּעֲנֶה בִּי צִדְקָתִי, כִּי תָּבֹא צִדְקָתִי וְתָעִיד עַל שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ, שֶׁלֹּא תִּמְצָא בְּעֶדְרִי כִּי־אִם נְקֻדִּים וּטְלֻאִים. וְכָל שֶׁתִּמְצָא בָּהֶן שֶׁאֵינוֹ נָקֹד, אוֹ טָלוּא, אוֹ חוּם, בְּיָדוּעַ שֶׁגְּנַבְתִּיו לְךָ וּבִגְנֵבָה הוּא שָׁרוּי אֶצְלִי.

(לד) וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ:

לד וַאֲמַר לָבָן בְּרָם לְוֵי יְהֵי כְּפִתְגָּמָךְ:

רש״י◄ הֵן• לְשׁוֹן קַבָּלַת דְּבָרִים. לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ• הַלְוַאי שֶׁתַּחְפֹּץ בְּכָךְ.

(לה) וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:

לה וְאַעְדִּי בְּיוֹמָא הַהוּא יָת תְּיָשַׁיָּא רְגוֹלַיָּא וּרְקוּעַיָּא וְיָת כָּל עִזַּיָּא נְמוֹרְתָא וּרְקוּעַתָא כֹּל דִּי חִוָּר בֵּהּ וְכָל דִּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וִיהַב בְּיַד בְּנוֹהִי:

רש״י◄ וַיָּסַר• לָבָן בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ׳. הַתְּיָשִׁים• עִזִּים זְכָרִים. כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ• כָּל אֲשֶׁר הָיְתָה בּוֹ חֲבַרְבּוּרוֹת לְבָנוֹת. וַיִּתֵּן• לָבָן בְּיַד בָּנָיו.

(לו) וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת:

לו וְשַׁוִּי מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יָת עָנָא דְּלָבָן דְּאִשְׁתְּאֲרָן:

רש״י◄ הַנּוֹתָרֹת• הָרְעוּעוֹת שֶׁבָּהֶן, הַחוֹלוֹת וְהָעֲקֵרוֹת, שֶׁאֵינָן אֶלָּא שִׁירַיִם, אוֹתָן מָסַר לוֹ.

(לז) וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת:

לז וּנְסִיב לֵהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דִּלְבָן רַטִּיבִין דִּדְלוּז וְדִדְלוּף וְקַלִּיף בְּהוֹן קְלִפִּין חִוָּרִין קְלוּף חִוָּר דִּי עַל חוּטְרַיָּא:

רש״י◄ מַקַּל לִבְנֶה• עֵץ הוּא וּשְׁמוֹ לִבְנֶה, כְּמַה דְּתִימָא: (הושע ד) ״תַּחַת אַלּוֹן וְלִבְנֶה״. וְאוֹמֵר אֲנִי, הוּא שֶׁקּוֹרִין טרימב״ל, שֶׁהוּא לָבָן. לַח• כְּשֶׁהוּא רָטֹב. וְלוּז• וְעוֹד לָקַח מַקֵּל לוּז, עֵץ שֶׁגְּדֵלִין בּוֹ אֱגוֹזִים דַּקִּים, קולדר״י בְּלַע״ז. וְעַרְמוֹן• קשטניי״ר בְּלַע״ז. פְּצָלוֹת• קְלוּפִים קְלוּפִים, שֶׁהָיָה עוֹשֵׂהוּ מְנֻמָּר. מַחְשֹׂף הַלָּבָן• גִּלּוּי לֹבֶן שֶׁל מַקֵּל, כְּשֶׁהָיָה קוֹלְפוֹ הָיָה נִרְאֶה וְנִגְלֶה לֹבֶן שֶׁלּוֹ בִּמְקוֹם הַקְּלוּף.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁל יַעֲקֹב לְרַמּוֹת לָבָן בְּשׁוּם אֹפֶן בְּעוֹלָם וְחָשַׁב שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הָעָקֹד יִמְצָא שֶׁיֶּחֱמוּ הַצֹּאן לֵילֵד גַּם כֵּן הַנָּקֹד וְהַטָּלוּא שֶׁהוּא לוֹקֵחַ לְעַצְמוֹ. וּכְמוֹ כֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (מ׳) וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל עָקֹד וְהָיוּ יוֹלְדוֹת נְקֻדִּים וּטְלֻאִים וְהַחוּם שֶׁיֶּחֱמוּ אֶל הַנִּמּוּר, וְהָרַמָּאי לָבָן נִתְחַכֵּם לְדַעַת זוֹ וְנָטַל הַכֹּל עָקֹד נָקֹד וְטָלוּא, עוֹד נִתְחַכֵּם וְהֵסִיר כָּל אֲשֶׁר לָבָן בּוֹ תִּפַּחְדָנָה עַצְמוֹתָיו כִּי לֹא כֵן הָיָה הַתְּנַאי שֶׁאִם כֵּן מִנַּיִן יָצְאוּ עָקֹד אוֹ נָקֹד אוֹ טָלוּא, וּמֵעַתָּה פָּקַע שִׁכְרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, מִטַּעַם זֶה נִתְחַכֵּם יַעֲקֹב לָקַחַת שְׁכַר טָרְחוֹ וַיֵּצֵג הַמַּקְלוֹת וְלָקַח לְעַצְמוֹ גַּם הָעֲקֻדִּים, כִּי מִמַּה שֶׁהֵסִירָם לָבָן גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי בְּאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמְרוֹ (ל״ט) וַתֵּלַדְנָן הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים וְכָל שְׁלֹשֶׁת הַמִּינִים בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְעַל לָבָן נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי ה׳) וּבְחַבְלֵי חַטָּאתוֹ יִתְּמָךְ: תורה לג

(לח) **וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת:**

רש״י ◄ **וַיַּצֵּג** • תַּרְגּוּמוֹ: ׳וּדְעִיץ׳, לְשׁוֹן תְּחִיבָה וּנְעִיצָה הִיא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּגְּמָרָא: ׳דָּצָה וְשַׁלְפַהּ׳, ׳דָּץ בֵּיהּ מִידִי׳, דָּצָה כְּמוֹ דְּעָצָה, אֶלָּא שֶׁמְּקַצֵּר אֶת לְשׁוֹנוֹ. **בָּרְהָטִים** • בִּמְרוּצוֹת הַמַּיִם, בַּבְּרֵכוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ לְהַשְׁקוֹת שָׁם הַצֹּאן. **אֲשֶׁר תָּבֹאנָה וְגוֹ׳** • בָּרְהָטִים אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת, שָׁם הִצִּיג הַמַּקְלוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן. **וַיֵּחַמְנָה וְגוֹ׳** • (ב״ר) הַבְּהֵמָה רוֹאָה אֶת הַמַּקְלוֹת וְהִיא נִרְתַּעַת לַאֲחוֹרֶיהָ, וְהַדָּכָר רוֹבְעָהּ, וְיוֹלֶדֶת כַּיּוֹצֵא בּוֹ. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר: הַמַּיִם נַעֲשִׂין זֶרַע בְּמֵעֵיהֶן וְלֹא הָיוּ צְרִיכוֹת לְזָכָר, וְזֶהוּ: ״וַיֵּחַמְנָה וְגוֹ׳״ (רָצָה לוֹמַר, בְּחִבָּה זוֹ הִתְחַבְּרוּ לְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא)•

לח וּדְעִיץ יָת חוּטְרַיָּא דִּי קַלִּיף בִּרְהָטַיָּא אַתַּר בֵּית שָׁקְיָא דְּמַיָּא אַתַּר דְּאָתָן (נ״י דְּאָתְיָן) עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקֳבְלֵהוֹן דְּעָנָא וּמִתְיַחֲמָן בְּמֵיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי:

(לט) **וַיֵּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְנָה הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים:**

רש״י ◄ **אֶל־הַמַּקְלוֹת** • אֶל מַרְאוֹת הַמַּקְלוֹת. **עֲקֻדִּים** • מְשֻׁנִּים בִּמְקוֹם עֲקִידָתָן, הֵם קַרְסֻלֵּי יְדֵיהֶן וְרַגְלֵיהֶן•

לט וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחוּטְרַיָּא וִילִידָא עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין:

(מ) **וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן:**

רש״י ◄ **וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב** • הַנּוֹלָדִים עֲקֻדִּים נְקֻדִּים, הִבְדִּיל וְהִפְרִיד לְעַצְמָן וְעָשָׂה אוֹתָן עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ, וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָעֵדֶר הֶעָקוּד לִפְנֵי הַצֹּאן, וּפְנֵי הַצֹּאן הַהוֹלְכוֹת אַחֲרֵיהֶם צוֹפוֹת אֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד״, שֶׁהָיוּ פְּנֵי הַצֹּאן אֶל הָעֲקֻדִּים וְאֶל כָּל חוּם שֶׁמָּצָא בְּצֹאן לָבָן. **וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים** • כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

מ וְאַמְרֵיָא אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב וִיהַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל דִּרְגּוֹל וְכָל דִּשְׁחוּם בְּעָנָא דְּלָבָן וְשַׁוִּי לֵהּ עֲדִרִין בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עֲרַבְנוּן עִם עָנָא דְּלָבָן:

(מא) **וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמַּקְלוֹת:**

רש״י ◄ **הַמְקֻשָּׁרוֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳הַבְּכִירוֹת׳, וְאֵין לוֹ עֵד בַּמִּקְרָא. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם (שמואל ב טו) ״אֲחִיתֹפֶל בַּקּוֹשְׁרִים״, (שם) ״וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אַמִּיץ״, אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עִבּוּרָן.

מא וַהֲוֵי בְּכָל עִדַּן דְּמִתְיַחֲמָן עָנָא מְבַכַּרְתָּא וּמְשַׁוֵּי יַעֲקֹב יָת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בִּרְהָטַיָּא לְיַחֲמוּתְהוֹן בְּחוּטְרַיָּא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מ) פְּנֵי הַצֹּאן אֶל עָקֹד. טַעַם שֶׁלֹּא אָמַר אֶל נָקֹד אוֹ אֶל טָלוּא אוּלַי כִּי יוֹתֵר יֶחֱמוּ הַצֹּאן אֶל מִין זֶה מֵהַב׳ אֲחֵרִים:

וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים וְגוֹ׳. נִתְכַּוֵּן בָּזֶה כְּדֵי שֶׁתָּמִיד לֹא יִהְיוּ הַצֹּאן מִסְתַּכְּלִין אֶלָּא בְּאוֹתָן מִינִים וְלֹא בִּשְׁאָר מִינִים שֶׁבָּזֶה לֹא יֵלְדוּ כְּלָל כִּי אִם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, שֶׁאִם לֹא כֵּן יִצְטָרֵךְ יַעֲקֹב לָתֵת מִצֹּאנוֹ לְלָבָן כְּשֶׁתֵּלֵדְנָה מִין שֶׁאֵינוֹ עָקֹד וְטָלוּא וְכוּ׳: תורה מא

מא) וְהָיָה בְּכָל יַחֵם וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לְמָה יַעֲשֶׂה יַעֲקֹב כָּכָה בִּשְׁלָמָא מַה שֶּׁעָשָׂה בִּתְחִלָּה בְּהַצָּגַת הַמַּקְלוֹת הָיָה לְצַד הַהֶכְרֵחַ שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה יָגֵעַ לָרִיק כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, לֹא כֵּן אַחַר שֶׁהָיוּ בַּצֹּאן עֲקֻדִּים וּנְקֻדִּים וְגוֹ׳ לֹא הָיָה לוֹ לִטֹּל הוּא הַמְקֻשָּׁרוֹת וְכוּ׳ שֶׁנִּמְצָא כִּפְי זֶה הוּא נוֹטֵל יוֹתֵר מֵחֲצִי רָוַח וְאֵינוֹ מִן הַדִּין שֶׁכָּל שֶׁלֹּא הִתְנָה עִם בַּעַל הַצֹּאן מִן הַסְּתָם אֵין לָרוֹעֶה לִטֹּל אֶלָּא שְׁלִישׁ הָרָוַח וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק (כ״ט ט״ו) הֲכִי אָחִי אַתָּה, וְכָאן אֵין לְיַעֲקֹב לְהַצִּיל מֵהָרַמַּאי אֶלָּא דָּבָר שֶׁנּוֹגֵעַ לוֹ בַּדִּין מִן הַסְּתָם וְרוֹאֵנִי כִּי נוֹטֵל יוֹתֵר מֵחֲצִי. וְאוּלַי כִּי צֹאן הַמְקֻשָּׁרוֹת לֹא הָיוּ יוֹלְדוֹת הַכֹּל עֲקֻדִּים וְגוֹ׳ אֶלָּא עַל הָרֹב וְהָיָה לָבָן נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד בַּמְקֻשָּׁרוֹת וְכָל חֵלֶק הָעֲטָפִים וְהָיָה מַגִּיעַ לְחֶלְקוֹ ב׳ שְׁלִישִׁים, וְהַגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וְהַקְּשׁוּרִים לְיַעֲקֹב פֵּרוּשׁ רֹב הַקְּשׁוּרִים. אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַצִּיל שְׁאָר גְּזֵלוֹת שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לוֹ: תורה מב

(מב) וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב:

מב וּבְלַקִּישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וַהֲווֹ לַקִּישָׁא לְלָבָן וּבַכִּירַיָּא לְיַעֲקֹב:

רש״י ◄ **וּבְהַעֲטִיף • לְשׁוֹן אַחוּר, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וּבְלַקִּישׁוּת׳. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם:** (ישעיה ג) **״הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת״, לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת, כְּלוֹמַר מִתְעַטְּפוֹת בְּעוֹרָן וְצַמְרָן, וְאֵינָן מִתְאַוּוֹת לְהִתְיַחֵם עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים.**

(מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:

מג וּתְקֵיף גַּבְרָא לַחֲדָא לַחֲדָא וַהֲווֹ לֵהּ עָן סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִּין וְגַמְלִין וַחֲמָרִין:

רש״י ◄ **צֹאן רַבּוֹת • פָּרוֹת וְרָבוֹת יוֹתֵר מִשִּׁאָר צֹאן. וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים • מָכַר צֹאנוֹ בְּדָמִים יְקָרִים, וְלוֹקֵחַ לוֹ כָּל אֵלֶּה.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ ויצא, יו״ד כסלו, ה׳תשי״ט)

עַל הַפָּסוּק "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד" - מְבָאֵר אַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי כָּפָל הַלָּשׁוֹן "מְאֹד מְאֹד":

"מְאֹד" - הוּא עִנְיָן הָרִבּוּי שֶׁבָּא מִצַּד הִתְחַלְּקוּת הַגְּבוּרוֹת. הַיְינוּ, גְּבוּרוֹת עֶלְיוֹנוֹת דְּיִצְחָק, כְּמוֹ גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים, שֶׁמִּצַּד הַגְּבוּרוֹת יוֹרְדִים הַגְּשָׁמִים טִיפִּין טִיפִּין בְּרִיבּוּי, וְזֶהוּ גַּם שֶׁבְּבִרְכַּת יִצְחָק נֶאֱמַר "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים", בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, שֶׁבְּחִינָה זוֹ הִיא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בְּמַתַּן־תּוֹרָה נֶאֱמַר "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים גוֹ׳", וּבְלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ זַ״ל "מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעֲנוּם", כֵּיוָן שֶׁהַגְּבוּרוֹת הֵן מְקוֹר הַהַשְׁפָּעָה.

אָמְנָם, הָעִנְיָן דְּ"מְאֹד מְאֹד" בִּ׳ פְּעָמִים - נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים שֶׁהָיְתָה אֵצֶל יַעֲקֹב, בְּחִינַת עוֹלָם הַתִּיקּוּן, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַגְּבוּרוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת דְּיִצְחָק, גְּבוּרוֹת דְּתֹהוּ, וּלְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת לָבָן, לוֹבָן הָעֶלְיוֹן, עַל שֵׁם "שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל", כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "מְאֹד יוֹתֵר מֵאָבִיו (יִצְחָק), מְאֹד יוֹתֵר מִלָּבָן". וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַתִּיקּוּן הוּא לְמַעְלָה גַּם מִתֹּהוּ. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד" - שֶׁזֶּהוּ מִצַּד עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים בְּאֶרֶץ שִׁבְעָה עֲמָמִין לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל".

וְהָעִנְיָן בָּזֶה: אַבְרָהָם - שֶׁ"כָּתוּב בּוֹ וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד, פַּעַם אַחַת" (דְּלֹא כְּיַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ בִּ׳ פְּעָמִים מְאֹד) - לֹא הִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, לְבָרֵר אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם. וְגַם מַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּאַבְרָהָם הָעִנְיָן דְּ"הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן" - הֲרֵי עִנְיָן זֶה הָיָה רַק בְּדֶרֶךְ עֲרַאי וּלְפִי שָׁעָה, וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מָה אֵירַע לְיוֹצְאֵי חֶלְצֵיהֶם שֶׁל הַגֵּרִים שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ עַל־יְדֵי אַבְרָהָם.

וּכְמוֹ־כֵן יִצְחָק - שֶׁהֲרֵי הָיָה "עוֹלָה תְּמִימָה", וְלֹא יָצָא מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל (אַף שֶׁהָיְתָה עֲדַיִן קוֹדֶם הַבֵּירוּר).

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יַעֲקֹב - נֶאֱמַר בּוֹ "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה":

בִּתְחִילָּה הָיָה יַעֲקֹב בִּבְאֵר שָׁבַע - אֵצֶל יִצְחָק, אֲשֶׁר גַּם בְּהִיוֹתוֹ לְמַטָּה בַּגּוּף הָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב כְּמוֹ לְמַעְלָה, שֶׁלְּכֵן גַּם בְּחַיָּיו נֶאֱמַר "אֱלֹקֵי יִצְחָק", אַף־עַל־פִּי שֶׁ"אֵין הַקָּבָּ"ה מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם".

וּלְאַחֲרֵי־כֵן הָיָה י״ד שָׁנָה בְּבֵית מִדְרָשָׁם שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל עַל הַפָּסוּק "וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא", "בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב, אֲבָל י״ד שָׁנִים שֶׁשִּׁימֵשׁ בְּבֵית עֵבֶר לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה", וּמוּבָן גּוֹדֶל מַעֲלַת מַדְרֵגָתוֹ בְּאוֹתוֹ זְמַן.

וְלַמְּרוֹת זֹאת - הָלַךְ מִשָּׁם "חָרָנָה", אֲשֶׁר נוֹסָף עַל בִּ׳ הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבַּזֹּהַר, אִם קָאֵי עַל מַלְכוּת אוֹ עַל עוֹלְמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה (כְּפִי שֶׁנִּזְכָּר בְּהַמַּאֲמָר), הֲרֵי זֶה קָאֵי גַּם עַל "חָרָנָה" כִּפְשׁוּטוֹ - "חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם (בָּעוֹלָם)", שֶׁזּוֹהִי הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה.

וּבִהְיוֹתוֹ בְּחָרָן - עָסַק בְּבֵירוּר הַחֶמְרִיּוּת כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר וְגוֹ׳", וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּ"וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד", בִּ׳ פְּעָמִים "מְאֹד".

וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה:

הַחִילּוּק בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת הוּא - שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּרוּחָנִיּוּת, וְהַמִּצְוֹת הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת, כְּמוֹ צִיצִית בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וַהֲרֵי תַּכְלִית הַתּוֹרָה הִיא בִּשְׁבִיל הַמִּצְוֹת, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל "גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה", וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "מַעֲשֶׂה גָּדוֹל" - שֶׁהַמַּעֲלָה בָּזֶה הִיא מִצַּד בֵּירוּר הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי. וִיתֵירָה מִזֶּה - בְּבֵירוּר דִּבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מִמַּעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת.

וְזוֹהִי גַּם הוֹרָאָה אֵלֵינוּ בְּעִנְיַן הַשְּׁלִיחוּת:

יָדוּעַ שֶׁרַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ הָיוּ שׁוֹלְחִים שְׁלוּחִים - כְּפִי שֶׁהָיָה בִּימֵי אַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי, שֶׁשָּׁלַח שְׁלוּחִים לְאֶרֶץ־הַקּוֹדֶשׁ, וְכַמְּסוּפָּר שֶׁבִּתְחִילָּה לֹא רָצוּ לִנְסוֹעַ, עַד שֶׁהִבְטִיחַ לִשְׁלוֹחַ לָהֶם אֶת מַאֲמָרֵי הַחֲסִידוּת, וְהָיָה שׁוֹלֵחַ לָהֶם הַמַּאֲמָרִים בִּכְתַב־יַד־קָדְשׁוֹ. וְזוֹהִי הַסִּיבָּה שֶׁבְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל נִמְצְאוּ הַרְבֵּה בִּיכְלָאוּ מִתּוֹרָתוֹ שֶׁל אַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי.

וְהִנֵּה, הַסִּיבָּה לְכָךְ שֶׁלֹּא רָצוּ לִנְסוֹעַ הִיא - בִּגְלַל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יֶחְסַר לָהֶם בְּהָעִנְיָן דְּ"מְאֹד" פַּעַם אַחַת. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן

שֶׁלְּחוּ אוֹתָם, לֹא רַק לְטוֹבַת הַמָּקוֹם, אֶלָּא גַּם לְטוֹבַת עַצְמָם, כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים לְהָעִילוּי דְּ"מְאֹד מְאֹד" בְּ' פְּעָמִים.

וְכֵן הוּא גַּם בְּכָל הַדּוֹרוֹת, עַד לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן - שֶׁכַּאֲשֶׁר נוֹסְעִים בִּשְׁלִיחוּת כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר נְשִׂיא הַדּוֹר, צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁאֵין זֶה רַק לְטוֹבַת הַמָּקוֹם, אֶלָּא גַּם לְטוֹבַת הַשְּׁלוּחִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה אֶצְלָם הָעִנְיָן דְּ"וַיִּפְרוֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד", דְּהַיְינוּ פְּרִיצַת כָּל הַגְּדָרִים, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הֶפְצַת הַחֲסִידוּת בְּשׁוּפִי.

וּכְהַסִּיפּוּר אוֹדוֹת הַחֲסִידִים שֶׁל אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, שֶׁבְּאַחַד הַלֵּילוֹת כְּשֶׁהָיָה מֶזֶג הָאֲוִיר טוֹב ("אַ גוּטֶע פַּאגאָדע"), חָזְרוּ מַאֲמַר חֲסִידוּת בַּחוּץ, וּבֵינְתַּיִם הִתְחִיל לָרֶדֶת גֶּשֶׁם, וְכַאֲשֶׁר הִבְחִינוּ שֶׁיָּצָא גּוֹי מִבִּנְיָן אֶחָד, נִכְנְסוּ הַ"חוֹזְרִים" לְשָׁם לְהַמְשִׁיךְ בַּחֲזָרַת הַמַּאֲמָר, וְאַחַר־כָּךְ נוֹדַע שֶׁהָיָה זֶה מָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהִכָּנֵס אֵלָיו, וּבִפְרָט לְדִבְרֵי תּוֹרָה. וְנִתְבַּלְבְּלוּ הַחֲסִידִים מִזֶּה, וְנִכְנְסוּ לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, וְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי שָׂחַק ("האָט זיך אויסגעלאַכט") מִכָּל הַמְּאוֹרָע.

וְזֶהוּ אֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּ"וּפְרַצְתָּ" - שֶׁאֲפִילוּ הַגְּדָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לִכְאוֹרָה אֲחִיזָה בְּ'שׁוּלְחָן עָרוּךְ', נִפְרָצִים גַּם הֵם!

לא (א) **וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה:**

א וּשְׁמַע יָת פִּתְגָמֵי בְּנֵי לָבָן דְּאָמְרִין נְסִיב יַעֲקֹב יָת כָּל דִּי לְאָבוּנָא וּמִדִּי לְאָבוּנָא קְנָא יָת כָּל נִכְסַיָּא הָדֵין:

רש"י◄ **עָשָׂה • כָּנַס, כְּמוֹ:** (שמואל א יד) "וַיַּעַשׂ חַיִל, וַיַּךְ אֶת עֲמָלֵק".◆

(ב) **וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם:**

ב וַחֲזָא יַעֲקֹב יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן וְהָא לֵיתוֹהִי עִמֵּהּ כְּמֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַדְמוֹהִי:

(ג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:**

ג וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תּוּב לְאַרְעָא דַאֲבָהָתָךְ וּלְיַלְדָתָךְ וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ:

רש"י◄ **שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ • וְשָׁם "אֶהְיֶה עִמָּךְ", אַבָל בְּעוֹדְךָ מְחֻבָּר לַטָּמֵא, אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ** (ב"ר).◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 201)

בְּעוֹדְךָ מְחֻבָּר לַטָּמֵא אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ (רש"י לא, ג) לְפִי שִׁיטַת רַשִׁ"י בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לֹא הָיְתָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הָאָבוֹת קְדֻשָּׁה מְיֻחֶדֶת. וְאָזִיל כָּאן לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁהַמְּנִיעָה לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה הָיְתָה הַחִבּוּר לַטָּמֵא, לֹא שְׁהוּתוֹ בְּחוּץ לָאָרֶץ.

(ד) **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ:**

ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב וּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה לְחַקְלָא לְוַת עָנֵהּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וַיַּרְא יַעֲקֹב וְגוֹ' וַיֹּאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב. צָרִיךְ לָדַעַת מַה קָּשֶׁר וְשַׁיָּכוּת לְב' מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ:

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְהַקְדִּים ב' דְּבָרִים שֶׁמִּסִּבָּתָם עָשָׂה יַעֲקֹב מַה שֶׁעָשָׂה שֶׁבָּרַח בְּלֹא יְדִיעַת לָבָן, שֶׁזּוּלַת זֶה לֹא הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא יְדִיעַת לָבָן, אוֹ עֲדַיִן הָיָה מִתְעַכֵּב שָׁם יָמִים, וְהוּא שֶׁאִם לֹא רָאָה פְּנֵי לָבָן וְדִבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ הַגַּם שֶׁבָּאָה אֵלָיו הַנְּבוּאָה לָלֶכֶת הָיָה הוֹלֵךְ בִּידִיעַת לָבָן כִּי לֹא נִמְכַּר יַעֲקֹב לְעֶבֶד לוֹ וְלִרְצוֹנוֹ הָיָה עִמּוֹ, אֶלָּא לְצַד דִּבְרֵי בָּנָיו וּפְנֵי לָבָן מְשֻׁנּוֹת הָיָה חָשׁ שֶׁיִּגְזֹל מִמֶּנּוּ כָּל יְגִיעוֹ, וְהוּא שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף (פָּסוּק ל"א) כִּי יָרֵאתִי פֶּן תִּגְזֹל וְגוֹ', וְאִם לֹא הָיְתָה בָּאָה אֵלָיו הַנְּבוּאָה לָלֶכֶת הַגַּם שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן לֹא הָיָה מְמַהֵר לָלֶכֶת בְּאוֹתוֹ זְמַן עַד שֶׁיִּתְחַכֵּם לָקַחַת רְצוֹנוֹ בְּאֹרֶךְ הַיָּמִים אָז יִפְרֹד מִמֶּנּוּ, וְיֵשֶׁב שָׁם יָמִים בְּאֹפֶן, וּמֵאֲמָצְעוּת ב' דְּבָרִים דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן וְשִׁנּוּי פָּנָיו, וְדִבְרֵי ה', לָזֶה עָשָׂה כָּל הָאָמוּר בְּעִנְיָן, לָזֶה סְמָכָם הַכָּתוּב יַחַד: תורה ג

רש״י◄ **וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה•** לְרָחֵל תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ לְלֵאָה, שֶׁהִיא הָיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת, שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִזְדַּוֵּג יַעֲקֹב עִם לָבָן, וְאַף בָּנֶיהָ שֶׁל לֵאָה מוֹדִים בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי בֹּעַז וּבֵית דִּינוֹ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, אוֹמְרִים: ״כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם וְגוֹ׳״, הִקְדִּימוּ רָחֵל לְלֵאָה.

(ה) **וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי:**

ה וַאֲמַר לְהֵן חָזֵי אֲנָא יָת סְבַר אַפֵּי אֲבוּכֶן אֲרֵי לֵיתוֹהִי עִמִּי כְּמֵאִתְמָלִי וּמִתְקַדְּמוֹהִי וֵאלָהֵהּ דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעְדִּי:

(ו) **וְאַתֵּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן:**

ו וְאַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי בְּכָל חֵילִי פְּלַחִית יָת אֲבוּכֶן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 147 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

מְלַאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה

כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן: (לא, ו)

כָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּסוֹף הִלְכוֹת שְׂכִירוּת: ״כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּזַהֵר בַּעַל־הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְזֹל שְׂכַר עָנִי, וְלֹא יְעַכְּבֶנּוּ, כָּךְ הֶעָנִי מְזַהֵר שֶׁלֹּא יִגְזֹל מְלֶאכֶת בַּעַל־הַבַּיִת, וִיבַטֵּל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן.. וְכֵן חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ, שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן...״.

נִמְצָא, דְּזֶה שֶׁ״חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ״ לְמַדִּים מֵעֲבוֹדַת יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן הָאֲרַמִּי בְּחָרָן.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל (אבות פרק ב משנה טז) ״נֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתֶּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ״, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם הַ״פּוֹעֲלִים״ שֶׁחַיָּבִים לַעֲשׂוֹת אֶת ״מְלֶאכֶת בַּעַל־הַבַּיִת״ - הַקָּבָּ״ה.

וְהִנֵּה, אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁ״מְלֶאכֶת בַּעַל־הַבַּיִת״ בַּעֲבוֹדַת ה׳ הִיא דַּוְקָא כְּשֶׁעוֹסְקִים בִּדְבָרִים נַעֲלִים, כְּגוֹן תּוֹרָה וּתְפִלָּה, אַךְ כְּשֶׁמִּתְעַסְּקִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, אֵין זוֹ מְלַאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה, שֶׁלְּמֵדִים דִּינֵי מְלֶאכֶת פּוֹעֵל דַּוְקָא מֵעֲבוֹדַת יַעֲקֹב אֵצֶל לָבָן, שֶׁלֹּא הָיְתָה בַּאֲוִירָה קְדוֹשָׁה כְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא בְּחָרָן שֶׁהָיָה ״חֲרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם״, וַאֲפִילוּ מָקוֹם כָּזֶה הֶעֱלָה יַעֲקֹב, וְעָשָׂהוּ מָכוֹן לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּכְמוֹ כֵן בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּשֶׁמִּתְעַסְּקִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, מָקוֹם שֶׁ״אֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ״ (לשון אדמו״ר הזקן בתניא פרק ל״ו), וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לִהְיוֹת מָקוֹם אֲשֶׁר בּוֹ יִתְגַּלֶּה אוֹר קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִנֵּה עֲבוֹדָה כָּזוֹ נִקְרֵאת ״מְלַאכְתּוֹ״ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, כִּי הֲרֵי זֶהוּ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה שְׁכִינָתוֹ גַּם בְּמָקוֹם כָּזֶה, וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ״ל (תנחומא נשא טז, ובכמה מקומות. וראה תניא ריש פרק ל״ו) ״נִתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״.

(ז) **וַאֲבִיכֶן הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי:**

ז וַאֲבוּכֶן שַׁקַּר בִּי וְאַשְׁנִי יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא שְׁבָקֵהּ יְיָ לְאַבְאָשָׁא עִמִּי:

רש״י◄ **עֲשֶׂרֶת מֹנִים•** אֵין ׳מוֹנִים׳ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. **מֹנִים•** לְשׁוֹן סְכוּם כְּלַל הַחֶשְׁבּוֹן, וְהֵן עֲשִׂירִיּוֹת, לָמַדְנוּ שֶׁהֶחֱלִיף תְּנָאוֹ מֵאָה פְּעָמִים.

(ח) **אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים:**

ח אִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר נְמוֹרִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר רְגוֹלִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ וְאִם תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַעַם נָכוֹן כִּי הוּא רוֹאֶה כִּי שֶׁלְּךָ גָּדוֹל מִשֶּׁלּוֹ וּפָרַצְתָּ מְאֹד, לָזֶה אָמַר וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי וְזוֹ בְּרָכָה מֵאֵת ה׳: תורה ו

ז) וַאֲבִיכֶן וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא הַהִתּוּל שֶׁהָיָה מְהַתֵּל בּוֹ, וְאִם עֲבֵרַת הַדֶּרֶךְ, זֶה גֵּזֶל מִקְרִי:

וְאוּלַי כִּי לָבָן הִרְגִּישׁ מִפַּעַם רִאשׁוֹנָה שֶׁרָאָה שֶׁיָּלְדוּ הַצֹּאן בְּרִבּוּי מִין הַנּוֹגֵעַ לְיַעֲקֹב בְּחֶלְקוֹ לָזֶה נִתְחַכֵּם וְאָמַר בְּוַדַּאי הֲלֹא דָּבָר הוּא, לָזֶה הָיָה אוֹמֵר לוֹ מִין אֶחָד בִּתְחִלָּה וְאַחַר שֶׁיֶּחֱמוּ הַצֹּאן הָיָה חוֹזֵר בּוֹ בֵּין עִבּוּר לֵדָה וְלוֹקֵחַ לְעַצְמוֹ מִין שֶׁאָמַר, וּמְיַחֵד לְיַעֲקֹב מִין אַחֵר, וְלָזֶה לֹא יִקְרָא אֶלָּא הִתּוּל שֶׁפְּעָמִים אוֹמֵר כָּךְ וּפְעָמִים וְכוּ׳: תורה ח

ח) אִם כֹּה יֹאמַר. וַהֲגַם שֶׁתְּנַאי

(ט) וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי׃

ט וְאַפְרֵשׁ יְיָ יָת גֵּיתֵי דַאֲבוּכוֹן וִיהַב לִי׃

(י) וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים׃

י וַהֲוָה בְּעִדַּן דְּאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקָפִית עַיְנַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא וְהָא תְיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפַצִּיחִין׃

רש״י◄ **וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים•** אַף־עַל־פִּי שֶׁהִבְדִּילָם לָבָן כֻּלָּם, שֶׁלֹּא יִתְעַבְּרוּ הַצֹּאן דֶּגְמָתָן, הָיוּ הַמַּלְאָכִים מְבִיאִין אוֹתָן מֵעֵדֶר הַמָּסוֹר בְּיַד בְּנֵי לָבָן לָעֵדֶר שֶׁבְּיַד יַעֲקֹב (כ״ר)• **וּבְרֻדִּים•** תַּרְגּוּמוֹ ׳וּפַצִּיחִין׳, פיישימ״ר

בְּלַעַ״ז, חוּט שֶׁל לָבָן מַקִּיף אֶת גּוּפָן סָבִיב וַחֲבַרְבּוּרוֹת שֶׁלּוֹ פְּתוּחָה וּמְפֻלֶּשֶׁת מִזּוֹ אֶל זוֹ (סִפְרִים אֲחֵרִים: מִזֵּן אֶל זַן), וְאֵין לִי לְהָבִיא עֵד מִן הַמִּקְרָא.

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃

יא וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דַיְיָ בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא אֲנָא׃

(יב) וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ׃

יב וַאֲמַר זְקוֹף כְּעַן עַיְנָךְ וַחֲזֵי כָּל תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפַצִּיחִין אֲרֵי גֶּלֵי קֳדָמַי יָת כָּל דִּי לָבָן עָבֵד לָךְ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרִאשׁוֹן הָיָה שֶׁיּוֹטֵל נְקֻדִּים וּטְלָאִים, לֹא עָמַד בְּדָבָר אֶלָּא אַחַת מֵהֵנָּה הִסְכִּים לָתֵת לוֹ:

עוֹד טַעַם הַדָּבָר הוּא לְצַד כִּי מִין זֶה שֶׁל עֲקֻדִּים לֹא הֻזְכַּר בַּתְּנַאי הָרִאשׁוֹן בָּא עָלָיו הָרָשָׁע בְּטַעֲנָה כִּי לֹא כָּאֵלֶּה לְחֵלֶק יַעֲקֹב, וְלֹא הוֹדָה עַל הָאֱמֶת מֵהַהוֹכָחָה שֶׁנָּטַל מִין זֶה וְלָזֶה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה הוֹצִיא מֵחֵלֶק יַעֲקֹב עֲקֻדִּים וְאַחַר כָּךְ הָיָה מִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ לִרְצוֹנוֹ לְהַחֲלִיף מִין נְקֻדִּים שֶׁבְּחֵלֶק יַעֲקֹב בְּחֵלֶק עֲקֻדִּים שֶׁהוּא שֶׁל לָבָן וְחוֹזֵר חָלִילָה עֲשֶׂרֶת מוֹנִים וּלְעוֹלָם תְּנַאי הָרִאשׁוֹן שֶׁל נְקֻדִּים וּטְלָאִים בַּכְּשָׁבִים וּבָעִזִּים עָמַד בִּמְקוֹמוֹ:

וְאוֹמְרוֹ אִם כֹּה יֹאמַר לְשׁוֹן עָתִיד, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּאוֹמְרוֹ הֵחֵל בִּי יְדִיק עַל נָכוֹן, כִּי לֹא עַל אֲמִירָה שֶׁהָיָה אוֹמֵר בַּתְּחִלָּה הָיְתָה הַנְהָגַת הַלֵּדָה אֶלָּא עַל מַה שֶׁעָתִיד לוֹמַר בָּאַחֲרוֹנָה אַחַר עִבּוּר הַצֹּאן, וְדָבָר זֶה לֹא הָיָה לְצַד הִשְׁתַּדְּלוּת יַעֲקֹב אֶלָּא כִּי מֵה׳ הָיְתָה לוֹ וּכְמוֹ שֶׁסִּפֵּר אַחַר כָּךְ שֶׁרָאָה בַּחֲלוֹם וְכוּ׳: תורה ט

יב) הָעַתֻּדִים וְגוֹ׳ עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא פֵּרוּשׁ בְּרֻדִּים, וְלוּ יִהְיֶה שֶׁיִּהְיֶה מִין מִמִּין הַנּוֹלָדִים בַּצֹּאן כֵּיוָן שֶׁאֵין לְיַעֲקֹב חֵלֶק בּוֹ כִּי לֹא הֻזְכַּר בַּתְּנָאִים אִם כֵּן לָמָּה יִרְאוּהוּ אוֹתוֹ בַּחֲלוֹם:

וְרָאִיתִי לְהָרַבִּי אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא שֶׁכָּתַב (ל׳ ל״ט) כִּי בְרֻדִּים הֵם טְלָאִים וְלֹא הֵבִיא הָרֵב הֶבְרֵחַ לַדָּבָר. עוֹד לְפִי מַה שֶּׁאָמַר אִם כֹּה יֹאמַר וְגוֹ׳ הָרְאָתָ לָדַעַת כִּי לֹא הָיָה נוֹטֵל יַעֲקֹב אֶלָּא אוֹ עֲקֻדִּים אוֹ נְקֻדִּים וּמֵעַתָּה לָמָּה הָיוּ עוֹלִים עַל הַצֹּאן מִינִים שֶׁאֵינָן לְחֵלֶק יַעֲקֹב:

אָכֵן טַעַם הַדָּבָר הוּא לְצַד מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ בִּידִיעַת לָבָן הָרַמַּאי כִּי מִלְּבַד תַּחְבֻּלּוֹתָיו וּמִרְמָיו גַּם הָיוּ לוֹ תְּרָפִים אֲשֶׁר יַגִּידוּ לוֹ כָּל דָּבָר וּכְמַאֲמָרָם ז״ל (תַּנְחוּמָא) וּמִן הַסְּתָם שָׁאוֹל יִשְׁאַל בָּהֶם וְיֵדַע הָעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלֵאָה וּמַרְאֵיהֶן וּמֵעַתָּה בְּאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה אָפְסוּ כֹּחוֹת יַעֲקֹב בְּכָל מִין אֲשֶׁר יִתְחַכֵּם יַפְסִידוּהוּ הַתְּרָפִים, אֲשֶׁר עַל כֵּן הָעוֹנָה בִּצַּר עָנָהוּ, וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי מִין מַרְאֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּנּוֹלָדִים יִתְחַוֶּה בְּעֵת יַחֵם וְאֵין מְציאוּת לְהָפְכוֹ אַחַר כָּךְ זוֹלֶת עַל יְדֵי נֵס עָצוּם לַהֲפֹךְ הַטֶּבַע הִפּוּךְ עָצוּם, וְדָבָר זֶה קָשֶׁה בְּעֵינֵי אֵל עֶלְיוֹן לַעֲשׂוֹתוֹ, וְיָצָא וּלְמַד מִדִּבְרֵיהֶם ז״ל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, (סוֹטָה ב׳. שַׁבָּת כ״ג.) וְעָשָׂה ה׳ חָכְמָה שֶׁלֹּא לְהִצְטָרֵךְ לַהֲפֹךְ סֵדֶר טֶבַע הַבְּרִיאָה, וְהוּא שֶׁהָיוּ עוֹלִים ג׳ מִינִים יַחַד וְהָיָה בְּכָל נוֹלָד וְנוֹלָד בַּכֹּחַ הַהִיוּלִי מְטֻבָּעִים שְׁלָשְׁתָּם יַחַד, וּבָזֶה סָפוּ תַּמּוּ יְדִיעוֹת הַתְּרָפִים, וְעִם יְצִיאַת הַנּוֹלָדִים הָיָה נִגְלָה בָּהֶן מִין אֲשֶׁר יַסְכִּימוּ יַחַד כִּי הוּא זֶה חֵלֶק יַעֲקֹב, וְלֹא יַרְחִיק דַּעְתְּךָ הַדָּבָר, כִּי יֵשׁ עוֹפוֹת שֶׁיַּהַפְכוּ גּוּנֵיהֶם לְכַמָּה מַרְאוֹת וְזֶה הוּא לְצַד שֶׁהִטְבִּיעַ ה׳ בָּהֶם כֵּן, וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה ה׳ בַּנּוֹלָדִים בְּצֹאן לָבָן לְהַציל עָשׁוּק מִיַּד עוֹשֵׁק. וְאוֹמְרוֹ בְּרֻדִּים לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ מָצִינוּ רְאָיָה לִדְבָרֵי רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא כִּי הוּא מִין טָלוּא כִּי זוֹלַת זֶה דִּלְמָא יֹאמַר לָבָן טָלוּא יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְנִמְצָא הַנֵּס לְבַטָּלָה ח״ו, אֶלָּא וַדַּאי כִּי בָרֹד הוּא מִין טָלוּא וְאוּלַי לְצַד שֶׁלָּבָן שֶׁלּוֹ לָבָן הַרְבֵּה כְּבָרָד נִקְרָא כֵּן, וּמֵעַתָּה נִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל נְכוֹן:

כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל אֲשֶׁר לָבָן וְגוֹ׳. הַמַּלְאָךְ הִגִּיד טַעַם הַנֵּס כִּי רָאָה ה׳ כָּל מַעֲשָׂיו וְעָרְמוּתָיו שֶׁל לָבָן וּמַה שֶּׁהָיָה מִתְחַכֵּם וְשׁוֹאֵל בִּתְרָפָיו וְלֹא הָיָה מְציאוּת לְהַצִּילוֹ מִמֶּנּוּ זוּלַת מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר הֶרְאָהוּ עוֹלִים עַל הַצֹּאן וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ:

גַּם רָמַז לוֹ כִּי כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁל לָבָן אֵלָיו

(יג) אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃

יג אֲנָא אֱלָהָא דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דִּי מְשַׁחְתָּא תַּמָּן קָמָא דִּי קַיְּמְתָּא קֳדָמַי תַּמָּן קְנֵם כְּעַן קוּם פּוּק מִן אַרְעָא הָדָא וְתוּב לְאַרְעָא יַלָּדוּתָךְ׃

רש"י◄ **הָאֵל בֵּית־אֵל•** כְּמוֹ אֵל בֵּית־אֵל, הַהֵ"א יְתֵרָה וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ: (כמדבר לד) "כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן". **מָשַׁחְתָּ שָּׁם•** לְשׁוֹן רִבּוּי וּגְדֻלָּה, כְּשֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת, כָּךְ: "וַיִּצֹּק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ", לִהְיוֹת מְשׁוּחָה לַמִּזְבֵּחַ. **אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי•** וְצָרִיךְ אַתָּה לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁאָמַרְתָּ: "יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים", שֶׁתַּקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת.

(יד) וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ׃

יד וַאֲתִיבַת רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמַרָן לֵהּ הַעוֹד (כְּעַן) לָנָא חֶלְקָ וְאַחֲסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָא׃

רש"י◄ **הַעוֹד לָנוּ•** לָמָּה נְעַכֵּב עַל יָדְךָ מִלָּשׁוּב, כְּלוּם אָנוּ מְיַחֲלוֹת לִירֹשׁ מִנִּכְסֵי אָבִינוּ כְּלוּם בֵּין הַזְּכָרִים?.

(טו) הֲלֹוא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃

טו הֲלָא נוּכְרָאָן אִתְחֲשַׁבְנָא לֵהּ אֲרֵי זַבְּנָנָא וַאֲכַל אַף מֵיכַל יָת כַּסְפָּנָא׃

רש"י◄ **הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ•** אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָתֵת נְדוּנְיָא לִבְנוֹתָיו בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, נָהַג עִמָּנוּ כְּנָכְרִיּוֹת. **כִּי מְכָרָנוּ•** לְךָ (שֶׁעָבַדְתָּ אוֹתוֹ בָּנוּ י"ד שָׁנָה וְלֹא נָתַנּוּ לְךָ אֶלָּא) בִּשְׂכַר הַפְּעֻלָּה. **אֶת־כַּסְפֵּנוּ•** שֶׁעִכֵּב דְּמֵי שְׂכַר פְּעֻלָּתְךָ.

(טז) כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃

טז אֲרֵי כָל עוּתְרָא דִּי אַפְרֵשׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא הוּא וּלְבָנָנָא וּכְעַן כֹּל דִּי אֲמַר יְיָ לָךְ עֲבֵד׃

רש"י◄ **כִּי כָל־הָעֹשֶׁר•** 'כִּי' זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא', כְּלוֹמַר: 'מִשֶּׁל אָבִינוּ אֵין לָנוּ כְּלוּם, אֶלָּא מַה שֶּׁהִצִּיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵאָבִינוּ, שֶׁלָּנוּ הוּא'. **הִצִּיל•** לְשׁוֹן הִפְרִישׁ, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַצָּלָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, שֶׁמַּפְרִישׁוֹ מִן הָרָעָה וּמִן הָאוֹיֵב.

◆ יום שישי י"א כסלו ◆

(יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃

יז וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי וְיָת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלָיָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הֵם נְתוּנִים, וְלָזֶה לֹא אָמַר כָּל אֲשֶׁר עוֹשֶׂה לְךָ לָבָן לְרִמּוז גַּם כֵּן כִּי כָּל הַנּוֹלָדִים יִהְיוּ לְחֵלֶק יַעֲקֹב, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם גֶּזֶל כִּי ה' שׁוֹפֵט צֶדֶק וְיֹדֵעַ כָּל אֲשֶׁר רִמָּהוּ וְאִנְּסוּהוּ וְהוֹצִיא מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה וְהוּא יִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק: תורה יג

יד) הַעוֹד לָנוּ וְגוֹ'. כָּפְלוּ לוֹמַר חֵלֶק וְנַחֲלָה, לְרִמּוז ב' דְּבָרִים, הָא' הוּא חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לָהֶם בִּירֻשַּׁת אִמָּם שֶׁכְּבָר מֵתָה, וְהַב' נַחֲלַת אֲבִיהֶם, וְהֶחֱלִיטוּ שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹחֶלֶת מִשְּׁנֵיהֶם וְהָרְאִיָּה הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כְּבָר שֶׁמְּכָרָנוּ וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁאֵין אָנוּ אֶצְלוֹ בְּמַדְרֵגַת בָּנִים וּמִמֵּילָא יְצוּ עֲלֵיהֶם לְבַל יִרְשׁוּ בּוֹ. הַגַּם שֶׁבְּמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲפִשָּׁר שֶׁהַבָּנוֹת יִרְשׁוּ וְאוֹן יוֹכִיחַ וּכְמַעֲשֵׂה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וַאֲחוֹתוֹ. (שַׁבָּת קט"ו.) וְאוֹמְרוֹ וַיֹּאכַל גַּם אָכוֹל ב' אֲכִילוֹת, א' יְרֻשַּׁת כְּתֻבַּת אִמָּם, וְהַב' מַה שֶּׁעָבַד יַעֲקֹב י"ד שָׁנָה בַּעֲדָם: תורה טו

טז) אֲשֶׁר הִצִּיל וְגוֹ' לָנוּ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ ה' הִצִּיל מִמּוֹנֵנוּ שֶׁהוּא חַיָּב לָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁלְּשׁוֹן הַצָּלָה יֹאמַר עַל גְּזֵלָה מִגֵּזְלָן, וְהוּא אוֹמְרוֹ לָנוּ פֵּרוּשׁ מִשֶּׁלָּנוּ שֶׁגָּזַל: תורה יז

רש"י◄ **אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו • הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, וְעִשָּׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר:** (לקמן לו) **"וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְגוֹ'".**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 144 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מְתַי יֵשׁ לְהַקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים?

עַל הַפָּסוּק "וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו עַל הַגְּמַלִּים" (לא, יז) פֵּירֵשׁ רַשִּׁ"י "הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, וְעִשָּׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים".

וְיֵשׁ לְבָאֵר שְׁתֵּי הַנְהָגוֹת אֵלּוּ שֶׁל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו לְמַעֲלִיּוּתָא, וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

הִנֵּה, זָכָר וּנְקֵבָה - אִישׁ וְאִשָּׁה - מוֹרִים עַל עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ וַעֲבוֹדַת הַלֵּב. כִּי עִיקַּר עִנְיַן הַמּוֹחִין וְלִימוּד הַתּוֹרָה הוּא בָּאִישׁ, וְיִחוּדָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה לְגַבֵּי הָאִישׁ הוּא בְּעִנְיַן הָרֶגֶשׁ וְהַמִּדּוֹת.

וְהִנֵּה, הַסֵּדֶר הָרָצוּי בִּכְלָל הוּא שֶׁ"הוּא יִמְשָׁל בָּךְ" - זְכָרִים קוֹדְמִים לִנְקֵבוֹת. וְהַיְינוּ, שֶׁהַמּוֹחַ יִשְׁלוֹט עַל הַלֵּב (תניא פי"ב ובכ"מ), דְּהַמִּדּוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת מוּנְהָגוֹת עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל. כִּי רַק כַּאֲשֶׁר הַמִּדּוֹת מוּנְהָגוֹת עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל, אֲזַי חֶמְדַּת הַלֵּב וְהַנְהָגַת הָאָדָם הִיא כִּדְבָעֵי. וְלָכֵן, יַעֲקֹב "הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת", כִּי הַסֵּדֶר הָרָצוּי הוּא תְּחִילָה עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ וְעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בָּא לַעֲבוֹדַת הַלֵּב.

אָמְנָם כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָם מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים בַּעֲבוֹדַת ה' וְצָרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם, אֲזַי לֹא דַּי בַּעֲבוֹדָה "מְסוּדֶרֶת" וְעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, אֶלָּא זְקוּקִים לַעֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְּבָלַת הַשֵּׂכֶל. וַעֲבוֹדָה זוֹ הוּא עַל־יְדֵי הַלֵּב דַּוְקָא (ראה 'המשך' תרס"ו עמ' ס ואילך). וְלָכֵן "עֵשָׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים", כִּי אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר עַל נְטִיּוֹתָיו וְתַאֲוֹתָיו, בְּחִינַת "עֵשָׂו", אִי־אֶפְשָׁר לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בַּעֲבוֹדָה שֶׁבִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה עַל־פִּי הַסֵּדֶר וְ'טַעַם וָדַעַת', אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה.

(יח) **וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן:**

יח **וּדְבַר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דִּקְנָא גֵּיתֵי קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא כְּנָעַן:**

רש"י◄ **מִקְנֵה קִנְיָנוֹ • מַה שֶּׁקָּנָה מִצֹּאנוֹ, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים.**

(יט) **וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ:**

יט **וְלָבָן אֲזַל לְמִגַּז יָת עָנֵהּ וְכַסִּיאַת רָחֵל יָת צַלְמָנַיָּא דִּי לַאֲבוּהָא:**

רש"י◄ **לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ • שֶׁנָּתַן בְּיַד בָּנָיו דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב. וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים •** לְהַפְרִישׁ אֶת אָבִיהָ מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים נִתְכַּוְּנָה (ב"ר)**.**

(כ) **וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא:**

כ **וְכַסִּי יַעֲקֹב מִן לִבָּא דְּלָבָן אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִּי לֵהּ אֲרֵי אָזֵל הוּא:**

(כא) **וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד:**

כא **וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּי לֵהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא דְּגִלְעָד:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) וַיִּגְנֹב וְגוֹ' עַל בְּלִי וְגוֹ'. קָשֶׁה אֵיךְ יְצַדֵּק לוֹמַר אֲלֵיהוּ שֶׁהוּא בּוֹרֵחַ שֶׁאוֹמֵר עַל בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בּוֹרֵחַ. וְאוּלַי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁנִּתְחַכֵּם יַעֲקֹב כְּשִׁסְפֵּר לְלָבָן כָּל מַעֲשָׂיו וְהַנְהָגוֹתָיו הֶעֱלִים מִמֶּנּוּ עָרְמַת הַבְּרִיחָה וְהוֹסִיף לִשְׁלֹל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ בַּמֶּה שֶׁהָיָה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ לְשַׁלְּחוֹ, בָּזֶה הָיָה מַצְדִּיק לָבָן כִּי לֹא יִבְרַח כְּלָל, שֶׁאִם לֹא כֵּן לָמָּה הָיָה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ שֶׁיְּשַׁלְּחֵהוּ וּבָזֶה גָּנַב לִבּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר וַיִּגְנֹב וְגוֹ' וּבַמֶּה גָּנַב, עַל סִבַּת שֶׁלֹּא הִגִּיד לוֹ בְּסִפּוּר מַעֲשָׂיו כִּי יַעֲרִים לִבְרֹחַ כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ לִבְרֹחַ. וּבָזֶה מָצִינוּ טַעַם בְּעִקַּר הוֹדָעַת כְּתוּב זֶה שֶׁבָּא לוֹמַר טַעַם שֶׁבּוֹ הִשִּׂיג הַבְּרִיחָה, כִּי זוּלַת זֶה הָיָה נוֹתֵן לֵב לָבָן לִשְׁמֹר אוֹתוֹ מִלִּבְרֹחַ בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה אֶלָּא שֶׁגָּנַב לִבּוֹ וּבָזֶה מָצָא הֶכְנָה לֶאֱסֹף כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ וּבָרַח

(כב) וַיֵּגֶד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב:

רש"י◄ **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** • שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָיָה בֵּינֵיהֶם.

כב וְאִתְחַוָּה לְלָבָן בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי אָזֵל יַעֲקֹב:

(כג) וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד:

רש"י◄ **אֶת־אֶחָיו** • קְרוֹבָיו. **דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים** • כָּל אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהָלַךְ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד לְלָבָן, הָלַךְ יַעֲקֹב לְדַרְכּוֹ. נִמְצָא יַעֲקֹב רָחוֹק מִלָּבָן שִׁשָּׁה יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי הִשִּׂיגוֹ לָבָן, לָמַדְנוּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָלַךְ יַעֲקֹב בְּשִׁבְעָה יָמִים, הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד, (שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים", וְלֹא נֶאֱמַר: 'וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו שִׁבְעַת יָמִים')◆.

כג וּדְבַר יָת אָחוּהִי עִמֵּהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי מַהֲלַךְ שִׁבְעַת יוֹמִין וְאַדְבֵּק יָתֵהּ בְּטוּרָא דְגִלְעָד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' ח"א עמ' 18 – מתוך 'לקראת שבת')

הַחִיצוֹנִיּוּת בְּשֵׁבִיל הַפְּנִימִיּוּת

בְּסֵפֶר 'אוֹר הַמֵּאִיר' אִיתָא בְּשֵׁם מוֹרֵנוּ הַמַּגִּיד מִמֶּעזֶרִיטְשׁ נ"ע, דְּמַה שֶּׁרָדַף לָבָן אַחַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁיַּעֲקֹב הִשְׁאִיר אַחֲרָיו אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁעֲדַיִן לֹא בֵּירְרָם וְהוֹצִיאָם מִלָּבָן, וְלָזֹאת הוּצְרַךְ לָבָן לִרְדּוֹף אַחַר יַעֲקֹב - לִיתֵּן לוֹ אֶת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ. וְזֹאת עַל־יְדֵי שֶׁנּוֹסְפָה פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה - סִיפּוּר רְדִיפָתוֹ אַחֲרֵי יַעֲקֹב.

וַחֲזִינָן מֵהָא, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת וּבְפוֹעֵל הוּא לְגַמְרֵי הֵיפֶךְ הַקְּדוּשָׁה, אָמְנָם בִּפְנִימִיּוּת הֲרֵי הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם - כְּדֵי לְהוֹסִיף בַּקְּדוּשָׁה.

עַל־דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, וְעוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ גּוֹי וּמְבַלְבְּלוֹ - הֲרֵי־זֶה בִּכְדֵי לְעוֹרְרוֹ שֶׁיּוֹסִיף בְּכַוָּנַת הַתְּפִלָּה.

כֻּלּוֹמַר: גַּם הַנָּכְרִי בְּעַצְמוֹ, מִצַּד שָׁרְשׁוֹ (שֶׁשָּׁרְשׁוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר הוּא בַּקְּדוּשָׁה), הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף דָּבָר בַּקְּדוּשָׁה; אֶלָּא שֶׁלִּהְיוֹתוֹ הַצִּינוֹר הַמַּמְשִׁיךְ זֹאת - זֶה מִתְבַּטֵּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּבַלְבְּלוֹ מִתְּפִלָּתוֹ. אָמְנָם בִּפְנִימִיּוּת - הֲרֵי זֶה רַק לְהוֹסִיף אֶת הַכַּוָּנָה.

וּמִכָּאן הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

גַּם כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים עַל עֲבוֹדַת ה', הִנֵּה הָאֱמֶת הִיא שֶׁדָּבָר זֶה בִּפְנִימִיּוּתוֹ הוּא טוֹב, וְרַק בְּחִיצוֹנִיּוּתוֹ הוּא נִרְאֶה כְּדָבָר הַמַּעְלִים. וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁבִּפְנִימִיּוּת דָּבָר זֶה טוֹב וּבְאוֹפֶן כָּזֶה עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ, עַל־יְדֵי־זֶה נִפְעָל שֶׁגַּם בְּגִילּוּי יֵרָאֶה כָּךְ.

(כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:

רש"י◄ **מִטּוֹב עַד־רָע** • כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, רָעָה הִיא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים (יבמות קג)◆.

כד וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת לָבָן אֲרַמָּאָה בְּחֵילְמָא דִי לֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תְּמַלִּיל עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ:

(כה) וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד:

כה וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵהּ בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאֵין יוֹדֵעַ, וְהוּא שֶׁאָמַר סָמוּךְ לְזֶה וַיִּבְרַח הוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְגוֹ' וְהָבֵן: תורה כא

כג) דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים. יֵשׁ לַחֲקֹר לָמָּה נִשְׁתַּנָּה יַעֲקֹב בַּהֲלִיכָה זוֹ שֶׁלֹּא קָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ כַּמִּשְׁפָּט לְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ, וּמְצִינוּ שֶׁאֲפִלּוּ לְאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אָבִיו קָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, (ב"ר נ"ט) וּמִן הַנָּכוֹן אֵלָיו יָאוּת עֲשׂוֹת גַּם לְהַצִּילוֹ מֵהָרוֹדֵף וְלֹא הָיָה מַשִּׂיגוֹ לָבָן. וְאוּלַי כִּי הִגִּיד לוֹ הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא בָּזֶה שֶׁאֵין צָרִיךְ לִבְרֹחַ כִּי הֲגַם שֶׁהִדְבִּיקוֹ לָבָן הַיּוֹכֵל דַּבֵּר אֵלָיו אֲפִלּוּ דִּבּוּר, וְזוּלַת זֶה הָיָה מַרְאֶה ח"ו כִּי לֹא יָכוֹל הַצִּילוֹ מִיַּד לָבָן, וְגָדוֹל הַנֵּס הַזֶּה שֶׁהֲגַם שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה יִמָּנַע מֵעֲשׂוֹת בְּחִירָתוֹ בְּיַעֲקֹב:

גַּם בָּזֶה ה' סִבֵּב כַּמָּה סִבּוּבִין כְּרִיתַת בְּרִית עִמּוֹ לְבַל יַזִּיק שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַדָּבָר נִתְגַּבְּרוּ עָלָיו יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַשּׁוֹפְטִים כְּשֶׁבָּא עֲלֵיהֶם וְהוּא כְּשֵׁן רִשְׁעָתַיִם כְּמַאֲמָרָם ז"ל. (סַנְהֶדְרִין ק"ה.) גַּם מִזֶּה נִמְשַׁךְ קְבוּרַת רָחֵל בַּמָּקוֹם הַהוּא כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה לְטוֹבָה אוֹת בְּגָלוּת בָּנֶיהָ כְּאוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פ' כ"א) בְּטַעַם קְבוּרָתָהּ שָׁמָּה: תורה כד

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבָּבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבִיוֹת חָרֶב׃

כו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עֲבַדְתָּ וְכַסֵּיתָא מִנִּי וּדְבַרְתָּא יָת בְּנָתַי כְּשַׁבְיוּת חַרְבָּא׃

רש"י ◄ כִּשְׁבִיוֹת חָרֶב • כָּל חַיִל הַבָּא לְמִלְחָמָה קָרוּי חֶרֶב.

(כז) לָמָּה נָחְבָּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃

כז לְמָה אִטְמַרְתָּ לְמֵיזַל וְכַסֵּיתָא מִנִּי וְלָא חַוַיְתָא לִי וְשַׁלְחִתָּךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא וּבְתוּשְׁבְּחָן בְּתוּפִין וּבְכִנָּרִין׃

רש"י ◄ וַתִּגְנֹב אֹתִי • גָּנַבְתָּ אֶת דַּעְתִּי.

(כח) וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃

כח וְלָא שְׁבַקְתַּנִי לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתַי כְּעַן אַסְכֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃

(כט) יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ׀ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃

כט אִית חֵילָא בִּידִי לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן בִּישׁ וֵאלָהָא דַּאֲבוּכוֹן בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי לְמֵימַר אִסְתַּמַּר לָךְ מִלְּמַלָּלָא עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ׃

רש"י ◄ יֶשׁ־לְאֵל יָדִי • יֵשׁ כֹּחַ וְחַיִל בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע, וְכָל 'אֵל' שֶׁהוּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, עַל שֵׁם עִזּוּז וְרֹב אוֹנִים הוּא.

(ל) וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃

ל וּכְעַן מֵיזַל אֲזַלְתָּ אֲרֵי חַמֵּדְא חַמֵּדְתָּא לְבֵית אָבוּךְ לְמָה נְסִבְתָּא יָת דַּחַלְתִּי׃

רש"י ◄ נִכְסַפְתָּה • חָמַדְתָּ, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (תהלים פד) "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי", (איוב יד) "לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף".

(לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃

לא וַאֲתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְּחֵילִית אֲרֵי אֲמָרִית דִּילְמָא תָּגֵיס יָת בְּנָתָךְ מִנִּי׃

רש"י ◄ כִּי יָרֵאתִי וְגוֹ' • הֶשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֶׁאָמַר לוֹ: "וַתְּנַהֵג אֶת בְּנוֹתַי וְגוֹ'".

(לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם׃

לב עִם (נ"י אֲתַר) דִּי תַּשְׁכַּח יָת דַּחַלְתָּךְ לָא יִתְקַיַּם קֳדָם אַחָנָא אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מָה דְּעִמִּי וְסַב לָךְ וְלָא יְדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל נְסִיבָתְהוֹן׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ל) **וְעַתָּה הָלֹךְ וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁמּוּקְדָּם קָבַל עָלָיו לָמָּה נָחְבָּא לִבְרֹחַ שֶׁמַּחֲזִיקוֹ כְּבוֹרֵחַ וְאַחַר כָּךְ חָזַר לוֹמַר וְעַתָּה פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה כְּאוֹמְרָם ז"ל. (ב"ר פ' כ"א) וְהַכַּוָּנָה וְאִם תְּשִׁיבֵנִי דָּבָר כִּי לֹא בָּרַחְתָּ אֶלָּא הָלוֹךְ כְּדֶרֶךְ הֲלִיכָה הָלַכְתָּ כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה וְגוֹ' וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ בְּדֶרֶךְ בְּרִיחָה אִם כֵּן לָמָּה גָּנַבְתָּ אֶת אֱלֹהַי וַדַּאי כִּי לְצַד שֶׁהוּא הַמַּגִּיד, לַחֲשֶׁשֶׁת שֶׁמָּא יוֹדִיעֵנִי וְיַגִּיד לִי שֶׁהָלַכְתָּ גָּנַבְתָּ אוֹתוֹ וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁבָּרַחְתָּ: תורה לא

לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ אֵין אֲנִי מַכְחִישׁ שֶׁבָּרַחְתִּי, וּמַה שֶׁאָמַרְתָּ לָמָּה וְגוֹ' כִּי יָרֵאתִי מִמְּךָ שֶׁמָּא תִּגְזֹל וְגוֹ', וּמַה שֶׁהִתְבּוֹנַנְתָּ לוֹמַר כִּי לְסִבָּה זוֹ גָּנַבְתִּי אֱלֹהֶיךָ לְבַל יַגִּיד לְזֶה עָנָה עִם אֲשֶׁר וְגוֹ' כִּי טַעֲנָה זוֹ שֶׁל גְּנֵבַת הַתְּרָפִים

רש"י◄ **לֹא יִחְיֶה.** וּמֵאוֹתָהּ קְלָלָה מֵתָה רָחֵל בַּדֶּרֶךְ (ב"ר). **מָה עִמָּדִי. מִשֶּׁלְּךָ.**

(לג) **וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל:**

לג וְעַל לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא דְלֵאָה וּבְמַשְׁכְּנָא דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וְעַל בְּמַשְׁכְּנָא דְרָחֵל:

רש"י◄ **בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב.** הוּא אֹהֶל רָחֵל, שֶׁהָיָה יַעֲקֹב תָּדִיר אֶצְלָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב", וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר: "אֵשֶׁת יַעֲקֹב". **וַיָּבֹא בְּאֹהֶל** רָחֵל. כְּשֶׁיָּצָא מֵאֹהֶל לֵאָה, חָזַר לוֹ לְאֹהֶל רָחֵל קֹדֶם שֶׁחִפֵּשׂ בְּאֹהֶל הָאֲמָהוֹת (סִפְרִים אֲחֵרִים: הִשְׁפָּחוֹת). וְכָל־כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא מַשְׁמֶשֶׁת שְׁנִית.

(לד) **וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:**

לד וְרָחֵל נְסִיבַת יָת צַלְמָנַיָּא וְשַׁוִּתִנּוּן בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא וִיתִיבַת עֲלֵיהוֹן וּמַשִּׁישׁ לָבָן יָת כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח:

רש"י◄ **בְּכַר הַגָּמָל.** לְשׁוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא', וְהִיא מִרְדַּעַת הָעֲשׂוּיָה כְּמִין כַּר. וּבְ'עֵרוּבִין': 'הִקִּיפוּהָ בַּעֲבִיטִין', וְהֵן עֲבִיטֵי גְּמַלִּים, בסט"ו בְּלַעַ"ז.

(לה) **וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים:**

לה וַאֲמֶרֶת לַאֲבוּהָא לָא יִתְקֵף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמֵיקַם מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי אֹרַח נְשִׁין לִי וּבְלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּח יָת צַלְמָנַיָּא:

(לו) **וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי:**

לו וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מַה חוֹבִי מַה סוּרְחָנִי אֲרֵי רְדַפְתָּא בַּתְרָי:

רש"י◄ **דָּלַקְתָּ.** רָדַפְתָּ, כְּמוֹ: (איכה ד) "עַל הֲרָרִים דְּלָקוּנוּ", וּכְמוֹ: (שמואל א יז) "מִדְּלֹק אַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים".

(לז) **כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:**

לז אֲרֵי מַשַּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנַי מָה אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵּיתָךְ שַׁוִּי הָכָא קֳדָם אַחַי וְאַחָיךְ וְיוֹכִיחוּן בֵּין תַּרְוָנָא:

רש"י◄ **וְיוֹכִיחוּ.** וִיבָרְרוּ עִם מִי הַדִּין, אפרובי"ר בְּלַעַ"ז.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי זֶה יַגִּיד שֶׁבּוֹרֵחַ הוּא הִיא טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לָזֶה נִשְׁבַּע לוֹ עָלֶיהָ בִּקְלָלָה כְּדִין הַמַּחֲרִים עַל הַסָּפֵק: תורה לב

לב) לֹא יִחְיֶה. כְּדִין בֶּן נֹחַ, וְאִם תֹּאמַר אֵין צָרִיךְ לְאוֹמְרָהּ הֲלֹא מִשְׁפָּטוֹ חָרוּץ, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֵין לוֹ טַעֲנָה לוֹמַר כִּי נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ אוֹ שְׁכוּחִים הֵמָּה אֶצְלוֹ: תורה לג

לו) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב. פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁבָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל מְרִיבָה וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה מְרִיב:

וַיָּרֶב בְּלָבָן. פֵּרוּשׁ בְּעֵרֶךְ לָבָן הָיָה הַדָּבָר נִכָּר שֶׁהוּא מְרִיבָה אֲבָל אִם הָיוּ הַדְּבָרִים לְאָדָם אַחֵר לֹא תִּקָּרֵא מְרִיבָה, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ב"ר פ' ע"ד) וז"ל קַפְּדָנוּתָם שֶׁל אָבוֹת וְלֹא עַנְוְתָנוּתָן שֶׁל בָּנִים וְכוּ' פִּיּוּסִים יַעֲקֹב מְפַיֵּס לְחָמִיו וְכוּ' ע"כ. וְזֶה מְכֻוָּן לִדְבָרֵנוּ. וְאוּלַי יְכַוֵּן עוֹד שֶׁלֹּא רָב עִמּוֹ בִּכְנָפַיִת אֲנָשִׁים אֶלָּא בִּיחוּד עִמּוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיָּרֶב בְּלָבָן פֵּרוּשׁ בִּיחוּד עִמּוֹ שֶׁלֹּא יִכְּלֵם בְּתוֹכְחוֹתוֹ:

מַה פִּשְׁעִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ בִּשְׁלָמָא אִם מִיָּמֶיךָ מָצָאתָ בִּי עָוֶל שֶׁפָּשַׁעְתִּי לְךָ, פֵּרוּשׁ כִּעוּר זֶה שֶׁל הַגְּנֵבָה בְּפֶשַׁע וְלֹא לְבַד בְּפֶשַׁע אֶלָּא בְּשׁוֹגֵג, וְהוּא אוֹמְרוֹ מַה חַטָּאתִי שֶׁתַּחְשְׁדֵנִי בְּגַנָּב, וְגִלָּה דַּעְתּוֹ יַעֲקֹב כִּי טַעַם הַקְּפָדָתוֹ הָיְתָה שֶׁרָאָהוּ מְמַשֵּׁשׁ כָּל נְכָסָיו וְכֵלָיו וּלְצַד הֶעְדֵּר יְדִיעָתוֹ בִּגְנֵבַת הַתְּרָפִים יְחַשֵּׁב כִּי לֹא הָיָה מְחַפֵּשׂ חִפּוּשׁ מֵחִפּוּשׁ אֶלָּא לִרְאוֹת אִם לָקַח דְּבַר מָה מִשֶּׁלּוֹ, וְהֶעֱרִים לוֹמַר שֶׁגְּנֵבוּ לוֹ תְּרָפָיו שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִבָּה לְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, לָזֶה הוֹכִיחוֹ מִנַּיִן נִכְנַס לוֹ צַד הַסְּפֵק בּוֹ שֶׁהֶצְרֵךְ לְחַפֵּשׂ וְכוּ' וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי מִשַּׁשְׁתָּ וְגוֹ': תורה לז

לז) מִשַּׁשְׁתָּ אֶת כָּל וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין בָּהֶם מֵחוּשׁ תְּרָפִים כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר כֵּלִים שֶׁהֵם קְטַנִּים מֵהַתְּרָפִים

(לח) **זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי:**

לח דְּנַן עֶסְרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ רְחֵלָיךְ וְעִזָּיךְ לָא אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא אֲכָלִית:

רש"י ◄ **לֹא שִׁכֵּלוּ •** לֹא הִפִּילוּ עִבּוּרָם, כְּמוֹ: (הושע ט) "רֶחֶם מַשְׁכִּיל", (איוב כא) "תִּפַּלֵּט פִּרְתּוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל". **וְאֵילֵי צֹאנְךָ •** (ב"ק סה) מִכָּאן אָמְרוּ: אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל, שֶׁאִם לֹא כֵן, מַה שִּׁבְחוֹ? אֵילִים לֹא אָכַל, אֲבָל כְּבָשִׂים אָכַל, אִם־כֵּן גַּזְלָן הוּא.

(לט) **טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה:**

לט דִּתְבִירָא לָא אַיְתֵיתִי לְוָתָךְ דַּהֲוָה שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא מִנִּי אַתְּ בָּעֵי לַהּ נְטָרִית בִּימָמָא וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא:

רש"י ◄ **טְרֵפָה •** עַל־יְדֵי אֲרִי וּזְאֵב. **אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה •** לְשׁוֹן: (שופטים כ) "קְלַע בָּאֶבֶן אֶל־הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטֹא", (מלכים א א) "אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים", חֲסֵרִים. 'אָנֹכִי אֲחַסְּרֶנָּה' אִם חָסְרָה, חָסְרָה לִי, שֶׁמִּיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה. **אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה •** תַּרְגּוּמוֹ 'דַּהֲוָה שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא', שֶׁהָיְתָה נִפְקֶדֶת וּמְחֻסֶּרֶת, כְּמוֹ: (במדבר לא) "וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ", תַּרְגּוּמוֹ: 'וְלָא שָׁגְיָא'. **גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה •** גְּנוּבַת יוֹם אוֹ גְּנוּבַת לַיְלָה, הַכֹּל שִׁלַּמְתִּי. **גְּנֻבְתִּי •** כְּמוֹ: (איכה א) "רַבָּתִי בַגּוֹיִם, שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת", (ישעיה א) "מְלֵאַתִּי מִשְׁפָּט", (הושע י) "אֹהַבְתִּי לָדוּשׁ".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אוֹ הַמָּשָׁל שֶׁהָיָה מְחַפֵּשׂ בִּכְרִיכוֹת שֶׁיָּכוֹל לְהַכִּיר מִבַּחוּץ שֶׁאֵין בָּהֶם תְּרָפִים הָא לָמַדְתָּ שֶׁחָשְׁדוּ בִּלְקִיחַת כֵּלִים:

מַה מָצָאתָ מִכֹּל וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ מִכֹּל מִינֵי כְּלֵי בֵיתְךָ בַּדּוֹמִים שֶׁיִּכָּנֵס לְךָ בּוֹ הַסָּפֵק לוֹמַר כִּי הוּא שֶׁלְּךָ:

שִׂים כֹּה נֶגֶד וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהִיוֹת שֶׁמִּקֹּדֶם כְּשֶׁטָּעַן שֶׁבָּא לְבַקֵּשׁ הַתְּרָפִים אָמַר אֵלָיו הַכֶּר לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח לְךָ לְחוֹשְׁבוֹ כִּי אֵין מְבָקְשׁוֹ אֶלָּא תְּרָפָיו וּכְשֶׁרָאָהוּ שֶׁהָיָה מְחַפֵּשׂ וּמְדַקְדֵּק בְּכָל דָּבָר וְדָבָר אָמַר הָא וַדַּאי שֶׁזֶּה חוֹשְׁדַנִי וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה וְכָל הַפּוֹסֵל בְּמוּמוֹ הוּא פּוֹסֵל וְהִנֵּה הוּא נוֹתֵן עֵינָיו לְבֹא בַּעֲלִילָה, לָזֶה אָמַר אֵלָיו שִׂים כֹּה וְגוֹ' כִּי חָשׁ שֶׁיֹּאמַר עַל כָּל דְּבַר חֶמְדָּה זֶה שֶׁלִּי הוּא לָזֶה אָמַר שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ פֵּרוּשׁ שֶׁיֹּאמַר סִימָנֶיהָ יַצְדִּיק, וְלֹא הֶאֱמִין בְּאַחֵי לָבָן לְבַדָּם כִּי כֻּלָּם כִּיּוֹצֵא בּוֹ: תורה לח

לח) זֶה עֶשְׂרִים וְגוֹ'. טַעַם אוֹמְרוֹ עֶשְׂרִים שָׁנָה כִּי לְצַד זְמַן מְעַט יִשְׁתַּמֵּר הַגַּנָּב וְהָרַמַּאי מַעֲשׂוֹת רַע אֲבָל לֹא לְאֹרֶךְ הַזְּמָן, לָזֶה אָמַר זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה וְכֻלָּם שָׁוִים לְטוֹבָה. וְדָבָר זֶה אֵין לָקַחַת מִמֶּנּוּ הוֹכָחָה אִם הָיָה יַעֲקֹב עִם אָדָם בִּלְתִּי מַרְגִּישׁ בְּרַמָּאוּת, לָזֶה אָמַר עִמָּךְ הַרְאִיתָ בִּי מִיָּמֶיךָ עָוֶל, וְהוֹכִיחַ הוֹכָחוֹת מוֹכִיחוֹת כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסִיָּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא:

רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ וְגוֹ'. צְרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת יַעֲקֹב בָּזֶה, אִם לוֹמַר פְּרָטֵי הַהַצְלָחָה אֵין זֶה מְקוֹמָן שֶׁל דְּבָרִים אֵלּוּ, גַּם אוֹמְרוֹ וְאֵילֵי צֹאנְךָ וְגוֹ' מִי יַגִּיחֵהוּ לְאָכְלָן וְאִם לֹא יֵדַע אָדָם וְעַד עַתָּה מִי יָעִיד עַל הַדָּבָר:

אָכֵן כַּוָּנַת יַעֲקֹב הִיא לִהְיוֹת כִּי דֶּרֶךְ רוֹעֶה גַּנָּב יִתְחַכֵּם לִגְנֹב בְּאוֹמְרוֹ כִּי לֹא כָּל הַצֹּאן יָלְדוּ, מֵהֶם יָלְדוּ וּמֵהֶם שִׁכְּלוּ וְלוֹקְחִים לְעַצְמָם, וּמַעֲתָּה הוֹכָחָה גְּדוֹלָה אוֹמְרוֹ יַעֲקֹב רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכְּלוּ וּבָזֶה אֵין מָקוֹם לְחָשֹׁד שֶׁאָכַלְתִּי וְכוּ' שֶׁאִם הָיָה חָפֵץ לֶאֱכֹל מִשֶּׁלּוֹ הָיָה לוֹ מָקוֹם לוֹמַר לוֹ כָּךְ וְכָךְ שִׁכְּלוּ מֵהַצֹּאן, וּמִה' הָיָה הַדָּבָר לִשְׁמֹר חֲסִידוֹ מֵחָשֹׁד וְלֹא שִׁכְּלָה אַחַת מִצֹּאנוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשְׁדֻנוּ שֶׁאָכָלוֹ, וְטַעַם אוֹמְרוֹ אֵילֵי צֹאנְךָ הַתּוֹרָה הוֹצִיאָה גְּדִי בִּלְשׁוֹן אַיִל לִלְמֹד מִכָּאן גְּדִי בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל. וְאוּלַי יְכַוֵּן עַל פִּי מַה שֶׁכָּתַב הָרַמְב"ם בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה (פ"ב) וז"ל הַגּוֹזֵל טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל וְכוּ' הַיַּי שִׁנּוּי בְּיָדוֹ וְקָנָהוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים ע"כ. לָזֶה נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ כְּפִי הַדִּין לֹא עָשָׂה פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא גָּזַל מִמֶּנּוּ גְּדִי וְגָדַל אֶצְלוֹ וְנַעֲשָׂה אַיִל וּכְשֶׁהֶחְזִיר לוֹ הֶחְזִיר גְּדִי וְנִמְצָא אָכַל מַה שֶׁגָּדַל וְנַעֲשָׂה אַיִל: תורה לט

לט) טְרֵפָה לֹא וְגוֹ'. קָשֶׁה אֵיךְ יָצְדַּק לוֹמַר בְּדָבָר שֶׁנִּטְרַף לְשׁוֹן הֲבָאָה. עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה אִם הוּא הָיָה מְשַׁלְּמָה מַה מָּקוֹם לְבַקְּשָׁהּ מִיָּדוֹ:

אָכֵן כַּוָּנַת יַעֲקֹב הִיא לוֹמַר בֵּין דָּבָר שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ כְּפִי הַדִּין בֵּין דָּבָר שֶׁהוּא פָּטוּר לָקַח מִמֶּנּוּ לָבָן, וְדִקְדֵּק לוֹמַר טְרֵפָה כְּנֶגֶד זְאֵב, וְדִקְדֵּק לוֹמַר לֹא הֵבֵאתִי כְּנֶגֶד דְּרִיסַת אָרִי, וּכְמוֹ כֵן תִּמְצָא בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים בְּמַסֶּכֶת מְצִיעָא (צ"ג.) וְזֶה לְשׁוֹנָם תָּנוּ רַבָּנָן שׁוֹמֵר שֶׁהִנִּיחַ עֶדְרוֹ וּבָא לָעִיר וּבָא אֲרִי וְדָרַס זְאֵב וְטָרַף ע"כ, אָמְרוּ לְשׁוֹן טְרֵפָה בִּזְאֵב כִּי טוֹרֵף וּבוֹרֵחַ לְצַד שֶׁמְּפַחֵד מַה שֶׁאֵין כֵּן הָאֲרִי שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁמּוֹצְאָהּ דּוֹרְסָהּ שָׁם וְאוֹכְלָהּ וּמַנִּיחַ שָׁם עוֹר וּפֶרֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן רָמַז יַעֲקֹב שְׁנֵי עִנְיָנִים בְּאוֹמְרוֹ טְרֵפָה כְּנֶגֶד זְאֵב, לֹא הֵבֵאתִי כְּנֶגֶד אֲרִי שֶׁמַּנִּיחַ עוֹר וּפֶרֶשׁ שֶׁמַּנִּיחַ בְּדָרְסָהּ, וְאָמַר אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה כְּנֶגֶד גְּדֵר שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ שֶׁהוּא טְרֵפַת זְאֵב כְּגוֹן זְאֵב אֶחָד שֶׁאֵינוֹ אֹכֵל וְחַיָּב שׁוֹמֵר שָׂכָר, (ב"מ ע"ב) וְאָמַר מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה כְּנֶגֶד גְּדֵר ב' שֶׁהוּא דְּרִיסַת אָרִי שֶׁאֵין חִיּוּב עַל יַעֲקֹב לְשַׁלֵּם שֶׁהוּא אֹנֶס וּפָטוּר אֶלָּא שֶׁהָרָשָׁע הָיָה מִתְאַלֵּם עָלָיו וּמְבַקֵּשׁ גַּם אֶת זֹאת מִיַּעֲקֹב, וּכְפִי זֶה נִזְרְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּדִבְרֵי רַשִּׁ"י ז"ל שֶׁכָּתַב וְז"ל טְרֵפָה וְכוּ' עַל יְדֵי אָרִי וּזְאֵב ע"כ, וְיוֹכֵן לִדְבָרֵנוּ וְנָכוֹן. וְאוֹמְרוֹ גְּנֻבְתִּי יוֹם וְגוֹ' נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן בְּעִנְיָנִין נִזְקֵי

(מ) הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי:

מ הֲוַיִתִי בִּימָמָא אֲכָלַנִי שַׁרְבָּא וּגְלִידָא (הֲוָה) נָחֵית עֲלַי בְּלֵילְיָא וּנְדַד שִׁנְתִּי מֵעֵינָי:

רש"י◄ אֲכָלַנִי חֹרֶב • לְשׁוֹן "אֵשׁ אוֹכְלָה". וְקֶרַח • כְּמוֹ: (תהלים קמז) "מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ", תַּרְגּוּמוֹ: 'גְּלִידָא'. שְׁנָתִי • לְשׁוֹן שֵׁנָה.

(מא) זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים:

מא דְּנַן לִי עֶסְרִין שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלַחְתָּךְ אַרְבַּע עֶסְרֵי שְׁנִין בְּתַרְתֵּין בְּנָתָיךְ וְשִׁתְּ שְׁנִין בְּעָנָךְ וְאַשְׁנֵיתָא יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין:

רש"י◄ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי • הָיִיתָ מְשַׁנֶּה תְּנַאי שֶׁבֵּינֵינוּ מִנָּקוּד לְטָלוּא, וּמֵעֲקֻדִּים לִבְרֻדִּים.

(מב) לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ:

מב אִילוּלָא פּוּן אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם וּדְדָחִיל לֵהּ יִצְחָק הֲוָה בְּסַעְדִּי אֲרֵי כְּעַן רֵיקָן שַׁלַּחְתָּנִי יָת עַמְלִי וְיָת לֵיאוּת יְדַי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְשָׁא:

רש"י◄ וּפַחַד יִצְחָק • לֹא רָצָה לוֹמַר: 'אֱלֹהֵי יִצְחָק', שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לוֹ בְּצֵאתוֹ מִבְּאֵר שֶׁבַע: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק", בִּשְׁבִיל שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וַהֲרֵי הוּא כְּמֵת, יַעֲקֹב נִתְיָרֵא לוֹמַר "אֱלֹהֵי", וְאָמַר: "וּפַחַד יִצְחָק". וַיּוֹכַח • לְשׁוֹן תּוֹכֵחָה הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכָחָה הוּא.

◆ שבת קודש י"ב כסלו ◆

(מג) וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ:

מג וַאֲתִיב לָבָן וַאֲמַר לְיַעֲקֹב בְּנָתָא בְּנָתָי וּבְנַיָּא בְּנַי וְעָנָא עָנִי וְכֹל דִּי אַתְּ חָזֵי דִּילִי הוּא וְלִבְנָתַי מָה אֶעְבִּיד לְאִלֵּין יוֹמָא דֵּין אוֹ לִבְנֵיהֶן דִּילִידָן:

רש"י◄ מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה • אֵיךְ תַּעֲלֶה עַל לִבִּי לְהָרַע לָהֶן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּם בֵּין מַה שֶׁהוּא חַיָּב הַשּׁוֹמֵר שָׂכָר בֵּין מַה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב, וְהוּא אוֹמְרוֹ גְּנָבְתִּי יוֹם וּגְנָבְתִּי לַיְלָה פֵּרוּשׁ גְּנָבְתִּי הַגְּנֵבָה לִי הָיְתָה מַגַּעַת גַּם בְּצַד הַפְּטוּר: תורה מ

מב) לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי וְגוֹ'. טַעַם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לוֹמַר אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר ב' עִנְיָנִים, אֶחָד לִהְיוֹתוֹ אֱלֹהֵי אָבִי עָמַד לִי וְהִצִּילַנִי מִיָּדְךָ בִּזְכוּת אָבִי. וְהַב' לִהְיוֹתוֹ בַּעַל הִיכֹלֶת וּמַשְׁגִּיחַ וְשׁוֹפֵט בְּצֶדֶק וּמַציל עָשׁוּק, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם פֵּרוּשׁ אֱלֹהֵי שֶׁפִּרְסֵם אֱלֹהוּתוֹ וַאֲמִתָּתוֹ אַבְרָהָם וְהוֹדִיעַ בָּעוֹלָם נוֹרָאוֹתָיו אֲשֶׁר הוּא הַבּוֹרֵא הוּא הַמַּשְׁפִּיעַ וְשׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, וְזוּלַת זֶה אִם הָיָה לְאָבִי אֱלֹהֵי אַחֵר לֹא הָיָה מַצִּיל מִיָּדְךָ כִּי כַּמָּה אֱלֹהוֹת יֵשׁ שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ לְעוֹבְדֵיהֶם אֵין כֵּאלֹהֵינוּ בָּרוּךְ הוּא:

עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֱלֹהֵי אָבִי כְּנֶגֶד זְכוּת אָבוֹת וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר ב' מִדּוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ שֶׁעָמְדוּ לוֹ שֶׁהֵם מִדַּת הַחֶסֶד וּמִדַּת הַדִּין כְּנֶגֶד הַחֶסֶד אָמַר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כְּאוֹמְרוֹ (מִיכָה ז') חֶסֶד לְאַבְרָהָם, וּכְנֶגֶד מִדַּת הַדִּין אָמַר וּפַחַד יִצְחָק, וְלָזֶה לֹא אָמַר אֱלֹהֵי יִצְחָק לִרְמֹז עַל הַמִּדָּה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָהּ, וְזוּלַת זֶה הָיָה אוֹמֵר אֱלֹהֵי יִצְחָק שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁה' אָמַר לוֹ (כ"ח י"ד) אֱלֹהֵי יִצְחָק. וְטַעַם שֶׁהִזְכִּיר ב' מִדּוֹת אֵלּוּ לוֹמַר כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ עִמּוֹ וְגַם עָשָׂה לוֹ מִשְׁפָּט עִם לָבָן שֶׁהֵם ב' מִדּוֹת וְזוּלַת אֶחָד מֵהֶם לֹא הָיָה מַגִּיעוֹ הַטּוֹב לְיַעֲקֹב:

אֶת עָנְיִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁאִם לֹא הָיָה לוֹ הָעֹנִי הַגַּם שֶׁהָיָה הָאֱמֶת אִתּוֹ הָיָה ה' מַאֲרִיךְ אַפּוֹ וְלָתֵת לוֹ שְׂכָרוֹ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וּלְצַד עָנְיוֹ קִיֵּם לוֹ ה' (דְּבָרִים כ"ד ט"ו) בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְנָתַן לוֹ יְגִיעַ כַּפּוֹ: תורה מג

מג) וַיַּעַן לָבָן וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ וַיַּעַן תְּשׁוּבָה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת וישב ה'תשי"א)

לָבָן טָעַן לְיַעֲקֹב אָבִינוּ (וְכָךְ טוֹעֲנִים יוֹרְשֵׁי לָבָן שֶׁבְּכָל דּוֹר לִנְכָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב) "הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי": בִּשְׁלָמָא אַתָּה (יַעֲקֹב) בְּעַצְמְךָ – יְהוּדִי זָקֵן שֶׁשֵּׁיָּךְ לַדּוֹר הַיָּשָׁן – יָכוֹל לְהִתְנַהֵג כִּרְצוֹנְךָ, לִלְמוֹד תּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה, אֲבָל מָה רְצוֹנְךָ מֵהַיְלָדִים?! הַיְלָדִים הַצְּעִירִים שֶׁנִּמְצָאִים בִּזְמַן מוֹדֶרְנִי – טוֹעֵן לָבָן – שַׁיְכִים **לִי**, "הַבָּנוֹת **בְּנוֹתַי** וְהַבָּנִים **בָּנַי**", וְלָמָּה הִנְךָ עוֹשֶׂה אוֹתָם בַּעֲלֵי־מוּם ("קַאלִיקעס") שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַתְאִים אֶת עַצְמָם לְהַנְהָגַת הָעוֹלָם?! רְצוֹנְךָ לְלַמְּדָם יַהֲדוּת – מֵהֵיכִי תֵּתֵי, אֲבָל עָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּצוּרָה מוֹדֶרְנִית, בְּאֶמְצָעִים חֲדִישִׁים, וְלֹא לַעֲשׂוֹתָם "בַּטְלָנִים"!

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה – מַמְשִׁיךְ לִטְעוֹן – "הַצֹּאן צֹאנִי": בְּנוֹגֵעַ לְתוֹרָה וּתְפִלָּה – אֵינֶנִּי מִתְעָרֵב, אֲבָל עִנְיָנֵי מִסְחָר, "הַצֹּאן" – "**צֹאנִי**", עָלֶיךָ לְהִתְנַהֵג בַּדְּרָכִים שֶׁלִּי, דְּרָכִים שֶׁל לָבָן הָאֲרַמִּי, שֶׁלֹּא לְהִתְחַשֵּׁב בְּאִיסּוּרִים שֶׁל רַמָּאוּת, הַשָּׂגַת גְּבוּל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. שֶׁכֵּן, בְּהַנְהָגָה שֶׁלְּךָ לַעֲסוֹק בְּעִנְיָנֵי מִסְחָר עַל־פִּי תּוֹרָה, קָשֶׁה "לַעֲשׂוֹת חַיִּים" ("מאכן אַ לעבן").

וְעַל־זֶה מָסַר יַעֲקֹב אֶת נַפְשׁוֹ כָּל כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל לָבָן – "וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי", וְעַד שֶׁ"לֹא שָׁכַב" – לֹא רַק בִּשְׁבִיל עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, כְּלִימּוּד הַתּוֹרָה בְּבֵית עֵבֶר, אֶלָּא גַּם עַל עִנְיָנִים שֶׁאוֹדוֹתָם טוֹעֵן לָבָן שֶׁשַּׁיָּכִים אֵלָיו, "הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי", עַל עִנְיָנִים אֵלֶּה מָסַר יַעֲקֹב אֶת נַפְשׁוֹ (כְּאָמְרוֹ "**עָבַדְתִּיךָ** אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי **בְּנוֹתֶיךָ** וְשֵׁשׁ שָׁנִים **בְּצֹאנֶךָ**") שֶׁיִּהְיוּ עַל־פִּי תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְבָּרְרוּ וִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּמְצָאִים בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל לָבָן, וְיוּמְשַׁךְ אֱלוֹקוּת גַּם בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים.

(מד) **וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:**

מד **וּכְעַן אֱתָא נִגְזַר קְיָם אֲנָא וְאַתְּ וִיהֵי לְסָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ:**

רש"י ◄ **וְהָיָה לְעֵד** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

(מה) **וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה:**

מה **וּנְסִיב יַעֲקֹב אַבְנָא וּזְקָפַהּ קָמָא:**

(מו) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגָּל:**

מו **וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ אַבְנִין וּנְסִיבוּ אַבְנִין וַעֲבַדוּ דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַּמָּן עַל דְּגוֹרָא:**

רש"י ◄ **לְאֶחָיו** • הֵם בָּנָיו שֶׁהָיוּ לוֹ אַחִים, נִגְּשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמִלְחָמָה (ב"ר).

(מז) **וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד:**

מז **וּקְרָא לֵהּ לָבָן יְגַר שַׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קְרָא לֵהּ גַּלְעֵד:**

רש"י ◄ **יְגַר שָׂהֲדוּתָא** • תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל גַּלְעֵד.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְאוֹמְרוֹ שִׁים כֹּה נֶגֶד וְגוֹ' וְיוֹכִיחוּ, לָזֶה עָנָה כִּי אֵינוֹ חָפֵץ לְהַכְלִים בָּנָיו וּבְנוֹתָיו וְלֹא יַעֲמֹד לְמִשְׁפָּט עִמָּהֶם, וְהֵן הֵן רַמָּאוּתָיו לוֹמַר כִּי יוֹכִיחַ שֶׁהָאֱמֶת אִתּוֹ אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לְצַד כְּבוֹד בָּנָיו וּבְנוֹתָיו:

עוֹד רָמַז שֶׁאִיךְ יִצְטַדֵּק בְּטַעֲנָתוֹ כְּשֶׁיֹּאמַר כְּלֵי בֵיתִי הֵם אֵלּוּ פְּשִׁיטָא שֶׁיּוֹתֵר יָדַע יַעֲקֹב בְּסִימָנֵי כְּלֵי לָבָן מִמֶּנּוּ, וְהַטַּעַם כִּי הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי וְהֵם בְּקִיאִים בְּסִימָנֵי הַכֵּלִים וְכַדּוֹמֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי לִהְיוֹתָם תָּמִיד מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם:

עוֹד יִרְצֶה לְהָשִׁיב עַל שֶׁמִּשֵּׁשׁ כָּל כֵּלָיו כִּי לְצַד שֶׁהַכֹּל הוּא מַחֲשִׁיבוֹ כְּאֵלּוּ שֶׁלּוֹ לְצַד שֶׁהַבָּנוֹת בְּנוֹתָיו וְגוֹ' וְהַכֹּל שֶׁלּוֹ הָיָה עוֹשֶׂה כְּאָדָם הָעוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ כִּי אֵלּוּ הָיָה מַחְשִׁיב אוֹתוֹ לְאִישׁ נָכְרִי לֹא הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן:

וְלִבְנֹתַי וְגוֹ' לְאֵלֶּה וְגוֹ'. תֵּבֵת לְאֵלֶּה אֵין לָהּ מַשְׁמָעוּת. וְאוּלַי שֶׁחוֹזֵר אֶל כָּל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְלִבְנֹתַי פֵּרוּשׁ וּלְצַד בְּנוֹתַי מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת לְאֵלֶּה הַנִּכָּסִים גַּם לְצַד בְּנֵיהֶם. אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְלִבְנֹתַי מָה אֶעֱשֶׂה מֵהָרַע וַהֲגַם שֶׁהֵן הַיּוֹם חוֹשְׁבִים עַצְמָן לְנָכְרִים וְעוֹקְרִים מֵהֶם שֵׁם בְּנוֹתַי, וְהוּא אוֹמְרוֹ לְאֵלֶּה הַיּוֹם פֵּרוּשׁ שֶׁהַיּוֹם נִקְרָאִים אֶצְלִי אֵלֶּה לְצַד מַעֲשֵׂיהֶן אַף עַל פִּי כֵן בְּנוֹתַי הֵם: **לִבְנֵיהֶן** אֲשֶׁר יָלָדוּ. דִּקְדֵּק לוֹמַר אֲשֶׁר יָלָדוּ, שֶׁלֹּא לְיַחֵס הַבָּנִים אַחַר אִמָּם לָזֶה אָמַר אֲשֶׁר יָלָדוּ לוֹמַר כִּי מַה שֶׁקּוֹרֵא אוֹתָם בְּנֵיהֶם לֹא לְיַחֲסָם אַחֲרֵיהֶם כִּי לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם אֶלָּא לְצַד שֶׁיָּלְדוּ אוֹתָם קָרָא לָהֶם שֵׁם בְּנֵיהֶם, וַהֲגַם שֶׁהֵם דִּבְרֵי לָבָן, עִם כָּל זֶה הַתּוֹרָה תְּלַמֵּד דִּינִים בְּאֶמְצָעוּת הַסִּפּוּרִים. כְּמוֹ שֶׁתִּמְצָא שֶׁלָּמְדוּ (יְרוּשַׁלְמִי מוע"ק פ"א) מִנַּיִן שֶׁאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה דִּכְתִיב מַלֵּא שְׁבָעֵי זֹאת וְגוֹ' הֲגַם שֶׁהֵם דִּבְרֵי לָבָן: תורה מד

(מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד׃

מח וַאֲמַר לָבָן דְּגוֹרָא הָדֵין סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ יוֹמָא דֵין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ גַּלְעֵד׃

רש"י◄ (עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ) גַּלְעֵד • גַּל עֵד.

(מט) וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ׃

מט וְסָכוּתָא דִּי אֲמַר יִסֵּךְ מֵימְרָא דַיְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ אֲרֵי נִתְכַּסִּי גְּבַר מֵחַבְרֵהּ׃

רש"י◄ וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וְגוֹ' • וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר בְּהַר הַגִּלְעָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִּלְעָד". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מִצְפָּה? לְפִי שֶׁאָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ: "יִצֶף ה' בֵּינִי וּבֵינֶךָ" אִם תַּעֲבֹר אֶת הַבְּרִית'. כִּי נִסָּתֵר • וְלֹא נִרְאֶה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ. (שופטים יא)

(נ) אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

נ אִם תְּעַנֵּי יָת בְּנָתַי וְאִם תִּסַּב נְשִׁין עַל בְּנָתַי לֵית אֲנַשׁ עִמָּנָא חֲזֵי מֵימְרָא דַיְיָ סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ׃

רש"י◄ בְּנֹתַי בְּנֹתַי • שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַף בִּלְהָה וְזִלְפָּה בְּנוֹתָיו הָיוּ מִפִּלֶגֶשׁ. אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי • לִמְנֹעַ מֵהֶם עוֹנַת תַּשְׁמִישׁ (יומא עז).

(נא) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

נא וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְּגוֹרָא הָדֵין וְהָא קַמְתָּא דִּי אֲקִימִית בֵּינִי וּבֵינָךְ׃

רש"י◄ יָרִיתִי • כְּמוֹ: "יָרָה בַיָּם", כָּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֶה הַחֵץ.

(נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה׃

נב סָהִיד דְּגוֹרָא הָדֵין וְסָהֲדָא קָמָא אִם אֲנָא לָא אֶעְבַּר לְוָתָךְ יָת דְּגוֹרָא הָדֵין וְאִם אַתְּ לָא תְּעִבַּר לְוָתִי יָת דְּגוֹרָא הָדֵין וְיָת קַמְתָּא הָדָא לְבִישׁוּ׃

רש"י◄ אִם־אָנִי • הֲרֵי 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר', כְּמוֹ: "עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרַי". לְרָעָה • (ב"ר) לְרָעָה אִי אַתָּה עוֹבֵר, אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לְפָרְקַמְטְיָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 129)

וְאִם אַתָּה לֹא תַעֲבֹר אֵלַי אֶת הַגַּל הַזֶּה . . לְרָעָה (לא, נב)

אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לְפָרְקַמְטְיָא (רש"י)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁ"גַּל" רוֹמֵז לְל"ג בָּעֹמֶר. וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. דְּהִנֵּה לִכְאוֹרָה קָשֶׁה, כֵּיצַד גִּלָּה רַשְׁבַּ"י **רָזִין** דְּאוֹרַיְתָא, חֵלֶק הַנִּסְתָּר שֶׁבַּתּוֹרָה? אֶלָּא, הַמְּחִצָּה הַמַּבְדִּילָה בֵּין גִּלְיָא דְּתוֹרָה לְבֵין פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה אֵינָהּ חוֹמָה, אֶלָּא גַּל, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲבֹר אוֹתוֹ לְטוֹבָה. בְּכָךְ מַעֲבִיר ה'גַּל' עַצְמוֹ אֶת הַמֶּסֶר שֶׁמְּתֵּר וְאַף צָרִיךְ 'לַעֲבֹר אוֹתוֹ', כַּאֲשֶׁר בִּטּוּל הַמְּחִצָּה אֵינוֹ לְרָעָה ח"ו אֶלָּא לְטוֹבָה.

(נג) אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃

נג אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ דְּנָחוֹר יְדוּנוּן בֵּינָנָא אֱלָהֵהּ דַּאֲבוּהוֹן וְקַיֵּים יַעֲקֹב בִּדְדָחִיל לֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃

רש"י◄ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם • קֹדֶשׁ (ב"ר). וֵאלֹהֵי נָחוֹר • חוֹל. אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם • חוֹל.

(נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכֹל לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃

נד וּנְכַס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא וַאֲכָלוּ לַחְמָא וּבִיתוּ בְּטוּרָא׃

רש"י◄ **וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח•** שָׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתֶּה. **לְאֶחָיו•** לְאוֹהֲבָיו שֶׁעִם לָבָן. **לֶאֱכָל־לָחֶם•** כָּל דְּבַר מַאֲכָל קָרוּי לֶחֶם, כְּמוֹ: (דניאל ה) "עֲבַד לְחֶם רַב", (ירמיה יא) "נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ".

לב (א) **וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ:**

א **וְאַקְדֵּם לָבָן בְּצַפְרָא וּנְשַׁק לִבְנוֹהִי וְלִבְנָתֵהּ וּבָרִיךְ יָתְהֵן וַאֲזַל וְתַב לָבָן לְאַתְרֵהּ:**

(ב) **וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים:**

ב **וְיַעֲקֹב אֲזַל לְאָרְחֵהּ וַעֲרָעוּ בֵּהּ מַלְאָכַיָּא דֵּיָיָ:**

רש"י◄ **וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים•** מַלְאָכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לִקְרָאתוֹ לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ.

(ג) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:**

ג **וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן מַשְׁרִיתָא מִן קֳדָם יְיָ דֵּין וּקְרָא שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם:**
פ פ פ

רש"י◄ **מַחֲנָיִם•** שְׁתֵּי מַחֲנוֹת, שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ עִמּוֹ עַד כָּאן, וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לִקְרָאתוֹ (ב"ר ותנחומא):

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק"י, מחני"ם סימן חסלת פרשת ויצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפב - רפד

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ. גַּם אוֹמְרוֹ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וְגוֹ' מַה חִדּוּשׁ מוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאָמַר יַעֲקֹב כֵּן. גַּם יַעֲקֹב מַה חִדֵּשׁ בִּדְבָרָיו. גַּם אֵין יָדוּעַ כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ מַחֲנָיִם. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ב"ר פ' ע"ד) דָּרְשׁוּ יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם שֶׁהוּא דָּרָשׁ. וּפְשַׁט הַכָּתוּב הוּא לְהָיוֹת כִּי שָׁלַח ה' מַלְאָכִים בִּדְמוּת אֲנָשִׁים לְהַדָּמוֹת לִפְנֵי עֵשָׂו כַּאֲשֶׁר הוֹכִיחַ סוֹף הַמַּעֲשֶׂה, לָזֶה הִקְדִּים לְהוֹדִיעַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁמִּמְּנוּ הִרְגִּישׁ יַעֲקֹב הֱיוֹתָם מַלְאָכִים, וְאָמַר שֶׁלֹּא בָּא הַמַּחֲנֶה בְּדֶרֶךְ הָאֲנָשִׁים שֶׁקֹּדֶם יִהְיוּ נִרְאִים הָלוֹךְ וְקָרֵב עַד שֶׁגִּיעוּ אֵצֶל הַבָּאִים אֵצְלוֹ אֶלָּא תֵּכֶף וּמִיָּד צָמְחוּ לְפָנָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ פֵּרוּשׁ רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה הַפְּגִיעָה בּוֹ אֵצְלוֹ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם בְּדֶרֶךְ זֶה מַחֲנֵה אֱלֹהִים אֵין אֵלֶּה אֲנָשִׁים אֶלָּא מַלְאָכִים וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַחֲנָיִם פֵּרוּשׁ ב' מַחֲנוֹת אֶחָד שֶׁל אֲנָשָׁיו שֶׁהָיוּ עִמּוֹ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה וְהַב' שֶׁל מַלְאָכִים בִּדְמוּת אֲנָשִׁים כִּי בָּאוּ לְעֶזְרַת ה' לִידִידוֹ יַעֲקֹב בְּחִיר ה': תורה ג חֲסָלַת פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' א

הגמרא מקשה מברייתא על מה ששנינו במשנה שהובאה לעיל שהולכים אחר האחרון: **מִי אֲזִלִינַן בָּתַר בַּתְּרָא** – וכי אנו הולכים אחר האחרון ותולים שהדבר הנמצא הוא זה שהונח אחרון באותו מקום, **וְהָא תַּנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, תֵּיבָה שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ** להניח **מְעוֹת חוּלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אִם רוֹב** המעות שהונחו בה הם של **חוּלִּין,** אנו תולים שכל המעות שנמצאות בה הם של **חוּלִּין, וְאִם רוֹב** המעות שהונחו בה הם של **מַעֲשֵׂר,** אנו תולים שהמעות הנמצאות בה הן של **מַעֲשֵׂר.** מסיקה הגמרא את קושייתה: **וְאַמַּאי** הולכים אחר הרוב, **לֵיזִיל בָּתַר בַּתְּרָא** – הלא יש לנו ללכת אחר המעות שהונחו אחרונות בתיבה, ולתלות שהמעות שניתנו בה ראשונות כבר ניטלו ממנה. אלא בהכרח שאין הולכים אחר האחרון, ולא כדברי המשנה שהובאה לעיל. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** [–כאן בברייתא במה מדובר], **כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ** – בתיבה זו, **מְעוֹת חוּלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר, וְאֵין יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן נשתמש בה בַּסּוֹף,** ולכן הולכים אחר הרוב, אבל כשיודע באלו מעות נשתמש לבסוף אכן הולכים אחר השימוש האחרון.

הגמרא מביאה תירוצים נוספים על קושיא זו: **רַב זְבִיד אָמַר, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ** בתיבה בזמן אחד **בְּצִיבּוּרִין** של מעות חולין **וּצִיבּוּרִין** של מעות מעשר שני, אלו בזוית זו ואלו בזוית אחרת, ואין כאן ראשונות ואחרונות. **רַב פַּפָּא אָמַר, כְּגוֹן דְּאִשְׁתְּכַח** [–שנמצאו] המעות שאנו מסופקים עליהן **בַּגּוּמָא** שבתיבה, ועל כן אין ללכת אחר האחרון, שהרי יתכן שהמעות הנמצאות הונחו שם מלפני ימים רבים, ומשום שנטמנו בגומא לא ראה אותן הבעלים ולא הוציאן משם.

הגמרא דנה בברכת בדיקת חמץ: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הַבּוֹדֵק** את החמץ **צָרִיךְ שֶׁיְּבָרֵךְ** קודם הבדיקה על מצוה זו. שואלת הגמרא: **מַאי מְבָרֵךְ** – איזו ברכה הוא מברך על הבדיקה. משיבה הגמרא: **רַב פַּפִּי אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא (אוֹמֵר),** מברך 'אשר קדשנו במצותיו וציונו **לְבַעֵר חָמֵץ'.** ו**רַב פַּפָּא אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא,** מברך **'עַל בִּיעוּר חָמֵץ'.** הגמרא מפרשת את מחלוקתם: בלשון **'לְבַעֵר'** כולי **עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – כולם מודים ואינם חולקים, **דְּדַאי לְהָבָא מַשְׁמַע** – שמשמעותה היא להבא, כלומר, על הביעור שהוא עתיד לעשות, ועל כן לדברי הכל ראוי לברך בנוסח זה, שהרי מברכים ברכה זו קודם הבדיקה, כפי שיבואר להלן (ע"ב).

דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה
דְּבָרֶךָ׃ יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃
יט גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃
כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת׃
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ
שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־
עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר
נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וִיבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטְךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדְתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֵלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנָחֵם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי

מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ׃ כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי

פִּקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי קִוּו רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד׃ מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי׃ צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר׃ נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי׃ קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד׃ קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם׃ קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן |
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ׃ קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ׃ צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃ קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם׃ ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃

קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק׃
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי׃
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי׃ ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃ ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים׃ ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר׃ ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה׃

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' א

בני אדם מחמץ של הקדש אף בכל ימות השנה, שהרי הוא אסור בהנאה משום איסור מעילה, ועל כן אין חשש שיבואו לאוכלו בפסח.

הגמרא מבארת האם צריכים לעשות היכר לחמץ של נכרי או של הקדש הנמצא בבית ישראל: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, חֲמֵצוֹ שֶׁל נָכְרִי הנמצא בבית ישראל ולא קיבל עליו הישראל אחריות, ואינו עובר עליו ב'בל יראה', עוֹשֶׂה לוֹ הישראל בערב פסח מְחִיצָה של עֲשָׂרָה טְפָחִים מִשּׁוּם הֶיכֵּר, כדי שלא יבוא לאוכלו. וְאִם החמץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ לעשות לו מחיצה. שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מהו טעם החילוק שבין חמץ של הקדש לחמץ של נכרי. משיבה הגמרא: מִיכְדָּל בְּדִילִי אִינְשִׁי מִינֵּיהּ – משום שבדלים בני אדם מחמץ של הקדש בכל ימות השנה, ועל כן לא יבואו לאוכלו בפסח.

הגמרא מביאה בשם רב דין נוסף בביעור חמץ: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַמְפָרֵשׁ [–הפורש] מן היבשה ויוצא להפליג בים, וְכן הַיּוֹצֵא מביתו ללכת בַּשַּׁיָּירָא למקום רחוק, אם יצא קוֹדֶם הפסח שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין הוא זָקוּק לְבַעֵר את החמץ מביתו. אבל היוצא מביתו בתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם שלפני הפסח, הרי הוא זָקוּק לְבַעֵר את החמץ מביתו קודם יציאתו, שכן בתוך זמן זה כבר חל עליו חיוב להיזהר בצרכי הפסח, וכבר נתחייב בבדיקת החמץ וביעורו.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור דברי רב: אָמַר אַבַּיֵי, הָא דְּאָמְרַת [–מה שאמרת] שאם יצא בתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם זָקוּק לְבַעֵר, לֹא אֲמָרָן [–לא אמרנו] כן אֶלָּא במקום שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לביתו בתוך הפסח, אֲבָל אם אֵין בדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לביתו בפסח, אֵין הוא זָקוּק לְבַעֵר את החמץ קודם יציאתו. אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, וַהרי אִי דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לביתו בתוך הפסח, אֲפִילּוּ אם יצא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה נַמִּי [–גם כן] יש לו לבער את חמצו, שכן כשיחזור לביתו ויראה את החמץ יעבור עליו ב'בל יראה'. אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָא דְּאָמְרַת [–מה שאמרת] שאם יצא קוֹדֶם הפסח שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין זָקוּק לְבַעֵר, לֹא אֲמָרָן [–לא אמרנו] כן אֶלָּא במקום שֶׁאֵין בדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לביתו בימי הפסח, אֲבָל אם דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לביתו בפסח, אֲפִילּוּ אם יצא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה זָקוּק לְבַעֵר את החמץ קודם יציאתו. אבל אם יצא בתוך שלשים יום שלפני הפסח חייב לבער אפילו כשאין בדעתו לחזור, משום שכבר חלה עליו חובת ביעור.

הגמרא מביאה שכן היא שיטת רבא גם במקום אחר: וְאָזְדָא רָבָא לְטַעְמֵיהּ – רבא המפרש כן בדברי רב הולך לשיטתו. דְּאָמַר רָבָא, הָעוֹשֶׂה את בֵּיתוֹ אוֹצָר של תבואה קוֹדֶם פסח שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין הוא זָקוּק לְבַעֵר את החמץ הנמצא שם תחת האוצר, משום שהוא נחשב כמבוער. אבל אם בא לעשות את ביתו אוצר תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לפני הפסח, הרי הוא זָקוּק לְבַעֵר קודם לכן את החמץ מהבית, משום שכבר נתחייב בביעור, ולכתחילה אינו יוצא ידי חובת ביעור בהטמנת החמץ תחת האוצר. וְקוֹדֶם שְׁלֹשִׁים נַמִּי לֹא אֲמָרָן [–לא אמרנו] שאינו זקוק לבער, אֶלָּא במקום שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ [את האוצר] מהבית בתוך הפסח, אֲבָל אם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ מהבית בתוך הפסח, אֲפִילּוּ אם עשאו אוצר קוֹדֶם הפסח שְׁלֹשִׁים יוֹם, נַמִּי [–גם כן] זָקוּק הוא לְבַעֵר את החמץ ממנו. ומטעם זה מחייב רבא בביעור גם את המפרש והיוצא בשיירא אף קודם שלשים יום מהפסח, כל שבדעתו לחזור בתוך הפסח.

שואלת הגמרא: הָנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ – שלשים יום אלו מה משמעותם, ומדוע דווקא מאותו הזמן ואילך חלה עליו חובת הביעור. משיבה הגמרא: כִּדְתַנְיָא, שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, קוֹדֶם הַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת [–שבועות] קודם הפסח שואלים ודורשים בהלכותיו. הרי שלשיטת תנא קמא שלשים יום קודם הפסח חלה החובה לדאוג לצרכיו, ומשום כן מאותה שעה חלה חובת הביעור, ושוב אינו יכול להיפטר ממנה על ידי יציאה מביתו או עשייתו לאוצר.

הגמרא מפרשת מחלוקת תנאים זו: מַאי טַעֲמָא [–מהו טעמו] דְּתַנָּא קַמָּא הסובר ששלשים יום קודם הפסח שואלים ודורשים בהלכותיו,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ו' כסלו מפרק לה עד סוף פרק לח	**יום רביעי - ט' כסלו** מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שני - ז' כסלו מפרק לט עד סוף פרק מג	**יום חמישי - י' כסלו** פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שלישי -ח' כסלו מפרק מד עד סוף פרק מח	**יום שישי - י"א כסלו** מפרק ס עד סוף פרק סה
שבת קודש - י"ב כסלו פרק כ מפרק סו עד סוף פרק סח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ו' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, משא"כ בסדר ההשתלשלות... עד עמ' 312, אשר שם.

קונטרס אחרון

משא"כ בסדר ההשתלשלות אף אם משיג המציאות לא עדיף מצד עצמו כלימוד המצות שמשיג ותופס המהות ומעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש כמ"ש זאת התורה כו' אלא שידיעת המציאות מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רבה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר והשגת המציאות הוא להפשיט מגשמיות כו' רק שזו היא מצוה אחת מתרי"ג

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, – בידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות של העולמות והספירות שלמעלה, אַף אִם מַשִּׂיג הַמְּצִיאוּת – של המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, לֹא עָדִיף מִצַּד עַצְמוֹ – מצד הדבר עצמו של ידיעת ולימוד ההשתלשלות, כְּלִמּוּד הַמִּצְוֹת – ההלכות של המצוות, שֶׁמַּשִּׂיג וְתוֹפֵס הַמָּהוּת, – מבחינת טעם אחר אפשר שיהיה לו עדיפות ועליונות, כפי שיסביר להלן, שזה מביא ל"לב שלם", ליראה שהיא תכלית כל המצוות, אך מצד **עצמו** אין זה עדיף מלימוד ההלכות של המצוות שבהן הוא יודע ומשיג את המהות, וּמַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם בְּפֹעַל מַמָּשׁ, – בלמדו ההלכות של המצוה, נחשב לו כאילו קיים את המצוה בפועל ממש, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[26]: "זֹאת הַתּוֹרָה כו'". – לעולה ולמנחה, אומרת על־כך הגמרא[27], מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי, שבלימוד הנגלה של הלכות המצוות יש בפרט מסויים מעלה מרובה יותר מאשר בלימוד פנימיות התורה, הלימוד של סדר ההשתלשלות, שזה בענין של "מהות", שבלימוד ענינים שהוא יודע את מהותם, כפי שהדבר בהלכות של מצוות הנעשות בענינים גשמיים, ואת הענינים הגשמיים הרי הוא יודע את מהותם, כן חכמתו יתברך שבהלכות, הרי ירדה בענינים הגשמיים שאודותם דנים בהלכות – הרי מבין הוא "חכמתו יתברך" בהשגת **המהות**, ונעשה על־ידי־זה אופן היחוד העליון ביותר של מקיף ומוקף, המבואר בפרק ה' ב"תניא", ששכל האדם מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה של תורה שהיא חכמתו יתברך, ועל־ידי־זה נעשה גם היחוד של נפש האדם (שלמעלה משכל) עם "אור־אין־סוף" ברוך־הוא המלובש בחכמתו יתברך. כל האמור הוא בשעה שההשגה שהוא מבין בתורה היא השגת המהות, וכאמור לעיל, הרי זה דוקא בלימוד המצוות של תורה שבהן ישנה השגת המהות, ואילו בלימוד וידיעת סדר ההשתלשלות, שדנים במדריגות רוחניות, כמו אופנים, חיות ושרפים של עולמות בריאה־יצירה־עשיה, או אף למעלה מזה – בפרצופים של עולם ה"אצילות" וכו' – שם אין השגת המהות אלא ידיעת המציאות בלבד. אף־על־פי־כן – יסביר רבנו הזקן להלן – ישנה מעלה ועליונות בידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות, שלא זו בלבד שאינה נופלת מלימוד המצוות של תורה – אלא היא אף למעלה מזה. אֶלָּא שֶׁיְּדִיעַת הַמְּצִיאוּת מֵהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הִיא גַּם־כֵּן מִצְוָה רָמָה וְנִשֵּׂאָה[28], וְאַדְרַבָּה עוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, – על כל שאר המצוות ולימוד הלכות התורה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29]: "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כו'", – כלומר, שצריכה להיות דעת והשגה באלקות, וכן כתוב[30]: "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ כו'", – שגם משמעותו היא שצריכה להיות דעת והשגה באלקות, וּמְבִיאָה לְ"לֵב שָׁלֵם" כו', – כפי שמסיים בדברי הימים: "ועבדהו בלב שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא שיהיה "ועבדהו בלב שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא תשבית" ב"לקוטי תורה"[31], הכוונה היא, שזה מביא ליראה שהיא תכלית כל המצוות, ככתוב[32]: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו" – הרי שתכלית כל המצוות היא להגיע ל"ליראה את ה' אלקינו". ולימוד פנימיות התורה וידיעת סדר ההשתלשלות, שמקיימים בהם מצות "וידעת היום" ו"דע את אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של "ליראה את ה' אלקינו". ובלשון רבנו הזקן: שֶׁהוּא הָעִקָּר, – "לב שלם" ויראת ה' הם עיקר ותכלית כל המצוות, וכאמור לעיל, של"לב שלם" וליראה מגיעים על־ידי ידיעת והשגת סדר ההשתלשלות, למרות שהיא ידיעת והשגת המציאות בלבד, וְהַשָּׁנִית הַמְּצִיאוּת[33] הוּא לְהַפְשִׁיט – הענינים של מדריגות סדר ההשתלשלות, מִגַּשְׁמִיּוּת כו'. – כלומר, שיהיה ציור ברוחניות הענינים. בהתאם להערת הרבי בכמה וכמה מקומות[34], לימוד פנימיות התורה באופן של "יתפרנסון מיני'", באופן של "פרנסה" והשגה, הוא דוקא כשזה בא בביאורים המסבירים הענינים בהסברים של **שכל והשגה** – תורת חסידות חב"ד – כדי שתהיה השגה והבנה יסודית בענינים אלה, רַק שֶׁזּוֹ – מצות "וידעת היום", שתהיה ידיעה והשגה באלקות, הִיא מִצְוָה אַחַת מִתַּרְיַ"ג, – מ־613 המצוות, וְהָאָדָם צָרִיךְ לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג, –

---

26. צו ז, לז. **27.** מנחות קי, א. **28.** בתניא לפנינו: "מצות **רבה** ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", כבפנים. וכ"ה גם בלקו"ת ויקרא ד"ה ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכותב "רמה", כבפנים, ולא כבדפוסים שלפנינו. **29.** ואתחנן ד, לט. **30.** דברי הימים א' כח, ט. **31.** שבהערה 28. **32.** ואתחנן ו, כד. **33.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "**בנדו"ז** - משא"כ בהשגת מציאות האתרוג שהיא הקדמה להשגת מהותה - לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיות - שהרי המדובר (גם) בעולם העשי' הגשמי - (ובמילא גם במהות), כ"א **להיפך** ענינה התפשטות הגשמיות והאפשרות להשיג מהות. [עפ"ז - מובן שייכות "והשגת... כו'" כאן]". **34.** ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

המצוות, **לְפִי שֶׁהֵן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמָּהוּת דְּחִיצוֹנִית דְּכֵלִים דַּאֲצִילוּת,** – כפי שהסביר לעיל המעלה שבזה, **לְכָךְ** – לכן, **צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בְּלִמּוּד כָּל הַתַּרְיַ"ג** – מצוות, ללמוד ההלכות של כל המצוות, **וְקִיּוּמָן בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – שהלימוד הרי מביא לידי מעשה, לקיים בפועל כל המצוות, **בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – (מחשבה היא בריאה, דיבור – יצירה, ומעשה – עשיה), **לְבָרֵר בֵּרוּרִין אֲשֶׁר שָׁם.** – בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וכפי שהוסבר לעיל, שבירור הניצוצות הוא תכלית סדר ההשתלשלות.

קונטרס אחרון

והאדם צריך לקיים כל תרי"ג לפי שהן השתלשלות המהות דחיצונית דכלים דאצי' לכך צריך להרבות בלימוד כל התרי"ג וקיומן בפועל ממש במחדו"מ שהן בי"ע לברר בירורין אשר שם.

יום שני ז' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, ועוד זאת שבאמת... עד עמ' קנז, לא יראו.

וְעוֹד זֹאת, – נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה של הנפש (למרות שאהבה ויראה הן ענין רוחני, ואילו המצוות המעשיות נעשות בדברים גשמיים), מעלה שהיא בגלל ענין ה"בירורים" הנעשים על־ידי מצוות מעשיות, ואשר הם תכלית ההשתלשלות; הרי זו מעלה מצד הכוונה העליונה והתכלית, המבוצעת על־ידי מצוות מעשיות, אך **בעצם** אהבה ויראה של הנפש הן למעלה מהמצוות המעשיות. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם **בעצם**, מצד **השורש** שלהם, הבירורים של המצוות המעשיות הם למעלה מה**שורש** של הנפש. ובלשון רבנו הזקן: **שֶׁבָּאֶמֶת הַבֵּרוּרִין שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה מֵרֶפ"ח,** – מ־288 הניצוצות של תהו, בירורים אלה מתבררים **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** – על־ידי לימוד התורה במחשבה ודיבור ועל־ידי מעשה המצוות, ובירורים אלה **גְּבוֹהִין בְּשָׁרְשָׁן מִנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁבָּאָדָם, כִּי** – הבירורים **הֵן מִ** – שם **'ס"ג' שֶׁבִּפְנִימִית "אָדָם קַדְמוֹן", וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁבְּכָבָר נִתְקְנוּ עַל־יְדֵי** – שם **"מַ"ה", הוּא מִ"ם"ג'.** – שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" – יצטרך להזדקק עבור חיותו למזונות שהוא מקבל מדומם־צומח־חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"[36], שלא מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי הוי' שבלחם. ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי'" מה"נעשה אדם"[37], מדוע, איפוא, עליו להזדקק ל"מוצא פי הוי'" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא, ה"מוצא פי הוי'" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי'" שבאדם. שכן, האדם ההשתלשלות, אך הנפש או הרוח או הנשמה של האדם, שנשמות ישראל הן הרי מ"עולם התיקון", הרי כבר נתקנו על־ידי שם "מ"ה" (ש"מ"ה" – מתקן), ושם "מ"ה" הוא הארה בלבד הבאה מה"מצח" של "אדם קדמון". **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[35]**: "לִפְנֵי מְלָךְ מֶלֶךְ כו'".** – לבני ישראל" – ש"ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום", על־פי קבלה, הכוונה: ה"מלכים" והספירות של "עולם התהו", שהם "**לפני**" ולמעלה מ"מְלָךְ מֶלֶךְ לבני ישראל" המוסב על עולם התיקון. שכן, עולם התיקון הוא **הארה** בלבד מ"א"ק", ואילו 'תהו' (שמ'תהו' בא ענין הניצוצות והבירורים) הוא משם "ס"ג" שמ**פנימיות** "א"ק". **וְהֵינוּ טַעֲמָא** – זה הטעם, **שֶׁהָאָדָם חַי בְּמִזּוֹנוֹת דּוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי, וּמְבָרְרָן בְּ'מַ"ה' שֶׁבּוֹ,** – כיוון שהנשמה באה מעולם התיקון ויש בה שם "מ"ה", ובכוח זה היא מבררת הבירורים של הניצוצות שבדומם, צומח וחי, **וְחַי בָּהֶם,** – לאחרי שהאדם מברר הניצוצות שבדומם־צומח־חי וממשיך עליהם מעליונות שרשם שבתהו – הוא "חי" בהם, הם מוסיפים לו תוספת חיות ברוחניות, **לְפִי שֶׁהֵם** – הבירורים והניצוצות שבדומם צומח חי **מִ"ם"ג'.** – שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" – יצטרך להזדקק עבור חיותו למזונות שהוא מקבל מדומם־צומח־חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"[36], שלא מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי הוי'" שבלחם. ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי'" מה"נעשה אדם"[37], מדוע, איפוא, עליו להזדקק ל"מוצא פי הוי'" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא, ה"מוצא פי הוי'" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי'" שבאדם. שכן, האדם

קונטרס אחרון

ועוד זאת שבאמת הבירורין שבבי"ע מרפ"ח ע"י תורה ומצות במחשבה דבור ומעשה גבוהין בשרשן מנר"ן שבאדם כי הן מס"ג שבפנימית א"ק ונר"ן שכבר נתקנו ע"י מ"ה הוא יוצא מהמצח הארה בעלמא. וז"ש לפני מלוך מלך כו' וה"ט שהאדם חי במזונות דצ"ח ומבררן במ"ה שבו וחי בהם לפי שהם מס"ג. ועוד זאת כמ"ש ופני לא

---

35. וישלח לו, לא. **36.** עקב ח, ג. **37.** בראשית א, כו.

הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא ב"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ובשמות זה שם "ס"ג" שלמעלה משם "מ"ה". **וְעוֹד זֹאת,** – מצד עוד דבר ישנה עליונות במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[38]**: "וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ"**[39] - **שֶׁפְּנִימִית הָעֶלְיוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד לְמַטָּה,** – אי אפשר שתהיה בהתגלות למטה, **רַק חִיצוֹנִיּוֹתוֹ** – של העליון, **וּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – בלבד, כנאמר לעיל "ופני לא יראו", **שֶׁהוּא נוֹבְלוֹת חָכְמָה עִלָּאָה.** – חכמה עליונה. הרי שהאהבה והיראה של הנפש על־ידן האדם דבוק במדות **העליונות,** שהן הפנימיות והעצמיות של הספירות, אי אפשר שיומשך בנפש מפנימיות ועצמות המדות – כי־אם מחיצוניותן בלבד, ואילו מהמצוות המעשיות, הבאות מנצח־הוד־יסוד של הספירות, שהן החיצוניות והגילוי של הספירות – יכול להימשך מפנימיותן ועצמיותן במצוות המעשיות. **וְעוֹד זֹאת,** – קיימת מעלה במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש. שכן, האהבה והיראה שהן ענין רוחני, הן למשל כמו דיבור והשפעה של שכל, שהרב משפיע לתלמידו, שנותן לו רק הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא גשמית – יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם יכול להיות "יפה כח הבן מכח האב"[40], שהענינים שלא היו בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בבן. על־דרך־זה יסביר רבנו הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות גשמיות, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים", ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה הגשמית מתבטא ה"עצם". **שֶׁהֲרֵי הַדִּבּוּר מִדִּבְרֵי חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, **אֵינוֹ מוֹלִיד,** – אינו בורא "יש מאין", כמו למשל מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה של מציאות חדשה, **וְהַטִּפָּה שֶׁנִּמְשְׁכָה מֵהַכֵּלִי דְּחָכְמָה עִלָּאָה** – כמו למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, **יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַמּוֹלִיד וּמְהַוֶּה יֵשׁ מֵאַיִן. וְגַם הַמְשָׁכַת חָכְמָה עִלָּאָה** – מהאור של "חכמה עילאה", כמו למשל **כוח** החכמה שבאדם, **כְּלוּלָה בָּהּ.** – בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה עילאה", **וְהַטַּעַם,** – טעמו של דבר, **מִפְּנֵי שֶׁבָּהּ** – בטיפה, **נִמְשָׁךְ מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ דְּחָכְמָה עִלָּאָה.** – כל האמור הוא בקשר לטיפה הבאה מהכלים של "חכמה", **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – שבשכל שהוא מבטא בדיבור או מהרהר במחשבה – אין מעצמות ה"חכמה", **וַאֲפִלּוּ בְּהַשְׂכָּלַת הַשֵּׂכֶל בְּאֵיזוֹ חָכְמָה** – למרות שזו השכלה שלא "נשמעות" בה עדיין אותיות, גם לא אותיות המחשבה, שכן היא עדיין למעלה מאותיות, אף־על־פי־כן, **הֲרֵי חָכְמָה זוֹ** – היא, **רַק הֶאָרָה מִתְפַּשֶּׁטֶת מִמָּהוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּנֶפֶשׁ וְעַצְמוּתוֹ, וְהֶאָרָה זוֹ הִיא רַק לְבוּשׁ לְמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַשֵּׂכֶל, וְהַשֵּׂכֶל** – כשלעצמו, **הוּא הֶאָרָה וּלְבוּשׁ** – בלבד, **לְמָהוּת הַנֶּפֶשׁ.** – הרי שאין בהשכלת שכל זה ממהות הנפש, שלא כפי שהדבר בטיפה, שלמרות שהיא גשמית, הרי יש בה ממהות ועצמות הנפש, כפי שיסביר להלן: **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַטִּפָּה, נִמְשָׁךְ בָּהּ גַּם מִמָּהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּמֹּחִין, וְלָכֵן מוֹלִידָה בְּדוֹמֶה לָהּ מַמָּשׁ.** – בדומה לנפש, שהרי יש בטיפה מעצמות הנפש. **וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים הַיּוֹצְאִין מִ"נְּשִׁיקִין"** – ש"זיווג נשיקין" הוא זיווג **רוחני,** ובמילא עבודתם היא עבודה **רוחנית, לְהַנְּשָׁמוֹת הַיּוֹצְאִין מֵהַכֵּלִים.** – שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות הבאות מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם באהבה ויראה של נשמות תהיה המשכה מה"עצם", כיוון שנשמות הרי באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו הזקן הסביר לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו השפעת השכל מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד ולא של "עצם"? יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון שהכלים ד"אצילות" נעשים נשמה לבריאה־יצירה־עשיה, יש במילא מה**נשמה** שני סוגי השפעה: השפעה של "הארה" שהיא אהבה ויראה שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת במצוות מעשיות. **אַךְ הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשׂוּ נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה, **וְהִלְבָּדְ** – ולכן, **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה **שִׁכְלִיִּים הֵן כְּמַלְאָכִים דְּ"נְּשִׁיקִין"** – שהוא ענין רוחני והארה בלבד, **מֵהֶאָרַת חִיצוֹנִית דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת** –

קונטרס אחרון

יראו שפנימית העליון אינו יכול לירד למטה רק חיצוניותו ובחי' אחוריים שהוא נובלות חכמה עילאה ועוד זאת שהרי הדבור מדברי חכמה עילאה אינו מוליד והטפה שנמשכה מהכלי דח"ע יש בה כח המוליד ומהווה יש מאין וגם המשכת ח"ע כלולה בה והטעם מפני שבה נמשך מהותה ועצמותה דח"ע. משא"כ בדבור ומחשבה ואפי' בהשכלת השכל באיזו חכמה הרי חכמה זו רק הארה מתפשטת ממהות השכל שבנפש ועצמותו והארה זו היא רק לבוש למהותו ועצמותו של השכל והשכל הוא הארה ולבוש למהות הנפש. משא"כ הטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלובשת במוחין ולכן מולידה בדומה לה ממש. וזהו ההפרש בין עבודת המלאכים היוצאין מנשיקין להנשמות היוצאין מהכלים אך הכלים דאצי' נעשו נשמה לבי"ע והלכך דחילו ורחימו שכליים הן כמלאכים דנשיקין מהארת חיצונית דחב"ד בבי"ע

---

38. תשא ל, כג. **39.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בכ"ז גם לעיל אגה"ק סי"ט". **40.** שבועות מח, סע"א. וש"נ.

המאירה **בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – ואין זה "עצם", למרות שזה בא מכלים ד"אצילות", **וְהַטַּעַם,** – טעמו של דבר הוא, **מִשּׁוּם דִּפְנִימִית חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת וּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל אוֹר פְּנִימִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְגַּלּוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי חֶאָרַת הַכֵּלִים דַּוְקָא, הַיּוֹרְדִים לְמַטָּה כְּטִפַּת הָאָדָם מִמֹּחִין, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ".** – ולכן מן ההכרח שתבוא בהעלם, כמו הטיפה למשל. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד **עצם העבודה,** יש יתרון מעלה במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה שכליים הן ענין של "העלאה" בלבד, וזה "פועל" כך למעלה ענין של "העלאת האורות", שאין זו תכלית הכוונה, אלא תכלית הכוונה היא ענין של "המשכה", להמשיך אלקות למטה בעולם – דבר הנעשה על־ידי מצוות מעשיות. ובלשון רבנו הזקן:

קונטרס אחרון

והטעם משום דפנימית חב"ד ומהותו ועצמותו של אור פנימי אינו יכול להתגלות אלא ע"י הארת הכלים דוקא היורדים למטה כטיפת האדם ממוחין וכמ"ש ופני לא יראו.

יום שלישי ח' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנז, ובר מן כל דין... עד עמ' 314, הלכותיהן.

וּבַר מִן כָּל דִּין[41], – מלבד כל האמור לעיל במעלות שישנן במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים, **אֲפִלּוּ בְּנִשְׁמָה דַּאֲצִילוּת, אַף שֶׁהִיא מִכֵּלִים דַּאֲצִילוּת, וְכֵן בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ מִכֵּלִים דִּיצִירָה־עֲשִׂיָּה**[42] **- הִנֵּה רְחִימוּ** (אוּלַי צ"ל: **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ**) – אהבה (אולי צריך לומר יראה ואהבה)

קונטרס אחרון

ובר מן כל דין אפי' בנשמה דאצי' אף שהיא מכלים דאצי' וכן בנפש רוח מכלים דיצי' עשי' הנה רחימו [אולי צ"ל דו"ר] **שכליי' שלהם מעוררים**

---

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן - עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם ב"אור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאה, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תקו"ז בהקדמה) "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאה מלמטה למעלה - העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל האורות העליונים. וישנו ענין שלישי - המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת מ"ן לפעול העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון חס־ושלום; כיצד יכולים לומר כך - הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאה של האורות, אך על ידי העלאה נמשכים אחר־כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאה והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל־דרך־זה העלאה שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דז"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך - על ידי תקיעת שופר והתפילות - אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאה שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין האהבה, כאשר אחרי האהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של האהבה - אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנדב ואביהו "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה - ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיזכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסויים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי' מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את ה'שולחן ערוך' וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים - ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכות למטה - הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאה שבזה היא העלאה כללית, שהוא מוסר את כל ישותו להקדוש ברוך הוא - הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות.

42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש לחפש בכת"י דקו"א דלכאורה חסר כאן וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דבי"ע כו' בכלים דבי"ע בחי'. אבל גם באוה"ת הוא כבהנדפס".

שִׁכְלִיִּים שֶׁלָּהֶם – שהן ענין של "העלאה", מְעוֹרְרִים גַּם־כֵּן בְּכֵלִים דִּיצִירָה־עֲשִׂיָּה בְּחִינַת הַעֲלָאָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא", – בהתעוררות מלמטה, שהן עצמן ענין של "העלאה" – והן מעוררות למעלה בכלים ענין של "העלאה". וְזֶהוּ בְּחִינַת הִסְתַּלְּקוּת לְבַד חַס־וְשָׁלוֹם. – שמסתלק למעלה ענין ופעולה מהכלים, כמו אהבה ויראה עצמן כשהן אינן באות בענין של מצוות – הרי זה ענין של העלאה והסתלקות בלבד. ואילו כשזה בא בענין של מצוות, הרי להיפך – זה מוסיף ב"המשכה" שמהמצוות. אֲבָל בְּחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הוּא עַל־יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר בַּכֵּלִים, וּבְחִיצוֹנִית הַכֵּלִים דַּוְקָא, שֶׁחִיצוֹנִיּוּת הָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה, וּפְנִימִיּוּת הַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה. – שנמשכת אלקות בעולם וזה פועל תשוקה ועליה בנבראים לאלקות. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פִּקּוּדֵי הַנִּזְכָּר לְעֵיל[43]: "דְּאִית סִדּוּרָא כּוּ'". – שישנו סדר של העלאה וסדר של המשכה, וּשְׁתֵּיהֶן צָרֵךְ גָּבוֹהַּ, – לעבודת ה', הַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה, עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מִ – שם 'ס"ג', – הנעשה על־ידי בירורי הניצוצות, בְּבְחִינַת עוּבְדָא וּמְלוּלָא. – ע"י מעשים ודיבור, וְזֶהוּ תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, – של העולמות, לְהִתְגַּלּוּת אוֹר עֶלְיוֹן לְמַטָּה, וְלֹא לַעֲלוֹת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה, שֶׁזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי שָׁעָה. – כל עליה היא ענין זמני בלבד, שכן לאחר מכן מן ההכרח שתומשך חזרה למטה, וְאַף גַּם זֹאת, – כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא ענין של הסתלקות, אלא דַּוְקָא עֲלִיּוֹת הַכֵּלִים לְאוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים הִיא מַעֲלַת הַשַּׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, – שאז "עליית העולמות", שהכלים הם בעליה אל האורות, אֲבָל לֹא עֲלִיּוֹת וְהִסְתַּלְּקוּת הָאוֹרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'[44], וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נִשְׁמָה שֶׁל הָאָדָם לְגַבֵּי גּוּפוֹ כָּעוֹלָם הַזֶּה חֲשִׁיבִי – נחשבות, כְּאוֹרוֹת לְגַבֵּי כֵּלִים, וְכֵן דְּחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, שֶׁכְּלִיִּים לְגַבֵּי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. – הן כאורות לגבי כלים. וְלָכֵן הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם תְּפִלּוֹת כְּמִנְיַן "וָאֶתְחַנַּן"[45], – תקט"ו (515) תפלות, כמנין "ואתחנן", שיכנס לארץ ישראל, עַל קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. – כי שלימות קיום המצוות היא בארץ ישראל, ולכן התפלל תפלות רבות אלו כדי לזכות לקיום מצוות מעשיות בארץ ישראל. שכן, קיום המצוות המעשיות הוא תכלית כל ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם, וְהוּא־הַדִּין לְדִבּוּר נִשְׁמִי שֶׁל הֲלָכוֹתֵיהֶן. – שכן גם על־ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי ממשיכים אור למטה.

קונטרס אחרון

ג"כ בכלים דיצי' עשי' בחי' העלאה ממטה למעלה באתערותא דלתתא וזהו בחי' הסתלקות לבד ח"ו. אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצות מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחיצונית הכלים דוקא שחיצוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון עולה למעלה וז"ש בזהר פ' פקודי הנ"ל דאית סדורא כו' ושתיהן צורך גבוה העלאה והמשכה ע"י העלאת מ"ן מס"ג בבחי' עובדא ומלולא וזהו תכלית ההשתלשלו' להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה שזה אינו אלא לפי שעה ואף גם זאת דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת ויוה"כ. אבל לא עליות והסתלקות האורות ח"ו כמ"ש בפע"ח ונר"ן של האדם לגבי גופו בעוה"ז חשיבי כאורות לגבי כלים וכן דו"ר שכליים לגבי מצות מעשיות דוקא ולכן התפלל משרע"ה תפלות כמנין ואתחנן על קיום מצות מעשיות דוקא וה"ה לדבור גשמי של הלכותיהן.

יום רביעי ט' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

אַךְ לְהָבִין, אֵיךְ הָאֶתְרוֹג שֶׁהוּא מֵרפ"ח – 288 הניצוצות, שֶׁלֹּא נִבְרְרוּ עֲדַיִן, – שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו מ"נוגה", שבזה יש מרפ"ח הניצוצות של תהו, וזה באופן כמו "קודם הבירור", לפני שנתברר להיות אלקות, וְכֵן קְלַף הַתְּפִלִּין, – עליו נכתבות פרשיות התפילין, שהוא קלף גשמי והוא מרפ"ח הניצוצות – יַמְשִׁיךְ אוֹר בְּכֵלִים דִ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא' דַּאֲצִילוּת, שֶׁכְּבָר – הכלים של הספירות, נִבְרְרוּ וְנִתְקְנוּ עַל־יְדֵי שֵׁם "מַ"ה" לִהְיוֹת בְּחִינַת אֲלָקוּת – ששם "מ"ה" מבורר, הִנֵּה הַמָּשָׁל לָזֶה הִיא – ענין הַזְּרִיעָה וְהַנִּטִּיעָה, שֶׁהַגַּרְעִין – שזורעים או נוטעים,

קונטרס אחרון

אך להבין איך האתרוג שהוא מרפ"ח שלא נבררו עדיין וכן קלף התפילין ימשיך אור בכלים דזו"ן דאצי' שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות. הנה המשל לזה היא הזריעה והנטיעה שהגרעין מעורר

---

43. רמט, א. **44.** פע"ח שער השבת בהקדמה פ"ז. ועוד. **45.** ראה דב"ר פי"א, ט.

קונטרס אחרון

כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ כו' עץ פרי כו' ע"י העלאת מ"ן לשרשו ככה מעוררי' הקלף והאתרוג עד רום המעלות שהוא שם ס"ג שלפני השבירה שהוא מהות ועצמות אורות שבא"ק ולא הארה בעלמא כמו שם מ"ה שממצחו וכן בלימוד ועיון הלכותיהן מעורר בחי' חב"ד שבע"ס דכלים דזו"ן ועד רום המעלות ג"כ בחי' חב"ד שבס"ג דפנימית א"ק היוצא דרך העינים כו' וכל הנ"ל הוא במ"ע אבל לא בלימוד פרטי הלכות איסורי ל"ת לכאורה ובפרט בדלא שכיחי כלל כמו פרטי הלכות פיגול וכה"ג.

מְעוֹרֵר כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, שֶׁהוּא דְּבַר ה': "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ כּוֹ' – דשא, עֵץ פְּרִי כּוֹ'", – שהצמיחה היא הרי לא מהגרעין, כי־אם מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר ב"אגרת הקודש" סימן כ'), הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד), שאז זה מעורר ומפעיל את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין שזרע, והכוח הצומח **העצמי**, **עצם** כוח הצומח, הוא המאמר "תדשא הארץ דשא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוֹקְבִין" לְשָׁרְשׁוֹ,** – שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה "העלאת מ"ן", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר, התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין לו כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן" לעורר את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. **כָּכָה מְעוֹרְרִים הַקְּלָף** – של התפילין, **וְהָאֶתְרוֹג** – מד' המינים, **עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,** – והמדריגות, **שֶׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שֶׁלִּפְנֵי** – ולמעלה מ־**הַשְּׁבִירָה,** – של שבירת הכלים, **שֶׁהוּא** – שם "ס"ג" הוא **מְהוּת וְעַצְמוּת אוֹרוֹת שֶׁבְּ"אָדָם קַדְמוֹן",** – שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה, המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר ההשתלשלות, ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף ואין זה הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות' האורות של "א"ק", **וְלֹא הָאָרָה בְּעַלְמָא כְּמוֹ שֵׁם "מַ"ה" שֶׁ** – בא **מִמִּצְחוֹ.** – של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג, כשמקיימים אותן במעשה, **וְכֵן בְּלִמּוּד וְעִיּוּן הִלְכוֹתֵיהֶן** – ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, **מְעוֹרֵר בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּכֵלִים דְ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא', וְעַד רוּם הַמַּעֲלוֹת גַּם־כֵּן בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּ**– שם **"ס"ג" דִּפְנִימִית "אָדָם קַדְמוֹן", הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ הָ"עֵינַיִם" כּוֹ'.** – של "א"ק", "עינים" כמו ענין הראיה, הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצח שהוא ענין של חיצוניות. על־כל־פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם "ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של המצוות מעוררים בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן כשלומדים אודות המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש"; אך, כיצד הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור לא־תעשה, שבכך הרי לא שייך הענין של "כאילו קיים", ובמיוחד בדברים שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו הענין כפי שהוא ב"לא תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה מצוה"[46] – גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ולירא‍ה? יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם ב"מצוות־עשה" וגם ב"מצוות לא־תעשה", שלימוד הענין בלבד, גם כשאינו יכול להביא לידי מעשה של קיום מצוה־עשה או להישמר מלא־תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל־ידי הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שכן, כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל ברוך־הוא. ובלשון רבנו הזקן: **וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל** – שמעשה המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, **הוּא בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בְּלִמּוּד פְּרָטֵי הִלְכוֹת אִסּוּרֵי לֹא־תַעֲשֶׂה לְכָאוֹרָה, וּבִפְרָט בִּדְלָא שְׁכִיחֵי כְּלָל** – בפרטי דיני לא־תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות עצמה יהיה בה ענין חיובי, **כְּמוֹ פְּרָטֵי הִלְכוֹת פִּגּוּל וּכְהַאי גַּוְנָא.** – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, מדוע, איפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות **אלו** יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

46. קידושין לט, ב.

יום חמישי י' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנח, אך עוד זאת... עד עמ' 316, אלקות.

אַךְ עוֹד זֹאת הַשָּׁוָה בַּכֹּל[47], – ישנו עוד דבר השווה בלימוד כל ההלכות, גם של מצוות־עשה וגם של מצוות לא־תעשה, כולל גם כאלו שאינן שכיחות כלל, **כִּי כָּל דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שִׁכְלִיִּים שֶׁל הַמַּלְאָכִים - הֵן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים מֵאֵין לְיֵשׁ, וְהֵן בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא ענין של "נשמה" ואלקות, כי־אם נפש רוח" שהן נברא. מה שהוא מדייק לומר האהבה ויראה של **מלאכים**, למרות שברצונו לומר גם על האהבה ויראה של נשמות, שאינן משתוות ללימוד ההלכות – הרי זה מפני שבאהבה ויראה של נשמות, (א) הנשמות עצמן אינן נבראים ממש, כי־אם כפי שאלקות בא בענין של נברא ונשמה, ו(ב) באהבה ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה־שאין־כן באהבה ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, **עצם** הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות הם ענין של אלקות, **אֲבָל פְּרָטֵי הֲלָכוֹת** – הענינים השונים של הלכות המצוות, **הֵן הַמִּשְׁכּוֹת חָכְמָה עִלָּאָה** – עליונה, **דְּהַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשֶׁת בְּגַשְׁמִיּוּת,** – בענינים גשמיים בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף פרה בחמור" וכדומה, **וְהַלְבָּשָׁה זוֹ,** – מה ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלובשת בענינים גשמיים של ההלכות, **אֵינָהּ כְּהַלְבָּשַׁת חָכְמָה עִלָּאָה בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ובאהבה **שִׁכְלִיִּים,** – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכליים ישנו הרי הענין מה שהן באות מ**שכל** ומ**חכמה**, ושורש כל עניני החכמה הוא "חכמה עילאה", ואילו שם ההלבשה היא אחרת, **דְּהַתָּם** – שם, ב"חכמה עילאה" המלובשת באהבה וביראה שכליים, **הַלְבּוּשׁ הוּא מַעֲלִים וּמַסְתִּיר לְגַמְרֵי,** – על ה"חכמה עילאה", **כְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הָאָרֶץ הַחְמְרִיּוּת** – המסתירה ומעלימה לגמרי, **לְגַבֵּי חָכְמָה עִלָּאָה הַמְלֻבָּשֶׁת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[48]**: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ",** – שכל הנבראים נתהוו ב"חכמה", הרי ש"חכמה עילאה" מלובשת גם בארץ הגשמית והחומרית, אלא שהארץ מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה עילאה" המלובשת בה, כך גם מכסות האהבה והיראה השכליות על "חכמה עילאה", **וְהַיְינוּ חִיצוֹנִיּוּת דְּחִיצוֹנִיּוּת דְּכֵלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא** – "מלכות דאצילות" עם החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, **מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה,** – "מלכות דאצילות" כשלעצמה, אפילו החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, הן ענין של נשמה ואלקות, וזה מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של **נברא**, שזה כמו "חכמה עילאה", שהיא בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות הספירות ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות", ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשיה" ועשר ספירותיה, שבהן יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ החומרית, **וְכֵן בִּבְרִיאָה הִיא מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ,** – של "בריאה", **שֶׁהֵם** – רוח ונפש של "בריאה", הן **בְּחִינוֹת נִבְרָאִים** – המתהווים **בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא,** – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה ההעלם וההסתר מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה וביראה **שכליים** ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהֲלָכוֹת, הֲרֵי הָאָרֶת הַחָכְמָה מְאִירָה בָּהֶן בְּגִלּוּי,** – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן, **וּלְבוּשׁ הָעֲשִׂיָּה** – שההלכות הרי באו בענינים של עולם הזה ויש עליהן לבוש מעולם ה"עשיה", אך הלבוש של "עשיה", **הוּא דֶּרֶךְ מַעֲבָר לְבַד,** – הן רק עוברות דרך לבוש ה"עשיה", אך אין זה אומר שלבוש ה"עשיה" פועל שינוי במהותן, כפי שהדבר בדרך של התלבשות, שהמלביש פועל על המלובש להיות כמו המהות של המלביש. **כְּמוֹ בְּ'יוֹם טוֹב',** שֶׁחֶסֶד דַּאֲצִילוּת הַמְלֻבָּשׁ לְגַמְרֵי בְּחֶסֶד דִּבְרִיאָה מְחַיֶּה עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי – וזאת – עַל־יְדֵי מַעֲבַר חֶסֶד דִּיצִירָה וַעֲשִׂיָּה, הַנִּקְרָא גַּם־כֵּן הִתְלַבְּשׁוּת[49], – שחסד ד"בריאה" מתלבש בחסד ד"יצירה" ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבשות ממש, שֶׁאִם לֹא כֵּן, לֹא הָיָה פּוֹעֵל בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה. – הרבי הרש"ב

קונטרס אחרון

אך עוד זאת השוה בכל כי כל דחילו ורחימו שכליים של המלאכים הן בחי' נבראים מאין ליש והן בחי' נפש רוח דבי"ע. אבל פרטי ההלכות הן המשכות ח"ע דהמאציל ב"ה המלובשת בגשמיות והלבשה זו אינה כהלבשת ח"ע בדו"ר שכליים דהתם הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי כהסתר והעלם הארץ החומריית לגבי ח"ע המלובשת בה כמ"ש כולם בחכמה עשית והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים דמל' דאצי' שבעשיה שהיא מסותרת לגמרי ברוח נפש דעשיה וכן בבריאה היא מסותרת לגמרי ברוח נפש שהם בחי' נבראים בהסתר והעלם הבורא מהנברא. משא"כ ההלכות הרי הארת החכמה מאירה בהן בגילוי ולבוש העשי' הוא דרך מעבר לבד כמו ביום טוב שחסד דאצי' המלובש לגמרי בחסד דבריאה מחיה עוה"ז הגשמי ע"י מעבר חסד דיצי' ועשי' הנק' ג"כ התלבשות שאל"כ לא הי' פועל בגשמיות עוה"ז

---

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך". **48.** תהלים קד, כד. **49.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה

נשמתו־עדן, מסביר בקונטרס "ומעין"[50] דיוק לשון רבנו הזקן כאן, שהכוונה היא שכדי שתהיה פעולה של גשמיות ממש בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריאה" הנקרא "יש" לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף כשאור החסד ד"בריאה" יעבור "דרך מעבר" הספירות של "יצירה" ו"עשיה" – לא תהיה עדיין השפעה **גשמית** ממש, אלא זה צריך להיות על־ידי **התלבשות** בכלים ובלבושים של "יצירה" המסתירים במדה מרובה יותר על האור האלקי של החסד העליון, והוא נעשה על־ידי־זה בבחינה של מציאות, ולאחר מכן הוא מתלבש בכלים ובלבושים של "עשיה" המסתירים **עוד יותר** מאשר הכלים והלבושים של "יצירה", ואור זה נעשה יותר בבחינה של "יש", ובכוחו לבוא בהשפעה גשמית של עולם הזה. על־כל־פנים, כשם שהדבר ביום־טוב, שמבלי הבט על ענין ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום־טוב כאור של חסד ד"בריאה", כך גם בהלכות, שההתלבשות בהלכות היא רק באופן של "מעבר" והיא נשארת הארה של "חכמה עילאה", **וְאַף שֶׁגַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה וַדַּאי מַסְתִּיר לְגַמְרֵי אֲפִלּוּ** – על **הַחֶסֶד דַּעֲשִׂיָּה,** – ובודאי שהיא מסתירה על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותיו דנה התורה, כפי שיזכיר להלן, למשל הפרה והחמור הגשמיים אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי הפרה והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדין תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על ענין של חסד ד"עשיה", **מִכָּל־מָקוֹם הַהֲלָכָה עַצְמָהּ אֵינָהּ גַּשְׁמִיּוּת מַמָּשׁ, שֶׁהִיא** – ההלכה והפסק, **בְּחִינַת רָצוֹן הַנִּמְשָׁךְ מֵחָכְמָה עִלָּאָה לְהָקֵל אוֹ לְהַחֲמִיר,** – שכך מחייבת חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא שיהיה רצונו יתברך ופסק ההלכה להקל או להחמיר, **רַק שֶׁ** – הרצון **יוֹרֵד וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת,** – הרצון העליון מתבטא בהתגלות בענין גשמי, **כְּמִים הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ כו'**, – שאותם המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום הנמוך, **וְהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי עַצְמוֹ שֶׁבּוֹ מְדַבֶּרֶת הַהֲלָכָה, בֶּאֱמֶת הוּא מַסְתִּיר לְגַמְרֵי, כְּמוֹ** – ההלכה של "**הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר**"[51], **וְכֵן** – ההלכה של **בְּשַׂר הַפִּגּוּל אוֹ לֹא פִּגּוּל וְכָשֵׁר.** – שהפרה והחמור הגשמיים והבשר הגשמי אודותיו דנים אם הוא פיגול או לא – מסתירים באמת לגמרי על הארת ה"חכמה עילאה". מה שרבינו אומר שהדבר הגשמי עצמו אודותו דנה ההלכה, מסתיר בודאי לגמרי – למרות שלעיל (קנו, ב) אמר לגבי מצוות שבאחיזת האתרוג **הגשמי** של מצוה, תופסים מהות האלקות ד"אצילות" – הרי זה, מפני שלגבי מצוה, הרי האתרוג הגשמי הוא חלק מן המצוה, לכן אין גשמיות האתרוג מסתירה, אלא זה בטל לגמרי באלקות, ואילו כאן לגבי ההלכה הרי הפרה הגשמית או החמור הגשמי אינם חלק של ההלכה, לכן הם מסתירים, אך השכל הגשמי בו התלבשה ההלכה, כיוון שהוא חלק מן ההלכה, שההלכה **התלבשה** בשכל גשמי **זה** – אכן אינו מסתיר. **רַק הַהֲלָכָה בְּעַצְמָהּ** – הפסק **עִם הַטַּעַם הַנִּגְלֶה,** – מדוע הפסק הוא כך וכך, **הִיא מִבְּחִינַת מַלְכוּת דִּבְרִיאָה** – חלק השכל והטעם של הגמרא, **וְיִצִירָה** – חלק פסק ההלכה של המשנה, **דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, שֶׁהוּא אֱלָקוּת, הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – שנפש־רוח הן ענין של נברא, **שֶׁהֵן דְּחִילוּ וְרִחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁל הַמַּלְאָכִים וְהַנִּשְׁמוֹת וְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁלָּהֶם,** – ההשגה וההתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה ולירא. כל זה מתהווה ומקבל חיות **מֵאַיִן לְיֵשׁ.** – כפי שכל נברא מתהווה מ"אין" ל"יש", **וְלָכֵן** – ההארה מ"חכמה" הבאה על־ידי מלכות ד"בריאה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי שהיא ב"בריאה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו המים היורדים ממקום גבוה לנמוך, **הִיא מְרֻוָּה צְמְאוֹנָם** – של המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריאה" ו"יצירה" **קֹדֶם שֶׁיֵּרְדָה לָעוֹלָם הַזֶּה, כַּמַּיִם הַיּוֹרְדִים** – ממקום גבוה לנמוך **כו'**[52]. **וְגַם אַחַר שֶׁ** – ההארה מ"חכמה עילאה", **יֵרְדָה לַעֲשִׂיָּה, הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּעֲשִׂיָּה, אֲפִלּוּ דִּבְחִינַת נְשָׁמָה שֶׁהִיא אֱלָקוּת.** – שכן, זה אלקות של "עשיה", ואילו ההארה של "חכמה עילאה" שבהלכות היא האלקות של "אצילות". למדנו לעיל, שבמלכות ד"בריאה" ו"יצירה" של נשמה, מלובשת מהות "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה" אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה" שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור־המתחיל "כה אמר ה'" תרס"ז[53]) בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות היא במדריגה שהיא כמו **המהות** של המדריגה העליונה יותר שהיא

קונטרס אחרון

ואף שגשמיות עוה"ז ודאי מסתיר לגמרי אפילו החסד דעשיה מ"מ ההלכה עצמה אינה גשמיות ממש שהיא בחי' רצון הנמשך מח"ע להקל או להחמיר רק שיורד ומאיר בבחי' גילוי בגשמיות כמים היורדים ממקום גבוה כו' והדבר הגשמי עצמו שבו מדברת ההלכה באמת הוא מסתיר לגמרי כמו המחליף פרה בחמור וכן בשר הפיגול או לא פיגול וכשר רק ההלכה בעצמה עם הטעם הנגלה היא מבחי' מלכות דבריאה ויצי' דבחי' נשמה שהוא אלקות המחיה ומהוה נפש רוח דבי"ע שהן דחילו ורחימו של המלאכים והנשמות וחב"ד שלהם מאין ליש ולכן היא מרוה צמאונם קודם שירדה לעוה"ז כמים היורדים כו' וגם אחר שירדה לעשי' היא למעלה מעלה מבחי' חב"ד דעשי' אפי' דבחי' נשמה שהיא אלקות

אוה"ת שמיני תע ואילך". **50.** עמוד 123. **51.** ב"מ ק, א. וש"נ. **52.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: תענית ז, א. **53.** המשך תרס"ו ע' תכד ואילך.

מתלבשת בה – או שהיא **מהות אחרת** מהמדריגה העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש במדריגה **שאיננה** אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי בהתלבשות זו, ואילו בשעה שגם **המלביש** הוא אלקות (אלא במדריגה קטנה יותר) – אין המדריגה העליונה מתעלמת ומסתתרת, אלא המהות ממש של המדריגה העליונה – מאירה במדריגה התחתונה. זהו ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה שהוא **אלקות** בג' ראשונות (חכמה־בינה־דעת) של "בי"ע" (בריאה־יצירה־עשיה) שהם **נבראים**, שאור הנשמה הוא בהעלם והסתר מהם כמו ההעלם וההסתר שבורא מתעלם ומסתתר מנברא, כלומר, שלא מאירה **מהות** אור הנשמה, כי־אם **מציאותו** בלבד – לבין התלבשות בחינת "חכמה עילאה" (עליונה) באור הנשמה ד"בי"ע" שב**הלכות**, שכיוון שאור הנשמה הוא הרי גם **אלקות**, לכן מאירה **מהות** "חכמה עילאה" ממש בגילוי באור הנשמה, ואור הנשמה אינו מסתתר ומתעלם. ולכן, למרות שמה שמאיר **בגילוי** בהלכות הערוכות לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה", אף־על־פי־כן מלובשת בו (באור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה") **מהות** "חכמה עילאה דאצילות", שאינה מסתתרת ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות" מאיר בגילוי ממש לגבי אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים, הרי למרות שלא מאירה בגילוי ממש בחינת "חכמה עילאה", אף־על־פי־כן אין זה בבחינת העלם והסתר, כי־אם בבחינת מיעוט בלבד, ש**ביכלתה** לבוא לבחינה של גילוי ממש.

יום שישי י"א כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, והטעם משום דחב"ד... עד עמ' 316, וגמרא.

וְהַטַּעַם, – מדוע גם אחרי שהארת "חכמה עילאה" ירדה ב"עשיה", היא עדיין למעלה גם מ"חב"ד דעשיה" של בחינת הנשמה? – **מִשּׁוּם דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּעֲשִׂיָּה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה הוּא מְקוֹר הַחַיּוּת דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דְּנֶפֶשׁ רוּחַ וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן,** – של נפש רוח, **וְהִתְהַוּוּתָן מֵאַיִן לְיֵשׁ עִם תּוֹלְדוֹתֵיהֶן, עַד סוֹף הָעֲשִׂיָּה, הִיא הָאָרֶץ וְכָל צְבָאָהּ.** – הרי, ש"חב"ד דעשיה" של הנשמה, היא מקור **לנבראים. אֲבָל חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּהֲלָכוֹת בְּטַעֲמֵיהֶן שֶׁבְּמַלְכוּת דְּבְרִיאָה וְיִצִירָה,** – המקום והמדריגה של ההלכות וטעמיהן – שם **אין** "חב"ד" **אלו** מקור לנבראים, כי־אם – **עִנְיָן** – **חָכְמָה** – שבהן, **הִיא בְּתִקּוּן פְּרָצוּפֵי הָאֲצִילוּת, שֶׁבָּהֶן** – בפרצופים של "אצילות", **תְּלוּיִין כָּל טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת, מִצְוֹת־עֲשֵׂה בְּה' חֲסָדִים,** – של "ז"א דאצילות", **וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּה' גְּבוּרוֹת.** – של "ז"א דאצילות", **וּמִשּׁוּם הָכִי** – ולכן, **נָמִי,** – גם **כְּשֶׁיָּרְדוּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּנְּבְרָאִים,** – כשטעמי ההלכות, שבעצם הם הפרצופים של "אצילות" – ירדו להיות טעמים של הלכות לנבראים, **הֵן בְּמַלְכוּת דְּבְרִיאָה וְיִצִירָה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה דַּוְקָא,** – שנשמה היא אלקות, **שֶׁהוּא** – הנשמה היא **מִכֵּלִים דַּאֲצִילוּת,** – ל' הכלים של "זו"ן דאצילות" נעשים נשמה ל"בי"ע", **וְלֹא בִּבְחִינַת נֶפֶשׁ רוּחַ.** – והן לא התלבשו בבחינת רוח ונפש שהן "נברא". **וְאַף דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דְּבְרִיאָה יְצִירָה דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, שֶׁגְּבֹהָה מְאֹד מַעֲלָתָן עַל בְּחִינַת מַלְכוּת דְּבְרִיאָה יְצִירָה דִּנְשָׁמָה,** – שכן, זו **חב"ד**, העליונות בספירות עולם זה, וזו **מלכות**, התחתונה בספירות עולם זה, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** – "חב"ד דבריאה יצירה", **הֵן מָקוֹר לְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דְּבְרִיאָה יְצִירָה שֶׁל בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ שֶׁהֵן הַמַּלְאָכִים** – כיצד, איפוא, אומרים אנו לעיל, שאי אפשר ל"**מלכות** דבריאה יצירה" דנשמה, להיות מקור לנבראים – בשעה ש"**חב"ד** דבריאה יצירה" דנשמה, שהיא למעלה מעלה ממנה, היא מקור לנבראים? **לֹא קָשֶׁה מִידִּי,** – לא קשה כלל, **דְּבֶאֱמֶת הַמַּלְאָכִים וְהַנְּשָׁמוֹת** – המתהווים מ"חב"ד דבריאה יצירה", **אֵינָן אֶלָּא מִטִּיפָּה הַנִּמְשֶׁכֶת מֵחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּנְשָׁמָה לְ"יְסוֹד זְעֵיר אַנְפִּין", וְנִיתַּן** – ונמשך **לְ"נוּקְבָא",** – ל"מלכות", **וּמִשָּׁם יָצְאוּ** – המלאכים והנשמות, **בִּבְחִינַת "לֵידָה".** – שנולדה מציאות חדשה, הרי שאין זה התפשטות של חב"ד כפי שהדבר הוא בהלכות, שמהתפשטות כזו אי־אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כי־אם באופן של **טיפה ולידה**, יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה, אפילו של נשמה, ענין של נבראים, **כִּי אַף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר שֶׁנִּבְרְאוּ מֵהָאָרַת הַכֵּלִים דְּנוּקְבָא** – "מלכות" **דַּאֲצִילוּת, הֲרֵי הֵם הַיּוֹרְדִים** – בבריאה־יצירה־עשיה, **וְנַעֲשִׂים נְשָׁמָה.** – לבריאה־

קונטרס אחרון

והטעם משום דחב"ד

דעשי' דבחי' נשמה הוא מקור החיות דחב"ד דנפש רוח ותולדותיהן והתהוותן מאין ליש עם תולדותיהן עד סוף העשיה היא הארץ וכל צבאה. אבל חב"ד דהלכות בטעמיהן שבמל' דבריאה ויצי' ענין החכמה היא בתיקון פרצופי האצי' שבהן תלוין כל טעמי המצות מ"ע בה' חסדים ומל"ת בה"ג ומשו"ה נמי כשירדו להתלבש בנבראים הן במל' דבריאה ויצי' דבחי' נשמה דוקא שהוא מכלים דאצי' ולא בבחי' נפש רוח. ואף דחב"ד דבריאה יצירה דבחי' נשמה שגבהה מאד מעלתן על בחי' מלכות דבריאה יצירה דנשמה ואעפ"כ הן מקור לחב"ד דבריאה יצירה של בחי' נפש רוח שהן המלאכים. לק"מ דבאמת המלאכים והנשמות אינן אלא מטפה הנמשכת מחב"ד דנשמה ליסוד ז"א וניתן לנוק' ומשם יצאו בבחי' לידה כי אף את"ל שנבראו מהארת הכלים דנוק' דאצי' הרי הם

יצירה־עשיה. אֲבָל עֲצְמוּת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת דִּנְשָׁמָה מִתְפַּשֵּׁט בּוֹ' קְצָווֹת דִּזְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא, וְשָׁם הֵם שִׁיתָּא – ששה סִדְרֵי מִשְׁנָה

קונטרס אחרון

היורדים ונעשים נשמה. אבל עצמות חב"ד דנשמה מתפשט בו"ק דזו"ן ושם הם שיתא סדרי משנה וגמרא

וּגְמָרָא. – ענין ההלכות של תורה, הרי, שעצמות חב"ד באה דוקא בהלכות של תורה שהיא אלקות, ותורה באה בבחינת נשמה שהיא אלקות.

יום שבת קודש י"ב כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, ומ"ש בע"ח (ושער... עד עמ' קנט, וד"ל:

וּמַה שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'[54] (וְ'שַׁעַר הַיִּחוּדִים'[55]) שֶׁעַל־יְדֵי הַבָּנָה נַעֲשָׂה לְבוּשׁ נִשְׁמָה, וְעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה – נעשה לְבוּשׁ רוּחַ דְּרוּחַ דִּיצִירָה עַל־יְדֵי מִשְׁנָה, – על־ידי לימוד המשנה שהיא ב"יצירה" נעשה לבוש רוח דרוח, וְרוּחַ דִּנְשָׁמָה דִּבְרִיאָה עַל־יְדֵי הַגְּמָרָא – שגמרא היא ב"בריאה". הרי, שעל־ידי תורה נעשה לבוש של "רוח", שהיא הרי "נברא"? יֵשׁ לוֹמַר דְּהַיְינוּ דַּוְקָא עַל־יְדֵי תּוֹרַת הָאָדָם – שהוא לומד, בָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלֶה לְמַעְלָה, – נעשה אז לבוש של תורה, כיון שזה בא מהאדם שהוא נברא. אֲבָל הַתַּלְמוּד עַצְמוֹ שֶׁנִּתַּן בְּסִינַי – כפי שהתורה ניתנה מלמעלה למטה, הוּא בַּנְּשָׁמָה, – שהיא אלקות, וְלָכֵן הוּא – לימוד ה"תלמוד", מְבָרֵר הָרוּחַ, וְכֵן בְּמִשְׁנָה דִּיצִירָה. – שכפי שהיא ניתנת מלמעלה מסיני, היא בבחינת נשמה. וְאַף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר, שֶׁגַּם הַנִּיתָּן מִסִּינַי – מלמעלה למטה, הוּא בְּרוּחַ דִּבְרִיאָה יְצִירָה – אבל הרי זה באופן כזה שאין זה שום מציאות של נברא, אלא באופן של "שליח" שאיננו מציאות לעצמו, אלא מציאותו היא כוח המשלח, כך שאין זה כמו מציאות הנברא של נבראים אחרים, ובלשון רבנו הזקן: הֲרֵי נוֹדַע שֶׁכָּל מַלְאָךְ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְּמַעְלָה, אֲזַי – בשעת השליחות, נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מַמָּשׁ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵינוֹ שָׁלִיחַ יֵשׁ לוֹ שֵׁם אַחֵר כְּפִי עֲבוֹדָתוֹ, – שמו נגזר מתוכן העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, וַאֲזַי קוֹרֵא "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת", כְּלוֹמַר שֶׁשֵּׁם ה' – קדוש ו – מֻכְדָּל מִמֶּנּוּ, – הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום מציאות של נברא אלא נקרא בשם הוי' שהוא אלקות, וְכֵן הוּא מַמָּשׁ בִּבְחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת הַתַּלְמוּד בִּבְחִינַת רוּחַ דִּבְרִיאָה, – ורוח היא הרי ענין של נברא, וְהַמִּשְׁנָה בְּרוּחַ דִּיצִירָה, הֵם שְׁלוּחֵי ה', דְּהַיְינוּ כֵּלִים דְּנוּקְבָא – "מלכות" דַּאֲצִילוּת, הַחִיצוֹנִים – הכלים החיצונים, בְּתַלְמוּד, וְ – הכלים הָאֶמְצָעִים בַּמִּשְׁנָה, אֲשֶׁר הַמִּשְׁנָה וְהַתַּלְמוּד שֶׁבָּהֶם – ב"רוח דבריאה ויצירה", נִמְשָׁכִים מִ"יסוֹד אַבָּא", – מ"יסוד" שבחכמה, הַמְקַבֵּל מֵ"חָכְמָה סְתִימָאָה" – חכמה 'סתומה', דְּ"אַרִיךְ אַנְפִּין", – מ"חכמה" שבכתר, שֶׁבּוֹ – ב"אריך אנפין" מְלֻבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וְנִמְצָא שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף, הוּא שֵׁם ה', שׁוֹכֵן בְּרוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּמִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וּכְשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד – מקרא, או משנה, או תלמוד, מַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה לִהְיוֹת נִכְלָל וּבָטֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם[56]. – כל תכלית האדם היא להביא את העולם להיות נכלל ובטל באורו יתברך, דבר הנעשה על־ידי לימוד התורה, וְזֹאת הָיְתָה עֲבוֹדַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְכָל הַתַּנָּאִים וְאֱמוֹרָאִים –

קונטרס אחרון

ומ"ש בע"ח (ושער היחודים) שע"י הכוונה נעשה לבוש נשמה וע"י התורה לבוש רוח דרוח ע"י משנה דיצי' ורוח דנשמה דבריאה ע"י הגמ' י"ל דהיינו דוקא ע"י תורת האדם בעוה"ז העולה למעלה. אבל התלמוד עצמו שניתן בסיני הוא בנשמה ולכן הוא מברר הרוח וכן במשנה דיצי' ואף את"ל שגם הניתן מסיני הוא ברוח דבריאה יצירה הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי נק' בשם ה' ממש השוכן בקרבו משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואזי קורא קדוש ק' ק' ה' כו' כלומר ששם ה' מובדל ממנו וכן הוא ממש בבחי' התלבשות התלמוד בבחי' רוח דבריאה והמשנה ברוח דיצי' הם שלוחי ה' דהיינו כלים דנוק' דאצי' החיצונים בתלמוד והאמצעי' במשנה אשר המשנה והתלמוד שבהם נמשכים מיסוד אבא המקבל מח"ס דא"א שבו מלובש אור א"ס ב"ה ונמצא שאור א"ס הוא שם ה' שוכן ברוח דבי"ע במקרא ומשנה ותלמוד וכשהאדם לומד ממשיך אור א"ס ב"ה בעוה"ז להיות נכלל ובטל באורו ית' כי זה כל האדם וזאת היתה עבודת רשב"י וכל התנאים ואמוראים בנגלה להמשיך

---

54. שמ"ט פ"ה. 55. פ"ב. 56. ל' הכתוב - קהלת יב, יג.

שעסקו **בַּנִּגְלֶה**, – דתורה, **לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ**, – בעולם, **וּלְבָרֵר בֵּרוּרֵי** – קליפת **נֹגַהּ כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת דְּשָׁלְטָא אִילָנָא** – כששולט האילן **דְּטוֹב וָרַע**, – חיות העולם היא מקליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[57]: **"עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם** – בליעל של קליפה, **בָּאָדָם** – של קדושה, **כו'"**, – שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי לברר ולהעלות ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל" – בקליפת "נוגה", **כִּי זֶהוּ תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** – של העולמות, **שֶׁיֵּרֵד הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה** – שהקב"ה ירד ויתגלה בעולם, **וְיִהְיֶה לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּדֵי לְהַעֲלוֹתָן לְמֶהֱוֵי** – להיות **אֶחָד בְּאֶחָד**. – שה"אחד" של "יחודא תתאה", של עולמות בריאה־יצירה־עשיה, יהיה כמו ה"אחד" של "יחודא עילאה". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה **שִׂכְלִיִּים, אֵינָהּ בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה כְּלָל וּכְלָל**, – שעל־ידי זה יומשך אלקות בעולם, **רַק הִסְתַּלְקוּת כו'**. – שהם עומדים ב"רצוא" ובביטול לאלקות. הרי, שאין זה אמיתת הכוונה העליונה בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות. **וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁנִּבְרָאִים מַלְאָכִים מֵאַיִן לְיֵשׁ עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, שֶׁהוּא** – לימוד התורה שלא בכוונה, **בְּחִינַת רוּחַ בִּלְבַד שֶׁאֵינָהּ אֱלֹקוּת כְּלָל**, – שכן הכוונה היא ענין של **נשמה** שהיא **אלקות**, אך בלי כוונה – כשזה בחינה של רוח בלבד – כיצד נבראים מ"אין" ל"יש"; הרי הבריאה מ"אין" ל"יש" היא דוקא רק מאלקות? **אֶלָּא לְפִי שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות שזה שלא בכוונה, **שֵׁם ה' שׁוֹכֵן וְכו'**, – בדברי תורה, **וְדַי לַמֵּבִין**: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת השליחות, נקרא בשם "ה'", מפני ש"ה' שוכן **בו**", כך גם בדברי תורה – כיוון שה' שוכן בדברי תורה, לכן יכולה להיות מהם התהוות המלאכים מ"אין" ל"יש".

קונטרס אחרון

אורו ית' ולברר בירורי נוגה כל משך זמן הגלות דשלטא אילנא דטו"ר כמ"ש עת אשר שלט האדם באדם כו' כי זהו תכלית ההשתלשלות שירד העליון למטה ויהיה לו דירה בתחתונים כדי להעלותן למהוי אחד באחד. משא"כ עבודת המלאכים דו"ר שכליים אינה בבחי' המשכה כלל וכלל רק הסתלקות כו'. ובזה יובן מה שנבראים מלאכים מאין ליש ע"י עסק התורה אפי' שלא בכוונה שהוא בחי' רוח בלבד שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן וכו' וד"ל:

---

57. שם ח, ט. וראה לעיל סכ"ה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' ב

תדרשנו, אף חמץ של נכרי שכיבשתו והוא מצוי אצלך, מכל מקום אינך עובר עליו עד שיהיה שלך.

הגמרא מפרשת את המשך דברי הברייתא: **אָמַר מַר** – הובא לעיל בברייתא, **יָכוֹל יַטְמִין וִיקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יִמָּצֵא'**, שעובר אף על חמץ שאינו נראה לעין וכן על חמץ של נכרים שהופקד אצלו. מקשה הגמרא: **הָא אָמְרַת** [–הרי אמרת] **בְּרֵישָׁא, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ.** מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה ששנינו שחמץ של נכרי אסור, הוא באופן **דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ** [–שקיבל עליו] הישראל **אַחֲרָיוּת** על החמץ שהופקד אצלו, ועל כן הוא נחשב כממונו. **וְהָא** – ומה ששנינו ברישא שאין עוברים עליו, הוא באופן **דְּלֹא קַבִּיל עֲלֵיהּ** [–שלא קיבל עליו] הישראל **אַחֲרָיוּת**.

הגמרא מביאה את דברי רבא המבארים את החילוק האמור: **כִּי הָא** [–כמו] **דְּאָמַר לְהוּ** [–להם] **רָבָא לִבְנֵי מְחוֹזָא** עירו, **בְּעִירוּ חֲמִירָא דִּבְנֵי חֵילָא מִבָּתַּיְיכוּ** – עליכם לבער לפני פסח את החמץ של אנשי חיל המלך המופקד בידכם כדי לתקנו ולהכינו לאכילה בעבורם, **כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִיגְנַב וְאִילּוּ מִיתְּבִיד בִּרְשׁוּתַיְיכוּ קָאֵי וּבָעִיתוּ לְשַׁלּוּמֵי** – מאחר שאם יגנב או יאבד חמץ זה הרי הוא תחת אחריותכם, ותתחייבו לשלם תמורתו, על כן **כְּדִילְכוֹן דָּמֵי** – הרי הוא כממון שלכם, **וְאָסוּר** הוא עליכם ב'בל יראה ו'בל ימצא'.

הגמרא מקשה על מה שמבואר בברייתא שבקיבל עליו אחריות חייב כיון שנחשב כממונו: שנינו במשנה במסכת בבא קמא (עד:), שהגונב קדשי מזבח פטור מכפל ומתשלומי ארבעה וחמשה, משום שנאמר בחיובים אלו (שמות כב ו) 'וגונב מבית האיש', ומיעטו חכמים 'מבית האיש' ולא מבית הקדש, שמאחר שקדשים הם ממון גבוה ואינם ממון הבעלים, אין הגנב מתחייב בתשלומי גניבה. אבל רבי שמעון אומר, שאם הם קדשים שהמקדיש חייב באחריותם, ואם נגנבו או אבדו עליו להביא קרבנות אחרים תחתיהם, חייב הגנב לשלם לו תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. שכן אף שהם ממון גבוה, מכל מקום מאחר שאיבודם גורם למקדיש הפסד ממון משום שיצטרך להביא אחרים תחתיהם, וקיומם מונע ממנו הפסד זה, הרי הם נחשבים כממונו.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא** – מובנים דברי הברייתא **לְמַאן דְּאָמַר** [–לרבי שמעון הסובר] **'דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי'**, שעובר אדם על חמץ שנתחייב באחריותו, שכן משום שקיומו גורם לו לריוח ממון הרי הוא נחשב כממונו. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** 'דבר הגורם לממון **לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי'**, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה יש לנו לומר בטעם מה שהוא עובר עליו. מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָכָא** – שונה הדין כאן בחמץ, משום **דְּאָמַר** הכתוב **'לֹא יִמָּצֵא'**, ובכך ריבה אף חמץ שנמצא תחת אחריותו.

הגמרא מביאה לשון אחרת בנידון זה: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש אומרים שכך יש להקשות, **הָנִיחָא** – מובנים דברי הברייתא **לְמַאן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי**,

יום ראשון

יום שישי — ו כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: ועוד זאת . . . קנז לא יראו.

אאמו״ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואָס קודם צאת הנפש מהגוף. נאָר יעמאָלט גייט מען שוין אינגאַנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ״ט פון יעדער נאַכט האלט מען נאָך אין מיטן יריד, און מען קען נאָך אויפטאָן.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״בַּ] אָמַר: קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה הִיא בִּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ [=בְּאוֹפֶן קָטָן] כְּהַוִּדּוּי שֶׁבְּטֶרֶם צֵאת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף. אֶלָּא שֶׁאָז עוֹזְבִים לְגַמְרֵי אֶת הַ״יָּרִיד׳, וּכְבָר מִסְתַּיֵּם הַמִּסְחָר שֶׁל ״הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם״, וּבְקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה שֶׁל כָּל לַיְלָה, עֲדַיִן נִמְצָאִים בְּעִיצּוּמוֹ שֶׁל הַיָּרִיד, וְאֶפְשָׁר עֲדַיִן לִפְעֹל.

יום שני

שבת — ז כסלו — ה׳תש״ד

הַפְטוֹרָה: וְעַמִּי – תַּלְמֵי שָׂדֶי. וַיִּבְרַח יַעֲקֹב – וּבְאִשָּׁה שָׁמָר. וּבְנָבִיא הֵעֱלָה – וּבְנָבִיא נִשְׁמָר.

שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ובר מן . . . 314 הלכותיהן.

שָׁלֹשׁ חָכְמוֹת הֵן: חָכְמַת בִּטּוּל הַחֹמֶר, עַל יְדֵי הוֹרָאַת שִׁקּוּץ וְתִעוּב כָּל עִנְיָנִים הַגּוּפָנִיִּים וְהַחָמְרִיִּים – חָכְמַת הַמּוּסָר.

חָכְמַת הַכָּרַת מַעֲלַת הַצּוּרָה וְהָרוּחָנִי בַּמִּדּוֹת וּבַמַּשְׂכָּלוֹת וְהוֹרָאַת אָפְנֵי הַקֵּרוּב אֲלֵיהֶם – חָכְמַת הַחֲקִירָה.

חָכְמַת הַגְּבָרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, הוֹרָאָה בְּמַעֲלַת חֹמֶר מְזֻכָּךְ וּבְמַעֲלַת הַצּוּרָה כְּשֶׁנִּקְבְּעָה בְּהַחָמְרִי, וְהִתְכַּלְּלוּתָם יַחַד מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וָסוֹף, לִהְיוֹת כִּי נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, אֵל אֶחָד בְּרָאָם, וּלְכַוָּנָה אַחַת לְגַלּוֹת אוֹר קְדֻשַּׁת חֶבְיוֹן עֻזּוֹ יִתְבָּרֵךְ נִבְרָאוּ וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד דָּוְקָא מַשְׁלִימִים אוֹתָהּ הַשְּׁלֵמוּת, אֲשֶׁר עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ – חָכְמַת תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום שלישי

יום ראשון — ח כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אך להבין . . . קנח וכה״ג.

א מענש זאָל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב״ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאַכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ״ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאָן די עבודה בלב ונפש חפצה.

יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם עַד כַּמָּה גְּדוֹלִים חַסְדֵי הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁכָּזֶה קָטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים כְּפִי שֶׁהוּא הָאָדָם, יָכוֹל לִגְרֹם נַחַת רוּחַ גָּדוֹל לִגְדוֹל הַגְּדוֹלִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר״. עַל הָאָדָם לִהְיוֹת תָּמִיד נִלְהָב וּלְבַצֵּעַ אֶת הָעֲבוֹדָה בְּלֵב וְנֶפֶשׁ חָפֵצָה.

יום רביעי

יום שני — ט כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך עוד . . . קנח מהנברא.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי – תקל״ד – וְיוֹם הִסְתַּלְקוּתוֹ – תקפ״ח. וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּניעֶזְשִׁין.

ט׳ בְּכִסְלֵו תקנ״ד אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מַאֲמָר – וְהוּא חֵלֶק פֶּרֶק נ״ג מִסֵּפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים (תַּנְיָא) הַמְדַבֵּר עַל־דְּבַר בַּית רִאשׁוֹן. לְמָחֳרָתוֹ אָמַר חֲסִידוּת עוֹד הַפַּעַם – סִיּוּם פֶּרֶק הַנַּ״ל עַד גְּמִירָא [סוֹפוֹ]. כִּי הַמַּאֲמָרִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה תק״ן עַד י כִּסְלֵו תקנ״ד (אֲשֶׁר בָּהֶם נִכְלְלוּ לִקּוּטֵי עֵצוֹת מִשָּׁנִים הַקּוֹדְמוֹת) מֵהֶם נִסְדְּרוּ נ״ג פִּרְקֵי סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים.

יום חמישי

יום שלישי — י כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: משא״כ ההלכות . . . 316 אלקות.

אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי יָצָא לְחֵרוּת – תקפ״ז – מִמַּאֲסָרוֹ בָּעִיר וִויטֶעבְּסְק. בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת נוֹדַע אֲשֶׁר הִלְשִׁינוּ אֶת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי. בְּיוֹם א׳ פָּרָשַׁת נֹחַ כח תִּשְׁרֵי נָסַע בְּלִוְיַת פְּקִידִים מִלִּיוּבאַוִויטְשׁ, בַּצָּהֳרַיִם בָּא לְדאָבְּראָמִיסְל, אָמַר שָׁם דאַ״ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] ״מַיִם רַבִּים גּוֹ״״, יוֹם ב׳ נָסַע מִשָּׁם עַד לִיאָזְנָא, אָמַר שָׁם דאַ״ח ״רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי גּוֹ״״, יוֹם ג׳ נָסַע מִשָּׁם לְוִויטֶעבְּסְק, וְיָשַׁב שָׁם תָּפוּס עַד יוֹם א׳ וַיִּשְׁלַח י כִּסְלֵו.

יום שישי

יום רביעי — יא כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: והטעם . . . 316 וגמרא.

מֵהַגָּהוֹת אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] עַל הַסִּדּוּר ״סֵדֶר הַתְּפִלָּה״ (עִם הַדאַ״ח) : חֵלֶק א׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית״ (צט. א) : ״מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת רדל״א״ [=רֵישָׁא דְּלָא אִתְיְדַע] – נִתְקַן: ״וּמֵעַתָּה יוּבָן פֵּרוּשׁ וְעִנְיָן בְּחִינַת רדל״א״.

חֵלֶק ב׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״עֵד הַגַּל״ (פח, ד) : ״לְרַבָּנָן וַהֲלָכָה כר״י שֶׁבַּיֶּרֶךְ״ – נִתְקַן: ״לְרַבָּנָן אִם בַּיֶּרֶךְ״.

שָׁם: ״דַּעַת ר״י וְכֵן הָאֱמֶת״ – הֶעֱבִיר קוֹלְמוֹס עַל ״וְכֵן הָאֱמֶת״.

שָׁם (פט. א) : ״הַתּוֹהוּ דִּנְקוּדִים״ – נִתְקַן: ״הַתּוֹהוּ דַּעֲקוּדִים״.

שבת קודש

יום חמישי — יב כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: ומ״ש בע״ח . . . שוכן וכו׳ וד״ל.

בִּרְכַּת ״שֶׁפִּטָּרַנִי״ מְבָרְכִים בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, וּמְבָרְכִים אוֹתָהּ גַּם בְּיוֹם ב׳, ה׳, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְלַאו דַּוְקָא בְּשַׁבָּת.

מְקֻבָּל בְּיָדֵינוּ בְּשֵׁם מוֹרֵנוּ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים דָּבָר לֹא טוֹב עַל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם אִם אֵין מַכִּירִים אוֹתוֹ, צָרִיךְ לְהִצְטַעֵר צַעַר רַב, כִּי אֶחָד מֵהֶם הוּא בְּוַדַּאי לֹא טוֹב: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמְּסַפְּרִים עַל פְּלוֹנִי, הֲלֹא הוּא לֹא טוֹב; וְאִם אֵינוֹ אֱמֶת, הֲלֹא הַמְסַפֵּר נִמְצָא בְּמַצָּב לֹא טוֹב.

'אונן' - כמה זמנו?

יום ראשון ו' כסלו ה'תשפ"א

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג, הלכה ו: אֵיזֶה הוּא אוֹנֵן? זֶה הַמִּתְאַבֵּל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. וּבְיוֹם הַמִּיתָה בִּלְבַד - הוּא אוֹנֵן מִן הַתּוֹרָה, וְלַיְלָה - אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם, הַיְטַב בְּעֵינֵי ה'", הַיּוֹם אָסוּר וְלַיְלָה מֻתָּר.

אימתי נגמרת ה'אנינות' מן התורה?

ברש"י (זבחים טו, ב ד"ה אונן) כתב "אונן — כל זמן שלא נקבר המת". וכך כתב הרא"ש בפירושו למשנה (מעשר שני פ"ה מי"ב): "אנינות נקרא כל זמן שמתו מוטל לפניו". ולפי זה, מותר (מן התורה) לאכול מעשר שני מיד לאחר הקבורה. ואילו מדברי הרמב"ם כאן "וביום המיתה הוא אונן מן התורה" משמע שדין 'אונן' נמשך עד סוף היום.

אך בפירוש המשנה כתב הרמב"ם: "אונן הוא האיש שמת לו מת ויתחייב עליו אבילות, וביום קבורתו יהיה אונן מדאורייתא כל זמן שלא נקבר". ומכאן כי גם לדעת הרמב"ם מותר לאכול מעשר שני מיד לאחר הקבורה. אמנם, במהדורת הרב קאפח לפירוש המשנה (ירושלים, תשכ"ג) מעיר כי הרמב"ם חזר בו מפירושו זה, ובכתב־היד מחק הרמב"ם את המלים "כל זמן שלא נקבר".

ולדעת הרבי (אגרות קודש כג, אגרת ח'תתצט) למרות שהרמב"ם העביר קולמוס על פירושו במשנה - "לא היתה בזה פליטת הקולמוס וכיו"ב, כי־אם הפסק (בין הכתיבה והעברת הקולמוס) של כמה זמן כנראה, שהרי כל דפוסי המשניות נכנסה בהם דוקא הגירסא של המשנה הא', ונלמד פירוש המשניות באופן כזה", היינו "לפי גירסא האמורה דעת הרמב"ם בפירוש המשניות שלו כדעת רש"י בזה".

ולפי גרסתנו בפירוש המשניות, מחלק הרבי בין מעשר שני שאינו קדשים ואיסורו נלמד מ"לא אכלתי באוני ממנו" ו'אנינות', לדעת הרמב"ם, היא רק עד הקבורה, לבין קדשים שאיסורם נלמד מ"אכלתי חטאת היום", ובהכרח שהאיסור נמשך כל יום המיתה. אולם, חילוק זה לא הובא להלכה ב'יד החזקה' כאן, וזאת "על פי כללי הרמב"ם, שלפעמים תכופות אינו כותב דינים חדשים, כיון שלא הובאו בפירוש בש"ס".

כאשר הספק אינו שקול

יום שני ז' כסלו ה'תשפ"א

הלכות מעשר שני פרק ו, הלכה יא: תֵּבָה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֻלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמָצָא בְּתוֹכָהּ מָעוֹת... מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה, חֻלִּין.

וצריך להבין: אם מחצית המשתמשים מניחים מעות חולין ומחציתם מעות מעשר, מדוע מקילים ואומרים שהמעות הן חולין, והרי ספיקא דאורייתא לחומרא, ובפרט שב"מעות הנמצאות בין חולין למעשר" (שבהל' י"ב) נקט הרמב"ם לחומרא?

ומבאר הר"י קורקוס:

במעות שנמצאו בין קופת מטבעות של חולין לקופת מטבעות מעשר (בהל' י"ב) ונפלו מאחת הקופות יש ספק שקול, ואין הסתברות לומר שדווקא מן החולין נשמט ולא מן המעשר, ולכן מחמירים ככל ספק של תורה. אבל במעות שהונחו בתיבה ואינו זוכר אם הם חולין או מעשר (בהל' י"א), כיון שמעות מעשר קודש הם והטיפול בהן נעשה ביתר תשומת לב מסתבר שהאדם יזכור מה עשה במעות אלו ואם מתעורר ספק, כנראה מעות חולין הן.

והצל"ח (פסחים ז, א ד"ה עוד) תירץ:

סתם מעות הן בחזקת חולין עד שיפול בהן ספק שמא נתחללו בהן פירות מעשר, ולכן, כאשר יש ספק שקול איזה מעות הונחו בתיבה (בהל' י"א), מעמידים אותן על חזקתן וחולין הן, משא"כ מעות שנמצאו בין קופת חולין לקופת מעשר (בהי"ב), הספק אינו במעות אלא בקופות — מאיזה קופה נפלו — ואין חזקה לקופה אחת יותר מאחרת, והולכים לחומרא ככל ספק של תורה.

וב'ערוך השלחן' (מע"ש סי' קכט, ח) מבאר:

מלשון הרמב"ם "אם רוב מניחין מעשר... ואם רוב מניחין חולין" משמע שאין מדובר באדם אחד שמסתפקים בו אלו מעות הניח, אלא באנשים רבים המניחים כאן מעותיהם, וכאשר הספק הוא 'מחצה למחצה' יש כאן רוב להיתר, כי המשתמשים בתיבה למעות מעשר ודאי, משתמשים בה גם למעות חולין (לא כמו המשתמשים למעות חולין שיתכן שהשימוש הוא לחולין בלבד), וכיון שיש רוב להיתר, הרי אלו חולין. אך בהלכה י"ב מדובר באדם שמצא את המעות בין קופותיו, אחת מעשר ואחת חולין, ובספק השקול יש להחמיר.

שלוש שנים ושלוש אפשרויות

יום שלישי ח' כסלו ה'תשפ"א

הל' מעשר שני ונטע רבעי פרק ט, הי"ב: נָטַע הַנְּטִיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בְּשַׁבָּט - מוֹנֶה לָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם לְעָרְלָה.

לדין ערלה יש שני זמנים הלכתיים: א. "אחד בתשרי ראש השנה לערלה" (לעיל ה"ח). ו"שלש שנים הללו.. הולכים בהם אחר שנות העולם שהוא מתחיל בתשרי", ולכן "אם נתעברה השנה - נתעברה לערלה" (יור"ד סי' רצד ס"ד). ב. בנוסף, יש משמעות גם לתאריך ט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות וגם תאריך זה נוגע להלכה (כדלעיל ה"ט). מעתה, מה הדין בנטע נטיעה בין ראש השנה לט"ו בשבט — כיצד יש למנות את

שלוש השנים של ערלה?

יש שלוש אפשרויות בדבר:

היה מקום לומר ששנות הערלה תהיינה "מראש תשרי לראש תשרי" כך שאם נטע, לדוגמא, בכסלו תשפ"א – דין ערלה יימשך רק עד ראש השנה של תשפ"ד. אולם הראב"ד שולל אפשרות זו בנימוק שאין כאן שלוש שנים שלימות. והסכימו המפרשים שאף לדעת הרמב"ם אין לומר כן ו"פשוט הוא ולא הוצרך רבינו לבארו" (רדב"ז, כס"מ).

אכן, מפשט דברי הרמב"ם "מונה לה שלש שנים מיום ליום" משמע שיש למנות שלוש שנים מדויקות מתאריך הנטיעה, מכסלו תשפ"א עד כסלו תשפ"ד. וכן למד ה'מנחת חינוך' (סוף מצוה רמו) בדעת הרמב"ם.

אולם לדעת הראב"ד יש למנות את שלוש השנים "מט"ו בשבט לט"ו בשבט דווקא". ולדברי הרדב"ז, אין בכך השגה על הרמב"ם אלא זהו גם הפירוש בדעת הרמב"ם: "אי אפשר לפרש מיום הנטיעה ממש – שאם כן מה שאמרו 'ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות' למאי הלכתא? אלא ודאי מט"ו שבט לט"ו שבט קאמר". וכן הבין גם הש"ך (יור"ד שם ס"ק י ויא) בדעת הרמב"ם.

האם אישה נחשבת כהנת?

יום רביעי ט' כסלו ה'תשפ"א

הלכות בכורים פרק א, הלכות י־יא: הֶחָמֵשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם - קָדָשִׁים קַלִּין הֵן, וְנֶאֱכָלִין לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת... וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין נִתָּנִין אֶלָּא לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הֵן... וְכֵן פִּדְיוֹן הַבֵּן לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בּוֹ: "וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו". הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁנִּתָּנִין לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים, חָמֵשׁ מַתָּנוֹת: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז.

לגבי 'מתנות בהמה' (זרוע לחיים וקיבה) מפורש בגמרא שניתנות גם לאישה כהנת, ולגבי פדיון הבן נחלקו ראשונים: לדעת התוספות (פסחים מט, ב) ניתן לפדות אצל כהנת, אולם הרמב"ם כותב שפדיון הבן ניתן רק לכהנים זכרים.

וה'פני יהושע' (קידושין ח, א) תמה על דברי התוספות, כי "לא מצאנו בשום מקום ולא בשום פוסק דאשה בכלל מתנות כהונה, ולא מצאנו לה אלא בזרוע לחיים וקיבה". ומדבריו נראה שהלימוד לגבי זרוע לחיים וקיבה הוא חידוש מיוחד ואינו מלמד שיש לאישה קדושת כהונה כאיש.

וכן יש שכתבו שבת כהן אוכלת בתרומה, לא משום שיש לה עצמה קדושת כהונה, אלא מחמת השייכות והייחוס שלה לאביה (אגרות משה יו"ד א, סי' קצג).

אולם בדברי הרמב"ם כאן מבואר שאישה מקבלת תרומה כאיש. ועוד יש שדייקו מלשונו כי אינה מקבלת מתנות שבמקדש (קדשים קלים) לא מפאת חיסרון בכהונתה אלא כפי שכתב ש"אין ניתנין אלא לזכרי כהונה שהרי אנשי משמר הן" וגם כהנים זכרים אחרים שאינם אנשי המשמר אינם מקבלים אותן, ולכן אין הכהנות מקבלות שהרי אינן מאנשי המשמר (הגרי"ד סולובייצ'יק- קובץ 'מסורה' יג, עמ' מב).

ולגבי פדיון הבן נאמר דין מיוחד שאין האישה בכלל הנלמד מהפסוק "ונתתה הכסף לאהרן ולבניו" ובטעם החילוק יש לפרש כי בשאר מתנות כהונה מהות המצוה היא הנתינה לאחד מכלל שבט הכהנים ובזה גם כהנת בכלל, אך בפדיון הבן יש ענין נוסף שהנתינה פועלת על הבן שעל ידה הוא משתחרר מהתלות שלו בכהן, ועל כך התחדש בפסוק כי רק כהנים זכרים יכולים לפעול הפקעה זו (עיטור ביכורים, בסוף ההלכה).

מתי 'חזקה' אינה קובעת?

יום חמישי י' כסלו ה'תשפ"א

הלכות בכורים פרק ד, הלכה ד: הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ [שדה] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ קַרְקַע אוֹ אֵין לוֹ.

מי שאין לו קרקע אינו חייב להביא ביכורים "שנאמר 'בכורי אדמתך' עד שיהיו הגידולין מאדמתך" (לעיל פ"ב ה"י). והקונה שני אילנות בתוך שדה חברו, לדעת חכמים, ספק אם קנה גם את הקרקע. ולכן, עליו להחמיר ולהביא ביכורים, אבל אינו קורא. ואמר רב אשי שהטעם הוא משום שב'מקרא ביכורים' הוא אומר "הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'" וכיון שספק אם יש לו קרקע, נראה הדבר כשקר (בבא בתרא פא, ב).

והקשו אחרונים (משנה ראשונה בכורים פ"א מ"ו, ועוד):

כאשר יש ספק בבעלות על הקרקע, יש להעמיד את הקרקע ביד המוחזק ואין הקונה יכול להוציאה מחזקת המוכר. וכיון שנקבעה הלכה שהמוכר הוא בעל הקרקע, מדוע חייב הקונה להביא ביכורים, והרי אין לו 'בכורי אדמתך'?

ותירץ ב'המאיר לעולם' (ח"ב עמ' יח):

ההלכה שיש להעמיד דבר על חזקתו אמורה כאשר הספק הוא במציאות, אבל כאשר הספק הוא בדין אין החזקה קובעת, כי אם על פי הדין המחזיק אינו הבעלים, אין החזקה יכולה לשנות את הדין. ולכן, הקונה שני אילנות בקרקע חברו, חזקת הקרקע ביד המוכר אינה קובעת את בעלותו כי יתכן והדין הוא שקנה גם את הקרקע, ומספק עליו להביא ביכורים.

וה'כלי חמדה' (פר' תבוא ס"א סק"י) מבאר:

החזקה קובעת שאין להוציא ממון מיד המוחזק, אך המצוה להביא ביכורים למקדש היא כהקרבת קרבן שהוא 'לגבוה', ואין בכוח החזקה לפטור מחיוב 'לגבוה', כי על חיוב הבאת ביכורים יש לומר 'שלך הכל ומידך נתנו לך'.

הפרשת חלה מן המוקף

יום שישי י"א כסלו ה'תשפ"א

הלכות בכורים פרק ז, הלכה יב: שְׁתֵּי עִסּוֹת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה - נוֹטֵל כְּדֵי חַלַּת שְׁתֵיהֶן מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתְנוֹ בָּאֶמְצַע סָמוּךְ לָעִסָּה הַטְּהוֹרָה, וּמוֹשֵׁךְ מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה כְּדֵי בֵּיצָה, כְּדֵי לִתְרֹם מִן מֻקָּף.

כתבו התוספות (פסחים מו, ב ד"ה הואיל) ש'מן המוקף' היינו שהחלה תיגע בעיסה שמפריש עליה (ולא די שיהיו סמוכות זו לזו) והוכיחו כך מהלכה זו שהצריכו להניח עיסה כשיעור ביצה באמצע, בין החלה הטהורה ובין העיסה הטמאה, כדי שהחלה תינטל מן המוקף ולא תיטמא מן העיסה הטמאה, ולא די בכך שמונחות בכלי אחד שיצרפם.

ומהר"י קורקוס (לעיל פ"ה הי"ג) הביא מ'פסקי חלה' להרשב"א (ועוד ראשונים) שדוקא בדבר שהוא מקפיד עליו שלא יתערב עם השני, צריך שתהא נגיעה, וצירוף על ידי כלי אינו מועיל, ולכן בשתי עיסות, אחת טהורה ואחת טמאה, שמקפיד שהטמאה לא תיגע בטהורה, צריכה להיות נגיעה, אבל בדבר שאינו מקפיד על התערבותו, די בצירוף הכלי ואין צורך בנגיעה.

ולדעת הרע"ב (חלה פ"ב מ"ד) יש צורך בצירוף כלי או בנגיעה רק לענין צירוף שתי עיסות שאין בכל אחת מהן שיעור לחיוב חלה, אבל להפריש מן ה'מוקף' שתהא החלה הניטלת סמוכה לעיסה שמפריש ממנה, אין צורך לא בצירוף כלי ולא בנגיעה אלא די שיהיו סמוכות זו לזו.

וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (יור"ד סי' שכה ס"א-ב): בשתי עיסות שאין באף אחת מהן שיעור לחיוב חלה, צריך שיגעו זה בזה, ולא נגיעה סתם אלא שיהיו נדבקות מעט זו בזו, כמבואר במשנה (חלה שם) שיהיו 'נושכות' זו בזו, היינו, "שיהיו כל כך דבוקות עד שאם ירצה להפרישם יתלש מעט עיסה מזו וידבק בחברתה" (ש"ע אדה"ז או"ח סי' תנז ס"ב). ואילו כשמפריש מעיסה שיש בה שיעור לחיוב חלה, "אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה, אלא כיון ששתיהן לפניו, מפרישין מזו על זו".

מתי הולכים בממון אחר הרוב?

שבת קודש י"ב כסלו ה'תשפ"א

הלכות בכורים פרק יא, הלכה יט: מִי שֶׁהוּא סָפֵק אִם הוּא חַיָּב בִּפְדְיָה אוֹ אֵינוֹ חַיָּב - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

כתב בשו"ת 'צמח צדק' (להרמ"מ קרוכמל, סי' קכ"ה): אשה שספק אם היא בת כהן או בת לוי ונולד לה בן בכור, כיון שספק אם היא ישראלית אין בנה חייב בפדיון. ואף שאין זה ספק שקול, שהרי רוב העולם הם ישראלים ולא כהנים או לוויים, הרי הלכה כשמואל שאין הולכים בממון אחר הרוב (ב"ק מו, א).

אך לדעת ה'בנין ציון' (שו"ת סי' ק"ד) במקרה כזה כן הולכים אחר הרוב, ויש לחייב בכור זה בפדיון מכמה טעמים:

א. מדברי התוס' (סנהדרין ג, ב, ד"ה דיני) משמע שברוב גמור גם לפי שמואל הולכים אחר הרוב אף בממון, והישראלים לעומת הכהנים והלוויים הם רוב גמור.

ב. אין הולכים בממון אחר הרוב רק כאשר דנים בממון בלבד, אבל במקרה שיש בו גם איסור והרוב הוחזק לגביו, הולכים אחר הרוב גם בממון. וכאן כיון שהוחזק הרוב, והרי הוא בחזקת ישראל לענין היתר נישואין לנשים האסורות לכהן, מועיל הרוב גם לממון וחייב בפדיון.

ג. בפדיון הבן חידשה תורה שהולכים אחר הרוב: נאמר "ופדויו מבן חודש תפדה". ולכאורה, הרי עד שנים עשר חודש יש לחשוש שמא הוא 'טריפה', ובכור טריפה פטור מפדיון (לעיל הל' יז)? אלא בהכרח לומר שבפדיון הבן גזירת הכתוב היא שהולכים אחר הרוב.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' ב

שאדם טועה בשעה אחת, ואת איסור אכילתו הקדימו בשעתיים, גזירה משום יום המעונן שאין ניכר בו חצות היום, ועלולים בני אדם לטעות בו בין השעה החמישית לשעה השביעית שבה אסור החמץ מן התורה. ואם נתיר לאכול חמץ בשעה החמישית יבואו לאוכלו גם לאחר חצות היום, משום שיסברו שעדיין היא השעה החמישית. ואינו דומה לאיסור שכל עיקרו מדרבנן, שלא מצינו שיאסרו בו רק את מקצת היום.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב הונא הסובר ש'אור' הוא יום: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, כשהיו בית דין מקדשים את החודש היו שלוחי בית דין מדליקים אבוקות בראשי ההרים, כדי להודיע לבני הגולה שהיום נתקדש החודש. **וְאֵין מַשִּׁיאִין מַשּׁוֹאוֹת** [–מדליקים אבוקות] **אֶלָּא עַל הַחֹדֶשׁ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ לְקַדְּשׁוֹ** – כשנראתה הלבנה ביום השלשים של החודש שעבר וקידשו בו את החודש. **וְאֵימָתַי** היו **מַשִּׁיאִין מַשּׁוֹאוֹת** אלו, **לְאוֹר** יום **עִבּוּרוֹ,** כלומר, במוצאי יום השלשים שהוא ליל שלשים ואחד. **אַלְמָא** [–ומוכח] ש'**אוֹר' אוֹרְתָא** [–לילה] **הוּא.** שהרי בודאי היו משיאים את המשואות בלילה, לפי שביום אין אורן נראה למרחוק. מסיקה הגמרא, אכן **שְׁמַע מִינָּהּ** ש'אור' הוא לילה, ולא כדברי רב הונא שהוא יום.

הגמרא חוזרת להקשות על רב יהודה הסובר ש'אור' הוא לילה: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, כהן שהָיָה **עוֹמֵד כָּל הַלַּיְלָה וּמַקְרִיב עַל הַמִּזְבֵּחַ** אברי עולה ואימורי קרבנות, **לְאוֹרָהּ** [–בבוקר] הוא **מָעוּן** קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם כדי להמשיך בעבודה. ואף שכבר קידש את ידיו ורגליו מאתמול, לינה [סוף הלילה] פוסלת קידוש זה, וצריך לקדשם שוב, **דִּבְרֵי רַבִּי.** הרי ש'אור' הוא יום ולא לילה. מתרצת הגמרא: '**אוֹרָהּ' שָׁאנִי,** ואף רב יהודה הסובר ש'אור' הוא לילה, מודה הוא ש'אורה' הוא יום.

הגמרא חוזרת להקשות על רב הונא הסובר ש'אור' הוא יום: **מֵיתִיבִי** [–הקשה] **מַר זוּטְרָא,**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ו'-י"ב כסלו ה'תשפ"א

יום ראשון ו' כסלו ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר מעשר שני שנאכל לבעלים. ואם נוהג בכל זמן. ואין פודין אותו בזמן הזה, ודין אין פודין אותו בירושלים בזמן הזה. והאוכל כזית ממנו חוץ לירושלים. מעשר שני שנכנס לירושלים אם מותר להוציאו. פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלים ויצאו. פירות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן. אילן שעומד לפנים מן החומה ונופו נוטה חוץ לחומה.

1 **א. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נֶאֱכָל[2] לִבְעָלָיו[3] לִפְנִים מֵחוֹמַת**
2 **יְרוּשָׁלַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם**
3 **אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹמֵר. וְנוֹהֵג בִּפְנֵי הַבַּיִת**
4 **וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[4], אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱכָל בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא**
5 **בִּפְנֵי הַבַּיִת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**
6 **וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: מַה בְּכוֹר**
7 **אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יֵאָכֵל**
8 **אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.**

2) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. 3) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין שנאכל לאחר. 4) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר ראשון ממה שנאמר "נחלה" - "מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית". 5) [לפי שצריך מזבח. ומה שכתב רבינו בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".

9 **ב. מִדַּת חֲסִידוּת, שֶׁפּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה**
10 **בְּשָׁוְיוֹ[6], כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְהוֹרוּ**
11 **הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם רָצָה לִפְדּוֹת שָׁוֶה מָנֶה בִּפְרוּטָה[7]**
12 **לְכַתְּחִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה - פּוֹדֶה. לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן**
13 **הַקֹּדֶשׁ[8]. וּמַשְׁלִיךְ הַפְּרוּטָה לַיָּם הַגָּדוֹל[9].**

6) שכך נהגו האמוראים לפדות בשוויו ואי אפשר לומר שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית המקדש קיים - פודה לכתחילה בפחות משוויו, ולדעת רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות. 7) אבל לא בפחות מפרוטה. 8) שמותר לפדותם בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה. 9) בפרק י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדיון נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה ב שרבינו קורא לים הגדול - ים המלח. ונראה מכאן שאינה טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו לנהר - טעון שחיקה.

14 **ג. וְכֵן[10] אִם חִלֵּל[11] מַעֲשֵׂר שָׁוֶה מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה**
15 **מִפְּרוֹת אֲחֵרוֹת[12] - הֲרֵי זֶה מְחֻלָּל[13]. וְשׁוֹרֵף[14] אֶת**
16 **הַפֵּרוֹת שֶׁחִלֵּל עֲלֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַקָּלָה**
17 **לַאֲחֵרִים[15]. כְּפִדְיוֹן נְטַע רְבָעִי בַּזְּמַן הַזֶּה, כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת.**

10) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים היא, וכן הבין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו מפרש כן. 11) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו, אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע. 12) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין. 13) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות משוויין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול בדיעבד. 14) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתרומה טמאה שהיא נשרפת. 15) שהאוכלן בטומאה בירושלים - לוקה.

19 **ד. כְּשֵׁם שֶׁאֵין אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה**
20 **בִּירוּשָׁלַיִם[16], כָּךְ אֵין פּוֹדִין[17] אוֹתוֹ שָׁם[18], וְאֵין**
21 **מְחַלְּלִין אוֹתוֹ[19] וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ[20]. וְאִם נִכְנַס**
22 **בִּירוּשָׁלַיִם אַף בַּזְּמַן הַזֶּה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ**
23 **מִשָּׁם[21], וּמַנִּיחִים אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיֵּרָקֵב[22]. וְכֵן אִם**
24 **עָבַר וְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם - מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּרָקֵב[23].**
25 **לְפִיכָךְ[24] אֵין מַפְרִישִׁים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם בַּזְּמַן**
26 **הַזֶּה, אֶלָּא מוֹצִיאִין אֶת הַפֵּרוֹת בְּטִבְלָן חוּץ לָעִיר,**
27 **וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ שָׁם וּפוֹדֵהוּ[25]. וְאִם הִפְרִישׁוֹ שָׁם[26]**
28 **בַּזְּמַן הַזֶּה - יֵרָקֵב.**

16) כיוון שאין שם מזבח. 17) על מעות. 18) מפני שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו. ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שמותר בפדיה, אף שאסור לאכלו שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו אפילו בירושלים. 19) על פירות. 20) אף שיש לו דמים, שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו.

21) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים, שרואין כאילו הן עולות. 22) שכיוון שקלטוהו מחיצות, ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירקב. 23) שכיוון שקלטוהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירקב. 24) כלומר, לפי שאין פודין אותו בירושלים. 25) ואוכלו. 26) בירושלים.

1 **ה. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ שֶׁשָּׁתָה[27] מִמֶּנּוּ**
2 **רְבִיעִית יַיִן[28] חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[29] - לוֹקֶה;**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ**
4 **תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְגוֹמֵר. וְלוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד**
5 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל שְׁלָשְׁתָּן[30] חוּץ**
6 **לַחוֹמָה[31] - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ**
7 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וְנֶאֱמַר:**
8 **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹמֵר. לָמָּה**
9 **פְּרָטָן, וְלֹא אָמַר לֹא תֹאכְלֵם בִּשְׁעָרֶיךָ? לְחַיֵּב עַל כָּל**
10 **אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[32].**

27) לא כתב רבינו שהסך לוקה. 28) בפרק י מהלכות תרומות הלכה ב כתב רבינו: "כשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייה בכזית". 29) כלומר, יצא אחר שנכנס לתוכה. 30) דגן, תירוש ויצהר. 31) לאחר שנכנסו לפנים מן החומה. 32) "ולאו שבכללות לא הווי, כיוון דאכולה קאי, הווי לאו אכל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות? - כגון "לא תאכל כי אם צלי אש" (שהלאו כולל את כל צורות הבישול חוץ מצלי) וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין.

11 **ו. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ אַחַר שֶׁנִּכְנַס**
12 **לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ**
13 **וְגוֹמֵר, וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ; כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לִמְקוֹם**
14 **אֲכִילָתוֹ וַאֲכָלוֹ בַּחוּץ - לוֹקֶה. אֲבָל אִם אֲכָלוֹ קֹדֶם**
15 **שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת**
16 **מִדִּבְרֵיהֶם[33].**

33) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה מן התורה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור.

17 **ז. מִקְצָת[34] מַעֲשֵׂר בִּפְנִים וּמִקְצָתוֹ מִבַּחוּץ: הָאוֹכֵל**
18 **מִזֶּה שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְנַס - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35];**
19 **וְהָאוֹכֵל בַּחוּץ מִזֶּה שֶׁנִּכְנַס[36] - לוֹקֶה[37].**

34) ברייתא שם, לעניין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. 35) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. 36) ואחר שנכנס - יצא. 37) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין.

20 **ח. אֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא אִם כֵּן**
21 **נִטְמָא[38]; שֶׁנֶּאֱמַר[39]: כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם - בְּרִחוּק**
22 **מָקוֹם הוּא נִפְדֶּה, וְאֵינוֹ נִפְדֶּה בְּקֵרוּב מָקוֹם. הָיָה**
23 **הוּא בִּפְנִים וּמַשָּׁאוֹ בַּחוּץ[40], אֲפִלּוּ הָיָה אוֹחֵז אוֹתוֹ**
24 **בְּקָנֶה[41], הוֹאִיל וְלֹא נִכְנַס הַמַּעֲשֵׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
25 **לִפְדּוֹתוֹ שָׁם בְּצַד הַחוֹמָה.**

38) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו', ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאות מאת פניו". 39) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פודין מעשר שני טהור בירושלים. 40) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתיפו), קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום - ממילואך (= ממשאך)". ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממלואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אומר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "יפדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. 41) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשרוצה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל "וכי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפנים מן החומה בלי הליכה ברגל, אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "ריבוי דרך", אף על פי כן הואיל ולא נכנס המעשר - מותר לפדותו].

26 **ט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם, אֲפִלּוּ שֶׁל דְּמַאי[42],**
27 **אָסוּר[43] לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם; שֶׁכְּבָר קְלָטוּהוּ מְחִיצוֹת[44].**
28 **וְכֵן פֵּרוֹת הַנִּלְקָחִין בִּכְסֶף מַעֲשֵׂר[45]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ**
29 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ[46]. עָבַר וְהוֹצִיאָן אוֹ שֶׁיָּצְאוּ בִּשְׁגָגָה -**
30 **יַחְזִרוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[47]. וּקְלִיטַת מְחִיצוֹת -**
31 **מִדִּבְרֵיהֶם. אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין בְּחֻמְשׁוֹ שָׁוֶה**
32 **פְּרוּטָה[48], שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - מְחִיצוֹת קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ**
33 **וְאָסוּר לְהוֹצִיאוֹ. אֲבָל מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - נִכְנָסִין**
34 **לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאִין[49].**

42) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. 43) מדרבנן. 44) כלומר, חומות ירושלים. 45) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעות נכנסות לירושלים ויוצאות, פירות נכנסין ואינן יוצאין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעות, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלקוחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. 46) כלומר, מצוה לאכלם לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהרי קליטת מחיצות דרבנן. 47) שם: "דכתיב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. 48) כלומר, שאין המעשר שווה ד' פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. 49) שלא החמירו חכמים אלא בפירות.

35 **י. פֵּרוֹת[50] שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם**
36 **וְיָצְאוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִפֵּרוֹת**

אֲחֵרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם[51], אֶלָּא יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם[52], וְאֵינוֹ נִפְדֶּה בַּחוּץ[53]. אֲפִלּוּ עָשָׂה כָּל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ[54] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר שֶׁיָּצְאוּ עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ - יַחֲזִרוּ[55] וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם. חֹמֶר הוּא בִּמְחִיצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוֹאִיל וְקָלְטוּ - קָלְטוּ.

50) שלא הופרש מהם מעשר שני. 51) ולפדותם בחוץ. 52) כדין מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 53) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. 54) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקלוט דרבנן. 55) כל הפירות, וגם המעשר־שני.

יא. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן שֶׁעָבְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְיָצְאוּ, כְּגוֹן סַלֵּי עֲנָבִים לַגַּת[56] וְסַלֵּי תְּאֵנִים בְּמֵקְצָה[57] - מֵתֶר לִפְדּוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם בַּחוּץ[58]. וְכֵן פֵּרוֹת דְּמַאי[59], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְיָצְאוּ - פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן בַּחוּץ.

56) שעומדים לדריכה וסחיטה. 57) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. 58) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. 59) שעדיין לא הופרש מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים.

יב. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמְאוּ בִּירוּשָׁלַיִם וּפְדָאָן[60]: אִם נִטְמְאוּ בִּוְלַד הַטֻּמְאָה[61] - אָסוּר לְהוֹצִיאָן[62], אֶלָּא יֵאָכְלוּ בְּפָנִים[63]; מִפְּנֵי שֶׁוְּלַד הַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם[64]. וְאִם נִטְמְאוּ[65] בְּאַב הַטֻּמְאָה[66], אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ בַּחוּץ וַאֲפִלּוּ בִּוְלַד הַטֻּמְאָה[67], אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ נִפְדִּין וְנֶאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם[68].

60) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. 61) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. 62) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחולין, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 63) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חולין בטהרה. 64) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם עכשיו, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתייר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפשום מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. 65) הפירות. 66) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. 67) מדרבנן. 68) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[69]? כְּשֶׁהִכְנִיסָן עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּתְפְּשֵׁם הַמְּחִיצוֹת[70]; אֲבָל אִם לֹא הִתְנָה, הוֹאִיל וְנִכְנַס הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה, [שֶׁאֵין וָלָד[71] מְטַמֵּא שֵׁנִי[72] מִן הַתּוֹרָה], וּכְבָר קְלָטוּהוּ מְחִיצוֹת וְאֵינוֹ יוֹצֵא[73].

69) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו, נפדים ונאכלים בחוץ. 70) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. 71) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. 72) כלומר, אחר. 73) אלא נפדה ונאכל בירושלים.

יד. תְּלָתָן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מֵתֶר לְאָכְלָהּ צִמְחוֹנִין[74], שֶׁכָּךְ הִיא רְאוּיָה לַאֲכִילָה[75]. וְכֵן כַּרְשִׁינֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[76] - יֵאָכְלוּ צִמְחוֹנִין[77]. וְאִם[78] עָשָׂה מֵהֶם[79] עִסָּה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְהִכָּנֵס לִירוּשָׁלַיִם וּלְהוֹצִיאָהּ[80], שֶׁאֵינָן[81] בִּכְלַל הַפֵּרוֹת[82]. וְאִם נִטְמְאוּ[83] בִּירוּשָׁלַיִם - יִפָּדוּ וְיֵאָכְלוּ בַּחוּץ.

74) כלומר, כשהוא בתחילתו. 75) לאכילת אדם, אבל כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. 76) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. 77) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. 78) ירושלמי שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. מתניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוצאין, דברי הכל הוא, הכא, קל הוא שהקלו בכרשינין [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות"]. 79) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיסתם, כדלהלן. 80) והוא שנכנסו הכרשינין כשהן עשויין עיסה, אבל אם הכניסן כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאם עיסה בפנים. 81) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. 82) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. 83) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם.

טו. אֵילָן שֶׁעוֹמֵד לִפְנִים מִן הַחוֹמָה וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַחוֹמָה - אֵין אוֹכְלִין תַּחַת נוֹפוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[84]. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס תַּחַת נוֹפוֹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם.

84) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה.

טז. בָּתִּים שֶׁבְּצַד הַחוֹמָה[85], שֶׁפִּתְחֵיהֶם לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[86] וַחֲלָלָן[87] לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים - כְּלִפְנִים לְכָל דָּבָר[88]; וּמִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ[89] - אֵין אוֹכְלִין[90] שָׁם וְאֵין פּוֹדִין שָׁם לְהַחְמִיר[91]. הָיָה חֲלָלָן לִפְנִים וּפִתְחֵיהֶם לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ - כְּלַחוּץ, פּוֹדִין בּוֹ וְאֵין אוֹכְלִין[92]; וּמִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים - אֵין אוֹכְלִין שָׁם וְאֵין פּוֹדִין לְהַחְמִיר. וְהַחַלּוֹנוֹת וָעֲבִי הַחוֹמָה[93] - כְּלִפְנִים[94].

85) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. 86) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. 87) הבית עצמו, שתוכו חלול. 88) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. 89) כלומר, בחלל הבית. 90) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. 91) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. 92) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. 93) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כבפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועליות בירושלים, ורק לעניין קדשי קדשים ושחיטת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשטות לשון הברייתא בפסחים שם. 94) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהאוכל מעשר שני בטומאה לוקה. והאוכל מעשר שני באנינות, ואי זהו אונן. אם נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ. אם מותר לאכול מעשר שני דמאי. מעשר שני אסור לאבד אפילו מיעוטו. וכמה הוא מיעוטו. שאוכל דבר שדרכו לאכול ושותה דבר שדרכו לשתות. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים, ויין של מעשר שנפל לתוכו דבש. ודין מעשר שני אם ניתן לרפואה, ואם מקדשין בו האשה וכיוצא בזה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית.

א. הָאוֹכֵל[2] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּטֻמְאָה - לוֹקֶה[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא בִעַרְתִּי[4] מִמֶּנּוּ בְּטֻמְא. בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָמֵא וְהָאוֹכֵל טָהוֹר, בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָהוֹר וְהָאוֹכֵל טָמֵא. וְהוּא שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בִּירוּשָׁלַיִם[5] קֹדֶם שֶׁיִּפְדֶּה[6], שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ בְּטֻמְאָה אֶלָּא בִּמְקוֹם אֲכִילָתוֹ[7]; אֲבָל אִם אֲכָלוֹ בְּטֻמְאָה[8] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[9] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10].

2) ברייתא ביבמות עג: ובמכות יט: 3) משנה במכות יג. לפי המבואר שם יט: 4) פסחים כד. וביבמות ובמכות שם, למדו כן מן הפסוק "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", וראה להלן שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שם. 5) מכות שם: "אמר רבי יוסי בר חנינא וכו' רישא (ששנינו שהאוכל מעשר שני שלא נפדה - לוקה) במעשר שני טמא וגברא טמא (או זה או זה - תוספות), וקא אכיל ליה בירושלים". 6) שלאחר שפדהו - הרי הוא חולין. 7) כלומר, במקום שמצוה לאכלו, כשהוא טהור. ובפירוש המשנה (מכות שם משנה ג) למד זאת רבינו מה שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך". ונאמר בבכור (שם טו, כז) "בשעריך תאכלנו", ללמדך "שלא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים, כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך". ולפי דעת הרש"ש במכות שם, גרס כן רבינו בגמרא שם. ולפי זה, נשאר המקור ללאו מן הפסוק "ולא בערתי ממנו בטמא", ראה למעלה. 8) אבל בטהרה - לוקה, למעלה פ"ב ה"ו. 9) אפילו אחר שנכנס לירושלים ויצא. 10) בין אם נכנס לירושלים ויצא (אינו לוקה משום אוכל מעשר שני חוץ לחומה (ראה למעלה שם) - כיון שאינו ראוי לאכילה. חזון־איש), ובין אם לא נכנס עדיין, ראה למעלה שם.

ב. וַאֲפִלּוּ[11] לְהַדְלִיק [בּוֹ][12] אֶת הַנֵּר אַחַר שֶׁנִּטְמָא[13] - אָסוּר[14] עַד שֶׁיִּפְדֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא.

11) יבמות שם. 12) בשמן של מעשר שני. 13) כלומר, אפילו אחר שנטמא - אסור, וכל־שכן קודם שנטמא, שהרי אסור להוציאו בשאר צרכיו, כדלהלן בהלכה י. וכן כתב רש"י ד"ה ואילו, ועוד שם: ד"ה והיכן. וראה בר"ש לשביעית פ"ח משנה ב, וברע"ב ובתוספת הגרע"א שם. 14) אם הכוונה לומר: אסור ואינו לוקה, צריך עיון מה בין זה לאוכל בטומאה, שאף הוא נלמד מהפסוק הנ"ל, ולוקה (בהלכה הקודמת), וראה בר"י קורקוס, ובגליון הרמב"ם להגרע"א.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[15], שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּטְמָא, אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם[16] - פּוֹדִין וְיֵאָכֵל[17]. וְאוֹכְלִין אֶת דָּמָיו בְּטָהֳרָה בְּתוֹרַת פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[18], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19]. אֲפִלּוּ[20] נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן כְּשֶׁהֵן טֶבֶל - מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[21] בְּטֻמְאָה וּפוֹדֵהוּ[22].

15) למעלה פ"ב הלכה ח. 16) שאין פודין בה מעשר טהור (שם). 17) המעשר הטמא לאחר פדייתו, לאדם טמא או לטהור שאינו אוכל חולין בטהרה. 18) שהרי כן נאמר (דברים יד, כג־כה) "ואכלת וגו' מעשר דגנך וגו' לא תוכל שאתו (כלומר, לא תוכל לאכלו, מחמת שהוא טמא - מכות שם) וגו' ונתתה בכסף וגו' ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך". הרי שמעשר שני שנטמא פודין אותו בירושלים על כסף, וקונים בו בקר וצאן וכו' ואוכלים אותם בקדושה לפני ה', כפירות מעשר שני. 19) [להלן הלכות י־יא דיני אכילת מעשר שני. ועיין כסף־משנה]. 20) ירושלמי מעשר שני פ"ג הלכה ג: "ר'

פנחס מסאב לה (היה מטמא את המעשר־שני) ופדה לה״״. ולא ייתכן שטמאו לאחר שהופרש, שהרי הוא קרוי קודש, כבהלכה הסמוכה ואסור לטמאו, ראה להלן הלכה ח ובפ״ח מהלכות לולב ה״ב, אלא טימאו בעודו טבל. 21) ואין אומרים, שכיון שאף קודם הפרשתו, כבר היה המעשר טמא, לא תחול על המעשר קדושת מע״ש, ואין צורך להפרישו ולפדותו. וראה במעשר שני פרק ה משנה יב ובמפרשים שם. וצ״ע. 22) ואוכל דמיו בטהרה. [יתכן שחייב לפדותו, בכדי לאכול את דמיו בטהרה בתורת פירות מעשר שני. (ראה למעלה), שאם לא כן גורם הוא שייפסד. וזהו מה שאמרו במעשר שני שם (להלן פי״א הלכה טו): ״אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתוודות״, היינו שהפרישו בטומאה ולא פדהו, כנ״ל, ועיין שם בתוספות חדשים].

1 **ד. הֶעָרֵל - כַּטָּמֵא[23], וְאִם אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - לוֹקֶה**
2 **מִן הַתּוֹרָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת תְּרוּמָה[24];**
3 **שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה קֹדֶשׁ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי קָרוּי קֹדֶשׁ,**
4 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: קֹדֶשׁ לַיְיָ[25]. וְטָמֵא[26] שֶׁטָּבַל - אוֹכֵל**
5 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[27].**

23) כרבי עקיבא ביבמות עד. וראה בפ״ז מהלכות תרומות הלכה י, ובפ״ב מהלכות חגיגה סוף הלכה א ובלחם־משנה שם (משנה־למלך). 24) הלכות תרומות שם. 25) ביבמות שם למד רבי עקיבא, שערל אינו אוכל בתרומה, מן הפסוק ״איש איש מזרע אהרן וגו׳ בקדשים לא יאכל״ לרבות ערל. ושם אמרו בגמרא, שלרבי עקיבא ערל אסור באכילת מעשר, ולא אמרו מהיכן למדו זאת. 26) נגעים פי״ד משנה ג, והובאה ביבמות שם: 27) ואף שלמדו מעשר שני מתרומה לענין ערל, כנ״ל, לענין היתר אכילה לטמא שטבל לא למדו, ודינים מיוחדים לכל אחד מהם, ראה בהלכות תרומות שם הלכה ב.

6 **ה. הָאוֹכֵל[28] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת שֶׁל תּוֹרָה[29] -**
7 **לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ[30]. וְהוּא**
8 **שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בִּמְקוֹם אֲכִילָתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם[31]; אֲבָל אִם**
9 **אָכָלוֹ בַּחוּץ[32] בַּאֲנִינוּת[33], אוֹ שֶׁאָכָלוֹ בִּפְנִים בַּאֲנִינוּת**
10 **שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[34] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35].**

28) ביכורים פ״ב משנה ב. 29) ראה בהלכה הסמוכה. 30) רבינו לשיטתו בספר המצוות סוף כלל ח, שכל מקום בתורה שהוטל עלינו שנכריז, שלא עשינו דבר מסוים, כלומר, שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני, הרי הוא כמצוות לא־תעשה. והרמב״ן שם השיג עליו (כסף־משנה), ומקור לדברי רבינו בירושלמי סוטה פ״ה הלכה ב, עיין בשירי קרבן (אור שמח). 31) דבר זה נלמד מאיסור אכילתו בטומאה, למעלה הלכה א. שכיון שהאיסורים סמוכים בתורה, מסתבר שדיניהם שוים (כסף־משנה). 32) אפילו לאחר שהיה בירושלים ויצא. 33) אבל שלא באנינות - לוקה, כנ״ל בפ״ב הלכה ו. 34) ראה בהלכה הסמוכה. 35) האוכל בחוץ, על שלא קיים ״וצרת הכסף בידך״ (ראה למעלה הלכה א), והאוכל בפנים על שעבר על דברי חכמים.

11 **ו. אֵיזֶהוּ אוֹנֵן? זֶה הַמִּתְאַבֵּל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים**
12 **שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן[36]. וּבְיוֹם הַמִּיתָה - הוּא**
13 **אוֹנֵן מִן הַתּוֹרָה, וּבַלַּיְלָה - אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶן[37].**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְיָ[38];**
15 **הַיּוֹם - אָסוּר, וְלַיְלָה - מֻתָּר[39]. נִשְׁתַּהָה הַמֵּת יָמִים**
16 **רַבִּים וְאַחַר כָּךְ נִקְבַּר - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁאַחַר יוֹם**
17 **הַמִּיתָה עַד יוֹם הַקְּבוּרָה הוּא אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶן. וְאֵין**
18 **יוֹם הַקְּבוּרָה תּוֹפֵשׂ לֵילוֹ[40].**

36) מן התורה. וראה בפ״ב מהלכות אבל הלכה א. 37) זבחים צט: וק: כרבי ורבי שמעון ולא כר׳ יהודה, וכן הוא בפסחים צב. ובברכות טז: וברי״ף שם. 38) כן הוא בסיפרא פ׳ שמיני פרק ב הלכה יא. וראה בזבחים ק: וברי״ף ורבינו יונה בברכות סוף פרק ב. 39) מן התורה. אבל מדרבנן, הרי הוא אונן עד הקבורה. 40) ברייתא בזבחים שם: ״אלא תריץ הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו כל אותו היום (כלומר, יום הקבורה ואפילו לאחר עשרה ימים מן המיתה - רש״י שם) בלא לילו. רבי אומר, כל זמן שלא נקבר (הרי הוא אונן מדבריהם אפילו אחר עשרה ימים, כנ״ל) ואם נקבר תפס לילו (שלאחריו)״. והלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי אלא מחברו, אבל לא מחבריו. וצריך לומר שחכמים אלו חולקים על חכמים הנזכרים בברייתא שם למעלה בסמוך, הסוברים ש״אין מתאונן אלא אותו היום בלבד״, כלומר, יום המיתה. וראה להלן בפ״ב מהלכות ביאת מקדש הלכות ט־י, וכסף־משנה שם.

19 **ז. וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַקֳּדָשִׁים כֻּלָּן[41]**
20 **אִם אֲכָלָן בַּאֲנִינוּת שֶׁל תּוֹרָה - לוֹקֶה[42]; וּבַאֲנִינוּת שֶׁל**
21 **דִּבְרֵיהֶן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[43].**

41) במקומות הנזכרים מדובר בקדשים. 42) שאף איסור אכילת קדשים באנינות הוא בכלל הכתוב ״לא אכלתי באוני״, וראה בזבחים קא. ובספר המצוות לא־תעשה קנא. 43) ראה למעלה הלכה ה.

22 **ח. אֵין[44] נוֹתְנִין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[45] לְעַם הָאָרֶץ, וְלֹא**
23 **פֵּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת בִּמְעוֹת מַעֲשֵׂר, וְלֹא מְעוֹת מַעֲשֵׂר[46],**
24 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[47]. וּמֻתָּר[48] לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר**
25 **שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי בַּאֲנִינוּת[49], וְלִתְּנוֹ לְעַם הָאָרֶץ[50]; וְהוּא**
26 **שֶׁיֹּאכַל כְּנֶגְדּוֹ[51]. אֵין[52] מַפְקִידִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[53] אֲפִלּוּ**
27 **אֵצֶל חָבֵר[54], שֶׁמָּא יָמוּת וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר תַּחַת יַד בְּנוֹ**
28 **עַם הָאָרֶץ[55]; אֲבָל[56] מַפְקִידִים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי**
29 **אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[57].**

44) מע״ש פ״ג משנה ג, וירושלמי שם. ובדמאי פ״א סוף הלכה ב ובפ״ב שם הלכה ד. 45) של פירות ודאי, ראה להלן. 46) שדינם כדין מעשר שני, כדלהלן בראש פרק ד. 47) ואסור לגרום טומאה למעשר שני, שהוא קרוי קודש, כתרומה, ראה למעלה הלכה ג. 48) דמאי פ״א משנה ב. 49) אפילו באנינות של תורה. ובירושלמי שם: ״תני נאכל (מעשר שני של דמאי) באנינה ואינו נאכל בטומאה (כן נראה גם ממה שאמרו להלן, שנותנו לעם־הארץ, הרי שלאכלו בטומאה אסור - מראה הפנים שם). מה בין אנינה

מה בין טומאה. אמר רב נחמן טומאה מצויה, אנינה אינה מצויה, וגזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי". 50) אף־על־פי שהוא בחזקת טומאה. משנה שם. אבל לאכלו בטומאה לא התירו, ראה למעלה. 51) ש"יצטרך להוציא מנכסיו כפי מה שהם (הפירות שנתן) שוים, ואוכלם בירושלים כמעות מעשר שני (בטהרה וכו'" - פירוש המשנה שם), שהחמירו חכמים בנותן לעם־הארץ, שלא יהא רגיל בכך (ועיין בר"ש שם שאין דעתו כן). ונראה שבמחלל מעשר שני של דמאי שבידו על מה שביד עם־הארץ, לא החמירו חכמים, ראה להלן פ"ח הלכה יג, וראה ב"משנה ראשונה" ובחזון־איש. 52) תוספתא מע"ש פ"ד. 53) של ודאי. 54) כאבא חלפי בן קרויא, שם. 55) הראב"ד כתב שאין לחשוש אלא לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט, וכתב הכסף־משנה שייתכן כי כן גם כוונת רבינו. ועיין בתוספתא כפשוטה. 56) בדפוס רומי חסרה פיסקא זו, אבל מלשון הראב"ד נראה שגרס כן בדברי רבינו. 57) כן הוא בתוספתא שם. והראב"ד היתה לו נוסחא אחרת שם.

1 **ט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[58] אָסוּר לְאַבֵּד אֲפִלּוּ מִעוּטוֹ[59]**
2 **בַּדְּרָכִים, אֶלָּא מוֹלִיכוֹ כָּל שֶׁהוּא אוֹ מוֹלִיךְ דָּמָיו**
3 **לִירוּשָׁלַיִם[60]. וּמֵאֵתָר[61] לְאַבֵּד מִעוּט מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל**
4 **דְּמַאי בַּדְּרָכִים[62]. וְכַמָּה הוּא מִעוּט? פָּחוֹת**
5 **מִכִּגְרוֹגֶרֶת, בֵּין בְּאֹכֶל שָׁלֵם בֵּין בְּפָרוּס[63]. אֲבָל**
6 **כִּגְרוֹגֶרֶת - אֵין מְאַבְּדִין אוֹתוֹ. וְהַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
7 **שֶׁל דְּמַאי פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת[64] - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לְעַם**
8 **הָאָרֶץ וְאוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[65]; אֲבָל[66] לֹא יַפְרִישֶׁנּוּ[67] לְכַתְּחִלָּה**
9 **לְאַבְּדוֹ[68], שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאַבֵּד[69].**

58) של ודאי. 59) אפי' פחות מכגרוגרת, ראה להלן. 60) דין זה נלמד, ממה שלא התירו במשנה (דמאי פ"א משנה ב) אלא לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי. ראה להלן. 61) משנה שם. 62) המובילות לירושלים, שהקלו בדמאי, מחמת קושי הדרך. 63) ירושלמי שם: "ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק, בין בפרוס בין בשלם עד גרוגרת". 64) כלומר, אפילו פחות מכגרוגרת, שבדרכים התירו לאבדו, כנ"ל - לא הקלו בו ליתנו לעם־הארץ, אלא אם אוכל כנגדו. 65) כשם שעושה במעשר שני של דמאי שהוא יותר מכגרוגרת, כבהלכה הקודמת. ודעת רבינו, שמה שאמרו במשנה "ונותנו לעם־הארץ ויאכל כנגדו", זה מוסב גם על הנאמר שם בסמוך "ומאבדין את מיעוטו". וראה בתוספות אנשי־שם. בכסף־משנה, ובחזון־איש. 66) בעיא של ר' הושעיא, בירושלמי שם. 67) כלומר, מעשר שני של דמאי, פחות מכגרוגרת. 68) בדרכים. 69) אף־על־פי שלא נפשטה הבעיא, פסקה רבינו לחומרא. וצריך עיון: הרי כל איסור איבוד מעשר שני של דמאי אינו אלא מדרבנן.

10 **י. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[70] נִתָּן לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה; שֶׁנֶּאֱמַר:**
11 **וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ[71]. וְסִיכָה - כִּשְׁתִיָּה[72]. וְאָסוּר[73]**
12 **לְהוֹצִיאוֹ בִּשְׁאָר צְרָכָיו, כְּגוֹן לִקַּח בּוֹ כֵּלִים וּבְגָדִים**
13 **וַעֲבָדִים[74]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת[75]. כְּלוֹמַר,**
14 **לֹא הוֹצֵאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם אֶת הַגּוּף[76].**
15 **וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בִּשְׁאָר דְּבָרִים, אֲפִלּוּ בְּדָבָר מִצְוָה,**
16 **כְּגוֹן שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין לְמֵת[77] מִצְוָה[78] -**
17 **הֲרֵי זֶה[79] אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר[80].**

70) מע"ש פ"ב משנה א. 71) ושתיה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא עו:). 72) שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו.). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאסרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא־אם־כן נתרבתה מכתוב מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביתת עשור הלכות ד־ה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. 73) מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקה, כמו שכתב למעלה (הלכות א־ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רדב"ז. 74) שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כבגדו". 75) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. 76) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חי" ולא "מת" (כסף־משנה). 77) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כי־תבא. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתיה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם. וצריך עיון שרבינו השמיט זאת), מה־שאין־כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל־שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף־משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. 78) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף־על־פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורו]. 79) שם פ"א משנה ז. 80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

18 **יא. מַעֲשֵׂר[81] - אוֹכֵל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל, וְשׁוֹתֶה**
19 **דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת[82], וְסָךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. וְלֹא**
20 **יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן[83]. וְלֹא[84]**
21 **יִסְחַט אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין, חוּץ מִזֵּיתִים**
22 **וַעֲנָבִים בִּלְבַד[85]. [וְאֵין[86] מְפַטְּמִין אֶת הַשֶּׁמֶן[87], אֲבָל[88]**
23 **מְפַטְּמִין אֶת הַיַּיִן[89].] וְאֵין[90] מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל פַּת**

70) מע"ש פ"ב משנה א. 71) ושתיה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא עו:). 72) שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו.). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאסרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא־אם־כן נתרבתה מכתוב מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביתת עשור הלכות ד־ה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. 73) מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקה, כמו שכתב למעלה (הלכות א־ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רדב"ז. 74) שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כבגדו". 75) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. 76) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חי" ולא "מת" (כסף־משנה). 77) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כי־תבא. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתיה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם. וצריך עיון שרבינו השמיט זאת), מה־שאין־כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל־שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף־משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. 78) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף־על־פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורו]. 79) שם פ"א משנה ז. 80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

יא. מַעֲשֵׂר[81] - אוֹכֵל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל, וְשׁוֹתֶה דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת[82], וְסָךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. וְלֹא יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן[83]. וְלֹא[84] יִסְחַט אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין, חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד[85]. [וְאֵין[86] מְפַטְּמִין אֶת הַשֶּׁמֶן[87], אֲבָל[88] מְפַטְּמִין אֶת הַיַּיִן[89].] וְאֵין[90] מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל פַּת

81) מע"ש פ"ב משנה ב. 82) ולא כתב רבינו כאן שלוקה, כמו שכתב למעלה (הלכות א־ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רדב"ז. 83) שם פ"ה משנה יב. 84) ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כבגדו". 85) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. 86) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חי" ולא "מת" (כסף־משנה). 87) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כי־תבא. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתיה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם. וצריך עיון שרבינו השמיט זאת), מה־שאין־כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל־שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף־משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. 88) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף־על־פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורו]. 89) שם פ"א משנה ז. 90) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

שֶׁעִפְּשָׁה וְשֶׁמֶן שֶׁנִּסְרַח, אֶלָּא כַּיָּיִן שֶׁנִּפְסַל מֵאֹכֶל אָדָם פָּקְעָה קְדֻשָּׁה מִמֶּנּוּ[91].

81) שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף־משנה העתיק: "מעשר שני". 82) במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. 83) בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוך) וזה אין דרכו לכן (יין וחומץ לסוך)". 84) תרומות פי"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". 85) שאין לשנות הפירות מברייתם, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה ב. 86) משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום־טוב'. 87) במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה. וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפוטם בדמי מעשר שני (משנה שם). 88) משנה שם. 89) שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. 90) ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ז הלכה ב]. 91) ירושלמי שם.

יב. כֹּל[92] שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה[93], כָּךְ מֻתָּר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְאָכְלוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין[94]. שְׁמָרִים[95] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם - רִאשׁוֹן[96] אָסוּר כְּמַעֲשֵׂר, וְשֵׁנִי[97] מֻתָּר כְּחֻלִּין[98]. וְשֶׁל דְּמַאי - אֲפִלּוּ רִאשׁוֹן מֻתָּר[99].

92) תוספתא תרומות פ"י. וירושלמי מעשר שני שם. 93) כמבואר בהלכות תרומות שם הלכות י־יג (אור שמח). 94) כלומר, מחוץ לירושלים או טמא בירושלים. 95) תוספתא תרומות שם. והובאה בבבלי בבא בתרא צז. כתנא־קמא ולא כרבי מאיר. 96) כלומר, המים הראשונים שהוציא מן השמרים. 97) כלומר, המים שהוציא לאחר שנתנם על השמרים בשניה. 98) אבל בתרומה החמירו, ראה למעלה בהלכות תרומות שם הלכה יג. 99) בבא בתרא שם. שבדמאי הקלו.

יג. יַיִן[100] שֶׁל מַעֲשֵׂר[101] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין[102] וְהִשְׁבִּיחוּ[103] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן[104]. וְכֵן[105] דָּגִים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם קַפְלוּטוֹת[106] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהִשְׁבִּיחוּ[107] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן.

100) מעשר שני שם. 101) שני. ובכתב־יד נוסף כן בדברי רבינו (מעשה רוקח). וכן הוא בר"י קורקוס. 102) צ"ל: "ותבלין". וכן הוא בכסף־משנה. אבל בדפוס רומי הוא כלפנינו. ומדובר בדבש ותבלין של חולין של אדם אחר. 103) כלומר, הוסיפו במדתו ובטעמו, כדלהלן. 104) נתבאר להלן בהלכה טו. 105) משנה שם. 106) בעל 'מלאכת שלמה' מצא במשנה מנוקדת: "קֻפָּלוטוֹת". והם: החציר הנעשה בארץ הצבי" (פירוש המשנה). והם כרישי שדה, כמפורש בירושלמי כלאים פ"א הלכה ב. 107) כמבואר למעלה.

יד. עִסָּה[108] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֲפָאָהּ וְהִשְׁבִּיחָהּ - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי. זֶה הַכְּלָל[109]: כֹּל שֶׁשִּׁבְחוֹ נִכָּר[110]: אִם הוֹתִיר בַּמִּדָּה[111] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן, וְאִם לֹא הוֹתִיר הַמִּדָּה[112] - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי בִּלְבַד; וְכֹל שֶׁאֵין שִׁבְחוֹ נִכָּר, אֲפִלּוּ הוֹתִיר הַמִּדָּה - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי בִּלְבַד[113].

108) משנה שם. ובדפוס רומי ליתא פיסקא זו "עיסא וכו' לשני". 109) משנה שם. 110) בטעם. 111) במשנה שם: "זה הכלל כל ששבחו ניכר, השבח לפי חשבון". ובירושלמי אמר ר' יוחנן: "כל שיש בו הותיר מידה השבח לשני". וכן הוא בתוספתא שם סוף פ"ו: "כל המותיר במדה שבחו ניכר, השבח לפי חשבון", הרי שצריך שניהם: גם הוסיף במדה וגם ניכר בטעם. ראה בר"י קורקוס. 112) אף שהשביח בטעם. 113) כמפורש במשנה שם, שכל ש"אין שבחו ניכר - השבח לשני", אף־על־פי שהמשנה מדברת כשהותיר במדה, כדעת ר' יוחנן בירושלמי שם. ועיין ראב"ד.

טו. כֵּיצַד הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן[114]? יַיִן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֶׁשָּׁוֶה שְׁלֹשָׁה[115], שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין שָׁוֶה זוּז אֶחָד, וְהוֹסִיפוּ[116] בְּמִדָּתוֹ וְהִשְׁבִּיחוּהוּ[117], וַהֲרֵי הַכֹּל שָׁוֶה חֲמִשָּׁה - חוֹשְׁבִין הַכֹּל בְּאַרְבָּעָה וּרְבִיעַ[118]. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים.

114) הנזכר בהלכות הקודמות. 115) זוזים. 116) בדפוס רומי "והוסיפו", כלומר, הדבש והתבלין. 117) בטעמו. 118) בדפוס ווינציאה: "בארבעה פחות רביעי". וכן הוא בר"י קורקוס וברדב"ז. וראה בפירוש המשנה.

טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[119], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתַּן לְסִיכָה[120] - אֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לֹא עַל גַּבֵּי צִנִּית[121] וְלֹא עַל גַּבֵּי חֲזָזִית[122], וְאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ קָמֵיעַ[123] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתַּן לִרְפוּאָה[124].

119) תוספתא מעשר שני פרק א. והיינו שמן של מעשר שני. ולולא דברי רבינו, היה אפשר לפרש דברי התוספתא בסלע של מעשר שני, ראה בתוספתא כפשוטה שם. 120) למעלה הלכה י. 121) "מכה שיוצאת ברגל מלמטה" (אוצר הגאונים למסכת שבת, חלק התשובות עמוד 36). 122) ילפת (חסדי דוד לתוספתא שם). וראה בתרגום אונקלוס לויקרא כא, כ. 123) כי היו עושים גם קמיעים של עיקרין (= עשבים), וראה בשבת סא. 124) אלא לאכילה ושתיה וסיכה שהיא כשתיה, ולא לרפואה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יא, שדרשו: "לאכלה ולא לרפואה".

יז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא[125], שֶׁנֶּאֱמַר: לֵיָיָ הוּא[126]. לְפִיכָךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמַתָּנָה[127], אֶלָּא אִם כֵּן[128] נָתַן לוֹ הַטֶּבֶל[129] וְהַמְקַבֵּל מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר. וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה[130], וְאֵין[131] מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין

1 **מְמַשְׁכְּנִין[132] אוֹתוֹ, וְאֵין מַחֲלִיפִין[133] אוֹתוֹ, וְאֵין[134]**
2 **מַרְהִינִין[135] אוֹתוֹ.**

125) קידושין נב: כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. וגם מעות מעשר שני הן ממון גבוה, להלן פ"ז הלכה יט. וראה להלן הלכה כ. 126) שם נג. נג: 127) לא כתב "אינו ניתן במתנה" אלא "אינו נקנה במתנה", וכן הוא להלן פ"ט הלכה ב, שאין איסור לתת במתנה (ראה בסוף ההלכה הסמוכה במעשר שני פ"א משנה א), אלא אינו נקנה למקבל, והרי הוא כאוכל משל הנותן, ברשותו (אור שמח). וראה במאירי קידושין נד: עמ' 862 ד"ה מעשר שני. 128) שם נד: 129) ואף־על־פי ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (למעלה פ"ה מהלכות אישות הלכה ו, ופ"ו מהלכות מעשר הלכה כא, ולמעלה פ"ב הלכה י) - אין המעשר שני קודש וממון גבוה אלא לאחר ההפרשה. וזוהי כוונת הגמרא שם, שלענין זה הכל מודים שמתנות שלא הורמו אינן כמורמות (ר"י קורקוס ומאירי בקידושין שם עמ' 762 ושיטה לא נודע למי, שם). 130) ואם קדשה אינה מקודשת, כרבי מאיר שם. וכן הוא בהלכות אישות שם הלכה ד. 131) תוספתא מעשר שני תחילת פרק א. וראה להלן הלכה כ. 132) ראה בהלכה הסמוכה. 133) שחליפין כמכר. 134) תוספתא שם. 135) ראה בהלכה הסמוכה.

3 **יח. כֵּיצַד[136] אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ**
4 **וִימַשְׁכְּנֶנּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ[137]. עָבַר וּמִשְׁכְּנוֹ -**
5 **מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ[138]. כֵּיצַד אֵין מַרְהִינִין אוֹתוֹ? לֹא**
6 **יֹאמַר לוֹ: הֵא לְךָ מַעֲשֵׂר זֶה וְיִהְיֶה בְּיָדְךָ[139], וְתֵן לִי**
7 **עָלָיו מָעוֹת[140]. כֵּיצַד[141] אֵין מַחֲלִיפִין אוֹתוֹ? לֹא**
8 **יֹאמַר לוֹ: הֵא לְךָ יַיִן מַעֲשֵׂר וְתֵן לִי שֶׁמֶן מַעֲשֵׂר[142].**
9 **אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לְךָ יַיִן[143] שֶׁאֵין לִי שֶׁמֶן, וְאִם**
10 **רָצָה חֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ שֶׁמֶן - מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחֱלִיף**
11 **עִמּוֹ, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין לוֹ[144], וְאִם רָצָה הַלָּה לִתֵּן**
12 **- יִתֵּן.**

136) תוספתא שם. 137) (היינו באופן שמותר ליכנס לביתו למשכנו משכון אחר, כגון שיש לו אצל חבירו שכר מלאכה ולא זקפו עליו במלוה, ש"נכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו" (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ז). ו"מרהינין" שבסמוך, היינו שנותן לו בתורת משכון, שלבו יהיה סמוך ובטוח שישלם לו, ואינו נוטל בחובו. והשמיענו, ששני מיני המשכון הללו אסורים במעשר שני). 138) ירושלמי שם פ"א הלכה א (רדב"ז). 139) למשכון ולבטוחות. 140) בדפוס רומי: "חולין", וכן הוא בתוספתא שם. 141) תוספתא שם. 142) כלומר, אפילו באופן ששניהם מעשר שני, אסור להחליף זה בזה, שהרי זה כמכר. 143) מעשר שני. 144) ירושלמי שם: "ואין אסור משום חליפין, מכיון שאינו יכול (כלומר נותן היין) להוציאו (כלומר את השמן) ממנו בדין, אין אלו חליפין. וליידא מילה (כלומר: ולמה) אמר, הא לך יין שאין לי שמן, דאילו הות לי משח (= שמן) הוינא מיתן לך (כלומר: הייתי נותן לך שמן, אבל אין לי)". שמכיון שאפשר לפרש דבריו כך - אינו יכול לפרש דבריו שחבירו יתן לו שמן עבור היין, ולהוציאו כדין.

13 **יט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[145] - אֵין שׁוֹקְלִין כְּנֶגְדּוֹ אֲפִלּוּ[146]**
14 **דִּינְרֵי זָהָב[147], וַאֲפִלּוּ לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
15 **אַחֵר[148]. גְּזֵרָה[149] שֶׁמָּא לֹא[150] יְכַוֵּן מִמֶּנּוּ מִשְׁקָלוֹ[151],**
16 **וְנִמְצְאוּ הַפֵּרוֹת חֲסֵרִים, וְהוּא שׁוֹקֵל בָּהֶן מָעוֹת**
17 **לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר[152] אַחֵר[153], נִמְצָא מוֹצִיא מַעֲשֵׂר**
18 **לְחֻלִּין בְּפָחוֹת מִדָּמָיו.**

145) תוספתא מעשר שני פ"א. וראה בשבת כב: ובמאירי שם. ומדובר כאן בפירות מעשר שני שמשקלם ידוע, כדלהלן. ולא במעות, וראה בהלכה הסמוכה. 146) כן גורס המאירי שם ד"ה גורר. 147) של חולין. ואף־על־פי "שאין כאן צורך למשקל גדול" (שהם יקרים ואין משקלם גדול - מאירי שם) - אין שוקלין כנגדו, "לפי שהוא בזיון בקדשים (ראה למעלה הלכה ד) כשהוא עושה ממנו אבני משקל" (פירוש המשנה שם פ"א משנה א, וראה בהלכה הסמוכה). 148) אבל אם הוא שוקל כדי לחלל מעשר שני זה, שהוא שוקל כנגדו - מותר, ראה להלן. 149) [בגמרא שם פירשו כן משנה זו, למי שסובר מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה גם על ידי קיסם, אבל למי שסובר אין מדליקין אלא נר חנוכה מנר חנוכה - אין הכרח לפרש כן הלכה זו, שהרי הוא שוקל דינרים של חולין כנגד המעשר, ואף־על־פי שאחר־כך הוא מחלל הפירות עליהם - הרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי קיסם. שכן אמרו שם, שלמי שסובר הנחה עושה מצוה ולא הדלקה, אסור להדליק אפילו נר חנוכה מנר חנוכה, ואף־על־פי שנר זה עצמו יהיה אחר־כך נר של מצוה. ונראה שרבינו הביא דברי הגמרא הנ"ל בכדי להשמיענו, שאפילו אם החילול חל בעת שהוא שוקל ויודע משקלו, שאין כאן בזיון קדשים כלל, שהרי עצם פעולת המשקל, לפני שיודע המשקל - אינו בזיון, שכל הבזיון הוא ההשתמשות במעשר שני, וכל זמן שאינו יודע המשקל, אין עדיין השתמשות, וברגע שהוא יודע המשקל, הרי הוא מעשר שני, והרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, ואף־על־פי־כן אסור, כדלהלן. בלחם־משנה פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט]. 150) בדפוס רומי ובכל הדפוסים העתיקים (חוץ מווניציא של"ד) ובכתבי־יד (תוספתא כפשוטה): "שמא יכוין". וכן הוא במאירי ובלחם־משנה שם. וכן כתב רבינו בפירושו למסכת שבת שם ("סיני" כרך ו עמוד קכג). 151) בדפוסים חדשים "משקלו", אבל בכל המקורות הנ"ל: "משקולות". 152) מבלי שיידע שחסרו הפירות (ראה בר"י קורקוס). [ואף־על־פי שחששא זו קיימת גם אם הפירות הללו, ששוקל כנגדם, הם של חולין (וראה בלחם־משנה שם) - לא גזרו אלא בפירות של מעשר שני, שאסורים באכילה חוץ לירושלים, ומחזיקם בביתו על מנת להביאם לירושלים, ובינתיים יכוין מהם משקלות, אבל פירות של חולין עומדים לאכילה, ולא למשקלות]. 153) [שאם מחלל עליהם אותו מעשר שני, שהוא שוקל כנגדו, אין חששא שמא יכוין ממנו משקלות, שהרי לאחר החילול הוא חולין, ועומד לאכילה, ראה למעלה].

כ. הָאַחִים[154] שֶׁחָלְקוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[155] - אֵין[156] שׁוֹקְלִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה[157]. וְכֵן מְעוֹת[158] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵין שׁוֹקְלִים כְּנֶגְדָּן[159], וְאֵין[160] מוֹכְרִין אוֹתָם[161], וְאֵין מַחֲלִיפִין, וְלֹא מַרְהִינִין[162]. וְלֹא[163] יִתְּנֵם לְשֵׁלְחָנִי לְהִתְנָאוֹת[164] בָּהֶן, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶן[165]. וְאִם הִלְוָן שֶׁלֹּא יַעֲלֶה חֲלוּדָה[166] - מֻתָּר[167].

154) בעיא בירושלמי שם פ"א הלכה א ונפשטה (רדב"ז ור"י קורקוס). 155) פירות של מעשר שני, וראה להלן. 156) בדפוס רומי נשמטה בבא זו בטעות. וראה בר"י קורקוס ובכסף־משנה. 157) כלומר, מעשר שני נגד מעשר שני. [ואין זה משום בזיון מעשר שני, שהרי שניהם קודש, והרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, שמותר (ראה בהלכה הקודמת), אלא משום גזירה "שמא יכוין ממנו משקלות", ראה שם]. 158) [בפ"א משנה א: "מעשר שני - ולא שוקלין כנגדו". ומכיון שלא אמרו: "ואפילו לחלל עליו מעשר שני" (כמו שאמרו בשבת כב: בהלכה הקודמת), נראה שהמדובר בשוקל כנגדו פירות או מעות של חולין, ונאסר מחמת בזיון קדשים (וכן פירש רבינו שם). ומתוך זה יש להוכיח כי המדובר במעות של מעשר שני, ולא בפירות, שהרי בפירות אסור לשקול אפילו על דעת לחלל עליו מעשר שני, משום גזירה (למעלה שם). ואם כן, גם מה שאמרו שם: "אין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו" - מדובר במעות של מעשר שני. ודין פירות של מעשר שני (למעלה הלכות יז־יט), הוא בתוספתא שם תחילת פרק א]. 159) [היינו פירות או מעות של חולין, כנ"ל. אבל פירות או מעות של מעשר שני, שאין כאן בזיון של מעשר שני, שהרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה (ראה בהלכה הקודמת) - מותר. וגזירה "שמא יכוין ממנו משקלות" (למעלה שם) גם כן לא שייך במעות אלא בפירות, שדרכם לחסור]. 160) בדפוס רומי, חסירה בבא זו. 161) לא כתב רבינו שאין מקדשין בהן את האשה, כמו שכתב למעלה הלכה יז לגבי פירות, אבל ברור שאין חילוק בין פירות למעות, וראה להלן פ"ז הלכה יט. ועיין צל"ח לפסחים ז. 162) ראה למעלה שם. [והלכה זו אינה במשנה שם, אלא בתוספתא שם, לגבי פירות של מעשר שני]. 163) תוספתא שם. [ואף־על־פי שבתחילת ההלכה שם מדובר בפירות של מעשר שני, ראה למעלה - בדין זה של "ולא יתנם לשולחני", מדובר במעות]. 164) כלומר, שהשולחני מתנאה בהן, שנראה שיש לו ממון הרבה, ומתוך כך רבים באים אצלו. וראה בתוספתא בבא מציעא ראש פ"ד. 165) כלומר, להראות עשיר בעיני הבריות. ואסור לעשות כן משום בזיון מעשר שני, ואף אם אין הלוה מוציא את המטבעות, אלא מחזירן כמות שהן. 166) שמתוך שהלה מראן לכולם, אינם מעלים חלודה. 167) תוספתא שם. ונראה שהמדובר אפילו אם מכוין גם להתגדל בהן.

כא. וְאֵין[168] פּוֹרְעִין מֵהֶם[169] אֶת הַמִּלְוָה[170], וְאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן[171] שׁוֹשְׁבִינוּת[172], וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן הַגְּמוּלִין[173], וְאֵין פּוֹסְקִין מֵהֶם צְדָקָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[174]; אֲבָל מְשַׁלְּמִין[175] מֵהֶן דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים[176]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ[177].

168) תוספתא שביעית פ"ז. וראה למעלה סוף פ"ו מהלכות מתנות עניים, ולהלן פ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. 169) ממעות מעשר שני או מפירות מעשר שני, וראה להלן. 170) שהרי ממון גבוה הן, ואינם שלו. 171) ממעות מעשר שני, ראה להלן. 172) כלומר, מתנת נישואין לחתן או לכלה, שהיא נגבית בבית־דין (בבא בתרא קמה: ולהלן פ"ז מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב) והרי הוא כמלוה להם את המעות. ואין דין שושבינות לגבות בבית־דין אלא במעות, אבל בפירות אין דין שושבינות ואינם נגבים בבית־דין, שאינם אלא גמילות חסדים (שם הלכה טו). ואם כן, אין איסור בנתינת פירות של מעשר שני לחתן או לכלה. וראה שם בהערה נוספת נז. 173) כלומר, אם שלח לו חבירו פירות בתורת שושבינות, שאינו חייב לשלם לו, כנ"ל, אסור לו למקבל לשלם לו מעשר שני אחר, תמורתם, שהרי הוא מראה בזה שהוא מקפיד ורוצה לשלם לו, והרי הוא כפורע חוב. 174) שאינו יכול לשלם צדקה שפסקו עליו בבית הכנסת, ממון גבוה. 175) [בתוספתא שם: "משלחין", וכן נכון. וכן הוא בדברי רבינו בהלכות שמיטה ויובל שם. וראה למעלה בהלכות מתנות עניים שם הלכה י). 176) כגון שושבינות של פירות, שאינה נגבית בבית־דין, כנ"ל. 177) למי שהוא שולח לו, שמעשר שני הוא, שלא יחזיק לו טובה יותר מדי, ועוד שינהוג בו קדושה. ולא כתב רבינו כאן ולהלן בהלכות שמיטה שם, שאין פודין בהן שבויין, כשם שכתב למעלה בהלכות מתנות עניים שם, שפשוט הוא שאין מוסרין מעשר שני ושביעית לגוי, שהרי אין מאכילים פירות שביעית לגוי (פ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יג), והוא־הדין לפירות מעשר שני (תוספתא כפשוטה בשביעית שם).

כב. לֹא[178] יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַעַל אֶת הַפֵּרוֹת[179] הָאֵלּוּ לִירוּשָׁלַיִם וְטֹל מֵהֶן חֶלְקְךָ[180]; שֶׁנִּמְצָא זֶה כְּנוֹטֵל שָׂכָר מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל הֲבָאָתוֹ לִירוּשָׁלַיִם[181]. אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הַעֲלֵם שֶׁנֹּאכְלֵם[182] וְשֶׁנִּשְׁתֵּם בִּירוּשָׁלַיִם[183].

178) מעשר שני פ"ג משנה א. 179) של מעשר שני. 180) כשיעור המגיע עבור הבאתם לירושלים. 181) שהרי הוא כפורע חובו במעשר שני. וראה בעבודה זרה סב: ובמאירי שם. 182) כלומר, כדי שנאכלם (אבל לא בשכר שנאכלם). 183) "שזה אינו אלא כעין מתנת חנם, וכבר אמרו (פ"א משנה א) וכו' ונותנין זה לזה מתנות חנם" (מאירי שם, וראה בתויו"ט). ובירושלמי שם אמרו: "מה בין האומר שנאכלם ונשתם לאומר לחלק (כלומר, טול מהן חלקך), רבי זעירא בשם רבי יונתן מהלכות של עמעום היא" (כלומר אין להם טעם, שאף באומר "שנאכלם", צריך היה לאסור (רדב"ז), ואין זה דומה למה שכתב רבינו למעלה סוף הלכה יח, שאין הוא מפרש שם שהוא רוצה תמורתו, אבל כאן קרוב הוא לפרש ש"נאכלם" בשכר ההעלאה).

כג. אוֹמֵר[184] אָדָם לַחֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם[185] לָסוּךְ אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁנִּסּוֹכָה יָדוֹ[186], וְאֵין זֶה בִּשְׂכַר סִיכָתוֹ[187].

184) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון, וכפירוש רבינו שם. 185) שהרי חוץ לירושלים אסור לסוך כלל, שסיכה כשתיה, כנ"ל, וראה למעלה הלכה י, ובפ"ב הלכה ה. 186) של הסך, אגב משיחתו את השמן. 187) "שאין דמים למשיחת ידו (כלומר, מעט השמן שנשפך על יד הסך, אינו תשלום עבור הסיכה, ונמצא מעט השמן, כמתנת חנם המותרת) ואין מקפידים בזה (כלומר, כיון שמעשר שני מותר לזרים, לא איכפת לנו במה שניסוכה ידו. אבל בשמן של תרומה, שאסור לזרים, לא התיר רבינו (פי"א ה"ח) לסוך אותו ע"ג כהן אלא־אם־כן סך אותו הכהן על עצמו קודם שהגעילו הישראל על גביו, שכבר נתחללה התרומה)" - פירוש המשנה. וראה בירושלמי שם ובגליון הש"ס, ובמשנה־למלך למעלה שם.

1 **כד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ**[188], **שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא.**
2 **לְפִיכָךְ אָנוּ אוֹמְרִים**[189], **שֶׁהַגּוֹנֵב**[190] **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינוֹ**
3 **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**[191], **וְהַגּוֹזְלוֹ**[192] **- אֵינוֹ מְשַׁלֵּם**
4 **חֹמֶשׁ**[193].

188) למעלה בהלכה יז. 189) בדפוס רומי: "אני אומר". כוונתו לומר, שמה שאמרו בתוספתא (בבא קמא פ"ז) שהגונב מעשר שני חייב לשלם כפל, הוא לפי דעת האומר מעשר שני ממון הדיוט הוא (אור שמח). 190) הוא "הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים" (פ"א מהלכות גניבה הלכה ג). 191) אבל קרן - משלם. שהרי הוא כגונב הקדש (שם פ"ב הלכה א). 192) כלומר: "לקח בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (פ"א שם). וכפר ונשבע עליו והודה, שבגזלן אחר חייב בחומש (פ"ז מהלכות גזילה הלכה א). 193) שכיון שהוא ממון גבוה הרי כהקדש, שהגוזלו ונשבע עליו אינו משלם חומש, ראה בפ"ח שם (הלכה יד), לגבי עבדים ושטרות וקרקעות, שאין נשבעין עליהם, ופשוט שהוא־הדין להקדשות, שאף עליהן אין נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).

5 **כה. הַמַּקְדִּישׁ**[194] **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ**[195] **לְבֶדֶק הַבַּיִת**[196]
6 **- הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה אוֹתוֹ מִי שֶׁפּוֹדֵהוּ**[197] **עַל מְנָת לִתֵּן**
7 **לַהֶקְדֵּשׁ אֶת שֶׁלּוֹ וּלְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶת שֶׁלּוֹ**[198].

194) תוספתא מעשר שני פרק ה. 195) אבל לא של חבירו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כא). 196) שההקדש חל, כמו שמפורש בתוספתא שם פ"ב (וראה בתוספתא כפשוטה שם). וצ"ע מדוע דוקא בדק הבית, הרי הוא־הדין למזבח. (להלן פ"ז הלכה יט, כתב רבינו שהמתפיס מעשר לשלמים לא קנו שלמים, שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא וצע"ג. ועיין מנחת־חינוך סוף מצוה תעג, ובמאסף "אמנה" (ירושלים תרצ"ט) עמוד קא ואילך, מה שכתב בזה הר"ש סטרליץ ז"ל). 197) שכל אחד יכול לפדות הקדש, ולא רק המקדיש. וראה בפ"ז מהלכות ערכין הלכות ב־ד. 198) ואם פדו אותו בעליו צריך ליתן שני חומשין: חומש להקדש וחומש למעשר שני, כמפורש במנחות פב. ודברי הרדב"ז צ"ע (תוספתא כפשוטה).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הרוצה לפדות מעשר שני איך פודה אותו, או המחלל פירות על פירות. הפודה מאי מברך. ואם מחללין מעות מעשר על מעות אחרות. באי זה כסף פודין מעשר שני. המניח מעות להיות מחלל עליהם מעשר שני. מי שעומד בטבריא ויש לו מעות בבבל. האומר מעשר שני יהיה מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה. הפודה מעשר שני קודם שיפרישנו, ושפודים אותו בשוויו.

8 **א. הָרוֹצֶה**[2] **לִפְדּוֹת פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**[3] **- פּוֹדֶה אוֹתָן**
9 **בִּדְמֵיהֶן**[4] **וְאוֹמֵר**[5]**: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ**[6] **תַּחַת**[7] **הַפֵּרוֹת**
10 **הָאֵלּוּ**[8]**, אוֹ הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלוֹת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ.**
11 **וְאִם לֹא פֵּרֵשׁ אֶלָּא הִפְרִישׁ מָעוֹת בִּלְבַד כְּנֶגֶד הַפֵּרוֹת**
12 **- דַּיּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. וְיָצְאוּ הַפֵּרוֹת לְחֻלִּין**[9]**,**
13 **וְיַעֲלוּ הַמָּעוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצִיאֵם שָׁם**[10]**. שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **וְכִי יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ.**

2) מעשר שני פ"ד מ"ז, כרבי יוסי ולא כרבי יהודה. ובעירובין מו, ב: "רבי יהודה ורבי יוסי, הלכתא כרבי יוסי" (רדב"ז). 3) שטורח לו להעלותם לירושלים, כדלהלן. 4) בשויין, ראה להלן הי"ח. וראה למעלה פ"ב ה"ב, שבזמן הבית עושה כן מן הדין, ובזמן הזה אינה אלא מדת חסידות. 5) שלא נחלק רבי יוסי במשנה שם אלא בדיעבד, אם פדיונו פדיון, אבל לכתחילה אף הוא מודה שצריך לפרש (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שלא, אות רו). 6) לאו דוקא שהמעות בידו ממש, אלא כל שהן ברשותו פודה בהן (להלן הלכות יא־יג). ונקט רבינו לשון זו משום הסיפא כשהפריש ולא פירש. 7) בדפוס רומי, חסרות המילים "תחת הפירות האלו". ולפי זה יוצא שמדובר כאן במחלל מעות של מעשר שני ופירות של מעשר שני. אבל ברור שזוהי השמטה בטעות הדומות, שהרי התחיל רבינו בפירות של מעשר שני, ולא במעות. ועוד שלהלן ה"ה כתב, שאין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות. וראה בתשובת הרב ר' יוסף קארו שהביא ה'ברכי יוסף' ביו"ד שם סעי' קלז. 8) בתמורה כו, ב: "אמר אביי, תחת (כלומר, זו תחת זו) וכו' ולישנא דאחולי" (= לשון חילול). וראה בפ"ז מהל' ערכין ה"ז. 9) "מפני שהענין יורה עליו" (פירוש המשנה). ואף שבפ"ג מהל' אישות ה"ח (לענין קידושין), ובפ"א מהל' גירושין הי"א (לענין גירושין), כתב רבינו שאם אינו מפרש שהוא נותן הכסף לשם קידושין, והגט לשם גירושין, אין הדבר כשר, אלא אם כן היו עסוקים באותו ענין, זהו משום שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, וכן צריך שתהא האשה המתגרשת יודעת מגירושיה (אף שהיא מתגרשת בעל־כרחה), אבל בפדיון מעשר שני, שאין כאן דעת אחרת כלל, אלא דעת עצמו של הפודה בלבד, כיון שהענין מורה שהוא מתכוין לפדות, אין צריך שיהא עסוק באותו ענין ('תוספות יום־טוב' שם). ודעת הר"ש (שם) שאף בפדיון מעשר שני צריך שיהא עסוק באותו ענין כשאינו מפרש. וכן הוא בגליון הרמב"ם. 10) יקח בהם דבר שהוא מאכל אדם וגידוליו מן הארץ (להלן פ"ז ה"ג).

15 **ב. וְכֵן אִם רָצָה לְחַלֵּל פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת**

אֲחֵרוֹת[11] - יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת הַשְּׁנִיּוֹת[12] וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[13]. וְלֹא[14] יְחַלֵּל מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא[15] מִן הַיָּפֶה עַל הָרַע וַאֲפִלּוּ בְּאוֹתוֹ הַמִּין. וְאִם חִלֵּל - הֲרֵי הֵן מְחֻלָּלוֹת[16].

11) כן הוא בתוספתא שביעית פ"ז (לפי נוסחת הדפוס) "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד". וכן נראה ב"ירושלמי" (מעשר שני פ"ד ה"א) שאמרו: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו, דלא כן מה אנן אמרין פודין מן החיטים על השעורין ומן השעורין על החיטין", הרי שמן החיטים על החיטים או מן השעורין על השעורין - פודין (והראב"ד חולק על רבינו, ומפרש דברי ה"ירושלמי" הנ"ל, במעשר שני של דמאי). וכן נראה בתוספתא מעשר שני פ"ד ה"ג: "אמר רבי יהושע בן קרחה וכו' אומר אדם לחבירו, הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה, וחוזר ואומר לו הרי הן מחוללין על פירות שיש לי בבית". וראה למעלה פ"ב ה"ג. ומה שאמרו בסוכה מא, א שאין מחללין פירות מעשר שני אלא על כסף בלבד - שם הרי מדובר במחלל פירות על בהמה חיה ועוף, שהוא מין על שאינו מינו. ולכן אין לחלל אלא על כסף (כסף־משנה). וכן מה שאמרו בבא־מציעא מד, ב - שאם זהב יש לו דין של פירות, אין מחללים פירות מעשר שני עליו, הוא גם כן משום שפירות על זהב הוא מין על שאינו מינו. 12) אבל הראשונות נתחללו, ועי' ראב"ד. 13) כדין מעשר שני. 14) תוספתא מעשר שני שם, ו"ירושלמי" שם. 15) ב"ירושלמי" שם: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו וכו' אפילו מן האגרו (= חיטה לבנה) על השמתית (שחמתית = אדומה) ומן השמתית על האגרו", שכל אחת לגבי חברתה היא רעה, שיש הרוצים בשחמתית, ויש הרוצים באגרו. ראה בבא־בתרא פג: וברשב"ם שם, ראה מהר"י קורקוס. 16) [כן נראה ממה שאמרו במס' סוכה שם, שאין מחללין אלא על כסף שיש בו צורה, ולמה הוצרכו לטעם זה - תיפוק ליה משום דחילל מין על שאינו מינו, אלא על כרחנו שהמחלל מין על שאינו מינו - חילולו חילול בדיעבד, ואילו המחלל על כסף שאין בו צורה, אף בדיעבד אין חילולו חילול. וכן נראה מלשון ה"ירושלמי" שם: "אין פודין מעשר שני אלא מין על מינו" - לשון "אין פודין" משמע לכתחילה. ברם לשון התוספתא "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד", נראה שאפילו בדיעבד אין חילולו חילול].

ג. הַפּוֹדֶה[17] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[18] - מְבָרֵךְ[19]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאִם חִלְּלָן[20] עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת אוֹ שֶׁחִלֵּל[21] מָעוֹת עַל הַפֵּרוֹת - מְבָרֵךְ: עַל חִלּוּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְהַפּוֹדֶה אוֹ הַמְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה[22].

17) ירושלמי' (דמאי פ"א ה"ד): "ודאי (= מעשר שני ודאי) טעון ברכה (= כשפודים אותו) כו'. כיצד הוא מברך? אם היו פירות (כלומר: מעות על פירות) על חילול מעשר שני". כלומר: כשפודה על כסף (= פירות על כסף) - מברך "על פדיון", וכשמחלל על פירות (= פירות על פירות, או מעות על פירות) - מברך "על חילול", וראה להלן.

18) כדרכו: פירות על כסף. 19) כלומר, כשבא לפדותו, שצריך לברך תחילה, עובר לעשייתן, כנ"ל פ"א מהל' מעשר הט"ז. 20) אף לכתחילה מחללין פירות על פירות (כנ"ל ה"ב), ונקט כאן לשון דיעבד, בגלל הבבא השניה (= "שחילל מעות על הפירות"), וראה להלן. 21) בדיעבד. אבל לכתחילה אין לעשות כן, ראה להלן ה"ו. 22) ירושלמי' שם: "תני רבי חלפתא בן שאול, מחללין דמאי במרחץ, שאינו טעון ברכה".

ד. כְּשֶׁפּוֹדִין[23] אֶת הַמַּעֲשֵׂר - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[24], אֶלָּא לְשֵׁם חֻלִּין. וְאוֹמְרִין: כַּמָּה שָׁוִין[25] פֵּרוֹת חֻלִּין אֵלּוּ? וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֵן מַעֲשֵׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה[26].

23) ירושלמי' מעשר שני ראש פ"ד: "תני, אין פודין מעשר שני לשם שני אלא לשם חולין. רבי שאול בעי, הגע עצמך שהיו הכל יודעין בו שהוא שני? - אפילו כן". וראה בתוספתא שם פ"ד הי"א. 24) שהרי צריך לפרש לכתחילה. כנ"ל ה"א. 25) המעשר. שהרי מחירם של פירות מעשר שני ירוד הוא ביחס לפירות חיטין, ואם יאמר: "כמה שוים פירות מעשר שני אלו", הרי זה מבזה את המעשר. ועי' ראב"ד. 26) המעשר.

ה. אֵין[27] מְחַלְּלִין מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל מָעוֹת אֲחֵרוֹת. בֵּין שֶׁהָיוּ אֵלּוּ וָאֵלּוּ כֶּסֶף, אוֹ אֵלּוּ וָאֵלּוּ נְחֹשֶׁת[28], [אוֹ[29] הָרִאשׁוֹנוֹת כֶּסֶף וְהַשְּׁנִיּוֹת נְחֹשֶׁת[30], אוֹ] הָרִאשׁוֹנוֹת נְחֹשֶׁת וְהַשְּׁנִיּוֹת כֶּסֶף[31]. וְאִם[32] עָבַר וְחִלֵּל - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻלָּלִין.

27) מקור דברי רבינו ממה ששנינו (דמאי פ"א מ"ב) "הדמאי וכו' ומחללים אותו כסף על כסף, נחושת על נחושת, כסף על נחושת [ונחושת על כסף - כת"י מינכן. וראה להלן ה"ח] ונחושת על הפירות". הרי שרק בדמאי התירו ולא בוודאי (כסף־משנה). 28) שאין שום תועלת בדבר, ולכן אף בשעת הדחק אין מחללין. וראה להלן שם. 29) פיסקא זו ("או הראשונות וכו' והשניות נחושת") נשמטה בדפוס רומי בטעות הדומות. 30) שהן חריפות משל כסף, שיוצאות יותר בשוק. 31) שחשיבות יותר ואין מחלידות. ובדמאי מחללים באופן זה, ראה להלן שם. ובשעת הדחק התירו גם באופן זה, ראה להלן סוף ה"ז. ומה שהתירו לפרוט מעות של נחושת על סלע של כסף (מעשר שני פ"ב מ"ח), אין זה אלא מחמת משאוי הדרך (ראה ברש"י בבא־מציעא מה. ד"ה הפורט), והרי זה כשעת הדחק. [והרש"ש בחידושים ומקורים להרמב"ם, תמה על דברי רבינו הנ"ל מהמשנה הנ"ל, ולפי מה שכתבנו אין כאן תמיהה כלל. ולפי מה שפירש ה'כסף משנה' בדברי רבינו להלן פ"ה הי"ד (שדבריו מהמשנה הנ"ל), שמדובר בשיש לו סלע של כסף ומחללו על של נחושת, אין זה שייך לכאן, ועל כרחנו מדובר שם בשעת הדחק, כדין מחלל כסף על נחושת, להלן ה"ז]. ונראה שדעת רבינו היא שאף שמחללין כסף על זהב (להלן פ"ה הי"ג) זהו כיון שזהב הוא קל יותר למשא, ושניהם יקרים ואינם מצויים הרבה בשוק, אבל נחושת על כסף, כיון שנחושת מצויה בשוק, לא התירו

לחללה על כסף אלא בשעת הדחק, כדלהלן ה"ז. וראה ב'חזון איש'. 32) 'ירושלמי' מע"ש פ"ב ה"ג: "כל שאמרו בדמאי מחללין, בוודאי עבר וחיללן, מחוללין".

1 **ו. אֵין[33] מְחַלְּלִין[34] מְעוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַפֵּרוֹת; וְאִם**
2 **חִלֵּל[35] - יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[36]. וְלֹא[37]**
3 **יְחַלְּלֵם עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף חַיִּין; וְאִם חִלֵּל - לֹא**
4 **קָנָה מַעֲשֵׂר[38], שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים[39]. אֲבָל**
5 **אִם חִלֵּל עַל שְׁחוּטִים - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת[40],**
6 **וְיַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְיֵצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין[41].**

33) מעשר שני פ"א מ"ה. וכן נראה בדמאי שם, שרק בדמאי התירו לחלל מעות על הפירות ולא בוודאי, וב'ירושלמי' שם סוף פ"א למדו זאת ממה שנאמר (דברים יד, כה־כו) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' - בקירוב מקום אתה מחללו, ואי אתה מחללו בריחוק מקום". 34) חוץ לירושלים. ראה להלן פ"ז הט"ו. 35) במזיד (כסף־משנה). וראה להלן שם. 36) משנה, מעשר שני, שם. וראה להלן שם ה"א והט"ו. 37) ברייתא, סוכה מ, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. וכפירושו של רב אשי במסקנה. 38) כלומר, הפקיעו הימנו חכמים את הבהמה כדי שלא יחול עליהם המעשר, ונשארו המעות בקדושתן. 39) "ישהם אצלו לגדל ולדות ונמצא משהה מעשרותיו" (רש"י שם), וצריך לומר שמדובר בבהמה בעלת מום, שאינה ראויה לקרבן, בדומה לחיה ועוף שאינם ראויים לקרבן, וכן כתבו ה'תוספות' (סוכה שם, ד"ה שמא, ובקידושין נו. ד"ה במזיד) ולכן לא קנה מעשר, שמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל בבהמה תמימה שלוקחים אותה לשלמים (להלן שם הי"ב), אין חוששים שמא יגדל עדרים עדרים, ולכן אם עשה כן במזיד, תעלה ותאכל בירושלים, כמו שכתב רבינו להלן שם הט"ד. ועי' ב'משנה ראשונה' מעשר שני שם מ"ו. 40) הנ"ל בראש ההלכה. 41) ראה הערה לז.

7 **ז. בִּשְׁעַת[42] הַדְּחָק[43] מֻתָּר לְחַלֵּל מְעוֹת הַכֶּסֶף עַל שֶׁל**
8 **נְחֹשֶׁת[44]. לֹא שֶׁיִּקַּיֵּם כֵּן[45], אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא רֶוַח[46]**
9 **וְיַחֲזֹר וִיחַלֵּל מְעוֹת הַנְּחֹשֶׁת עַל מְעוֹת הַכֶּסֶף[47].**

42) שם פ"ב מ"ו. 43) כגון להלן פ"ו ה"ב. 44) שהן יוצאות יותר בשוק, ולכן התירו בשעת הדחק. 45) שבזיון מעשר שני הוא שיתחלל כסף על נחושת וישאר כך בקביעות, ועוד שהנחושת מחלידה (רש"י בבא־מציעא נו. ד"ה מפני). 46) כלומר, כשיהיו מעות כסף מצויות בידו. 47) שהן חשובות יותר ואינן מחלידות, ולכן דרך חילול בכך, והתירו כן בשעת הדחק. אבל לא כששניהם נחושת או כסף, כנ"ל ה"ה. כרבי בא בר כהן בשם רבי יוחנן, בירושלמי שם ה"ג, ולא כרבי חגי בשם רבי יוחנן. וראה בבא־מציעא שם, וברש"י שם.

10 **ח. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[48] - מְחַלְּלִים אוֹתוֹ**
11 **לְכַתְּחִלָּה[49] כֶּסֶף עַל כֶּסֶף[50], וְכֶסֶף עַל נְחֹשֶׁת[51],**
12 **וּנְחֹשֶׁת עַל נְחֹשֶׁת, וּנְחֹשֶׁת עַל הַפֵּרוֹת. וְיַעֲלוּ[52] אוֹתָן**
13 **הַפֵּרוֹת[53] וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[54].**

48) דמאי פ"א מ"ב. 49) אף שלא בשעת הדחק, ראה בהלכה הקודמת. 50) אף שאין תועלת בכך, שהקלו בדמאי (פירוש המשנה). 51) בדפוס רומי, נוסף כאן: "ונחושת על כסף". ולכן כתב למעלה בה"ה, שבמעשר ודאי אין מחללין נחושת על כסף לכתחילה, וראה בהערות שם. וכן הוא במשנה כתב־יד מינכן, וראה ב'דקדוקי סופרים' שם. 52) שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. 53) ולא התירו לחזור ולפדותם, ודעת רבינו כדעת ה'תוספות' בבא־מציעא נה, ב - ד"ה ויחזור, ולא כרש"י שם. וכדין לקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בריחוק מקום, להלן פ"ז ה"א והט"ו. וטעמם של דברים, שלא התירו לחלל הפירות על מעות אלא פעם אחת, כדי להקל מעליו טורח העלאתם ולא יותר, שאם יחלל זה על זה ושוב זה על זה, ישהה אותם ולא יעלה לירושלים ('משנה ראשונה', דמאי שם). 54) ואם אין מקדש, יניחם עד שירקבו (להלן שם הט"ו).

14 **ט. אֵין פּוֹדִין[55] פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[56] אֶלָּא בְּכֶסֶף[57],**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף[58]. וְכֵן אִם פָּדָה לְעַצְמוֹ[59]**
16 **וְהוֹסִיף חֹמֶשׁ - לֹא יִהְיֶה הַחֹמֶשׁ אֶלָּא כֶּסֶף, כַּקֶּרֶן[60].**
17 **וְאֵין[61] פּוֹדִין בְּכֶסֶף שֶׁאֵינוֹ מַטְבֵּעַ[62], אֶלָּא בְּכֶסֶף**
18 **מְפֻתָּח[63] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה אוֹ כְּתָב; [שֶׁנֶּאֱמַר[64]:**
19 **וְצַרְתָּ[65] הַכֶּסֶף]. וְאִם פָּדָה בְּלָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף וְכַיּוֹצֵא**
20 **בּוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא אֲסִימוֹן[66] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[67].**
21 **וְאֵין[68] פּוֹדִין בְּפָחוּת מִפְּרוּטָה[69], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹדֶה**
22 **בַּאֲסִימוֹן[70].**

55) מן התורה, כדלהלן. 56) אבל מעות מעשר מחללים מן התורה אף על הנחושת, ולא אסרו לחלל מעות מעשר על מעות אחרות (ה"ה), אלא מדרבנן, ולפיכך אם עבר וחילל הרי זה מחולל (שם). 57) כלומר, כשפודה על מטבעות אינו פודה אלא בכסף, אבל יכול לפדותם על פירות אחרים, אם ירצה (כנ"ל ה"ב), וראה ברדב"ז. 58) 'ספרי' פרשת ראה. וראה בסוכה מא, א. ובר"ח שם. 59) כלומר, מעשר שלו. שהפודה מעשר שני שאינו שלו אינו מוסיף חומש (להלן פ"ה הלכות א־ח). 60) בבא מציעא נד, א: "אמר להו (רבא) אמר קרא, עליו (וחמישיתו יוסף עליו) לרבות חומשו כמותו (כמו הקרן)". וראה בפ"י מהל' תרומות הט"ו, ובפ"ז מהל' ערכין ה"ב. 61) שם מז, ב. כחכמים ורבי עקיבא, ולא כרבי דוסא ורבי ישמעאל. וראה ב'ספרי' שם, ובתוספתא מעשר שני פ"א. 62) כלומר, לשון של כסף, כדלהלן. 63) מלשון הפסוק (שמות כח, יא): "פתוחי חותם". 64) המוקף בסוגרים מרובעים, אין בדפוס רומי. 65) "דבר שיש עליו צורה" (פירוש המשנה). 66) "הוא הסלע שאינו מפותח, כלומר, שאין בו צורה" (שם). 67) שהרי דין זה, שאין פודין אלא על כסף שיש לו צורה, הוא מן התורה, ולכן אף בדיעבד לא עשה כלום. ונראה שאף אם פדה פירות מעשר על מעות של נחושת, לא עשה כלום, שהרי גם זה נלמד מהפסוק הנ"ל. 68) 'ירושלמי' מעשר שני פ"ד ה"א: "ואמר רב חזקיה, זה שהוא מחלל לא יהא מחלל על חצי פרוטה, שלא יהא כמחלל על אסימון, אלא עד שוה פרוטה (כלומר, למעלה אין לו שיעור, אבל למטה יש לו שיעור)".

69) כלומר, שפודה מעשר שני ששוה כמה פרוטות על כמה מטבעות כסף, ששווי כל אחת מהן אינו אלא פחות מפרוטה (כסף־משנה). 70) 'ירושלמי' שם. וחוץ מזה אין כאן חסרון אחר, שהרי המדובר במטבע של כסף שיש בה צורה, ומכיון שיש כאן כמה מטבעות כאלו, ומצטרפות הן ליותר מפרוטה, אין למעטן מדין כסף, וראה ב'כסף משנה' ורדב"ז.

י. אין[71] פּוֹדִין בְּמַטְבֵּעַ שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּאוֹתוֹ זְמַן[72] וּבְאוֹתוֹ מָקוֹם[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ - עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהוֹצָאָה[74]. וּמַטְבֵּעַ[75] מְלָכִים הָרִאשׁוֹנִים[76], אִם יוֹצֵא מִשְּׁמָם[77] - פּוֹדִין בּוֹ[78].

71) משנה, שם. 72) כגון מעות כוזביות (מתקופת בר כוכבא) ומעות ירושלמיות (עתיקות שאינן יוצאות יותר). וראה בתוספתא שם פ"א ה"ו. 73) 'ירושלמי' שם: "מטבע שנפסל (במקום זה) והמלכות מקבלתו (במקום אחר שתחת שלטונה), רבי יוסי בשם רבי יונתן, כאסימון" וראה בגליון הש"ס שם. 74) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ומקורו בדברי חז"ל לא ידוע. 75) תוספתא ו'ירושלמי' שם. 76) כגון מטבעות של מלכי רומי שמתו, ואין טובעים אותן יותר. 77) שלא גזרו על זכרונם ולא פסלו את צורתם, ובני אדם מקבלים אותן כמטבעות של המלכים הראשונים. 78) אבל אם אינו יוצא משמם, אלא שבני אדם משתמשים בהם בלא ידיעת המלכות, אין פודין בו, שאינו נקרא יוצא, אלא זה שהמלכות מוציאתו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

יא. אֵינוֹ[79] פּוֹדֶה בְּמָעוֹת שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ[81]. נָפַל[82] כִּיסוֹ[83] לְבוֹר וְהוּא יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ - פּוֹדֶה בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ[84].

79) משנה ו'ירושלמי' ותוספתא שם, ובבא־קמא צח, א. 80) כגון שנפל כיסו לים הגדול (בבא־קמא שם). 81) בידך - ברשותך. 'ספרי' פרשת ראה, ו'ירושלמי' ובבא־קמא שם. 82) בעיא שנפשטה ב'ירושלמי' שם סוף ה"א ('מראה הפנים' שם). 83) ובו מעות. והיה בהם בכדי לשלם עבור הטורח להוציאם מן הבור (שם). 84) ומה שאמרו בתוספתא: "שנפל כיסו לבור כו' אין מחללין אותו עליהן, ואם חילל לא קנה מעשר" - מדובר כשאין בכיס מעות בכדי הטורח להוציאו מן הבור ('תוספתא כפשוטה').

יב. הָיָה[85] בָּא בַּדֶּרֶךְ וּמָעוֹת בְּיָדוֹ, וְאַנָּס בָּא כְּנֶגְדּוֹ[86]: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָק - פּוֹדֶה בָּהֶן פֵּרוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ[87]; וְאִם לַאו, וְאָמַר: פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מְחֻלָּלִין עַל הַמָּעוֹת הַלָּלוּ - לֹא אָמַר כְּלוּם.

85) תוספתא שם, ובבא־קמא קטו, ב. 86) ובוודאי ישדדם ממנו, ראה להלן. 87) כן פירשו בבבא־קמא שם. ואין כוונת רבינו לומר: פודה לכתחילה, שהרי בתוספתא שם ובבבא־קמא שם מפורש שלכתחילה אין לעשות כן, ורק בדיעבד דבריו קיימין (ר"י קורקוס וכסף־משנה). וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות סוף הי"ז.

יג. הַמַּנִּיחַ[88] מָעוֹת לִהְיוֹת מְחֻלָּל עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה בָּהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִים[89]. מְצָאָן שֶׁאָבְדוּ - חוֹשֵׁשׁ לְכָל מַה שֶּׁפָּדָה בָּהֶן לְמַפְרֵעַ.

88) משנה, גיטין לא, א. 89) שם: כחכמים ולא כרבי אלעזר. וראה למעלה פ"ז מהל' מעשר ה"ד.

יד. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּטְבֶרְיָא וְיֵשׁ לוֹ מָעוֹת (בָּבֶל)[90] בְּבָבֶל - אֵינוֹ מְחֻלָּל עֲלֵיהֶם[91]. הָיוּ לוֹ מָעוֹת מִמַּטְבֵּעַ טְבֶרְיָא בְּבָבֶל[92] - מְחֻלָּל עֲלֵיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

90) [בכת"י אברבנאל: "מעות ממטבע בבל", וכוונתו שמעות בבל היו אצלן בטבריא, וראה להלן]. 91) [מקור דברי רבינו, לפי התוספתא וה'ירושלמי', ראה להלן]. 92) [בתוספתא (מעשר שני פ"א): "אין מחללין אותו לא על מעות שכן (= של כאן) בבבל, ולא [על] מעות שבבבל [כן], אבל אם היה כן (= כאן) והיו לו מעות בבבל, מחללין אותו עליהן". וב'ירושלמי' (שם פ"א ה"א): "אין מחללין אותו כו' לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל (= שיש כאן שתי ריעותות: א. שהמעות הן במקום שאינן יוצאות, ב. שהמחלל הוא במקום שאינן יוצאות). ולא על המעות שבבבל כן, - בעומד כן (= שאף כאן שתי ריעותות, כנ"ל)". ומכאן מקור לדברי רבינו: שהעומד בטבריא ויש לו כאן מעות של בבל, אינו מחלל עליהן, שכן מפורש "ולא על המעות שבבבל כן - בעומד כן". ואם היו לו מטבעות של טבריא בבבל והוא בטבריא - מחלל עליהם, שכן מפורש: "לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל", הרי שבעומד כאן - מחללים. וכן מה שאמרו בבבא־קמא צז, ב: "אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל", היינו שגם הבעלים בבבל, וכנ"ל. וכן פירש רש"י שם, אבל אם הבעלים בארץ ישראל - מחללים, כנ"ל. ועי' בראב"ד ובכסף־משנה].

טו. הָאוֹמֵר[93]: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מְחֻלָּל עַל סֶלַע שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי מִכִּיס זֶה[94], עַל סֶלַע שֶׁאֶפְרֹט מִדִּינָר זָהָב זֶה, עַל פּוּנְדְּיוֹן שֶׁאֶפְרֹט מִסֶּלַע זֶה - הֲרֵי זֶה חִלֵּל, וְסֶלַע שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדוֹ אוֹ שֶׁיִּפְרֹט תְּהִי מַעֲשֵׂר[95].

93) תוספתא שם פ"ד, ועירובין לז, ב. 94) שיש בו סלעים אחרים. 95) כלומר, משתעלה ומשיפרוט, ולא למפרע. ומה שאמרו בעירובין שם, שלמי שסובר "אין ברירה" - אינו מחולל, היינו שלמפרע אינו מחולל, אבל מכאן ולהבא אין צורך ל"ברירה". ואין מכאן סתירה למה שפסק רבינו למעלה (הל' מעשר שם ה"א) שבשל תורה - "אין ברירה" ('חזון איש').

טז. אָמַר[96]: הֲרֵי מַעֲשֵׂר מְחֻלָּל עַל סֶלַע שֶׁהָיְתָה בְּיַד בְּנִי[97] - לֹא חִלֵּל, שֶׁמָּא לֹא הָיְתָה בְּיָדוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

96) תוספתא, שם. 97) כלומר, שהיתה בידו בשעה שראיתיו לאחרונה, ועתה אין האב יודע אם היא בידו.

יז. הַפּוֹדֶה[98] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישֶׁנּוּ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת אֵלּוּ פָּדוּי בְּמָעוֹת אֵלּוּ[99] - לֹא אָמַר כְּלוּם, וְלֹא קָבַע מַעֲשֵׂר[100]. אֲבָל אִם

13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27

1 קָבַע וְאָמַר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן בְּצָפוֹן אוֹ בְּדָרוֹם
2 מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת[101] אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה פָּדוּי.

98) תוספתא שם פ"ג כחכמים ולא כרבי שמעון. 99) המסומות בידו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' בשם הר"ש סיריליאו. 100) כלומר: אין כאן חילול לפי שלא נתקדש המעשר כל זמן שלא הורם, וראה למעלה פ"ג הי"ז. ואין כאן הפרשה לפי שלא קבע מקום, ראה למעלה פ"ג מהל' תרומות ה"ח. 101) בדפוס רומי: "מעות".

3 יח. כְּשֶׁפּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102] - פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ[103].
4 וְיֵשׁ[104] לוֹ לִפְדּוֹת בַּשַּׁעַר הַזּוֹל[105]: כְּמוֹת שֶׁהַחֶנְוָנִי
5 לוֹקֵחַ, וְלֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מוֹכֵר[106]. וְנוֹתֵן הַמָּעוֹת[107]
6 כְּמוֹת שֶׁהַשֻּׁלְחָנִי פּוֹרֵט[108], לֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְצָרֵף[109].
7 וְאִם עָבַר וּפָדָה שָׁוֶה מָנֶה בִּפְרוּטָה, אוֹ חִלֵּל שָׁוֶה
8 מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה[110] - הֲרֵי זֶה מְחֻלָּל[111].

102) בזמן הבית, או בזמן הזה אם הוא נוהג מדת חסידות, ראה למעלה פ"ב ה"ב. 103) כן נראה מן המשנה שכתבה רבינו בסמוך. וכן הוא בבבא־מציעא נב, ב (כסף־משנה). 104) מע"ש פ"ד מ"ב. 105) כלומר, על מעות בשווי הפירות כשהן בזול, כדלהלן. 106) שהוא נוטל יותר מששילם, שהרי הוא משתכר. וטעמם של דברים "מפני שכתוב בו ברכה" ('ירושלמי' שם בתחילת ה"ג). ולפיכך הקילו בפדיונו, לפדותו כשער הזול ('פני משה' שם, וראה ב'תוספות אנשי שם'). 107) מעות של חולין עבור חילול סלע של מעשר שני (פירוש המשנה שם, ועי' ר"ש ורע"ב). 108) מקבל סלע ונותן מעות עבורו - שנותן פחות. 109) נותן סלע ומקבל מעות עבורו - שמקבל יותר (ראה בפירוש המשנה ובר"י קורקוס). 110) כלומר, על פירות שוה פרוטה, ראה למעלה ה"ב. 111) שלא יהא מעשר שני חמור מן ההקדש, שאמרו בו (בבא מציעא נז.): "הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, מחולל". וראה למעלה פ"ב שם.

9 יט. הָיְתָה[112] הַסֶּלַע חֲסֵרָה[113] שְׁתוּת[114] אוֹ פָּחוֹת
10 מִשְּׁתוּת, אִם[115] הָיְתָה יוֹצֵאת עַל יְדֵי הַדְּחָק - מְחֻלָּל
11 עָלֶיהָ לְכַתְּחִלָּה בְּשָׁוֶה סֶלַע[116] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פָּדָה[117]
12 בְּסֶלַע[118] וְנִמְצֵאת רָעָה[119] - יַחֲלִיפֶנָּה[120].

112) משנה, שם נב, א. ודף נב, ב. 113) שנשחקה מחמת ריבוי הוצאתה. 114) כרבי שמעון במשנה, שם. וראה בפי"ב מהל' מכירה ה"י. 115) שם: "והני מילי הוא דסגי להו (= שהן יוצאות)", ובכת"י אחד ('דקדוקי סופרים' שם): "והני מילי, דנפיק על ידי הדחק", וכן ברי"ף שם. וראה בהל' מכירה שם, הי"ב. 116) שם: "כשהוא מחללה, מחללה ביפה (= כאילו הוא יפה, בלא חסרון - רש"י)". ואף שמשמע שם שלפי המסקנה, חזרה בה הגמרא, רבינו מפרש את הסוגיא כריב"ן ב'תוספות' שם, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם, בשם תלמיד רבינו פרץ. 117) תוספתא מעשר שני פ"ד ה"ב. 118) בחזקת שהיא שלימה. 119) כלומר, שחסירה היא שתות. 120) כלומר: חילל הסלע החסרה על סלע השלמה. שכיון שהסלע הראשונה פחותה מן השניה, הרי היא כפירות לגבי כסף, ומותר לחללה ('תוספתא כפשוטה').

13 כ. אֵין[121] פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַכְסָרָה[122], אֶלָּא מְדַקְדֵּק
14 בְּמִדָּתוֹ אוֹ בְּמִשְׁקָלוֹ וְנוֹתֵן דָּמָיו. אִם[123] הָיוּ דָּמָיו
15 יְדוּעִים - יִפְדֶּה עַל פִּי אֶחָד[124]; וְאִם דָּבָר שֶׁאֵין דָּמָיו
16 יְדוּעִים, כְּגוֹן יַיִן שֶׁהִתְחִיל לְהַחְמִיץ, וּפֵרוֹת
17 שֶׁהִרְקִיבוּ, אוֹ מָעוֹת שֶׁהֶחֱלִידוּ[125] - יִפְדֶּה עַל פִּי
18 שְׁלֹשָׁה תַּגָּרִים[126], וַאֲפִלּוּ[127] הָיָה אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד
19 כּוֹכָבִים אוֹ[128] בַּעַל הַמַּעֲשֵׂר. אֲפִלּוּ[129] אִישׁ וּשְׁתֵּי נָשָׁיו
20 - פּוֹדִין עַל פִּיהֶם. וְכוֹפִין[130] אֶת הַבְּעָלִים לִפְתּוֹחַ
21 רִאשׁוֹן[131]. וְזֶה חֹמֶר בְּמַעֲשֵׂר מִן הַהֶקְדֵּשׁ[132].

121) מעשר שני שם, ותוספתא שם פ"ג. 122) "כלומר, באומד בלא שיעור ומדה, אלא כפי מה שיזדמן לו" (פירוש המשנה כאן, ובדמאי סוף פ"ב. וראה למעלה פי"א מהל' מעשר ה"ד). וטעמם של דברים נראה, שכיון שאינו מדקדק בשיעורים של הפירות, יבוא לפדותם בפחות משוויים, ולכתחילה צריך לפדותם בשוויים (למעלה הי"ח). 123) משנה, שם. והובאה בסנהדרין יד, ב. 124) במשנה, שם: "על פי עד אחד". אבל במשנה שב'ירושלמי' שם "על פי אחד". וכן הגיה הר"ר יוסף ('מלאכת שלמה'). ולפי זה יתכן כי גם בעל המעשר כשר לכך, ועי' 'תוספות אנשי שם', שם. ואף שבפ"ח מהל' ערכין ה"ב, כתב רבינו שבהקדש פודין בשלשה, אף כשדמיו ידועים - אין מעשר דומה להקדש. שההקדש, מתוך שאם יזלזל בפדיונו נמצא מרויח, יש לחוש בכך, אבל מעשר שני הרי הכל של בעלים, אלא שצריך להעלות המעות לירושלים, ומאחר שהכל שלו, אין כאן חשש זלזול ('מאירי' סנהדרין שם). 125) ש"כשהתחיל להפסד לא יודע ערכו, לפי שכשיעור ההפסד ישתנה הערך" (פירוש המשנה). 126) בתוספתא שם, ובסנהדרין שם: "שלושה לקוחות". ופירוש: תגרים הבקיאים בשומת סחורה. וכן פירש ה'מאירי' שם. ולא כ'יש מפרשים' ב'תוספות' שם ד"ה בשלשה. 127) תוספתא שם, וסנהדרין שם, וב'ירושלמי' מעשר שני שם סוף ה"א. 128) אבל לא כששניהם גויים, או שניהם בעלים (בעיא שנפשטה ב'ירושלמי' שם). 129) סנהדרין שם: "בעי רבי ירמיה, שלשה ומטילין לכיס אחד (= שהם שותפים) מהו (האם פודין בפניהם, כשאין דמי המעשר ידועים). תא שמע, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין, דילמא כגון רב פפא ובת אבא סוראה (אשת רב פפא (כתובות לט.) והיתה עושה לעצמה - רש"י. ואין הם כמטילין לכיס אחד)". ודעת רבינו שאין זו אלא דחיה בעלמא (כסף־משנה), וכן הוא ב'מאירי' שם, ולא כהר"ח. ולכן סתם רבינו ולא פירש דוקא באופן שאינם מטילים לכיס אחד. 130) תוספתא מעשר שני, שם. 131) להציע את מחיר המעשר. שהבעלים נותנים חומש (להלן פ"ה ה"א) וכל אדם אין נותנין חומש (ערכין כז. לענין הקדש). 132) בתוספתא שם: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון. אם אמר הרי היא שליח באיסר יכול לחזור בו. זה חומר בהקדש מבמעשר שני". וכנראה שרבינו גרס בתוספתא: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון, וזה חומר במעשר מן ההקדש".

[וכוונתו שבהקדש אין כופין את הבעלים לפתוח, אלא בזמן שאין היובל נוהג, אבל בזמן שהיובל נוהג - אין כופין אותו (ראה בפ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"א), ואילו במעשר שני, כופין אפילו בזמן שהיובל נוהג, וראה בראב"ד וברדב"ז].

כא. אֵין[133] מוֹלִיכִין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[134] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִפְדּוֹתָם שָׁם[135]. וְהַמּוֹלִיךְ[136] מִמְּקוֹם הַיֹּקֶר לִמְקוֹם הַזּוֹל אוֹ מִמְּקוֹם הַזּוֹל לִמְקוֹם הַיֹּקֶר - פּוֹדֶה כְּשַׁעַר מְקוֹם הַפִּדְיָה[137]. וְאִם[138] הָיוּ דְּמַאי - פּוֹדִין אוֹתוֹ כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, הוֹאִיל[139] וְנִרְאוּ לְהִמָּכֵר בְּזוֹל[140].

133) במעשר שני מ"א: "המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר". ו"המוליך" משמע דיעבד, אבל לכתחילה אסור ('ירושלמי' שם. ועי' רדב"ז). [וראה ב'תוספות' חולין ג. ד"ה המניח ב]. 134) אבל מעות מעשר מוליכין, כדלהלן. 135) אף ממקום הזול, למקום היוקר. כמו שמשמע מן המשנה הנ"ל. והיינו משום שמא יוזלו הפירות במקום היוקר יותר מאשר במקום הזול, אבל מעות אין דרכן להוזיל עד כדי כך ('תוספתא כפשוטה' עמוד 751). 136) משנה, שם. 137) ואם הוציא הוצאות כדי להוליכם, מפסידן (רדב"ז), וראה בסוף הלכה הסמוכה. 138) 'ירושלמי' שם. 139) כן הוא שם במסקנה. 140) כלומר, שראו הפירות פני מקום שער הזול.

כב. הָיוּ[141] לוֹ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּגֹּרֶן, וְהוֹצִיא עֲלֵיהֶם יְצִיאוֹת מִבֵּיתוֹ עַד שֶׁהֱבִיאָן לָעִיר וְהִשְׁבִּיחוּ - פּוֹדֶה כְּשַׁעַר הָעִיר[142] וְהִפְסִיד יְצִיאוֹתָיו[143].

141) משנה, שם. 142) כלומר, ביוקר. 143) וטעמו של דבר, שכל זמן שלא פדה את הפירות, הן ברשות מעשר שני, וחייב לטפל בהם ולהביאם לירושלים על חשבונו, בלי ניכוי ההוצאות. ואין הבדל אם מוליכן לירושלים בדרך ישרה או בדרך עקלתון. ואם מוליכן מן הגורן לעיר, או ממקום הזול למקום היוקר, דינו כמוליך את הפירות לירושלים, והוצאות הדרך על חשבונו ('תוספתא כפשוטה' עמוד 758).

יום שני ז' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שוה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני. והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.

א. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂרוֹ לְעַצְמוֹ[2] - בֵּין שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ[3], בֵּין שֶׁנָּפַל לוֹ בִּירֻשָּׁה[4], בֵּין שֶׁנִּתַּן לוֹ בִּטְבֻלּוֹ מַתָּנָה[5] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ. אִם הָיָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ, חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו.

2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. 3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. 4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא - חידשה התורה שלעניין פדיון היורש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. 5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". 6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

ב. וְאִשָּׁה[7] שֶׁפָּדָת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהּ לְעַצְמָהּ[8] - אֵינָהּ מוֹסִיפָה חֹמֶשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ - וְלֹא אִשָּׁה[9]. וְכֵן[10] אִם[11] פָּדָה פִּדְיוֹן פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר[12] לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[13].

7) קדושין כד. "בזוזי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". 8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. 9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוחו של אדם כמותו. 10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. 11) ברייתא במנחות פב. "המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". 12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. 13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

ג. פָּדָה פֵּרוֹת מַעֲשְׂרוֹ וְהוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְחָזַר וּפָדָה הַפִּדְיוֹן לְעַצְמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[14] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ שֵׁנִי עַל הַקֶּרֶן בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַחֹמֶשׁ[15].

14) שהוא מוסיף חומש. 15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

ד. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[16] שֶׁאֵין בְּחֻמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[17] - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[18]. וְכֵן מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין[19] - דַּיּוֹ שֶׁיֹּאמַר[20]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל הַסֶּלַע הַזֶּה[21]. וְכָל[22] מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹדֵהוּ מִשֶּׁלּוֹ[23] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[24]. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[25].

16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין

בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. 17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). 18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". 19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. 20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו וודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. 21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. 22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". 23) בכתב־יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. 24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. 25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "בדין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

1 **ה. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחֵר**
2 **שֶׁלֹּא נִפְדָּה, אִם אֵין בְּחֻמְשׁוֹ[26] שָׁוֶה פְּרוּטָה - דַּיּוֹ**
3 **שֶׁיֹּאמַר[27]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת;**
4 **לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְצַמְּצֵם אֶת מְעוֹתָיו.**

26) של המעשר שלא נפדה. 27) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם אחר".

5 **ו. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר בְּיוֹתֵר עַל דָּמָיו[28] - לֹא נִתְפְּסָה**
6 **הַתּוֹסֶפֶת לְמַעֲשֵׂר.**

28) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".

7 **ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר[29] בְּסֶלַע[30], וְאַחֵר[31] אוֹמֵר בְּסֶלַע**
8 **- בַּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ. בַּעַל**
9 **הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֶלַע, וְאַחֵר אוֹמֵר בְּסֶלַע וּפְרוּטָה[32] -**
10 **הָאַחֵר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן[33].**

29) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. 30) לפדיון המעשר. 31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. 32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". 33) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל־הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו מן החומש".

11 **ח. מֵאַיִן לְהַעֲרִים[34] עַל פִּדְיוֹן מַעֲשְׂרוֹ. כֵּיצַד? אוֹמֵר**
12 **אָדָם לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וּלְעַבְדּוֹ הָעִבְרִי[35]: הֵא**
13 **לְךָ[36] אֶת הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ וּפְדֵה לְךָ בָּהֶן הַמַּעֲשֵׂר, כְּדֵי**
14 **שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: פְּדֵה לִי בָּהֶן[37].**
15 **וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: פְּדֵה לִי מִשֶּׁלְּךָ - אֵינוֹ מוֹסִיף**
16 **חֹמֶשׁ[38].**

34) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". 35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. 36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. 37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. 38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.

17 **ט. אֲבָל לֹא יִתֵּן הַמָּעוֹת לִפְדּוּת[39] לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ**
18 **הַקְּטַנִּים[40] וּלְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן**
19 **כְּיָדוֹ[41]. נָתַן לְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיָּה, אִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה**
20 **מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מֵעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - דְּבָרָיו**
21 **קַיָּמִין; שֶׁאָמָּה הָעִבְרִיָּה קְטַנָּה הִיא, וְאֵין הַקָּטָן זוֹכֶה**
22 **לַאֲחֵרִים[42] אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[43].**

39) עליהן. 40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. 41) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. 42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. 43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.

23 **י. וְכֵן מַעֲרִים וְנוֹתֵן הַמַּעֲשֵׂר מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא בְּטִבְלוֹ[44],**
24 **וְאוֹמֵר הַנּוֹתֵן: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל מָעוֹת**
25 **שֶׁבַּבַּיִת[45].**

44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. 45) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושין כן בפירות [שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]".

יא. שְׁנֵי אַחִין אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, [אָב וּבְנוֹ[46]] - פּוֹדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָהּ לְבַעְלָהּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הוֹאִיל וְהוּא מָמוֹן גָּבוֹהַּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - לֹא קָנָה בַּעַל. לְפִיכָךְ, אִם פָּדָהוּ[47] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[48].

46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שבן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. 47) על מעות שלו. 48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.

יב. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[49] לְעַצְמוֹ, וְנָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב וַהֲרֵי נִתְחַלֵּל - לֹא יֹאכַל עַד שִׁיתֵּן הַחֹמֶשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִפְשַׁע וְלֹא יִתֵּן.

49) שהוא מוסיף חומש.

יג. מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אִם רָצָה לְצָרְפָם[50] בְּדִינְרֵי זָהָב כְּדֵי לְהָקֵל מַשָּׂאָן - מְצָרְפָן. וְאִם צָרְפָן לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּדָיָה.

50) לפרטם.

יד. הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[51], בֵּין בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יְצָרְפֶנָּה[52] כֻּלָּהּ בִּמְעוֹת נְחֹשֶׁת[53], אֶלָּא בְּשֶׁקֶל מְעוֹת כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מְעוֹת נְחֹשֶׁת[54].

51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. 52) יפרטנה. 53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. 54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

טו. מֻתָּר לְחַלֵּל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר עִם פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַכֶּסֶף[55]. וְהוּא[56] שֶׁיִּהוּ בַּפֵּרוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה דִּינָר[57]; אֲבָל אִם הָיָה בָּהֶן שָׁוֶה דִּינָר[58] - לֹא יְחַלְּלֵם עִם הַכֶּסֶף[59], אֶלָּא בִּפְנֵי עַצְמָן. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שָׁוֶה דִּינָר וּשְׁלֹשָׁה דִּינָרִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינוֹ מְחַלֵּל הַכֹּל עַל סֶלַע אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חֲצִי דִּינָר פֵּרוֹת וַחֲצִי דִּינָר מָעוֹת - מְחַלֵּל שְׁנֵיהֶם עַל דִּינָר אֶחָד.

55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. 56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאין מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". 57) שקשה לחללם בפני עצמם. 58) שאפשר לחללם בפני עצמם. 59) שאין מחללים כסף על כסף.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

א. מְעוֹת[2] חֻלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ, וְלִקֵּט מִכָּן וּמִכָּן[3] - מַה שֶּׁלִּקֵּט לִקֵּט לְמַעֲשֵׂר[4], עַד שֶׁיַּשְׁלִים[5], וְהַשְּׁאָר חֻלִּין[6]. וְאִם בָּלַל וְחָפַן[7] אוֹ[8] שֶׁלִּקֵּט מִצַּד אֶחָד[9] וּמָצָא חָסֵר - הֲרֵי זֶה לְפִי חֶשְׁבּוֹן. כֵּיצַד? הָיוּ מָאתַיִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמֵאָה חֻלִּין, נִתְפַּזְּרוּ וּבִלְּלָן וְחָפַן הַכֹּל, נִמְצְאוּ מָאתַיִם וְשִׁבְעִים[10] - הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מֵהֶן מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעִים חֻלִּין. זֶה הַכְּלָל: הַמִּתְלַקְּטִין[11] - לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהַנִּבְלָלִין[12] - לְפִי חֶשְׁבּוֹן. מַתְנֶה[13] וְאוֹמֵר: אִם אֵלּוּ שֶׁבְּיָדִי הֵן הַמַּעֲשֵׂר - הַשְּׁאָר חֻלִּין[14]; וְאִם הֵן חֻלִּין[15] - הֲרֵי מְעוֹת הַמַּעֲשֵׂר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן מְחֻלָּלִין עֲלֵיהֶם[16].

2) מעשר שני פ"ב משנה ה. 3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליקט מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל־מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא". 4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). 5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). 6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). 7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. 8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. 9) שוודאי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. 10) שאבדו שלשים. 11) מכאן ומכאן, כנ"ל. 12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. 13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). 14) כלומר, ממילא הן חולין. 15) כולן או חלקן. 16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה־ז (תוספות יום־טוב). [ושמא התירו

כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

ב. סֶלַע[17] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְשֶׁל חֻלִּין שֶׁנִּתְעָרְבוּ - מֵבִיא בְּסֶלַע מָעוֹת[18], וַאֲפִלּוּ מְעוֹת נְחֹשֶׁת[19], וְאוֹמֵר: סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; וְאַחַר כָּךְ בּוֹרֵר אֶת הַיָּפָה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[20] וּמְחַלֵּל הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת עָלֶיהָ, וְתַחֲזֹר הַסֶּלַע הַיָּפָה לְמַעֲשֵׂר.

17) שם משנה ו. 18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום־טוב). 19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות ו־ז). וראה בר"י קורקוס. 20) שמא היא היתה של מעשר שני.

ג. הָאוֹמֵר[21] לִבְנוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצָא בְּזָוִית אַחֶרֶת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[22]. אָמַר לוֹ: הֲרֵי שָׁם מָנֶה, וְנִמְצָא מָאתַיִם - הַשְּׁאָר חֻלִּין[23]. הֲרֵי שָׁם מָאתַיִם, וְנִמְצָא מָנֶה - הֲרֵי הוּא חֻלִּין[24]. הִנִּיחַ[25] מָנֶה מַעֲשֵׂר וְנִמְצָא מָאתַיִם, מָאתַיִם וְנִמְצָא מָנֶה, אֲפִלּוּ[26] הֵן[27] בִּשְׁנֵי כִּיסִין - הַכֹּל חֻלִּין[28].

21) שם פ"ד משנה יב. 22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. 23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה־שאין־כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. 24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל־פי־זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב־יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. 25) תוספתא שם וביצה שם. 26) בביצה שם: "דרבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כיסין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן־דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כיסין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית־יוסף אורח־חיים סי' יג. 27) שני המנים. 28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר ניטלו, ואלו אחרים הם.

ד. אָמַר[29] לוֹ אָבִיו: כִּיס מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[30] לִי בַּבַּיִת, הָלַךְ וּמָצָא שָׁם שְׁלֹשָׁה כִּיסִים - הַגָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן מַעֲשֵׂר[31], וְהַשְּׁאָר חֻלִּין. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֹאכַל מִן הַקְּטַנִּים עַד שֶׁיְּחַלְּלֵם עַל הַגָּדוֹל[32].

29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. 30) פירות מעשר שני, וראה להלן. 31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. 32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

ה. מִי[33] שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[34], וְאָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלְּךָ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[35], וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[36], כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[37], וַהֲרֵי דְּבָרָיו קַיָּמִין[38].

33) שם הלכה ח. 34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. 35) כלומר, בלשון שאלה. 36) "שירמוז בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). 37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. 38) כלומר, אם עמד בבדיקות.

ו. אָמְרוּ[39] לוֹ בַּחֲלוֹם[40]: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל אָבִיךָ שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ הֲרֵי הוּא בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא שָׁם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לוֹ - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[41]. דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין[42].

39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). 40) ראה בתוספתא כפשוטה. 41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. 42) "שפועלת המדמה אף־על־פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביו"ד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

ז. הָאוֹמֵר[43] לְבָנָיו: אֲפִלּוּ אַתֶּם מֵתִים[44] אַל תִּגְּעוּ בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצְאוּ שָׁם מָעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[45]. טָמֵן[46] מָעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, אִם כְּמַעֲרִים[47] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו, וְאִם כְּמִתְכַּוֵּן[48] - דְּבָרָיו קַיָּמִין[49].

43) תוספתא שם, הלכה י. 44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). 45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף־על־פי

שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. 46) שם, הלכה יא. 47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף סי' תרנח). 48) למסור להם עדות. 49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

1 **ח. הַמּוֹצֵא[50] כְּלִי[51] וְכָתוּב עָלָיו מ' - הֲרֵי מַה**
2 **שֶּׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[52]. ד' - דְּמַאי. ט' - טֶבֶל. ת' -**
3 **תְּרוּמָה. ק' - קָרְבָּן[53]. וְאִם[54] הָיָה שֶׁל מַתֶּכֶת ? הוּא**
4 **וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ קָרְבָּן[55]. שֶׁכֵּן[56] הָיוּ כּוֹתְבִין אוֹת אַחַת**
5 **מִן הַשֵּׁם בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה[57].**

50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. 51) של חרס. וראה להלן. 52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). 53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין" - פירוש המשנה). 54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. 56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. 57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

6 **ט. מָעוֹת[58] הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם[59], אֲפִלּוּ דִינְרֵי זָהָב**
7 **עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמָּעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[60], הוֹאִיל[61]**
8 **וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְכַּבְּדִין בְּכָל יוֹם[62]. מָצָא[63] בְּתוֹכָן**
9 **חֶרֶס וְכָתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[64]. בַּמֶּה**
10 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[65] בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה[66]; אֲבָל**
11 **בָּרֶגֶל[67] - הַכֹּל מַעֲשֵׂר[68].**

58) שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). 59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. 60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) יהא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" ("ולא נחוש ונאמר שמא אלו המעות חזר וחיללן על הכסף הזה או על הזהב" - ומעות מעשר הן שנשתיירו כאן משעת הרגל - פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. 61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. 62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושווקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. 63) מעשר שני שם. 64) "ולא נאמר שמא הן חולין, וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" - כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). 65) שקלים שם. וקאי על הרישא. 66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. 67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). 68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

12 **י. מָעוֹת[69] הַנִּמְצָאוֹת לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם**
13 **- לְעוֹלָם[70] מַעֲשֵׂר; שֶׁחֲזְקַת רֹב הָעָם מְבִיאִין מְעוֹת**
14 **מַעֲשֵׂר וְקוֹנִין בּוֹ בְּהֵמוֹת[71]. וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבַּיִת -**
15 **לְעוֹלָם[72] חֻלִּין[73]; שֶׁחֲזְקָתָן[74] מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה**
16 **שֶׁחִלְּלוּם הַגִּזְבָּרִין עַל בְּהֵמָה[75].**

69) שקלים שם. 70) אף בשאר ימות השנה. 71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות)" - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. 72) אף ברגל. 73) ואין אומרים: יהא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות־החושן סימן ר סעיף א). 74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". 75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצרורין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמי"ל זק"ש.

17 **יא. תֵּבָה[76] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֻלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְנִמְצָא**
18 **בְּתוֹכָהּ מָעוֹת: אִם רֹב מַנִּיחִין מַעֲשֵׂר[77] - הֲרֵי הַמָּעוֹת**
19 **מַעֲשֵׂר[78]; וְאִם רֹב מַנִּיחִין חֻלִּין - חֻלִּין; מֻחֲצָה[79]**
20 **לְמֻחֲצָה[80] - חֻלִּין[81].**

76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. 77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. 78) אף־על־פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל־מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות

מעשר. 79) פיסקא זו אינה בברייתא. 80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. 81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי־היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף־משנה).

1 **יב. מָצָא[82] פֵּרוֹת בֵּין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר לְפֵרוֹת תְּרוּמָה -**
2 **יִפְּלוּ לַקָּרוֹב[83]. מֻחֶזֶה לְמֻחֶזֶה - יֵאָכְלוּ כְּחֲמֵרֵי**
3 **שְׁנֵיהֶן: אֲסוּרִין לְזָרִים וּטְעוּנִין רְחִיצַת יָדַיִם[84] וְהֶעֱרֵב**
4 **שֶׁמֶשׁ - כִּתְרוּמָה[85]; וַאֲסוּרִים לְאוֹנֵן וּטְעוּנִים הֲבָאַת**
5 **מָקוֹם - כְּמַעֲשֵׂר[86]. וְכֵן[87] הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֻלִּין**
6 **לְמַעֲשֵׂר[88].**

82) תוספתא שם. 83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות ו־ז, ופט"ו מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם־כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנולד בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. 84) פי"א מהלכות תרומות הלכה ז. 85) שם פ"ז הלכה ב. 86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. 87) שקלים פ"ז סוף משנה א. 88) ראה למעלה בהערה פב.

7 **יג. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[89] שֶׁל דְּמַאי וְשֶׁל וַדַּאי שֶׁנִּתְעָרְבוּ[90] -**
8 **יֵאָכְלוּ כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן[91].**

89) תוספתא שם. 90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חבירו. 91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומרתו בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשם קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו כקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשים קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

9 **יד. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת חֻלִּין[92] - יֵאָכֵל**
10 **הַכֹּל בְּטָהֳרָה[93] בַּמָּקוֹם[94] אוֹ יִפְּדֶה אֶת הַמַּעֲשֵׂר.**
11 **לְפִיכָךְ[95], אִם[96] נִתְעָרְבוּ[97] בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל**
12 **שֶׁהֵן כְּמִנְּיָן[98]; הוֹאִיל וְהוּא בִּירוּשָׁלַיִם[99], הֲרֵי הוּא**
13 **כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[100]; וְיֵאָכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה.**

92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חבירו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על־פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדייתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. 93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. 94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). 95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. 96) ביכורים שם. 97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. 98) בדפוס רומי: "במנין". וצ"ל: "במינן", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום־טוב שם, ומשנה־למלך כאן). 99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. 100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

14 **טו. הַזּוֹרֵעַ[101] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם -**
15 **הַגִּדּוּלִים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102]. זָרְעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס - הַגִּדּוּלִין**
16 **חֻלִּין[103], וַאֲפִלּוּ[104] בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה. וּפוֹדִין[105]**
17 **אוֹתוֹ[106] בִּשְׁעַת זְרִיעָתוֹ[107].**

101) ביכורים שם. 102) אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. 103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנכנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים)" - כסף־משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. 104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. 105) תרומות שם. 106) את המעשר. 107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו

שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

1 **טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[108] בָּטֵל בְּרֹב. בְּאֵיזֶה מַעֲשֵׂר אָמְרוּ?**
2 **בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְיָצָא, וְנָפְלוּ מְחִיצוֹת[109].**
3 **שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מְחִיצוֹת לְהַחֲזִירוֹ לְשָׁם[110], וְאִי אֶפְשָׁר**
4 **לִפְדּוֹתוֹ מֵאַחַר שֶׁנִּכְנַס[111] וְאַף עַל פִּי[112] שֶׁאֵין בּוֹ[113]**
5 **שָׁוֶה פְּרוּטָה; וְנִמְצָא דָבָר שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין, וּבָטֵל**
6 **בְּרֹב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[114].**

108) ברייתא בבבא מציעא נג. 109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. 110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף־על־פי־כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלאתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי־חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. 111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוין מעמוד מו ואילך. 112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאין המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא־משמע־לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. 113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. 114) פט"ו.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר חומר הלקוח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאין לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

7 **א. פֵּרוֹת[2] הַנִּלְקָחוֹת[3] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינָן נִפְדִּין[4]**
8 **בְּרִחוּק מָקוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן[5] נִטְּמְאוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה[6];**
9 **אֶלָּא יַעֲלוּ[7] הֵן עַצְמָן וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[8].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"פירות הנלקחות בכסף מעשר שני, אינן נפדין בריחוק מקום... אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ויש לבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו, העולה מהלכה זו: במעשר שני, רואים חיבור שני קצוות, שמצד אחד ניתן לאכילת הבעלים, ומצד השני יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש - "המקום אשר יבחר ה'". היינו, אכילת בעלים שהיא אכילת מצוה בתכלית הרוחניות. ובזה גופא ישנה התחשבות בדרכי הטבע "כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו גו'" אז "ונתתה בכסף כו'", כלומר שהתורה מתחשבת בלבושי הטבע והגבלותיו. אעפ"כ ישנה הגבלה אחת: שאם נלקחו כבר פירות בכסף מעשר שני, אין לפדותן שוב אלא "יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים". ונקודת הביאור בזה היא, שאף שהדבר נעשה כבר בדרך הטבע, אסור להוסיף ולהורידו עמוק יותר בלבושי הטבע. כך גם עבודת האדם צריכה להיות מלובשת בדרכי הטבע "היות הגוף בריא כו'", שהרי "אי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה כו'", ולכן נותן ה' את כל הברכות בכל המצטרך בבני חיי ומזוני רויחי, וכאן באה ההוראה שלא להוריד עוד את עניניו לעומק יותר בדרכי הטבע אלא להישאר עם כל הברכות מאתו ית', בתכלית השלימות והקדושה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן כ"א)

2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. 3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן הט"ו. 4) מדרבנן, כדלהלן. 5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 6) במשנה שם: "הלקוח בכסף מעשר שנטמא, ייפדה". ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. 7) אם לא נטמאו. 8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום". ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א – ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאום חכמים כאילו קנאם בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

10 **ב. זֶה[9] חֹמֶר[10] בְּלָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[11] מִפֵּרוֹת מַעֲשֵׂר**
11 **עַצְמָן[12]. וְאִם[13] נִטְּמְאָה[14] בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם[15] -**
12 **יִפְּדוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[16].**

9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. 10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מח, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו'" ('אור שמח'). 11) שהוא טפל. 12) שהם כעיקר לו. 13) 'ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא,

מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא־אם־כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. 14) הפירות שלקח בכסף מעשר. 15) בדפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב־יג, ובהערות. 16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

1 **ג. אֵין[17] נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אֶלָּא מַאֲכַל אָדָם[18]**
2 **שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ[19], אוֹ גִּדּוּלֵי גִדּוּלָיו[20] מִן הָאָרֶץ,**
3 **כְּגוֹן הַפְּרָט[21] הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן**
4 **וּבַשֵּׁכָר.**

17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך, כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". 18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל־וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי זוטא' (הובא ב'ילקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיסת הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקיחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב הי"ד]. 19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחובר. 20) הוא "פרי מפרי", הנזכר בברייתא הנ"ל. 21) הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח.

5 **ד. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר מַיִם וָמֶלַח[22],**
6 **כְּמֵהֵין וּפִטְרִיּוֹת[23], לְפִי שֶׁאֵין גִּדּוּלֵיהֶם מִן הָאָרֶץ[24].**
7 **וְלֹא[25] פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע, וְלֹא פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן**
8 **יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם[26], לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לְבָקָר**
9 **וָצֹאן[27].**

22) משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. 23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). 24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטריות". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב רנשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם ככמהין ופטריות, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). [ומה שכתב להלן ה"ח שמערבין במורייס, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. 25) מס' מעשר שני, שם. 26) אלא ירקבו בדרך. 27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנסמכה במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.

10 **ה. הַדְּבַשׁ[28] וְהַבֵּיצִים וְהֶחָלָב - הֲרֵי הֵן כְּבָקָר וָצֹאן;**
11 **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע, הֲרֵי הֵן גִּדּוּלֵי**
12 **גִּדּוּלֶיהָ.**

28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ג. וחוץ מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

13 **ו. הַתֶּמֶד[29], עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף**
14 **מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַיִם[30]; וּמִשֶּׁהֶחְמִיץ - נִלְקָח**
15 **כְּיַיִן וּכְשֵׁכָר[31]. לְקָחוֹ[32] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ וְהֶחְמִיץ -**
16 **קָנָה מַעֲשֵׂר.**

29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). 30) שם. 31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מייתור המילה "ובשכר". 32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוה, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמיץ לעולם - רש"י)".

17 **ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנָתָן[33] שְׁלֹשָׁה מַיִם[34]**
18 **וּמָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[35]; אֲבָל אִם נָתַן שְׁלֹשָׁה**
19 **וְהוֹצִיא אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כְּיַיִן מָזוּג וְנִלְקָח בְּכֶסֶף**
20 **מַעֲשֵׂר[37].**

33) שתמד עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר. 34) בבא־בתרא צו, ב. ודף צז, א. 35) שלש מדות מסוימות של מים. 36) ואף־על־פי שמצא יותר ממה

שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. 37) אף שלא החמיץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

ח. לוּלְבֵי[38] זְרָדִין[39] וְהֶחָרוּבִין[40], עַד שֶׁלֹּא יַמְתִּיקוּ[41] - אֵין נִלְקָחִין[42]; אַחַר שֶׁיַּמְתִּיקוּ[43] - נִלְקָחִין[44]. אֲבָל[45] הַלּוּף[46] וְהַחַרְדָּל וְהַתֶּרְמוֹסִין[47] וּשְׁאָר כָּל הַנִּכְבָּשִׁים, בֵּין מִשֶּׁיַּמְתִּיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא הִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין[48]. וְהַקּוֹר[49] - נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[50].

38) תוספתא מעשר שני פ"א הי"ג. 39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. 40) כלומר, הלולבים של החרובים. 41) "טעמם (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפיצותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. 42) שמחמת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר. וראה למעלה פ"א ה"ג. 43) בידי אדם, כנ"ל. 44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמיץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפי"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו – כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי". הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [וראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת "פרדס ישראל" קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף־על־פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמשימתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם בכגרוגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלעניין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם]. 45) תוספתא, שם. 46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם).

47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). 48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). 49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"יד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). 50) ואף־על־פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל־ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על־ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחרובין.

ט. הַכַּרְכּוֹם[51] - אֵינוֹ נִלְקָח[52], שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְמַרְאֶה[53]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ מִנּוֹתְנֵי רֵיחַ וּמַרְאֶה וְטַעַם, הוֹאִיל[54] וְאֵינָן לַאֲכִילַת גּוּפָן, אֶלָּא לְטַעַם שֶׁנּוֹתְנִין - אֵינָן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. לְפִיכָךְ, רָאשֵׁי בְּשָׂמִים[55] וְהַפִּלְפְּלִין וְהַקִּשְׁטָ[56] וְהַחִלְתִּית[57] וְחַלּוֹת חָרִיעַ[58] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - אֵינָן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.

51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "נרד וכרכום". וקוראים לו זאפראן. 52) בכסף מעשר. 53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין ('תוספתא כפשוטה'), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן. 54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד־לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופו, [אף כל לאכילת גופו]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופן, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 55) "צמחי הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונרד וכו' וכיוצא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). 56) מין בושם, והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. 57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם. 58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמם" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

י. הַשֶּׁבֶת[59], אִם לִתֵּן טַעַם בִּקְדֵרָה - אֵינָהּ נִלְקַחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[60]; וְאִם[61] לְכָמָךְ[62] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהוּא אוֹכֶל גּוּפָהּ - נִלְקַחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. עֵרֶב[63] מַיִם וָמֶלַח, אִם נָתַן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן - הֲרֵי הֵן כְּמוּרְיָס[64],

1 **וְלוֹקֵחַ מֵהֶן בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[65]. וּמַבְלִיעַ דְּמֵי הַמַּיִם**
2 **וְהַמֶּלַח בִּדְמֵי הַשֶּׁמֶן[66].**

59) הוא "אניס", ראה בפט"ו מהל' תרומות הי"ב. 60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת. 61) נדה, שם. 62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמך. 63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. 64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. 65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם. 66) "פירוש, ששוה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

3 **יא. אֵין[67] לוֹקְחִין[68] תְּרוּמוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי**
4 **שֶׁהוּא מְמַעֵט אֲכִילָתוֹ[69] וַאֲכִילָתָהּ[70]. שֶׁאֵין[71] אוֹכְלִין**
5 **אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים מְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ[72], וּמֵתֶרֶת לְאוֹנֵן[73],**
6 **וְנֶאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם; וְהַמַּעֲשֵׂר מֻתָּר לְזָרִים וְלִטְבוּל**
7 **יוֹם[74], וְאָסוּר לְאוֹנֵן[75], וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם[76];**
8 **נִמְצָא מְמַעֵט אֲכִילַת מַעֲשֵׂר וַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה[77].**

67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון. 68) אפילו כהנים (רש"י זבחים עו. ד"ה אין, וה'משנה ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. 69) של המעשר. 70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני שהוא ממעט אכילתו", אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'. אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. 71) 'ירושלמי' שם. 72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב. 73) פי"ב מהל' אבות הטומאות הט"ו. 74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. 75) שם ה"ה. 76) למעלה פ"ב ה"א. 77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף הי"ב.

9 **יב. לוֹקְחִין[78] בְּהֵמָה לְזִבְחֵי הַשְּׁלָמִים מִכֶּסֶף**
10 **הַמַּעֲשֵׂר[79], שֶׁהַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לְזָרִים[80]. בָּרִאשׁוֹנָה[81]**
11 **הָיוּ לוֹקְחִין בְּהֵמוֹת לְאָכְלָן חֵלִין מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי,**
12 **כְּדֵי לְהַבְרִיחָם מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[82]; גָּזְרוּ בֵּית דִּין, שֶׁאֵין**
13 **לוֹקְחִין בְּהֵמָה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר אֶלָּא לִשְׁלָמִים. אֲבָל**
14 **חַיָּה וָעוֹף - לוֹקְחִין[83], שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁלָמִים[84].**

78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמחת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כז, ז) שמחה (= "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך"). מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים", וכן הוא במעשר שני שם. ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאוה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן הט"ז. 79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן הי"ט. 80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מיעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א – 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, כבפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. 81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרין לוקחין בהמה לבשר תאוה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן)". וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. 82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמקריבים על המזבח. 83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. 84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

15 **יג. אֵין[85] לוֹקְחִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, לְפִי**
16 **שֶׁהוּא חַיָּב לְבַעֵר[86], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[87].**

85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. 86) את פירות השביעית בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פי"א ה"ג). 87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

17 **יד. הַלּוֹקֵחַ[88] מַיִם וָמֶלַח, אוֹ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין, אוֹ פֵּרוֹת**
18 **שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם[89] - לֹא קָנָה**
19 **הַמַּעֲשֵׂר[90], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין[91].**

88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. 89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף־על־פי שגם כמהין ופטריות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. 90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. 91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השניה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף־על־פי־כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

20 **טו. הַלּוֹקֵחַ[92] פֵּרוֹת חוּץ לִירוּשָׁלַיִם בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר:**
21 **בְּשׁוּגֵג[93] - כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְהַחֲזִיר הַדָּמִים**
22 **לַבְּעָלִים[94], וְהֵן[95] מַעֲשֵׂר כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[96]; בְּמֵזִיד[97] -**

1 יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[98]. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ[99]
2 - יַנִּיחֵם עַד שֶׁיֵּרָקְבוּ[100].

92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. 93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 94) "ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). 95) המעות. 96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). 97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. 99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח'). וראה למעלה פ"ב ה"א. 100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

3 **טז. וְכֵן אֵין[101] לוֹקְחִין בְּהֵמָה[102] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר חוּץ**
4 **לִירוּשָׁלַיִם[103]. וְאִם[104] לָקַח: בְּשׁוֹגֵג[105] - יַחְזִרוּ**
5 **הַדָּמִים לִמְקוֹמָן[106]; בְּמֵזִיד תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם.**
6 **וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ - תִּקָּבֵר הִיא וְעוֹרָהּ[107].**

101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. 102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה הי"ב). ובזה אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. 103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). 104) שם, מ"ו. 105) ברוב הדפוסים הישנים וכתבי־היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף־משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 727 הערה 73). 106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. 107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

7 **יז. לָקַח[108] עֲבָדִים[109] וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה[110], בֵּין**
8 **בְּמֵזִיד בֵּין בְּשׁוֹגֵג[111], אִם[112] בָּרַח הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה**
9 **יֹאכַל[113] כְּנֶגֶד אוֹתָן הַמָּעוֹת[114] בִּירוּשָׁלַיִם בְּתוֹרַת**
10 **מַעֲשֵׂר[115]. זֶה הַכְּלָל[116]: כֹּל שֶׁהוֹצִיא חוּץ לַאֲכִילָה**
11 **וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה[117] מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר[118], וּבָרַח הַמּוֹכֵר אוֹ**
12 **מֵת[119] - יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ[120]; וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר קַיָּם[121] -**
13 **יַחְזִרוּ הַדָּמִים לִמְקוֹמָן[122]. וְכֵן[123] אִם הֵבִיא עוֹלוֹת[124]**
14 **וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר - יֹאכַל כְּנֶגְדָּן[125].**

108) שם, מ"ז. 109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. 110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. 111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חדשים'. 112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף הט"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. 113) הלוקח. 114) של המעשר, שביד המוכר. 115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד הי"א), מכל־מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח־ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'. 116) משנה, שם. 117) כגון עבדים וכיוצא בהם. 118) בין בשוגג בין במזיד, כנ"ל. 119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' 'משנה ראשונה' שם. 120) כנ"ל. 121) לפנינו ולא ברחו. 122) בין בשוגג ובין במזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקודמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול כנגד המעות, כשברח המוכר והמקח היה בשוגג, וכן אם המוכר לפנינו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם, כשהמקח היה במזיד. 123) משנה, שם. 124) שם: "אין מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות, חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם". ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם, אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתיה וכו'". וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות, והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". 125) כשברח המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם, כנ"ל.

15 **יח. לָקַח[126] חַיָּה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים[127], וּבְהֵמָה[128] לִבְשַׂר**
16 **תַּאֲוָה[129] - הֲרֵי זֶה[130] כְּמִי שֶׁקָּנָה שׁוֹר לַחֲרִישָׁה[131],**
17 **וְלֹא קָנָה[132] שְׁלָמִים[133]. לָקַח[134] בְּהֵמָה לִשְׁלָמִים[135]**
18 **וְנָפַל בָּהּ מוּם - פְּקִעָה מִמֶּנָּה קְדֻשַּׁת מַעֲשֵׂר[136],**
19 **וּפוֹדֶה אוֹתָהּ[137] וְאֵין[138] הַדָּמִים מַעֲשֵׂר. וְאַף עַל פִּי**
20 **כֵן[139], אִם פְּדָאָהּ לְעַצְמוֹ[140] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ.**

126) שם, מ"ד. 127) "וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן

החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן" (פירוש המשנה). 128) תמימה הראויה לשלמים. 129) שאסור לעשות כן (למעלה הי"ב). 130) מנחות פב, א - בשם רבה. 131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאוה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדין וכתורה, אבל בלוקח שלא כדין, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאוה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רדב"ז ו'משנה ראשונה' שם. 132) אולי צ"ל "ולא קנו". 133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". 134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף מעשר, פקע מהן קדושת מעשר", ומפרש אותה רבינו כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. 135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. 136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. 137) מקדושת שלמים, כדין שלמים שהוממו. 138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חוזרין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. 139) כלומר, אף־על־פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב'ירושלמי' שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא־משמע־לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). 140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

1 **יט. הַמַּתְפִּיס[141] מְעוֹת מַעֲשֵׂר לִשְׁלָמִים[142] - לֹא קָנוּ**
2 **שְׁלָמִים[143]; שֶׁקְּדֻשַּׁת שְׁלָמִים אֵינָהּ חָלָה עַל קְדֻשַּׁת**
3 **מַעֲשֵׂר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא[144]. וְאֵין צָרִיךְ**
4 **לוֹמַר, אִם הִתְפִּיס הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן[145] לִשְׁלָמִים - שֶׁלֹּא**
5 **קָנוּ שְׁלָמִים[146].**

141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב'כסף משנה'. 142) כלומר, הקדישן לשם שלמים. 143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. 144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה]. 145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. 146) ודוקא כשהתפיס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפיס, אזי שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברדב"ז.

6 **כ. הָאוֹכֵל[147] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּתוֹרַת חֵלִין[148], אֲפִלּוּ**
7 **בְּמֵזִיד[149]: אִם פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן אָכַל - יָצָא יְדֵי**
8 **שָׁמַיִם[150]; וְאִם כֶּסֶף מַעֲשֵׂר אָכַל[151] - יַחְזִרוּ דָמִים**
9 **לִמְקוֹמָם וְיַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[152], אוֹ יֹאכַל כְּנֶגְדָּן**
10 **בִּירוּשָׁלַיִם, אִם אֵין יָכוֹל[153] לְהַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.**

147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב'ירושלמי' שם פ"א ה"א. 148) כלומר, חוץ לירושלים. 149) 'ירושלמי' שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). 150) ב'ירושלמי' ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדוייקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי־יד ('תוספתא כפשוטה'). וכך היא הגירסה הנכונה (כסף־משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהשי"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. 151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על ה'ירושלמי' שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון - נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. 152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלום ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילמם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. 153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

יום שלישי ח' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

11 **א. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים וְחַיָּה לִבְשַׂר תַּאֲוָה[2]**
12 **מִמִּי[3] שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק[4] - יָצָא הָעוֹר לְחֵלִין[5],**
13 **אֲפִלּוּ הָיוּ דְמֵי הָעוֹר מְרֻבִּין עַל דְּמֵי הַבָּשָׂר[6]. אֲבָל**
14 **הַלּוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר - לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֵלִין[7].**

2) וכדין וכתורה עשה. 3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". 4) כלומר, אינו מקפיד על העור. 5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. 6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. 7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

1 **ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת[8] מִמָּקוֹם שֶׁדַּרְכָּם**
2 **לְהִמָּכֵר סְתוּמוֹת[9] מִמִּי שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר - יָצָא הַקַּנְקַן**
3 **לְחֻלִּין[10]. לְפִיכָךְ[11] צָרִיךְ[12] הַמּוֹכֵר לִפְתֹּחַ רָאשֵׁי**
4 **הַכַּדִּים[13], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[14]. וְאִם רָצָה[15]**
5 **לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְכֹּר בְּמִדָּה[16] - יָצָא הַקַּנְקַן**
6 **לְחֻלִּין[17].**

8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. 11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. 12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. 13) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. 14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. 15) המוכר שאינו תגר. 16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבירו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. 17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

7 **ג. לְקָחָן פְּתוּחוֹת[18] אוֹ סְתוּמוֹת[19] בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן**
8 **לְהִמָּכֵר פְּתוּחוֹת[20], אוֹ שֶׁלָּקַח מִן הַתַּגָּר שֶׁמְּדַקְדֵּק**
9 **בִּמְכִירָתוֹ - לֹא יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[21]. לָקַח סַלֵּי תְּאֵנִים**
10 **וַעֲנָבִים עִם הַכְּלִי[22] - לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכְּלִי לְחֻלִּין[23].**

18) שאז נמכר הקנקן לחוד. 19) והמוכר אינו תגר. 20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. 21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. 22) שמניחים הסלים בתוכו. 23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

11 **ד. לָקַח אֲגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - יָצְאוּ קְלִפָּתָן**
12 **לְחֻלִּין[24]. לָקַח חוֹתָל[25] שֶׁל תְּמָרִים - יָצָא הַחוֹתָל**
13 **לְחֻלִּין[26]. קֻפָּה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוּסוֹת[27] - יָצְאוּ**
14 **הַקֻּפּוֹת[28] לְחֻלִּין[29], וְאִם לָאו - לֹא יָצְאוּ לְחֻלִּין[30].**

24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. 25) סל. 26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. 27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. 28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. 29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. 30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת.

15 **ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יַיִן[31] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[32], וְהִשְׁאִיל**
16 **קַנְקַנָּיו לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר[33], אַף עַל פִּי שֶׁסָּתַם אֶת פִּיהֶם[34]**
17 **- לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[35]. כָּנַס הַיַּיִן[36] לְתוֹכָן**
18 **סְתָם[37], אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר[38] עַד שֶׁלֹּא סָתַם**
19 **אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[39]; וְאִם**
20 **מִשֶּׁסָּתַם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר**
21 **אֶת הַקַּנְקַן[40]. הִפְקִיד לְתוֹךְ הַקַּנְקַן רְבִיעִית חֵלִין[41], אוֹ**
22 **שֶׁכָּנַס[42] לְתוֹכָן שֶׁמֶן[43] אוֹ חֹמֶץ אוֹ צִיר[44] אוֹ דְּבַשׁ שֶׁל**
23 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי סְתָם[45], בֵּין[46] מִשֶּׁסָּתַם[47] בֵּין עַד שֶׁלֹּא**
24 **סָתַם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[48].**

31) דווקא יין. 32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. 33) אמר במפורש שהם מושאלים להוליך בהם מעשר שני. 34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. 35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. 36) שהוא עתה יין מעשר שני. 37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. 38) על יין אחר. 39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. 40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. 41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. 42) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא

1 **ו. צְבִי שֶׁלְּקָחוֹ[49] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וָמֵת - יִקָּבֵר**
2 **בְּעוֹרוֹ[50]. לְקָחוֹ חַי וּשְׁחָטוֹ[51] וְנִטְמָא - הֲרֵי זֶה**
3 **יִפָּדֶה כִּשְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ[52]. הַמַּנִּיחַ דִּינָר מַעֲשֵׂר**
4 **שֵׁנִי לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[53] עַד שֶׁיֵּצֵא לְחֻלִּין[54],**
5 **וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מָעָה[55], אָכַל עָלָיו**
6 **בְּעֶשֶׂר מָעָה[56] וְהוּזְלוּ[57] הַמָּעוֹת לְאַחַר זְמַן וַהֲרֵי**
7 **הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מָעָה[58] - צָרִיךְ לֶאֱכֹל[59]**
8 **עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מָעָה וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין[60].**
9 **הוּקְרוּ הַמָּעוֹת וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מָעִין -**
10 **אוֹכֵל עָלָיו בְּחָמֵשׁ מָעִין[61] וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין.**

49) לבשר תאווה. 50) "שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאווה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. 51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. 52) שהם נפדים. 53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. 54) כלומר, כשיאכל פירות בשוויו של כל הדינר. 55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. 56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. 57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוץ לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציאו חוץ לחומת ירושלים. 58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנותרו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. 59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. 60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. 61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

11 **ז. הַלּוֹקֵחַ[62] פֵּרוֹת[63] בְּסֶלַע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמָשַׁךְ**
12 **הַפֵּרוֹת[64] וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַסֶּלַע[65] עַד שֶׁהוּקְרוּ**
13 **הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סֶלַע**
14 **בִּלְבַד[66]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בִּנְתִינַת**
15 **הַכֶּסֶף קוּנֶה[67], וְהַשָּׂכָר לַמַּעֲשֵׂר[68].**

62) והמדובר בלוקח בירושלים. 63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. 64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. 65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. 66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובזה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. 67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. 68) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

16 **ח. מָשַׁךְ פֵּרוֹת בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן**
17 **הַמָּעוֹת עַד שֶׁהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֶלַע - אֵינוֹ**
18 **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[69] מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא סֶלַע**
19 **אַחַת[70], וּמוֹסִיף עָלֶיהָ סֶלַע שְׁנִיָּה מִן הַחֻלִּין[71] וְנוֹתֵן**
20 **לַמּוֹכֵר[72]. וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ[73] - הֲרֵי זֶה**
21 **מֻתָּר לִתֵּן סֶלַע שְׁנִיָּה מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל[74]**
22 **דְּמַאי[75]. נָתַן לוֹ[76] סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק**
23 **לְמָשֹׁךְ הַפֵּרוֹת עַד שֶׁעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - מַה שֶּׁפָּדָה**
24 **פָּדָה[77], וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן[78].**

69) כלומר, אינו מחלל עליהם. 70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. 71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששוויו פחות משוויו של חולין. 72) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. 73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. 74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. 75) אבל של וודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של וודאי לעם הארץ. 76) הלוקח למוכר. 77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. 78) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

25 **ט. נָתַן לוֹ סְלָעִים שְׁתַּיִם שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק**

לְמִשְׁךְ הַפֵּרוֹת עַד שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת בְּסֶלַע - מַה שֶּׁפָּדָה פָּדָה[79], וּמִדַּת הַדִּין בֵּינֵיהֶם. שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי - פִּדְיָתוֹ הִיא מְשִׁיכָתוֹ[80].

79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. 80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

י. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת חֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[81] - אוֹמֵר: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ; וְיֹאכְלֵם שָׁם[82] בְּטָהֳרָה, וְיֵצְאוּ אוֹתָן הַמְּעוֹת לְחֻלִּין בִּמְקוֹמָן[83].

81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". 82) בירושלים. 83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יא. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, וְיֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת[84] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר[85]: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם; וְיֵצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין, וְיַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֹאכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[86]. שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּעוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד בִּשְׁעַת הַחִלּוּל.

84) חולין. 85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. 86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר בִּירוּשָׁלַיִם וְצָרִיךְ לָהֶם[87], וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ פֵּרוֹת חֵלִין[88] שֶׁרוֹצֶה לְאָכְלָן[89] - אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹתֶיךָ. וְנִמְצְאוּ אוֹתָם הַפֵּרוֹת לְקוּחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וְיֹאכַל אוֹתָם חֲבֵרוֹ בְּטָהֳרָה[90] וְלֹא הִפְסִיד כְּלוּם[91], וְיֵצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין.

87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. 88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. 89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. 90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. 91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[92]? בְּשֶׁהָיָה חֲבֵרוֹ בַּעַל הַפֵּרוֹת חָבֵר[93]; שֶׁאֵין מוֹסְרִין פֵּרוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל וַדַּאי אֶלָּא לְחָבֵר[94]. לְפִיכָךְ[95], אִם הָיוּ הַמָּעוֹת שֶׁל דְּמַאי - אוֹמֵר כֵּן אַף לְעַם הָאָרֶץ[96]. וּמֵתֵר לְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[97] עַל פֵּרוֹת[98] עַם הָאָרֶץ וְעַל מְעוֹתָיו[99], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵם[100].

92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חבירו. 93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של וודאי. 94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. 95) לפי שלא אסרו לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר וודאי. 96) כלומר, מחלל על פירותיו. 97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. 98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. 99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". 100) "ואין קודש פודה קודש".

יד. הַמַּנִּיחַ דִּינָר שֶׁל מַעֲשֵׂר לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[101] וְהוֹלֵךְ - כֵּיוָן שֶׁאָכַל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא פָּחוֹת מִפְּרוּטָה יָצָא לְחֻלִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל דְּמַאי[102]; אֲבָל בְּשֶׁל וַדַּאי - לֹא יָצָא לְחֻלִּין עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין אֶת הַחֹמֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה חֲמִשֵּׁי שָׁוֶה פְּרוּטָה[103].

101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. 102) שאינו מוסיף עליו חומש. 103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשיווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

טו. טְמֵאִין וּטְהוֹרִין שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין[104] כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוֹרִין לִהְיוֹת אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם - מַנִּיחִין סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְאוֹמְרִין: כֹּל שֶׁהַטְּהוֹרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סֶלַע זוֹ מְחֻלָּל עָלָיו. וְתֵצֵא הַסֶּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהֲרֵי אָכְלוּ וְשָׁתוּ בְּשָׁוְיָהּ בְּטָהֳרָה[105]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגְּעוּ הַטְּמֵאִים בְּמַאֲכָל, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ.

104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. 105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר

שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחובר. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

1 **א. נָטַע רְבָעִי[2] - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַשָּׁנָה**
2 **הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיָּ. וְדִינוֹ**
3 **לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם[3] לִבְעָלָיו[4], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5]. וּכְשֵׁם**
4 **שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָא[6], כָּךְ אֵין נָטַע רְבָעִי**
5 **בְּסוּרְיָא[7]. וּבְנָטַע רְבָעִי הוּא אוֹמֵר: וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו**
6 **לוֹ יִהְיוּ; שֶׁאֵין לְךָ קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ בַּתּוֹרָה**
7 **לְמִי שֶׁהוּא[8] חוּץ מִנֶּטַע רְבָעִי[9].**

2) נטיעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן־דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ו ד"ה רבי חייא. 3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. 4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. 5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. 6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. 7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ז הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). 8) כלומר, למי שהוא צריך להנתן. 9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשיו לו יהיו, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

8 **ב. הָרוֹצֶה לִפְדּוֹת נָטַע רְבָעִי - פּוֹדֵהוּ, כְּמַעֲשֵׂר**
9 **שֵׁנִי[10]. וְאִם פָּדָהוּ לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[11]. וְאֵין**
10 **פּוֹדִין[12] אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
11 **לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ - עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. וְאֵין**
12 **פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר[13], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[14]. וַהֲרֵי הוּא**
13 **מָמוֹן גָּבוֹהַּ[15], כְּמַעֲשֵׂר[16]. לְפִיכָךְ[17] אֵינוֹ נִקְנֶה**
14 **בְּמַתָּנָה[18], אֶלָּא אִם נְתָנוֹ בֹּסֶר[19]. וְדִינוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים**
15 **- לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּפִדְיָה - כְּמַעֲשֵׂר[20].**

10) ספרי שם. 11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. 12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג־ה. ובירושלמי ערלה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין החרצן שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - 'תוספות יום־טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד). 13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית־שמאי ובית־הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחובר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. 14) שאינו במחובר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בדיעבד אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. 15) מע"ש שם, כבית־הלל. 16) ראה למעלה פ"ג הלכה יז. 17) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. 18) ראה למעלה שם. 19) בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דיהיב כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י)". הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף־משנה וחזון־איש. 20) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

16 **ג. וְהַפּוֹדֶה[21] כֶּרֶם רְבָעִי - רָצָה פּוֹדֵהוּ עֲנָבִים[22], רָצָה**
17 **פּוֹדֵהוּ יַיִן. וְכֵן הַזֵּיתִים[23]. אֲבָל[24] שְׁאָר הַפֵּרוֹת - אֵין**
18 **מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן[25].**

21) תוספתא מעשר שני שם. 22) כבית־הלל, ולא כבית־שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא יין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבואו לזלזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. 23) שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פי"א משנה ג. 24) תרומות שם. 25) "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פי"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה־שוה, כנ"ל.

19 **ד. כֶּרֶם רְבָעִי[26] - אֵין לוֹ לֹא שִׂכְחָה[27] וְלֹא פֵּאָה[28]**
20 **וְלֹא פֶּרֶט[29] וְלֹא עוֹלְלוֹת[30]. וְאֵין מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ**
21 **תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת[31], כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר**
22 **שֵׁנִי[32]; אֶלָּא כֻּלּוֹ עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדֶּה וְיַעֲלוּ**
23 **הַדָּמִים וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר.**

26) מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. 27) ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. 28) ראה שם פ"א. 29) שם פ"ד הלכה טו. 30) שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. 31) "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית־שמאי אומרים יש לו (לכרם

רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף־על־פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית־הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). 32) שהקדימו בשבלים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

1 **ה. עֲנָבִים[33] שֶׁל כֶּרֶם רְבָעִי[34] - הִתְקִינוּ בֵּית דִּין,**
2 **שֶׁיִּהְיוּ עוֹלִין[36] לִירוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ יוֹם לְכָל צַד, כְּדֵי**
3 **לְעַטֵּר[37] שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵרוֹת[38]. וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית**
4 **הַמִּקְדָּשׁ[39] - נִפְדֶּה אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחוֹמָה. וּשְׁאָר כָּל**
5 **הַפֵּרוֹת[40] - אֲפִלּוּ בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סָמוּךְ**
6 **לַחוֹמָה.**

33) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. 34) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. 35) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". 36) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. 37) שם. ותוספתא מעשר שני שם. 38) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף־על־פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא־הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא איסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: ש"מחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. 39) והעיר ניתנה ביד האויבים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה: "ומשרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'". והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא־קמא, ועיין תוספות יום־טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. 40) בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד־טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרישים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שייעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צל"ח לביצה שם.

7 **ו. כֵּיצַד[41] פּוֹדִין נֶטַע רְבָעִי? מַנִּיחַ אֶת הַסַּל[42] עַל פִּי**
8 **שְׁלֹשָׁה[43], וְאוֹמְדִין[44] כַּמָּה[45] אָדָם רוֹצֶה לִפְדּוֹת לוֹ**
9 **בְּסֶלַע[46] עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיא יְצִיאוֹת הַשּׁוֹמְרִים**
10 **וְהַחֲמָרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ. וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת**
11 **הַשַּׁעַר[47], מַנִּיחַ אֶת הַמָּעוֹת וְאוֹמֵר: כָּל הַנִּלְקָט**
12 **מִזֶּה[48] מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת אֵלּוּ[49] מִשַּׁעַר כָּךְ וָכָךְ סְלָעִים**
13 **בְּסֶלַע[50]. וּבַשְּׁבִיעִית[51] פּוֹדֵהוּ[52] בְּשָׁוְיוֹ[53], שֶׁאֵין שָׁם**
14 **לֹא שׁוֹמְרִים וְלֹא פּוֹעֲלִים[54]. וְאִם[55] הָיָה הֶפְקֵר[56] -**
15 **אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר לְקִיטָה בִּלְבַד.**

41) שם משנה ד. 42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). 43) אנשים, הבקיאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרישין אותו במחובר, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא־אם־כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה בר"י קורקוס, תוספות יום־טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאין דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאין דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאין דמיהן". 44) בדפוס רומי: "ואומרין", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. 45) כלומר, כמה סלים עם פירות. 46) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). 47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. 48) משדה זו. 49) במשנה שם: "האלו". 50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. 51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). 52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. 53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. 54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נוהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנוטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרי]. 55) שם. 56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

16 **ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ[57] נֶטַע רְבָעִי[58] בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[59], שֶׁיַּד**
17 **הַכֹּל שָׁוָה[60] - צָרִיךְ לְצַיְּנוֹ[61] בְּקוּזְזוֹת אֲדֻמָּה[62], כְּדֵי**

1 שֶׁיְּכַּירוּ בּוֹ וְלֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּפַדּוּהוּ[63]. וְאִם הָיָה[64]
2 בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה[65] - מְצַיְּנִין אוֹתוֹ בַּחֲרָסִים[66], כְּדֵי
3 שֶׁיְּפָרְשׁוּ מִמֶּנּוּ[67]. שֶׁאִם צִינּוּ בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה, שֶׁמָּא
4 יִתְפָּרְרוּ[68]; שֶׁאֲסוּר עָרְלָה חָמוּר הוּא, שֶׁהִיא[69] אֲסוּרָה
5 בַּהֲנָיָה[70]. וְהַצְּנוּעִין[71] הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת[72] בִּשְׁנַת
6 שְׁמִטָּה[73] וְאוֹמְרִין: כָּל הַנִּלְקָט[74] מִפֵּרוֹת רְבָעֵי אֵלּוּ
7 מְחֻלָּל[75] עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִפְדּוֹתוֹ
8 בְּמְחֻבָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76].

57) שם, משנה א. 58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן־דאמר "נטע רבעי". 59) שם, כרבן שמעון בן גמליאל. 60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזלן, אין צורך לציין, אלא "הלעיטהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.), כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעוון הגזלנות יותר גדול" (פירוש המשנה). 61) לסמנו. 62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). 63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף־על־פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. 64) שם. 65) בשלש השנים הראשונות לנטיעות. 66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). 67) כלומר, מן נטע הערלה. 68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מציינים אותו בקוזזות אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיוורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים]. ובבבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מציינין אותו בקוזזות אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה". אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאילתות פרשת קדושים שאילתא ק אות טז). 69) כלומר, הערלה. 70) למעלה פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י, ולהלן פ"י הלכה כ. ורוצה למעט איסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא־הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציאו בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י), ואין הבדל בזה בין אם נמצא בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם). 71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדקדקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). 72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקוזזות אדמה - שמא יתפררו. 73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. 74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"נ אפשטיין עמוד 145. 75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). 76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו)". ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לאו דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לעניין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו דידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר' יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראיה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתייאשו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתא" שהרי אין הפירות מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחובר - פני משה). וראה בכסף־משנה, ובחזון־איש.

9 ח. בְּאֶחָד[77] בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעָרְלָה[78] וְלִרְבָעִי[79].
10 וּמֵאֵימָתַי מוֹנִין לָהֶם[80]? מִשְׁעַת נְטִיעָה[81]. וְאֵינוֹ מוֹנֶה
11 מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה[82], אֶלָּא[83] שְׁלֹשִׁים יוֹם
12 בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה. וְהוּא שֶׁתִּקְלֵט הַנְּטִיעָה קֹדֶם[84]
13 שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכַמָּה הוּא סְתָם[85] הַקְּלִיטָה לְכָל
14 הָאִילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[86].

77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא־הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמרו: "טו בשבט הוא ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י.). 78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י־יא. 79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. 80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. 81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ווין, ראה בתוספתא

כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). 82) כלומר, אין אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. 83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י)". 84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבית), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). 85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). 86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבוה וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג. "אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה". ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף־על־פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמי"ל זק"ש מע' קט ואילך.

ט. נִמְצֵאתָ לָמֵד[87], שֶׁהַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם[88] קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין[89] פֵּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת[90] מְתֻּרוֹת בְּעָרְלָה[91] אֶלָּא בִּרְבִיעִית[92] עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[93], שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת[94].

87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. 88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא־הדין כשנטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע יו"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. 89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (וי"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". 90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. 91) מאיסור ערלה. 92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב־יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. 93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. 94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף־על־פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

י. כֵּיצַד[95]? הַנּוֹטֵעַ אִילָן מַאֲכָל[96] בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב[97] מִשָּׁנָה עֲשִׂירִית בַּיּוֹבֵל - הֲרֵי הוּא[98] בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[99] הָאִילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא עָרְלָה[100], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ[101] לְאַחַר כַּמָּה יָמִים[102]. וּמֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[103] מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בַּיּוֹבֵל עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - הוּא נְטַע רְבָעִי[104], וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[105] בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא רְבָעִי וְצָרִיךְ פִּדְיוֹן. וְאִם[106] נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - נִתְעַבְּרָה לְעָרְלָה[107] אוֹ לְרִבָעִי.

95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. 96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"י הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. 97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלושים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליורה־דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). 98) האילן. 99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון־איש כאן צ"ע. 100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). 101) שהגיעו לעונת המעשרות. 102) כלומר, לאחר טו בשבט. 103) כלומר, מה שיוציא האילן מטו בשבט. 104) ראה למעלה הערה צא. 105) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. 106) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן)". ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני־משה. 107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

יא. נְטָעוֹ[108] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשְּׁנַת עֶשֶׂר[109] - לֹא עָלְתָה לוֹ שְׁנַת עֶשֶׂר[110], אֶלָּא הֲרֵי הוּא עָרְלָה שְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כֻּלָּהּ[111]; וַהֲרֵי הוּא נָטַע רְבָעִי מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה עַד סוֹפָהּ.

108) את אילן המאכל. 109) ביובל, כנ"ל. 110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו. 111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין מוסיפין לו יותר - שם. וראה בביאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

יב. נָטַע הַנְּטִיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מוֹנֶה לָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם[112] לְעָרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לְרִבְעִי. וְרָאִיתִי לִגְאוֹנִים[113] דְּבָרִים בְּחֶשְׁבּוֹן עָרְלָה וּרְבָעִי, אֵין רָאוּי לְהַאֲרִיךְ וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן, וּבְוַדַּאי טָעוּת סוֹפְרִים הֵם, וְהָאֱמֶת כְּבָר בֵּאַרְנוּ דַּרְכָּהּ.

112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון־איש. 113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג (כסף־משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

יג. הֶעָלִין[114] וְהַלּוּלָבִין[115] וּמֵי גְפָנִים[116] וְהַסְּמָדַר[117] - מֻתָּרִין בְּעָרְלָה וּבְרִבְעִי[118]. וְהָעֲנָבִים[119] שֶׁשְּׁרָפָם הַקָּדִים[120] וְהִכְסִידָן[121], וְהַחַרְצַנִּים[122] וְהַזַּגִּין[123] וְהַתֶּמֶד שֶׁלָּהֶן[124], וּקְלִפֵּי רִמּוֹן[125] וְהַגֵּץ[126] שֶׁלּוֹ, וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים[127] וְהַגַּרְעִינִים[128] - אֲסוּרִין בְּעָרְלָה[129], וּמֻתָּרִין בִּרְבָעִי[130]. וְהַנּוֹבְלוֹת[131] - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת[132].

114) ערלה פ"א משנה ז. 115) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הבדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). 116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותכין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). 117) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא־קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פריו, ואמר בספרא: פריו, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר ("שאינם פרי" - פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל אין הכי נמי שלתנא־קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. 118) "שמותר לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פריו קודש הולולים לה', ואלו אינם פרי" (שם). 119) שם משנה א: "ענקוקלות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שליש (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שליש". 120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. 121) בין קודם שהביאו שליש ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). 122) "הם הגרעינים" (של הענבים, וראה להלן - פירוש המשנה). 123) "הקליפות שהם על גרגירי הענבים" (שם). ופסק כרבי יוסי בנזיר פ"ו משנה א. וראה בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם. 124) "השריית החרצנים והזגים במים" (שם). 125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). 126) "הפרח" (שם). 127) ולא כתב: "והנץ שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. 128) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. 129) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא יהנה, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פריו", ודרשו: "את, לרבות הטפל לפרי", כלומר, הקליפות. 130) "לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעליו, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). 131) כלומר, הנופלות "מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. 132) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

א. כֹּל[2] שֶׁהוּא חַיָּב[3] בְּעָרְלָה - יֵשׁ לוֹ רְבָעִי[4], וְכֹל

שֶׁפָּטוּר מִן הָעָרְלָה - אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי[5]; שֶׁנֶּאֱמַר[6]: שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים וְגוֹמֵר, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת.

2) ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". 3) כלומר, כל אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה נוהגת אף בחוץ לארץ על־פי הלכה למשה מסיני, ורבעי אינו נוהג שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ז). וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי, שהרי למעלה בפ"ט הי"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה ומותרים ברבעי. 4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל בירושלים. 5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה: "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל. 6) ב'ירושלמי' שם לא למדו זאת מן הפסוק.

ב. הַנּוֹטֵעַ[7] אִילַן מַאֲכָל[8] וְדַעְתּוֹ עָלָיו[9] שֶׁיִּהְיֶה סְיָג לְגִינָה, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ[10] לְקוֹרוֹת לֹא לְפֵרוֹת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הָעָרְלָה. נְטָעוֹ[11] לִסְיָג וְחָזַר[12] וְחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ לְמַאֲכָל וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג - כֵּיוָן[13] שֶׁעֵרֵב בּוֹ[14] מַחֲשֶׁבֶת חִיּוּב חַיָּב[15]. נְטָעוֹ[16] שָׁלֹשׁ שָׁנִים לִסְיָג, וּמִכָּאן וְאֵילֵךְ לְמַאֲכָל[17] - אֵין לוֹ רְבָעִי[18]; שֶׁכֹּל שֶׁאֵין לוֹ עָרְלָה[19] - אֵין לוֹ רְבָעִי[20].

7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך, ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות (לבנין) או עצים (להסקה – 'תוספות יום טוב'), אינו חייב בערלה". וכל זה ב'ירושלמי' שם. 8) שאין ערלה נוהגת אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו". וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. 9) בשעת נטיעה, כנ"ל. 10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב ('בית יוסף' ל'טור' יורה־דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי ה'ירושלמי'. 11) 'ירושלמי' שם. 12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. 13) שם. 14) באילן. 15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון איש'). 16) 'ירושלמי' שם. 17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). 18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. 19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה לחול. ועי' בלשון המחבר שם. 20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

ג. נָטַע[21] אִילָן וְחָשַׁב שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַפְּנִימִי שֶׁלּוֹ לְמַאֲכָל[22] וְהַחִיצּוֹן לִסְיָג, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה[23] הַצַּד הַתַּחְתּוֹן לְמַאֲכָל[24] וְהָעֶלְיוֹן לִסְיָג - זֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל חַיָּב בְּעָרְלָה, וְזֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג אוֹ לְעֵצִים פָּטוּר; שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נוֹטֵעַ. וְהַצָּלָף[25] - חַיָּב בְּעָרְלָה הָאֲבִיּוֹנוֹת[26] בִּלְבַד, אֲבָל הַקַּפְּרִיסִין[27] - מֻתָּרוֹת[28].

21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו־וטרו בדבריו ב'ירושלמי' שם. וראה ב'כסף משנה' ובר־דב"ז, ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, וב'תוספות יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". 22) והוא־הדין להיפך, שהחיצוני לסייג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. 23) 'ירושלמי' שם: "ר"ש בן יקים, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסייג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסייג. אמר ליה, היא הדא היא הדא (כלומר, דין זה כדין הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסייג, הנ"ל וכו'". ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסייג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתיובתא. וראה ברשב"ם בבא־בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן הט"ז, כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור – זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שייך בו האיסור, אבל כאן שמה שיגדל עשוי לסייג ואינו אילן מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראיה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בהט"ז ('חזון איש'). 24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאסור, כיון שההיתר גדל מן האסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מכאן ואילך למאכל". 25) מין עץ. 26) "הצלף וכו' יש ממנו עלין והוא הנקרא קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אביונות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). 27) עלין, כנ"ל. וראה בפ"ח הי"ג. 28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחוץ־לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ־לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמר בר רב אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשו"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

ד. הַנּוֹטֵעַ[29] לְרַבִּים[30] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[31] - חַיָּב בְּעָרְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְטַעְתֶּם - אֲפִלּוּ לָרַבִּים[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[33] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - פָּטוּר[34].

18 19 20 21

29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. 30) "ענינו שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). 31) 'ירושלמי' שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. 32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע (שאין דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנטוע לרבים". וכן הוא ב'ספרא' פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. 33) שחייב בערלה. 34) שהרי רבי יהודה פוטר גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ־לארץ" (ברכות לו.). וראה ב'חזון איש' וב'אור שמח' הל' שכנים פ"ד, וכן הוא ב'מאירי' לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

1 **ה. הַנּוֹטֵעַ[35] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[36] אוֹ בִּסְפִינָה[37], וְהָעוֹלֶה**
2 **מֵאֵלָיו[38] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[39], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּטַע, בֵּין**
3 **לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַצְמוֹ[40], וְהַגַּזְלָן שֶׁנָּטַע[41] - חַיָּבִין**
4 **בְּעָרְלָה וּבִרְבָעִי.**

35) משנה, שם. 36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. 37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. 38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). 39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו ברשות הרבים, כנ"ל (כסף־משנה). וראה בתוספתא שם, וב'תוספתא כפשוטה'. 40) שהרי בערלה שם, לא פטרו אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שנטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. וראה להלן ה"ט, וכן מפורש ב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ז): "רבי יונה בעי קומי רבי יוסי, ולמה לא תנינן אף החלה עמהן (כלומר, עם ערלה וכלאים שנוהגים בחוץ לארץ), אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא נוהג בישראל ובגויים וכו'". הרי שערלה נוהגת גם בשל גויים. וכן הוא בתוספתא (תרומות פ"ב הי"ג). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם, ובשו"ע שם ס"ח, ובביאור הגר"א שם אות לא, וב'חזון איש'. וחזר בו רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה, שגוי שנטע לעצמו פטור. 41) בין אם נתייאשו הבעלים מן השתיל שגזל, שהוא שלו, ובין אם לא נתייאשו, שהוא של הבעלים.

5 **ו. הָעוֹלֶה[42] מֵאֵלָיו בִּמְקוֹם טְרָשִׁים[43] - פָּטוּר[44]. אֲפִלּוּ**
6 **הַנּוֹטֵעַ[45] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יְשׁוּב[46] - פָּטוּר. וְהוּא שֶׁלֹּא**
7 **יִהְיֶה[47] עוֹשֶׂה[48] כְּדֵי טִפּוּל[49] שֶׁמְּטַפֵּל בְּפֵרוֹתָיו עַד**
8 **שֶׁמְּבִיאָן לְיִשּׁוּב[50]; אֲבָל אִם הָיָה עוֹשֶׂה כְּדֵי טִפּוּלוֹ**
9 **- חַיָּב בְּעָרְלָה.**

42) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום יישוב, ברם הכא שנוטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הדא דתימר, כשאינה עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. 43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). וה'כסף משנה' הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. 44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). 45) 'ירושלמי' שם. 46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. 47) האילן. 48) פירות. 49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. 50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

10 **ז. הַנּוֹטֵעַ[51] לִמְצָוָה, כְּגוֹן שֶׁנָּטַע אֶתְרוֹג[52] לְלוּלָב[53] אוֹ**
11 **זַיִת[54] לַמְּנוֹרָה[55] - חַיָּב בְּעָרְלָה[56]. הִקְדִּישׁ[57] וְאַחַר כָּךְ**
12 **נָטַע - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה[58]; נָטַע וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ -**
13 **חַיָּב בְּעָרְלָה[59].**

51) 'ירושלמי' שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפריו, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר: אין עיקר נטיעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפריו (האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצו]" (כלומר, עיקר נטיעתו בשביל הפירות). 52) כלומר, עץ אתרוג. 53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לז:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולאתרוג, חייב" ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ו]לולב". ואף־על־פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב אלא אם הדקל עושה פירות, משום שנאמר (ויקרא כג, מ) "כפות תמרים", כמו שכתב ה'צפנת־פענח' (פ"ז מהל' לולב ה"א), ואם כן הרי הוא כנוטע עצים ולפירות, ואף־על־פי שגם באופן זה אינו חייב (ראה למעלה שם) - כיון שהפירות האלו הם כתנאי לקיום המצוה, הרי זה כעיקרו לפירות. ראה מש"כ בספרי "זמנים" עמ' עה, ו"אור המזרח" שנה ב חוברת א' עמ' 21־31]. 54) 'ירושלמי' שם. 55) לשמן המנורה בבית המקדש. 56) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. 57) 'ירושלמי' שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. 58) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" (ר"י קורקוס). 59) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת

הנטיעה. וראה בפי"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה'.

ח. הַנּוֹטֵעַ[60] בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - חַיָּב בְּעָרְלָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּאָרֶץ לִזְרָעִים[61], הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ לְאִילָנוֹת[62].

60) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. 61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעציץ נקוב. 62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

ט. אִילָן[63] שֶׁנְּטָעוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - חַיָּב בְּעָרְלָה. זֶה[64] שֶׁנְּטָעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ - פָּטוּר[65]; אֲבָל מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ[66], אַף מַה שֶׁנְּטָעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חַיָּב[67]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם - מִשְּׁעַת בִּיאָה[68].

63) 'ירושלמי' שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנטוע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר ה"י. 64) שם פ"א מ"ב. 65) [ונפקא־מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולכם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני אינו חייב, אף־על־פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן התורה, ואם כן לפני ביאת כולכם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ח, וב'תפארת ישראל' כאן]. 66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. 67) ראה למעלה בה"ה. 68) ועל כרחנו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו? ('שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: "ונטעתם, פרט לשנטען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גוים משבאו לארץ. תלמוד לומר, כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף־על־פי שלא כיבשו - חייב".

י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[69] שֶׁהִרְכִּיב אִילָן מַאֲכָל עַל גַּבֵּי אִילַן סְרָק[70] - חַיָּב בְּעָרְלָה[71]. וְיֵשׁ[72] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נֶטַע[73] רְבָעִי. שֶׁאִם בָּא לִנְהֹג[74] בְּמִצְוָה זוֹ - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ כְּנֶטַע רְבָעִי[75] שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

69) 'ירושלמי' שם. 70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. 71) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו: "גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף־על־פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ז), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לאו דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. 72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. 73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". 74) ראה בפ"י מהל' מלכים ה"י. 75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

יא. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ גַּרְעִינָה[76] אוֹ יִחוּר[77] מִן הָאִילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאִילָן מִמְּקוֹמוֹ[78] וּנְטָעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[79] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעָרְלָה[80]. וּמוֹנֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ. זִעְזְעוֹ[81] וְלֹא עֲקָרוֹ[82] וְאַחַר כָּךְ מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו עָפָר[83]: אִם יָכוֹל לִחְיוֹת אִלּוּ לֹא מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[84]; וְאִם לַאו - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחַיָּב.

76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). 77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד־לומר: כל עץ". 78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. 79) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. 80) שהיא כנטיעה חדשה. 81) שם בסוף המשנה. 82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. 83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. 84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטוע כשהיה.

יב. וְכֵן[85] אִילָן שֶׁנֶּעֱקַר וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שֹׁרֶשׁ אֶחָד, אֲפִלּוּ כְּמַחַט[86] שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי, וְהֶחֱזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ וּנְטָעוֹ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִחְיוֹת[87]. נֶעֱקַר[88] כֻּלּוֹ וְנֶעֱקְרָה הַסֶּלַע[89] שֶׁשָּׁרָשָׁיו בָּהּ עִמּוֹ, וְחָזַר וּנְטָעוֹ כְּמָה שֶׁהוּא[90] בְּכָל הָאֲדָמָה שֶׁסְּבִיבוֹת שָׁרָשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לִחְיוֹת מֵאוֹתָהּ אֲדָמָה אִלּוּ לֹא נָטַע[91] - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נֶעֱקַר[92]; וְאִם לָאו - חַיָּב.

85) שם, מ"ד. 86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון". ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'". 87) אף אם לא היה נוטעו. 88) שם, מ"ג. 89) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם). 90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. 91) כלומר, לא חזר ונטע. 92) ופטור.

יג. אִילָן[93] שֶׁקִּצְּצוֹ מֵעִם הָאָרֶץ וְהֶחֱלִיף[94] - חַיָּב בְּעָרְלָה[95]. וּמוֹנִין לוֹ מִשְּׁעַת קְצִיצָה[96].

93) ירושלמי' שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את כרמו, פחות מטפח (אם נשתייר כך), חייב בערלה, מפני מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים. 94) שחזר האילן וגדל. 95) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בהי"ט. 96) שהיא כנטיעתו. ואף־על־פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח, פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתייר פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין ערלה אין לחייב אלא־אם־כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על ה"ירושלמי' שם, וב'חזון איש' להל' שמיטה שם.

יד. אֶחָד[97] הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָתַךְ בַּד[98] אֶחָד מִן הָאִילָן וְהִבְרִיכוֹ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר; אֲבָל אִם מָתַח[99] בַּד אֶחָד מִן הָאִילָן הַזָּקֵן וְהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר, וְעִקַּר הַבַּד מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[100].

97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע ואחד המבריך (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)". 98) ענף. 99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על גבי סיפוק, אף־על־פי שהבריכן בארץ, מותר (כלומר, פטור מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקח אדם ענף מזו הגפן, וימתח אותו עד שיגיע בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה. אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן, וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם, פרט למבריך ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו', מותר. וזו ההברכה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם, ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מח. 100) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

טו. גָּדַל[101] זֶה הַיֶּלֶד[102] שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פֵּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ פָּסַק עִקָּרוֹ שֶׁהוּא מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק[103]. וְאוֹתָן הַפֵּרוֹת - מֻתָּרִין, מִפְּנֵי שֶׁגָּדְלוּ בְּהֶתֵּר[104]. וְאִם[105] הִנִּיחָן אַחַר שֶׁנִּפְסַק הָעִקָּר עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמָאתַיִם[106] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[107].

101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהבריך בקרקע) שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". "וזהו חוזר על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש המשנה, שם). 102) הבד שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. 103) אף־על־פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בהי"ד. 104) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. 105) שם. 106) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משערין שיעור זה. 107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

טז. יַלְדָּה[108] שֶׁסִּבְּכָהּ[109] בִּזְקֵנָה[110], וְהָיוּ פֵּרוֹת[111] בַּיַּלְדָּה, אֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ[112] מָאתַיִם[113] - הֲרֵי אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁל יַלְדָּה אֲסוּרִין[114], שֶׁאֵין גְּדוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר הָאָסוּר[115].

108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נז, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים. 109) שהרכיבה. 110) שמלאו לה שלש שנים. 111) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. 112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכוה. 113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. 114) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה ילדה בזקינה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). 115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערובת שאין עיקר וטפל שייך בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ו, ובפי"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

יז. אִילָן[116] שֶׁהִבְרִיךְ מִמֶּנּוּ בַּד בָּאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הָאִילָן כֻּלּוֹ וַהֲרֵי הוּא חַי מִן הַבַּד שֶׁהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ - נַעֲשָׂה אוֹתוֹ אִילָן כְּאִלּוּ עַתָּה נִטַּע, וְחַיָּב בְּעָרְלָה[117]. וּמוֹנֶה[118] לָאִילָן וּלְמַה שֶׁצָּמַח מִן הַהַבְרָכָה מִשָּׁעָה שֶׁנֶּעֱקַר.

116) ערלה פ"א מ"ה. 117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבד, הרי הוא טפל לו, והבד הרי הוא כנטוע מחדש, כנ"ל שם. 118) שלש שנות ערלה.

יח. הֲרֵי[119] שֶׁהִבְרִיךְ בַּד בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְהִבְרִיךְ בַּד אֶחָד מִמַּה שֶׁצָּמַח בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְחָזַר וְהִבְרִיךְ מִן הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִלּוּ הֵן [מֵאָה] מְעֹרִין זֶה בָּזֶה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן - הַכֹּל מֻתָּר[120]. וְאִם[121] נִפְסַק עִקַּר הָרִאשׁוֹן - מוֹנֶה לַכֹּל מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק.

119) שם. 120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה

שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. 121) שם.

יט. אִילָן[122] הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּזַע[123] - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה[124]; מִן הַשָּׁרָשִׁים - חַיָּב[125]. יַלְדָּה[126] פְּחוּתָה מִטֶּפַח[127] - חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ[128], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֵית כִּנְטִיעָה בַּת שְׁנָתָהּ[129]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[130] בִּנְטִיעָה אַחַת[131], אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב[132]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֶּרֶם כֻּלּוֹ פְּחוּת מִטֶּפַח - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל[133], וּמוֹנִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִשְׁאָר הָאִילָנוֹת.

122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא־מציעא קיט.), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 123) בבבא־בתרא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע - רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. 124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. 125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. 126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. 127) "שהיא שפלן[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). 128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנוח הערלה (שם). 129) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). 130) סוטה, שם. 131) בפני עצמה, או בתוך כרם. 132) שם: "והני מילי, שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשטות דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן־דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה.) אין ערלה נוהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתים כנגד שתים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתים כנגד שתים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל־שכן בנטיעה אחת. 133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה" (רש"י שם).

כ. נוֹטְעִין[134] יְחוּר[135] שֶׁל עָרְלָה[136], וְאֵין נוֹטְעִין אֶגוֹז[137] שֶׁל עָרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, וּפֵרוֹת עָרְלָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[138], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[139]. וְאִם עָבַר וְנָטַע[140] אֶגוֹז שֶׁל עָרְלָה - הֲרֵי הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן[141] כִּשְׁאָר הָאִילָנוֹת[142].

134) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. 135) ענף. 136) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). 137) פרי האגוז. 138) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. 139) בפ"י ה"ט. 140) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה ב'תוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. 141) אף באכילה. 142) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

כא. וְכֵן[143] אֵין מַרְכִּיבִין כַּפְנִיּוֹת[144] שֶׁל עָרְלָה בִּדְקָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּפְרִי[145]. עָבַר וְהִרְכִּיב - מֻתָּר. שֶׁכָּל דָּבָר[146] שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גּוּרְמִין, אֶחָד אָסוּר וְאֶחָד מֻתָּר - הֲרֵי זֶה הַנִּגְרָם מִשְּׁנֵיהֶם מֻתָּר. לְפִיכָךְ, הַצּוֹמֵחַ מִפֵּרוֹת עָרְלָה[147] - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לַצְּמוּחַ הַפֵּרִי הָאָסוּר וְהָאָרֶץ הַמֻּתֶּרֶת.

143) משנה ותוספתא שם. 144) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). 145) וב'ירושלמי' שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתרץ], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי]". ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש ב'ירושלמי' שם הסוברים כך). ואף שסמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכיון שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה ('מראה הפנים' שם). 146) עבודה זרה, שם. 147) כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

יום רביעי ט' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיזו שנה הוא הוידוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשארו. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי הוידוי.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְוַדּוֹת[2] לִפְנֵי יְיָ אַחַר שֶׁמּוֹצִיאִין[3] כָּל הַמַּתָּנוֹת[4] שֶׁבְּזֶרַע הָאָרֶץ[5]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא[6] וִדּוּי מַעֲשֵׂר[7].

2) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתוודה אשר חטא עליה", "והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתוודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. 3) כלומר, מוציאין מרשותו: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. 4) היינו מתנות כהונה ולוייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש

לה"", והוא ממון גבוה. 5) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבבהמה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. 6) בלשון חכמים. 7) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "וידוי מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני.

1 **ב. וְאֵין מִתְוַדִּין וִדּוּי זֶה אֶלָּא אַחַר הַשָּׁנָה שֶׁמַּפְרִישִׁין**
2 **בָּהּ מַעֲשֵׂר עָנִי[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר[9] וְאָמַרְתָּ[10]**
3 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת.**

8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. 9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. 10) וזו היא מצוות וידוי מעשר.

4 **ג. אֵימָתַי מִתְוַדִּין? בְּמִנְחָה[11] בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל**
5 **פֶּסַח[12] שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה**
6 **לַעְשֵׂר - בָּרֶגֶל שֶׁכָּל הַמַּעַשְׂרוֹת כָּלִים בּוֹ[13]; וְאֵין**
7 **הַפֶּסַח[14] מַגִּיעַ מִשָּׁנָה רְבִיעִית אֶלָּא כָּל[15] פֵּרוֹת**
8 **שְׁלִישִׁית נִתְעַשְּׂרוּ, בֵּין פֵּרוֹת הָאִילָן[16] בֵּין פֵּרוֹת**
9 **הָאָרֶץ.**

11) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. 12) "ויתוודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתוודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה)". 13) כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. 14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישית בשביעית. 15) כלומר, כשכל. 16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

10 **ד. אֵין מִתְוַדִּין אֶלָּא בַּיּוֹם[17], וְכָל הַיּוֹם[18] כָּשֵׁר לְוִדּוּי**
11 **הַמַּעֲשֵׂר. וּבֵין בִּפְנֵי הַבַּיִת וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת -**
12 **חַיָּב לְבַעֵר וּלְהִתְוַדּוֹת[19].**

17) ולא בלילה. 18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". 19) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום יצא, בדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיק מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתוודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש.

13 **ה. וִדּוּי זֶה[20] נֶאֱמַר בְּכָל לָשׁוֹן[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָמַרְתָּ**
14 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ - בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד**
15 **וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[22], וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהִתְוַדּוֹת**
16 **כְּאֶחָד[23] - מִתְוַדִּין.**

20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. 21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, "ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית", ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". 22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. 23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

17 **ו. וּמִצְוָתוֹ[24] בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי יְיָ; וְאִם הִתְוַדָּה**
18 **בְּכָל מָקוֹם[25] - יָצָא[26].**

24) של הוידוי, לכתחילה. 25) אפילו בזמן הבית. 26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש.

19 **ז. אֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאַר אֶצְלוֹ אַחַת מִן**
20 **הַמַּתָּנוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בַּוִּדּוּי: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן**
21 **הַבַּיִת[27]. וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן[28] הָיָה הַבִּעוּר[29],**
22 **וּלְמָחָר מִתְוַדִּין.**

27) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. 28) של פסח. 29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

23 **ח. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׁאַר אֶצְלוֹ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת**
24 **מַעֲשֵׂר - נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נוֹתְנוֹ לַלֵּוִי[30];**
25 **מַעֲשַׂר עָנִי - נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים. נִשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר**
26 **שֵׁנִי שֶׁל דַּאי אוֹ נֶטַע רְבָעִי אוֹ מָעוֹת פְּדְיָתָן[31] - הֲרֵי**
27 **זֶה מְבַעֲרָן וּמַשְׁלִיךְ לַיָּם אוֹ שׂוֹרֵף. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ מַעֲשֵׂר**
28 **שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרוֹ[32]. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ**
29 **בִּכּוּרִים - הֲרֵי הֵן מִתְבַּעֲרִין בְּכָל מָקוֹם[33].**

30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. 31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. 32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנותנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. 33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

30 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁשּׂוֹרֵף וּמְבַעֵר[34]? כְּשֶׁנִּשְׁאֲרוּ**
31 **אֶצְלוֹ פֵּרוֹת[35] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כֻּלָּן קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם**
32 **טוֹב; אֲבָל אִם נִשְׁאַר תַּבְשִׁיל שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע**
33 **רְבָעִי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֲרוֹ, שֶׁהַתַּבְשִׁיל כִּמְבֹעָר[36]. וְכֵן[37]**
34 **יַיִן וְתְבָלִין - הֲרֵי הֵן כִּמְבֹעָרִין[38].**

34) כלומר, שחייב לבער. 35) כשהם חיים ולא מבושלים.

36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". 37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] ביין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקו] בתבשיל". 38) שהיין אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

י. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת בִּשְׁעַת הַבְּעוּר[39] - אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ לְהִתְוַדּוֹת, וְאֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרָן.

39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

יא. מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו[40] רְחוֹקִין מִמֶּנּוּ וְהִגִּיעַ יוֹם הַבְּעוּר - הֲרֵי זֶה קוֹרֵא שֵׁם[41] לַמַּתָּנוֹת, וּמְזַכֶּה לָהֶן לְבַעֲלֵיהֶן עַל גַּב קַרְקַע[42] אוֹ לְמִי שֶׁזּוֹכֶה לָהֶן[43] לְבַעֲלֵיהֶן, וּמִתְוַדֶּה לְמָחָר. שֶׁנְּתִינַת הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע אֵינָהּ אֶלָּא מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִזּוּק[44]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶם הַמַּעֲשֵׂר בַּחֲלִיפִין, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְכִירָה, וְהַמַּעַשְׂרוֹת[45] וְהַתְּרוּמוֹת וְהַמַּתָּנוֹת[46] - נֶאֱמַר בָּהֶן נְתִינָה[47], לֹא מְכִירָה.

40) שהם טבל. 41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפונו או בדרומו". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. 42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". 43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. 44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. 45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. 46) מתנות עניים. 47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולאלמנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

יב. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת עַד שֶׁיּוֹצִיא כָּל הַמַּתָּנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת. הַקֹּדֶשׁ - זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הַקָּרוּי קֹדֶשׁ. מִן הַבַּיִת - זוֹ חַלָּה, שֶׁהִיא הַמַּתָּנָה שֶׁל כֹּהֲנִים בַּבַּיִת. נְתַתִּיו לַלֵּוִי - זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְגַם נְתַתִּיו - מִכְּלָל שֶׁקְּדָמַתּוּ מַתָּנָה אַחֶרֶת[48], וְהִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[49]. לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה - זֶה מַעֲשַׂר עָנִי[50] וְלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[51]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה מְעַכְּבִין אֶת הַוִּדּוּי[52].

48) "ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". 49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת מעשר מתרומה גדולה. 50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. 51) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתוודה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. 52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הוידוי.

יג. וְצָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַמַּתָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר וְאַחַר כָּךְ יִתְוַדֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי; הָא אִם הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן[53] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת[54]. נִשְׂרַף טִבְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְרִישׁ מַתָּנוֹת וְלֹא נְתָנָן לְבַעֲלֵיהֶן. וּבַזְּמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַכֹּהֲנִים[55] - לֹא הָיוּ מִתְוַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי[56].

53) שעבר על לא תעשה. 54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". 55) היינו בזמנו של עזרא. 56) שהרי הוא נותנו לכהן.

יד. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה; שֶׁעִקַּר הַוִּדּוּי בְּמַעֲשֵׂר הוּא[57]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בִּכּוּרִים בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ - הַקֹּדֶשׁ הָרִאשׁוֹן[59], שֶׁהוּא הַבִּכּוּרִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה; שֶׁאֵין הַתְּרוּמָה טְעוּנָה וִדּוּי אֶלָּא בִּכְלַל שְׁאָר הַמַּתָּנוֹת[60].

57) ששורפין אותו, ולשון "ביערתי", שייך בו יותר מכולן. 58) שאף ביכורים מתבערים. 59) שהביכורים מפרישים אותם תחילה לכל. 60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערתי הקודש מן הבית".

טו. לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ - שֶׁלֹּא הִפְרַשְׁתִּי מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְּחֻבָּר, וְלֹא מִן הַמְּחֻבָּר עַל הַתָּלוּשׁ, וְלֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. וְלֹא שָׁכַחְתִּי - שֶׁלֹּא שָׁכַח[61] מִלְּבָרְכוֹ[62] וּמִלְּהַזְכִּיר שְׁמוֹ[63] עָלָיו[64]. לֹא אָכַלְתִּי בְּאֹנִי מִמֶּנּוּ. הָא אִם אָכַלוֹ בַּאֲנִינָה - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה[65]. וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא. הָא אִם הִפְרִישוֹ בְּטֻמְאָה[66] - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה. וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת - שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, וְלֹא נְתָנוֹ לְאוֹנְנִים אֲחֵרִים[67]. שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי - שֶׁהֱבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה[68]. עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי - שֶׁשָּׂמַח[69] וְשִׂמַּח בּוֹ[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב.

61) ולא היה לו לשכוח, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. 62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. 63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות, אינה ברכה. 64) על

הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את הוידוי, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. 65) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדין. 66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערתי הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפרישן מן הבית ונתן המתנות למי שחייב לתיתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה והמפרישן מן הבית הוא שגרם לזה]. 67) שאם נתן להם, הרי הכשילם באכילה באנינות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. 68) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפנים מן החומה. 69) בין במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". 70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

1 **טז. הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד כַּאֲשֶׁר**
2 **נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ - זוֹ בַּקָּשָׁה**
3 **שֶׁיִּתֵּן[71] טַעַם בַּפֵּרוֹת[72].**

71) הקב"ה. 72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר ובוולדות בהמה"? (רדב"ז).

4 **יז. יִשְׂרָאֵל וּמַמְזֵרִים[73] - מִתְּרוּמִים, אֲבָל לֹא גֵּרִים**
5 **וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ,**
6 **וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לָנוּ. כֹּהֲנִים**
7 **וּלְוִיִּים - מִתְּרוּמִים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטְלוּ חֵלֶק**
8 **בָּאָרֶץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְרָשׁ.**

73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריך", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין

9 **יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת**
10 **מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִרְטָן: א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים**
11 **וּלְהַעֲלוֹתָן בַּמִּקְדָּשׁ. ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים**
12 **חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן. ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה**
13 **לַכֹּהֵן. ה) לָתֵת לַכֹּהֵן זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה. ו) לִתֵּן**
14 **לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז. ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ**
15 **לַכֹּהֵן. ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. ט)**
16 **לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.**
17 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

18

1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך.

19 **א. עֶשְׂרִים[2] וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכֻלָּן**
20 **מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[3], וְעַל כֻּלָּן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן[4]. וְכָל**
21 **כֹּהֵן[5] שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכֹּהֲנִים[6], וְאֵין**
22 **נוֹתְנִין לוֹ מַתָּנָה מֵהֶן[7].**

2) תוספתא חלה פ"ב הלכה ח, הובאה בחולין קלג: ובבבא קמא קי:. והקדים רבינו פרק זה, כדי ליתן טעם מדוע כתב הלכות ביכורים וחלה ומתנות וראשית הגז ופדיון הבן ופטר חמור, כאחד (רדב"ז). 3) בתוספתא שם: "עשרים וארבע מתנות כהונה לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובברית מלח". "בכלל" היינו שנתפרשו בתורה בכללן, שנאמר (במדבר יח, ח) "לכל קדשי בני ישראל, לך נתתים". "ובפרט", היינו שכל מתנה ומתנה נתפרשה בתורה (תוספתא כפשוטה שם, בשם רב חנינאי גאון). 4) כמו שנאמר (שם, יט) "כל תרומות הקדשים וגו' ברית מלח עולם היא". 5) בחולין קלב: "ואמר רב חסדא, כ"ד מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה. ולאו מילתא היא. דתניא, וכו' וכל כהן שאינו מודה בה (בעבודה), אין לו חלק בכהונה. טעמא, דאינו מודה בה, הא מודה בה אף־על־גב דאינו בקי בהן (וקשה לרב חסדא שתלה הדבר בבקיאות במתנות)". ומדברי הגמרא נראה, שלא היה קשה לרב חסדא אלא משום שתלה הדבר בבקיאות, כנ"ל, אבל אם היה רב חסדא אומר, כ"ד מתנות כל שאינו מודה בהן אין נותנין לו מתנה, לא היה קשה כלום. הרי שלא רק מי שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, אלא אף מי שאינו מודה במתנות. וראה בכסף־משנה ובמעשה־רוקח. 6) כלומר, אין נותנים לו לעבוד עבודה. ומקור הדבר, מהברייתא הנ"ל, שהקשו ממנה על רב חסדא. 7) כרב חסדא הנ"ל.

23 **ב. וְכָל הָאוֹכֵל מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה[8] - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר**
24 **קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל כָּךְ וָכָךְ.**

8) כמו תרומה וחלה שהן קודש (פ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ולהלן הלכה ו). אבל לא ראשית הגז וכיוצא בה, שאינם קרויים קודש (להלן הלכות ו־ז), שאכילתן מצוה, ראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכה כב, ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ואילך.

25 **ג. שְׁמֹנֶה[9] מַתָּנוֹת מֵהֶם[10] - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָן**
26 **הַכֹּהֲנִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ[11] לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעֲזָרָה[12].**
27 **וְחָמֵשׁ[13] מַתָּנוֹת - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם**

1 לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעִיר[14]. וְחָמֵשׁ[15] מַתָּנוֹת - אֵין זוֹכִין
2 בָּהֶן[16] מִן הַתּוֹרָה[17] אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.
3 וְחָמֵשׁ[18] מַתָּנוֹת - זוֹכִין בָּהֶן בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה
4 לָאָרֶץ. וּמַתָּנָה אַחַת[19] - זוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

9) בתוספתא שם, חלקו את המתנות באופן אחר, וכתבו רבינו להלן בהלכה יב. 10) מכ"ד המתנות הנ"ל. 11) ולא בכל העיר. 12) עזרת ישראל ולא עזרת נשים. וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, שלכתחילה אין לאכול בהיכל. 13) ראה להלן בהלכה ה. 14) והחלונות ועובי החומה - כלפנים (הלכות מעשה הקרבנות שם סוף הלכה ה). 15) ראה להלן הלכה ו. 16) הכהנים. 17) דקדק לכתוב "מן התורה", משום תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהן מחמש המתנות הנ"ל (להלן שם), ונוהגות מדרבנן אף בחוצה לארץ, ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכות ד-ו. 18) ראה להלן הלכה ז. 19) ראה להלן הלכה ח.

5 ד. מָה הֵן הַשְּׁמֻנָּה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ?
6 בְּשַׂר הַחַטָּאת, אֶחָד חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד חַטַּאת
7 הַבְּהֵמָה[20]; וּבְשַׂר הָאָשָׁם, בֵּין תָּלוּי בֵּין וַדַּאי[21];
8 וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר[22]; וּמוֹתַר הָעֹמֶר[23]; וּשְׁיָרֵי
9 מִנְחוֹת[24] יִשְׂרָאֵל[25]; וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[26]; וְלֶחֶם
10 הַפָּנִים[27]; וְלֹג שֶׁמֶן[28] שֶׁל מְצֹרָע. אֵלּוּ אֵינָן
11 נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.

20) כן הוא בתוספתא שם, ובספרי לפרשת קרח (לבמדבר יח, כ). אבל להלן בהלכה יג מנאן בשתים. 21) כנ"ל. 22) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, ובפ"י שם סוף הלכה ג. 23) כלומר, הנשאר לאחר הקמיצה וההקטרה, וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב. 24) הנשאר אחר הקמיצה וההקטרה, כנ"ל. 25) אבל מנחת כהנים אינה נקמצת, אלא נשרפת כולה (פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט). 26) ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הי"א. 27) שם פ"ד הלכה ט. 28) ראה בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.

12 ה. וּמָה הֵן הַחָמֵשׁ שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם?
13 חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים[29]; וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה;
14 וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר[30]; וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה[31];
15 וְהַבִּכּוּרִים[32]. אֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם.

29) ראה בפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ד-ה. 30) הלכות מעשה הקרבנות שם. 31) ראה בפ"א מהלכות בכורות הלכה ב. 32) להלן פ"ג הלכה ג.

16 ו. וּמָה הֵן הַחָמֵשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? הַתְּרוּמָה,
17 וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה[33]. וּשְׁלָשְׁתָּן קֹדֶשׁ[34].
18 וְרֵאשִׁית הַגֵּז[35], וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה[36]. וּשְׁנֵיהֶן חֻלִּין[37].
19 אֵלּוּ אֵינָן זוֹכִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ
20 יִשְׂרָאֵל[38]. וְאֵין אוֹכְלִין תְּרוּמוֹת וְחַלּוֹת שֶׁל אֶרֶץ
21 יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[39].

33) שנקראת תרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. 34) ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ופט"ו שם הלכה כ. 35) להלן פ"י הלכה א. 36) ראה בפ"ד מהלכות ערכין, הלכות א-ב, יט. 37) שדה אחוזה חולין הוא, שהרי הכהנים פודין אותו (שם הלכה יט). ולענין ראשית הגז, ראה להלן פ"י הלכה יז. 38) ראה למעלה בהלכה ג. 39) ולא בחוצה-לארץ, שכשיצאו לשם - נטמאו מיד (פ"ב מהלכות תרומות הלכה יז).

22 ז. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַכֹּהֲנִים בְּכָל
23 מָקוֹם[40]? הַמַּתָּנוֹת[41], וּפִדְיוֹן הַבֵּן[42], וּפֶטֶר חֲמוֹר[43],
24 וְגֵזֶל הַגֵּר[44], וְהַחֲרָמִים[45]. וַחֲמִשְׁתָּן חֵלִּין לְכָל דָּבָר[46].

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי פשט משמע, שגדר פדיון פטר חמור הוא שפודין את החמור מן הכהן, היינו שפטר חמור שייך לכהן מיד כשנולד, כדמוכח מפשטות הכתובים בפרשת קורח "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך.." אלא שאח"כ ממעט הכתוב פטר אדם ופטר בהמה שהם עצמם אינם ניתנים לכהן אלא רק פדיונם. ונמצא שגדר פטר חמור הוא פדיית החמור מיד הכהן ששייך לו מיד כשנולד, וכ"כ במהרי"ט אלגאזי. אבל בצפע"נ הל' כלאיים (יט, ד) כתב : "דמצות מתנות כהונה לא חל רק לאחר פדיון".

ואולי זהו דיוק לשון הרמב"ם כאן "החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום כו' ופדיון הבן ופטר חמור" ולא נקט "פדיון פטר חמור", כי גדר מתנות כהונה הוא שחל על פטר חמור עצמו (אלא שחייבים לפדות אותו מיד הכהן).

(על־פי לקו"ש חלק ל"ו עמוד 63 והערה 39 ושו"ת ג)

40) בין בארץ בין בחוץ-לארץ. 41) זרוע לחיים וקיבה שנותן כל זובח בהמה טהורה. והן הנקראות בכל מקום מתנות (להלן פ"ט הלכה א). 42) להלן פי"א. ומצות פדיון הבן נוהגת אף בחוץ-לארץ (להלן פי"ב הלכה א). 43) להלן שם. 44) ראה בפ"ח מהלכות גזילה, מההלכה ה ואילך. 45) כלומר, חרמי כהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין, מהלכה ד ואילך. 46) ראה להלן פ"ט הלכה כ, ובהלכות גזילה שם ראש הלכה ח, ובהלכות ערכין שם הלכה ה.

25 ח. וְהַמַּתָּנָה שֶׁזּוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ[47] הוּא עוֹרוֹת
26 הָעוֹלוֹת[48]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים
27 - כֻּלָּן לַכֹּהֲנִים[49].

47) כלומר, שאין הישראל נותן לכהן, אלא נוטלין חלקם מן המקדש. 48) שהן קדשי קדשים. 49) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יט.

28 ט. הַשְּׁמֻנָּה מַתָּנוֹת[50] שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ -
29 כֻּלָּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵן, וְאֵינָן נֶאֱכָלִים אֶלָּא לְזִכְרֵי
30 כְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[51]. וּבָהֶן נֶאֱמַר: כָּל זָכָר
31 בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתוֹ[52] וְגוֹמֵר.

יא. הֵבֵיאוּ לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁנִּתָּנִין לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים - חָמֵשׁ מַתָּנוֹת: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[66], וְחַלָּה[67], וּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה[68], וְרֵאשִׁית הַגֵּז[69]. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁרֵאשִׁית הַגֵּז נִתֶּנֶת לְכֹהֲנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ; מָה רֵאשִׁית דָּגָן נִתֶּנֶת לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים[70], אַף רֵאשִׁית הַגֵּז[71].

66) ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. 67) היא כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. 68) להלן פ"ט הלכה כ. 69) להלן פ"י הלכה יז. 70) כנ"ל בהלכות תרומות שם. 71) ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין, ניתנת לכהנת אף־על־פי שהיא נשואה לישראל, ואילו תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה־למלך.

יב. מָנוּ חֲכָמִים[72] מַתָּנוֹת אֵלּוּ עַל דֶּרֶךְ אַחֶרֶת וְאָמְרוּ: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֵנָה נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן, וְאֵלּוּ הֵן: עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ[73], אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין[74].

72) בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. 73) כלומר, שאין נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. 74) מחוץ לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

יג. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ: חַטָּאת בְּהֵמָה, וְחַטַּאת הָעוֹף[75], אָשָׁם, וְאָשָׁם תָּלוּי[76], זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, שִׂירֵי מִנָּחוֹת, וּמוֹתַר הָעֹמֶר.

75) כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי החטאות כאחת. 76) כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן רבינו כאחת.

יד. אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם: הַבְּכוֹר, וְהַבִּכּוּרִים, וּמוּרָם[77] מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים[78].

77) ראה להלן הלכה טו. 78) אף שכהנים זוכין בעורות מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים (רדב"ז למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

טו. עֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְהַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, שְׂדֵה חֲרָמִים, וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, וְגֵזֶל הַגֵּר. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, חָשַׁב כָּל הַמּוּרָם מִקָּדָשִׁים קַלִּים מַתָּנָה אַחַת. וְהֵן: חָזֶה וָשׁוֹק הַמּוּרָם מִכָּל זֶבַח שְׁלָמִים, עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהֶם[79] [אִם הָיָה[80] תּוֹדָה, עִם הַזְּרוֹעַ הַמּוּרֶמֶת מֵאֵיל נָזִיר עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהּ][81] עִם חָזֶה וָשׁוֹק[82]. הוֹאִיל[83] וּשְׁלָשְׁתָּן[84] שְׁלָמִים הֵן, חָשׁוּב הַמּוּרָם מֵהֶם[85] מַתָּנָה אַחַת.

79) כלומר, עם החזה והשוק. 80) זבח השלמים. ופיסקא זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים. 81) עם הזרוע. 82) המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר. 83) כן הוא בחולין שם: "כיון דדמיין להדדי, חשיב להו כחדא". 84) שלמים, תודה ואיל נזיר. 85) משלמים, ותודה, ואיל נזיר.

טז. כָּל הַמַּתָּנוֹת שֶׁהֵן תְּלוּיוֹת בְּקָרְבָּנוֹת - תִּתְבָּאֵר כָּל אַחַת וְאַחַת בִּמְקוֹמָהּ בְּהִלְכוֹת קָרְבָּנוֹת[86]. וְכֵן גֵּזֶל הַגֵּר יִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[87]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְדִין הַחֲרָמִים בְּהִלְכוֹת עֲרָכִין, וְדִין תְּרוּמָה

50) הנ"ל בהלכה ד. 51) ראה הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ג. פ"ט ה"א, פ"י ה"ג, ופי"ב ה"ג. 52) צ"ל: אותה.

53) הנ"ל בהלכה ה. 54) ראה בפ"י שם הלכות ד־ה. 55) פסוק זה נאמר בחזה ושוק של שלמים (שם הלכה ד). ובמורם מתודה ואיל נזיר נאמר (במדבר יח, יט) "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך" (שם הלכה ד). ובבכור נאמר (שם, יז־יח) "אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין" (שם הלכה ה). ובביכורים נאמר (שם, יג) "ביכורי כל אשר בארצם וגו' כל טהור בביתך יאכלנו" ו"כל טהור" לרבות אשתו, ראה מנחות פד: 56) כמפורש להלן פ"ג הלכה א, וכן הוא במשנה סוף ביכורים: "נותנין אותם לאנשי משמר, והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש", והם נותנים אותם גם לנשים. וראה בחזון־איש. 57) שאינו ניתן לאנשי משמר (פ"א מהלכות בכורות הלכה טו). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד משנה ט. 58) ולכן נותנים את הבכור לזכרי כהונה בלבד, והללו אם ירצו יתנוהו לכהנות לאכלו (רדב"ז). 59) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יט־כ. 60) ירושלמי חלה פ"ד הלכה ד. וראה בפ"ד מהלכות ערכין הלכה כד. 61) ירושלמי שם, והלכות ערכין שם. 62) ראה בפ"ב מהלכות גזילה הלכה ה. 63) במקומות הנ"ל. 64) ובחולין קלב. "אמר ליה רבי: מטונך, אהרן ובניו כתובין בפרשה (ולכן רק מנחת כהן קרבה כולה, אבל מנחת כהנת נאכלת)". וכדעת רבינו כן דעת הרא"ש והרשב"א (משנה־למלך), אבל התוספות בפסחים מט: ד"ה אמר ובעוד מקומות, חולקים וסוברים שפדיום הבן ניתן אף לכהנות. 65) כן הוא בבכורות ד. שבכור בהמה טמאה הוקשה לבכור אדם.

66) ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. 67) היא כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. 68) להלן פ"ט הלכה כ. 69) להלן פ"י הלכה יז. 70) כנ"ל בהלכות תרומות שם. 71) ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין, ניתנת לכהנת אף־על־פי שהיא נשואה לישראל, ואילו תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה־למלך.

72) בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. 73) כלומר, שאין נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. 74) מחוץ לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

75) כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי החטאות כאחת. 76) כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן רבינו כאחת.

77) ראה להלן הלכה טו. 78) אף שכהנים זוכין בעורות מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים (רדב"ז למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

79) כלומר, עם החזה והשוק. 80) זבח השלמים. ופיסקא זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים. 81) עם הזרוע. 82) המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר. 83) כן הוא בחולין שם: "כיון דדמיין להדדי, חשיב להו כחדא". 84) שלמים, תודה ואיל נזיר. 85) משלמים, ותודה, ואיל נזיר.

1 **וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. וּבַהֲלָכוֹת אֵלּוּ**
2 **אֲבָאר מִשְּׁפְּטֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁאֵין תְּלוּיִין בְּקַרְקָעוֹת, וְהֵן:**
3 **הַבִּכּוּרִים, וְהַחַלָּה[88], וְהַמַּתָּנוֹת[89], וְרֵאשִׁית הַגֵּז[90],**
4 **וּפִדְיוֹן הַבֵּן[91], וּפֶטֶר חֲמוֹר[92].**

86) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ג-ה. 87) פרק ח הלכה ה ואילך. 88) להלן פרק ה ואילך. 89) להלן פרק ט. 90) להלן פרק י. 91) להלן פרק יא. 92) להלן פרק יב.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להביא ביכורים למקדש, והיכן נוהגין. אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינין. ואם מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין מן הישן על החדש או להיפך. הגדל בעציץ נקוב והנוטע אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע. המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הביכורים אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש ביכוריו והוסיף עליהן. וכיצד מפרישין הביכורים אם נטמאו הפירות כולם. ואם הפריש ביכוריו ונמוחו או נבוזו. המפריש ביכוריו להעלותן בידו לירושלים.

5 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵינָם**
6 **נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[2] וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[3];**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ[4] תָּבִיא בֵּית יְיָ**
8 **אֱלֹהֶיךָ[5]. וּמְבִיאִין[6] בִּכּוּרִים שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[7] מֵעָרֵי סִיחוֹן**
9 **וָעוֹג[8] וּמִסּוּרְיָא[9]; שֶׁהַקּוֹנֶה[10] בְּסוּרְיָא - כְּקוֹנֶה**
10 **בִּירוּשָׁלַיִם[11]. [אֲבָל[12] עַמּוֹן וּמוֹאָב[13] וּבָבֶל][14], אַף עַל**
11 **פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין בִּתְרוּמָה וּבְמַעַשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[15] - אֵין**
12 **מְבִיאִין[16] מֵהֶן בִּכּוּרִים[17]. וְאִם הֵבִיא בִּכּוּרִים מִחוּץ**
13 **לָאָרֶץ - אֵינָן בִּכּוּרִים[18].**

2) שקלים פ"ח מ"ח, ותוספתא שם פ"ג, ו'ספרי' פרשת כי־תבוא (דברים כו, ד). 3) כלים פ"א מ"ו, וחולין קלו, א. 4) משמע, המיוחדת לך ולא לגוי. יצאה חוצה־לארץ שהיא גם לגוי (ראה ברש"י חולין שם, ד"ה ארצך). ושם למדו כן ממה שנאמר (שם, ב) "אשר תביא מארצך". וכן הביא רבינו בפירוש המשנה לכלים שם. 5) כן הוא בתוספתא שם. אבל ב'ספרי' שם למדו כן ממה שנאמר (שם): "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - "כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים". וראה למעלה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. 6) לכתחילה בתורת חובה. 7) דברי סופרים. 8) שלא היו של עמון ומואב, וכבשון גם עולי מצרים וגם עולי בבל ('תוספות' יבמות טז. ד"ה עמון). ומה שאמרו בביכורים פ"א מ"י: "מביאין וקורין וכו' מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש" - סובר רבינו שלא חייבו חכמים אלא מדרבנן. וכן נראה ב'ספרי' (כסף־משנה ו'מלאכת שלמה' בשם מהרי"ק, וראה בספר "זמנים" עמוד נב). אבל מפירוש המשנה שם, נראה שחייבים מן התורה. וב'ספר המצוות' (עשה קכה) וכן ב'חינוך' (מצוה צא), נראה מפורש שערי סיחון ועוג וסוריא חייבין מן התורה, וראה בהערות ל'ספר המצוות' שם (הוצאת מוסד הרב קוק), ובהערות משנה־למלך על ה'חינוך' שם. 9) חלה פ"ד סוף מ"יא, וראה בפירוש המשנה שם, וב'חזון איש'. 10) שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ד וט"ו. 11) וכל זה מדבריהם, כנ"ל. 12) המלים המוקפות אינן בדפוס רומי. 13) שטהרו בסיחון (ראה בפירוש המשנה לידים פ"ד מ"ג) ולא כבשוה עולי בבל, ראה ב'תוספות' יבמות שם. ובנוסחא אחרת נוסף: "ומצרים" ('מעשה רוקח'). 14) בתוספתא לא נזכרה "בבל", וכתבה רבנו מדעתו, שלעולם דינה שוה לדין עמון ומואב. 15) הל' תרומות שם ה"א. ושנער שכתב רבינו שם, היא בבל. 16) תוספתא ביכורים פ"א ה"ז. 17) [שהרי גם ביכורים טהורים אינם נאכלים אלא בירושלים, אחרי ההנחה בעזרה (להלן פ"ג ה"ג־ד), וביכורים אלה טמאים מחמת ארץ העמים, ואסורים באכילה גם בירושלים, ולפיכך לא חייבו חכמים להפריש ביכורים בחוצה לארץ, ורק תרומה וחלה שאין צורך להביאן לירושלים והן נאכלות במקומן - חייבו חכמים להפריש, שהרי בחוצה־לארץ הן נאכלות, אף־על־פי שהן טמאות בטומאת ארץ העמים, ראה פ"ז מהל' תרומות ה"ח, ולהלן פ"ה ה"י. וסוריא שלא גזרו טומאה אלא על גושה ולא על אוירה (גיטין ח:), יתכן שהביכורים שבה אינם טמאים, ולפיכך מביאים ממנה ביכורים, כנ"ל. ואף־על־פי שתרומה אין מביאים אפילו מסוריא (פ"ב מהל' תרומות הי"ז), אין זה אלא משום גזירה, שמא ירדפו הכהנים אחריה וייצאו לחוצה לארץ. אבל ביכורים, שהחיוב על הבעלים להביא, אין חשש זה, ראה ב'ירושלמי' סוף פ"ו דשביעית]. 18) [כמבואר למעלה, שלא תיקנו חכמים ביכורים לשריפה].

14 **ב. אֵין[19] מְבִיאִין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין**
15 **הָאֲמוּרִים[20] בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ, וְהֵם: הַחִטִּים[21],**
16 **וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהָעֲנָבִים, וְהַתְּאֵנִים, וְהָרִמּוֹנִים,**
17 **וְהַזֵּיתִים, וְהַתְּמָרִים[22]. וְאִם הֵבִיא[23] חוּץ מִשִּׁבְעַת**
18 **הַמִּינִין - לֹא נִתְקַדֵּשׁוּ.**

19) ביכורים פ"א מ"ג ומ"י. 20) בדברים ח, ח. וטעמו של דבר, אמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ג), "מראשית כל פרי האדמה, מראשית, ולא כל ראשית וכו', אף "ארץ", שנאמר כאן, בשבעת המינים הכתוב מדבר". 21) וכוסמין אף־על־פי שהן מין חיטים, אינן בכלל שבעת המינים ('פני יהושע' בפסחים לו, ב - הגרע"א בשמו). [וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ד: "וכוסמין אינן ממין שבעה"]. 22) בפסוק שם נאמר: "ודבש". וב'ירושלמי' שם: "ודבש, אלו התמרים. יכול דבש ממש וכו', אלא אלו התמרים". וראה להלן ה"ד, ובפירוש המשנה שם למשנה ג, וצ"ע. 23) 'ירושלמי' שם: "פשיטא הדא מילתא (= פשוט הוא דבר זה), הפריש ביכורים חוץ משבעת המינים, לא קדשו".

19 **ג. אֵין מְבִיאִין[24] לֹא מִתְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים[25], וְלֹא**
20 **מִפֵּרוֹת שֶׁבָּעֲמָקִים, וְלֹא מִזֵּיתֵי שֶׁמֶן שֶׁאֵינָן מִן**

הַמֻּבְחָר[26]; אֶלָּא[27] מִתְּמָרִים שֶׁבָּעֲמָקִים וּמִפֵּרוֹת שֶׁבֶּהָרִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמֻּבְחָר. [וְאִם הֵבִיא[28] שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר], כְּגוֹן תְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וּתְאֵנִים סוּרוֹת וּמְרֻקָּבוֹת[29], וַעֲנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמְעֻשָּׁנוֹת[30] - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ[31].

24) שם, מ"ג. 25) שגדלים בהרים. 26) ב'ירושלמי' שם: זית שמן (הנזכר בכתוב), זה אגורי וכו'. ולמה נקרא שמו אגורי, שהוא אוגר שמנו לתוכו, וכל הזיתים מאבדין שמנן. וכל אלו פטורין מביכורים. וראה במשנה־למלך. 27) שם, מ"י. 28) המוקף אינו בדפוס רומי, ונוסף בדפוסים אחרים, וכן צריך להיות (משנה־למלך). וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר. וב'ירושלמי' שם: "בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', רבי יוחנן אמר לא קדשו, ורבי שמעון בן לקיש אמר קדשו". והלכה כרבי יוחנן, ולמד כן (מנחות פד:) "ממה שנאמר "מארצך" - ולא כל ארצך". וכן אמר עולא שם. 29) [ב'ירושלמי' שם: "תאנים סוכות מנוקבות", וזה מתפרש על פי המשנה בשביעית (פ"ב מ"ה, והובאה להלן פ"א מהל' שמיטה ה"ה) "סכין את הפגין ומנקבים אותם". ופירש רבינו שם: "סכין, מושחין בשמן למהר בישולן. ומנקבין, עושין בתאנים נקבים, וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד שימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם". ובדפוס רומי "ותאנים סוכות ומנוקבות", וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר, וצ"ל כב'ירושלמי' הנ"ל]. 30) 'ירושלמי' שם. ואף זה מתפרש על־פי המשנה (שם, מ"ב) "מאבקין, מעשנין" (והובא להלן שם). ו"מאבקין" היינו שמפזרים עליהם האבק, ו"מעשנין" היינו שעושים תחתיהם עשן להרוג התולעים (פירוש המשנה, שם). 31) ב'ירושלמי' ובבבלי מס' מנחות שם אמרו כן בתמרים שבהרים, ומזה למד רבינו לתאנים סורות (כסף־משנה).

ד. אֵין[32] מְבִיאִין בְּכּוּרִים מַשְׁקִין[33], חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: פְּרִי[34] הָאֲדָמָה - [וְלֹא מַשְׁקֶה][35]. וְאִם הֵבִיא[36] מַשְׁקִין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.

32) תרומות פי"א מ"ג. וכדעת הבבלי חולין קכ, ב. ולא כדעת ה'ירושלמי' (תרומות שם ה"ג). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד מי"א. 33) כלומר, מפריש פירות ביכורים וסוחטם, ומביא המשקה. 34) בחולין שם: "דתני רבי יוסף "פרי", פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן, מנין (כלומר, מנין שמשקין היוצאים מזיתים וענבים מביאים אותם ביכורים), תלמוד לומר: תביא (= אשר תביא מארצך. והיה לו לכתוב: אשר מארצך - רש"י)". 35) בדפוס רומי, ליתא תיבות אלו. 36) בחלה שם: "יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו". ואף שרבינו פסק כמשנת תרומות הנ"ל, שמביאין יין ושמן - למד רבינו מכאן ששאר משקין אין מקבלין אותם (כסף־משנה).

ה. הַקְּרוֹבִים[37] לִירוּשָׁלַיִם מְבִיאִין תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַחִים[38], וְהָרְחוֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן[39] גְּרוֹגָרוֹת[40] וְצִמּוּקִין[41].

37) ביכורים פ"ג מ"ג. 38) שהם יפים מן הגרוגרות והצימוקים. 39) את התאנים והענבים. 40) תאנים יבשות. 41) ענבים מיובשים שהם מתקיימים יותר בדרך הרחוקה. ונראה מדברי רבינו שאם הביאו הקרובים גרוגרות וצימוקים, שמקבלים מהם - שהרי הרחוקים מביאים אותם לכתחילה.

ו. אֵין[42] מְבִיאִין בְּכּוּרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחַג הַקָּצִיר[43] בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ[44]. וְאִם הֵבִיא[45] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא[46] יַנִּיחֵם שָׁם[47] עַד שֶׁתָּבוֹא עֲצֶרֶת וְיִקְרָא עֲלֵיהֶן[48]. וְכֵן[49] אֵין מְבִיאִין בְּכּוּרִים אַחַר חֲנֻכָּה[50], שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁבִּכְּרוּ אַחַר חֲנֻכָּה הֵן חֲשׁוּבִין מִשָּׁנָה הַבָּאָה[51], וְיַנִּיחֵם[52] עַד[53] אַחַר עֲצֶרֶת.

42) ביכורים פ"א מ"ג, וחלה פ"ד מ"י. 43) הוא חג השבועות, שנאמר (שמות לד, כב) "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים". 44) הן שתי הלחם הקרבים בו ביום (ויקרא כג, יז) וגו': "אשר תזרע בשדה". כלומר, שתי הלחם הם ביכורי מעשיך, והם קודמין לביכורים אשר תזרע בשדה, וראה להלן. 45) ביכורים וחלה שם: "אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם". 46) תוספתא ביכורים פ"א ה"א (כסף־משנה). 47) כלומר, בעזרה, שכיון שכבר הביאם - יצא ידי חובתו (מנחות סח:, ופ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ז). 48) וקודם לכן אינו קורא עליהן, אף־על־פי שבדיעבד יצא (ראה למעלה) - חששו שמא יקבעו הדבר לחובה להביא ביכורים קודם לעצרת ('ירושלמי' סוף חלה). 49) בביכורים שם מ"ו: "מעצרת ועד החג (= חג הסוכות), מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא". משמע שמחנוכה ואילך - אינו מביא (כסף־משנה). 50) ואילו אלו שביכרו לפני חנוכה, והיו ראויים להבא, נדחו לגמרי, ולא יביאם כלל, וכן אמרו ב'ירושלמי' שם: "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר עליהן חנוכה, ירקבו (כן היא הגירסא המדוייקת. והכוונה, שנתקדשו כיון שהפרישם קודם חנוכה בזמן שהיו ראויים להבאה, אלא שאסרו להביאם). לאחר חנוכה (כלומר הפרישם אחר החנוכה, אף־על־פי שביכרו קודם חנוכה) לא קדשו". וטעמו של דבר, שקבעו חכמים את הזמן שבין חג השבועות לחנוכה להבאה, לפי שהזמן הזה הוא בכלל: "וחג הקציר", כיון שעדיין פירות מצויין בשדה, אבל לאחר חנוכה, ששוב אין הפירות מצויין בשדה, אין מביאין כלל. וראה ברע"ב שם. 51) לענין זה שאין להביאם עתה למקדש, והרי הם כפירות השנה שהקדימו לצמוח. אבל פשוט הוא שאין מביאין אותם כביכורים על פירות שחנטו לאחר טו בשבט, שזה הוא מן הישן על החדש, ראה להלן. 52) כנ"ל. והוא ב'ירושלמי' שם, וראה ב'מראה הפנים'. והראב"ד חולק וסובר שהפירות שביכרו לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל, כיון שהם פסולת בלבד, ודינם כדין תאנים סורות הנ"ל בה"ג. 53) בדפוס רומי, תיבה זו ליתא.

ז. אֵין[54] מְבִיאִין בְּכּוּרִים לֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ[55]. כֵּיצַד? לֹא יָבִיא מִפֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט עַל פֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ[56]. אֶחָד הַנָּטוּעַ[57] וְאֶחָד הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם.

54) ירושלמי' שם. 55) שנאמר במעשר (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו', היוצא השדה שנה שנה", שאין מעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (תרומות פ"א מ"ה), וביכורים הוקשו למעשר (יבמות עג:). 56) שזה הוא ישן על החדש, וכן להיפך ('ירושלמי' שם). וכל זה בפירות האילן שראש השנה שלהם בטו בשבט (פ"ה מהל' תרומות הי"א, ופ"א מהל' מעשר שני ה"ב), אבל תבואות וכיוצא בהן - ראש השנה שלהן באחד בתשרי (שם ושם). ועי' רדב"ז. 57) במנחות פד: "ואין לי אלא שתזרע, עלו מאליהן מנין, תלמוד לומר (שמות כג, טז) "בשדה" (כלומר, הצומח בשדה מאליו). ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבגג ושבחרובה וכו' תלמוד לומר (במדבר יח, יג) בכורי כל אשר בארצם". ורבינו הביא הפסוק "אשר בארצם" גם לגבי עולה מאליו, שהוא כולל הכל (רדב"ז).

1 **ח. וּפֵרוֹת[58] שֶׁל שֵׁתָּפִין[59] - חַיָּבִין בְּבִכּוּרִים; שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם [אֲשֶׁר יָבִיאוּ].**

58) בחולין קלו, א: "ביכורים, אף־על־גב דכתיב (דברים כו, ב) [מ]ארצך (בלשון יחיד) דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא: בכורי כל אשר בארצם (לשון רבים, לרבות שותפים)". 59) אפילו שותפות ישראל וגוי, לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל, להפקיעה מקדושתה (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"י, ולהלן הט"ו). ולכן לא מעטו בחולין שם, שותפות עם גוי, כדרך שמעטו שם לענין בכור ועוד דברים ('אור שמח', וכן כתב 'מעשה רוקח').

3 **ט. הַגָּדֵל[60] בְּעָצִיץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב[61], וְהַגָּדֵל**
4 **בִּסְפִינָה[62] - אֵינוֹ מֵבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עִקָּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **בְּאַרְצָם[63]. אֲבָל מֵבִיא[64] מִן הַגָּדֵל בְּגַג אוֹ בְּחָרְבָּה[65].**

60) ברייתא מנחות פה, א. 61) אף־על־פי שלדעת ריש לקיש, חילקו (שם פד:) בין נקוב לאינו נקוב, על פי סתירה שבין שתי ברייתות, שהאחת אומרת שבעציץ "מביא וקורא", והאחת אומרת "מביא ואינו קורא" - לפי הברייתא האחרונה (שם פה.), שעליה סמך רבי יוחנן, האומרת שבעציץ "אינו מביא כל עיקר", ובגג ובחורבה "מביא וקורא", ואינה מחלקת בעציץ גופו בין אינו נקוב, "שאינו מביא כל עיקר" לבין נקוב ש"מביא וקורא" - נראה מפורש, שאף בעציץ נקוב אינו מביא כל עיקר (ר"י קורקוס). וראה ב'קרית ספר' וב'מעשה רוקח'. 62) כל סוגי הספינה למיניה: של חרס ושל עץ, גוששת בארץ. ואף זה נלמד מהברייתא הנ"ל, שסתמה וכתבה "ושבספינה אינו מביא כל עיקר" ולא כסוגיית הגמרא (למעלה שם פד: לדעת ריש לקיש ע"פ הסתירה שבין שתי ברייתות) המחלקת בין ספינה של חרס, שמביא וקורא, לבין ספינה של עץ שמביא ואינו קורא. 63) בדפוס רומי: בארצכ' (= בארצכם), וראה ב'מעשה רוקח'. ונראה שצ"ל "מארצך", כמו שהוא במנחות שם לדעת רבי יוחנן: "מארצך, ולא כל ארצך", למעט שלא מן המובחר (ראה למעלה ה"ג), ואף הגדל בעציץ ובספינה אינו מן המובחר, ראה במנחות שם. 64) וקורא. כמפורש בברייתא שם. וראה להלן סוף הי"ג, ובפ"ד הי"ג. 65) אף כאן אין חילוק בין גג של מערה לגג של בית, ובין חורבה עבודה לחורבה שאינה עבודה, ולא כמו שחילקו שם בגמרא, שהרי הברייתא הנ"ל אינה מחלקת ביניהם (ר"י קורקוס).

6 **י. הַנּוֹטֵעַ[66] אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיכוֹ[67] לְתוֹךְ שְׂדֵה**
7 **חֲבֵרוֹ[68] אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[69], אוֹ שֶׁהָיָה נוֹטֵעַ בִּשְׂדֵה**
8 **חֲבֵרוֹ אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִבְרִיכוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אוֹ**
9 **שֶׁהָיָה עֹקְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיךְ קְצָתוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ**
10 **וְדֶרֶךְ הָרַבִּים אוֹ דֶּרֶךְ הַיָּחִיד מַפְסֶקֶת[70] בָּאֶמְצַע בֵּין**
11 **הָעִקָּר וְהַצַּד הַמֻּבְרָךְ - אֵינוֹ מֵבִיא בִּכּוּרִים לֹא מִמַּה[71]**
12 **שֶׁהוֹצִיא בִּרְשׁוּת זוֹ[72] וְלֹא מִן הַצַּד שֶׁבִּרְשׁוּת**
13 **הָאַחֵרוֹן[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ - עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל**
14 **הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ[74].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...שנאמר ביכורי אדמתך, עד שיהיו כל הגידולין מאדמתך".
ברוב המצוות התלויות בארץ, חלות החיוב תלוי בכיבוש הארץ ובחלוקתה, שהם הגורמים את חיוב המצוה. משא"כ לגבי ביכורים חלות החיוב תלוי בביאה לארץ בלבד, והתנאי "וירשתה וישבת בה" אינו גורם חלות החיוב אלא שהוא רק כהסרת "ארי דרביע עליה", כי קיום המצוה אפשרי רק כשיש לאדם שדה, כמו שאומר "הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'", היינו לאחר ירושה וישיבה שלו כשיש לו חלק מבורר בארץ, אבל חלות החיוב הוא מיד בביאה לארץ ואינו תלוי בירושה וישיבה.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 149)

66) ביכורים פ"א מ"א. 67) כלומר, הטמין יחור של אילן בתוך שדהו והוציאו ברשות הרבים. 68) שלא ברשות. וראה בהלכה הסמוכה. 69) שאינו רשאי לעשות כן. 70) שכשם שאינו רשאי לעשות כן באופן שדרך היחיד באמצע, כן אסור לעשות כן באופן שדרך הרבים מפסקת, שהרי אין עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' ה"א, וכן פסק רבינו בפי"ג מהל' נזקי ממון הכ"ג) ולא כרבי יהודה (במשנה שם) שאמר "כזה מביא", לפי שהוא סבר עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' שם). 71) שם. 72) כלומר, מן הפירות שיצאו מן העיקר. 73) כלומר, מן המובחר. 74) שם, מ"ב.

15 **יא. נָתַן[75] לוֹ חֲבֵרוֹ[76] רְשׁוּת לְהַבְרִיךְ[77] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,**
16 **אֲפִלּוּ לְשָׁעָה[78] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים[79]. וְאִם[80] הָיָה**
17 **הָאִילָן סָמוּךְ לְמֶצֶר חֲבֵרוֹ[81] אוֹ נוֹטֶה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ,**
18 **אַף עַל פִּי שֶׁחַיָּב לְהַרְחִיק[82] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנּוּ**
19 **וְקוֹרֵא; שֶׁעַל מְנָת כֵּן[83] הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ[84].**

75) 'ירושלמי' שם. 76) [אבל ברשות הרבים לא מועילה רשות, שלא אמרו (מגילה כו.) ששבעת טובי העיר (= נבחרי העיר) במעמד אנשי העיר יש להם רשות למכור בית הכנסת של רבים (שם) - אלא בכפרים, אבל בכרכים שאינו של הכפר אלא לכל ישראל - אין רשות לבני הכרך למכור

בית הכנסת (שם). וכדעת רבינו חננאל (הובא ברשב"א בבא־בתרא ס.) שבני רשות הרבים אינם רשאים למחול. ומה שאמרו (בבא־בתרא כג.) "אחולי אחיל בני רשות הרבים גביה", זה אינו לא ברי"ף ולא ברא"ש, וכן אינו בשני כתבי־יד שם (דק"ס שם). ולפי נוסחתנו יש לומר שמדובר בכפר ולא בכרך, כנ"ל. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה אחולי]. 77) כן הוא ב'ירושלמי' שם. [ונראה שנטילת רשות אינה מועילה אלא להברכה, אבל לא לנטיעה בתוך של חבירו. וכן דעת הראב"ד להלן בהי"ג]. 78) כלומר, לתקופה מסוימת. וכדעת רבי יונה שם. 79) אפילו מן הפירות שגדלו ברשות חבירו. שכיון שנתן לו רשות, הרי זה בכלל: "ביכורי אדמתך". ופשוט שהוא מביא וגם קורא, וכן מפורש ב'ירושלמי' שם (ועי' בר"י קורקוס בשם השגת הראב"ד כ"י). ורבינו סמך על מה שכתב להלן בפ"ד הי"ג: "ושאר המביאין חוץ מאלו - מביאין וקורין". וראה עוד להלן הי"ג (ר"י קורקוס). 80) בבא־בתרא כז, ב - בשם רבי יוחנן. 81) כלומר, בתוך ד' אמות. 82) כמפורש בפ"י מהל' שכנים ה"ח. וכסתם משנה שם כו, א. (וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה אומר, ושם כו: ד"ה גזלן) ושם כז, ב. 83) שיוכל להביא ביכורים ולקרוא עליהם, ולא יחשב כגזלן. 84) בפ"ה מהל' נזקי ממון ה"ג, מנה רבינו עשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחלק את הארץ, ולא מנה שם תקנה זו. ובבבא־קמא פב, א - הקשו מדוע לא נמנה תנאי זה בכלל התנאים, ותירצו שמחלוקת היא בדבר. ואם כן, דברי רבינו צריכים־עיון (משנה־למלך). וב'אור שמח' (בבא־קמא שם) יישב על נכון: הרי עשרה תנאים אלו נוהגים גם בחוצה־לארץ (שם ה"ה), ואילו תקנה זו אינה אלא משום מצות ביכורים, ואינה אלא בארץ ישראל.

יב. הָאַרִיסִין וְהַחֲכִירִין[85], וּבַעֲלֵי זְרוֹעַ[86] שֶׁאוֹנְסִין אֶת הַבְּעָלִים וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְצוֹתָם בְּפָחוֹת[87], וְהַגַּזְלָנִין[88] - אֵינָן מְבִיאִין בִּכּוּרִים, וַאֲפִלּוּ[89] נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[90]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ[91].

85) ביכורים פ"ב מ"ב (ודלא כרבי יהודה, שם מי"א). האריסים הם העובדים בשדה אחרים תמורת מחצה או שליש או רביע מן התבואה. והחכירין הם החוכרים השדה תמורת סכום קצוב של תבואה. וראה בפ"ו מהל' מעשר הי"ג. ובפירוש המשנה שם פירש להיפך, וצ"ע. 86) במשנה: והסיקריקון. 87) ולא אמרו שמי שאנסוהו עד שמכר שדהו, ממכרו ממכר, אלא כשלקח דמי המקח, ולא פחות. וראה בפ"י מהל' מכירה ה"א. 88) שגוזלים ואינם נותנים כסף כלל. 89) 'ירושלמי' שם. 90) ש"הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת, ואפילו וכו' ונתייאשו הבעלים" (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). 91) וכל אלו, אין הקרקע שלהם (משנה, שם).

יג. הַקּוֹנֶה[92] אִילָן בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מֵבִיא, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[93]. שִׁלְשָׁה[94] - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[95]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא אִילָנוֹת בִּלְבַד[96], הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁקָּנָה קַרְקַע[97]. קָנָה[98] אִילָן אֶחָד וְקַרְקָעוֹ[99] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא[100].

92) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו'ירושלמי' שם ה"ו. 93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות - הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חבירו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". 94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חבירו. 95) שם פ"א מי"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א־ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח שסביב האילנות. 96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). 97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. 98) משנה, שם. 99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. 100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע (ר"י קורקוס וכסף־משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד הי"ג, וראה למעלה הערה עח.

יד. הַלּוֹקֵחַ[101] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[102] וְלָקַח הַקַּרְקַע[103] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים[104], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ[105] קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ. מָכַר לוֹ[106] פֵּרוֹת חוּץ מִן הַקַּרְקַע[107], אֲפִלּוּ מְחֻבָּרִים[108] - מוֹכֵר אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ פֵּרוֹת; וְלוֹקֵחַ אֵינוֹ מֵבִיא[109], שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ קַרְקַע. חָזַר הַמּוֹכֵר וְלָקַח הַפֵּרוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ[110].

101) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ח: "רבי בון בר כהנא, בעי קומי רבי אילא, מכר לו שדה בקמתה (המחוברת לקרקע) מהו שיביא ממנה ביכורים, אמר ליה למה לאו. עד כדון לחה, אפילו יבישה (בתמיה), אמר ליה, אפילו יבישה, אפילו קצורה (כלומר, שתבואתה תלושה), מעתה אפילו חיטים, כך אנו אומרים הלוקח מן השוק מביא ביכורים". כלומר: קנה פירות מן השוק, ושוב קנה גם הקרקע - הרי זה מביא ביכורים (ר"י קורקוס ורדב"ז). 102) כלומר, אפילו תלושין. 103) אפילו אחר שלקח הפירות, ראה למעלה. 104) וקורא. ראה למעלה הערה עח. 105) בשעת הבאת הביכורים. 106) 'ירושלמי' שם: "מכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא שאין לו פירות וכו' הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו, מביא". 107) כי דין הוא שהקונה פירות, לא קנה קרקע. קל־וחומר מקונה אילן שלא קנה קרקע (למעלה הי"ג). 108) החידוש בזה הוא לגבי הלוקח, שאף־על־פי שהפירות מחוברים, אינו מביא. 109) בבא זו של לוקח, אינה ב'ירושלמי' שם, ומקורה בבבלי בבא־בתרא פא, א - שאמרו שם שהלוקח פירות מן השוק, אינו מביא ביכורים. 110) ולא כתב כאן אם חזר הלוקח ולקח הקרקע מה דינו, שכבר כתב כן למעלה בתחילת ההלכה.

טו. הַמּוֹכֵר[111] שָׂדֵהוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִמֶּנּוּ[112] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים מִן הַתּוֹרָה[113]; שֶׁאֵינָהּ נִפְקַעַת מִן הַמִּצְוָה בְּקִנְיַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[114], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[115].

111) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו'ירושלמי' שם ה"ו. 93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות - הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חבירו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". 94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חבירו. 95) שם פ"א מי"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א־ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח שסביב האילנות. 96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). 97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. 98) משנה, שם. 99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. 100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע (ר"י קורקוס וכסף־משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד הי"ג, וראה למעלה הערה עח.

111) משנה, גיטין מז, א. וגרס שם: "המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו ישראל, הלוקח מביא ממנו ביכורים". וכן הוא במשניות שם. 112) כלומר, חזר וקנה ממנו את השדה, וכן כתב בפ"א מהל' תרומות ה"י. [שאם לא קנה השדה - אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. ראה בהלכה הקודמת]. 113) במשנה שם: "מפני תיקון העולם". אבל בגמרא (שם:) ביארו, שבאמת הוא חייב מן התורה, אלא ששתי תקנות היו: מתחילה תיקנו שלא יביא בכורים (אף־על־פי שמן התורה חייב הוא, לפי שאין קנין לגוי), ואחר־כך חזרו ותיקנו שיביא. 114) שאם יש לו קנין בארץ ישראל – אף־על־פי שחזר וקנה ממנו, הרי זה ככיבוש יחיד (הל' תרומות שם). 115) שם. וכתב ר"י קורקוס שאפשר שכשם שבתרומות ומעשרות, אם נתמרח ביד גוי, פטור מתרומות ומעשרות (שם הי"א), כמו כן לענין ביכורים, אם ביכרו ביד גוי - פטורים מביכורים. והראב"ד כתב: "אע"פ שביכרו ברשות גוי". [וכוונתו לחייב מדרבנן. והוא הולך לשיטתו, שגם במעשרות חייב מדרבנן, אם מרחו הגוי, ראה פי"א מהל' מעשר הט"ו בהשגת הראב"ד].

1 **טז. אֲשֵׁרָה[116] שֶׁבִּטְלָהּ[117] - אֵין מְבִיאִין מִמֶּנָּה**
2 **בִּכּוּרִים[118]; שֶׁהַבִּכּוּרִים כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הֵן[119].**

116) ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב. 117) מדובר באשירה של גוי שביטלה (ראה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח, י־יא) וחזר ישראל ולקחה ממנו (ראה בהלכה הקודמת), אבל אשירה של ישראל אינה בטילה עולמית (הלכות עבודה זרה, שם ה"ט). 118) אף־על־פי שחנטו הפירות אחר שנתבטלה, אין מביאין ממנה ביכורים, כשם שבנעבד אסור גם העובר (פ"ג מהל' איסורי מזבח הי"ב־יג). אולם, חפירות של השנה הבאה דומים לנתעברה אחר שנעבדה, שכשר הוולד לקרבן (שם הי"ג). ועי' רדב"ז. 119) ראה להלן פ"ג ה"א.

3 **יז. הַבִּכּוּרִים[120] אֵין לָהֶם שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל**
4 **מִדִּבְרֵיהֶם[121] צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְהָרוֹצֶה[122]**
5 **לַעֲשׂוֹת כָּל שֶׁדֵּהוּ בִּכּוּרִים - עוֹשֵׂהוּ[123].**

120) פאה פ"א מ"א. 121) אף־על־פי שבמשנה (שם פ"ב מ"ג) אמרו: "שהתרומה והמעשר וכו' ויש להם שיעור וכו' מה שאין בביכורים", והרי השיעור שבתרומה גדולה אינו אלא מדרבנן (פ"ג מהל' תרומות ה"א־ב), ואם כן, ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (וראה בפירוש המשניות וברע"ב שם) - פסק רבינו כברייתא ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג ה"א ('מלאכת שלמה' בפ"ב מ"ג). ועי' 'מאירי' חגיגה, הוצאת "מוריה" עמוד יא, ובהערת הרב ניסן זק"ש שם עמוד סא. 122) ביכורים פ"א מ"ד. 123) ב'ירושלמי' שם ה"ג: "דכתיב, וראשית כל בכורי כל" (אף אם הכל ביכורים).

6 **יח. הִפְרִישׁ[124] בִּכּוּרָיו וְחָזַר[125] וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן אוֹ**
7 **עִטָּרָן[126] - הֲרֵי הַתּוֹסֶפֶת כְּבִכּוּרִים[127]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
8 **אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[128]; אֲבָל אִם הֵבִיא**
9 **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוֹ מִסּוּרְיָא[129] - אֵינָהּ כְּבִכּוּרִים. וְאַף**
10 **עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּבִכּוּרִים, אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא**
11 **בְּטָהֳרָה[130]. וְאֵין[131] מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים בְּכָל**
12 **מָקוֹם[132] אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים.**

124) שם פ"ג מי"א. 125) כלומר, שנמלך להוסיף או לעטר. ופשוט הוא שאינו חייב לא להוסיף על הביכורים ולא לעטרם, ואין זה אלא הידור מצוה, וראה ב'תוספות אנשי שם' מ"י שם. 126) שם, מ"י: "תוספת הביכורים, מין במינו (שמוסיף מאותן פירות שמביא ביכורים). ועיטור הביכורים, מין בשאינו מינו (= משבעת המינים כדלהלן)". 127) במשנה, שם: "תוספת הביכורים מין במינו - נאכלת בטהרה - ופטורה מן הדמאי", אבל עיטור ביכורים: מין בשאינו מינו וחייב בדמאי, עיי"ש. וראה להלן בדין עיטור ביכורים לענין אכילה בטהרה. 128) משנה, שם. 129) שאין מביאים ביכורים מהם אלא מדבריהם (למעלה ה"א). 130) [שהרי לא מיעטו במשנה את ההבאה מחוצה־לארץ אלא מדין התוספת, ולא מדין העיטור (וראה להלן), ובמשנה שם נראה שהעיטור נאכל בטהרה כמו התוספת, שהרי לא מיעטוהו שם אלא מפטור דמאי (וראה ב'תוספות יום טוב' שם), ואם העיטור שבחוצה־לארץ לא נתמעט מאכילה בטהרה, קל־וחומר לתוספת שבחו"ל שלא נתמעטה. ומה שכתב הרדב"ז שלדעת רבינו מה שאמרו (מ"י) "תוספת הביכורים נאכלת בטהרה", היינו בחוצה־לארץ - תמוה שהרי בסיפא אמרו "פטורה מן הדמאי", ואילו בחוצה־לארץ לא גזרו כלל על הדמאי, כמפורש בפי"ג מהל' מעשר ה"ג. ועי' בר"י קורקוס]. 131) שם מ"ט, כרבי עקיבא. 132) כלומר, אפילו אם הביאם מסוריא. [שאין חילוק בין ארץ ישראל לבין סוריא אלא לענין התוספת, ולא לענין העיטור, ראה למעלה].

13 **יט. כֵּיצַד[133] מַפְרִישִׁין הַבִּכּוּרִים? יוֹרֵד[134] אָדָם לְתוֹךְ**
14 **שָׂדֵהוּ[135] וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה[136], אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים**
15 **שֶׁבִּכְּרוּ, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר - קוֹשְׁרָן בְּגֶמִי[137] וְאוֹמֵר: הֲרֵי**
16 **אֵלּוּ בִּכּוּרִים. וְהֵם נַעֲשִׂים בִּכּוּרִים בְּמִחֲבָּר[138] מִשֶּׁקָּרָא**
17 **לָהֶן שֵׁם[139], וְאַף עַל פִּי[140] שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּשְׁלוּ כָּל**
18 **צָרְכָּן. וּמִשֶּׁיִּגָּמְרוּ וְיִתְלַשֵּׁם מִן הַקַּרְקַע - אֵינוֹ צָרִיךְ[141]**
19 **לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם. לֹא הִפְרִישָׁן בְּמִחֲבָּר[142] וְלֹא**
20 **קָרָא לָהֶם שֵׁם[143] וּתְלָשָׁם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישָׁם אַחַר**
21 **שֶׁנִּתְלְשׁוּ[144]. וְאִם נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן - אֵינוֹ**
22 **מַפְרִישׁ[145] בִּכּוּרִים בְּטֻמְאָה, אֶלָּא מַפְרִישׁ[146] מִן**
23 **הַטָּהוֹר[147] עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה. וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת**
24 **אֲחֵרוֹת[148] לְהַפְרִישׁ מֵהֶן - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מַפְרִישׁ**
25 **בְּטֻמְאָה; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאִבּוּד[149]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי[150],**
26 **שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁנִּטְמְאוּ - אֵינוֹ מַסִּיק בָּהֶן הַתַּנּוּר[151]**
27 **כִּתְרוּמָה טְמֵאָה[152], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ[153].**

133) שם פ"ג מ"א. 134) כלומר, חייב להקדים ולקרוא לפירות שם, בעודם באילן. וראה ב'תוספות' בבבא־בתרא פא, א. וב'תוספות אנשי שם' למשנה שם. 135) כלומר, כשהקרקע והפירות שלו (ראה למעלה הי"ד). 136) שבשלה, ואף אם לא בשלה כל צרכה, כדלהלן. 137) הוא גומא (מין עשב) שבשמות ב, ג (פירוש המשנה

לשבת פ"ח מ"ב). וזוהי הפרשת הביכורים במחובר, ראה להלן. 138) שם, פ"ב מ"ד. ופ"ג שם, כדעת חכמים ולא כרבי שמעון. 139) אבל בלי קריאת שם, אין הפירות נעשים ביכורים. 140) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"א: "מה טעמא דרבנין, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, בשעת הבאה, פרי (כלומר, צריך שיהא פרי מבושל כל צרכו). הא בשעת הפרשה, אפילו בוסר, אפילו פגין". 141) משנה פ"ג שם, כתנא־קמא ולא כרבי שמעון. 142) שלא קשרן בגמי, כנ"ל. 143) שלא אמר: הרי אלו ביכורים, כנ"ל. 144) ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"ה: "הפריש ביכורים מכרי ממורח וכו'" (ומרוח הוא בתלוש. 'קרית מלך'). וכן נראה ממה שכתב רבינו להלן: "נטמאו הפירות כולן, אינו מפריש ביכורים בטומאה", וטומאה אינה אלא בתלוש ולא במחובר (פ"ב מהל' טומאת אוכלין ה"א). וראה בפירוש המשנה ביכורים פ"ב מ"ה. ואין אנו אומרים, שלדעת חכמים החיוב להפריש הוא דוקא במחובר ולא בתלוש, ולדעת רבי שמעון החיוב הוא דוקא בתלוש - אלא שלתנא־קמא החידוש הוא, שאפילו במחובר יכול להפריש, אבל מודים הם שאפשר להפריש גם בתלוש. 145) דבר זה נלמד ממה שאמרו במשנה שם: "תרומת מעשר שוה לביכורים בשתי דרכים וכו' ניטלת מן הטהור על הטמא". משמע שמן הטמא עצמו אינו מפריש (כסף־משנה). וטעמו של דבר, ראה להלן. 146) כן הוא במשנה הנ"ל. 147) מפירות טהורים. 148) טהורים. 149) מעילה י, א. ומנחות עד, א. אבל תרומה ומעשר שני מפרישים מן הטמא על הטמא (פ"ב מהל' תרומות הי"ד־טו, ופ"ג מהל' מעשר שני ה"ג), לפי שאין הפרשתם לאיבוד, שהרי תרומה טמאה ניתנת לכהן ליהנות בה בשעת שריפתה (הל' תרומות, שם), ומעשר שני ניתן לפדיון (הל' מעשר שני, שם), ואילו ביכורים אינם ניתנים להנות, כדלהלן, ואינם נפדים. וראה להלן. 150) ראה להלן. 151) יבמות עג, א. ו'ירושלמי' ביכורים פ"ב ה"א. 152) ראה בהל' תרומות שם, ופי"א שם ה"א. ורוצה לומר: אע"פ שהביכורים כתרומה (שם פט"ו ה"כ, ולהלן פ"ג ה"א־ה) - לענין זה אינם כתרומה, כדלהלן. 153) ביבמות שם, לא נתבאר הטעם למה אסור לבער ביכורים בטומאה, אם מפני שהוקשו למעשר שני, ואם כן אין זה אלא לדעת חכמים, ולא כרבי שמעון החולק על היקש זה (שם:) או מפני שהם כקדשי המקדש (ביכורים פ"ג מי"ב, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה), וקודש אסור לבער בו בטומאה (עי' ביבמות שם), ולפי זה יתכן כי גם לרבי שמעון שאינו מקיש ביכורים למעשר שני (שם), אסור להבעיר ביכורים בטומאה. אבל ב'ירושלמי' שם מפורש: "אמר רבי יהודה, אוף (= אף) בביכורים שנטמאו, דברי הכל (= אסור לבער)", היינו בין לחכמים המקישים ביכורים למעשר שני, ובין לרבי שמעון שאינו מקיש, אסור לבער בהם בטומאה, מפני שהם כקדשי המקדש. ומה שכתב רבינו "יראה לי" אינו על גוף ההלכה אלא על טעמה: "מפני שהן כקדשי מקדש" (כסף־משנה). ו'אור שמח' כתב שיש למחוק המילים "וכן יראה לי".

1 **כ. הַמַּפְרִישׁ[154] בִּכּוּרָיו וְנָמַקוּ[155] אוֹ נִבְזְזוּ[156] אוֹ אָבְדוּ**
2 **אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ[157] - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אֲחֵרִים**
3 **תַּחְתֵּיהֶם[158]; שֶׁנֶּאֱמַר[159]: תָּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ -**
4 **מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[160] עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְהַר**
5 **הַבַּיִת[161].**

154) ביכורים פ"א מ"ח. 155) "כמו נמסו. המק בשרו (זכריה יד, יב), אתם ימקו (ויקרא כו, לט), ואחרים רבים" (פירוש המשנה). ואינו מביא פירות רקובים, למעלה ה"ג. 156) כלומר, נגזלו. וכגירסת המשנה ב'ירושלמי' שנסמך "נבזזו" לנגנבו ואבדו, ועי' 'תוספות יום טוב'. 157) [שאינם ראויים לאכילה (להלן פ"ג ה"ה) והרי הם כתאנים מרוקבות (למעלה שם) ובתמרים שבהרים (למעלה ה"ב), שנתמעטו מן הפסוק (דברים כו, ב) "אשר תביא מארצך" - "מארצך, ולא כל ארצך", כמפורש במנחות פד, ב]. 158) ומביאם ואינו קורא (להלן פ"ד ה"ט). 159) שם, מ"ט. 160) שאם יפסלו מהבאה, חייב להעמיד אחרים תחתיהם, כנ"ל. 161) הר הבית לאו דוקא, אלא הכוונה לעזרה, וכן נראה להלן שם ה"י ('תוספות יום־טוב').

6 **כא. הַמַּפְרִישׁ[162] בִּכּוּרָיו לְהַעֲלוֹתָן בְּיָדוֹ לִירוּשָׁלַיִם -**
7 **לֹא יְשַׁלְּחֵם בְּיַד שָׁלִיחַ[163]. וְאִם לִקְּטָן מִתְּחִלָּה עַל**
8 **מְנָת לְשַׁלְּחָם בְּיַד שָׁלִיחַ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשַׁלְּחָם[164].**

162) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ה, בשם רבי יוחנן. 163) שם: "שכל הביכורים שנראו ליתור (= להתיר אותם באכילה) בקרייה, אינם ניתרים אלא בקרייה", שהרי שליח מביא ואינו קורא (להלן שם סוף ה"ד), וכיון שהפירות הופרשו על דעת להעלותם הוא בעצמו - שוב לא יהיו מותרים באכילה, אלא משיקרא עליהם פרשת ביכורים. 164) שבשעת הפרשתם לא נתחייבו בקריאה.

יום חמישי י' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהביכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתן. ביכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו. ומה בין אכילת ביכורים לתרומה. שהביכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערבוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הביכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הביכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הביכורים טעונים לינה.

9 **א. הַבִּכּוּרִים נוֹתְנִין [אוֹתָן] לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[2] וְהֵן**
10 **מְחַלְּקִים אוֹתָן בֵּינֵיהֶן, כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ[3]. וּכְבָר**
11 **בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן קְרוּיִין תְּרוּמָה. וּלְפִיכָךְ, זָר[4] שֶׁאָכַל**
12 **בִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם[5] - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[6]. וְהוּא**
13 **שֶׁיֹּאכְלֵם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.**

2) כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. 3) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין

מחלקים. 4) מי שאינו כהן. 5) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. 6) כתרומה.

ב. הָיוּ מִקְצָתָן[7] בִּכְפָנִים[8] וּמִקְצָתָן בַּחוּץ: זֶה שֶׁבִּכְפָנִים - חַיָּבִין עָלָיו[9] מִיתָה, וַהֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ[10] לְכָל דְּבָרָיו; וְזֶה שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי הוּא חֻלִּין לְכָל דְּבָרָיו.

7) של פירות הביכורים. 8) בתוך החומה. 9) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10) שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש.

ג. כֹּהֵן[11] שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[12] - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר וּתְרוּמַת יָדֶךָ; וְהֵם הַבִּכּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה. וְכֵן[13] אִם אָכַלָן הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה כְּמִי שֶׁאֲכָלָן בַּחוּץ; לְפִי שֶׁהֵן טְעוּנִין הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ.

11) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. 12) שהרי קודם לכן הם כחולין. 13) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה".

ד. וּמִשֶּׁנִּיחֵם הַמְּבִיאָם בָּעֲזָרָה הֻתְּרוּ לַכֹּהֵן וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵין הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת אֲכִילָתָן. וּבִכּוּרִים שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן[14] וְחָזְרוּ[15] - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[16].

14) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. 15) אבל בחוץ אסורים. 16) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין".

ה. אֲכִילַת בִּכּוּרִים - כַּאֲכִילַת תְּרוּמָה לְכָל דְּבָרָיו. יָתֵר בַּבִּכּוּרִים[17]: שֶׁהֵן[18] אֲסוּרִין לְאוֹנֵן, וּטְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם[19], וְכֹהֵן[20] טָהוֹר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים טְמֵאִים - לוֹקֶה, כְּשֵׁם[21] שֶׁלּוֹקֶה יִשְׂרָאֵל טָהוֹר שֶׁאָכַל מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּרוּמָה[22].

17) על התרומה. 18) הביכורים. 19) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". 20) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה.

21) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. 22) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה.

ו. וּמִנַּיִן שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב; מִכְּלָל שֶׁהוּא חַיָּב לְאָכְלָן בְּשִׂמְחָה[23], לֹא בַּאֲנִינוּת[24]. וְהָאוֹכְלָן בַּאֲנִינוּת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].

23) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. 24) אפילו אנינות של תורה. 25) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה.

ז. הַבִּכּוּרִים טְעוּנִין כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא. וּמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהָבִיא כָּל מִין וָמִין[26] בִּכְלִי בִּכּוּרֵי עַצְמוֹ[27]; וְאִם הֱבִיאָם בִּכְלִי אֶחָד - יָצָא. וְלֹא יְבִיאֵם בְּעִרְבּוּב[28], אֶלָּא שְׁעוּרִים מִלְּמַטָּה[29], וְחִטִּים עַל גַּבֵּיהֶן, וְזֵיתִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְמָרִים עַל גַּבֵּיהֶן, וְרִמּוֹנִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְאֵנִים לְמַעְלָה מִן הַכֹּל. וְיִהְיֶה דָּבָר אֶחָד מַפְסִיק בֵּין מִין וָמִין, כְּגוֹן הוּצִין[30] וְחֵלֶף[31] אוֹ עָלִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וּמַקִּיף לַתְּאֵנִים אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁל עֲנָבִים מִבַּחוּץ[32].

26) משבעת המינים שחייבים בביכורים. 27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. 28) כל המינים יחד. 29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. 30) עלי דקל. 31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. 32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים).

ח. הֱבִיאָם[33] בִּכְלִי מַתָּכוֹת - נוֹטֵל הַכֹּהֵן הַבִּכּוּרִים וְחוֹזֵר הַכְּלִי לִבְעָלָיו[34]. וְאִם הֱבִיאָם בִּכְלִי עֲרָבָה וְחֵלֶף וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הַבִּכּוּרִים וְהַסַּלִּים לַכֹּהֲנִים[35]. וְאִם נִטְמְאוּ[36] הַבִּכּוּרִים[37] - אֵין הַסַּלִּים[38] לַכֹּהֲנִים[39].

33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא

נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". 34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. 35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. 36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". 37) שהוא נופצם. 38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. 39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא.

1 **ט. כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִין אֶת הַבִּכּוּרִים, הָיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם**
2 **תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה[40]. וְכֵן הָיוּ תּוֹלִין מִצִּדֵּי הַסַּלִּים[41]**
3 **תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, כְּדֵי לְעַטֵּר אֶת הַבִּכּוּרִים. אֵלּוּ שֶׁעִם**
4 **הַסַּלִּים הָיוּ קְרֵבִים עוֹלוֹת[42], וְאֵלּוּ שֶׁבִּידֵיהֶן הָיוּ נִתָּנִין**
5 **לַכֹּהֲנִים[43].**

40) להידור מצוה. 41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. 42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. 43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל].

6 **י. מִצְוַת עֲשֵׂה[44] לְהִתְוַדּוֹת[45] בַּמִּקְדָּשׁ עַל הַבִּכּוּרִים**
7 **בְּשָׁעָה שֶׁמְּבִיאָם. מַתְחִיל וְקוֹרֵא: הִגַּדְתִּי[46] הַיּוֹם לַיְיָ**
8 **אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר. אֲרַמִּי[47] אֹבֵד אָבִי.**
9 **עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה עַד אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[48]. וְאֵין[49]**
10 **קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָנִיתָ**
11 **וְאָמַרְתָּ - בַּלָּשׁוֹן הַזֹּאת[50].**

44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך". 45) היינו להודות לה'. 46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. 47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. 48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוקיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. 49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך. ולהלן הוא אומר וענו הלויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". 50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקללות "וענו הלויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש".

12 **יא. בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[51] - קוֹרֵא,**
13 **וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[52] - מַקְרִין אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ**
14 **אֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹדְעִין לִקְרוֹת מִלְּהָבִיא[53], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
15 **יִכָּלְמוּ. הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיְּהִיוּ מַקְרִין אֶת מִי שֶׁהוּא**
16 **יוֹדֵעַ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.**

51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. 52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. 53) ביכורים.

17 **יב. הַמֵּבִיא אֶת הַבִּכּוּרִים - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִתְּנָם**
18 **לְעַבְּדוֹ וּקְרוֹבוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ[54] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת.**
19 **הִגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת - נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ הוּא**
20 **בְּעַצְמוֹ[55], וַאֲפִלּוּ הָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[56],**
21 **וְנִכְנָס[57] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה, וְקוֹרֵא וְעוֹדֵהוּ הַסַּל עַל**
22 **כְּתֵפוֹ: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר[58], וּמוֹרִיד הַסַּל**
23 **מֵעַל כְּתֵפוֹ וְאוֹחֲזוֹ בִּשְׂפָתָיו, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו**
24 **וּמֵנִיף, וְקוֹרֵא[59]: אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה**
25 **וְגוֹמֵר, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה, וּמַנִּיחוֹ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ**
26 **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְיִשְׁתַּחֲוֶה[60]**
27 **וְיֵצֵא. וּמִנַּיִן שֶׁהֵן[61] טְעוּנִין תְּנוּפָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח**
28 **הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ[62] - לְרַבּוֹת אֶת הַבִּכּוּרִים**
29 **לִתְנוּפָה. וּכְשֵׁם שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, כָּךְ טְעוּנִין קָרְבָּן**
30 **שְׁלָמִים [וָשִׁיר]. שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב,**
31 **וּבְרִגְלִים אוֹמֵר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ; מַה שִּׂמְחַת הֶחָג**
32 **- בִּשְׁלָמִים[63], אַף כָּאן - בִּשְׁלָמִים. וְאֵין הַקָּרְבָּן**
33 **מְעַכֵּב.**

54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. 55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותנן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". 56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. 57) להר הבית. 58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". 59) הבעלים. 60) שנאמר: "והשתחוית לפני ה' אלוקיך". 61) הביכורים. 62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "יד־יד" משלמים. 63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן".

34 **יג. וְאֵימָתַי קוֹרִין בְּשִׁיר עֲלֵיהֶן? מִשֶּׁיַּגִּיעוּ[64] לָעֲזָרָה**
35 **הַלְוִיִּם הָיוּ[65] מַתְחִילִין וְקוֹרִין: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי**
36 **דִלִּיתָנִי[66].**

64) מביאי הביכורים. 65) הלויים. 66) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה.

יד. הַבִּכּוּרִים טְעוּנִים לִינָה. כֵּיצַד? הֵבִיא בִּכּוּרָיו לַמִּקְדָּשׁ וְקָרָא וְהִקְרִיב שְׁלָמָיו[67] - לֹא יֵצָא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִירוּשָׁלַיִם לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ, אֶלָּא יָלִין שָׁם וְיַחֲזֹר לְמָחָר לְעִירוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ - כָּל פּוֹנוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן הַמִּקְדָּשׁ לִכְשֶׁתָּבוֹא לוֹ[68] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּבֹּקֶר[69]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין שִׁבְעָה דְבָרִים: הֲבָאַת מָקוֹם, וּכְלִי, וּקְרִיאָה, וְקָרְבָּן, וְשִׁיר, וּתְנוּפָה, וְלִינָה.

67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. 68) אליו. 69) וזהו בנין־אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שהוידוי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הביכורים. ודין התרומות והחלה והביכורים אם הם נכסי כהן ממש. הביכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

א. כָּל הַמֵּבִיא[2] בִּכּוּרִים טָעוּן קָרְבָּן וְשִׁיר[3] וּתְנוּפָה[4] וְלִינָה[5], אֲבָל הַוִּדּוּי אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל, לְפִי שֶׁיֵּשׁ[6] שֶׁחַיָּבִין לְהָבִיא בִּכּוּרִים וְאֵינָן קוֹרִין עֲלֵיהֶם.

2) המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעונין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. 3) שם הלכות יב־יד. 4) ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים, שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז – קרבנן טעון תנופה על־ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). 5) למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל), ממה ששנינו (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים – לא חלקו. 6) משנה שם.

ב. וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין: הָאִשָּׁה[7] וְהַטֻּמְטוּם[8] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[9], לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[10], וְאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[11]. וְכֵן הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[12] וְהָעֶבֶד[13] וְהַשָּׁלִיחַ, לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[14].

7) שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. 8) "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). 9) "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). 10) ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. 11) "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף־על־פי־כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה קרקע או לא, אף־על־פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב.) כלומר, נראה כמשקר, שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי־אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות־עשה שהזמן גרמא, עיין שם. 12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית־דין" (פירוש המשנה). [והנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפוטרופסין עבד ושליח, ורבינו חילקם, לפי שאין טעמם שוה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפוטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ – לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'", שהפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישתחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. 13) [עבד כנעני המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) – מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. 14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה.

ג. הַגֵּר[15] - מֵבִיא וְקוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ - הֲרֵי הוּא אַב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנִּכְנָסִין תַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָה[16]; וּלְאַבְרָהָם הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה תְּחִלָּה[17] שֶׁיִּירְשׁוּ בָנָיו אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן[18] כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - מְבִיאִין וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ[19].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...הרי הוא אב כל העולם כולו..."

יסוד והתחלת קירובו של אברהם אבינו להקב"ה הוא הציווי "לך־לך מארצך וממולדתך כו'", בשעה שעדיין לא נודעו כלל מעלותיו האחרות, כי הוא עיקר גדול בעבודת ה' שהדרך לחיבור עם הקב"ה היא על־ידי ציות מוחלט לציוויו באמונה וקבלת עול פשוטה.

ולכן יובן מדוע אברהם אבינו הוא אב לגרים, כי קירובו

להקב"ה הוא כמציאות חדשה בלי שום הקדמה לפני זה, וכמו גר שבא להתגייר.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ה עמוד 50 והערה 46)

~ נקודות משיחות קודש ~

"הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם אב המון גויים נתתיך, הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה כו'".

ובביאור דבריו יש לומר, שהגר קורא לא מצד היותו חלק מכלל ישראל, אלא מגדר בן שיורש את אביו. כי בבעלות עם ישראל על ארץ ישראל ישנם שני פרטים: בעלות כללית שבגללה שייכת כל הארץ לעם ישראל כולו. ובעלות פרטית שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק פרטי בארץ, השייך רק אליו.

שני קניינים אלו באו בפועל בשני אופנים שונים: הבעלות הכללית בכיבוש על־ידי יהושע, והפרטית על־ידי ירושה וחזקה פרטית של כל אחד בחלקו.

שני אופני בעלות אלו, הובטחו לאברהם אבינו בפרשת לך־לך. הפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת" מדבר בבעלות הכללית של עם ישראל על ארץ ישראל. ואילו בפסוק "לך אתננה" מדובר בבעלות הפרטית. כי אברהם אבינו קיבל את הארץ בשני האופנים, היינו גם כראש האומה הכוללת את כל עם ישראל, וגם כאב של כל אחד ואחד מישראל באופן פרטי.

ויש לומר, שמגדר זה יורש הגר חלק בארץ ישראל, ולכן מביא ביכורים וקורא, בתור יורש מאביו.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן כ"ד)

15) שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניים למשפט להגר"י אריאלי למכות יט. ובמשנה־למלך. 16) ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעתיד־לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה־למלך בשם כפות תמרים). [ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. 17) כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). 18) תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. 19) ואף שישראל נתנו לכהנים את ערי המגרש, כיון שנתנו על־פי צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם.

1 **ד. הַקּוֹנֶה[20] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ [שָׂדֶה] שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
2 **מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי[21] שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ**
3 **קַרְקַע אוֹ אֵין לוֹ[22]. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מַקְדִּישׁ[23] אוֹתָם**
4 **תְּחִלָּה[24] לְבֶדֶק הַבַּיִת[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק חֵלִין וְאֵין**
5 **מַכְנִיסִין חֵלִין לָעֲזָרָה[26], וְהַכֹּהֵן פּוֹדֶה אוֹתָן מִיַּד**
6 **הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ אוֹכְלָן. וּמַפְרִישׁ[27] מֵהֶן תְּרוּמָה**
7 **וּמַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק חֵלִין[28]. וְנוֹתֵן הַמַּעֲשְׂרוֹת[29]**
8 **שֶׁלָּהֶן לַכֹּהֲנִים[30], שֶׁמָּא בְּכוּרִים הֵם וַאֲסוּרִין לְזָרִים[31].**
9 **וְאֵינוֹ מֵבִיא אוֹתָן בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא מְשַׁלְּחָן בְּיַד שָׁלִיחַ[32],**
10 **כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַכֵּב אוֹתָן[33] הַקְּרִיאָה מִלְּאָכְלָן; שֶׁכֹּל[34]**
11 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַקְּרִיאָה מִפְּנֵי הַסָּפֵק - הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת**
12 **בּוֹ.**

20) ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר. 21) בבא בתרא פא: 22) ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי פסוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפסוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיחזי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייא אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן "ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאור־שמח לפ"ב הלכה יג. 23) שם. 24) קודם שמביא למקדש. 25) וקדושתם מספק, שמא חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). 26) ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. 27) כלומר, מביא הפירות (שם). 28) אבל ביכורים פטורים מתרומות ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. 29) כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. 30) בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה ד. 31) כנ"ל בפ"ג הלכה א. 32) והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. 33) את הביכורים. 34) בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לבילה (כמו כאן, שאיו קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו".

13 **ה. הִפְרִישׁ[35] בְּכוּרָיו וּמָכַר שָׂדֵהוּ - מֵבִיא[36] וְאֵינוֹ**
14 **קוֹרֵא; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[37], שֶׁהֲרֵי**
15 **אֵין לוֹ[38]. וְהַלּוֹקֵחַ[39] אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ בְּכוּרִים**
16 **אֲחֵרִים מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁכְּבָר הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ הַמּוֹכֵר;**
17 **וְאִם הִפְרִישׁ - מֵבִיא[40] וְאֵינוֹ קוֹרֵא[41]. אֲבָל מִמִּין אַחֵר**
18 **- מַפְרִישׁ וּמֵבִיא וְקוֹרֵא[42].**

35) ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדהו, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה – כיון שנדחו אחר־כך מקריאה אחרי שמכר שדהו, דינם שיירקבו. וראה להלן בהלכות יג־יד. 36) המוכר. 37) כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידי. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם־כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. 38) ואף־על־פי־כן הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. 39) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאין השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם פעם אחת. 40) שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי־שם). וכמו כן המביא ביכורים וחזר והביא הוא עצמו ממין אחר – ביכוריו ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. 41) אף־על־פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קראו על פירות שזה זו כלל, מכל־מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. 42) שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פוטרים את המין השני מהפרשת ביכורים.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[43] שָׂדֵהוּ לְפֵרוֹת[44] - הַלּוֹקֵחַ מֵבִיא וְאֵינוֹ**
2 **קוֹרֵא; שֶׁקִּנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[45]. אֲבָל[46] מֵבִיא**
3 **אָדָם מִנִּכְסֵי אִשְׁתּוֹ[47] בְּכּוּרִים וְקוֹרֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
4 **לוֹ גּוּף הַקַּרְקַע; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ**
5 **וּלְבֵיתֶךָ[48]. אַף עַל פִּי שֶׁמֵּתָה[49] אִשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ**
6 **וְהוּא בַּדֶּרֶךְ[50] - מֵבִיא וְקוֹרֵא[51].**

43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). 44) בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה. וראה בהלכה הסמוכה. 45) ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך", כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה') אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. 46) ברייתא שם. 47) נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה ג. 48) ואף־על־פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל־מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. 49) ברייתא שם. 50) שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאי־גוונא שהוא בדרך, כדלהלן. 51) שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לן". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה "לקיחה והבאה כאחת". ואף־על־פי שדעת רבינו, שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ח, והלכות אישות שם), מכל־מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית־דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית־דין הפקר", הוא דין תורה. וראה באבני־מילואים להלכות קידושין סימן כח את לג.

7 **ז. הַמּוֹכֵר[52] שָׂדֵהוּ[53] אוֹ שֶׁמָּכַר[54] אִילָנוֹת וְקַרְקָעָן[55]**
8 **בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְקוֹרֵא בְּיוֹבֵל**
9 **רִאשׁוֹן בִּלְבַד[56], שֶׁעֲדַיִן לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר**
10 **שֶׁתֵּחָזֵר לוֹ הַקַּרְקַע[57]. אֲבָל אִם חָזַר וּמְכָרָהּ בְּיוֹבֵל**
11 **שֵׁנִי[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא[59]; שֶׁהֲרֵי סָמְכָה**
12 **דַעְתּוֹ[60] שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא הַפֵּרוֹת, וְקִנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן**
13 **הַגּוּף[61].**

52) גיטין שם. 53) סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין לפירות. וראה בהלכה הקודמת. 54) שם מח. 55) כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא מוכר גם הקרקע עמהם. 56) שם, כרב חסדא. 57) כיון שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן הלוקח והחזירתו למוכר. וראה בפי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. 58) שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם ביובל הראשון. 59) שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. 60) של המוכר. 61) כבהלכה הקודמת.

14 **ח. הִפְרִישׁ[62] בְּכּוּרָיו וְחָלָה וַהֲרֵי הוּא מְסֻכָּן[63] - זֶה**
15 **שֶׁרָאוּי לְיָרְשׁוֹ מֵבִיא[64] וְאֵינוֹ קוֹרֵא[65]. הִפְרִישׁ[66]**
16 **בְּכּוּרָיו וְשִׁלְּחָן בְּיַד אַחֵר, וּמֵת הַשָּׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ, אַף עַל**
17 **פִּי שֶׁחָזַר הוּא[67] וְהֵבִיאָן - אֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **וְלָקַחְתָּ וּבָאתָ - עַד שֶׁתְּהֶיה לְקִיחָה[68] וַהֲבָאָה כְּאַחַת.**

62) ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן. 63) לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס: "חולה ומסוכן" (כסף־משנה). 64) שמן הסתם רצונו שיהא הקרוב הראוי ליורשו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש. 65) כדין שליח הנזכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה שאף־על־פי שאם מת המשלח אחר ההפרשה, מביא היורש וקורא, שהם שלו – כל זמן שלא מת, אף־על־פי שהוא מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה

אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלקיחה היא בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו, ואין זה "לקיחה והבאה כאחת", כדלהלן. 66) מימרא של ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: 67) כלומר, המשלח, בעל הפירות. 68) כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם, בתוס' ד"ה בצרן ולא כרשב"ם.

ט. הִפְרִישׁ[69] בִּכּוּרָיו וְאָבְדוּ[70] קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[71] - מֵבִיא הַשְּׁנִיִּים וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֶת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, לְפִי שֶׁאֵינָן רֵאשִׁית. וְאֵלּוּ הַשְּׁנִיִּים - אֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ כְּבִכּוּרִים[72].

69) ביכורים פ"א משנה ח. 70) או נמקו או נבזזו וכיוצא בזה, למעלה פ"ב הלכה כ, וקיצר רבינו כאן (המגיה על גליון רבינו). וראה ב'תוספות יום־טוב' שם. 71) כיון שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. 72) שדינם כתרומה (למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין שם ברע"ב.

י. הֵבִיא[73] בִּכּוּרָיו וְנִטְמְאוּ בָּעֲזָרָה[74] - נוֹפְצָם[75] שָׁם וְאֵינוֹ קוֹרֵא[76].

73) ביכורים שם. 74) ששוב אינו חייב באחריותם, למעלה פרק ב שם, עיין שם. 75) [כלומר מריקם מן הסל, שבאופן זה שנטמאו – אין הסל לכהנים (למעלה פרק ג הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה וקדשים שנטמאו (שבת כה.) אלא שאסור ליהנות מהם בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן "נופצם" – "יניחו עד שירקבו או עד שיתמסמסו". ועיין ר"י קורקוס]. 76) שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).

יא. הֵבִיא[77] בִּכּוּרָיו מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים[78] וְקָרָא, וְחָזַר וְהֵבִיא בִּכּוּרִים מִמִּין אַחֵר - אֵינוֹ קוֹרֵא עֲלֵיהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם - פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה הוּא מַגִּיד, וְלֹא שְׁתַּיִם[79].

77) שם סוף משנה ט. 78) כלומר, משבעת המינים. 79) ירושלמי שם ה"ד. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא כפשוטה שם.

יב. הִפְרִישׁ[80] בִּכּוּרָיו[81] וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן[82] אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן[83] - מֵבִיא[84] וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[85], שֶׁהֲרֵי אָבְדָה[86].

80) שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה – סמך רבינו על משנתנו כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם ואחר־כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה־מקובצת לברכות שם, שפסקו כרבי יהודה. 81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו משנתנו שיבש המעיין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן, הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה. 82) "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה). 83) שממנו הביא ביכוריו. 84) כיון שבשעת ההפרשה, היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד. 85) לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" – לא יצא. וזה מתאים לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם בכסף־משנה. 86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע אלא־אם־כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה, עי' שם. ועיין ברש"י לברכות שם.

יג. הַמֵּבִיא[87] בִּכּוּרִים מֵאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת וְעַד חֲנֻכָּה[88], אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן קֹדֶם הֶחָג[89] - מֵבִיא[90] וְאֵינוֹ קוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב; וְאֵין[91] קְרִיאָה אֶלָּא בִּשְׁעַת שִׂמְחָה - מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת[92] עַד סוֹף הֶחָג[93]. וּשְׁאָר הַמְּבִיאִין חוּץ מֵאֵלּוּ[94] - מְבִיאִין וְקוֹרִין.

87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. 88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. 89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. 90) ואף־על־פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחזר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת כהגמרא במכות שם (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. 91) ספרי לפרשת כי־תבוא. וכן הוא בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", הוי אומר (וידוי ביכורים) על השמחה". וראה באור־שמח. 92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". 93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. 94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג.

יד. הַבִּכּוּרִים[95] וְהַתְּרוּמוֹת[96] וְהַחַלָּה[97] וְהַקָּרֶן וְהַחֹמֶשׁ[98] וּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[99] הֵם נִכְסֵי כֹהֵן. יֵשׁ לוֹ[100] לִקְנוֹת מֵהֶן עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה[101], וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ, וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְקוֹנֶה בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה[102].

95) ביכורים פ"ב משנה א. 96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. 97) חלה פ"א משנה ט. 98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) – חולין קלא. 99) הם זרוע ולחיים וקיבה

(שם). 100) ביכורים פ"ג משנה יב. 101) מה־שאין־כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות י־יז. 102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), בכל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח).

1 **טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים וְהַתְּרוּמוֹת אָסוּר[103]**
2 **לְהֵאָכֵל לְזָרִים[104], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים עוֹלִין**
3 **בְּאֶחָד וּמֵאָה[105] כִּתְרוּמָה[106], אִם נִתְעָרְבוּ[107] בְּחֻלִּין**
4 **בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן[108] בְּמִינָם[109], כְּמַעֲשֵׂר**
5 **שֵׁנִי[110]. מִפְּנֵי[111] שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן[112], עֲשָׂאוּם[113]**
6 **כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[114]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים**
7 **אֲסוּרִים לְזָרִים אַף בִּירוּשָׁלַיִם[115] - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין**
8 **בְּכָל שֶׁהֵן[116]. אֲפִלּוּ זֶרַע הַבִּכּוּרִים[117] אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ**
9 **לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין אֲסוּרִין, וְאוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן**
10 **אִם נִתְעָרְבוּ[118] בִּירוּשָׁלַיִם[119]; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בִּכּוּרִים**
11 **קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין[120].**

103) צ"ל: אסורים. 104) ביכורים פ"ב משנה א, וראה להלן. 105) שם. וראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכות כ־כא. 106) [שעיקר דין "אחד ומאה" נלמד מתרומה, שנאמר בה (במדבר יח, כט) "את מקדשו ממנו", ומזה למדו חז"ל (ירושלמי תרומות פ"ד הלכה ו) "דבר שאתה מרים ממנו, אם נפל לתוכו מקדשו"]. 107) שם, משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 108) כלומר: לזרים אסורים באכילה, כביכורים, וכהנים חייבים לאכלם בקדושה (רדב"ז). 109) שהרי מין בשאינו מינו בטל, אפילו אם הוא דבר שיש לו מתירין, כמו שכתב בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י (כסף־משנה). 110) ראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכות יד־טו, ובהערות. 111) ירושלמי שם. 112) כלומר, לכהנים. 113) חכמים. 114) "שאפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל" (הלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י). כיון שלגבי כהנים, שיכולים לאכלם בקדושה, הם דבר שיש לו מתירין. 115) כנ"ל בפ"ב הלכה א. כלומר, ואם כן הרי הם דבר שאין לו מתירין, והיה להם להתבטל בתערובת. 116) כיון שהם מותרים לכהן, כנ"ל. וראה בפירוש המשנה שם. 117) במשנת ביכורים שם: וגידוליהן (של המעשר והביכורים) אסורים מלאכול בירושלים וכו'. ובתרומות פ"ט משנה ד "והביכורים גידוליהן חולין". והקשו בירושלמי ביכורים שם ממשנה זו על משנת ביכורים הנ"ל, ותירצו: "הן דתימר (= מה שאמרו) גידוליהן אסורים, איסור מחיצה (שזרעם בתוך מחיצת ירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרים, היתר זרות" (שזרעם מחוץ לחומה). 118) במשנה שם: "וגידוליהן אסורים מלאכול בירושלים וכו' הרי אלו במעשר וביכורים, מה־שאין־כן בתרומה". (ותמה על זה ה'תוספות יום־טוב', שהרי גם תרומה גידוליה אסורים (פי"א מהלכות תרומות הלכה כא). וראה בתוספות חדשים שכתב, שליישב תמיהה זו פירשוה (הר"מ) והרע"ב שם בזרע תערובתם, שבאופן זה גידולי תרומה מותרים (הלכות תרומות שם הכ"ב "והמדומע וכו' גידוליהן מותרין"). וכאן פירשה רבינו להיפך: בגידולין שנתערבו. וסובר רבינו שכשם שלא אסרו גידולי גידולין (הלכות תרומות שם) וכשם שלא אסרו גידולי תערובת תרומה, כמו"כ לא אסרו תערובת גידולים). 119) כנ"ל. 120) משנה בתרומות שם. שאע"פ שבתרומה גזרו חכמים משום תרומה טמאה ביד כהן, שמא ישהה אותה לזרעה, ויבוא לאכלה (הלכות תרומות שם הכ"א) — בביכורים שאינם שכיחים כל כך, שהרי אינם נוהגים אלא בשבעת המינים, לא גזרו (רע"ב בתרומות שם). וראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכה טו.

12 **טז. כֵּיצַד[121] מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת**
13 **שֶׁבַּמַּעֲמָד[122] מִתְכַּנְּסוֹת לְעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד, כְּדֵי[123]**
14 **שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יְחִידִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בָּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ.**
15 **וּבָאִים וְלָנִים בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכָּנְסוּ[124] לַבָּתִּים,**
16 **מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה[125]. וּבַשַּׁחַר הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר: קוּמוּ**
17 **וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ[126]. וְהַשּׁוֹר[127] הוֹלֵךְ**
18 **לִפְנֵיהֶם, וְקַרְנָיו מְצֻפִּין זָהָב, וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ,**
19 **לְהוֹדִיעַ[128] שֶׁהַבִּכּוּרִים מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין[129]. וְהֶחָלִיל**
20 **מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִין קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם.**
21 **וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי**
22 **בֵּית יְיָ נֵלֵךְ[130]. וְלֹא הָיוּ[131] מְהַלְּכִין בַּיּוֹם[132] אֶלָּא שְׁתֵּי**
23 **יָדוֹת[133] בִּלְבַד. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ**
24 **לִפְנֵיהֶם שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעִטְּרוּ**
25 **אֶת בִּכּוּרֵיהֶם וּפִרְכְּסוּ[134] אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח**
26 **וְיָבֵשׁ - מַרְאִין אֶת הַלַּח[135] מִלְּמַעְלָה. וְהַפַּחוֹת[136]**
27 **וְהַסְּגָנִים[137] וְהַגִּזְבָּרִים[138] יוֹצְאִין לִקְרָאתָן מִירוּשָׁלַיִם.**
28 **לְפִי הַבָּאִים[139] הֵם יוֹצְאִין. אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה -**
29 **יוֹצְאִין לִקְרָאתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט.**
30 **וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[140] כֻּלָּן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם יַתְחִילוּ לִקְרוֹת:**
31 **עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם.**

121) ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ח. 122) ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א. 123) תוספתא שם. 124) משנה שם. 125) ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו על־ידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. 126) כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. 127) שם מ"ג. 128) ירושלמי שם. 129) "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושין העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). 130) ירושלמי שם הלכה ב. 131) תוספתא שם. 132) בתוספתא שם "כל היום". 133) כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. 134) ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. 135) ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטרן ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. 136) סגני הכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. 137) סגני הלויים (תוס' יו"ט). 138) הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש

המשנה). 139) במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". 140) ירושלמי שם הלכה ב.

1 **יז. כָּל בַּעֲלֵי[141] אֲמָנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין**
2 **מִפְּנֵיהֶם[142] וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן: אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מְקוֹם**
3 **פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם. וְהֵם מְהַלְּכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם**
4 **וְהֵחָלִיל[143] מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִים לְהַר**
5 **הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[144] סַלּוֹ**
6 **עַל כְּתֵפוֹ וְאוֹמְרִין[145]: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ'**
7 **עַד כֹּל הַנְּשָׁמָה[146] תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְּכִים**
8 **בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמַּגִּיעִין לָעֲזָרָה. הִגִּיעוּ**
9 **לָעֲזָרָה, דִּבְּרוּ הַלְוִיִּם[147] בְּשִׁיר: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי**
10 **וְגוֹמֵר.**

141) משנה שם. 142) בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם – פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). 143) שם, משנה ד. 144) אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. 145) ירושלמי שם. 146) כלומר, ו"כל הנשמה וכו'" בכלל. אבל בירושלמי שם אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". 147) ראה למעלה שם הלכה יג.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או להיפך. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

11 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעִסָּה[2] לַכֹּהֵן[3],**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם[4] חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה.**
13 **וְרֵאשִׁית זוֹ אֵין לָהּ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה[5]. אֲפִלּוּ הִפְרִישׁ**
14 **כְּשְׁעוֹרָה[6] - פָּטַר אֶת הָעִסָּה. וְהָעוֹשֶׂה[7] כָּל עִסָּתוֹ חַלָּה**
15 **- לֹא עָשָׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָתוֹ[8].**

2) של חמשת מיני דגן (להלן פ"ו ה"ב). 3) על מנת לתתה לכהן. וההפרשה והנתינה מצוה אחת הן, כמו שכתב רבינו ב'ספר המצוות' כלל יב (עיי"ש עמוד מד הערה א). ולדעת הרמב"ן שם, הן שתי מצוות. 4) ראה בפ"ג מהל' תרומות ה"א, שגם שם למדו כן ממה שנאמר "ראשית דגנך". 5) 'ספרי' לפרשת שלח. ושם למדו כן מתרומה גדולה. 6) בתרומה גדולה, כתב רבינו "חיטה" (שם). 7) חלה פ"א מ"ט. 8) ב'ירושלמי' שם: "מניין שלא עשה כלום עד שישייר מקצת, תלמוד־לומר: מראשית, ולא כל ראשית", וראה בהל' תרומות שם ה"ה. ובענין ביכורים כתב רבינו (למעלה פ"ב הי"ז), שעושה אדם כל שדהו, ולמדו כן ממה שנאמר "וראשית כל בכורי כל", וראה שם הערה קכב.

16 **ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁמַּפְרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה**
17 **וְעֶשְׂרִים[9] מִן הָעִסָּה, כְּדֵי[10] שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה**
18 **לַכֹּהֵן; שֶׁנֶּאֱמַר[11]: תִּתֶּן לוֹ[12] - תֵּן לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לִתְּנוֹ**
19 **מַתָּנָה. וְהַנַּחְתּוּם הָעוֹשֶׂה לִמְכֹּר בַּשּׁוּק - מַפְרִישׁ אֶחָד**
20 **מִשְּׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעִסָּתוֹ מְרֻבָּה[13], יֵשׁ בְּשִׁעוּר**
21 **זֶה כְּדֵי מַתָּנָה.**

9) שם, פ"ב מ"ז. 10) ב'ירושלמי' שם, ובתוספתא שם פ"א ה"ז: "בעל הבית עיסתו מעוטה, ואין בה כדי מתנה לכהן (אלא־אם־כן יפריש אחד מכ"ד), נחתום עיסתו מרובה, ויש בה כדי מתנה לכהן (אפילו אם מפריש רק אחד ממ"ח)". וטעם זה הוא לחכמים, אבל לרבי יהודה אמרו שם טעם אחר. וראה בפירוש המשנה, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 11) 'ספרי' פרשת שלח. 12) ב'ספרי' שם: "מראשית עריסותיכם תתנו לה'". 13) ראה בש"ך סי' שכב ס"א ס"ק ב.

22 **ג. הָעוֹשֶׂה[14] עִסָּה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
23 **מְרֻבָּה[15] - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; שֶׁלֹּא**
24 **לְחַלֵּק[16] בְּעִסַּת בַּעַל הַבַּיִת. וְהַנַּחְתּוּם שֶׁעָשָׂה עִסָּה**
25 **קְטַנָּה[17] - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק[18]**
26 **בְּעִסַּת הַנַּחְתּוּם.**

14) משנה, שם. 15) ויש באחד ממ"ח, כדי מתנה. 16) 'ירושלמי' שם. 17) במשנה: וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. 18) 'ירושלמי' שם לגירסת הגר"א. וראה ברידב"ז.

27 **ד. נִטְמֵאת[19] הָעִסָּה[20] בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּאֹנֶס - מַפְרִישׁ אֶחָד**
28 **מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[21]. וְאִם טִמְּאָהּ בְּזָדוֹן - מַפְרִישׁ**
29 **אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוֹטֵא**
30 **נִשְׂכָּר[22]. וְחַלָּה טְמֵאָה [מוּתֶּרֶת] (לַכֹּהֵן) לְהַסָּקָה,**
31 **כִּתְרוּמָה טְמֵאָה[23].**

19) משנה, שם. 20) של בעל הבית. 21) כיון שאינה ראויה לאכילה לכהן, אלא להסיק בה בלבד, כדלהלן - הקילו בשיעורה. 22) "פירוש, שלא ירויח החוטא שטימאה, ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אילו לא עבר וטימאה" (פירוש המשנה). 23) ראה בפי"א מהל' תרומות ה"א, וחלה נקראת תרומה (להלן הי"ג).

32 **ה. אֵין[24] חַיָּבִין בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
33 **בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹמֵר;**
34 **וּבִזְמַן[25] שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֹאֲכֶם - בִּיאַת**
35 **כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצַתְּכֶם. לְפִיכָךְ, חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה,**
36 **אֲפִלּוּ בִּימֵי עֶזְרָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ אֶלָּא**
37 **מִדִּבְרֵיהֶם[26], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמָה[27].**

24) כן הוא ב'ספרי' שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"א. 25) כתובות כה, א. וראה למעלה שם הכ"ו, ובראב"ד שם. 26) כיון שלא עלו אלא מקצתם (גמרא שם). 27) שם.

ו. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ[28] שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ[29] - חַיָּבִין בְּחַלָּה, וּפֵרוֹת הָאָרֶץ[30] שֶׁיָּצְאוּ חוּצָה לָאָרֶץ[31] - פְּטוּרִין[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אַתֶּם חַיָּבִין בֵּין עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ בֵּין עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ.

28) חלה פ"ב מ"א. 29) ושעת חיוב חלה, שהיא בשעת לישה, היתה בארץ. וראה ברדב"ז, ובמשנה־למלך הל' תרומות שם הכ"ב, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' למשנה שם. 30) שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. 31) ונילושו שם (המפרשים הנ"ל). 32) לדעת הראב"ד חייבים הם מדרבנן, ועי' 'כסף משנה' כאן, ובהל' תרומות שם.

ז. מַפְרִישִׁין[33] חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ[34] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין מְבִיאִין[35] חַלּוֹת חוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה[36] וּבִכּוּרִים[37] מִשָּׁם. וְאִם הֵבִיא - מַנִּיחָהּ עַד עֶרֶב הַפֶּסַח וְתִשָּׂרֵף, כִּתְרוּמָה[38].

33) בכורות כז, א. 34) היינו בכל הארצות, שחלה שכיחה בכל אדם העושה עיסה, ולכן גזרו יותר מבתרומה, שאינה אלא בבעלי שדות, ולפיכך לא גזרו על כל הארצות, אלא על מצרים ובבל (ראה הל' תרומות שם ה"ו). וראה ב'תוספות יום־טוב' חלה פ"ד מ"ח, בשם ה'תוספות'. 35) שם מ"י: "אנשי אלכסנדריה הביאו חלותיהן מאלכסנדריה ולא קיבלו מהן". והיינו משום שנטמאו החלות בטומאת ארץ העמים. 36) פ"ב מהל' תרומות הי"ז. שהרי היא טמאה בטומאת ארץ העמים. 37) למעלה פ"ב ה"א [עיי"ש, שכל עיקר הטעם שאין מפרישים ביכורים בחוצה לארץ, הוא משום שאין מביאים תרומה טמאה לארץ ישראל, ואם הביאה אסורה שם באכילה]. 38) 'ירושלמי' חלה, שם.

ח. שְׁלֹשָׁה[39] דִּינִין לְחַלָּה בְּשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת: כָּל הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ עוֹלֵי בָבֶל[40] עַד כְּזִיב[41] - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אַחַת[42] כַּשְׁעוּר[43], וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לַכֹּהֲנִים. וּשְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהִיא מִכְּזִיב וְעַד אֲמָנָה[44] - מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת: חָאַחַת נִשְׂרֶפֶת, וְהָאַחַת נֶאֱכֶלֶת. וּמִפְּנֵי מָה מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה טְמֵאָה[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדְּשָׁה אוֹתָהּ הָאָרֶץ בִּימֵי עֶזְרָא[46], וּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה מִשֶּׁגָּלוּ[47]; וְהוֹאִיל וְהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[48] - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[49] וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ; וּמַפְרִישִׁין חַלָּה שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַכֹּהֵן לְאָכְלָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[50]: תְּרוּמָה טְהוֹרָה נִשְׂרֶפֶת, שֶׁהֲרֵי נִשְׂרְפָה הָרִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמְאָה טֻמְאָה יְדוּעָה לַכֹּל[51]. וְזוֹ שְׁנִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כֹּל שֶׁרוֹצֶה מַפְרִישׁ[52], מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[53]. וְכָל הָאָרֶץ מֵאֲמָנָה וְלַחוּץ[54], בֵּין בְּסוּרְיָא[55] בֵּין בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת - מַפְרִישִׁין שְׁתֵּי חַלּוֹת: אַחַת לִשְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: רָאִינוּ תְּרוּמָה טְמֵאָה[56] נֶאֱכֶלֶת; וְאַחַת לַאֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה[57] מִיִּשְׂרָאֵל. וְהוֹאִיל[58] וְזוֹ וָזוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[59], מוּטָב לְרַבּוֹת בַּנֶּאֱכֶלֶת. לְפִיכָךְ: שֶׁל שְׂרֵפָה - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא; וְשֶׁל אֲכִילָה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[60]. וּמֻתֶּרֶת לְזָבִים[61] וּלְזָבוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לִשְׁאָר טְמֵאִים[62].

39) שם, מ"ח. 40) בזמן עזרא. 41) וכזיב עצמה לא החזיקו בה (פ"א מהל' תרומות ה"ח). 42) כלומר, פעם אחת. 43) אחד מכ"ד או ממ"ח (למעלה ה"ב). 44) ראה בהל' תרומות שם ה"ז. 45) בטומאת ארץ העמים. ראה בפי"א מהל' טומאת מת ה"א. 46) שם ה"ה. 47) שם. ולפיכך גזרו עליה טומאה כעל ארץ העמים. 48) כלומר, כשהחזיקו בה עולי מצרים היתה ארץ ישראל, והיתה חייבת אז בחלה מן התורה ('ירושלמי' שם ה"ד). 49) כדין עיסה שנטמאת, כנ"ל בה"ד. וראה בפירוש המשנה וברע"ב ותוי"ט שם. 50) 'ירושלמי' שם. 51) שהרי אינה טמאה אלא בטומאת ארץ העמים, ובארץ שהיתה פעם ארץ ישראל. וראה להלן שבחוצה־לארץ ממש, טומאה זו ידועה. 52) אף־על־פי שהיא נאכלת, וראה להלן. 53) 'ירושלמי' שם. כלומר עיקרה מדבריהם, שלא נתקנה אלא "שלא יאמרו", כנ"ל. אבל חלה בזמן הזה, אף־על־פי שהיא מדבריהם, יש לה שיעור, כיון שיש לה עיקר מן התורה. 54) במשנה, שם: "ועד אמנה ולפנים". וכנראה שלפני רבינו היתה הגירסא כנ"ל. ועי' ב'מלאכת שלמה' שם בשם הרשב"א. 55) שם מ"ז, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר. 56) בטומאת ארץ העמים, כנ"ל. שכיון שהיא חוצה־לארץ ממש - ידועה טומאתה לכל, ראה להלן. 57) בכורות כז, א. וכאן לא שייך לגזור, שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כמו שגזרו בארץ שכבשוה עולי מצרים (למעלה) - לפי שחוצה־לארץ טומאתה ידועה ('תוספות אנשי שם', שם). 58) 'ירושלמי', שם. 59) שאין להן עיקר מן התורה. 60) כבהלכה הקודמת, וראה בפירוש המשנה, וב'ירושלמי' שם, וכפירוש ה'פני משה'. 61) במשנה, שם: "ואסורה לזבים ולזבות, לנדה וליולדת". ונראה שרבינו גרס שם כנ"ל. ויתכן כי אין כאן מחלוקת בהלכה, אלא מה שאמרו "אסורות לזבות וכו'", היינו בחלה הנשרפת שהיא הראשונה, ולכן החמירו בה, ומה שאמר רבינו "מותרת לזבים וכו'", מדובר בחלה הנאכלת, שהקילו בה כיון שהיא שניה (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכב אות ד. וראה בפ"ז מהל' תרומות ה"ח). 62) שנטמאו במגע הטומאה, שטומאתם קלה מטומאת אלו, שהיא יוצאת מגופם, וראה בבכורות שם.

ט. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם עִסָּה טְהוֹרָה מִפְּנֵי טֻמְאַת הַמֵּת[63] - מַפְרִישִׁין חַלָּה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[64] אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[65] וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם מִן הַתּוֹרָה[66]. וּמִכְּזִיב עַד

1 אֲמָנָה[67] - מַפְרִישִׁין שְׁנַיָּה לַכֹּהֵן לַאֲכִילָה, וְאֵין לָהּ
2 שִׁעוּר, כְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר מִקֶּדֶם[68].

63) שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו אפר פרה אדומה להזות עלינו. 64) כלומר, אף בארץ שהחזיקו בה עולי בבל. 65) כדין חלה שנטמאה באונס, למעלה ה"ד. 66) כלומר, בזמן שכל ישראל עליה חייבים בחלה מן התורה, ולפיכך מפרישים אף בזמן הזה כשיעור. ויש אומרים שבזמן הזה אין מפרישים אלא כלשהו ('ברכי יוסף' ליו"ד שם ס"ד). 67) כלומר, במקום שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בו עולי בבל. 68) כלומר, אף־על־פי שעתה היא טמאה טומאת מת הידועה לכל. ולא שייך לחשוש שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת (ראה בהלכה הקודמת), והיה מן הדין שלא להצריך הפרשה שניה, ובכל זאת השאירו הדבר כפי שהיה.

3 י. חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[69], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה[70],
4 הוֹאִיל וְעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם[71] - אֵינָהּ אֲסוּרָה
5 בַּאֲכִילָה[72] אֶלָּא עַל כֹּהֵן שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו
6 מִגּוּפוֹ[73], וָהֵם: בַּעֲלֵי קְרָיִין וְזָבִים וְזָבוֹת וְנִדּוֹת
7 וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִין[74]; אֲבָל שְׁאָר הַטְּמֵאִים בְּמַגַּע שְׁאָר
8 הַטֻּמְאוֹת, אֲפִלּוּ טְמֵאֵי מֵת - מֻתָּרִים לְאָכְלָהּ[75].
9 לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם[76] כֹּהֵן קָטָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין
10 בְּסוּרְיָא[77] בֵּין בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חַלָּה
11 אַחַת - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְנֶאֱכֶלֶת
12 לְקָטָן שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאָה קֶרִי אוֹ לִקְטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא
13 רָאֲתָה נִדָּה[78], וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנַיָּה[79].

69) כלומר, כל הארץ מאמנה ולחוץ, כנ"ל ה"ח. ומדובר כאן בחלה המופרשת ראשונה. ראה למעלה. 70) בטומאת ארץ העמים. ובזמן הזה היא טמאה מן התורה, מפני טומאת המת, כנ"ל. 71) כלומר, שלעולם אין חיוב חלה שם מן התורה. 72) אבל בנגיעה מותר אפילו למי שטומאה יוצאה מגופו (בכורות, שם). 73) שם. וראה בהל' תרומות שם. 74) ומה שכתב רבינו בסוף ה"ח, שחלת חוץ לארץ מותרת לזבים וזבות, היינו החלה השניה, ראה בהערה ס. 75) בבכורות, שם: טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה־לארץ וכו'. אמר רב, טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, ולית הלכתא כוותיה (אלא אוכל בלא טבילה). וראה בהל' תרומות שם. 76) בחוץ לארץ. 77) שאינה כחוץ לארץ לענין חלה, כנ"ל בה"ח. 78) שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהם, ולכן הם אוכלים תמיד בלא בדיקה (הל' תרומות, שם). 79) שכיון שהראשונה נאכלת, שוב לא תשתכח תורת חלה, ולא חששו שמא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת.

14 יא. וְכֵן[80] אִם הָיָה שָׁם[81] כֹּהֵן גָּדוֹל[82] שֶׁטָּבַל מִשִּׁכְבַת
15 זַרְעוֹ אוֹ מִזִּיבָתוֹ[83], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב[84] שִׁמְשׁוֹ,
16 וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת[85] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל
17 הַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה[86], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנַיָּה[87]
18 בְּחוּצָה לָאָרֶץ[88]. כָּל הַמַּפְרִישׁ[89] חַלָּה[90] - מְבָרֵךְ[91]
19 תְּחִלָּה[92]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ
20 חַלָּה[93]. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[94]. וּכְשֶׁם[95]
21 שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטְּהוֹרָה, כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַטְּמֵאָה.
22 לְפִיכָךְ[96] אֵין הָאִישׁ עָרֹם מַפְרִישׁ חַלָּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל
23 לְבָרֵךְ[97]. אֲבָל[98] הָאִשָּׁה הָעֲרֻמָּה שֶׁיָּשְׁבָה[99] וְכָל פָּנֶיהָ[100]
24 טוּחוֹת[101] בַּקַּרְקַע - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלָּה[102].

80) נראה שהלכה י"א מתחילה להלן: "כל המפריש חלה וכו'", ובטעות ציינוה כאן. 81) בחוץ לארץ. 82) כלומר, ביחס לקטן שלא ראה עוד קרי. 83) כלומר, מטומאה שיצאה עליו מגופו, כנ"ל. 84) ואין טמאים אוכלים בתרומה (וחלה - כתרומה) עד שיעריב שמשן (הל' תרומות שם ה"ב). 85) וטעון הזאה, ואי־אפשר לו היום להטהר. 86) בחלה פ"ד מ"ח "וטבול יום אוכלה". והכוונה למי שיצאה עליו טומאה מגופו וטבל, שהרי טמאי מגע, אינם טעונים טבילה כלל, כנ"ל. 87) כנ"ל. 88) שעיקר חיוב חלה בה אינו אלא מדבריהם, כנ"ל. והראב"ד בהל' תרומות שם ה"ח, חולק - וסובר שזבים וזבות אסורים באכילת חלה אף לאחר טבילה. וראה ביו"ד סי' שכב ס"ה, ובש"ך וט"ז וביאור הגר"א שם. 89) נראה שהלכה י"א מתחילה כאן, ראה הערה עט. 90) כלומר, אפילו אותו שאסור לו לאכלה מחמת טומאתו, כנ"ל וכדלהלן בראש ההלכה הסמוכה. 91) ה'אור זרוע' ח"א סי' רכה, והריקנטי סי' רל, הביאו כן בשם ה'ירושלמי' בברכות פ"ט ה"ג. 92) כדרך שמברכין על המצוות עובר לעשייתן. וראה בפ"א מהל' מעשר הט"ז. 93) ביו"ד סי' שכח ס"א: להפריש תרומה, שכן הוא לשון הכתוב, ו"חלה" אינו אלא שם העוגה. אבל הסמ"ק כתב שאין להקפיד על כך (כסף־משנה). וראה ב'תוספתא כפשוטה' ברכות פ"ו עמ' 116 הערה 52. 94) אף־על־פי שאין חיוב חלה שם אלא מדבריהם, מברך כדרך שמברך על כל מצוות דרבנן (שבת כג.). והראב"ד כתב בשם רב אחאי גאון (שאילתות לפרשת צו, עג), שמלבד הברכה חייב לקרוא שם לחלה. ונראה שדעת רבינו שהברכה עצמה היא קריאת שם (ר"י קורקוס). 95) כן נראה בחלה פ"ב מ"ג, שאין הבדל בין טמאה לטהורה (כסף־משנה). 96) כלומר, לפי שחייב לברך על הפרשת חלה. 97) תרומות פ"א מ"ו, ופ"א מהל' ברכות ה"ט. 98) חלה, שם. 99) אף־על־פי שברכת המצוות היא במעומד, זה אינו אלא כשחייב לעשות המצוה, אבל כאן אין הפרשת החלה אלא הכשר אכילה גרידא (גליון מהרש"א ליו"ד שם, בשם 'מגן אברהם'). 100) בברכות כד, א. "דאמר רב הונא עגבות (= אחוריים) אין בהם משום ערוה. לימא (לדעת הגר"א אינו גורס רבינו: "לימא", ראה להלן) מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה טוחות בקרקע". ונחלקו אחרונים בדעת רבינו. לדעת ה'מגן אברהם' באו"ח סי' רו ס"ק ה, פוסק רבינו שלא כרב הונא, שהרי דחה רב נחמן בר יצחק את ראייתו, ואם כן אף עגבות יש בהם משום ערוה, ולכן כתב רבינו: "וכל פניה טוחות בקרקע". ולדעת הגר"א בביאוריו ליו"ד שם אות ג, פוסק רבינו כרב

הונא, ואינו גורס בברכות שם את המילה: "לימא". ואם כן הביאה הגמרא ראיה לרב הונא. ודברי רב נחמן שם הם ענין בפני עצמו, ואינם דחיה לדברי רב הונא. ולשון רבינו בהל' ברכות שם נוטה לדעת הגר"א. 101) דבוקות ומכוסות. 102) וכל זה כשהיא מברכת, אבל האיש אסור לו לברך כנגד אשה ערומה, שהרי טפח באשה ערוה.

יב. הַנִּדָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ[103] - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[104]; שֶׁאֵינָהּ מֻזְהֶרֶת[105] עַל מַגָּעָהּ, אֶלָּא עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן אוֹ כֹּהֵן שֶׁטָּבַל, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לַאֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[106] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלָהּ[107] עִם הַזָּר[108] עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְדַמַּעַת[109] וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה[110]. וְנוֹתְנִין[111] אוֹתָהּ לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ[112], מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה בַּאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים. [וְאֵין[113] בָּהּ מִשּׁוּם כֹּהֵן הַמְסַיֵּעַ[114] בְּמַתְּנוֹתָיו שֶׁהוּא אָסוּר. וְאִם רָצָה[115] לֶאֱכֹל תְּחִלָּה] וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה בְּחוּץ לָאָרֶץ - מֻתָּר; שֶׁאֵין עִקָּרָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

103) כלומר, שאר הטמאים בטומאה היוצאת עליהם מגופם, כנ"ל ה"י. 104) שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים. אבל חלת ארץ ישראל, אפילו בזמן הזה, אסורה אפילו במגע נדה וכיוצא בה. 105) בכורות כז, א. 106) בה"י. 107) כלומר, אפילו את החלה המופרשת ראשונה. וראה בסוף ה"ח. 108) שאינו כהן. וראה חלה פ"ד סוף מ"ח. 109) כלומר, אינה אוסרת תערובתה כחלת ארץ ישראל. ואם כן, אף אם יתערב לחמו של הזר עם החלה של הכהן "חד בחד" - לא ייאסר. 110) וכל־שכן אם נתערבה ברוב. ומקור דין זה ב'ירושלמי' שם: "אמר רבי זעירא, מתניתא אמרה אפילו אחד באחד" (כלומר, אפילו נתערבה החלה שוה בשוה). ומה שאמרו בבכורות, שם: אמר שמואל, תרומת חוצה־לארץ בטילה ברוב, הכוונה כשמבטל בידיים, וכפירוש רש"י שם, אבל בנתערב מעצמו, אפילו שוה בשוה (כסף־משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכג אות ב). 111) משנה, שם. 112) 'ירושלמי' שם. בניגוד לתרומת ארץ ישראל שאינה ניתנת לכהן עם־הארץ שמא יטמאנה (פ"ו מהל' תרומות ה"ב), והוא־הדין לחלת ארץ ישראל. 113) כל המוקף בסוגריים, נוסף ע"פ ה'כסף משנה'. 114) בכורות, שם. וראה בפי"ב מהל' תרומות הי"ט (משנה־למלך). 115) ביצה ט, א.

יג. הַחַלָּה נִקְרֵאת תְּרוּמָה[116]. לְפִיכָךְ אֵינָהּ נִטֶּלֶת[117] אֶלָּא מִן הַמֶּקֶף, כִּתְרוּמָה[118]; וְאֵינָהּ נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא[119] לְכַתְּחִלָּה[120].

116) במעילה טו, ב: "מאי טעמא (כלומר, מדוע תרומה וכו' וחלה מצטרפים זה עם זה לאסור עיסה של חולין שנפלו לתוכה), כולהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב: ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'". וראה ב'ירושלמי' ערלה, תחילת פ"ב. 117) חלה פ"א מ"ט. 118) כלומר: כתרומה גדולה, ולא כתרומת מעשר, פ"ג מהל' תרומות הי"ז. ועיי"ש ה"כ. 119) כתרומה גדולה ולא כתרומת מעשר (שם פ"ה ה"ד). משנה שם, ובפ"ב מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 120) אבל בדיעבד חלתו חלה, כמו בתרומה, ראה למעלה שם.

יד. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם, וְאִם תָּרַם - אֵינָהּ תְּרוּמָה[121], כָּךְ בְּחַלָּה[122]. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם מִזֶּה עַל זֶה[123], כָּךְ בְּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה[124] - אֵינוֹ אוֹכֵל חַלָּה; וְכָל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה[125] - אוֹכֵל חַלָּה.

121) כגון חרש שוטה וקטן וכיוצא בהם (שם פ"ד ה"ב), או ממין על שאינו מינו (שם פ"ה ה"ב). 122) שנקראת תרומה, כנ"ל. 123) כגון מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (שם פ"ד ה"ד). 124) כגון זר (שם פ"ו ה"ה), או טמא (שם פ"ז ה"א). 125) שם.

טו. הַסּוּמָא וְהַשִּׁכּוֹר[126] מַפְרִישִׁין חַלָּה לְכַתְּחִלָּה; שֶׁאֵין בְּעִסָּה רַע וְיָפֶה כְּדֵי שֶׁיְּכַוְّנוּ וְיִפְרְשׁוּ מִן הַיָּפֶה[127].

126) שאינם מפרישים תרומה גדולה, מפני שאינם יכולים לכוון ולהפריש את היפה (שם פ"ד ה"ד). ומדובר בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע - הרי הוא כשוטה לכל דבריו (פכ"ט מהל' מכירה הי"ח). 127) ראה ב'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ג, ובמפרשים שם.

יום שישי י"א כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והככרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

א. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנַּחְתּוֹם[2] - חַיָּב בְּחַלָּה. וּמַפְרִישׁ מִן הַחַמָּה[3] עַל הַצּוֹנֶנֶת[4] וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, אֲפִלּוּ מִדִּפּוּסִין[5] הַרְבֵּה.

2) שהוא חבר. 3) "הוא הלחם החם". 4) "הוא הלחם הקר". 5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו.

ב. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה בִּלְבַד, וְהֵם: הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ[6], וְאֵין קָרוּי לֶחֶם אֶלָּא פַּת הַנַּעֲשֵׂית מֵאֵלּוּ. אֲבָל הָעוֹשֶׂה פַּת אֹרֶז אוֹ דֹּחַן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הַקִּטְנִיּוֹת - אֵינָן חַיָּבִין בְּחַלָּה כְּלָל.

6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון".

ג. הַלֵּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהַהֶפְקֵר וּתְבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה[7] - חַיָּבִין בְּחַלָּה[8]. וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בַּשְּׁבֻלִּים שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[10], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[11] וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וּמוֹתַר הָעֹמֶר[12] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים[13] כְּשֶׁיִּפָּדוּ כָּל אוֹתָן הַמּוֹתָרוֹת - הַכֹּל חַיָּבִין בְּחַלָּה[14].

7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטורה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבלים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. 8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. 9) תרומת מעשר. 10) שפטור הלוי מלהפרישה. 11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבלים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימן בשיבלים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. 12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. 13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". 14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

ד. עִסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[15] בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִסַּת שְׁבִיעִית[16], וּסְפֵק מְדֻמָּע[17] - חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הַמְדֻמָּע[18] - פָּטוּר מִן הַחַלָּה[19].

15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממונו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. 16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. 17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. 18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. 19) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר[20]: עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ[21]; לְמָכְרָן בַּשּׁוּק לִנְזִירִים וּלְמַקְרִיבֵי תּוֹדָה - חַיָּבִין בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁבִּדַּעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר - יֹאכְלֶנָּה.

20) בתודה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". 21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד.

ו. עִסַּת הַשַּׁתָּפִין[22] וְהָעוֹשֶׂה עִסָּה לָרַבִּים[23] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[24].

22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. 23) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. 24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה.

ז. הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַטֶּבֶל[25], בֵּין שֶׁהִקְדִּים חַלָּה לִתְרוּמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחַלָּה[26] - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[27]. וְאִם הִפְרִישׁ הַחַלָּה תְּחִלָּה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה.

25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. 26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבזה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. 27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הָעוֹשֶׂה[28] עִסָּה לְהַאֲכִיל הַפַּת שֶׁלָּהּ[29] לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה - פְּטוּרָה. עִסַּת הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[30]. עִסַּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרָה[31].

28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". 29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. 30) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה - פטורה מחלה. 31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁתָּפִין בְּעִסָּה, אִם הָיָה בְּחֵלֶק יִשְׂרָאֵל שֵׁעוּר עִסָּה הַחַיֶּבֶת בְּחַלָּה - הֲרֵי זוֹ[32] חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[33].

32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. 33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה[34], אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[35] - אֵינָהּ חַלָּה[36]; אֶלָּא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ[37], וְתֹאכַל לְזָר[38]. וְלָמָּה לֹא חָשַׁשְׁנוּ לָהּ[39] שֶׁמָּא עִסָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[40] כְּדֵי לְפָטְרָהּ[41]? שֶׁאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר חַלָּה[42].

34) מעיסה שברשותו. 35) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. 36) שהרי עיסתו פטורה. 37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. 38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות.. 39) לעיסה. 40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 41) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלשה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוי].

יא. הַמְעָרֵב קֶמַח חִטִּין[43] וְקֶמַח אֹרֶז[44] וְעָשָׂה מֵהֶן עִסָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן[45] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[46], וְאִם לַאו - פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׁאוֹר חִטִּים[47] לְתוֹךְ עִסַּת אֹרֶז[48]: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[49], וְאִם לַאו - פְּטוּרָה.

43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 44) שאינו מחמשת המינים. 45) כלומר, טעם חיטים. 46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. 47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. 48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. 49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם.

יב. עִסָּה[50] שֶׁנִּלּוּשָׁה בְּיַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ[51] אוֹ מַיִם רוֹתְחִים[52], אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ תְּבָלִין[53], אוֹ הִרְתִּיחַ הַמַּיִם וְהִשְׁלִיךְ הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוֹ, אִם אֲפָאָהּ[54] - בֵּין בַּתַּנּוּר[55], בֵּין בַּקַּרְקַע[56], בֵּין עַל הַמַּחֲבַת וְהַמַּרְחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחֲבַת וּבַמַּרְחֶשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִרְתִּיחָן[57] בְּאֵשׁ מִלְּמַטָּה[58] עַד שֶׁנֶּאֱפֶת הַפַּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחַר כָּךְ הִדְבִּיק הַבָּצֵק[59] - כָּל אֵלּוּ חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְיַבְּשָׁהּ בַּחַמָּה[60] בִּלְבַד, אוֹ לְבַשְּׁלָהּ בִּקְדָרָה[61] - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה; שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה חַמָּה לֶחֶם. בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בְּמַיִם, בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין[62]. וְכֵן קָלִי[63] שֶׁלָּשִׁין אוֹתוֹ בְּמַיִם אוֹ בְּדְבַשׁ[64] וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא אֲפִיָּה[65] - פָּטוּר. שֶׁאֵין חַיֶּבֶת אֶלָּא עִסָּה שֶׁסּוֹפָהּ לְהֵאָפוֹת לֶחֶם לְמַאֲכַל אָדָם[66].

50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". 51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. 52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. 54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. 55) כדרך שאופים לחם. 56) בברכות לז: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). 57) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. 58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. 59) שאף ריש לקיש מודה בזה. 60) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. 61) ולא לאפות אותה. 62) ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". 63) בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי

יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. 64) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. 65) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. 66) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

יג. עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ[67] תְּחִלָּה[68] לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֵׂה חַמָּה[69] וְהִשְׁלִימָהּ[70] לַעֲשׂוֹת פַּת[71], אוֹ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לֶאֱפוֹתָהּ פַּת[72] וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה חַמָּה, וְכֵן קָלִי שֶׁלָּשׁוֹ לֶאֱפוֹתוֹ פַּת - חַיָּבִין בְּחַלָּה.

67) עשה אותה עיסה עבה. 68) התחיל ללוש אותה. 69) שאז היא פטורה מחלה. 70) [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. 71) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. 72) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת.

יד. לֶחֶם הֶעָשׂוּי לְכוּתָח[73] - מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ: עֲשָׂאָהּ כְּעָכִין[74] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[75]; עֲשָׂאָהּ כְּלִמּוּדִין[76] - פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה[77].

73) הוא תערובת של נסיובי דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. 74) עוגות דקות. 75) שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. 76) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. 77) שאינה נקראת לחם.

טו. כַּמָּה שִׁעוּר הָעִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה? מִלֹּא הָעֹמֶר[78] קֶמַח. בֵּין מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינִים בֵּין מֵחֲמִשְׁתָּן - כֻּלָּם[79] מִצְטָרְפִין לַשִּׁעוּר. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֹמֶר? שְׁנֵי קַבִּין פָּחוֹת חֹמֶשׁ[80]. וְהַקַּב - אַרְבָּעָה לֻגִּין, וְהַלֹּג - אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת, וְהָרְבִיעִית - אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם בְּרוֹם אֶצְבָּעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע וְחֹמֶשׁ אֶצְבַּע[81], וְכָל הָאֶצְבָּעוֹת הֵם רֹחַב גּוּדָל שֶׁל יָד[82]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמִּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת עַל עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת בְּרוֹם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּתְשִׁיעַ אֶצְבַּע בְּקֵרוּב[83] - הוּא הָעֹמֶר. וְכֵן מִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע עַל שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע בְּרוֹם שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע - הִיא מִדַּת הָעֹמֶר[84]. וּשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת כְּאֶחָד הֵם עוֹלִים[85]. וְכַמָּה מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כְּמוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה[86]. וְהֵם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה וּשְׁמוֹנִים סְלָעִים וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סֶלַע מִקֶּמַח הַחִטִּים שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהֵם מִשְׁקַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוּז[87] מִזּוּזֵי מִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה. וּמִדָּה שֶׁמְּכִילָה כַּמִּשְׁקָל הַזֶּה מִקֶּמַח הַחִטִּים הַזֶּה - בָּהּ מוֹדְדִין לְחַלָּה בְּכָל מָקוֹם.

78) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. 79) המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. 80) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. 81) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. 82) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. 83) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. 84) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. 85) בערך, כנ"ל. 86) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. 87) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע־קעג.

טז. אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה[88]. וְהַמַּפְרִישׁ חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[89], וַהֲרֵי הִיא[90] חֻלִּין כְּשֶׁהָיְתָה. עָשָׂה עִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר וַאֲפָאָהּ וְנָתַן הַפַּת לַסַּל, וְחָזַר וְאָפָה פַּת אַחֶרֶת וְנָתַן לַסַّל, אִם נִתְקַבֵּץ בַּסַּל שִׁעוּר חַלָּה - הַסַּל מְצָרְפָן לַחַלָּה[91], וּמַפְרִישׁ הַחַלָּה מִן הַפַּת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מַפְרִישׁ מִן הָאָפוּי. וְאֵין הַתַּנּוּר[92] מְצָרְפָן לְחַלָּה[93].

88) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמותר. 89) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. 90) החלה שהפריש. 91) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. 92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. 93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו.

יז. הָיוּ הַכִּכָּרוֹת[94] נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ[95] וְנִתְקַבֵּץ מִן הַכֹּל שִׁעוּר חַלָּה - חַיָּבִין בְּחַלָּה[96] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בְּסַל. אָפָה מְעַט מְעַט[97] וְקִבֵּץ הַכֹּל עַל לוּחַ שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ

- הֲרֵי זֶה סָפֵק[98]. וְאִם חֲלָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[99] הֵיא - אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ עַד שֶׁיְּצָרֵף אוֹתוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ[100].

94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. 95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. 96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. 97) פחות מכשיעור חלה. 98) שם: תוך כלי בעינן והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינן והא איכא. 99) כמו בזמן הזה. 100) שספק דרבנן - לקולא.

יח. קֶמַח שֶׁלֹּא רִקְּדוֹ אֶלָּא לָשׁוֹ בַּסִּבִּין שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכָל הַקֶּמַח עֹמֶר[101] - חַיָּב בְּחַלָּה. אֲבָל אִם נָטַל הַמֵּרְסָן[102] מִן הַקֶּמַח וְחָזַר וְהִשְׁלִים שִׁעוּר הָעִסָּה בַּמֵּרְסָן שֶׁהֶחֱזִירוֹ לַקֶּמַח - אֵינוֹ חַיָּב בְּחַלָּה[103].

101) שהוא שיעור חלה. 102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. 103) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה".

יט. נַחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה[104] לַעֲשׂוֹתָהּ שְׁאוֹר[105] לְחַלְּקָהּ[106] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה; שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר, יַעֲשֶׂנָּה פַּת[107]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה[108] עִסָּה לְחַלְּקָהּ בָּצֵק[109] - פְּטוּרָה[110].

104) שיש בה שיעור חלה. 105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. 106) ואפילו אם לא יהא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. 107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. 108) כלומר, מי שאינו נחתום. 109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. 110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

כ. נָשִׁים שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח לְנַחְתּוֹם לַעֲשׂוֹת לָהֶם שְׁאוֹר, אִם אֵין בְּשֶׁל אַחַת מֵהֶן[111] כַּשִּׁעוּר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בִּכְלָלָן כַּשִּׁעוּר - פְּטוּרָה[112].

111) כלומר, אף באחת מהן. 112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערבה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שתי עיסות שיש בשתיהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה ואח"כ נתגיירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לעניין טומאה.

א. שְׁתֵּי עִסּוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן[3] שִׁעוּר הַחַיָּב בְּחַלָּה[4], וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר, וְנָגְעוּ זוֹ בְזוֹ וְנָשְׁכוּ[5] זוֹ אֶת זוֹ: אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנַיִם, אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין אֶחָד[6] - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה; שֶׁסְּתָם[7] שְׁנַיִם מַקְפִּידִין. וְאִם יָדוּעַ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעִסּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[8].

2) חלה פ"ד משנה א. 3) ביחד. 4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. 5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). 6) ראה להלן הלכה ג. 7) ירושלמי שם. 8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת. וראה להלן.

ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן[9] שֶׁל אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד[10] - מִצְטָרְפִין[11] וְחַיָּבוֹת בְּחַלָּה, וְאִם מִשְּׁנֵי מִינִין הָיוּ - אֵין מִצְטָרְפִין; שֶׁסְּתָם[12] אֶחָד אֵינוֹ מַקְפִּיד[13]. וְאִם הָיָה מַקְפִּיד[14] שֶׁלֹּא תִּגַּע עִסָּה זוֹ בְזוֹ וְלֹא תִּתְעָרֵב עִמָּהּ, אֲפִלּוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מִצְטָרְפוֹת[15].

9) משנה שם. 10) ראה בהלכה הסמוכה. 11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. 12) ירושלמי שם. 13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. 14) כלומר, ידוע שהוא מקפיד. 15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים.

ג. וְכֵיצַד מִצְטָרְפוֹת[16] אִם הָיוּ שֶׁל אֶחָד[17] מִמִּין אֶחָד? עִסַּת הַחִטִּים שֶׁנָּגְעָה[18] בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין - מִצְטָרְפוֹת[19]; נָגְעָה בִּשְׁאָר הַמִּינִין - אֵין מִצְטָרְפוֹת[20]. וְכֵן עִסַּת שְׂעוֹרִין שֶׁנָּגְעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין[21] אוֹ שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל אוֹ שִׁיפּוֹן, וְכֵן עִסַּת כֻּסְּמִין[22] וְשֶׁל שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשֶׁל שִׁיפּוֹן שֶׁנָּגְעָה כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן בַּחֲבֶרְתָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[23].

16) שם, משנה ב. 17) ראה למעלה בהלכה א. 18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. 19) אף־על־פי שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות שלהם דומות (עיין ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש.

20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. 21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין חיטין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. 22) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא־קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף־משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד אות י). 23) שהכוסמין הם גם מין חיטים וגם מין שעורים.

1 **ד. עִסַּת חָדָשׁ[24] - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת[25] לְשֶׁל יָשָׁן[26], אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[27]:**
3 **תּוֹרְמִין[28] מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[29]. וְלֹא יִתְרֹם[30] מֵאֶמְצַע**
4 **שְׁתֵּיהֶן[31], אֶלָּא יָבִיא[32] עִסָּה אַחֶרֶת חָדָשׁ אוֹ יָשָׁן**
5 **וְיִצְטָרֵף לָהֶם לְהַשְׁלִים הַשִּׁעוּר[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
6 **אֲמוּרִים?[34] בְּעִסָּה שֶׁנִּגְעָה[35] בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֲבָל**
7 **הַבּוֹלֵל קֶמַח חֲמֵשֶׁת הַמִּינִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עִסָּה אַחַת**
8 **- הֲרֵי חֲמִשְׁתָּן מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר עִסַּת חַלָּה, כְּמוֹ**
9 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].**

24) מתבואה של שנה זו. 25) שם משנה ד: "קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע (ממקום שנושכים זה את זה, ונמצא מפריש משתיהן - רע"ב), וחכמים אוסרים". אבל להפריש מזה על זה, לדברי שניהם, אי אפשר. 26) מתבואה של השנה הקודמת. 27) ירושלמי שם. 28) תרומה גדולה. 29) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. 30) כחכמים הנ"ל, ולא כרבי ישמעאל. 31) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. 32) כלומר, כיון שמן התורה נתחייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. 33) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן, וישן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. 34) שאין חיטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). 35) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. 36) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומזה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"משנה ראשונה" שם.

10 **ה. עִסָּה[37] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן[38], וְעִסָּה**
11 **פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה**
12 **בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן עִסַּת אֹרֶז[39] אוֹ עִסַּת תְּרוּמָה[40] אוֹ**
13 **מְדֻמָּע[41] אוֹ עִסַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[42], אַף עַל פִּי**
14 **שֶׁנּוֹגְעוֹת[43] זוֹ בָּזוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהֲרֵי דָּבָר**
15 **הַפָּטוּר מִן הַחַלָּה מַבְדִּיל בָּאֶמְצַע[44].**

37) חלה פ"ד משנה ג. 38) ושתיהן ממין אחד. 39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. 40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. 41) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם. 42) ירושלמי שם. שפטורה מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. 43) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. 44) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביו"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

16 **ו. הָיָה[45] בָּאֶמְצַע עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - מִצְטָרְפוֹת;**
17 **שֶׁהָעִסָּה שֶׁבֵּינֵיהֶן כְּבָר הָיְתָה מְחֻיֶּבֶת בְּחַלָּה[46]. וְכֵן[47]**
18 **אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת הֶקְדֵּשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי**
19 **שֶׁרָאוּי לִפְדּוֹתָהּ וְתִתְחַיֵּב בְּחַלָּה[48]. וְכֵן[49] אִם הָיְתָה**
20 **בֵּינֵיהֶן עִסַּת מִין אַחֵר[50] אוֹ עִסַּת אִישׁ אַחֵר אוֹ עִסַּת**
21 **חָדָשׁ - הֲרֵי שְׁתֵּי הָעִסּוֹת שֶׁבַּצְּדָדִין מִצְטָרְפוֹת**
22 **לְחַלָּה[51].**

45) משנה שם. 46) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה, שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. 47) ירושלמי שם. 48) שם: "קב הקדש מצרף, קב חלה אינו מצרף וכו' הקדש ראוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה ראויה לפדותה ולחייבה". [והוצרכו לסברא זו בהקדש, אף־על־פי שוודאי הקדישוה לאחר הגלגול, שאם לא כן, לא מועיל הפדיון והיא פטורה מן החלה (להלן פ"ח הלכה ז), ואם־כן הרי "כבר היתה מחוייבת בחלה" (כמפורש בסמוך, בעיסה שהורמה חלתה - שאין לדמות עיסת הקדש שנפטרה מן החלה ואין לה זיקה לחלה כלל, לעיסה שהורמה חלתה, שיש לה זיקה לחלה, וראה להלן. ואף־על־פי שיכול להשאל על החלה, כדרך שיכול להשאל על התרומה - אין לדמות שאלה בחלה שאינו חייב להשאל, לפדיון הקדש, שחייב הוא לפדותו לטובת בדק הבית, ראה בנדרים נט. ובר"ן שם ד"ה תרומה, וברדב"ז כאן. ובחלה אין הסברא ש"כבר היתה מחוייבת בחלה", שרק בעיסה שהורמה חלתה אמרו כן (ראה למעלה), אבל חלה עצמה ההפרשה אינה פוטרת אותה, אלא את העיסה, ולגבי עצמה שם חלה פוטר אותה, שכשם שתרומה אינה חייבת בחלה, כמו כן חלה אינה חייבת עוד בחלה, ואין לה זיקה להפרשת חלה]. 49) ירושלמי ותוספתא שם. 50) מחמשת המינים. ואף־על־פי שאין עיסת חיטין מצטרפת עם עיסת שעורים לשיעור חלה (אם לא בללן יחד, כנ"ל בהלכה ד), בכל זאת אין עיסת השעורים מפסיקה בין שתי עיסות חיטים שאין בכל אחת מהן כשיעור. וטעמו של דבר, שכדי שיצטרפו שתי עיסות ושהשלישית שביניהן לא תפסיק, די שתהא האמצעית בת חיוב חלה, אף־על־פי שאינה יכולה להצטרף בעצמה, כנ"ל, וראה בתוספתא כפשוטה. 51) אף־על־פי שאין עיסת איש

אחד ועיסת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א-ד - אינן מפסיקות, כנ"ל.

ז. שְׁתֵּי עִסּוֹת[52], שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר, שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה מִזּוֹ וְחַלָּה מִזּוֹ, וְחָזְרוּ וְנָגְעוּ[53] זוֹ בָּזוֹ וַהֲרֵי בִּשְׁתֵּיהֶם כַּשִּׁעוּר - חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ מֵהֶן חַלָּה; שֶׁהַחַלּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אֵינָן כְּלוּם[54].

52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. 53) וגם נשכו, כנ"ל. 54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

ח. שְׁנֵי[55] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁעָשׂוּ עִסָּה כַּשִּׁעוּר[56] וְחִלְּקוּהָ[57], וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ[58], וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֶלְקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לַשִּׁעוּר[59] - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת; שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ[60] שְׁעַת חוֹבָה כְּשֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר הָיָה בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶן[61].

55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. 56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחייבה בחלה, אינה מצטרפת גם להקל ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. 57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על־מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט); ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). 58) [שכשנתגיירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגיירו ואחר־כך חלקו, אף־על־פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגיירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיותם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם]. 59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. 60) לעיסה. 61) (ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על־מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים[62] שֶׁעָשׂוּ כָּךְ[63], וְחָזַר כָּל אֶחָד אַחַר שֶׁחָלְקוּ וְהוֹסִיף עַל חֶלְקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לַשִּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה; שֶׁכְּבָר הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה[64], וְהֵן הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ לְחַלֵּק[65].

62) ירושלמי שם. 63) על־מנת לחלקה בצק. 64) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. 65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

י. הָיְתָה[66] הָעִסָּה בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַיִּשְׂרָאֵל בְּשֶׁתָּפוּת[67] וְחִלְּקוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהוֹסִיף הַגֵּר עַל שֶׁלּוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁלּוֹ] עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל אֶחָד עִסָּתוֹ לַשִּׁעוּר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיֶּבֶת[68], וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים פְּטוּרָה[69].

66) ירושלמי שם. 67) מלשון זה משמע, שלשוה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף־משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. 68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פוטר (יו"ד שם סעיף א). 69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה בראב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על־מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול על־מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על־מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על־מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף־על־פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיכוב הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד שגלגל על־מנת לחלק].

יא. הַנּוֹטֵל[70] שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[71] וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ[72] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עִסָּה שְׁנִיָּה[73], שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ עִם שְׁאוֹר זֶה שִׁעוּר עִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וְנוֹתְנָהּ בְּתוֹךְ הָעִסָּה[74] שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ, וּמַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה הַשְּׁנִיָּה שִׁעוּר חַלָּה עָלֶיהָ וְעַל הַשְּׁאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל[75] מִן הַמֵּקָף. וְאִם אֵין לוֹ עִסָּה שְׁנִיָּה - נַעֲשֵׂית זוֹ כֻּלָּהּ טֶבֶל וּמַפְרִישׁ חַלָּה עַל הַכֹּל; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא[76].

70) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71) ואם כן, השאור טבל לחלה. 72) ודין תורה הוא שתיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). 74) כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף־על־פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיך את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). 75) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. 76) שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

יב. עִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה - אֵינָהּ כְּחַלָּה[77], וַהֲרֵי הִיא כְּחֻלִּין לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה, שֶׁאֵין הַשְּׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[78]. וּמֻתָּר[79] לְגָרֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין[80] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, שְׁתֵּי עִסּוֹת[81], אַחַת טְמֵאָה[82] וְאַחַת טְהוֹרָה[83] - נוֹטֵל כְּדֵי חַלַּת שְׁתֵּיהֶם מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[84] וְנוֹתְנוֹ בָּאֶמְצַע סָמוּךְ לָעִסָּה הַטְּהוֹרָה[85], וּמוֹשֵׁךְ[86] מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה כְּדֵי בֵּיצָה[87], כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמֻּקָּף[88].

77) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: 78) בפי"א מהלכות אבות הטומאות הלכות ב, טו. 79) סוטה שם, ועבודה זרה נו. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. 80) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידים, כנ"ל שם. 81) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. 82) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). 83) ועדיין לא הורמה חלה מהן. 84) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפריש מן העיסה הטהורה שלפניו, אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי־שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. 85) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף־על־פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה (ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. 86) [צ"ל "ומנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף־על־פי שעל־ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם]. 87) ["כדי־ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי־ביצה", ועם ה"כדי־חלה", ועל־ידי־זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. ואף־על־פי שבמשנה שם אמרו, ונותן פחות מכביצה באמצע" - פסק רבינו כברייתא בסוטה שם, שנותן כביצה באמצע, מפני: שאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה אינה כחלה אלא כחולין, ולפיכך אין שלישי בהם כנ"ל, וגם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל (אלא שצ"ע שאין זה "גורם", אלא מטמא בידים), ולפיכך מותר לתת כדי ביצה, שאף־על־פי ש"כדי־ביצה" זה נוגע בראשון, ומיטמא ונעשה שני, אף לאחר שפירש (ראה למעלה), אין הוא מטמא את ה"כדי־חלה", שמפרישה ואחר־כך קורא עליה שם חלה]. 88) [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, שכיון שהכביצה וה"כדי־חלה" נשוכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא].

יג. עוֹשֶׂה אָדָם[89] עִסָּה טְהוֹרָה[90] וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ חַלָּתָהּ, וּמַגִּיחָהּ אוֹ מַנִּיחַ מִקְצָתָהּ לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלּוֹת שֶׁל עִסּוֹת אֲחֵרוֹת וַאֲפִלּוּ נִטְמְאוּ הָעִסּוֹת[91], עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה הָעִסָּה שֶׁהִנִּיחַ כֻּלָּהּ חַלָּה וְיִתְּנֶנָּה לַכֹּהֵן. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּפָּסֵל מֵאֹכֶל אָדָם[92]; אֲבָל מִשֶּׁתִּסְרַח[93] אֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלֶיהָ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָם הָעִסּוֹת שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סָפֵק אִם הוּרְמָה חַלָּה מֵהֶן אוֹ לֹא הוּרְמָה[94]; שֶׁחַלַּת דְּמַאי[95] נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה וְשֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף.

89) חלה פ"ד משנה ו. 90) כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. 91) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). 92) ירושלמי שם. 93) משנה שם. 94) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור־שמח. 95) כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה־למלך שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם־הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

א. הַמַּפְרִישׁ[2] חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינָהּ חַלָּה[3], וְגָזֵל בְּיַד כֹּהֵן[4], וּשְׁאָר הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[5]. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חַלָּה, אִם יֵשׁ בּוֹ עֹמֶר[6] וְעוֹשֵׂהוּ עִסָּה[7] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חַלָּה, כְּשְׁאָר כָּל קֶמַח חֻלִּין[8].

2) חלה פ"ב מ"ה. 3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ('מאירי' קידושין, עמ' 231). 4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף־על־פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליו"ד סי' שכז ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). 5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). 6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו הט"ו). 7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. 8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

ב. אֵימָתַי מַפְרִישִׁין חַלָּה?[9] כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת הַמַּיִם[10] וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, מַפְרִישׁ הַחַלָּה מִתְּחִלַּת דָּבָר שֶׁנִּלּוֹשׁ[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם[12]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שָׁם בָּעֲרֵבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בַּמַּיִם שֶׁעוּר עֹמֶר[13]. וְאִם אָמַר[14]: הֲרֵי זוֹ חַלָּה[15] עַל הָעִסָּה[16] וְעַל הַשְּׂאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר, וְלִכְשֶׁתִּעָשֶׂה כֻּלָּהּ עִסָּה

אַחַת[17] תִּתְקַדֵּשׁ זוֹ שֶׁבִּידוֹ[18] לְשֵׁם חַלָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[19].

9) ב'ירושלמי' פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תתחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמא תיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף־משנה ורדב"ז). 10) חלה פ"ג סוף מ"א. 11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממעט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. 12) 'ירושלמי' שם ה"א. 13) שכיון שאין במשוייר שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל־מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). 14) 'ירושלמי' שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריבה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. 15) ומדובר שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. 16) כלומר, על הקמח המעורב במים. 17) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. 18) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. 19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד' על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף־על־פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתיהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

ג. הִנִּיחַ[20] הָעִסָּה עַד שֶׁלֹּשׁ הַכֹּל וְעֵרְבָהּ וְאַחַר כָּךְ הִפְרִישׁ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[21]. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַפַּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].

20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. 21) כלומר, חלתו חלה אף־על־פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. 22) למעלה פ"ו, סוף הט"ז.

ד. מֵאֵימָתַי[23] תִּתְחַיֵּב הָעִסָּה[24] בְּחַלָּה? מִשֶּׁתִּגַּלְגֵּל[25] בְּחִטִּים וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם[26], אוֹ שֶׁתִּטַּמְטֵם[27] בִּשְׁעוֹרִים וְתֵעָשֶׂה כֻּלָּהּ גּוּף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרַאי[28] מִן הָעִסָּה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים. וְהַכֻּסְּמִין - כְּחִטִּים[29], וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁיפּוֹן - כִּשְׂעוֹרִים.

23) חלה, שם. 24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. 25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. 26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. 27) "פירוש, שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. 28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. 29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישה, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף־על־פי שב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטימטום", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' יו"ד סי' שכז).

ה. נִתְגַּלְגְּלָה[30] בְּחִטִּים וְנִטַּמְטְמָה בִּשְׂעוֹרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְרָשַׁת חַלָּה - חַיָּב מִיתָה[31], מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֵבֶל[32]. לְפִיכָךְ: אִם הָיְתָה הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקֶה[33], כְּכָל אוֹכֵל טֵבֶל[34]; וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת מִדִּבְרֵיהֶם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

30) משנה בפ"ג, שם. 31) בידי שמים. ואם התרו בו - לוקה, כדלהלן. 32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה הי"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף־על־פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רדב"ז ו'מלאכת שלמה'. 33) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". 34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה־ו.

ו. עִסָּה[35] שֶׁנִּדְמְעָה[36] עַד שֶׁלֹּא תִּתְגַּלְגֵּל - פְּטוּרָה[37]; מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל - חַיֶּבֶת[38]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ[39] עִסָּתוֹ אוֹ הַמַּפְקִיר אוֹתָהּ[40] קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ וְאַחַר כָּךְ גִּלְגְּלָהּ[41], אוֹ הִקְדִּישָׁהּ אוֹ הִפְקִיר אוֹתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[42].

35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. 36) שנתערבה בה תרומה. 37) שהמדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' ב'תוספות רבי עקיבא איגר'). 38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. 39) שם, מ"ג. 40) דין הפקר לא נזכר

במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, וביו"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. 41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף־על־פי שבפ"ב מהל' תרומה הי"ב, כתב רבינו: "אם הפקיר שבלים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב, כתב רבינו: "וכן פירות חוצה־לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ - חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף־משנה בפירוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה - חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). 42) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

1 **ז. הִקְדִּישָׁהּ[43] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד**
2 **הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ - פְּטוּרָה[44]; שֶׁבִּשְׁעַת**
3 **חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.**

43) משנה, שם. 44) במנחות סז, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

4 **ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ**
5 **עִסָּה, וּנְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ - חַיֶּבֶת[46];**
6 **וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ - פְּטוּרָה[47].**

45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. 46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. 47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

7 **ט. גֵּר[48] שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא**
8 **נִתְגַּיֵּר - פְּטוּרָה[49]; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - חַיֶּבֶת. וְאִם סָפֵק**
9 **- חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לְפִי[50] שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה. וְזָר שֶׁאָכַל**
10 **חַלַּת סָפֵק זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵין חַיָּב עָלֶיהָ חֹמֶשׁ.**

48) שם, מ"ו. 49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. 50) 'ירושלמי' שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברש"י שם ד"ה חלה. ואף־על־פי שלהלן בפ"ט הי"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה הבהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה, בגמרא שם הקשו זאת, ותירצו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"א ה"ז) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ('ירושלמי' שם). ואף־על־פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה): "ונותנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישהנה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה־למלך שם). ויש אחרונים ('מראה הפנים' על ה'ירושלמי' שם, ו'יד אברהם' יו"ד סי' של, ע"פ המשנה־למלך פ"ז מהל' תרומות הי"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבבבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה'ירושלמי' שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

11 **י. עִסָּה[51] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טֻמְאָה[52] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל -**
12 **יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[53], לְפִי שֶׁמֻּתָּר לְטַמֵּא חֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ**
13 **יִשְׂרָאֵל[54], וְתִשָּׂרֵף חַלָּתָהּ[55]. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה**
14 **סְפֵק טֻמְאָה שֶׁוַּדָּאָה מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין[56] מִן הַתּוֹרָה**
15 **- יִגְמְרֶנָּה בְּטָהֳרָה; שֶׁכֹּל[57] שֶׁוַּדָּאָה מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין**
16 **- גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֵלִין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ**
17 **אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה. וְתִהְיֶה[58] הַחַלָּה תְּלוּיָה,**
18 **לֹא נֶאֱכֶלֶת[59] וְלֹא נִשְׂרֶפֶת[60].**

51) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. 52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחנו שמדובר בספק כזה שמטמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז הי"ב, ובפט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. 53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פי"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. 54) אף־על־פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. 55) כדין חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). 56) נדה לז, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף־על־פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפי"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שמטמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק

טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. 57) שם ז, א. 58) שם. 59) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. 60) שמא טהורה היא.

יא. לֹא יַעֲשֶׂה[61] אָדָם עִסָּתוֹ בְּטֻמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא יִדָּהֵר[62] וְיִשְׁתַּדֵּל[63] וְיִטַּהֵר[64] הוּא וְכֵלָיו, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ חַלָּה טְהוֹרָה. הָיָה[65] בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם[66] יָתֵר עַל אַרְבָּעָה מִילִין[67] - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[68] וְיַפְרִישׁ חַלָּה טְמֵאָה[69].

61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. 62) שלא יתקרב לטומאה. 63) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. 64) כלומר, אם נטמא. 65) 'ירושלמי' שם, ה"ב. 66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. 67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנטילת ידיים ד' מילין, וכו'. לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף־משנה), וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו ('מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב־ג. 68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששנינו (פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה"י) "נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו: "יעשנה קבין" ('משנה ראשונה'. וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'). 69) ותנתן לכהן ויסיקנה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

יב. אֵין עוֹשִׂים[70] חַלַּת עַם הָאָרֶץ[71] בְּטָהֲרָה, אֲבָל עוֹשִׂים עִסַּת חֵלִין בְּטָהֲרָה. כֵּיצַד? מְגַבֵּל הָעִסָּה זֶה הֶחָבֵר, וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה כְּדֵי חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי גְלָלִים אוֹ כְלֵי אֲבָנִים אוֹ בִּכְלֵי אֲדָמָה[72] שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת שְׁתֵּיהֶן, אֶת הָעִסָּה וְאֶת הַחַלָּה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּגַּע בַּחַלָּה, שֶׁמָּא תַחֲזֹר לְטִבְלָהּ[73]. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה?[74] מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל גַּבָּל[75].

70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. 71) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם־הארץ, כדי שיוכל עם־הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י ו'תוספות' שם, וב'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם־הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. 72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). 73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם־הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאמיתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. 74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם־הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ז הי"ב. 75) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עמי־הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

יג. אִשָּׁה חָבֵר[76] מְרַקֶּדֶת וּבוֹרֶרֶת עִם אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ[77]; אֲבָל מִשְּׁתַּטִּיל מַיִם בָּעִסָּה[78] לֹא תְּסַיַּע אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִסָּתָהּ בְּטֻמְאָה[79]. וְכֵן הַנַּחְתּוֹם[80] שֶׁעוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה[81] - לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ[82], שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[83]; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטָר[84].

76) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. 77) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם־הארץ, כיון שרוב עמי־הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). 78) "שאז תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). 79) ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"י מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. 80) עבודה זרה נה, ב. 81) כיון שהוא עם־הארץ, כנ"ל. 82) אבל מרקדין ובוררין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם־הארץ. 83) כנ"ל בהלכה י"א. 84) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

יד. הַלּוֹקֵחַ[85] מִנַּחְתּוֹם עַם הָאָרֶץ בְּסוּרְיָא, וְאָמַר לוֹ[86]: הִפְרַשְׁתִּי חַלָּה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[87], כָּךְ לֹא נֶחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחַלָּה[88].

85) 'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. 86) שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פי"א מהל' טומאת מת ה"ו). 87) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. 88) שאין לה שיעור מן התורה. וכל־שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

טו. הַלּוֹקֵחַ[89] בְּחוּצָה לָאָרֶץ[90] מִן הַנַּחְתּוֹם[91] - צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ[92] חַלָּה מִסָּפֵק. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת[93], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[94] הַמִּתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ[95] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק[96].

89) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. 90) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. 91) עם־הארץ. 92) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפי"ב מהל' מעשר ה"א. 93) עם־הארץ. 94) בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח

אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. 95) אצל בעל הבית. 96) ואפילו בחוץ־לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

יום ש"ק י"ב כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זוֹבֵחַ בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן[2]**
2 **הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט**
3 **הַכֹּהֲנִים. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מָקוֹם מַתָּנוֹת[3].**
4 **וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא**
5 **בִּפְנֵי הַבַּיִת[4]; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה**
6 **לָאָרֶץ; וּבְחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[5].**

2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

7 **ב. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[6] וְנִפְדּוּ**
8 **- חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת[7]; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן[8],**
9 **אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהֶם מוּם[9],**
10 **וְנִפְדּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת[10].**

6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

11 **ג. סָפֵק בְּכוֹר[11] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת מִכָּל צַד[12]: שֶׁאִם**
12 **בְּכוֹר הוּא - כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, וְאִם אֵינוֹ בְּכוֹר - מַתְּנוֹתָיו**
13 **לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בִּשְׁנַיִם[13], וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד**
14 **מִסָּפֵק - הֲרֵי הַשֵּׁנִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת; עֲשָׂאוּהוּ כְּמִי**
15 **שֶׁזָּכָה בּוֹ הַכֹּהֵן וּנְתָנוֹ[14] בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[15]. אֲבָל סְפֵק**
16 **מַעֲשֵׂר[16] - פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם[17], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
17 **עָלָיו הָרְאָיָה[18].**

11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. 12) כלומר, ממה נפשך. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. 15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

18 **ד. בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוּמָהּ[19] וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת**
19 **בְּמַתָּנוֹת שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּבְהֵמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת**
20 **בְּמֵאָה, בִּזְמַן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֵר[20] - כֻּלָּן**
21 **פְּטוּרִין[21]; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
22 **עָלָיו הָרְאָיָה. הָיָה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּם -**
23 **פּוֹטֵר מַתָּנוֹת אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד[22].**

19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

24 **ה. אֵין חַיָּב בְּמַתָּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה[23] טְהוֹרָה[24]**
25 **בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שׁוֹר אִם שֶׂה[25]. כִּלְאַיִם הַבָּא**
26 **מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[26] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[27]. וְהַכּוּי[28], אַף עַל פִּי**
27 **שֶׁהוּא סָפֵק - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ[29] כָּל הַמַּתָּנוֹת[30].**
28 **צְבִי[31] הַבָּא עַל הָעֵז[32] וְיָלְדָה - הַוָּלָד חַיָּב בַּחֲצִי**
29 **מַתָּנוֹת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֶׂה - אֲפִלּוּ מִקְצָת שֶׂה.**
30 **תַּיִשׁ הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - הַוָּלָד פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[34].**

23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכוי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. 30) ולא חציין. 31) שהוא חיה טהורה. 32) שהיא בהמה

טהורה. 33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. 34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

1 **ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לַאֲכִילַת**
2 **כְּלָבִים אוֹ לִרְפוּאָה[35] - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת[36].**

35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. 36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

3 **ז. בְּהֵמַת שֶׁתָּפִין - חַיֶּבֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹבְחֵי הַזֶּבַח.**

4 **ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[37].**
5 **כֹּהֲנִים[38] וּלְוִיִּם[39] - פְּטוּרִים מִן הַמַּתָּנוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **מֵאֵת הָעָם. וְסָפֵק הֵם הַלְוִיִּם אִם הֵם בִּכְלַל הָעָם אוֹ**
7 **לֹא, לְפִיכָךְ אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נָטַל הַכֹּהֵן[40] - לֹא**
8 **יַחֲזִיר[41].**

37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. 38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. 39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא איקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". 40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". 41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

9 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ[43]; אֲבָל**
10 **כֹּהֵן טַבָּח[44] שֶׁשּׁוֹחֵט[45] וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק - מַמְתִּינִין לוֹ**
11 **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת[46], מִכָּן וְאֵילָךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ**
12 **מַתָּנוֹת וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים[47]. וְאִם קָבַע**
13 **בֵּית מִטְבָּחַיִם לִמְכֹּר - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא**
14 **מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד[48]. וְאִם נִמְנַע מִלִּתֵּן[49] - מְנַדִּין**
15 **אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן.**

42) שכהנים פטורים ממתנות. 43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. 44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן. 45) בהמות שלו. 46) [ביבמות (סד: סה.) פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. 47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. 48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. 49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחיים, ומיד.

16 **י. הַשּׁוֹחֵט[50] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְכֹהֵן[51] - פָּטוּר מִן**
17 **הַמַּתָּנוֹת[52]. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף[53] עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם**
18 **חֶלְקוֹ[54], כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחַ הַמַּתָּנוֹת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן[55]; שֶׁאִם**
19 **לֹא צִיֵּן חֶלְקוֹ - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[56], מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל**
20 **יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שֻׁתָּף לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכֹּהֵן**
21 **עוֹמֵד עִמּוֹ בַּמִּטְבָּחַיִם וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ**
22 **לִרְשֹׁם. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ**
23 **לִרְשֹׁם[57]; שֶׁסְּתָם עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַרְבֶּה דְּבָרִים וּמוֹדִיעַ**
24 **לַכֹּל שֶׁהוּא שֻׁתָּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בִּשְׁעַת**
25 **מְכִירָה.**

50) ומדובר בשוחט ישראל. 51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. 52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. 53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחיים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותנן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. 54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. 55) ולא יבוא לידי חשד. 56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. 57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

26 **יא. הִתְנָה הַכֹּהֵן עִמּוֹ[58] שֶׁהוּא שֻׁתָּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת**
27 **- הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ חוּץ - הֲרֵי**
28 **שִׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת[59], וּלְפִיכָךְ הֵם שֶׁלּוֹ[60].**
29 **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי[61]**
30 **- הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[62], וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן**
31 **שֶׁיִּרְצֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא**
32 **נִפְטַר מִן הַמַּתָּנוֹת[63]. שֶׁהָאוֹמֵר עַל מְנָת - לֹא שִׁיֵּר לוֹ**
33 **בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיֵּר לוֹ כֹּהֵן**
34 **שֵׁתָּפוּת[64] - לֹא קְנָאָן בִּתְנַאי זֶה.**

58) עם הישראל. 59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. 60) שם קלד. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו שיורא". 61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. 62) רק שלו. 63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. 64) כמו בכל הבהמה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֻׁתָּף בָּרֹאשׁ[65] - פָּטוּר מִן הַלֶּחִי; שֻׁתָּף בַּיָּד - פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ; שֻׁתָּף בִּבְנֵי מֵעַיִם - פָּטוּר מִן הַקֵּבָה. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: הֲרֵי הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְהָרֹאשׁ שֶׁלְּךָ - חַיָּב בַּלֶּחִי; שֶׁהַדָּבָר הַחַיָּב הֲרֵי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל[66].

65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. 66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פָּטוּר[67], וְאִם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - חַיָּב. וְאִם סָפֵק - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה. שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְטֶבֶל[68], שֶׁהֲרֵי מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה מֻבְדָּלִין. וְהַמַּתָּנוֹת עַצְמָן - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאָכְלָן אֶלָּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[69]. עָבַר וַאֲכָלָן[70] אוֹ הִזִּיקָן אוֹ מְכָרָן - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[71], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ יָדוּעַ[72]. וְהַקּוֹנֶה אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[73] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכָלָן, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה נִגְזָלוֹת.

68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. 69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. 70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". 71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. 72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. 73) לקנותן.

טו. אָמַר לְטַבָּח: מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ בָּהּ מַתָּנוֹת[74] - נוֹתְנָן[75] לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ[76] מִן הַדָּמִים[77]. לְקָחָם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל[78] - נוֹתְנָם לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה לַטַּבָּח[79] מִן הַדָּמִים.

74) כלומר, הקיבה. 75) הלוקח. 76) הטבח. 77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. 78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. 79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. הַמְשַׁלֵּחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ וְהָיוּ בָּהּ[80] מַתָּנוֹת[81] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עָבַר זֶה וּגְזָלָן[82]. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלֶה[83] הַמַּתָּנוֹת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן[84], וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

80) במתנה ששלח לו. 81) זרוע לחיים וקיבה. 82) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. 83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. 84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו.

יז. הָרוֹצֶה לִתֵּן הַמַּתָּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם רָצָה לַחֲלֹק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֵבָה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוֹעַ, אֶלָּא זְרוֹעַ לְאֶחָד, וְקֵבָה לְאֶחָד, וּלְחָיַיִם לִשְׁנַיִם[85]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה[86]. וְאִם הָיוּ שֶׁל שׁוֹר[87] - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדֵי מַתָּנָה.

85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. 86) ודין זה הוא מן התורה. 87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אֵי זֶהוּ הַזְּרוֹעַ? זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[88], מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה[89] עַד כַּף שֶׁל יָדוֹ[90], שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים[91] זֶה מְעֹרֶה בָּזֶה. וְהַלְּחָיַיִם - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת[92], טַבַּעַת גְּדוֹלָה[93] עִם הַלָּשׁוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶן, הַכֹּל לַכֹּהֵן.

88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. 89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. 90) עצם רחב של כתף. 91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. 92) הבליטה הבולטת בגרון. 93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן[94] וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן, אֶלָּא יִתְּנוּ לוֹ בְּעוֹרָן וּבְצַמְּרָן, וְהַקֵּבָה[95] בַּחֵלֶב שֶׁעָלֶיהָ וּבַחֵלֶב שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקֵּבָה לַבְּעָלִים[96].

94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. 95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. 96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הַכֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת[97] הַמַּתָּנוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה[98] לְיִשְׂרָאֵל[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[100]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַבַּעַל אוֹכֵל מַתָּנוֹת[101] בִּגְלַל

אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֲלָלָה[102] - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁאֵין חֲלָלִים בְּכְלַל כֹּהֲנִים[103]. וְאִם רָצָה[104] הַכֹּהֵן לִמְכֹּר הַמַּתָּנוֹת אוֹ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ לְהַאֲכִילָם לַכְּלָבִים - מַאֲכִילָם, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל.

97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). 98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. 99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. 100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. 101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. 102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. 103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. 104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממונו).

כא. כֹּהֵן[105] שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבֵרִים שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ הַמַּתָּנוֹת[106], אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה לוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדוֹ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים זוֹבְחִים וְנוֹתְנִין הַמַּתָּנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁזָּכָה בָּהֶן. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדֹחַק[107] וְאֵין לוֹ לְקָנוֹת בָּשָׂר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שֶׁזָּכָה לוֹ חֲבֵרוֹ[108]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן שַׁמָּשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[109] אוֹ שְׂכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ - אֵינוֹ מְזַכֶּה לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ, שֶׁמָּא יְזַכֶּה בְּעַל כָּרְחוֹ[110].

105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). 106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. 107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. 108) ולא שמשו. 109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". 110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

כב. לֹא יַחְטֹף[111] הַכֹּהֵן הַמַּתָּנוֹת וְלֹא יִשְׁאַל בְּפִיו, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתְנִין לוֹ בְּכָבוֹד - נוֹטֵל. וּבְזְמַן שֶׁהֵם רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הָיָה כֹּהֵן צָנוּעַ[112] וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע לַכֹּל שֶׁהוּא כֹּהֵן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמַּתָּנוֹת אֶלָּא צָלִי בְּחַרְדָּל; שֶׁנֶּאֱמַר לְמָשְׁחָה[113] - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִים הַמְּלָכִים[114].

111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבצע. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחיים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". 112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. 113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". 114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזזן הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִתֵּן לַכֹּהֵן[3] רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר:

וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ. וּלְוִיִּם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוָה

2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. 3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצות־עשה שם. 4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף־על־פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה – אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הבדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל – חייבים (כסף־משנה ורדב"ז).

זוֹ. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגֵּז זוֹ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּרֵאשִׁית הַדָּגָן. וְנוֹהֶגֶת בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין.

5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. 6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. 7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידנא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם.): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת־חינוך מצוה תקח). 8) משנה שם קלה. 9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. 10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

ב. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת וּגְזָזָן, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה חוּץ מִגְּזָזָתָהּ, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: צֹאנְךָ - אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.

11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במוקדשין. 12) חולין שם. 13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם).

14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) – אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת־חינוך שם, ובחזון־איש. 15) לבדק הבית (חולין שם). 16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא־דעתך־אמינא ליגזוז ולפרוק וליתיב ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גזיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת־חינוך שם ובשער־המלך.

ג. כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ שֶׁקָּדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִים מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). 18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

ד. אֵין חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז אֶלָּא הַכְּבָשִׂים בִּלְבַד, זְכָרִים כְּנִקֵּבוֹת, שֶׁהַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן הוּא הָרָאוּי לִבְגָדִים. הָיָה צַמְרָן קָשֶׁה וְאֵינוֹ רָאוּי לִלְבִישָׁה - פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז; שֶׁאֵין מַתָּנָה זוֹ לַכֹּהֵן אֶלָּא כְּדֵי לִלְבֹּשׁ מִמֶּנָּה.

19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלז. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). 20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. 21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). 22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה־שוה "גז" – "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". 23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

ה. כֵּיוָן שֶׁזִּכָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּרוּמוֹת, שֶׁהֵן לַחְמוֹ וְיֵינוֹ, וְזָכָה לוֹ בְּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה וְקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זִכָּה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז לִלְבּוּשׁוֹ, וּבְגֶזֶל הַגֹּר וְהַחֲרָמִים וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה וּפִדְיוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצָאוֹתָיו וּשְׁאָר צְרָכָיו; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ חֵלֶק בַּנַּחֲלָה וּבַבִּזָּה.

24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך – תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר

שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. 25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). 26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. 27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. 28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה. ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פי"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

1 **ו. הָיָה הַאֹמֵר שֶׁלָּהֶן אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ שָׁחוּם -**
2 **חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז[29]. אֲבָל אִם גָּזַז[30] הַאֹמֵר וּצְבָעוֹ**
3 **קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - נִפְטָר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[31]. הִלְבִּינוֹ קֹדֶם**
4 **שֶׁיִּתֵּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ[32] אַחַר שֶׁלִּבְּנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ[33] אֹמֵר**
5 **רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גָזַז - חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז.**

29) ראה להלן. 30) במשנה שם קלה. 31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. 32) שאין זה שינוי. 33) חולין קלז. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף־משנה שם.

6 **ז. רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּכִלְאַיִם[34] וּבְכוּי[35] וּבִטְרֵפָה[36];**
7 **אֲבָל הַגּוֹזֵז אֶת הַמֵּתָה[37] - פָּטוּר.**

34) תוספתא חולין פ"י. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". 35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. 36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה־שאין־כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" – לו, ולא לכלבו – רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתינו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף־משנה). וראה באור־שמח. 37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף־משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגוזז מן המת חייב (פ"ט מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), וצריך עיון].

8 **ח. הַמַּפְרִישׁ[38] רֵאשִׁית הַגֵּז וְאָבַד[39] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן**
9 **עַד שֶׁיִּתֵּן לַכֹּהֵן[40]. הָאוֹמֵר[41]: כָּל גִּזּוֹתַי רֵאשִׁית -**
10 **דְּבָרָיו קַיָּמִין[42].**

38) תוספתא שם. 39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. 40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותן, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם.

41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. 42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא־הדין שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה – אם אמר כל גיזיי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף־על־פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזיי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

11 **ט. הַלּוֹקֵחַ[43] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁגְּזָזָן**
12 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[44]. לָקַח הַצֹּאן**
13 **לְגִזָּתָן - חַיָּב[45], אַף עַל פִּי שֶׁגָּדְלָה הַגִּזָּה בִּרְשׁוּת**
14 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[46], וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹזְרִין הַצֹּאן לָעוֹבֵד**
15 **כּוֹכָבִים אַחַר גִּזִּיזָה. הוֹאִיל וְהַגּוֹזֵז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזִּיזוֹת**
16 **שֶׁלּוֹ[47] - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגִּזָּה.**

43) משנה שם קלה. 44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. 45) שם קלח. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף־על־פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגזז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף־על־פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון־איש. 46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף־על־פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. 47) אבל לא גוף הצאן לגיזתן, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם.

17 **י. הַלּוֹקֵחַ[48] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר**
18 **מְעַט[49] מִצֹּאנוֹ לְהִגָּזֵז - הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן**
19 **הַמִּשְׁאָר עַל הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַמּוֹכֵר**
20 **לִגְזֹז[50]. חֲזָקָה[51] אֵין אָדָם מוֹכֵר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה. וְאִם**
21 **לֹא שִׁיֵּר כְּלוּם - הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַפְרִישׁ[52].**

48) משנה שם. 49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. 50) שם קלח. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגוז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרכם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל

למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. 51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. 52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור־שמח.

1 **יא. הָיוּ שְׁנֵי מִינֵי גִּזָּה[53], כְּגוֹן גִּזָּה לְבָנָה וְגִזָּה**
2 **שְׁחוּמָה[54], אוֹ גִּזַּת זְכָרִים וְגִזַּת נְקֵבוֹת, וּמָכַר מִין זֶה**
3 **וְהִנִּיחַ הַמִּין הָאַחֵר - זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן**
4 **לְעַצְמוֹ. [זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ] - עַל מַה שֶּׁלָּקַח, וְזֶה נוֹתֵן**
5 **לְעַצְמוֹ - עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר[55].**

53) משנה שם. 54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). 55) אף־על־פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו – אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף־על־פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזז, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברדב"ז ואור־שמח.

6 **יב. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[56] וְהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד**
7 **שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר נִגְזְזוּ[57] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר,**
8 **וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[58].**

56) חולין קלד. קלד: 57) והיתה הגזיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. 58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.

9 **יג. כַּמָּה צֹאן יִהְיֶה לוֹ וְיִהְיוּ חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז?**
10 **אֵין פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ[59]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגִּזָּה שֶׁלָּהֶן אֵין**
11 **פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שִׁשִּׁים סֶלַע[60], וְתִהְיֶה גִּזַּת כָּל אַחַת**
12 **מֵחֲמִשְׁתָּן[61] אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה סֶלַע.**
13 **הָיְתָה אַחַת מֵהֶם גּוֹזֶזֶת פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע,**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁחֲמִשְׁתָּן גּוֹזְזוֹת שִׁשִּׁים סֶלַע אוֹ יָתֵר -**
15 **הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.**

59) משנה שם קלה. כבית־הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלו: כמותם, ולא כבית־שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. 60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף־משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). 61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף־משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

16 **יד. הַשִּׁתָּפִין - חַיָּבִין[62] בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
17 **בְּחֵלֶק כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּשִּׁעוּר; אֲבָל חָמֵשׁ צֹאן בִּלְבַד**
18 **שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - פְּטוּרִין.**

62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייב(ת) בראשית הגז, ור' אלעאי פוטר. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק – חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת־חינוך מצוה תקח, ואור־שמח למעלה בהלכה א).

19 **טו. רֵאשִׁית הַגֵּז[63] מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה[64]; וְאִם הִפְרִישׁ**
20 **בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - יָצָא. הָיוּ[65] לוֹ חָמֵשׁ צֹאן**
21 **וְגָזַז אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁנַיִּם**
22 **וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁלִישִׁית וּמָכַר גִּזָּתָהּ -**
23 **הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגֵּז[66], וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר**
24 **כַּמָּה שָׁנִים[67]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[68],**
25 **וּמִזֶּה עַל זֶה[69]. אֲבָל אִם הָיְתָה רָחֵל אַחַת[70] וּגְזָזָהּ**
26 **וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שְׁנַיִּם וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ**
27 **- אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[71].**

63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35). 64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". 65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. 66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. 67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא־הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר

גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף־משנה. 68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. 69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. 70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזז והניח גזז והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. 71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת־חינוך שם.

1 **טז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[72] גִּזּוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגֵּז וְרוֹצֶה**
2 **לְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[73] - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פָּחוֹת**
3 **מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים[74] מְלֻבָּן, כְּדֵי בֶּגֶד קָטָן[75]. לֹא**
4 **שֶׁיְּלַבְּנוֹ[76] וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לוֹ מִצֶּמֶר הַגִּזָּה**
5 **כְּשֶׁהוּא צוֹאִי[77] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלִּבּוּן חָמֵשׁ**
6 **סְלָעִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי**
7 **מַתָּנָה הַמּוֹעֶלֶת.**

72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלז: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרינן, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים". 73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף־משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה־למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן.

8 **יז. רֵאשִׁית הַגֵּז - חֵלִין לְכָל דָּבָר[78]. לְפִיכָךְ אֲנִי**
9 **אוֹמֵר, שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ לְכֹהֶנֶת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
10 **נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[79]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדִּין**
11 **שְׁנֵיהֶן אֶחָד הוּא[80].**

78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

12 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִפְדּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל[3] בְּנוֹ[4]**
13 **שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ[5] הַיִּשְׂרְאֵלִית[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר**
14 **רֶחֶם לִי[7]; וְנֶאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם[8].**

2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. 3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. 4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). 5) אף־על־פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן הכ"א. 6) אבל אם היא כהנת או לויה - פטור, כדלהלן ה"י. 7) וכיון שהוא שייך לה' - צריך לפדותו. 8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדיה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" - שאם לא פדה האב את בנו - חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

15 **ב. וְאֵין[9] הָאִשָּׁה[10] חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁהַחַיָּב**
16 **לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[11] - הוּא שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ[12].**
17 **עָבַר הָאָב[13] וְלֹא פָּדָהוּ - כְּשֶׁיִּגְדַּל[14] יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ[15].**

9) משנה וגמרא, שם. 10) כלומר, אפילו הישראלית. 11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. 12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). 13) כלומר, בטל מצות־עשה הנ"ל, החלה עליו. 14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ביו"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. 15) קידושין, שם.

18 **ג. הָיָה[16] הוּא לִפְדּוֹת[17] וּבְנוֹ לִפְדּוֹת[18] - יִפְדֶּה עַצְמוֹ**
19 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בְּנוֹ. וְאִם אֵין לוֹ[19] אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹן**
20 **אֶחָד - יִפְדֶּה עַצְמוֹ.**

16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא

כרבי יהודה. 17) שלא פדאו אביו. 18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. 19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

1 **ד. הָיָה בְּנוֹ[20] לִפְדּוֹת וְהִגִּיעַ עֵת לַעֲלוֹת לְרֶגֶל, וְאֵין**
2 **לוֹ כְּדֵי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה**
3 **לְרֶגֶל[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, וְאַחַר כָּךְ:**
4 **וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם[22].**

20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל־וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם. 21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". 22) כלומר, חידשה התורה שאף־על־פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף הי"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר־כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

5 **ה. הַפּוֹדֶה[23] אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**
6 **וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן[24], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ[25],**
7 **וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן[26] הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ[27] -**
8 **מְבָרֵךְ לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר[28], וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.**

23) פסחים קכא, ב. 24) כן מפורש שם. והנה בפי"א מהל' ברכות הי"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך־עיון, שהרי שם בהי"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:), הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' שה ס"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. [ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית־הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד־ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע]. 25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם ה"י. 26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. 27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. 28) כדין העושה מצוה לעצמו (פי"א מהל' ברכות שם).

9 **ו. מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם[29] וּבְכָל זְמַן[30]. וּבְכַמָּה**
10 **פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים[31]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ**
11 **תִּפְדֶּה[32]. בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף[33] מִן הַמִּטַּלְטְלִין**
12 **שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, כְּעִנְיַן הַשְּׁקָלִים[34]. לְפִיכָךְ אֵין פּוֹדִין**
13 **בְּקַרְקָעוֹת[35]; וְלֹא בַּעֲבָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקָעוֹת[36];**
14 **וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת[37], לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[38]. וְאִם פָּדָהוּ**
15 **בָּהֶן - אֵינוֹ פָּדוּי[39].**

29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ־לארץ" (קידושין לז.). ובבכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. 30) אפילו שלא בפני הבית. 31) משנה, בכורות מט, ב. 32) ולאחר מכן כתוב: "בערכך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדויו מבן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". 33) משנה, שם. 34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. 35) משנה, שם. 36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב:). 37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. 38) אף־על־פי שהם מטלטלין. 39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

16 **ז. כָּתַב[40] הָאָב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים -**
17 **חַיָּב לִתֵּן לוֹ[41], וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי[42]. נָתַן לוֹ[43] כְּלִי שֶׁאֵינוֹ**
18 **שָׁוֶה בַּשּׁוּק חָמֵשׁ סְלָעִים וְקִבְּלוֹ הַכֹּהֵן בְּחָמֵשׁ סְלָעִים**
19 **- הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי. נָתַן[44] חָמֵשׁ סְלָעִים לַעֲשָׂרָה**
20 **כֹּהֲנִים[45], בֵּין בְּבַת אַחַת[46] בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה[47] - יָצָא[48].**

40) משנה, בכורות שם. 41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף־על־פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופי"א מהל' מכירה הט"ו). 42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אומרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא

התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. 43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אילימא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף־על־גב דשוי, וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק ה, והגר"א שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). 44) ברייתא, בבכורות שם, ב. 45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. 46) שמצד הנותן היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף־על־פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. 47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. 48) אף־על־פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראיה ממתנות כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי נתינה (למעלה פ"א הי"ז, ופ"י הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה' שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם.) מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא־הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא־הדין לכתחילה.

ח. רָצָה[49] הַכֹּהֵן לְהַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן - מַחֲזִיר[50]; וְלֹא יִתֵּן לוֹ הוּא[51] וְדַעְתּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר. וְאִם עָשָׂה כֵּן וְהֶחֱזִיר לוֹ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[52], עַד שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן אַחַר כָּךְ לְהַחֲזִיר[53] - יַחֲזִיר. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ וְנָתַן לוֹ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי[54].

49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". 50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. 51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומהדר (=נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה להוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". 52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על־מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. 53) קידושין ו, ב. 54) כיון שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה, מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, ראה בכסף־משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. כֹּהֲנִים[55] וּלְוִיִּם[56] - פְּטוּרִים מִפִּדְיוֹן הַבֵּן מִקַּל וָחֹמֶר: אִם פָּטְרוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל[57] בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן[58].

55) משנה, בכורות ג, ב. 56) אף־על־פי "שאין הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל־וחומר, כדלהלן. 57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטרום מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל". וראה בפירוש המשנה, שם. 58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן, והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל־וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלויים, בהוייתן יהו".

י. יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַכֹּהֶנֶת וּמִן הַלְוִיָּה[59] - פָּטוּר[60]. שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בָּאָב, אֶלָּא בָּאֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל[61].

59) והאב ישראל, ואם־כן גם בנו ישראל. 60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אהבה כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמימרתו של רב אדא בר אהבה. וראה בבכורות שם ב'תוספות' ד"ה מר. 61) ראה להלן הערה עד.

יא. לְוִיָּה[62] הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ פָּטוּר[63]. וְכֹהֶנֶת[64] הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ חַיָּב[65]; שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה[66] בִּבְעִילַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[67].

62) שם, כרב אדא בר אהבה, לפירושו של רב פפא. 63) שם: ולא תימא אליבא דמאן־דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן־דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לויה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל־כך). 64) שם. 65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). 66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה הויא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. 67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לויה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

יב. כֹּהֵן[68] שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן חָלָל[69]: מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[70], שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ[71]; מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ חַיָּב הַבֵּן לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ[72].

68) בכורות, שם. 69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפי"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. 70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. 71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטר. 72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

יג. הַשִּׁפְחָה[73] שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְכוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה כְּשֶׁהֵן מְעֻבָּרוֹת וְיָלְדוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[74], הוֹאִיל וְנוֹלַד בִּקְדֻשָּׁה - חַיָּב[75]; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל[76], וַהֲרֵי פֶּטֶר וָרֶחֶם[77] בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ[78] אִם קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה[79] אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

73) משנה, שם מו, א: "נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת וכו' בכור לכהן". 74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. 75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה שם. 76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבמדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל. 77) ביו"ד שם ס"כ: "פטרו רחם". 78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופ"י הי"ב), לענין מתנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה, אם לאו - פטור".

יד. הַכּוּתִית[80] וְהַשִּׁפְחָה שֶׁיָּלְדוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ וְיָלְדוּ וָלָד אַחֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם, וְאֵין זֶה פֶּטֶר רֶחֶם[81]. וְכֵן הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים[82]: כָּל נֵפֶל[83] שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה[84] - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[85]; וְכָל נֵפֶל שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה, כְּמוֹ הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים[86] אוֹ הַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים[87] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[88] - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְחַיָּב לִפְדּוֹת[89].

80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. 81) שהרי כבר נפטר רחמה על־ידי לידתה בגויותה ובעבודתה. 82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנולד לאחר שהפילה אמו. 83) ראה להלן הט"ז, בדין יוצא דופן. 84) כשפניו כצורת פני אדם, אף־על־פי ששאר גופו כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ח. 85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. 86) משנה, שם מז, ב. 87) שכל שלא מלאו לו ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. 88) ראה שם ה"ד. 89) שההפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדין יוצא דופן.

טו. חָתַךְ[90] הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ וְהוֹצִיאוּ אֵבֶר אֵבֶר - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[91]. בֶּן שְׁמֹנָה[92] חֳדָשִׁים שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהוּא חַי[93] וְהֶחֱזִירוּ וָמֵת, וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁמֵּת[94] וְיָצָא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוּ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אָחִיו וְיָלְדָה[95] - זֶה שֶׁיָּלְדָה אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם, שֶׁהֲרֵי נִפְטַר בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[96]. וּמִשֶּׁהֵצֵא פַּדַּחְתּוֹ[97] פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו.

90) משנה, שם מו, א. 91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו). 92) במשנה, שם: "איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף־על־פי שיצא את ראשו חי, ובן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. 93) משמע מלשון רבינו, שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"ג. והגר"א שם באות לט, חולק - וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה. 94) כלומר, אף־על־פי שמת, וכל־שכן אם הוא חי. 95) כלומר, לא חזר כמו אחיו. 96) שם מו, ב: ומאי קא־משמע־לן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. 97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנמחקה בו תיבת "רוב".

טז. יוֹצֵא דֹּפֶן[98] וְהַבָּא אַחֲרָיו כְּדַרְכּוֹ[99] - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים: הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא יָצָא מִן הָרֶחֶם[100], וְהַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמוֹ אַחֵר[101].

98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא ולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על־ידי פתיחתה. 99) כלומר, דרך הרחם. 100) ו"פטר רחם בעינן" (גמרא, שם מז). 101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה שהוא בכור ליציאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה ולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף־על־פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בבר קיימא.

יז. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב[102] בְּפִדְיוֹן? מִשֶּׁיַּשְׁלִים[103] שְׁלֹשִׁים יוֹם[104]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. מֵת הַבֵּן[105] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[106], וְכֵן אִם נַעֲשָׂה טְרֵפָה[107] - אֵינוֹ חַיָּב בְּחָמֵשׁ סְלָעִים. וְאִם הִקְדִּים[108] וְנָתַן לַכֹּהֵן[109] - יַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן. [וְאִם מֵת[110] אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - חַיָּב בְּפִדְיוֹן;] וְאִם לֹא נָתַן - יִתֵּן.

102) האב. 103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' שה סי"א, ובביאור הגר"א. 104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. 105) משנה, שם מט, א. 106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". 107) בבא־קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. 108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. 109) ומת הבן בתוך שלשים. 110) שם.

1 **יח. מִי שֶׁפָּדָה[111] בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[112]: אִם אָמַר**
2 **לוֹ[113] מֵעַכְשָׁיו[114] - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[115]; וְאִם אָמַר לוֹ**
3 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[116] - בְּנוֹ פָּדוּי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
4 **הַמָּעוֹת קַיָּמִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[117].**

111) שם. 112) וכן ביום ל, כבהלכה הקודמת. 113) לכהן. 114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. 115) אף־על־פי שהמעות קיימין (ש"ך ליו"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. 116) כלומר, אז יחול הפדיון. 117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף־על־גב דקיימא־לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף־משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

5 **יט. מִי שֶׁהוּא סָפֵק[118] אִם חַיָּב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הֲרֵי**
6 **זֶה פָּטוּר[119], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת**
7 **הָאָב[120] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא**
8 **נִפְדָּה[121], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה מֵאָבִיו שֶׁפְּדָהוּ קֹדֶם**
9 **שֶׁיָּמוּת[122]; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא**
10 **בְּחֶזְקַת פָּדוּי[123], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.**

118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. 119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאים אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברדב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ח. 120) משנה, בכורות, שם. 121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברדב"ז. 122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. 123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

11 **כ. מִי[124] שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ[125] וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה וְאֵין**
12 **יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן יָצָא רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן**
13 **כְּלוּם[126]. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים[127], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ**
14 **אֵי זֶה מֵהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[128]. מֵת**
15 **אֶחָד מֵהֶן[129] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פָּטוּר[130], שֶׁהַמּוֹצִיא**
16 **מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב[131], בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים**
17 **יוֹם[132] בֵּין אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[133], בֵּין שֶׁלֹּא חָלְקוּ**
18 **הָאַחִים בֵּין שֶׁחָלְקוּ[134] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ**
19 **סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים.**

124) משנה, שם מח, א. 125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. 126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמא הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. 127) שם. 128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רדב"ז). 129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. 130) שמא הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. 131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 132) שמשיגיע יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף־משנה ורדב"ז). 133) כנ"ל. 134) כרבי יהודה, כנ"ל.

20 **כא. שְׁתֵּי נָשָׁיו[135] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים[136] -**
21 **נוֹתֵן עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן[137]. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ**
22 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[138]: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן[139] - יַחֲזִיר לוֹ**
23 **חָמֵשׁ סְלָעִים[140]; וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן[141] - אֵינוֹ**
24 **יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי לֹא צִיֵּן פִּדְיוֹן זֶה עַל בֵּן**
25 **זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר מֵחֲבֵרִי[142].**

135) משנה, שם. 136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. 137) אף־על־פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטרו את רחם אמותיהם. 138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. 139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. 140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. 141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. 142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף־על־פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציאים מידו (ראה למעלה בתחילת

הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף־על־פי שאחר־כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות' ד"ה ואם).

1 **כב. שְׁתֵּי נָשִׁים[143] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ שֶׁיָּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ**
2 **שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[144] - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁאִי**
3 **אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן[145] פֶּטֶר רֶחֶם.**

143) משנה, שם. 144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. 145) כלומר, אחד משני הזכרים שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה קכו.

4 **כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר[146], אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי**
5 **נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן**
6 **לַכֹּהֵן כְּלוּם[147]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: נְקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה**
7 **וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[148].**

146) שם. 147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. 148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

8 **כד. שְׁתֵּי נָשִׁים[149], אַחַת בִּכְּרָה[150] וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה,**
9 **וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים**
10 **לַכֹּהֵן[151]. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב**
11 **פָּטוּר[152]. מֵת הָאָב[153] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים[154] חָמֵשׁ**
12 **סְלָעִים.**

149) שם. 150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. 151) שהרי ברור שיש כאן בכור. 152) שמא הבכור מת. 153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. 154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

13 **כה. יָלְדוּ[155] זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[156] -**
14 **אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: זוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה**
15 **יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[157], וְזוֹ שֶׁבִּכְּרָה יָלְדָה**
16 **זָכָר.**

155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. 156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". 157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא־אם־כן ילדה נקבה תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם. ועי' ב'כסף משנה', ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם סעיפים כח־לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

17 **כו. שְׁתֵּי נָשִׁים[158] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ**
18 **שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה**
19 **נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[159]. נָתְנוּ[160] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן**
20 **הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[161]: אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ[162]**
21 **- אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן[163]; וְאִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ**
22 **- כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן[164] לַחֲבֵרוֹ הַרְשָׁאָה[165], וְיֵלֵךְ זֶה**
23 **בַּהַרְשָׁאָה וַיַּחֲזִיר מִן הַכֹּהֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[166].**

158) משנה, שם. 159) שהרי ברור הדבר ששניהם בכורים, ואף־על־פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ־כד. 160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. 161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). 162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. 163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. 164) גמרא שם מט, א. כשמואל. 165) וכותב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף־על־פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'רבינו גרשום' שם. 166) כלומר, יאמר לו: ממה־נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה־נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה ('תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש').

24 **כז. יָלְדוּ[167] זָכָר וּנְקֵבָה וְנִתְעָרְבוּ - הָאָבוֹת פְּטוּרִין[168],**
25 **וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[169]. וְכֵן מְבַכֶּרֶת[170] שֶׁלֹּא**
26 **שָׁהֲתָה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[171] וְיָלְדָה, וְאֵין**
27 **יָדוּעַ אִם בֵּן תִּשְׁעָה[172] לָרִאשׁוֹן[173] אוֹ בֵּן שִׁבְעָה**
28 **לָאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[174], וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת**
29 **עַצְמוֹ[175].**

167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם.

168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. 169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. 170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. 171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפי"א מהל' גירושין הי"ח. 172) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 173) והראשון חייב לפדותו. 174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. 175) שהרי הוא בכור ודאי.

1 **כח. יָלְדוּ[176] שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי**
2 **זְכָרִים - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[177].**

176) משנה, שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. 177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה־ל, ובהערות שם.

3 **כט. שְׁתֵּי נָשִׁים[178] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה**
4 **וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה**
5 **אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[179]. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה**
6 **- אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[180].**

178) משנה, שם. 179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף־על־פי שאינו ידוע, כנ"ל. 180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

7 **ל. יָלְדוּ[181] שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה**
8 **אִשְׁתּוֹ[182] נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. שֶׁלֹּא נִפְטָר אֶלָּא בִּשְׁנֵי**
9 **סְפֵקוֹת: אִם אִשְׁתּוֹ יָלְדָה זָכָר בִּלְבַד[183] - חַיָּב, וְאִם**
10 **הִיא יָלְדָה הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה - חַיָּב, אֶלָּא אִם כֵּן יָלְדָה**
11 **נְקֵבָה תְּחִלָּה; וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רָחוֹק - יִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ[184].**

181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. 182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. 183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא־הדין אם ילדה שני זכרים. 184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריו נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ו'־י"ב כסלו ה'תשפ"א

יום ראשון ו' כסלו ה'תשפ"א

הִלְכוֹת שַׁבָּת

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות המדידה סביב העיירות ובהרים ובגיאיות, ונכלל בזה ביאור על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמוך.

12 **א. כָּל בֵּית[2] דִּירָה[3] שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַמְּדִינָה[4], אִם**
13 **הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּדִינָה שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי**
14 **אַמָּה[5], שֶׁהוּא צֶלַע[6] בֵּית סָאתַיִם הַמְרֻבַּעַת[7], אוֹ פָּחוֹת**
15 **מִזֶּה - הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף לַמְּדִינָה[8] וְנֶחְשָׁב מִמֶּנָּה;**
16 **וּכְשֶׁמּוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, מוֹדְדִין חוּץ**
17 **מִבֵּית דִּירָה זֶה.**

2) משנה (עירובין נז.). 3) אפילו אין דרים בתוכו ('מעשה רוקח'). 4) הישוב שהוא שובת בתוכו. 5) שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (בפט"ז ה"א, וב'מגיד משנה' שם . . . "שבעים אמה וחמש שביעיות בקירוב"). 6) צד אחד של המרובע. 7) "בית סאה - חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת אלפים אמה" (רבינו בפט"ז ה"ג). ושטח הריבוע של שבעים אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפט"ז למעלה. 8) ונקרא "עיבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (נדרים נו:) אמר קרא (יהושע ה, יג): "ויהי בהיות יהושע בירִיחו", מאי בירִיחו? - אי בירִיחו ממש, והרי כתוב (יהושע ו, א): "וירִיחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל, אין יוצא ואין בא" אלא שמע־מינה - בעיבורה. וכן דרשו (עירובין יז.) מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקיר העיר וחוצה, אמרה תורה: תן חוצה ואחר־כך מדוד!". וכמה יתנו מחוץ לעיר, למדו (עירובין כג:) ממה שכתוב בחצר המשכן (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש. ועיין מגיד־משנה).

18 **ב. הָיָה[9] בַּיִת זֶה קָרוֹב לַמְּדִינָה[10] בְּשִׁבְעִים אַמָּה[11],**
19 **וּבַיִת שֵׁנִי קָרוֹב לְבַיִת רִאשׁוֹן בְּשִׁבְעִים אַמָּה, וּבַיִת**
20 **שְׁלִישִׁי קָרוֹב לְשֵׁנִי בְּשִׁבְעִים אַמָּה, וְכֵן עַד מַהֲלַךְ**
21 **כַּמָּה יָמִים - הֲרֵי הַכֹּל כִּמְדִינָה אַחַת[12]; וּכְשֶׁמּוֹדְדִין,**
22 **מוֹדְדִין מִחוּץ לַבַּיִת הָאַחֲרוֹן. וְהוּא[13], שֶׁיִּהְיֶה בֵּית**
23 **דִּירָה זֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[14] אוֹ יָתֵר.**

9) עירובין כא, א. 10) לישוב ששובת בתוכו. 11) כוונתו ל"שבעים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר

בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבעים אמה ושיריים". 12) שבתיה מפוזרים. 13) סוכה ג, ב. 14) שבפחות מזה, אין עליו שם דירה.

1 ג. וְכֵן בֵּית הַכְּנֶסֶת[15] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּירָה לַחַזָּנִין[16],
2 וּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּירָה
3 לְכֹהֲנֵיהֶם[17], וְהָאוֹצָרוֹת[18] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה[19],
4 וְהַגֶּשֶׁר וְהַקֶּבֶר שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה, וְשָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת
5 שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן תִּקְרָה[20] וְיֵשׁ בָּהֶן אַרְבַּע עַל אַרְבַּע
6 אַמּוֹת, וְהַבִּרְגָּנִין[21], וְהַבַּיִת הַבָּנוּי בַּיָּם[22], וּשְׁתֵּי
7 מְחִצּוֹת שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן תִּקְרָה[23], וּמְעָרָה שֶׁיֵּשׁ בִּנְיָן עַל
8 פִּיהָ וְיֵשׁ בָּהּ בֵּית דִּירָה - כָּל אֵלּוּ מִצְטָרְפִין עִמָּהּ,
9 אִם הָיוּ בְּתוֹךְ שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם. וּמֵאוֹתוֹ הַבַּיִת
10 הַיּוֹצֵא רוֹאִין כְּאִלּוּ חוּט מָתוּחַ עַל פְּנֵי כָּל הַמְּדִינָה[24],
11 וּמוֹדְדִין חוּץ לְאוֹתוֹ הַחוּט אַלְפַּיִם אַמָּה.

15) עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו. 16) שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב'סיפרי' פרשת נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפי"ד מנשיאות כפים כתב רבינו ששליח־ציבור אומר להם). 17) לכמריהם. 18) של תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. 19) לגובה המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "שיש בו דירה" (כת"י התימנים). 20) שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס - ונשארו שלש מחיצות בלא תקרה. 21) סוכות שומרים בגינה. 22) באיי הים, בתוך שבעים אמה ושירים לעיר, ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. 23) שהיה בית דירה בתחילה ונהרס, ונשארו ממנו שתי מחיצות ותקרה. 24) על פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

12 ד. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין עִמָּהּ[25]: שְׁתֵּי מְחִצּוֹת שֶׁאֵין
13 עֲלֵיהֶן תִּקְרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁדָּרִין בֵּינֵיהֶן, וְהַגֶּשֶׁר[26]
14 וְהַקֶּבֶר[27] וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת
15 וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן בֵּית דִּירָה, וְהַבּוֹר וְהַשִּׁיחַ[28]
16 וְהַמְּעָרָה[29] וְהַשּׁוֹבָךְ[30] וּבֵית שֶׁבִּסְפִינָה[31] - כָּל אֵלּוּ
17 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מִצְטָרְפִין עִמָּהּ.

25) שאין עליהם שם בית דירה. 26) אף שגר שם השומר הגובה את המכס. 27) גם אם שם שומר הקברות. 28) חפירה ארוכה. 29) חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו בני אדם. 30) קן יונים. 31) כיון שאינו קבוע, שפעמים הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

18 ה. הָיוּ[32] שְׁתֵּי עֲיָרוֹת[33], זוֹ סְמוּכָה לָזוֹ - אִם יֵשׁ
19 בֵּינֵיהֶן מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַחַת וּשְׁלִישׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
20 שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם[34] לָזוֹ וְשִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם
21 לָזוֹ - חוֹשְׁבִין שְׁתֵּיהֶן כְּעִיר אַחַת, וְנִמְצָא כָּל עִיר
22 מֵהֶן מְהַלֶּכֶת אֶת כָּל הָעִיר הַשֵּׁנִיָּה וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם
23 אַמָּה. הָיוּ שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים מְשֻׁלָּשִׁין[35] - אִם יֵשׁ בֵּין
24 הָאֶמְצָעִי וּבֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחִיצּוֹנִים אַלְפַּיִם
25 אַמָּה[36] אוֹ פָּחוֹת מִכָּאן, וּבֵין הַשְּׁנַיִם הַחִיצּוֹנִים
26 מָאתַיִם שָׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים פָּחוֹת שְׁלִישׁ[37], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
27 בֵּין כָּל אֶחָד מֵהֶן וּבֵין הָאֶמְצָעִי, כְּשֶׁתִּרְאֶה אוֹתוֹ
28 כְּאִלּוּ הוּא בֵּינֵיהֶן, מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַחַת אַמָּה
29 וּשְׁלִישׁ - חֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן כְּמְדִינָה אַחַת, וּמוֹדְדִין אַלְפַּיִם
30 אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לִשְׁלָשְׁתָּן. עִיר[38] שֶׁהֵקֶפָּה[39]
31 וּלְבַסּוֹף יָשְׁבָה[40] - מוֹדְדִין לָהּ מִישִׁיבָתָהּ[41]; יָשְׁבָה
32 וּלְבַסּוֹף הֵקֶפָּה - מוֹדְדִין לָהּ מֵחוֹמוֹתֶיהָ[42].

32) עירובין נז, ב. 33) וכן הדין אם היו שלש או ארבע עיירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה ('מעשה רוקח'). 34) שני שלישי אמה. 35) כבציור שלפנינו: 36) שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, רואים כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת. 37) מלבד רוחב הכפר האמצעי. 38) עירובין כו, א. 39) בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים. 40) נתיישבה ואינה מיושבת כולה עד החומה. 41) כיון שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן החומה אלא מן הבתים המיושבים. 42) אפילו היא רחוקה הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר היתה מיושבת.

33 ו. עִיר[43] שֶׁהָיְתָה אֲרֻכָּה[44] אוֹ מְרֻבַּעַת - הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ
34 אַרְבַּע זָוִיּוֹת שָׁוּוֹת, מַנִּיחִין אוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא,
35 וּמוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ.
36 הָיְתָה עֲגֻלָּה - עוֹשִׂין לָהּ זָוִיּוֹת[45], וְרוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ
37 הִיא בְּתוֹךְ הַמְרֻבָּע, וּמוֹדְדִין חוּץ מִצַּלְעוֹת אוֹתוֹ מְרֻבָּע
38 אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁנִּמְצָא מִשְׁתַּכֵּר הַזָּוִיּוֹת.

43) עירובין נה, א. 44) שהיה ארכה אלפים אמה ואין ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבנה עד שתהיה מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. 45) ממלאים את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים מהריבוע ולא מהעיגול כבציור שלפנינו (ציור א), ואם יוצא דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

39 ז. וְכֵן[46] אִם הָיְתָה הָעִיר מְשֻׁלֶּשֶׁת[47], אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ
40 צְלָעוֹת רַבּוֹת[48] - מְרַבְּעִין אוֹתָהּ[49], וְאַחַר כָּךְ מוֹדְדִין
41 חוּץ לַמְרֻבָּע אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וּכְשֶׁהוּא מְרַבְּעָהּ
42 - מְרַבְּעָהּ בְּרִבּוּעַ הָעוֹלָם[50], כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כָּל רוּחַ
43 מִמֶּנָּה מְשׁוּכָה כְּנֶגֶד רוּחַ מֵרוּחוֹת הָעוֹלָם וּמְכֻוֶּנֶת
44 כְּנֶגְדָּהּ.

46) עושין אותה מרובעת. 47) כצורת משולש (ציור ב). 48) כבציור שלפנינו (ציור ג). 49) מושכים ומשווים את הצד הקצר כפי הארוך. 50) עירובין נו, א: "נותן צפונה לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר: "כריבוע העולם" (שונצינו).

45 ח. הָיְתָה[51] רְחָבָה[52] מִצַּד אֶחָד וּקְצָרָה מִצַּד אֶחָד -
46 רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא כֻּלָּהּ רְחָבָה. הָיְתָה עֲשׂוּיָה
47 כְּמִין גַּ"ם[53], אוֹ שֶׁהָיְתָה עֲשׂוּיָה כְּקֶשֶׁת[54]: אִם יֵשׁ בֵּין
48 שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ פָּחוֹת[55] מֵאַרְבַּעַת אַלְפַּיִם אַמָּה - מוֹדְדִין
49 לָהּ מִן הַיֶּתֶר[56], וְרוֹאִין אֶת כָּל הָרֹחַב שֶׁבֵּין הַיֶּתֶר
50 וְהַקֶּשֶׁת[57] כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא בָּתִּים; וְאִם הָיָה בֵּין שְׁנֵי

רָאשֶׁיהָ אַרְבַּעַת אֲלָפִים[58] - אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֶלָּא מִן הַקֶּשֶׁת.

51) עירובין נה, א. 52) כשבא למדוד את התחומין בצד הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים למדוד התחומין. 53) "גממא" היא אות שלישית יוונית, "וצורתה כעין ך שלנו" (רש"י). 54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. 55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר, נעשית כעיר אחת על ידי זה. 56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. 57) ובין שני ראשי הג"ם. 58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

ט. עִיר[59] שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עַל שְׂפַת הַנַּחַל[60]: אִם יֵשׁ לְפָנֶיהָ דַּקָּה[61] רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שְׂפַת הַנַּחַל, כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ עָלֶיהָ וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּנַּחַל[62] - נִמְצָא הַנַּחַל בִּכְלַל הָעִיר, וּמוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה מִשְּׂפַת הַנַּחַל הַשְּׁנִיָּה, וְיֵעָשֶׂה הַנַּחַל כֻּלּוֹ בִּכְלַל הַמְּדִינָה מִפְּנֵי הַדַּקָּה הַבְּנוּיָה מִצִּדּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם דַּקָּה - אֵין מוֹדְדִין לָהֶן אֶלָּא מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶן[63], וְנִמְצָא הַנַּחַל נִמְדָּד מִן הָאַלְפַּיִם שֶׁלָּהֶם[64].

59) עירובין סא, א. 60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. 61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בהל' עירובין פ"ה הכ"ד). 62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). 63) מקיר העיר. 64) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא מפתח ביתו, כדין הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד־משנה).

י. יוֹשְׁבֵי צְרִיפִין[65] - אֵין מוֹדְדִין לָהֶן אֶלָּא מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶן[66]. וְאִם יֵשׁ שָׁם שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי שְׁנֵי בָּתִּים[67] - הֵקִּבְּעוּ כֻּלָּם[68], וּמְרַבְּעִין אוֹתָהּ, וְנוֹתְנִין לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ כִּשְׁאָר הָעֲיָרוֹת.

65) עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחונים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחונים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). 66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. 67) בתי עץ או אבן. 68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

יא. אֵין[69] מוֹדְדִין אֶלָּא בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה[70], לֹא פָּחוֹת[71] וְלֹא יָתֵר[72]; וּבְחֶבֶל שֶׁל פִּשְׁתָּן[73], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּשֵׁךְ יוֹתֵר מִדַּי. הִגִּיעַ לְגַיְא[74] - אִם הָיָה רָחְבּוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה, שֶׁיָּכוֹל לְהַבְלִיעוֹ[75] בְּחֶבֶל הַמִּדָּה - מַבְלִיעוֹ[76]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בְּעָמְקוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּעַת אֲלָפִים[77].

69) משנה (עירובין נז:). 70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח.). 71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" ('ירושלמי' עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). 72) "מפני שממעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמז ומפסיד" ('ירושלמי' שם) מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעיתו. 73) "אמר רבי יהושע, אין לך מדה כו' אבל מה אעשה וכתוב בנביאים חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה" ('ירושלמי' שם). 74) בקעה. 75) להכניסו בחשבון מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש המשניות). 76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, אף־על־פי שיש במדרונו יותר מאלפים, אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד" (רש"י). 77) כדין עיר העשויה כקשת בהלכה ח' (רשב"א).

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? שֶׁהָיָה חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת[79] יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ[80], שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ; אֲבָל אִם אֵין חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מַבְלִיעוֹ[81], אֶלָּא אִם־כֵּן הָיָה עָמְקוֹ אַלְפַּיִם אוֹ פָּחוֹת מִכֵּן.

78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה. 79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. 80) שהיה עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלוך ולהשתמש בו (רש"י). 81) מכיון שנוח להשתמש בגיא, נכנס בתוכו ומודדו.

יג. הָיָה[82] גַּיְא מְעֻקָּם[83] - מְקַדֵּר[84] וְעוֹלֶה, מְקַדֵּר וְיוֹרֵד. הָיָה גַּיְא רָחָב מֵחֲמִשִּׁים, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ - הוֹלֵךְ לְמָקוֹם[85] שֶׁהוּא יָכוֹל[86] לְהַבְלִיעוֹ, וּמַבְלִיעוֹ, וְצוֹפֶה כְּנֶגֶד מִדָּתוֹ[87], וְחוֹזֵר.

82) עירובין נח, א. 83) "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח להילוך" (רש"י ו'מעשה רוקח'). 84) "מחתך המדה, מודד באומד וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגיאיות. 85) אחר שאפשר לו משם למדוד. 86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של חמשים אמה. 87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

יד. הִגִּיעַ[88] לְכֹתֶל - אֵין אוֹמְרִים: יִקַּב[89] אֶת הַכֹּתֶל[90]; אֶלָּא אוֹמֵד[91] רָחְבּוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - מוֹדְדוֹ מְדִידָה יָפָה[92]. וְאִם הָיָה חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ[93] - מוֹדֵד רָחְבּוֹ מְדִידָה יָפָה.

88) עירובין נח, א. 89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר בהלכה טז. 90) כשהכותל זקוף וישר, שאי־אפשר

טו. הִגִּיעַ[94] לְהַר: אִם הָיָה הַר מִתְלַקֵּט[95] מִמֶּנּוּ גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּאֹרֶךְ חָמֵשׁ אַמּוֹת[96] - מַבְלִיעוֹ[97] וְחוֹזֵר לְמִדָּתוֹ; וְאִם הָיָה גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתְלַקֵּט מִמֶּנּוּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מִתּוֹךְ מֶשֶׁךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - אוֹמְדוֹ[98] וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ יָתֵר מֵחֲמִשִּׁים - מְקַדְּרוֹ[99] מְעַט מְעַט. וְזֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: מְקַדְּרִין בֶּהָרִים.

94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת. 95) מגביה. 96) שבהילוך חמש אמות רוחב, עולה ההר עשרה טפחים בגובה. 97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. 98) כיון שהוא זקוף מאד, מעריכו והולך לו. 99) מודדו בחיתוך המדה, כמבואר בהלכה יז.

טז. כֵּיצַד[100] מְקַדְּרִין[101] בֶּהָרִים אוֹ בְּגֵאָיוֹת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעָן? אוֹחֲזִין שְׁנַיִם חֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת, הָעֶלְיוֹן אוֹחֵז קְצָתוֹ[102] מִכְּנֶגֶד מַרְגְּלוֹתָיו, וְהַתַּחְתּוֹן אוֹחֵז בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי כְּנֶגֶד לִבּוֹ[103]; וְחוֹזֵר הָעֶלְיוֹן לַעֲמֹד בִּמְקוֹם הַתַּחְתּוֹן, וְהַתַּחְתּוֹן יוֹרֵד וּמַרְחִיק מִמֶּנּוּ מִדַּת הַחֶבֶל; וְכֵן מִתְגַּלְגְּלִים וְהוֹלְכִין עַד שֶׁמּוֹדְדִין אֶת כֻּלּוֹ[104]. וּכְשֶׁיֵּלֵךְ הַמּוֹדֵד לְהַבְלִיעַ הָהָר אוֹ הַגֵּיא - לֹא יֵצֵא חוּץ לַתְּחוּם; שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתוֹ הָעוֹבְרִים, וְיֹאמְרוּ: מִדַּת תְּחוּמִין בָּאָה לְכָאן[105].

100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליעו, בזו אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי שמקדרין בהרים". 101) מחתכים את המדה שמודד בחבל של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות), ורש"י פירש: "נוקבים" משוה מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. 102) קצה החבל. 103) על־ידי־זה מתמעט מדרונו של כל ארבע אמות בחצי קומת איש (רש"י). 104) בתוספתא (עירובין פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור, אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את ההר, ונמצא נשכר". 105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם לצאת בשבת מחוץ לתחום.

יז. אֵין[106] סוֹמְכִין אֶלָּא עַל מִדִּידַת אָדָם מֻמְחֶה[107], שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מִדַּת הַקַּרְקַע. הָיוּ לָנוּ תְּחוּמֵי שַׁבָּת מֻחְזָקִין, וּבָא מֻמְחֶה וּמָדַד, רִבָּה בַּתְּחוּם מֵהֶן[108] וּמִעֵט בַּתְּחוּם - שׁוֹמְעִין לוֹ בַּתְּחוּם שֶׁרִבָּה[109]. וְכֵן אִם בָּאוּ שְׁנַיִם מֻמְחִין וּמָדְדוּ הַתְּחוּם, אֶחָד רִבָּה וְאֶחָד מִעֵט - שׁוֹמְעִין לַמְרַבֶּה[110]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְרַבֶּה יָתֵר מִמִּדַּת אֲלַכְסוֹנָהּ[111] שֶׁל עִיר.

106) משנה (עירובין נח:). 107) לשון המשנה "אין מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן החכמות, ורוצה בכאן שיהיה חכם בתשבורת, מהיר במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). 108) "כשאומר שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו" (פירוש המשניות). 109) "שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט. 110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. 111) מפורש בהלכה יח.

יח. כֵּיצַד? בְּעֵת שֶׁיִּרְבֶּה זֶה, נֹאמַר: שֶׁמָּא הָרִאשׁוֹן מִקֶּרֶן אֲלַכְסוֹן[112] שֶׁל עִיר מָדַד הָאַלְפַּיִם, וּלְפִיכָךְ מִעֵט מִדָּתוֹ, וְנִמְצָא צֶלַע הַתְּחוּם בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאַלְפַּיִם; וְזֶה הָאַחֲרוֹן מָדַד אַלְפַּיִם מִצֶּלַע הַמְּדִינָה[113]. וְאֵין מַחֲזִיקִין עַל הָרִאשׁוֹן שֶׁטָּעָה בְּיוֹתֵר עַל זֶה. לְפִיכָךְ, אִם רִבָּה זֶה הָאַחֲרוֹן יָתֵר עַל הָרִאשׁוֹן אֲפִלּוּ בַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים אַמָּה בְּקֵרוּב[114] - שׁוֹמְעִין לוֹ; בְּיוֹתֵר עַל זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

112) שמדד מהקרן של העיר באלכסון, כזה. 113) שמדד מאמצע העיר בקו ישר, כזה: 114) רוצה לומר חמש מאות ושבעים ושתים אמה, שיעור שתי חמשיות מאלף וארבע מאות ועשרים ושתים (שהם ביחד אלפיים). שלפי שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמישיות מהמדה, שהרי אמה בריבוע היא אמה ושתי חמישיות באלכסון – 'מגיד משנה'.

יט. אֲפִלּוּ[115] עֶבֶד, אֲפִלּוּ שִׁפְחָה[116], נֶאֱמָנִין לוֹמַר[117]: עַד כָּאן תְּחוּם הַשַּׁבָּת. וְנֶאֱמָן הַגָּדוֹל[118] לוֹמַר: זָכוּר אֲנִי, שֶׁעַד כָּאן הָיִינוּ בָּאִים בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן; וְסוֹמְכִין עַל עֵדוּתוֹ[119] בִּדְבָר זֶה. שֶׁלֹּא[120] אָמְרוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר לְהַחְמִיר, אֶלָּא לְהָקֵל; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁעוּר אַלְפַּיִם אַמָּה מִדִּבְרֵיהֶם[121].

115) משנה (עירובין נח:). 116) עבד ושפחה כנענים, הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט ה"ד). 117) אין הכוונה להאמין להם שהם מדדו את התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובוודאי בפעם ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי' שצט). 118) משנה בכתובות כח. "ואלו נאמנים להעיד בגדלם מה שראו בקטנם", ואין מקבלים עדות כזאת אלא לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. 119) אבל על עדותו של קטן לא סמכו ('טור' ושו"ע או"ח סי' שצט). 120) משנה (עירובין נח:). 121) אבל שנים עשר מיל הוא מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק כז ה"א).

יום שני ז' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבאר בו מצות־עשה של זכור שהוא כולל זכירת הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת בִּדְבָרִים[2], שֶׁנֶּאֱמַר: זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. כְּלוֹמַר, זָכְרֵהוּ זְכִירַת שֶׁבַח וְקִדּוּשׁ. וְצָרִיךְ לְזָכְרֵהוּ בְּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ: בִּכְנִיסָתוֹ - בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם, וּבִיצִיאָתוֹ[3] - בְּהַבְדָּלָה.

2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא: "זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפיך" (ריש פרשת בחקותי הלכה ג). וכן הוא ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמור דברים בכניסתו וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו מצות־עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. 3) כן כתב רבינו גם ב'ספר המצוות' (מצות־עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאילתות דרב אחאי גאון בפ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י').

ב. וְזֶהוּ נֹסַח קִדּוּשׁ הַיּוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ[4] בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָנוּ[5], וְשַׁבַּת קָדְשׁוֹ[6] בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן[7] הִנְחִילָנוּ, זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית[8]. תְּחִלָּה[9] לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ[10], זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם[11]. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ[12] וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ[13] מִכָּל הָעַמִּים, וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ[14] בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן[15] הִנְחַלְתָּנוּ[16]. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת[17].

4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום־טוב (להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל, שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:) שכתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל העמים" ('אבודרהם'). 5) שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי רוצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כז) "ורציתי אתכם". 6) שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הודעת להם". 7) כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית ההר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר", ודרשו חז"ל (שבת פח.): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה בלי אונס כי־אם ברצון. 8) שנאמר (שמות כ, ח־יא): "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". 9) בדפוסי שונצינו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום תחילה", וכ"ה ברש"י (כתובות ז:). 10) שבת נאמרה תחילה בפרשת המועדים (ויקרא כג). 11) שנאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת", וכמו שהסביר הרמב"ן שם: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון, מחדש, חפץ, ויכול . . . ואם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהוא לך לראיה. ובפסחים קיז: אמרו: "צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא (דברים טז, ג): למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתיב התם (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו", ועיין שם ב'תוספות' ד"ה למען. 12) שנאמר "ויבחר בכם" (דברים ז, ז). 13) "ולהיותך עם קדוש" (דברים כו, יט). 14) סמוך לחתימה מעין הפתיחה (פסחים קד.). וראה להלן הכ"ב. 15) שבשבת אין קרבן חטאת המזכיר עוונות כמו שיש במועדים (במדבר כח. כט.) אלא עולה שהיא לרצון (ויקרא א, ג). ובנוסח אחר: "בשמחה ובששון" ('מעשה רוקח'). וכ"ה ב'ספרי' פרשת בהעלותך "וביום שמחתכם ובמועדיכם, אלו השבתות" [ועיין שיטה על מו"ק ח"ב עמ' סב. ותוס' הרא"ש לברכות מט.]. 16) כמו שנאמר: "לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז). 17) פסחים קיז, ב. בשבת אומרים "מקדש השבת", וביום־טוב "מקדש ישראל והזמנים", כי שבת קבועה ועומדת מששת ימי בראשית, ואין צריך לקבעה ולקדשה בבית דין. אבל יום־טוב תלוי בבית דין, הקובע את החדשים. ובמסכת סופרים (פי"ג): "בשבת אינו מזכיר בחתימה ישראל, אלא מקדש השבת, שהשבת קדמה לישראל"

ג. וְזֶה[18] נֹסַח הַהַבְדָּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל[19], וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ[20], בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים[21], וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה[22]. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל.

18) פסחים קג, ב. 19) שנאמר (ויקרא י. י.): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול". 20) שנאמר (בראשית א, ד): "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי שבת (פסחים נד.). 21) שנאמר (ויקרא כ, כו): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, יג): "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות. 22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד.). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

ד. עִקַּר[23] הַקִּדּוּשׁ - בַּלַּיְלָה[24]. אִם לֹא קִדֵּשׁ בַּלַּיְלָה - בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד - מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְאִם לֹא הִבְדִּיל בַּלַּיְלָה[25] - מַבְדִּיל לְמָחָר[26]; וּמַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי[27]. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הָאוֹר אֶלָּא בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בִּלְבַד.

23) פסחים קו, א. 24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). 25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת - בערב. 26) כן הוא במסכת פסחים קז. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". 27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים

קו.), כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כותבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושונצינו). וכתב ה'כסף משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ן, הובא בחידושי מהר"ם חלאוה לפסחים קו:), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סי' רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי יום־טוב, יכול להבדיל למחר, אף־על־פי שביו"ט אין דין של שלשה ימים אחר יום־טוב].

1 **ה. אָסוּר[28] לְאָדָם לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן[29] מִשֶּׁקָּדַשׁ**
2 **הַיּוֹם עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ. וְכֵן מִשֶּׁיָּצָא הַיּוֹם - אָסוּר לוֹ**
3 **לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה[30] אוֹ לִטְעֹם**
4 **כְּלוּם, עַד שֶׁיַּבְדִּיל. וְלִשְׁתּוֹת מַיִם - מֻתָּר[31]. שָׁכַח[32] אוֹ**
5 **עָבַר וְאָכַל וְשָׁתָה קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אוֹ קֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל -**
6 **הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ וּמַבְדִּיל אַחַר שֶׁאָכַל.**

28) פסחים קה, א. 29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול או לשתות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם ה'ירושלמי' שגם מים אסור לשתות, ובזה מובן שלא כתב רבינו "אסור לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר לשתות מים, כתב איסור טעימה. אבל בקידוש שאסור לאכול ולשתות אף מים, לא הוצרך לכתוב איסור טעימה (מהרי"א). 30) שבת קנ, ב. 31) "רבנן דבי רב אשי, לא קפדי אמיא" (התירו לשתות מים) (פסחים שם). 32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נזדמן לבית רב אסי, שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

7 **ו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[33] לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וּלְהַבְדִּיל עַל**
8 **הַיַּיִן. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, צָרִיךְ לְהַבְדִּיל**
9 **עַל כּוֹס[34]. וּמֵאַחַר[35] שֶׁיַּבְדִּיל וְיֹאמַר "בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל"**
10 **- מֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל**
11 **עַל הַכּוֹס. וּמְבָרֵךְ[36] עַל הַיַּיִן תְּחִלָּה[37], וְאַחַר כָּךְ**
12 **מְקַדֵּשׁ. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ[38].**

33) ומה שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו, זוכרהו על היין" - אין מכאן ראיה שקידוש על היין הוא מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא ('תוספות' שם ד"ה זוכרהו). וראה בפירש"י במסכת נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה. 34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו: המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". 35) שבת קנ, ב. 36) משנה (ברכות נא:). 37) "שהיין גורם לקידוש שתֵאָמֵר (שאם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). 38) כי הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קו:), אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש שייך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו קודם קידוש ('טור' או"ח ורמ"א סי' רעא).

13 **ז. כֵּיצַד[39] הוּא עוֹשֶׂה? לוֹקֵחַ כּוֹס, שֶׁהוּא מַחֲזִיק**
14 **רְבִיעִית[40] אוֹ יָתֵר, וּמְדִיחוֹ[41] מִבִּפְנִים וְשׁוֹטְפוֹ**
15 **מִבַּחוּץ[42], וּמְמַלְּאֵהוּ יַיִן, וְאוֹחֲזוֹ בִּימִינוֹ[43], וּמַגְבִּיהוֹ**
16 **מִן הַקַּרְקַע[44] טֶפַח[45] אוֹ יָתֵר, וְלֹא יְסַיֵּעַ בִּשְׂמֹאלוֹ[46],**
17 **וּמְבָרֵךְ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ. וּמִנְהָג פָּשׁוּט**
18 **בְּכָל יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת בַּתְּחִלָּה פָּרָשַׁת "וַיְכֻלּוּ"[47], וְאַחַר**
19 **כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ. וְשׁוֹתֶה מְלוֹא**
20 **לֻגְמָיו[48], וּמַשְׁקֶה לְכָל בְּנֵי חֲבוּרָה[49]. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל**
21 **יָדָיו, וּמְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וְאוֹכֵל.**

39) ברכות נא, ב. 40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש אצבע (פסחים קט.) שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה (כמבואר בפ"ח ה"ב), ולכתחילה לא תהא הכוס של קידוש פחותה מתשעים גרם. 41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות הט"ו. 42) או מקנחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה (או"ח סי' קפג). 43) בידו החשובה. 44) ואם הוא מיסב על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב (תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". 45) שהוא כעשרה סנטימטרים. 46) שלא יראה עליו כמשא. 47) שבת קיט, ב: "דאמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית". 48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם. 49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים מלוא לוגמם" (מגיד־משנה).

22 **ח. אֵין[50] קִדּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעֻדָּה[51]. כֵּיצַד? לֹא**
23 **יְקַדֵּשׁ בְּבַיִת זֶה וְיֹאכַל בְּבַיִת אַחֵר[52]; אֲבָל אִם קִדֵּשׁ**
24 **בְּזָוִית זוֹ - אוֹכֵל בִּזָוִית שְׁנִיָּה[53]. וְלָמָּה מְקַדְּשִׁין בְּבֵית**
25 **הַכְּנֶסֶת[54]? מִפְּנֵי הָאוֹרְחִין, שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין[55] שָׁם.**

50) פסחים קא, א. 51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם). 52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דיעות אחרות, כי כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש

מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (או"ח סי' רעג). 53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה. (רמ"א סי' רעא). 54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש אלא במקום סעודה. 55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש, שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפי"א מהל' תפילה ה"ו), אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים קידוש בבית הכנסת, (מגיד־משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא), הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

ט. הָיָה[56] מִתְאַוֶּה לְפַת יוֹתֵר מִן הַיַּיִן, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ יַיִן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא", וּמְקַדֵּשׁ, וְאַחַר כָּךְ בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאֵין מַבְדִּילִין עַל הַפַּת[57], אֶלָּא עַל הַכּוֹס[58].

56) פסחים קו, ב. 57) פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא אמימר למקומנו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין; לשנה אחרת שוב נזדמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם "חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר", הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא הבדיל אמימר על הפת ('תוספות' פסחים קו:). 58) "אמנם אם חל יום־טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם על הפת" ('הגהות מיימוניות').

י. מִי[59] שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן בְּלֵילֵי שַׁבָּת, וְשָׁכַח וְנָטַל יָדָיו קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת, וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן אַחַר שֶׁנָּטַל יָדָיו לְסְעֻדָּה. וּמִצְוָה לְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶם שֶׁיִּסְעֹד סְעֻדָּה שְׁנִיָּה[60]. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא "קִדּוּשָׁא רַבָּה"[61]. מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" בִּלְבַד וְשׁוֹתֶה, וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל יָדָיו וְיִסְעֹד. וְאָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיִּטְעַם כְּלוּם קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ[62]. וְגַם קִדּוּשׁ זֶה לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעֻדָּה.

59) פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו - לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. 60) כמו שאמרו רז"ל: "זכור את יום השבת לקדשו, זוכרהו על היין, אין לי אלא בלילה, ביום מנין? – תלמוד־לומר זכור את יום השבת" (פסחים קו.) ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. 61) כמו שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה בשם: "קידושא רבה" (מגיד־משנה). 62) שכל שתיקנו רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתיקנו קידוש ביום, נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא אסרו לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה, שאז חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר בלילה.

יא. יֵשׁ לוֹ לָאָדָם[63] לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס עֶרֶב שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִכְנְסָה הַשַּׁבָּת; וְכֵן מַבְדִּיל[64] עַל הַכּוֹס מִבְּעוֹד יוֹם, אַף־עַל־פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא שַׁבָּת; שֶׁמִּצְוַת זְכִירָה - לְאָמְרָהּ בֵּין בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ וִיצִיאָתוֹ בֵּין קֹדֶם לְשָׁעָה זוֹ כִּמְעַט[65].

63) ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת בשבת, ואומר קדושה על הכוס". 64) בברכות, שם: "מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס". 65) בנוסח אחר: "במעט" (כת"י התימנים).

יב. מִי[66] שֶׁהָיָה אוֹכֵל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקִדֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם[67] וְהוּא בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה - פּוֹרֵס מַפָּה[68] עַל הַשֻּׁלְחָן וּמְקַדֵּשׁ, וְגוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. הָיָה[69] אוֹכֵל בְּשַׁבָּת, וְיָצָא הַשַּׁבָּת וְהוּא בְּתוֹךְ סְעֻדָּתוֹ - גּוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ[70], וְנוֹטֵל יָדָיו[71], וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל הַכּוֹס, וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל עָלָיו[72]. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁתִיָּה[73] - פּוֹסֵק[74] וּמַבְדִּיל, וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר לִשְׁתִיָּתוֹ.

66) פסחים ק, א. 67) צריך להפסיק את אכילתו, שאסור לאכול בשבת קודם קידוש. 68) לכסות את הפת עד לאחר הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת ('מגן אברהם' סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ חיטה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (רבינו בהל' ברכות פ"ח הי"ג ו'הגהות מיימוניות'). 69) פסחים קה, א. 70) ואינו צריך להפסיק באמצע סעודתו, שדרשו חכמים (מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור" (דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו שמוסיפים מחול על הקודש", כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שיכול, ואם מפסיק באמצע - נראה כמגרש את המלך. 71) שצריך ליטול את הידים אחר הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז הי"ב). 72) הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושין מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצח ושמירת נפש פ"ו ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל דעת רבינו - שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס אחד (מגיד־משנה). 73) שתיית יין, שאילו מים מותר לשתות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). 74) פסחים קה, א. ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

יג. הָיָה[75] אוֹכֵל וְגָמַר אֲכִילָתוֹ עִם הַכְּנָסַת שַׁבָּת - מְבָרֵךְ[76] בִּרְכַּת הַמָּזוֹן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ עַל

כּוֹס שֵׁנִי. וְלֹא יְבָרֵךְ וִיקַדֵּשׁ עַל כּוֹס אֶחָד, שֶׁאֵין עוֹשִׂין שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּכוֹס אֶחָד[77]; שֶׁמִּצְוַת קִדּוּשׁ וּמִצְוַת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שְׁתֵּי מִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה[78] הֵן.

75) פסחים קב, ב. 76) וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון, אף שלא קידש עדיין - כיון שעכשיו שבת (שו"ע או"ח סי' רעא). 77) לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס אחד, כשחל יום־טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב, ובהלכה הקודמת. 78) להוציא ברכות נישואין שהן מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד ('מגדל עוז').

יד. אֵין[79] מְקַדְּשִׁין אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְנַסֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, אִם נִתְעָרֵב בּוֹ דְּבַשׁ אוֹ שְׂאוֹר, אֲפִלּוּ כְּטִפַּת הַחַרְדָּל בְּחָבִית גְּדוֹלָה - אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו[80]. כָּךְ אָנוּ מוֹרִין בְּכָל הַמַּעֲרָב[81]. וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר לְקַדֵּשׁ עָלָיו[82], וְאוֹמֵר: לֹא נֶאֱמַר 'הַיַּיִן הָרָאוּי לְנַסֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ' אֶלָּא לְהוֹצִיא יַיִן שֶׁרֵיחוֹ רַע, אוֹ מְגֻלֶּה[83], אוֹ מְבֻשָּׁל, שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין עַל אֶחָד מֵהֶן[84].

79) בבא־בתרא צז, א. 80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא): "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א. 81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"א ה"י באיסור יין של גוי, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח, אינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי". 82) 'ירושלמי' פסחים פ"י ה"א: "יוצאין ביין קונדיטון" והוא יין המעורב בדבש, ראה בתשב"ץ ח"א פ"ה. 83) "שמא שתה מהם נחש וכיוצא מזוחלי עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ו). 84) שכולן פסולין לנסכים (רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט וה"י) ופסולם מחמת עצמם (מגיד־משנה).

טו. יַיִן[85] שֶׁטַּעְמוֹ טַעַם חֹמֶץ, אַף־עַל־פִּי שֶׁרֵיחוֹ רֵיחַ יַיִן - אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו[86]. וְכֵן שְׁמָרִים שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - אֵין מְקַדְּשִׁין עֲלֵיהֶן[87]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּתַן עַל הַשְּׁמָרִים שְׁלֹשָׁה מַיִם, וְהוֹצִיא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה; אֲבָל אִם הוֹצִיא אַרְבָּעָה[88] - הֲרֵי זֶה יַיִן מָזוּג, וּמְקַדְּשִׁין עָלָיו.

85) בבא־בתרא צז, א. 86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון שטעמו חומץ - אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן הלכה יז. 87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן" - אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט. 88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל' ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא מהם ארבעה (שנמזג יין השמרים עם המים), מברך עליהם בורא פרי הגפן, שזה יין מזוג הוא (שלשה חלקים מים ואחד יין), הוציא פחות מארבעה אף־על־פי שיש בהם טעם יין - מברך עליהן שהכל תחילה".

טז. כְּלִי[89] שֶׁהָיָה מָלֵא יַיִן, אֲפִלּוּ מַחֲזִיק כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת, אִם שָׁתָה מִמֶּנּוּ מְעַט - הֲרֵי זֶה פִּגְּמוֹ וְנִפְסַל, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל הַשְּׁאָר[90]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּשִׁיּוּרֵי כּוֹסוֹת[91].

89) פסחים קו, א. 90) ואם אין לו יין אחר, יכול לקדש עליו (הרשב"ם). 91) ואם שופכים לתוכו קצת יין שאינו פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

יז. יַיִן[92] שֶׁרֵיחוֹ רֵיחַ הַחֹמֶץ וְטַעְמוֹ טַעַם יַיִן[93] - מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְכֵן יַיִן[94] מָזוּג. וְכֵן יַיִן צְמוּקִים[95] - מְקַדְּשִׁין עָלָיו; וָהוּא, שֶׁיִּהְיוּ צְמוּקִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן לַחְלוּחִית, שֶׁאִם יִדְרֹךְ אוֹתָן יֵצֵא מֵהֶן דִּבְשָׁן[96]. וְכֵן יַיִן חָדָשׁ מִגַּתּוֹ[97] - מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְסוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים, וּמְקַדֵּשׁ עָלָיו בִּשְׁעָתוֹ[98]. מְדִינָה[99] שֶׁרֹּב יֵינָהּ שֵׁכָר - אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְקִדּוּשׁ[100], מֻתָּר לְהַבְדִּיל עָלָיו, הוֹאִיל וְהוּא חֲמַר מְדִינָה[101].

92) בבא־בתרא צז, א. 93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח, וראה למעלה הלכה טו. 94) במים, אולם לפחות יהיה היין יותר מאחד בששה במים (או"ח סי' רד). 95) ענבים מיובשים. 96) מיץ הענבים. 97) ארבעים ימים ראשונים לדריכתו. 98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן (או"ח סי' רעב). 99) פסחים קז, א. 100) כיון שיכול לקדש על הפת, כמבואר בהלכה ט'. 101) שעיקר שתיית המדינה הוא שכר במקום יין.

יח. כְּשֵׁם שֶׁמְּקַדְּשִׁין בְּלֵילֵי שַׁבָּת וּמַבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, כָּךְ מְקַדְּשִׁין בְּלֵילֵי יָמִים טוֹבִים[102] וּמַבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵיהֶן וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים; שֶׁכֻּלָּם שַׁבָּתוֹת הֵן[103]. וּמַבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים לְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין מַבְדִּילִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת[104].

102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו" בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי אלא שבת, ימים־טובים מנין? תלמוד־לומר (ויקרא כג, לז) "אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש ביום־טוב מן התורה (מגיד־משנה). 103) משנה (חולין כו:). 104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

יט. נֹסַח קִדּוּשׁ יוֹם טוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ[105] מִכָּל עָם, וְרוֹמְמָנוּ[106] מִכָּל לָשׁוֹן[107]. בָּחַר בָּנוּ[108] וַיְגַדְּלֵנוּ, רָצָה בָנוּ וַיְפָאֲרֵנוּ[109]. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה[110], חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה[111], אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה[112] אוֹ חַג הַשָּׁבוּעוֹת אוֹ חַג הַסֻּכּוֹת[113], זְמַן חֵרוּתֵנוּ[114] אוֹ זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ אוֹ זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ[115], בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם[116]. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים[117], וּמוֹעֲדֵי קָדְשְׁךָ[118] בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ[119] יִשְׂרָאֵל[120] וְהַזְּמַנִּים[121]. וְאִם חָל לִהְיוֹת

בְּשַׁבָּת - מַזְכִּיר שַׁבָּת, וְחוֹתֵם כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים[122].

105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". 106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", רוממות על שם (תהילים עה, יא) "תרוממנה קרנות צדיק" ('אבודרהם'). 107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי". 108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי פעמים ('מעשה רוקח'). 109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת ('אבודרהם' בפירוש ההגדה). 110) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך". 111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש". 112) כמו שנקרא בתורה (דברים טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה. 113) דברים טז, יג. 114) שבפסח יצאנו ממצרים. 115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. 116) בפסח יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש זכר" (כת"י התימנים). 117) מבואר בהלכה ב. 118) פסחים קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה. 119) פסחים קיז, ב. 120) שנאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". 121) שישרא מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' . . . אשר תקראו אותם במועדם". 122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

כ. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר: וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם טוֹב[123] מִקְרָא קֹדֶשׁ[124] הַזֶּה, זִכָּרוֹן[125] תְּרוּעָה, מִקְרָא קֹדֶשׁ, בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם[126]. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, וּדְבָרְךָ אֱמֶת[127] וְקַיָּם[128] לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן, כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה[129].

123) ואינו צריך להזכיר ראש־חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י, י): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם . . והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). 124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניציאה, שונצינו). 125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים פי"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בהל' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. 126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמו". 127) שנאמר (תהלים קיט, קט): "ראש דברך אמת". 128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). 129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

כא. בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן כְּבְשַׁבָּת[130]. וְאִם אֵין לוֹ יַיִן, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לְפַת - מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁא רַבָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּקַדֵּשׁ בְּשַׁבָּת.

130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה הי"ח).

כב. כֵּיצַד[131] מְבָרְכִין בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת? בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַגֶּפֶן[133], וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ[134] קִדּוּשׁ יוֹם טוֹב, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר, וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל, וְחוֹתֵם בַּהַבְדָּלָה: הַמַּבְדִּיל[135] בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ[136], וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ".

131) פסחים קג, א. 132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום־טוב. 133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "יקנה"ז" = י'יין, ק'ידוש, נ'ר, ה'בדלה ז'מן (=שהחיינו, להלן הכ"ג). 134) שמצוה למהר בכניסת יום־טוב. 135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. 136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום־טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כו, לג). [ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום־טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד.) שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט].

כג. כָּל לֵילֵי[137] יוֹם טוֹב[138] וּבְלֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים[139] אוֹמְרִים "שֶׁהֶחֱיָנוּ"[140]. וּבִשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח אֵין מְבָרְכִין "שֶׁהֶחֱיָנוּ"; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּכְבָר בֵּרַךְ[141] עַל הַזְּמַן בִּתְחִלַּת הַפֶּסַח.

137) עירובין מ, ב. 138) בקידוש. 139) בתפילה. 140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". 141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

כד. סֵדֶר הַבְדָּלָה[142] בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ עַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחַר כָּךְ עַל הַנֵּר. וְכֵיצַד מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר? - בּוֹרֵא מְאוֹרֵי[143] הָאֵשׁ. וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל[144].

142) ברכות נא, ב. וסימנה "יבנה" - י'יין, ב'שמים, נ'ר ה'בדלה (או"ח סי' רצו). 143) לשון רבים, שהרבה גוונים

יש באור (ברכות נב:). 144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

כה. אֵין[145] מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ[146] לְאוֹרוֹ כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר בֵּין מַטְבֵּעַ מְדִינָה זוֹ לְמַטְבֵּעַ מְדִינָה אַחֶרֶת. וְאֵין[147] מְבָרְכִין עַל הַנֵּר שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[148] וּמַזָּלוֹת; שֶׁסְּתָם מִסְבָּתָן לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְאֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְלֹא עַל הַנֵּר שֶׁל מֵתִים[149].

145) משנה, ברכות נא, ב. 146) יהנו. 147) משנה, ברכות נא, ב. 148) "עבודת־כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בהל' עבודת כוכבים פ"ז ה"ב). 149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

כו. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מִיִּשְׂרָאֵל - מְבָרְכִין עָלָיו[150]; עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו[151]. הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכְּרָךְ וְרָאָה אוֹר: אִם רֹב[152] אַנְשֵׁי הַכְּרָךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל[153] - מְבָרֵךְ. אוֹר שֶׁל כִּבְשָׁן, שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל כִּירַיִם - לְכַתְּחִלָּה[154] לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו[155]. הַגֶּחָלִים, אִם כְּשֶׁיַּכְנִיס קִיסָם בֵּינֵיהֶן דּוֹלֵק מֵאֵלָיו - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן[156]. אוֹר שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ[157], אִם יֵשׁ שָׁם אָדָם חָשׁוּב שֶׁמַּדְלִיקִים בִּשְׁבִילוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו; שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, אִם יֵשׁ שָׁם חַזָּן שֶׁהוּא דָּר שָׁם - מְבָרְכִין עָלָיו. וַאֲבוּקָה[158] לְהַבְדָּלָה - מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר. וְאֵין מְחַזְּרִין עַל הָאוֹר[159] כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַזְּרִין עַל כָּל הַמִּצְוֹת, אֶלָּא אִם יֵשׁ לוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו.

150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם לעבודה־זרה (מגיד־משנה). 151) שאין מברכים אלא על אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת - כיון שאם הדליקו ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו. 152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד־משנה). 153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. 154) בתחילת שריפת הלבנים. 155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף את הלבנים. 156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים לחמם - אין מברכים עליהן. 157) מדליקים נרות לכבוד המקום ולא להאיר. 158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות רבים דולקים ביחד. 159) ברכות נג, ב.

כז. אוֹר[160] שֶׁהִדְלַק בְּשַׁבָּת לְחוֹלֶה[161] וּלְחַיָּה[162] - מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אוֹר שֶׁהֶקְדַּח[163] מִן הָעֵצִים וּמִן הָאֲבָנִים - מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת[164]; שֶׁהִיא הָיְתָה תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ בִּידֵי אָדָם[165]. אֲבָל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים; שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֶלָּא עַל אוֹר שֶׁשָּׁבַת[166]. אַף־עַל־פִּי שֶׁהִדְלַק לְחוֹלֶה אוֹ לְחַיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - מְבָרְכִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי שָׁבַת מֵעֲבֵרָה[167].

160) ברכות נג, א. 161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב הלכה ב). 162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא). 163) שהוצא מעצים ואבנים. 164) כי בשבת צריכים נר ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת - מותר. 165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה במוצאי־שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון . . . מה עשה הקב"ה? - זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין זה במס' פסחים נד. 166) שהיה דלוק מערב יום הכיפורים ושבת (פסחים, שם). 167) בנוסח אחר: "מעבודה" (כת"י התימנים).

כח. יוֹם טוֹב[168] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע שַׁבָּת[169], אוֹמֵר בַּהַבְדָּלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמֵר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שֶׁסֵּדֶר הַהַבְדָּלוֹת הוּא מוֹנֶה. וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ לֹא עַל הַבְּשָׂמִים[170] וְלֹא עַל הַנֵּר. וְכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים.

168) חולין כו, ב. 169) שאם מוצאי יום־טוב חל בשבת - מבדילים (למעלה הלכה יח). 170) אבל אין בזה איסור, ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

כט. וְלָמָּה מְבָרְכִים עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת? מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ דּוֹאֶבֶת[171] לִיצִיאַת שַׁבָּת, מְשַׁמְּחִין אוֹתָהּ וּמְיַשְּׁבִין אוֹתָהּ בְּרֵיחַ טוֹב.

171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה נותן הקדוש־ברוך־הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה ממנו".

יום שלישי ח' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִשִׁים[1]

1) נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים המוזהרים מלעשותם מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו ההלכות בהפלגת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב.) ומכופל.

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשַׁבָּת, שְׁנַיִם מִן הַתּוֹרָה וּשְׁנַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהֵן מְפֹרָשִׁין עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. שֶׁבַּתּוֹרָה - זָכוֹר וְשָׁמוֹר[2]; וְשֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים - כָּבוֹד[3] וָעֹנֶג[4], שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, וְלִקְדוֹשׁ ה'[5] מְכֻבָּד.

2) זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמור בדברות האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא תעשה כל מלאכה". 3) הם הענינים השייכים קודם השבת להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון רבינו אליהו מוילנה באורח חיים תקכ"ט. 4) ענינים

השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון מוילנה שם. 5) הוא השבת כמו שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו".

ב. אֵיזֶהוּ כָּבוֹד? זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לִרְחֹץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית[6], וְיוֹשֵׁב בְּכֹבֶד רֹאשׁ, מְיַחֵל לְהַקְבָּלַת פְּנֵי הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ. וַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מְקַבְּצִין תַּלְמִידֵיהֶן בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמִתְעַטְּפִים וְאוֹמְרִים: בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת הַמֶּלֶךְ[7].

6) "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). 7) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכא" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

ג. וּמִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת - שֶׁיִּלְבַּשׁ כְּסוּת נְקִיָּה. וְלֹא יִהְיֶה מַלְבּוּשׁ הַחֹל כְּמַלְבּוּשׁ הַשַּׁבָּת[8]. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף - מְשַׁלְשֵׁל טַלִּיתוֹ[9], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מַלְבּוּשׁוֹ כְּמַלְבּוּשׁ הַחֹל. וְעֶזְרָא תִּקֵּן[10], שֶׁיִּהוּ הָעָם מְכַבְּסִים בַּחֲמִישִׁי[11], מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

8) במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף קי"ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה ז'). 9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם). 10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. 11) ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם). [וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג' הערה 10].

ד. אָסוּר לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה וּמִשְׁתֶּה[12] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת[13]. וּמֻתָּר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ; וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת שֶׁיִּמָּנַע אָדָם מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה מִלִּקְבֹּעַ סְעֻדָּה[14], כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַשַּׁבָּת כְּשֶׁהוּא מִתְאַוֶּה לֶאֱכֹל[15].

12) משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א'). 13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. – "אמר רבי יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בשבת (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב'). 14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה למעלה). 15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

ה. מְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לִכְזַיִת[16]; וְכֵן מְסַדֵּר שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לִכְזַיִת[17]; כְּדֵי לְכַבְּדוֹ בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ. וְצָרִיךְ לְתַקֵּן בֵּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת[18]. וְיִהְיֶה נֵר דָּלוּק, וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לֶאֱכֹל, וּמִטָּה מֻצַּעַת; שֶׁכָּל אֵלּוּ לִכְבוֹד שַׁבָּת הֵן[19].

16) מסכת שבת דף קי"ט עמוד ב'. 17) מסכת שבת שם. והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר (רש"י). 18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). 19) "רבי יוסי בר' יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו" (מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים עליה בשעת הסעודה, שכך היה מנהגם בימים הקדמונים. והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת [וכן נראה מדברי רבינו שהרי כתב "ושלחן ערוך לאכול ומטה מוצעת" – משמע שרק השלחן הערוך הוא לאכול ולא המטה המוצעת. וראה בפרק י"ג מהלכות אישות הלכה ג' ומה שכתבנו שם בשם המאירי].

ו. אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה אָדָם חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, וְאֵין דַּרְכּוֹ לִקַּח דְּבָרִים מִן הַשּׁוּק וְלֹא לְהִתְעַסֵּק בִּמְלָאכוֹת שֶׁבַּבַּיִת - חַיָּב לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת בְּגוּפוֹ, שֶׁזֶּה הוּא כְּבוֹדוֹ. חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים - מֵהֶם מִי שֶׁהָיָה מְפַצֵּל הָעֵצִים לְבַשֵּׁל בָּהֶן; וּמֵהֶן מִי שֶׁהָיָה מְבַשֵּׁל, אוֹ מוֹלֵחַ בָּשָׂר, אוֹ גּוֹדֵל פִּתִּילוֹת, אוֹ מַדְלִיק נֵרוֹת; וּמֵהֶן מִי שֶׁהָיָה יוֹצֵא וְקוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת מִמַּאֲכָל וּמַשְׁקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ. וְכָל הַמַּרְבֶּה בְּדָבָר זֶה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[20].

20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו" (שאם עוסק גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

ז. אֵיזֶהוּ עֹנֶג? זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[21], שֶׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן תַּבְשִׁיל שָׁמֵן[22] בְּיוֹתֵר וּמַשְׁקֶה מְבֻשָּׂם לְשַׁבָּת - הַכֹּל לְפִי מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם. וְכָל הַמַּרְבֶּה בְּהוֹצָאַת שַׁבָּת וּבְתִקּוּן מַאֲכָלִים רַבִּים וְטוֹבִים - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[23]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - אֲפִלּוּ לֹא עָשָׂה אֶלָּא שֵׁלֶק וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת, הֲרֵי זֶה עֹנֶג שַׁבָּת[24]. וְאֵינוֹ חַיָּב לְהָצַר לְעַצְמוֹ וְלִשְׁאֹל מֵאֲחֵרִים כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַאֲכָל בְּשַׁבָּת[25]. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[26]: עֲשֵׂה שַׁבָּתְךָ חֹל[27], וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת[28].

21) מסכת שבת דף קי"ח עמוד ב'. 22) [כן הוא בדברי רב נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות: "ואכילת הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את השבת ולהשמין"]. 23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). 24) מסכת שבת דף קי"ח עמוד ב'. 25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה פרק ח' פסוק י') לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו כשיש לו משכנות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו (תוספות ביצה דף ט"ו עמוד ב'). ואף על פי כן חייב לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת בתוספת תבשילין. 26) מסכת פסחים דף קי"ב עמוד א'. 27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו בימות החול. 28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור או"ח רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

1 **ח. מִי שֶׁהָיָה עָנֹג וְעָשִׁיר, וַהֲרֵי כָּל יָמָיו כְּשַׁבָּת -**
2 **צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת מַאֲכַל שַׁבָּת מִמַּאֲכַל הַחֹל. וְאִם אִי**
3 **אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת - מְשַׁנֶּה זְמַן הָאֲכִילָה[29]: אִם הָיָה רָגִיל**
4 **לְהַקְדִּים - מְאַחֵר[30], וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר - מַקְדִּים.**

29) מסכת שבת קף קי"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר בסעודתו שהוא לכבוד השבת. 30) אבל לא יותר מדאי שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (שו"ע או"ח סימן רפ"ח).

5 **ט. חַיָּב אָדָם לֶאֱכֹל שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת בְּשַׁבָּת[31]: אַחַת**
6 **עַרְבִית, וְאַחַת שַׁחֲרִית, וְאַחַת בְּמִנְחָה[32]. וְצָרִיךְ**
7 **לְהִזָּהֵר בְּשָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵהֶן כְּלָל.**
8 **וַאֲפִלּוּ עָנִי, הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה, סוֹעֵד שָׁלֹשׁ**
9 **סְעֻדּוֹת[33]. וְאִם הָיָה חוֹלֶה מֵרֹב הָאֲכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה**
10 **מִתְעַנֶּה[34] תָּמִיד[35] - פָּטוּר מִשָּׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת[36]. וְצָרִיךְ**
11 **לִקְבֹּעַ כָּל סְעֻדָּה מִשְּׁלָשְׁתָּן עַל הַיַּיִן[37], וְלִבְצֹעַ עַל**
12 **שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת[38]. וְכֵן בְּיָמִים טוֹבִים[39].**

31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת היום לה', היום לא תמצאוהו בשדה" – שלש פעמים היום, מכאן לשלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע סעודות). 32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו, והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד). 33) מסכת פאה פרק ח' משנה ז' וראה למעלה הלכה ז'. 34) כגון תענית חלום (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן בהלכה י"ב. 35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף משנה. 36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). 37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). 38) "אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי: ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב'). ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די בזה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים לשתים. 39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב היה להם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב' מדברי המכילתא בשלח).

13 **י. אֲכִילַת בָּשָׂר וּשְׁתִיַּת יַיִן בְּשַׁבָּת - עֹנֶג הוּא לוֹ[40].**
14 **וָהוּא, שֶׁהָיְתָה יָדוֹ מַשֶּׂגֶת[41]. וְאָסוּר לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה עַל**
15 **הַיַּיִן בְּשַׁבָּת וּבְיָמִים טוֹבִים בִּשְׁעַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ[42].**
16 **אֶלָּא כָּךְ הָיָה מִנְהַג הַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים: מִתְפַּלֵּל**
17 **אָדָם בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית וּמוּסָף בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבוֹא**
18 **לְבֵיתוֹ וְיִסְעֹד סְעֻדָּה שְׁנִיָּה, וְיֵלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִקְרָא**
19 **וְיִשְׁנֶה עַד הַמִּנְחָה, וְיִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְאַחַר כָּךְ יִקְבַּע**
20 **סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עַד מוֹצָאֵי**
21 **שַׁבָּת.**

40) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. שכיון שהוא עונג – מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. 41) ראה למעלה הלכה ז'. 42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

22 **יא. אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר**
23 **מִשָּׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת[43] מִתְּחִלַּת הַיּוֹם, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ[44]**
24 **וְעוֹד הַיּוֹם רַב, וְיָכִין סְעֻדָּה לְשַׁבָּת[45]; שֶׁהֲרֵי אֵין**
25 **אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יוֹדְעִין שֶׁהַיּוֹם יָבוֹא כְּדֵי לְהָכִין לוֹ. וְאֵין**
26 **צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מִתְאָרֵחַ אֵצֶל אֲחֵרִים; שֶׁהוּא**
27 **מְבַיְּשָׁן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵכִינוּ לָהֶן דָּבָר הָרָאוּי לְאוֹרְחִין.**

43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה – ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. 44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש פרסאות ברגל (ב"ח רמט). 45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

28 **יב. אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת[46] וְלִזְעֹק וּלְהִתְחַנֵּן וּלְבַקֵּשׁ**
29 **רַחֲמִים בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ בְּצָרָה מִן הַצָּרוֹת, שֶׁהַצִּבּוּר**
30 **מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְעַנִּין וְלֹא מַתְרִיעִין**
31 **בְּשַׁבָּת[47], וְלֹא בְּיָמִים טוֹבִים; חוּץ[48] מֵעִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ**
32 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ נָהָר, אוֹ סְפִינָה הַמִּטָּרֶפֶת[49]**
33 **בַּיָּם[50] - שֶׁמַּתְרִיעִין עֲלֵיהֶן בְּשַׁבָּת לְעָזְרָן[51], וּמִתְחַנְּנִין**
34 **וּמְבַקְּשִׁין עֲלֵיהֶן רַחֲמִים.**

46) ש"מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור . . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה . . ." (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). 47) וכל זה לענין תענית ותרועות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מישראל. 48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. 49) שהסער טורפה ואילך וקרובה להשתבר. 50) ראה למעלה פרק ב' הלכה כ"ד. 51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא – לעזור אותם ולהצילן". וכן יש לפרש כאן].

1 **יג. אֵין צָרִין עַל עֲיָרוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
2 **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת[52]; כְּדֵי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב**
3 **דַּעַת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא יִהְיוּ מִבֹּהָלִים**
4 **וּטְרוּדִים בְּשַׁבָּת. אֵין מַפְלִיגִין[53] בִּסְפִינָה פָּחוֹת**
5 **מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת; כְּדֵי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ**
6 **עָלָיו קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא יִצְטַעֵר יוֹתֵר מִדַּי[54]. וְלִדְבַר**
7 **מִצְוָה - מַפְלִיג בַּיָּם אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּפוֹסֵק[55] עִמּוֹ**
8 **לִשְׁבֹּת, וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת[56]. וּמִצֹּר לְצִידוֹן[57] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן -**
9 **אֲפִלּוּ לִדְבַר הָרְשׁוּת מֻתָּר לְהַפְלִיג בְּעֶרֶב שַׁבָּת.**
10 **וּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יַפְלִיג בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּלָל - אֵין**
11 **מַפְלִיגִין[58].**

52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים פרק כ' פסוק כ') עד רדתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). 53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". 54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסת וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. 55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. 56) אם אחר כך לא ישבות הגוי. 57) שאין ביניהן אלא מהלך יום אחד. 58) מסכת פסחים דף נ' עמוד ב' שכיון שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך".

12 **יד. תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - מְעֹנֶג שַׁבָּת הוּא[59]. לְפִיכָךְ עוֹנַת**
13 **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים, מְשַׁמְּשִׁין מִלֵּילֵי שַׁבָּת**
14 **לְלֵילֵי שַׁבָּת[60]. וּמֻתָּר לִבְעֹל בְּתוּלָה לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת,**
15 **וְאֵין בָּזֶה לֹא מִשּׁוּם חוֹבֵל וְלֹא מִשּׁוּם צַעַר לָהּ[61].**

59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. 60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פריו יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביתה והנאת הגוף (רש"י). 61) מסכת כתובות דף ז' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

16 **טו. הַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - כָּל אַחַת**
17 **מִשְּׁתֵּיהֶן שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד שְׁאָר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה[62].**
18 **וְהַשַּׁבָּת הִיא הָאוֹת שֶׁבֵּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵינֵנוּ**
19 **לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, כָּל הָעוֹבֵר עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת - הֲרֵי**
20 **הוּא בִּכְלַל רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמְחַלֵּל שַׁבָּת**
21 **בְּפַרְהֶסְיָא - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת,**
22 **וּשְׁנֵיהֶם כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְכָל דִּבְרֵיהֶם.**
23 **לְפִיכָךְ מְשַׁבֵּחַ הַנָּבִיא וְאוֹמֵר: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה**
24 **זֹאת, וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ, שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְגוֹמֵר.**
25 **וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ, וּמְכַבְּדָהּ וּמְעַנְּגָהּ**
26 **כְּפִי כֹּחוֹ - כְּבָר מִפֹּרָשׁ בַּקַּבָּלָה שְׁכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה**
27 **יָתֵר עַל הַשָּׂכָר הַצָּפוּן לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז**
28 **תִּתְעַנַּג עַל ה', וְהִרְכַּבְתִּיךְ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ, וְהַאֲכַלְתִּיךְ**
29 **נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, כִּי פִּי ה' דִּבֵּר.**

62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג־י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

יום רביעי ט' כסלו ה'תשפ"א

הִלְכוֹת עֵרוּבִין

30 **מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[1], וְאֵינָהּ מִן**
31 **הַמִּנְיָן[2].**
32 **וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים־א ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב'ירושלמי' שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. 2) של תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ן ו'מגילת אסתר' שם.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[3]

3) נתבאר בו בכלל, עניין העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניין עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

33 **א. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁכֵנִים[4] הַרְבֵּה, כָּל אֶחָד מֵהֶם**
34 **בְּבֵית לְעַצְמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן מֻתָּרִין**
35 **לְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר, וּמִבָּתִּים לֶחָצֵר, וּמֵהֶחָצֵר**
36 **לַבָּתִּים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הֶחָצֵר רְשׁוּת הַיָּחִיד אַחַת, וּמֻתָּר**
37 **לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ. וְכֵן הַדִּין בְּמָבוֹי[5] שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְחִי אוֹ**
38 **קוֹרָה[6], שֶׁיִּהְיוּ כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מֻתָּרִים לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ,**
39 **וּמֵחֲצֵרוֹת לַמָּבוֹי, וּמִמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת; שֶׁכָּל הַמָּבוֹי**

רְשׁוּת הַיָּחִיד[7] הוּא. וְכֵן הַדִּין בִּמְדִינָה שֶׁהִיא מַקֶּפֶת חוֹמָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, שֶׁיֵּשׁ לָהּ דְּלָתוֹת וְנִנְעָלוֹת[8] בַּלַּיְלָה, שֶׁכֻּלָּהּ רְשׁוּת הַיָּחִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. 5) הבתים היו בנויים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריוח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל־ידו באים לחצרות, והוא מלשון "הראנו נא את מבוא העיר" (שופטים א, כד). 6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו], עושה לו ברוח רביעית לחי (קרש) אחד (שהוא כמחיצה ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל־ידי־זה יהיה היכר, שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא יבואו לטלטל משם ולחוץ) ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מותר לטלטל בכולו, שדין תורה - בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה". 7) בכת"י הגירסא: "רשות אחת". 8) בכת"י הגירסא: "נעלות", וכן הוא ב'מגיד משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפי"ז מהל' שבת ה"י: "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות (ועיין כסף־משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

ב. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אָסוּר לִשְׁכֵּנִים לְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲלָקָה בְּדִיּוּרִין, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ[9] כָּל הַשְּׁכֵנִים כֻּלָּן מֵעֶרֶב שַׁבָּת. אֶחָד חָצֵר, וְאֶחָד מָבוֹי, וְאֶחָד הַמְּדִינָה. וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת שְׁלֹמֹה וּבֵית דִּינוֹ[10].

9) עירובי חצרות. 10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת־קול ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו שרויים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן הקדוש־ברוך־הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה המובאה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

ג. וְכֵן[11] יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים[12] אוֹ סֵפוֹת אוֹ מַחֲנֶה[13] שֶׁהִקִּיפוּהוּ מְחִצָּה - אֵין מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל עַד שֶׁיְּעָרְבוּ כֻּלָּן[14]. אֲבָל שַׁיָּרָא[15] שֶׁהִקִּיפָה מְחִצָּה - אֵין צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא מוֹצִיאִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל בְּלֹא עֵרוּב; לְפִי שֶׁהֵן כֻּלָּן מְעֹרָבִין, וְאֵין אוֹתָן אֹהָלִים קְבוּעִין לָהֶן.

11) 'ירושלמי' (עירובין פ"א ה"י). 12) הקבועים (מגיד־משנה). 13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל במחנה מלחמה פטורין מלערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים פ"ו הי"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל ומסוכה לסוכה. 14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל אחד ואחד הוא רשות לעצמו. 15) שהולכת לדרכה ואין האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין: "אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אינן צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

ד. וּמִפְּנֵי מָה תִּקֵּן שְׁלֹמֹה דָּבָר זֶה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ הָעָם וְיֹאמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מִן הַחֲצֵרוֹת לְרְחוֹבוֹת הַמְּדִינָה[16] וּשְׁוָקֶיהָ וּלְהַכְנִיס מֵהֶם לַחֲצֵרוֹת, כָּךְ מֻתָּר לְהוֹצִיא מִן הַמְּדִינָה לַשָּׂדֶה[17] וּלְהַכְנִיס מִן הַשָּׂדֶה לַמְּדִינָה; וְיַחְשְׁבוּ, שֶׁהַשְּׁוָקִים וְהָרְחוֹבוֹת - הוֹאִיל וְהֵן רְשׁוּת לַכֹּל, הֲרֵי הֵן כַּשְּׂדוֹת וְכַמִּדְבָּרוֹת[18]; וְיֹאמְרוּ, שֶׁהַחֲצֵרוֹת בִּלְבַד הֵן רְשׁוּת הַיָּחִיד; וְיִדַּמּוּ, שֶׁאֵין הַהוֹצָאָה מְלָאכָה וְשֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים[19].

16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה ה"א). 17) [דברים אלו צריכים עיון, שהרי שדה הוא כרמלית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה לרשות הרבים"]. 18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א. 19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשווקים הם רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

ה. לְפִיכָךְ תִּקֵּן, שֶׁכָּל רְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁתֵּחָלֵק בְּדִיּוּרִין, וְיֹאחַז כָּל אֶחָד וְאֶחָד בָּהּ רְשׁוּת לְעַצְמוֹ, וְיִשָּׁאֵר מִמֶּנָּה מָקוֹם בִּרְשׁוּת כֻּלָּן[20] וְיַד כֻּלָּן שָׁוָה בּוֹ, כְּגוֹן חָצֵר לַבָּתִּים - שֶׁנַּחְשֹׁב אוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁיַּד כֻּלָּן שָׁוָה בּוֹ כְּאִלּוּ הוּא רְשׁוּת לָרַבִּים, וְנֶחְשָׁב כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם, שֶׁאָחַז כָּל אֶחָד מִן הַשְּׁכֵנִים וַחֲלָקוֹ לְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא בִּלְבַד רְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִהְיֶה אָסוּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת שֶׁחָלַק לְעַצְמוֹ לִרְשׁוּת שֶׁיַּד כֻּלָּם שָׁוָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים; אֶלָּא יִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל אֶחָד בָּרְשׁוּת שֶׁחָלַק לְעַצְמוֹ בִּלְבַד, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ כֻּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל רְשׁוּת הַיָּחִיד.

20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתים שיש להם חצר משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת עירובין) שלא הוזכר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או "שיתופי מבואות", ולא מצינו "עירובי בתים" ('תפארת ישראל' עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם) הוכיח מן המשנה, שגם בדירות בלי חצר משותפת יש דין עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

ו. וּמַה[21] הוּא הָעֵרוּב הַזֶּה? הוּא שֶׁיִּתְעָרְבוּ בְּמַאֲכָל אֶחָד, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת. כְּלוֹמַר, שֶׁכֻּלָּנוּ מְעֹרָבִין וְאֹכֶל אֶחָד לְכֻלָּנוּ, וְאֵין כָּל אֶחָד מִמֶּנּוּ חוֹלֵק רְשׁוּת מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁיַּד כֻּלָּנוּ שָׁוָה בְּמָקוֹם זֶה שֶׁנִּשְׁאַר לְכֻלָּנוּ, כָּךְ יַד כֻּלָּנוּ שָׁוָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֹּאחַז כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, וַהֲרֵי כֻּלָּנוּ רְשׁוּת אֶחָד. וּבַמַּעֲשֶׂה

1 הַזֶּה לֹא יָבוֹאוּ לִטְעוֹת וּלְדַמּוֹת, שֶׁמֵּתֵר לְהוֹצִיא
2 וּלְהַכְנִיס מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

21) עירובין מט, א.

3 ז. הָעֵרוּב שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי הֶחָצֵר זֶה עִם זֶה - הוּא
4 הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת; וְשֶׁעוֹשִׂין אַנְשֵׁי מָבוֹי זֶה עִם
5 זֶה אוֹ כָּל בְּנֵי הַמְּדִינָה - הוּא הַנִּקְרָא שִׁתּוּף.

6 ח. אֵין[22] מְעָרְבִין בַּחֲצֵרוֹת אֶלָּא בְּפַת שְׁלֵמָה[23] בִּלְבַד.
7 אֲפִלּוּ כִּכַּר מַאֲפֵה סְאָה וְהִיא פְּרוּסָה - אֵין מְעָרְבִין
8 בָּהּ; הָיְתָה שְׁלֵמָה וְהִיא כְּאִסָּר[24] - מְעָרְבִין בָּהּ. וּכְשֵׁם
9 שֶׁמְּעָרְבִין בְּפַת חִבּוּאָה, כָּךְ מְעָרְבִין בְּפַת אֹרֶז[25] וּבְפַת
10 עֲדָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּפַת דֹּחַן[26]. וְשִׁתּוּף[27] - בֵּין בְּפַת
11 בֵּין בִּשְׁאָר אֲכָלִים. בְּכָל אֹכֶל מִשְׁתַּתְּפִין[28], חוּץ מִן
12 הַמַּיִם בִּפְנֵי עַצְמָן אוֹ מֶלַח בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29]. וְכֵן כְּמֵהִין
13 וּפִטְרִיּוֹת - אֵין מִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן, שֶׁאֵינָן חֲשׁוּבִין
14 כָּאֲכָלִים[30]. עֵרֶב מַיִם עִם מֶלַח - נַעֲשָׂה כְּמוּרְיָס[31]
15 וּמִשְׁתַּתְּפִין.

22) משנה, בעירובין פ, ב. 23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נותן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא.). 24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם), אחד מעשרים וארבעה בדינר (בבא־מציעא נא:), ומשקלו 4 שעורות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט). 25) שדרך לאפות מהם לחם ('רבינו יהונתן'), והוא הדין עדשים. 26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה"י). 27) של אנשי מבוי, זה עם זה. 28) משנה בעירובין כו, ב. 29) שאינו חשוב מאכל (שם כז.). 30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו לשו"ע או"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין ופטריות מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר - חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטריות? אלא שמע־מינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטריות, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו'", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטריות גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטריות. 31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

16 ט. וְכַמָּה[32] שֶׁעוּר הָאֹכֶל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ? כִּגְרוֹגֶרֶת[33]
17 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי אוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה.
18 וָהוּא[34], שֶׁיִּהְיוּ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה[35] אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל[36] אִם
19 הָיוּ מְרֻבִּים עַל זֶה - שֶׁעוּרוֹ שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת, שֶׁהֵן
20 כִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה גְּרוֹגְרוֹת, שֶׁהֵן כְּשֵׁשׁ בֵּיצִים
21 בֵּינוֹנִיּוֹת. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין אֲלָפִים וּרְבָבוֹת[37] -
22 שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכֻלָּן.

32) משנה, עירובין פב, ב. 33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישית דצי־ליטר. 34) משנה, עירובין פ, ב. 35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגרוגרת. 36) משנה, עירובין שם. 37) עירובין, שם.

23 י. כָּל אֹכֶל[38] שֶׁהוּא נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּגוֹן פַּת
24 וּמִינֵי דָגָן[39] וּבָשָׂר חַי, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ - שֶׁעוּרוֹ מְזוֹן
25 שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת; וְכֹל שֶׁהוּא לִפְתָּן[40] וְדֶרֶךְ הָעָם לֶאֱכֹל
26 בּוֹ פִּתָּן, כְּגוֹן יַיִן מְבֻשָּׁל, וּבָשָׂר צָלִי, וְחֹמֶץ, וּמוּרְיָס,
27 וְזֵיתִים, וְאַמָּהוֹת שֶׁל בְּצָלִים - שֶׁעוּרוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ
28 שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת[41].

38) עירובין, כט, א. 39) נוסחא אחרת: "דגים" ('מעשה רוקח'). 40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם. 41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

29 יא. נִשְׁתַּתְּפוּ[42] בְּיַיִן חַי[43] - שֶׁעוּרוֹ שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת[44]
30 לְכֻלָּן. וְכֵן בְּשֵׁכָר[45] - שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת. בֵּיצִים - שְׁתַּיִם;
31 וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן וַאֲפִלּוּ הֵן חַיּוֹת[46]. וְרִמּוֹנִים - שְׁנַיִם.
32 אֶתְרוֹג - אֶחָד. חֲמִשָּׁה[47] אֱגוֹזִים. חֲמִשָּׁה אֲפַרְסְקִים[48].
33 לִיטְרָא[49] שֶׁל יָרָק, בֵּין חַי בֵּין שָׁלוּק. וְאִם הָיָה בָּשִׁיל
34 וְלֹא בָּשִׁיל - אֵין מְעָרְבִין בּוֹ[50], לְפִי שֶׁאֵין רָאוּי
35 לַאֲכִילָה. עוּכְלָא[51] תְּבָלִין. קַב[52] תְּמָרִים. קַב
36 גְּרוֹגְרוֹת[53]. מָנֶה דְּבֵלָה[54]. קַב תַּפּוּחִין. כִּשּׁוּת[55] -
37 כְּמְלֹא הַיָּד. פּוֹלִין לַחִין - כְּמְלֹא הַיָּד. חָזִיז[56] -
38 לִיטְרָא. וְהַתַּרְדִּין - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל הַיָּרָק וּמְעָרְבִין
39 בָּהֶן. עֲלֵי בְּצָלִים - אֵין מְעָרְבִין בָּהֶן, אֶלָּא אִם
40 הִבְצִילוּ וְנַעֲשָׂה אֹרֶךְ כָּל עָלֶה מֵהֶן זֶרֶת; אֲבָל פָּחוֹת
41 מִכָּאן אֵינוֹ אֹכֶל. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִין -
42 כְּלִפְתָּן הֵן, וּלְפִיכָךְ נָתְנוּ בָּהֶן שִׁעוּרִין אֵלּוּ; וְכֹל
43 כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכָל הָאֲכָלִין מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר הַשִּׁתּוּף[57].

42) עירובין, שם. 43) אבל יין מבושל - שיעורו מזון שתי סעודות, כמבואר בהלכה י. 44) רביעית היא רביעית הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה בזמננו היא שלושת רבעי דצי־ליטר. 45) והוא הדין בכל שאר המשקין חוץ מן המים (שו"ע או"ח סי' שפו). 46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. 47) בכת"י: "עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. 48) הם גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. 49) שם משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. 50) בגמרא עירובין כט, א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהוא־הדין לשאר ירקות, והראב"ד חולק עליו. 51) שם מדה שיבואר בהלכה שלאחר זו. 52) שם מדה שיבואר בהלכה יג. 53) תאנים יבשות. 54) תאנים לחות כותשים אותן

יב. לִיטְרָא[58] הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם - מְלֹא שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת. וְעוּכְלָא - חֲצִי רְבִיעִית. וּמָנֶה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם - מֵאָה דִינָר. וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מָעִין. וְהַמָּעָה - מִשְׁקַל שֵׁשׁ עֲשָׂרֵה שְׂעוֹרוֹת. וְהַסֶּלַע - אַרְבָּעָה דִינָרִין. וְהָרְבִיעִית מַחֲזֶקֶת מִן הַמַּיִם אוֹ מִן הַיַּיִן מִשְׁקַל שִׁבְעָה עָשָׂר דִּינָרִין וַחֲצִי דִינָר בְּקֵרוּב. נִמְצָא: הַלִּיטְרָא - מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר, וְהָעוּכְלָא - מִשְׁקַל תִּשְׁעָה דִינָרִין פָּחוֹת רְבִיעַ.

58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי הגאונים שדקדקו בזה מדעתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה מן המדקדקים, והזכיר זאת בהקדמת פירוש המשנה למנחות (מגיד־משנה).

יג. סְאָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם[59] - שִׁשָּׁה קַבִּין. וְהַקַּב - אַרְבָּעָה לֻגִּין. וְהַלֹּג - אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מִדַּת הָרְבִיעִית וּמִשְׁקָלָהּ. וְאֵלּוּ הַשִּׁעוּרִין שֶׁאָדָם צָרִיךְ לִזְכֹּר אוֹתָן תָּמִיד.

59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

יד. אֹכֶל[60] שֶׁהוּא מֻתָּר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לָזֶה הַמְעָרֵב - הֲרֵי זֶה מְעָרֵב בּוֹ[61] וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ. כֵּיצַד? מִשְׁתַּתֵּף הַנָּזִיר בְּיַיִן, וְיִשְׂרָאֵל - בִּתְרוּמָה[62]. וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאֹכֶל זֶה אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ - מְעָרֵב בּוֹ וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ; שֶׁאִם אֵינוֹ רָאוּי לָזֶה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְאַחֵר.

60) משנה, עירובין כו, ב. 61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. 62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

טו. אֲבָל[63] דָּבָר הָאָסוּר לַכֹּל, כְּגוֹן טֶבֶל[64], אֲפִלּוּ טֶבֶל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים[65], וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ כַּהֹגֶן[66], וְכֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כַּהֲלָכָה[67] - אֵין מְעָרְבִין[68] וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן. אֲבָל מְעָרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין בִּדְמַאי[69], מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לַעֲנִיִּים; וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[70]; וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ[71], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב. וּמְעָרְבִין[72] בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי שָׁם לַאֲכִילָה, אֲבָל לֹא בִּגְבוּלִין[73].

63) משנה, עירובין לא, א. 64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). 65) שחיוב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. 66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. 67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. 68) עירובי חצרות ותחומין. 69) פירות עם־הארץ שיש לחשוש שלא הפריש ממנה מעשר. 'דמאי' דא־מאי, אין אנו יודעין מה זה. 70) תרומת מעשר אף־על־פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבלים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות הי"ט וה"כ. 71) רק הקרן. 72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. 73) חוץ לירושלים.

טז. כֵּיצַד[74] מְעָרְבִין בַּחֲצֵרוֹת? גּוֹבִין חַלָּה אַחַת שְׁלֵמָה מִכָּל בַּיִת וּבַיִת[75], וּמַנִּיחִין הַכֹּל בִּכְלִי אֶחָד בְּבַיִת אֶחָד[76] מִבָּתֵּי הֶחָצֵר, אֲפִלּוּ בְּבֵית הַתֶּבֶן אוֹ בְּבֵית הַבָּקָר אוֹ בְּבֵית הָאוֹצָר[77]. אֲבָל אִם נְתָנוֹ בְּבֵית שַׁעַר[78], אֲפִלּוּ בֵּית שַׁעַר שֶׁל יָחִיד, אוֹ בְּאַכְסַדְּרָה אוֹ בְּמִרְפֶּסֶת אוֹ בְּבַיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[79] - אֵינוֹ עֵרוּב[80]. וּכְשֶׁמְּקַבֵּץ הָעֵרוּב[81] מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ[82] עַל מִצְוַת עֵרוּב. וְאוֹמֵר: בְּעֵרוּב זֶה יְהִיֶה מֻתָּר לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבַּיִת לְבַיִת[83] בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ לְקָטָן לִגְבּוֹת עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[84]. וּבַיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ עֵרוּב, אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת[85]. וְאִם הָיוּ רְגִילִין לְהַנִּיחַ בּוֹ - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם[86].

74) משנה, עירובין סה, ב. 75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד־משנה). 76) ועל־ידי־זה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה בהלכה ו). 77) כיון שהם ראויים לדירה. 78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. 79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. 80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף־על־פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיתופי מבואות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' שסו, וראה בהלכה יז). 81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). 82) אף שמצות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "וצונו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' ממרים פ"א). 83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". 84) עירובין לא, א.

85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על־ידי ששמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. 86) משנה, גיטין נט, א: "מערבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס:) אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב", ורבינו־תם מפרש "שלא יאמרו מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם", ורבינו מפרש בפירוש המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

1 יז. וְכֵיצַד[87] מִשְׁתַּתְּפִין בְּמָבוֹי? גּוֹבֶה אֹכֶל כִּגְרוֹגֶרֶת
2 מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, אוֹ פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת אִם הָיוּ
3 מְרֻבִּין, וּמַנִּיחַ הַכֹּל בִּכְלִי אֶחָד בְּחָצֵר מֵחֲצֵרוֹת הַמָּבוֹי
4 אוֹ בְּבַיִת מִן הַבָּתִּים. אֲפִלּוּ בַּיִת קָטָן[88] אוֹ אַכְסַדְּרָה
5 אוֹ מִרְפֶּסֶת - הֲרֵי זֶה שִׁתּוּף. אֲבָל אִם הִנִּיחוֹ בַּאֲוִיר
6 מָבוֹי - אֵינוֹ שִׁתּוּף. וְאִם[89] הִנִּיחַ הַכְּלִי בְּחָצֵר[90], צָרִיךְ
7 לְהַגְבִּיהַּ הַכְּלִי מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר[91].
8 וּמְבֹרָךְ: עַל מִצְוַת עֵרוּב[92]. וְאוֹמֵר: בְּזֶה הַשִּׁתּוּף יִהְיֶה
9 מֻתָּר לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי[93] לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵחֲצֵרוֹת
10 לַמָּבוֹי בְּשַׁבָּת.

87) עירובין פה, ב. 88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג.). 89) עירובין עט, ב. 90) הוא־הדין אם הניחו בבית (כסף־משנה). 91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילם, כגון שגבו אוכל מכל בני המבוי. ויש מפרשים שאין צריך להגביה אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). 92) שגם על שיתוף שייך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין כל החצירות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). 93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

11 יח. חָלְקוּ אֶת הָעֵרוּב אוֹ אֶת הַשִּׁתּוּף, אַף עַל פִּי
12 שֶׁהוּא בְּבַיִת אֶחָד - אֵינוֹ עֵרוּב[94]. אֲבָל אִם מִלְּאוּ אֶת
13 הַכְּלִי מִן הָעֵרוּב וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מְעַט וְהִנִּיחוּהוּ בִּכְלִי
14 אַחֵר - מֻתָּר[95].

94) "עירוב שמו" (עירובין מט.) שיהיה מעורב ולא מחולק. 95) כיון שלא חלקוהו בכוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד־משנה).

15 יט. הַמִּשְׁתַּתְּפִין[96] בְּמָבוֹי צְרִיכִים לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת[97],
16 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכְּחוּ הַתִּינוֹקוֹת תּוֹרַת עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי אֵין
17 הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִין מַה נַּעֲשֶׂה בַּמָּבוֹי[98]. לְפִיכָךְ, אִם
18 נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי בְּפַת[99] - סוֹמְכִין עָלָיו, וְאֵין צְרִיכִין
19 לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת; שֶׁהֲרֵי הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִין בְּפַת[100].
20 בְּנֵי[101] חֲבוּרָה[102] שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין[103] וְקָדַשׁ עֲלֵיהֶן הַיּוֹם[104]
21 - פַּת שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן[105] סוֹמְכִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֵרוּבֵי
22 חֲצֵרוֹת. וְאִם רָצוּ לִסְמֹךְ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שִׁתּוּף -
23 סוֹמְכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְסֻבִּין בֶּחָצֵר.

96) עירובין עא, ב. 97) עם הבתים. 98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. 99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. 100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו ('בית יוסף'). 101) עירובין פה, ב. 102) מאותו מבוי. 103) בבית, ערב שבת בין השמשות. 104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא עירבו ביניהם. 105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמינם לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

24 כ. לָקַח[106] אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר פַּת אַחַת וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ
25 לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר; אוֹ שֶׁהוּא אֹכֵל כִּשְׁתֵּי סְעֻדּוֹת,
26 וְאָמַר: הֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי - אֵינוֹ צָרִיךְ לִגְבּוֹת
27 מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. אֲבָל צָרִיךְ לִזַּכּוֹת לָהֶן בּוֹ עַל יְדֵי
28 אַחֵר[107]. וְיֵשׁ לוֹ לִזַּכּוֹת עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים,
29 וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ הָעִבְרִי, וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל לֹא עַל
30 יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ
31 הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ[108]. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לִזַּכּוֹת לָהֶן
32 עַל יְדֵי שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִית, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה;
33 שֶׁהַקָּטָן זוֹכֶה לַאֲחֵרִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי
34 סוֹפְרִים[109]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הֶחָצֵר אוֹ לִבְנֵי
35 הַמָּבוֹי שֶׁהֲרֵי זִכָּה לָהֶן וְעֵרֵב עֲלֵיהֶן; שֶׁזְּכוּת הִיא
36 לָהֶן[110], וְזָכִין לוֹ לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

106) משנה, עירובין עט, ב. 107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו. 108) ולא יצא הפת מרשותו. 109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). 110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

37 כא. אֵין מְעָרְבִין וְלֹא מִשְׁתַּתְּפִין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא מִבְּעוֹד
38 יוֹם[111]. וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[112] וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת
39 בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם סָפֵק
40 מִן הַלַּיְלָה. וּלְעוֹלָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הָעֵרוּב אוֹ הַשִּׁתּוּף
41 מָצוּי וְאֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. לְפִיכָךְ[113],
42 אִם נָפַל עָלָיו גַּל[114], אוֹ אָבַד, אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה
43 תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת: מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עֵרוּב,
44 מִשֶּׁחֲשֵׁכָה[115] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. וְאִם סָפֵק[116] - הֲרֵי זֶה
45 עֵרוּב; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר.

111) משנה, שבת לד, א. 112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). 113) משנה, עירובין לה, א. 114) של אבנים. 115) שכבר קדש השבת. 116) היינו שבוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

46 כב. נָתַן[117] הָעֵרוּב אוֹ הַשִּׁתּוּף בְּמִגְדָּל[118] וְנָעַל עָלָיו,

1 **וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ קֹדֶם שֶׁחָשֵׁכָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ**
2 **לְהוֹצִיא הָעֵרוּב אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְלָאכָה[119] בֵּין**
3 **הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָבַד, וְאֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי**
4 **אִי אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ. הִפְרִישׁ[120] תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אוֹ**
5 **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד**
6 **שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁעַדַיִן הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין**
7 **הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה סְעֻדָּה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.**

117) משנה, עירובין לד, ב. 118) של בנין, שאסור לסתרו בשבת. 119) גמורה, שאסורה מן התורה (ראה בהל' שבת, מפרק ז ואילך). אבל אם אפשר להוציאו משם על ידי איסור דרבנן - עירובו עירוב, כדעת רבי שסובר "כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות". 120) עירובין לו, א.

יום חמישי י' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצונו־לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצונו־לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. ובזה נסתיים הפרק.

8 **א. אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[2] שֶׁעֵרְבוּ כֻּלָּן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא**
9 **עֵרַב עִמָּהֶן, בֵּין מִזִּיד[3] בֵּין שׁוֹכֵחַ - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר**
10 **עֲלֵיהֶן[4], וְאָסוּר לְכֻלָּן לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לֶחָצֵר אוֹ**
11 **מֵחָצֵר לְבָתֵּיהֶן. בִּטֵּל לָהֶן זֶה שֶׁלֹּא עֵרַב רְשׁוּת חֲצֵרוֹ**
12 **בִּלְבַד[5] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבָּתֵּיהֶן**
13 **לֶחָצֵר וּמֵחָצֵר לְבָתֵּיהֶן; אֲבָל לְבֵיתוֹ - אָסוּר. בִּטֵּל**
14 **לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וּרְשׁוּת חֲצֵרוֹ - הֲרֵי כֻּלָּם מֻתָּרִין. הֵן,**
15 **מִפְּנֵי[6] שֶׁעֵרְבוּ, וַהֲרֵי בִּטֵּל לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וַחֲצֵרוֹ;**
16 **וְגַם הוּא מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ רְשׁוּת, וַהֲרֵי הוּא**
17 **כְּאוֹרֵחַ[7] אֶצְלָם, וְהָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר[8].**

2) משנה, עירובין סט, ב. 3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא־הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר - נאמר "שכח". 4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. 5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדונו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" ('תפארת ישראל'). 6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). 7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" ('תרומת הדשן' סי' עו). 8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" ('מעשה רוקח').

18 **ב. הַמְבַטֵּל[9] רְשׁוּתוֹ סְתָם[10] - רְשׁוּת חֲצֵרוֹ בִּטֵּל, רְשׁוּת**
19 **בֵּיתוֹ לֹא בִּטֵּל[11]. וְהַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לִבְנֵי חָצֵר, צָרִיךְ**
20 **לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפֵרוּשׁ, וְאוֹמֵר: רְשׁוּתִי**
21 **מְבֻטֶּלֶת לְךָ וּלְךָ וּלְךָ[12]. וְהַיּוֹרֵשׁ מְבַטֵּל רְשׁוּת[13] אַף**
22 **עַל פִּי שֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ בְּשַׁבָּת; שֶׁהַיּוֹרֵשׁ קָם תַּחַת**
23 **מוֹרִישׁוֹ לְכָל דָּבָר. וּבִטּוּל רְשׁוּת בְּשַׁבָּת - מֻתָּר**
24 **לְכַתְּחִלָּה[14].**

9) עירובין סט, ב. 10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. 11) כמבואר בהלכה הקודמת. 12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש־השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). 13) עירובין ע, ב. 14) משנה, עירובין סט, ב: "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת, שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת - כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

25 **ג. בִּטְּלוּ[15] אֵלּוּ הַמְעָרְבִין רְשׁוּתָן לָזֶה שֶׁלֹּא עֵרַב -**
26 **הוּא מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאָר לְבַדּוֹ; וְהֵם אֲסוּרִין, שֶׁלֹּא**
27 **נִשְׁאַר לָהֶן רְשׁוּת. וְאֵין אוֹמְרִים: יְהִיוּ כְּאוֹרְחִים**
28 **אֶצְלוֹ[16]; שֶׁאֵין רַבִּים אוֹרְחִין אֵצֶל אֶחָד[17].**

15) משנה, עירובין סט, ב. 16) באורחים ממש אין הבדל בין רבים ליחיד, ואף אם רבים מתארחים אצל יחיד - אין אוסרים עליו, אבל כאן הרי באמת החצר והבתים שייכים להם אלא כדי שיהא מותר לטלטל - נסתלקו מרשותם ('חיי אדם'). 17) והוא־הדין שאין היחיד אורח אצל היחיד (רשב"א).

29 **ד. הָיוּ[18] אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר, אִם בִּטְּלוּ**
30 **רְשׁוּתָם לַמְעָרְבִין - הַמְעָרְבִין מֻתָּרִין, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא**
31 **עֵרְבוּ אֲסוּרִין[19]. וְאֵין הַמְעָרְבִין יְכוֹלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם**
32 **לַשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא עֵרְבוּ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹסֵר עַל**
33 **חֲבֵרוֹ[20]. וַאֲפִלּוּ חָזַר הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב וּבִטֵּל רְשׁוּתוֹ**
34 **לַשְּׁנֵי שֶׁלֹּא עֵרַב[21] - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבִּטְּלוּ**
35 **לוֹ הַמְעָרְבִין אָסוּר הָיָה. אֶחָד שֶׁעֵרַב[22] אֵינוֹ מְבַטֵּל**
36 **רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב, אֲבָל הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב**
37 **מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁעֵרַב.**

18) עירובין סט, ב. 19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). 20) גם אחרי שהמערבים ביטלו את רשותם להם (או"ח סי' שפ). 21) אחרי שביטלו המערבים. 22) כאן מדובר כששנים עירבו יחד והשלישי לא עירב

עמהם, לכן אם השלישי מבטל רשותו - מותרים השנים בטלטול. אבל "אחד שעירב" - אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" - כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, ויש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד־משנה וראב"ד).

1 **ה. כְּשֵׁם[23] שֶׁבַּעַל הַבַּיִת זֶה מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת**
2 **זֶה בְּחָצֵר אַחַת, כָּךְ מְבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר[24]. וּמְבַטְּלִין**
3 **וְחוֹזְרִין וּמְבַטְּלִין. כֵּיצַד[25]? שְׁנַיִם שֶׁשְּׁרוּיִים בְּחָצֵר,**
4 **וְלֹא עֵרַב אֶחָד מֵהֶן - מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי, וְנִמְצָא**
5 **הַשֵּׁנִי מְטַלְטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה**
6 **צְרָכָיו[26]; וְחוֹזֵר הַשֵּׁנִי וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לָרִאשׁוֹן,**
7 **וּמְטַלְטֵל הָרִאשׁוֹן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ. וְכֵן כַּמָּה**
8 **פְּעָמִים. וְיֵשׁ בִּטּוּל רְשׁוּת בְּחָרְבָּה[27] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא**
9 **בְּחָצֵר[28].**

23) עירובין סו, ב. 24) "ששתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף־על־פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה - היא אסורה וחברתה מותרת" (מגיד־משנה). 25) מבטל וחוזר ומבטל. 26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. 27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל ביניהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד־משנה). 28) ואין אומרים שביטול רשות אינו מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשמישם של בני אדם ('משנה ברורה' או"ח סי' שפא).

10 **ו. מִי[29] שֶׁבִּטֵּל רְשׁוּתוֹ וְחָזַר וְטִלְטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל:**
11 **אִם בְּמֵזִיד הוֹצִיא - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא**
12 **עָמַד בְּבִטּוּלוֹ[30]; וְאִם בְּשׁוֹגֵג הוֹצִיא - אֵינוֹ אוֹסֵר,**
13 **שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
14 **שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְהֶחֱזִיקוּ אֵלּוּ שֶׁבִּטֵּל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוּ**
15 **וְהֶחֱזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ, אִם חָזַר הוּא וְהוֹצִיא, בֵּין בְּשׁוֹגֵג**
16 **בֵּין בְּמֵזִיד - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן[31].**

29) משנה, עירובין סט, ב. 30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). 31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזור ויזכה ברשותו שביטל)".

17 **ז. שְׁנֵי[32] בָּתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִקִּיפוּם**
18 **נָכְרִים מְחִצָּה[33] בְּשַׁבָּת - אֵין מְבַטְּלִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל**
19 **וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְעָרֵב מֵאֶמֶשׁ[34]. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר[35]**
20 **שֶׁמֵּת[36] וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק[37]: אִם מֵת**
21 **מִבְּעוֹד יוֹם[38] - הֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מִבְּנֵי הֶחָצֵר אוֹסֵר**
22 **עֲלֵיהֶם[39]; וְאִם מֵת מִשֶּׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם.**
23 **וְאֶחָד מִן הַשּׁוּק[40] שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי**
24 **הֶחָצֵר: אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם,**
25 **שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן מְעֹרָבִים; וְאִם מֵת מִשֶּׁחָשְׁכָה[41] - אוֹסֵר**
26 **עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיְּבַטֵּל רְשׁוּת מוֹרִישׁוֹ לָהֶן.**

32) עירובין ע, ב. 33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. 34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. 35) שעירב עם בני החצר. 36) ולא נשאר מבני ביתו באותה חצר. 37) שנפלה רשותו בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור בתוך ביתו של המת (מגיד־משנה). 38) לפני כניסת השבת. 39) שכיון שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. 40) שהיתה לו דירה בחצר. 41) שאינו יכול לערב עוד.

27 **ח. יִשְׂרָאֵל[42] וְגֵר שֶׁשְּׁרוּיִים בְּמְעָרָה[43] אַחַת, וּמֵת**
28 **הַגֵּר[44] מִבְּעוֹד יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק יִשְׂרָאֵל**
29 **אַחֵר בִּנְכָסָיו עַד שֶׁחָשְׁכָה - הֲרֵי זֶה הַמַּחֲזִיק[45] אוֹסֵר[46]**
30 **עַד שֶׁיְּבַטֵּל; שֶׁהֲרֵי הוּא כְּיוֹרֵשׁ[47]. וְאִם מֵת הַגֵּר**
31 **מִשֶּׁחָשְׁכָה[48], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר**
32 **בִּנְכָסָיו - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, אֶלָּא בְּהֶתֵּרוֹ הָרִאשׁוֹן הוּא**
33 **עוֹמֵד[49].**

42) עירובין ע, ב. 43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בחצר אחת" ('מעשה רוקח'). ובברייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרים זה על זה". 44) "וגר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר, אין לו יורשים, אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו - זכה" (רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה ה"ו). 45) שזכה בנכסי הגר. 46) אף־על־פי שבכניסת השבת, היתה דירה זו בלא בעלים ולא היתה אוסרת – אף־על־פי־כן אין אומרים בה: "כיון שהותרה בכניסת השבת - הותרה לכל השבת", הואיל והיתה ראויה שיחזיק בה הישראל מבעוד יום. 47) ויורש יכול לבטל אף־על־פי שעם כניסת השבת היה מורישו חי (למעלה הלכה ז). 48) שכבר קנה העירוב בכניסת השבת. 49) כיון שהותר למקצת שבת - הותר לכולה.

34 **ט. יִשְׂרָאֵל[50] הַדָּר עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ עִם**
35 **גֵּר תּוֹשָׁב[51] בְּחָצֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; שֶׁדִּירַת הָעוֹבֵד**
36 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵינָהּ דִּירָה, אֶלָּא כִּבְהֵמָה הוּא**
37 **חָשׁוּב[52]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים אוֹ יָתֵר וְעוֹבֵד**
38 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שָׁכַן עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם.**
39 **וְדָבָר זֶה גְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יַשְׁכִּינוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
40 **עִמָּהֶן, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמַּעֲשָׂיו. וְלָמָּה לֹא גָּזְרוּ**
41 **בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶחָד? מִפְּנֵי**
42 **שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּי, שֶׁהֲרֵי יִפְחַד שֶׁמָּא יִתְיַחֵד עִמּוֹ**
43 **וְיַהַרְגֶנּוּ; וּכְבָר אָסְרוּ לְהִתְיַחֵד עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
44 **וּמַזָּלוֹת[53].**

50) משנה, עירובין סא, ב. 51) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ב. והוא נכרי שלא נתגייר אלא שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה־זרה. 52) שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם

אתם" (יחזקאל לד, לא) אתם קרוים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם (יבמות סא.). וגר תושב, דינו כגוי לענין זה (מגיד־משנה בשם "ירושלמי"). 53) "אין מתייחדים עם הגוים, מפני שמקצתם חשודים על שפיכות דמים, ולכן אמר כשיהיה אחד גוי ואחד ישראל - אינו אוסר עליו, שהיהודי ימנע לגור אתו ולהשכיר לו, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים, שמותר להם להתייחד עמו, אז נאמר אסור, כדי שלא ידור עמו, גזירה שמא ילמד ממעשיו" (פירוש המשניות).

י. שְׁנֵי[54] יִשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶחָד, הַשּׁוֹכְנִים בְּחָצֵר אַחַת, וְעֵרְבוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים לְעַצְמָן - לֹא הוֹעִילוּ כְּלוּם. וְכֵן אִם בִּטְּלוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ בִּטֵּל לָהֶן, אוֹ בִּטְּלוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים זֶה לָזֶה וְנַעֲשׂוּ כְּיָחִיד עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - לֹא הוֹעִילוּ כְּלוּם; שֶׁאֵין עֵרוּב מוֹעִיל בִּמְקוֹם עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְאֵין בִּטּוּל רְשׁוּת מוֹעִיל בִּמְקוֹם עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְאֵין לָהֶן תַּקָּנָה, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ רְשׁוּתוֹ, וַיַּעֲשֶׂה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת כְּאִלּוּ הוּא אוֹרֵחַ עִמָּהֶן[55]. וְכֵן אִם הָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת רַבִּים - מַשְׂכִּירִין רְשׁוּתָם לְיִשְׂרְאֵלִים, וְהַיִּשְׂרְאֵלִים מְעָרְבִין וּמֻתָּרִין. וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד שֶׁשָּׂכַר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מְעָרֵב עִם שְׁאָר הַיִּשְׂרְאֵלִים וְיֵתְּרוּ כֻּלָּם; וְאֵין כָּל אֶחָד צָרִיךְ לִשְׂכֹּר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

54) עירובין סב, א. 55) עירובין סו, א. והטעם בזה מפני שרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן הגוים, לכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו רשות, ומאחר שהגוי אינו רוצה בקלות להשכיר, ימנע הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו את הטלטול בשבת.

יא. שְׁתֵּי[56] חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ[57], וְיִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת דָּרִים בַּפְּנִימִית, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר[58] בַּחִיצוֹנָה; אוֹ שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּחִיצוֹנָה, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר בַּפְּנִימִית - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שֶׁיִּשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ[59], שֶׁהֲרֵי רַגְלֵי שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מְצוּיִים שָׁם; וְהַפְּנִימִי מֻתָּר בַּפְּנִימִית[60].

56) עירובין סה, ב. 57) ודיירי החצר הפנימית צריכים לצאת דרך החצר החיצונה. 58) בנוסח אחר: "אחד" (כת"י התימנים). 59) כיון שכולם הולכים דרך החיצונה, נחשב כאילו דרים שם, והרי שני ישראלים וגוי דרים ביחד שאוסר עליהם (כדלעיל ה"י). 60) שהרי הגוי גר בחיצונה ואינו אוסר על הפנימית, בין אם היה בה ישראל לבדו או ישראל וגוי (כדלעיל ה"ט).

יב. שׂוֹכְרִין[61] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[62], שֶׁהַשְּׂכִירוּת בְּבִטּוּל רְשׁוּת הִיא; שֶׁאֵינָהּ שְׂכִירוּת וַדַּאִית, אֶלָּא הֶכֵּר בִּלְבַד[63]. לְפִיכָךְ, שׂוֹכְרִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[64], וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מַשְׂכֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ[65], וְכֵן שְׂכִירוּ וְשַׁמָּשׁוֹ מַשְׂכִּירִין שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ; וַאֲפִלּוּ הָיָה שְׂכִירוֹ אוֹ שַׁמָּשׁוֹ יִשְׂרְאֵלִי - הֲרֵי זֶה מַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. שָׁאַל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מָקוֹם לְהַנִּיחַ בּוֹ חֲפָצָיו, וְהִשְׁאִילוֹ - הֲרֵי נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וּמַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. הָיוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת זֶה שְׂכִירִים אוֹ שַׁמָּשִׁים אוֹ נָשִׁים רַבִּים, אִם הִשְׂכִּיר אֶחָד מֵהֶן - דַּיּוֹ[66].

61) עירובין סה, ב. 62) ונותנים לו דבר מאכל עבור השכירות, ואין צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר הטלטול בשבת, ואין צריך הגוי לעשות כתב על השכירות (או"ח סי' שפב). 63) להתיר טלטול בחצר, ואין זה דומה למקח וממכר שאסור בשבת. 64) שלגבי גוי, נחשב גם פחות משוה פרוטה ממון (רבינו בהל' מלכים פ"ט הלכה ט). 65) עירובין ס, א. ואפילו אם מסרב הנכרי להשכיר, מועילה שכירות מאשתו (מגיד־משנה). 66) עירובין סו, א.

יג. שְׁנֵי[67] יִשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַדָּרִים בְּחָצֵר אַחַת, וְשָׂכְרוּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּשַׁבָּת - חוֹזֵר הָאֶחָד[68] וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי[69], וּמֻתָּר[70]. וְכֵן אִם מֵת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּשַׁבָּת - מְבַטֵּל הַיִּשְׂרְאֵלִי לְיִשְׂרָאֵל הָאַחֵר[71], וְיִהְיֶה מֻתָּר לְטַלְטֵל.

67) עירובין סח, ב. 68) הישראלי. 69) שהעירוב שעשו, לא הועיל - כיון שהיה גוי ביניהם. 70) שמותר לבטל רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. 71) כיון שמת הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת השבת.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[72] שֶׁהִשְׂכִּיר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת: אִם אֵין הָרִאשׁוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַשֵּׁנִי עַד שֶׁיַּשְׁלִים זְמַן שְׂכִירוּתוֹ - שׂוֹכְרִין מִמֶּנּוּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים; וְאִם יֵשׁ רְשׁוּת לָרִאשׁוֹן לְהוֹצִיא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַשּׂוֹכֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[73], אִם לֹא הָיָה הַשֵּׁנִי עוֹמֵד[74], וְשָׂכְרוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים מִן הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

72) עירובין סה, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא, איקלעי (נזדמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור רשות מהמשכיר) - כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות), כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? - כיון דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא (עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור, ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיילו (באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם ששכרתם". 73) כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו.

74) כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו - אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.

טו. חָצֵר[75] שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שְׁרוּיִין בָּהּ[76], וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מִבֵּית יִשְׂרְאֵלִי זֶה לְבֵית יִשְׂרְאֵלִי זֶה, וְעָשׂוּ עֵרוּב דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת[77], הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ פְּתָחִים[78], מִפְּנֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, עַד שֶׁיַּשְׁכִּיר; שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים בְּעֵרוּב כְּיָחִיד בְּמָקוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[79].

75) עירובין עד, ב. 76) ופתחיהם פתוחים לחצר. 77) שעל־ידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין רשות הנכרי מפסקת. 78) אם אויר החצר מפסיק בין הפתחים. 79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי אוסר עליו (לעיל הלכה ט) - אינו דומה ליחיד ממש שלא גזרו עליו מפני שלא שכיח שידור אתו, שיפחד להתייחד אתו שמא יהרגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין לחשבם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

טז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, אוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְכָל דְּבָרָיו. וְאֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, וְאֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּת, אֶלָּא שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[80]. אֲבָל אִם הָיָה מִן הָאֶפִּיקוֹרְסִין שֶׁאֵין עוֹבְדִין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵין מְחַלְּלִין שַׁבָּת, כְּגוֹן צָדוֹקִין וּבַיְתוֹסִין[81] וְכָל הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוַת עֵרוּב - אֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּעֵרוּב; וְאֵין שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת; אֲבָל מְבַטֵּל הוּא רְשׁוּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַכָּשֵׁר[82], וְזוֹ הִיא תַּקָּנָתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל אֶחָד כָּשֵׁר וְזֶה הַצָּדוֹקִי בְּחָצֵר - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עָלָיו עַד שֶׁיְּבַטֵּל לוֹ רְשׁוּתוֹ.

80) בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק (אף שמחלל בצנעא) - מבטל רשות. שאינו משמר שבתו בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) - אינו מבטל רשות, מפני שאמרו: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר". 81) "כתות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש את הפסוקים כמו שיראה להם, מבלתי שישמעו לחכם כלל, היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה, שאין ראוי להשלים בהם מנין, להיותם בלתי מודים בחיוב הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן סי' יד) ועי' הל' ממרים פ"ג ה"ג. 82) בנוסח אחר: "כישראל הכשר" ('מעשה רוקח').

יום שישי י"א כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצונו־לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שרויות זו אצל זו, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתיהן ביחד, או הכרח להם לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

א. חַלּוֹן[2] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל זֶה, וְהָיָה קָרוֹב מִן הָאָרֶץ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים[3] - אֲפִלּוּ[4] כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, אוֹ כֻּלּוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת לְעָרֵב כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד - הָרְשׁוּת בְּיָדָן, וְיַעֲשׂוּ כְּחָצֵר אַחַת וִיטַלְטְלוּ מִזּוּ לָזוּ[5]; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיָה הַחַלּוֹן פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[6], אוֹ שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה[7] - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. 3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתיהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. 4) בנ"א: "או אפילו" (מער"ק). 5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. 6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. 7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת; אֲבָל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים[8], אֲפִלּוּ הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, וְכֵן חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, אֲפִלּוּ שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן סֻלָּם[9]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ[10] אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הָיָה חַלּוֹן עָגֹל, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[11] - הֲרֵי הוּא כִּמְרֻבָּע.

8) "ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. 9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. 10) בחלון. 11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ג. כֹּתֶל[12] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת אוֹ מַתְּבֵן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[13] פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[14] - מְעָרְבִין עֵרוּב

אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; הָיָה גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה[15] אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶם סֵלָם מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן - הֲרֵי הֵן כְּפֶתַח[16]; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַסֵּלָם זָקוּף וְסָמוּךְ לַכֹּתֶל, שֶׁהֲרֵי אֵין יְכוֹלִין לַעֲלוֹת בּוֹ עַד שֶׁיִּמָּשֵׁךְ וְיִתְרַחֵק מִתַּחְתָּיו מִן הַכֹּתֶל - הֲרֵי זֶה מַתִּיר. וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה מַגִּיעַ רֹאשׁ הַסֵּלָם לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה[17] - הֲרֵי זֶה מַתִּיר, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

12) משנה במסכת עירובין שם. 13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. 14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. 15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). 16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. 17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחובר דומה. מסכת סוכה דף ז' עמוד א').

ד. הָיָה[18] הַכֹּתֶל רָחָב אַרְבָּעָה[19], וְעָשׂוּ סֵלָם[20] מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן, אַף עַל פִּי שֶׁהַסֻּלָּמוֹת מְרֻחָקִים זֶה מִזֶּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. אֵין בְּרֹחַב הַכֹּתֶל אַרְבָּעָה: אִם אֵין בֵּין הַסֻּלָּמוֹת שְׁלֹשָׁה - מְעָרְבִין אֶחָד; הָיָה בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה - מְעָרְבִין שְׁנַיִם[21].

18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. 19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. 20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). 21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

ה. בָּנָה מַצֵּבָה[22] עַל גַּבֵּי מַצֵּבָה בְּצַד הַכֹּתֶל[23]: אִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה - מְמַעֵט[24]; אֵין בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָעֶלְיוֹנָה[25] שְׁלֹשָׁה[26] - מְמַעֵט, וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמַדְרֵגוֹת שֶׁל עֵץ[27] שֶׁסְּמָכָן לַכֹּתֶל.

22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. 23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. 24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. 25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעטת (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל – ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). 26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחובר) הוא. 27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבוה "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

ו. כֹּתֶל[28] גָּבוֹהַּ[29] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וְזִיז[30] יוֹצֵא בְּאֶמְצָעִיתוֹ, אִם נִשְׁאַר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - מַנִּיחַ סֵלָם לִפְנֵי הַזִּיז[31], וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ[32]; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֵּלָם בְּצַד הַזִּיז - אֵינוֹ מְמַעֵט. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְפָחִים - מוֹצִיא זִיז אֶחָד בָּאֶמְצַע, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ; שֶׁהֲרֵי מִן הַזִּיז עַד הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּמִן הַזִּיז הָעֶלְיוֹן עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים טְפָחִים - צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין[33] זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּבֵין הַזִּיז הָעֶלְיוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. 29) יותר מעשרה טפחים. 30) בליטה יוצאת מן הכותל. 31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיז, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדרגה לזיז. 32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיז שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיז, אינו יכול להשתמש בזיז ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיז אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שתים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). 33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

ז. דֶּקֶל שֶׁחַתָּכוֹ וּסְמָכוֹ עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְעַל הָאָרֶץ - מְעָרְבִין אֶחָד[34] אִם רָצוּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקָבְעוֹ בַּבִּנְיָן. וְכֵן[35] הַסֵּלָם - כָּבְדוּ קוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַבְּרוֹ בַּבִּנְיָן. הָיוּ קַשִּׁין מַבְדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת, וְסֵלָם מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן[36] - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי אֵין כַּף הָרֶגֶל עוֹלֶה בַּסֵּלָם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ עַל מַה שֶׁיִּסְמֹךְ[37]. הָיָה סֵלָם בָּאֶמְצַע, וְקַשִּׁין מִכָּאן וְקַשִּׁין מִכָּאן[38] - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנַיִם[39].

34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי – מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. 35) מסכת עירובין שם. 36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). 37) שהמחיצה תתמוטט. 38) "שהמחיצה על פני כל ארכה – של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). 39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "[אם רצו מערבין אחד], אם רצו מערבין שנים".

ח. הָיָה[40] אִילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֵלָם לַכֹּתֶל - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד; הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת[41] הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן[42]. עָשָׂה אֲשֵׁרָה[43] סֵלָם לַכֹּתֶל - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

40) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). 42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות – לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). 43) אילן שעבדוהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

1 **ט. כֹּתֶל[44] שֶׁגְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, וּבָא לְמַעֲטוֹ[45] כְּדֵי לְעָרֵב**
2 **עֵרוּב אֶחָד, אִם יֵשׁ בְּאֹרֶךְ הַמְּעוּט אַרְבָּעָה[46] טְפָחִים**
3 **- מְעָרְבִין אֶחָד. סָתַר מִקְצָת הַכֹּתֶל[47] עַד שֶׁנִּתְמַעֵט**
4 **מֵעֲשָׂרָה - צָדוּ הַקָּצָר נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחָצֵר זוֹ[48], וּשְׁאָר**
5 **הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.**

44) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. 45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. 46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמספיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפנינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). 47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). 48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

6 **י. נִפְרַץ[49] הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם הָיְתָה**
7 **הַפִּרְצָה[50] עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת[51] - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין;**
8 **וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח; הָיְתָה**
9 **יָתֵר מֵעֲשָׂרָה[52] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין**
10 **שְׁנֵי עֵרוּבִין.**

49) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. 50) ברוחב. 51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. 52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

11 **יא. הָיְתָה[53] הַפִּרְצָה פְּחוּתָה מֵעֶשֶׂר, וּבָא לְהַשְׁלִימָהּ**
12 **לְיָתֵר מֵעֶשֶׂר[54] - חוֹקֵק בַּכֹּתֶל גֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים[55],**
13 **וּמְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד. וְאִם בָּא לִפְרֹץ לְכַתְּחִלָּה[56]**
14 **פִּרְצָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר בְּכָל הַכֹּתֶל - צָרִיךְ לִהְיוֹת גֹּבַהּ**
15 **הַפִּרְצָה מְלֹא קוֹמָתוֹ[57].**

53) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. 54) כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. 55) אותו הרוחב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקוק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע, שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. 56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. 57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

16 **יב. חָרִיץ[58] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת: עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב**
17 **אַרְבָּעָה[59] אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; פָּחוֹת מִכָּאן**
18 **- מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מִעֵט עָמְקוֹ**
19 **בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת - מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין**
20 **שְׁנַיִם; שֶׁסְּתָם עָפָר וּצְרוֹרוֹת בְּחָרִיץ מְבֻטָּלִין הֵן[60].**
21 **אֲבָל אִם מִלְּאָהוּ תֶּבֶן אוֹ קַשׁ[61] - אֵין מְמַעֲטִין[62] עַד**
22 **שֶׁיְּבַטֵּל[63].**

58) משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 59) כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). 60) ואין מחיצה בין שתי החצרות. 61) הראויים למאכל בהמה. 62) לפי שיכול לקחתם משם בשבת. 63) יסכים בלבו להשאירם שם.

23 **יג. וְכֵן[64] אִם מִעֵט רָחְבּוֹ[65] בְּלוּחַ אוֹ בְּקָנֶה[66],**
24 **שֶׁהוֹשִׁיטוֹ בְּאֹרֶךְ כָּל הֶחָרִיץ - מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין**
25 **מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְכָל דָּבָר הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הַסַּל**
26 **וְהַסִּפֶּל, אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ[67], אֶלָּא אִם כֵּן חִבְּרוֹ בָּאָרֶץ**
27 **חִבּוּר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשָׁמְטוֹ עַד שֶׁיַּחְפֹּר בְּדֶקֶר[68].**

64) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'. 65) והפחיתו מארבעה טפחים. 66) שהניח שם דברים האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו משיעור המחיצה. 67) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר המחיצה כמו שהיתה. 68) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

28 **יד. נָתַן[69] לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל רֹחַב**
29 **הֶחָרִיץ[70] - מְעָרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי**
30 **עֵרוּבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גֻּזְטְרָאוֹת[71] זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, אִם הוֹשִׁיט**
31 **לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים מִזּוֹ לְזוֹ - מְעָרְבִין עֵרוּב**
32 **אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן**
33 **וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ וְאֵינָן בְּשָׁוֶה, אֶלָּא אַחַת**
34 **לְמַעְלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה**
35 **טְפָחִים - הֲרֵי הֵן כִּכְצָצְטְרָא[72] אַחַת[73] וּמְעָרְבִין אַחַת;**
36 **וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנַיִם[74],**
37 **אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.**

69) משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. 70) כעין גשר לעבור עליו. 71) של שתי עליות של שני דיירים. 72) כגזוזטרא. 73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'). 74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתייראים לעבור על הגשר שהוא במדרון.

38 **טו. כֹּתֶל[75] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, שֶׁהוּא רָחָב אַרְבָּעָה[76],**
39 **וְהָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מֵחָצֵר זוֹ, וְשָׁוֶה לְקַרְקַע**

חָצֵר שְׁנַיָּה[77] - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לִבְנֵי הֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לָהֶן וְיַחְשֹׁב מֵחֲצָרָן[78]; הוֹאִיל וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת לְאֵלּוּ וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּקֻשֶׁה לְאֵלּוּ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת. וְכֵן חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים מִצַּד חָצֵר זוֹ, וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנַיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוָה לָהּ; מִפְּנֵי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ נַחַת לָזֶה וְקֻשֶׁה לָזֶה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת.

75) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. 76) שאם אינו רחב ארבעה טפחים – הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו (פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א-י"ב) – מגיד משנה. 77) שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה שוה ממש לארץ, שאם־כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). 78) והם מותרים לטלטל בהם בשבת.

טז. הָיָה[79] הַכֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת נָמוּךְ מֵחָצֵר הָעֶלְיוֹנָה וְגָבוֹהַּ מֵחָצֵר הַתַּחְתּוֹנָה[80], שֶׁנִּמְצְאוּ בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ[81] עַל יְדֵי שִׁלְשׁוּל[82], וּבְנֵי הַתַּחְתּוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה[83] - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ, עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד; אֲבָל אִם לֹא עֵרְבוּ - אֵין מַכְנִיסִין מַעֲבִי כֹּתֶל זֶה לַבָּתִּים[84], וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַבָּתִּים לְעָבְיוֹ.

79) מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. 80) שהחצירות הן בשיפוע ההר. 81) בגג הכותל. 82) בהורדה על ידי חבל. 83) הקשה לשימוש משלשול. 84) אבל לחצרותיהן מותר לשתיהן להכניס מעובי הכותל וכן להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח-י"ט.

יז. שְׁנֵי[85] בָּתִּים שֶׁבֵּינֵיהֶן חֲרֻבָּה[86] שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד, אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲרֻבָּה עַל יְדֵי זְרִיקָה[87] - אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיָה תַּשְׁמִישָׁהּ לָזֶה בְּנַחַת, וְהָאַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹק לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה מִמְּנָה - הֲרֵי זֶה שֶׁהִיא לוֹ בְּנַחַת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַל יְדֵי זְרִיקָה[88].

85) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. 86) בית הרוס. 87) שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון זורקים לתוכו. 88) והשני אסור להשתמש בה.

יח. כָּל גַּגּוֹת הָעִיר[89], אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה גָּבוֹהַּ וְזֶה נָמוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת וְעִם כָּל הַקַּרְפִּיפוֹת[90] שֶׁהֶקֵּפוּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[91], עִם עֲבִי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּין הַחֲצֵרוֹת, עִם הַמְּבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן לְחִי אוֹ קוֹרָה - כֻּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵן, וּמְטַלְטְלִין בְּכֻלָּן בְּלֹא עֵרוּב כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכָן[92]; אֲבָל לֹא כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ[93].

89) משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. 90) מקום נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו סחורה. 91) כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק כ"ז פסוקים ט'-י"ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). 92) שהיו בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט). 93) ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל בהם.

יט. כֵּיצַד?[94] כְּלִי שֶׁשָּׁבַת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר, בֵּין עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[95] בֵּין לֹא עֵרְבוּ - מֻתָּר[96] לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הֶחָצֵר לַגַּג אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, וּמִן הַגַּג לְגַג אַחֵר הַסָּמוּךְ לוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ נָמוּךְ, וּמִן הַגַּג הָאַחֵר לְחָצֵר שְׁנַיָּה, וּמֵחָצֵר שְׁנַיָּה לְגַג שְׁלִישִׁי שֶׁל חָצֵר שְׁלִישִׁית, וּמִגַּג שְׁלִישִׁי לְמָבוֹי, וּמִן הַמָּבוֹי לְגַג רְבִיעִי, עַד שֶׁיַּעֲבִירֻנוּ כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וַחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וְקַרְפִּיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקַרְפִּיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׁלָשְׁתָּן מִזֶּה לָזֶה וּמִזֶּה לָזֶה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּכְלִי זֶה לְבַיִת מִן הַבָּתִּים, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֵרוּב אֶחָד.

94) כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות והקרפיפות? 95) בנ"א: "אנשי המקומות" (כ"י התימנים). 96) "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וְכֵן אִם שָׁבַת הַכְּלִי בְּבַיִת וְהוֹצִיאוֹ לְחָצֵר - לֹא יַעֲבִירֶנּוּ לְחָצֵר אַחֶרֶת[97] אוֹ לְגַג אַחֵר אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל אוֹ לְקַרְפֵּף, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהֶן כְּלִי זֶה עֵרוּב אֶחָד.

97) כיון ששבת בבית.

כא. בּוֹר[98] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[99] - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת[100], אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[101], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד דּוֹלֶה מֵרְשׁוּתוֹ. וְהֵיכָן מַעֲמִידִין אֶת הַמְּחִצָּה? אִם הָיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִן הַמְּחִצָּה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הָיְתָה הַמְּחִצָּה כֻּלָּהּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת רְשׁוּת זֶה מֵרְשׁוּת זֶה[102].

98) משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. 99) ולא עירבו ביניהם. 100) שנמצא כל אחד ממלא מרשות חבירו. 101) שתפסיק בין הרשויות. 102) שלא ישאב בדלי מרשות חבירו.

כב. וְכֵן[103] אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחָבָה[104] אַרְבָּעָה טְפָחִים - זֶה מְמַלֵּא מִצַּד הַקּוֹרָה, וְזֶה מְמַלֵּא מִצַּדָּהּ הָאַחֵר, וּכְאִלּוּ הִבְדִּילָה חֵלֶק זֶה מֵחֵלֶק זֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם מְעֹרָבִין מִלְּמַטָּה, קַל הוּא שֶׁהֵקִלּוּ חֲכָמִים בְּמַיִם[105].

103) מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. 104) כן בדפוס רומי. 105) ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע ומחיצה תלויה אינה מועילה – הקילו חכמים במים להתיר מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים הם כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חבירו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

כג. בְּאֵר[106] שֶׁבְּאֶמְצַע הַשְּׁבִיל[107] בֵּין שְׁנֵי כָּתְלֵי חֲצֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻפְלֶגֶת[108] מִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים[109] - שְׁנֵיהֶם מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה, וְאֵין צְרִיכִין לְהוֹצִיא זִיזִין[110] עַל גַּבָּהּ; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר[111].

106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. 107) שיש מבוי קטן בין שתי החצרות השייך לשתיהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. 108) מרוחקת. 109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. 110) בליטת־קרש קטנה לשם היכר. 111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חבירו אוסר עליו.

כד. חָצֵר[112] קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בִּמְלוֹאָהּ[113] לְחָצֵר גְּדוֹלָה מִבְּעוֹד יוֹם[114] - אַנְשֵׁי גְדוֹלָה[115] מְעָרְבִין לְעַצְמָן וּמֵתָּרִים, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר לָהֶן פַּצִּימִין[116] מִכָּאן וּמִכָּאן; וְאַנְשֵׁי קְטַנָּה אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לְחָצֵר שֶׁלָּהֶן, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עִם בְּנֵי הַגְּדוֹלָה עֵרוּב אֶחָד; שֶׁדְּיוּרִין שֶׁל גְּדוֹלָה חֲשׁוּבִין כִּקְטַנָּה[117], וְאֵין דְּיוּרֵי קְטַנָּה חֲשׁוּבִין כִּגְדוֹלָה.

112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. 114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). 115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. 116) קרשים. שהרי נשארו בה מחיצות המתירות את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). 117) שחצרם נחשבת "כפתחה של גדולה" – כאחת עם הגדולה.

כה. שְׁתֵּי[118] חֲצֵרוֹת שֶׁעֵרְבוּ עֵרוּב אֶחָד דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבֵּינֵיהֶן אוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח[119] אוֹ הַחַלּוֹן בְּשַׁבָּת - כָּל אַחַת וְאַחַת מֻתֶּרֶת לְעַצְמָהּ[120]; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת[121] - הֻתְּרָה כֻּלָּהּ. וְכֵן שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, וְנָפַל הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן[122] בְּשַׁבָּת - אֵלּוּ מֻתָּרִים לְעַצְמָן, וּמוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶן וּמְטַלְטְלִין עַד עִקַּר הַמְּחִצָּה, וְאֵלּוּ מְטַלְטְלִין כֵּן עַד עִקַּר הַמְּחִצָּה; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצַת שַׁבָּת - הֻתְּרָה כֻּלָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתּוֹסְפוּ הַדְּיוּרִין, שֶׁהַדְּיוּרִין הַבָּאִין בְּשַׁבָּת אֵינָן אוֹסְרִין. נִפְתַּח הַחַלּוֹן וְנַעֲשָׂה הַפֶּתַח בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁעָשׂוּ נְכָרִים לְדַעְתָּן[123] - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן[124]. וְכֵן[125] שְׁתֵּי סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְעֵרְבוּ[126], וְנִפְסְקוּ - אָסוּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לָזוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ מֻקָּפוֹת מְחִצָּה[127]. חָזְרוּ וְנִקְשְׁרוּ בְּשׁוֹגֵג - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן[128].

118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 119) שנפלה מפולת נגדו (רש"י). 120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציאו משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלן, ועיין ראב"ד. 121) בין השמשות. 122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. 123) מדעת עצמם. 124) לטלטל מחצר לחצר. 125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. 126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. 127) שהקיף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). 128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא יועילו מעשיו.

יום ש"ק י"ב כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאור זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגזוזטראות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אַנְשֵׁי[2] חָצֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּם אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד[3], אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵין צְרִיכִין עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד[4]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם וּבְנֵי בֵיתוֹ[5] וַעֲבָדָיו אוֹסְרִין עָלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהֶן; כָּךְ אֵלּוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד הֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֻּלָּן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד.

2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. 3) הוא־הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות, מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף־משנה). ואף־על־פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. 4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. 5) בנוסח אחר: "ובניו ובני ביתו" (שונצינו).

ב. וְכֵן אִם הֵצְרְכוּ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב עִם אַנְשֵׁי חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וּפַת אַחַת בִּלְבַד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין עִמּוֹ. וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן[6] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, כְּמוֹ הַבַּיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת[7]; שֶׁכָּל אֵלּוּ הַבָּתִּים כְּבַיִת אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין.

6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. 7) כמבואר בפ"א הט"ז.

ג. וְכֵן[8] אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁעֵרְבוּ - נַעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּבַיִת אֶחָד. וְאִם הֵצְרְכוּ לְעָרֵב עִם חָצֵר שְׁנִיָּה - כְּפָר אֶחָד[9] בִּלְבַד הוּא שֶׁמּוֹלִיכִין עַל יְדֵי כֻּלָּן לַמָּקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין בּוֹ. וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן - אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן פַּת.

8) עירובין, שם. 9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית". ועל־ידי העירוב שעשו ביניהם, נחשבים כבית אחד.

ד. חֲמִשָּׁה[10] שֶׁגָּבוּ אֶת הָעֵרוּב[11] לְהוֹלִיכוֹ לַמָּקוֹם שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב[12] - כְּשֶׁהֵם מוֹלִיכִין, אֵינָן צְרִיכִין לְהוֹלִיךְ עַל יְדֵי חֲמִשְׁתָּן אֶלָּא כְּפָר אַחַת; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּבוּ כֻּלָּן, נַעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד.

10) עירובין, שם. 11) של בני אותה החצר. 12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.

ה. הָאָב[13] וּבְנוֹ[14] וְהָרַב וְתַלְמִידוֹ שֶׁהֵן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר[15] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּבַיִת אֶחָד. וַאַף עַל פִּי שֶׁפְּעָמִים אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וּפְעָמִים אֵינָן אוֹכְלִין, הֲרֵי הֵן כְּבַיִת אֶחָד.

13) עירובין, שם. 14) האוכל על שולחן אביו. 15) "רבי חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).

ו. הָאַחִים[16] שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאֵינָן סוֹמְכִין[17] עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶן; וְכֵן הַנָּשִׁים אוֹ הָעֲבָדִים[18] שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחַן בַּעְלֵיהֶן אוֹ רַבָּן תָּמִיד[19], אֲבָל אוֹכְלִין הֵם עַל שֻׁלְחָנוֹ בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁעוֹשִׂין לוֹ אוֹ בְּטוֹבָה יָמִים יְדוּעִין, כְּמִי שֶׁסּוֹעֵד אֵצֶל חֲבֵרוֹ שָׁבוּעַ אוֹ חֹדֶשׁ: אִם אֵין עִמָּהֶם דָּיוֹרִין אַחֵרִים בֶּחָצֵר - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב[20], וְאִם עֵרְבוּ עִם חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וְאִם בָּא הָעֵרוּב אֶצְלָן - אֵין נוֹתְנִין פַּת; וְאִם הָיוּ דָּיוֹרִין עִמָּהֶן בֶּחָצֵר - צְרִיכִין פַּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כִּשְׁאָר אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[21], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד.

16) עירובין, שם. 17) בנוסח אחר: "אוכלין" ('מעשה רוקח'). 18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). 19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן ממושך שבוע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. 20) שנחשבים כבית אחד. 21) שהדיורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.

ז. חָמֵשׁ[22] חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ[23] בִּטְרַקְלִין[24] אֶחָד: אִם הָיָה מַפְסִיק בֵּין כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה מְחִיצָה הַמַּגַּעַת לַתִּקְרָה[25] - הֲרֵי כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן כְּאִלּוּ הִיא בְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ בַּעֲלִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִיכָךְ צְרִיכִין פַּת מִכָּל חֲבוּרָה; וְאִם אֵין הַמְּחִיצוֹת מַגִּיעוֹת לַתִּקְרָה - כְּפָר אֶחָד לְכֻלָּן[26], שֶׁכֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד חֲשׁוּבִין.

22) משנה, עירובין עב, א. 23) גרו בשבת. 24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. 25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבוד' וסתום עד למעלה. 26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (שו"ע או"ח סי' שע, ס"ג).

ח. מִי[27] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ בֵּית שַׁעַר[28] שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בּוֹ אוֹ אַכְסַדְרָה[29] אוֹ מִרְפֶּסֶת[30] אוֹ בֵּית הַבָּקָר[31] אוֹ בֵּית הַתֶּבֶן אוֹ בֵּית הָעֲצִים[32] אוֹ אוֹצָר[33] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו[34], עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִמּוֹ בֶּחָצֵר מָקוֹם דִּירָה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתּוֹ[35], וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה אוֹסֵר עָלָיו עַד שֶׁיְּעָרֵב עִמּוֹ. אֲבָל מָקוֹם לִינָה אֵינוֹ אוֹסֵר. לְפִיכָךְ[36], אִם קָבַע לוֹ מָקוֹם לֶאֱכֹל בּוֹ בְּבֵית שַׁעַר אוֹ בְּאַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם דִּירָה.

27) עירובין עב, ב. 28) חדר שעל יד השער, ובו יושב שומר הבית. 29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים בלי קירות. 30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:). 31) רפת. 32) מחסן העצים לחימום הבית. 33) צבור של כל מיני סחורות. 34) שאינם חשובים דירה. 35) אף שאינו ישן שם. 36) משנה, עירובין פה:

ט. עֲשָׂרָה[37] בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה[38] - הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהַשֵּׁנִי לוֹ הֵם שֶׁנּוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב, וְהַשְּׁמוֹנָה בָּתִּים הַחִיצוֹנִים אֵינָן נוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; הוֹאִיל וְרַבִּים דּוֹרְסִין[39] בָּהֶן - הֲרֵי הֵן כְּבֵית שַׁעַר, וְהַדָּר בְּבֵית שַׁעַר אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁיעִי - אֵין דּוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים אֶלָּא יָחִיד[40], לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַד שֶׁיִּתֵּן עֵרוּבוֹ[41].

37) עירובין עח, ב. 38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. 39) עוברים דרכם לחצר. 40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" ('מעשה

רוקח'). 41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר ('משנה ברורה' סי' שע, ז).

1 י. שְׁתֵּי[42] חֲצֵרוֹת וּבֵינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה
2 לָזֶה וּפְתוּחִים לַחֲצֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר זוֹ עֵרוּבָן
3 דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי, וְכֵן
4 הֵבִיאוּ בְּנֵי הֶחָצֵר הָאַחֶרֶת עֵרוּבָן דֶּרֶךְ [הַבַּיִת] הַפָּתוּחַ
5 לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי - אוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים
6 אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן אֶת הַפַּת[43]. הָאֶמְצָעִי - מִפְּנֵי
7 שֶׁהִנִּיחוּ בּוֹ הָעֵרוּב, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּצְדָּדָיו - מִפְּנֵי שֶׁכָּל
8 אֶחָד מֵהֶן בֵּית שַׁעַר[44] לְאַנְשֵׁי חָצֵר.

42) עירובין, שם. 43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ז): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". 44) כיון שעוברים משום לחצר.

9 יא. שְׁתֵּי[45] חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִין זֶה לָזֶה
10 בֵּינֵיהֶן[46], וְהֵבִיאוּ אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן,
11 וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הַשֵּׁנִי הַסָּמוּךְ לֶחָצֵר הָאַחֶרֶת, וְהֵבִיאוּ
12 אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַסָּמוּךְ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת
13 הָאַחֵר - שְׁתֵּיהֶן לֹא קָנוּ עֵרוּב; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן הִנִּיחַ
14 עֵרוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר[47] שֶׁל חָצֵר אַחֶרֶת.

45) עירובין עו, א. 46) ולא עירבו יחד, אלא כל אחת לעצמה. 47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה, כמבואר בפ"א הט"ז.

15 יב. אֶחָד[48] מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁהָיָה גוֹסֵס[49], אַף עַל פִּי
16 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל בְּנֵי
17 הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּזְכּוּ לוֹ בְּפַת וְיַעֲרְבוּ עָלָיו. וְכֵן קָטָן,
18 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר
19 עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עָלָיו. אֲבָל הָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם[50],
20 כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51].

48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. 49) נוטה למות, ודינו כחי לכל דבריו. 50) ב'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא לעיר, עד ל' יום (שדעתו לשהות שם ל' יום), הרי זה אוסר מיד, אימתי - בזמן שייחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר". 51) למעלה פ"ב ה"א.

21 יג. אֶחָד[52] מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ[53] וְהָלַךְ וְשָׁבַת
22 בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲצֵרוֹ, אִם
23 הִסִּיעַ[54] מִלִּבּוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי
24 זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן[55]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
25 בְּיִשְׂרָאֵל[56]; אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ הָלַךְ לִשְׁבּוֹת
26 בְּעִיר אַחֶרֶת - אוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ
27 מְקוֹמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּשַׁבָּת[57].

52) משנה, עירובין פו, א. 53) לפני השבת. 54) הרחיק. 55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. 56) שאין דרך ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד־משנה). 57) ודוקא אם הוא במקום קרוב, דהיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר (מגיד־משנה).

28 יד. בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁהִשְׂכִּיר מִבָּתֵּי חֲצֵרוֹ לַאֲחֵרִים,
29 וְהִנִּיחַ לוֹ כֵּלִים אוֹ מִינֵי סְחוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבַיִת מֵהֶן
30 - אֵינָן אוֹסְרִין עָלָיו; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ תְּפִיסַת יָד בְּכָל
31 בַּיִת מֵהֶן, נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּאוֹרְחִין אֶצְלוֹ[58]. בַּמֶּה דְּבָרִים
32 אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ שָׁם דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת,
33 כְּגוֹן טֶבֶל וַעֲשָׂשִׂיּוֹת[59]; אֲבָל אִם נִשְׁאַר לוֹ בְּכָל בַּיִת
34 מֵהֶן כֵּלִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר
35 שֶׁיּוֹצִיאֵם הַיּוֹם וְלֹא יִשְׁאַר לוֹ שָׁם תְּפִיסַת יָד, הֲרֵי
36 אֵלּוּ אוֹסְרִין עָלָיו עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.

58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. 59) חתיכות עבות של מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו.).

37 טו. אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[60] שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - אֵין
38 מוֹצִיאִים מִבָּתִּים לְחָצֵר וְלֹא מֵחָצֵר לְבָתִּים. אֲבָל
39 מְטַלְטְלִין הֵן כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בֶּחָצֵר[61] בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל
40 הַנֶּחְשָׁב עִם הֶחָצֵר. וְאִם[62] הָיְתָה שָׁם מִרְפֶּסֶת אוֹ
41 עֲלִיָּה, וְעֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר לְעַצְמָן וְאַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת
42 לְעַצְמָן - אַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת אוֹ אַנְשֵׁי הָעֲלִיָּה מְטַלְטְלִין
43 כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבָתֵּיהֶן בְּכָל הַמִּרְפֶּסֶת וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב
44 עִמָּהּ אוֹ בְּכָל רֹחַב הָעֲלִיָּה וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, וְאַנְשֵׁי
45 הֶחָצֵר מְטַלְטְלִין בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ. וְכֵן
46 אִם הָיָה יָחִיד דָּר בְּחָצֵר וְיָחִיד דָּר בַּעֲלִיָּה, וְשָׁכְחוּ
47 וְלֹא עֵרְבוּ - זֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הָעֲלִיָּה וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ,
48 וְזֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ.

60) עירובין פט, א. וצא, א. 61) בתחילת כניסת השבת. 62) משנה, עירובין פג, ב.

49 טז. כֵּיצַד[63]? הַסֻּלָּע אוֹ תֵּל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁבְּתוֹךְ
50 הֶחָצֵר[64]: אִם אֵינָן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ
51 נֶחְשָׁבִין בֵּין הֶחָצֵר וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת[65], וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין
52 לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁבַּבָּתִּים; וְאִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה,
53 וְהָיָה בֵּינֵיהֶן וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים
54 - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין עִם הַמִּרְפֶּסֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן שָׁוִין לָהּ,
55 וּבְנֵי מִרְפֶּסֶת מֻתָּרִין בָּהֶם[66]; וְאִם הָיוּ רְחוֹקִין מִן
56 הַמִּרְפֶּסֶת אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן, אַף עַל פִּי
57 שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הֶחָצֵר וְהַמִּרְפֶּסֶת,
58 לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה,
59 לְפִיכָךְ שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם כְּלֵי הַבָּתִּים[67] עַד
60 שֶׁיְּעָרְבוּ. הָיְתָה[68] מַצֵּבָה[69] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים לִפְנֵי
61 הַמִּרְפֶּסֶת - אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הֶחָצֵר,
62 שֶׁהֲרֵי נֶחְלְקָה מֵהֶן[70].

63) משנה, שם. 64) ומשותף לחצר ולמרפסת. 65) בנוסח אחר: "נחשבין עם החצר ועם המרפסת". 66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר.

67) שהיו בבתים בשעת כניסת השבת. 68) עירובין ס, א.
69) עמוד כעין מחיצה. 70) על ידי שעשו מחיצה והפסק לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

יז. זִיזִין[71] הַיּוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים: כֹּל שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב מִן הֶחָצֵר[72], וּבְנֵי הֶחָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְכֹל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים הַסְּמוּכִין לָעֶלְיָה - אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְהַנִּשְׁאָר בֵּין עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים עַד תְּחִלַּת עֲשָׂרָה הָעֶלְיוֹנִים מִן הַזִּיזִין הַיּוֹצְאִין שָׁם - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בּוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּכֵלִים שֶׁבַּבָּתִּים אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות.
72) כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא עירבו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

יח. בּוֹר[73] שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה מָלֵא פֵּרוֹת טְבָלִים[74] שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא וְחֵלְיָתוֹ[75] כְּסֻלָּע אוֹ תֵּל שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה סָמוּךְ לַמִּרְפֶּסֶת - הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב עִם הַמִּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - אֵין בְּנֵי חָצֵר וְלֹא בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מַכְנִיסִין מִמֶּנּוּ לַבָּתִּים עַד שֶׁיְּעָרְבוּ[76].

73) עירובין פ, א. 74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. 75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. 76) שגזרו חכמים על בור מלא מים, שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

יט. שְׁתֵּי[77] חֲצֵרוֹת[78] זוֹ לִפְנֵים מִזּוֹ, וְאַנְשֵׁי הַפְּנִימִית יוֹצְאִין וְנִכְנָסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחִיצוֹנָה: עֵרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה - הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת[79], וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה[80]; עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרְבָה הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת[81]: הַפְּנִימִית - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרְבָה, וְהַחִיצוֹנָה - מִפְּנֵי אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שֶׁעוֹבְרִין עֲלֵיהֶן; עֵרְבוּ זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֲבָל אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ.

77) משנה, עירובין עה, א. 78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. 79) לטלטל בחצרה. 80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. 81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שָׁכַח[82] אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב - הַפְּנִימִית בְּהֶתֵּרָהּ עוֹמֶדֶת[83]. שָׁכַח אֶחָד מִן בְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב עִמָּהֶן - אַף הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי אֵלּוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית, שֶׁלֹּא עָלָה לָהֶן עֵרוּב, שֶׁהֵן עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן.

82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש.
83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

כא. עָשׂוּ[84] שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד: אִם הִנִּיחוּהוּ בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרֵב, בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה בֵּין מִבְּנֵי הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת[85] עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן[86], שֶׁהֲרֵי בֵּאַרְנוּ[87] שֶׁמְּבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר; וְאִם הִנִּיחוּ עֵרוּבָן בַּפְּנִימִית, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב - הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה[88], וּפְנִימִית מֻתֶּרֶת[89] בִּמְקוֹמָהּ[90]; שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן.

84) משנה, עירובין עה, א. 85) שהרי הם כאילו דרים כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אוסר עליהם.
86) רשותו. 87) פ"ב ה"ה. 88) שהרי אחד מהם לא עירב. 89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). 90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

כב. הָיָה[91] אֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ וְאֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֲצֵרוֹ[92]. וְאִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּפְּנִימִית[93], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּרַבִּים, וְאוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מְקוֹמוֹ[94].

91) משנה, עירובין שם. 92) שאין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, ואף־על־פי שיש בה רבים (מגיד־משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. 93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים ('מעשה רוקח'). 94) כמבואר בפ"ה הי"ב.

כג. שָׁלֹשׁ[95] חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ[96], וְרַבִּים בְּכָל חָצֵר מֵהֶן, עֵרְבוּ שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת עִם הָאֶמְצָעִית - הִיא[97] מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן, וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ[98] עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שְׁלָשְׁתָּן עֵרוּב אֶחָד. הָיָה[99] בְּכָל חָצֵר מֵהֶן אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בַּחִיצוֹנָה[100] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מֻתָּר בִּמְקוֹמוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית - הוֹאִיל וְהֵן אֲסוּרִין בִּמְקוֹמָן עַד שֶׁיְּעָרְבוּ, הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין עַל הַיְחִידִים שֶׁבָּאֶמְצָעִית וְשֶׁבַּחִיצוֹנָה עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁנַיִם שֶׁבַּפְּנִימִית. זֶה הַכְּלָל: רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ[101] - אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ; וְרֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ - אֵינָהּ אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ, מִפְּנֵי שֶׁעוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן.

95) משנה, עירובין מה, ב. 96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). 97) האמצעית ששתיהן עירבו עמה. 98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. 99) עירובין עה, ב. 100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד־משנה). 101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

1 **כד. שְׁתֵּי כְּצַצְטְרִיּוֹת[102] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה**
2 **מִן הַמַּיִם[103] - אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂתָה כָּל אַחַת מֵהֶן**
3 **מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים יוֹרֶדֶת[104] מִכָּל אַחַת**
4 **וְאַחַת, אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַכְּצַצְטְרִיּוֹת בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה**
5 **טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְמַלֹּאת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ**
6 **שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד[105], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְצַצְטְרָא אַחַת.**
7 **וְאִם הָיָה בֵּין הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר עַל עֲשָׂרָה**
8 **טְפָחִים[106], וְעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - שְׁתֵּיהֶן**
9 **מֻתָּרוֹת לְמַלֹּאת[107].**

102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוזטראות" ('מעשה רוקח'). 103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). 104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. 105) ואוסרים זה על זה. 106) שחולקות רשויות לעצמן. 107) באופן שכתב רבינו (בהל' שבת פט"ו הט"ו): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוזטרא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגזוזטרא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

10 **כה. לֹא[108] עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִצָּה, וְעָשְׂתָה**
11 **הַתַּחְתּוֹנָה - אַף הַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה לְמַלֹּאת, מִפְּנֵי דְּלִי**
12 **שֶׁל בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין, שֶׁעוֹבֵר עָלֶיהָ.**
13 **עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִצָּה, וְלֹא עָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה -**
14 **הָעֶלְיוֹנָה מֻתֶּרֶת לְמַלֹּאת, וְהַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם**
15 **נִשְׁתַּתְּפוּ בְּנֵי הַתַּחְתּוֹנָה עִם בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה בַּמְּחִצָּה**
16 **שֶׁעָשׂוּ - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת לְמַלֹּאת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עֵרוּב**
17 **אֶחָד.**

108) משנה, עירובין פז, ב.

18 **כו. שָׁלֹשׁ[109] דְּיָאטוֹת[110] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, עֶלְיוֹנָה**
19 **וְתַחְתּוֹנָה שֶׁל אֶחָד, וְאֶמְצָעִית שֶׁל אֶחָד - לֹא**
20 **יִשַּׁלְשֵׁל[111] מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית;**
21 **שֶׁאֵין מְשַׁלְשְׁלִין מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת דֶּרֶךְ רְשׁוּת אַחֵר[112].**
22 **אֲבָל מְשַׁלְשֵׁל הוּא מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ**
23 **אֶמְצָעִית.**

109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. 110) עליות. 111) יוריד. 112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

24 **כז. שְׁתֵּי[113] דְּיָאטוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וְחָצֵר אַחַת[114]**
25 **תַּחְתֵּיהֶן[115] שֶׁשּׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ הַמַּיִם - לֹא יִשְׁפְּכוּ**
26 **לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד. עָשׂוּ מִקְצָתָן**
27 **עוּקָה[116] בֶּחָצֵר לִשְׁפֹּךְ בָּהּ הַמַּיִם, וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ -**
28 **אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ שׁוֹפְכִים לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ**
29 **לֹא יִשְׁפְּכוּ לֶחָצֵר עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. וְאִם עָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה**
30 **וְאֵלּוּ עוּקָה - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן שׁוֹפֶכֶת לָעוּקָה**
31 **שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ.**

113) משנה, עירובין פח, ב. 114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו הט"ז). 115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). 116) בור־שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו הט"ז וי"ז.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ו'־י"ב כסלו ה'תשפ"א

יום ראשון ו' כסלו ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קנ. קנא.

32 הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים —— הָאַזְהָרָה
33 שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּטֻמְאָה אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם,
34 עַד שֶׁיִּפָּדֶה. לְפִי שֶׁהַכְּלָל אֶצְלֵנוּ שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא
35 פּוֹדִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (יט:).
36 וְהָאַזְהָרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה"
37 (דברים כו, יד), וּבָא בַּקַּבָּלָה (מכות, שם): בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא
38 וְהוּא טָהוֹר בֵּין שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא. וּבִגְמָרָא מַכּוֹת
39 נִתְבָּאֵר עוֹד, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבִּכּוּרִים אָסוּר לְבַעֵר (לאכול)
40 מֵהֶם בְּטֻמְאָה, וְהָאוֹכְלָם בְּטֻמְאַת עַצְמָן —— לוֹקֶה, וּבִתְנַאי
41 שֶׁיֹּאכַל מַעֲשֵׂר זֶה בְּטֻמְאָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּלִי פִּדְיוֹן וְאָז
42 יִלְקֶה, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף
43 מַכּוֹת (שם).

44 הַמִּצְוָה הַקנ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר
45 שֵׁנִי בָּאֲנִינוּת (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב
46 להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
47 "לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ" (שם), וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בכורים פרק

ב משנה ב), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם (לירושלים) וּטְעוּנִין וִדּוּי וַאֲסוּרִין לָאוֹנֵן. וְכֵן כָּל־אוֹנֵן אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים מִפָּסוּק זֶה. וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה גַּם כֵּן: "וַתִּקְרֶאנָה אוֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה'" (ויקרא י, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הָאֲנִינוּת בְּפֶרֶק ח' מִפְּסָחִים (צא:) וּפֶרֶק ב' מִזְּבָחִים (טז.), וְהָאוֹכֵל קָדָשִׁים אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת — לוֹקֶה.

יום שני ז' כסלו ה'תשפ"א
מצות לא תעשה קמא.
קמב. קמג.

הַמִּצְוָה הַקמ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ דְּגָנְךָ" (דברים יב, יז). וְהָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּלִי פִּדְיוֹן — לוֹקֶה; וְדַוְקָא בִּתְנַאי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט:), וְהוּא: שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בַּחוּץ (לירושלים) אַחַר שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת, כְּלוֹמַר: לִפְנִים מֵחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם וְהוּא אָמְרָם שָׁם: מֵאֵימָתַי חַיָּבִין עָלָיו? מִשֶּׁיִּרְאֶה פְּנֵי הַבַּיִת (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

הַמִּצְוָה הַקמ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ (יין) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ" (שם); וְהָאוֹכְלוֹ — לוֹקֶה, וּבְאוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַעְשַׂר דָּגָן.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל יִצְהָר (שמן זית) חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" (שם); וְהָאוֹכֵל חַיָּב מַלְקוּת וּבְאוֹתוֹ תְּנַאי שֶׁקָּדַם בְּמַעְשַׂר דָּגָן. וְשֶׁמָּא תִּתְמַהּ עַל שֶׁמָּנִינוּ מַעְשַׂר דָּגָן וּמַעְשַׂר תִּירוֹשׁ וּמַעְשַׂר יִצְהָר, שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת; דַּע שֶׁאִם אָכַל שִׁלְשָׁתָן כְּאֶחָד — לוֹקֶה עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת: לְפִי שֶׁלָּאוּ זֶה שֶׁבְּפָסוּק זֶה אֵינוֹ לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא הוּא לְחַלֵּק. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא כְּרֵתוֹת (ד:): "אָכַל מַעְשַׂר דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת? קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מִכְּדֵי (הנה), כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְכוּ'" (שם יד, כג) וּלְמָה לִי לְמֶהְדַּר לְמִכְתְּבִינְהוּ לְכֻלְּהוּ (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). וּבִגְמָרָא מַכּוֹת אָמְרוּ: "מִכְּדֵי, כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל אוֹתָם בִּשְׁעָרֶיךָ, מֶהְדַּר פָּרוּשֵׁינְהוּ (חוזר ומפרש) לְכֻלְּהוּ לְמָה לִי? שְׁמַע מִנַּהּ לְיַחוֹדֵי (ליחד) לָאו לְכָל־חַד וְחַד". חֲרֵי נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־מַה שֶׁהִזְהִיר עָלָיו בְּפָסוּק זֶה, כָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאֶחָזוֹר לְהַשְׁלִים שְׁאָר הַלָּאוִין שֶׁכָּלַל אוֹתָם הַפָּסוּק.

יום שלישי ח' כסלו ה'תשפ"א
מצות עשה קיט.

הַמִּצְוָה הַקי"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא נָטַע רְבָעִי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ: "יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'" (ויקרא יט, כד), וְדִינוֹ: שֶׁיַּעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלוּהוּ בְּעָלָיו שָׁם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ כְּלוּם. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת נשא): "וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" (במדבר ה, י) — "מָשָׁךְ הַכָּתוּב כָּל־הַקָּדָשִׁים וּנְתָנָם לַכֹּהֵן וְלֹא שִׁיֵּר מֵהֶם אֶלָּא תּוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפֶסַח וּמַעְשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנָטַע רְבָעִי שֶׁיִּהְיוּ לַבְּעָלִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

יום רביעי ט' כסלו ה'תשפ"א
מצות עשה קלא.
קכה.

הַמִּצְוָה הַקל"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנָיו יִתְעַלֶּה, שֶׁהִפְרַשְׁנוּ אֶת חוֹבַת הַמַּעַשְׂרוֹת וְהַתְּרוּמוֹת וּלְהִתְנַקּוֹת מֵהֶם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גַּם בְּדִבּוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְנַקִּינוּ מִלְּהַחֲזִיק בָּהֵן בְּפֹעַל, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: "וְדוּי מַעֲשֵׂר". וְהַצִּוּוּי בָּזֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְגוֹ'" (דברים כו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאֹפֶן הַבִּעוּר וְעִנְיָנוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ אֶת־הַבִּכּוּרִים (ראשוני פרות ארץ־ישראל משבעת המינים) וְלַהֲבִיאָם לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כג, יט). וּפָשׁוּט, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְאֵינָם בָּאִים אֶלָּא מִפְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְסוּרְיָא וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן — וּמִשִּׁבְעַת הַמִּינִים בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים. וְשָׁם (פרק ג משנה יב) נִתְבָּאֵר שֶׁהֵם, כְּלוֹמַר: הַבִּכּוּרִים, נִכְסֵי כֹּהֵן (שייכים לכהן).

יום חמישי י' כסלו ה'תשפ"א
מצות עשה קלב.
מצות לא תעשה קמט (קמח*).

הַמִּצְוָה הַקל"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר חֲסָדָיו יִתְעַלֶּה אִתָּנוּ, וְאֵיךְ הִצִּילָנוּ מֵאָז רֵאשִׁית מַצָּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב

מתוך מהדורת חזק

אָבִינוּ וּמִשֶּׁעְבּוּד הַמִּצְרִים וְעִנּוּיָם לָנוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה׳ עַל כָּל־זֶה, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּתְמִיד הַבְּרָכָה — (כל זאת אנו אומרים) בִּזְמַן שֶׁאָנוּ מְבִיאִים אֶת־הַבִּכּוּרִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" (דברים כו, ה) וּשְׁאָר כָּל־אוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה. וּמִצְוָה זוֹ נִקְרֵאת "מִקְרָא בִּכּוּרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים וּבְפֶרֶק ז׳ מִסּוֹטָה" (לב.): וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים.

הַמִּצְוָה הַקמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַכֹּהֵן מִלֶּאֱכוֹל אֶת הַבִּכּוּרִים בַּחוּץ (מירושלים) וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ׳ וּתְרוּמַת יָדֶךָ". בָּא בַּקַּבָּלָה (מכות יז:): "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ — בְּפָסוּק זֶה דָּבָר הַטָּעוּן הֲכָאַת מָקוֹם (לירושלים) שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ בְּפֵרוּשׁ, וְאָמַר בִּכְלָלָם "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — הֲרֵי אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים בְּלִי סָפֵק, שֶׁבֵּאֵר בָּהֶם שֶׁהֵם טְעוּנִין הֲכָאַת מָקוֹם, וְהֵיאַךְ יַזְהִיר עַל אֲכִילָתָהּ בִּשְׁעָרֶיךָ! וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל בִּכּוּרִים שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט.). שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם אֶלָּא קֹדֶם שֶׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה; אֲבָל מִשֶּׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה — הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָרָא. וְגַם בַּבִּכּוּרִים אוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁבְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין כָּל־מִי שֶׁאָכָלָם בַּחוּץ חַיָּב עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּרְאוּ פְּנֵי הַבַּיִת; וְאִם אָכַל מֵהֶם מִי שֶׁיֹּאכַל אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — חַיָּב מַלְקוּת בִּלְבַד אִם הוּא כֹּהֵן; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי — הֲרֵי הוּא מְחֻיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אִם אָכַל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר קְרִיאָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בכורים פרק ב משנה א): הַתְּרוּמָה וְהַבִּכּוּרִים חַיָּבִין עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ וּמִיתָה וַאֲסוּרִין לְזָרִים. אִם אֲכָלָם בְּזָדוֹן — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִשְׁגָגָה מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּדִין הַתְּרוּמָה. לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁקָּרָאָם יִתְעַלֶּה תְּרוּמַת יָדֶךָ, חָלוּ עֲלֵיהֶם כָּל־דִּינֵי הַתְּרוּמָה. וְרָאוּי לְךָ לְהָבִין כָּאן הֵיטֵב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּשׁוּ לְךָ הָעִנְיָנִים וְהוּא: שֶׁהַכֹּהֵן אִם יֹאכַל הַבִּכּוּרִים מִשֶּׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — לוֹקֶה, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִ"לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ׳ וּתְרוּמַת יָדֶךָ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לַמָּקוֹם אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת בְּכָל־מָקוֹם שֶׁיֹּאכְלֵם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִן "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם י), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קל"ג מִמִּצְוֹת אֵלּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת.

יום שישי י"א כסלו ה׳תשפ"א

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

הַמִּצְוָה הַקל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִכָּל־עִסָּה וְלִתְּנָהּ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה" (במדבר טו, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חַלָּה וּבְמַסֶּכֶת עָרְלָה (פרק ב משנה א) וְאֵינָה חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן לַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה מִכָּל־בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאָנוּ שׁוֹחֲטִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׂה" (דברים יח, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י׳ מֵחֻלִּין (קל.) וְאֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) וְלִתְּנוֹ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ" (שם, ד), וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מֵחֻלִּין (קלה.).

יום ש"ק י"ב כסלו ה׳תשפ"א

מצות עשה פ. פא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם וְלִתֵּן אוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי" (שמות כב, כח). וּפֵרֵשׁ אֵיךְ תִּהְיֶה נְתִינָה זוֹ: שֶׁנִּפְדֶּנּוּ מִן־הַכֹּהֵן וּכְאִלּוּ כְּבָר זָכָה בּוֹ, וְנִקְנֶהוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם" (במדבר יח, טו), וּמִצְוָה זוֹ הִיא מִצְוַת פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; אֶלָּא הִיא מִצְוַת (של) הַבֵּן (המוטלות) עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (מו.).

הַמִּצְוָה הַפ"א — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת פֶּטֶר (בכור של) חֲמוֹר בְּשֶׂה דַּוְקָא וְשֶׁלֹּא יִפְדֶּה בְּזוּלָתוֹ — אִם לֹא יִפְדֶּה אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ — וְיִתֵּן אוֹתוֹ הַשֶּׂה לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה; "וּפִטֶּר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" (שמות לד, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) וְגַם הִיא אֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בָּהּ.

ירמיה פרק־מח לז־מז

לז כִּי כָל־רֹאשׁ קָרְחָה וְכָל־זָקָן גֹּרֵעָה עַל כָּל־יָדַיִם גְּדֻדֹת וְעַל־מָתְנַיִם שָׂק: לח עַל כָּל־גַּגּוֹת מוֹאָב
וּבְרְחֹבֹתֶיהָ כֻּלָּה מִסְפֵּד כִּי־שָׁבַרְתִּי אֶת־מוֹאָב כִּכְלִי אֵין־חֵפֶץ בּוֹ נְאֻם־יְהוָה: לט אֵיךְ חַתָּה הֵילִילוּ אֵיךְ
הִפְנָה־עֹרֶף מוֹאָב בֹּוּשׁ וְהָיָה מוֹאָב לִשְׂחֹק וְלִמְחִתָּה לְכָל־סְבִיבָיו: מ כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יִדְאֶה
וּפָרַשׂ כְּנָפָיו אֶל־מוֹאָב: מא נִלְכְּדָה הַקְּרִיּוֹת וְהַמְּצָדוֹת נִתְפָּשָׂה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב
אִשָּׁה מְצֵרָה: מב וְנִשְׁמַד מוֹאָב מֵעָם כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיל: מג פַּחַד וָפַחַת וָפָח עָלֶיךָ יוֹשֵׁב מוֹאָב
נְאֻם־יְהוָה: מד (הנים) הַנָּס מִפְּנֵי הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת וְהָעֹלֶה מִן־הַפַּחַת יִלָּכֵד בַּפָּח כִּי־אָבִיא אֵלֶיהָ
אֶל־מוֹאָב שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה: מה בְּצֵל חֶשְׁבּוֹן עָמְדוּ מִכֹּחַ נָסִים כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן וְלֶהָבָה
מִבֵּין סִיחוֹן וַתֹּאכַל פְּאַת מוֹאָב וְקָדְקֹד בְּנֵי שָׁאוֹן: מו אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַד עַם־כְּמוֹשׁ כִּי־לֻקְחוּ בָנֶיךָ
בַּשֶּׁבִי וּבְנֹתֶיךָ בַּשְּׁבִיָּה: מז וְשַׁבְתִּי שְׁבוּת־מוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־יְהוָה עַד־הֵנָּה מִשְׁפַּט מוֹאָב:

רש"י

(לז) גדדות. שריטות: **(לט)** איך חתה הילילו. הילילו עליה ואמרו איך חתה: **(מ)** כנשר ידאה. האויב אל מואב: ידאה. יעוף: **(מא)** הקריות. שם העיר: **(מג)** פחד ופחת. אלו ב׳ דברים קשים זה אצל זה שהפחד גורם לו לנוס והפחת מוכן ליפול בו: פחת. פוש"א בלע"ז: **(מה)** בצל חשבון. שהיא גבוהה ויש לה צל: עמדו. הנסים לנוח בצל אשר לא היה בהן עוד כח לנוס: מבן סיחון. מעיר סיחון כמו בן ראובן (ביהושע ט): וקדקד. אטריפירצד"א בלע"ז ומנחם חברו ל׳ מקור ויונתן תרגם ויקירי לשון יקר: בני שאון. אותם שהיו מגביהים קול תפארת:

מצודת דוד

(לז) קרחה. כי ימרטו שערות ראשה וישאר קרח: גרועה. יתלשו השערות ונחסר מהם: גדודות. שריטות בבשר מחמת צער ואבל: שק. כיסוי שק וגם הוא ענין צער ואבל: **(לח)** כולה מספד. בכולם ישמע קול מספד: אין חפץ בו. אין בו צורך: **(לט)** איך חתה הילילו. בילולה יאמרו איך חתה איך הפנה עורף מול האויב בעת נסה והנה נתבייש: לשחוק. כל סביביו ישחקו עליו והוא יהיה להם למחתה ופחד כי יפחדו שלא יקרה להם כמקרם: **(מ)** כנשר ידאה. האויב יעופף כנשר ויפרוש כנפיו לבוא אל מואב ר"ל חיש קל יבוא וכנשר המעופף: **(מא)** נלכדה הקריות. כ"א מהערים תהיה נלכדה וכ"א מהמגדלים תהיה נתפשה: כלב אשה מצרה. כמו לב האשה כשהיא מצרה כי אז נשברה לבה עד מאד: **(מב)** מעם. מהיות עוד עם: הגדיל. דיבר גדולות לבזות כלפי מעלה בעת גלו ישראל כי אמר אז שאין יכולת בהמקום לעזור את עמו: **(מג)** פחד וכו׳. עליך מואב יבוא פחד ופחת ופח ר"ל צרות משונות ומרובות: **(מד)** הנס. מי שינוס ממקום הפחד: יפול וכו׳. ר"ל אם ינצל מצרה אחת תדביקהו השנית ואם ימלט מהשנית ילכד בשלישית: שנת פקודתם. השגחת הבאת הרעה הראויה להם: **(מה)** בצל חשבון עמדו מכח נסים. ר"ל הנסים מן המלחמה מסיבת העדר הכח עמדו לחסות בצל חשבון כי לא יכלו לנוס עוד: כי אש וכו׳. ר"ל והנה שם נפלו כי אש יצאה מחשבון ר"ל האויב יצא משם להאבידם: מבן סיחון. היא חשבון שהיתה מאז של סיחון מלך האמורי וכפל הדבר במ"ש: ותאכל. האויב האביד שארית מואב: וקדקוד. ואכלה קדקוד מואב המרימים קול שאון בגאוה ובגודל לבב ור"ל אבדו השארית וראשי העם: **(מו)** אבד עם כמוש. העם שעובדים לעכו"ם כמוש הנה נאבד: **(מז)** ושבתי. אשיב בני השבי ממואב: באחרית הימים. ר"ל אחר זמן רב: עד הנה. ר"ל עד הנה נאמר משפט פורעניות של מואב:

מצודת ציון

(לז) קרחה. ענין מריטת השער: גרועה. מלשון גרעון וחסרון: גדודות. ענין שריטה כמו עד מתי תתגודדי (לעיל מז): **(לח)** חפץ. ענין צורך וכן החפץ לשדי כי הצדק (איוב כב): **(לט)** חתה. ענין שבר: הפנה. ענין סיבוב: עורף. הוא מול הפנים: ולמחתה. לפחד: **(מ)** ידאה. ענין עפיפה, וכן כאשר ידאה הנשר (דברים כח): **(מא)** הקריות. הערים כמו תעלץ קריה (משלי י"א): והמצדות. ענין מגדל ומבצר כמו וישב דוד במצדה (ש"ב ה׳): נתפשה. ענין לכידה: מצרה. מלשון צר ולחץ: **(מג)** ופחת. בור וחפירה כמו באחת הפחתים (שם ט"ז): ופח. ענין רשת כמו הפח נשבר (תהלים קכ"ד): **(מד)** פקודתם. ענין השגחת הבאת הרעה: **(מה)** ולהבה. שלהבת: מבן סיחון. מעיר סיחון וכן אבן בהן בן ראובן (יהושע ט"ו): פאת. עבר וצד: קדקוד. הוא גובה הראש: שאון. ענין הומיה: **(מז)** ושבתי. מלשון השבה: שבות. מלשון שבי הגולה: באחרית. בסוף:

דניאל פרק־ט כו־כז

כו וְאַחֲרֵי הַשָּׁבֻעִים שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם יִכָּרֵת מָשִׁיחַ וְאֵין לוֹ וְהָעִיר וְהַקֹּדֶשׁ יַשְׁחִית עַם נָגִיד הַבָּא וְקִצּוֹ בַשֶּׁטֶף
וְעַד קֵץ מִלְחָמָה נֶחֱרָצָת שֹׁמֵמוֹת: כז וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד וַחֲצִי הַשָּׁבוּעַ יַשְׁבִּית | זֶבַח
וּמִנְחָה וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם וְעַד־כָּלָה וְנֶחֱרָצָה תִּתַּךְ עַל־שֹׁמֵם: (פ)

דניאל פרק־י א־ב

א בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס דָּבָר נִגְלָה לְדָנִיֵּאל אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמוֹ בֵּלְטְשַׁאצַּר וֶאֱמֶת הַדָּבָר וְצָבָא
גָדוֹל וּבִין אֶת־הַדָּבָר וּבִינָה לוֹ בַּמַּרְאֶה: ב בַּיָּמִים הָהֵם אֲנִי דָנִיֵּאל הָיַיתִי מִתְאַבֵּל שְׁלֹשָׁה שָׁבֻעִים יָמִים:

רש"י

(כו) ואחרי. אותן שבועים: יכרת משיח. יהרג אגריפס מלך יהודה שהי' מושל בימי החורבן: ואין לו. כמו ואיננו: משיח. אינו אלא ל' שר וגדול: והעיר והקדש. והעיר והמקדש: ישחית עם נגיד הבא. עליהם הוא טיטוס ואוכלוסיו: וקצו בשטף. וסופו לקללה ואבדון שישטיף כח מלכותו ע"י משיח: ועד קץ מלחמ'. גוג תהא העיר: נחרצת שוממות. חרץ של שוממות: **(כז)** והגביר ברית לרבים שבוע אחד. לרבים לשרים כמו וכל רבי המלך בס' ירמיה נ"ב: והגביר. טיטוס ברית לשרי ישראל: שבוע אחד. יבטיחם בהגברת ברית ושלוה עד ז' שנים ובתוך השבוע יפר את בריתו: ישבית זבח ומנחה. וזהו שאמר בחזיון הראשון ובשלוה ישחית רבים מתוך ברית שלוה ישחיתם: ועל כנף שקוצים משומם. כינוי של גנאי עכו"ם הוא כלומר ועל מושב גובה בין שיקוצים ותיעוב יניח את השומם את העכו"ם שהיא נאלמת כאבן דומם: כנף. ל' גובה ככנף עוף הפורח: ועד כלה ונחרצה תתך על שומם. ותתקיים ממשלת השקץ עד יום אשר תתך עלי' כלה ונחרצה הנגזור עליה בימי מלך המשיח: תתך על שומם. תגיח ותרד כליון חרוץ על העכו"ם ועל עובדיה:

(א) וצבא גדול. ולזמן ארוך יבא: ובין את הדבר. ולהבין את הדבר נגלה לי את החזון: ובינה לו במראה. ולהבינה לו במראה ואין התיבה הזאת שם דבר כמו אם ידעת בינה (איוב לח) אלא ה"א יתירה והוא כמו בינה הגיגי (תהלים ה) לפיכך הטעם למעלה בבי"ת ופירושה כמו הבן: הייתי מתאבל. כשראה שביטל כורש מלאכת הבית שצוה להתחיל וחזר בו ע"פ כתב צרי יהודה ובנימין רחום בעל טעם ושמשי ספרא כמו שכתוב בספר עזרא: **(ב)** שלשה שבועים ימים. כ"א שנה הם י"ח שנה משנה אחת לדריוש המדי אשר שם אל לבו לחשוב ע' שני הגולה כמו שכתוב עד שנת שתים לדריוש הפרסי בן אסתר שבנה הבית וג' שנים היתירי' לא ידעתי אם לפניהם התחיל להתענו' או משך קבלת נדר תעניותיו ג' שנים לאחר הבנין:

מצודת דוד

(כו) ששים ושנים. ולא חש למנות עוד ד' השנים וכמ"ש למעלה לפי שאין בהם שמיטה שלימה: יכרת משיח. זה אגריפס המלך אשר יומת בעת החורבן: ואין לו. אין לו עוד בעולם והוא כפל ענין במ"ש: והקודש. המקדש: עם נגיד. עמו של הנגיד הבא על ירושלים והוא טיטוס: וקצו בשטף. אבל סופו של העם ההוא לכליון ברב שטף אף הבאה ע"י המשיח: ועד קץ מלחמה. המלחמה שתהיה בסוף כל המלחמות והיא מלחמת גוג: נחרצת שוממות. תהיה העיר ירושלים נכרתת בכריתת שממון: **(כז)** והגביר ברית. מתחלה יגביר ויחזק מלך רומי כריתת ברית לשרי ישראל על משך זמן שמיטה אחת: וחצי השבוע. אבל יפר הברית בחצי השבוע ויבא על ירושלים ויבטל מבית ה' זבח ומנחה: ועל כנף. ר"ל בגובה המעלה כהעוף הזה אשר יפרוש כנפיו לעוף למעלה והוא ענין מליצה: שקוצים משומם. תהיה העכו"ם המשוקצת והנאלמה כאבן דומם: ועד כלה. בגבהי המעלה תהיה עד אשר תתך הכליון והכריתה על העכו"ם ההיא הנאלמה ור"ל בבת אחת תכלה ולא מעט מעט:

מצודת ציון

(כו) בשטף. הוא לשון מושאל משטיפת מרוצת המים: נחרצת. ענין כריתה וחתוך וכן כי כלה ונחרצה (ישעיה י'): **(כז)** לרבים. לשרים כמו ורבי המלך (ירמיה מ"א): משומם. משותק ונאלם: תתך. ענין יציקה והרקה:

(א) וצבא. ענין חיל רב:

(א) דבר. ר"ל דבר נבואה: ואמת הדבר. ר"ל נגלה לו אמיתת הדבר כפי מה שהוא לא ברמז וחידות: וצבא גדול. גם נגלה אליו צבא גדול של מלאכי מעלה: ובין את הדבר. ר"ל וכדי להבין את הדבר ולהבינה לו במראה עינים לזה נגלה לו אמיתת הדבר כמות שהיא וגם צבא רב ממלאכי מעלה לשיהא מובן לו בקלות ולא נאמר מה הוא דבר הנבואה ואולי היה מצווה להעלימה: **(ב)** בימים ההם וכו'. על כי ראה שצוה כורש לבטל בנין הבית אחר שנתן רשות לבנותה כמ"ש בספר עזרא לזה היה מתאבל, או יתכן שהיה מתאבל בעבור הדבר הנגלה אליו ואולי היתה מאורך הגלות: שבועים ימים. ג' שבועיות של ימים והם כ"א יום:

ו כְּנֵי כֵלִים, וְאָזְנֵיהֶם, וְאָגְנֵיהֶם, וִידוֹת הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים, שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין — מְנַגְּבָן וְהֵם טְהוֹרִים. וּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים (שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לְקַבֵּל רִמּוּנִים) שֶׁאֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ, שֶׁנָּפְלוּ מַשְׁקִין עַל מִקְצָתוֹ — כֻּלּוֹ טָמֵא. כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין — אֲחוֹרָיו טְמֵאִים; תּוֹכוֹ, וְאָגְנוֹ, וְאָזְנוֹ, וְיָדָיו — טְהוֹרִין. נִטְמָא תּוֹכוֹ — כֻּלּוֹ טָמֵא.

ז כָּל הַכֵּלִים יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ, וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית צְבִיעָה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: לַעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁל עֵץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְכוֹסוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְיָדַיִם הַטְּמֵאוֹת וְהַטְּהוֹרוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא לְיָדַיִם הַטְּהוֹרוֹת בִּלְבַד.

פירוש ברטנורא

ו כני הכלים. בסיסי הכלים. לשון ואת כנו דמתרגמינן וית בסיסיה: **והוגניהן.** כמו ואוגניהן, כלומר שפתותיהן: **ואזניהן.** מקום שתוחבין בו הבית יד: **המקבלין.** שיש להן תוך: **מנגבן והן טהורין.** דלא חשיבי הני חיבור להביא טומאת משקין לכלי שיש בו בית קבול, וסגי בניגוב. אבל לכלי שאין לו תוך בעי טבילה: **ואזניו וידיו טהורין.** עבדו רבנן ביה הכירא, כי היכי דלא לשרוף עלייהו תרומה וקדשים. ודוקא בתרומה עבוד הכירא אבל לא בקדשים, כדתנן לקמן בפרקין:

ז בית הצביטה. גרסינן. מקום שאוחזין הכלי כשמושיטין אותו מזה לזה. לשון ויצבט לה קלי (רות ב') שפירושו ויושט. ואית דגרסי, בית הצביעה. מקום שאוחז בו באצבעו: **ויש להן בית הצביטה.** שאם נטמאו אחוריו, בית הצביטה טהור. ואם נטמא בית הצביטה אחוריו טהורין: **לעריבה גדולה של עץ.** יש לה בית צביטה. אבל לשאר כלים, לא. שבעריבה גדולה יש הפרש בין בית הצביטה לאחוריים, שאם יש משקים באחורי העריבה וידיו טמאות, אוחז בבית הצביטה ואין חושש שמא יגע במשקין שבאחוריו ויחזרו ויטמאו את העריבה: **ר' עקיבא אומר לכוסות.** אף לכוסות יש להן בית צביטה: **לידים הטמאות והטהורות.** יש הפרש בין בית הצביטה לאחוריים, לידים הטמאות כדפרישית, ולטהורות כדמפרש לקמן כיצד. ור' יוסי סבר לידים טהורות בלבד לא חיישינן, אבל לידים טמאות חיישינן. והלכה כתנא קמא וכדמפרש ר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

כְּנֵי כֵלִים – בסיסי הכלים, **וְאָגְנֵיהֶם** – ושפתותיהם של הכלים, **וְאָזְנֵיהֶם** – של הכלים, **וִידוֹת הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים** – ובתי אחיזתם של הכלים המקבלים, כלומר שיש להם "תוך" (הר"ש; ברטנורא), **שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין** – טמאים, **מְנַגְּבָן** – מייבש את המשקים, **וְהֵם טְהוֹרִים** – שאינם צריכים טבילה. **וּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים (שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לְקַבֵּל רִמּוּנִים)** – המפרשים מגיהים, שיש למחוק את התיבות "שאינם יכולים לקבל רימונים" ("תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"), **שֶׁאֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ** – כלומר שאין תוכם חלוק מאחוריהם, לפי שאין להם "תוך", שאינם כלי קיבול, **שֶׁנָּפְלוּ מַשְׁקִין** – טמאים, **עַל מִקְצָתוֹ** – של הכלי, אפילו על כנו, אוגנו, אזנו וידו של הכלי, **כֻּלּוֹ טָמֵא** – שכשם שאין חילוק בכלי עצמו, שבין שנפלו משקים טמאים על אחוריו בין שנפלו לתוכו, כולו טמא, כך אם נפלו משקים טמאים על כנו או אוגנו או אזנו או ידו של הכלי, כולו טמא ("תפארת ישראל"). **כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין** – כאן חוזרת משנתנו לפרש מה ששנינו בתחילת פרקנו: כל הכלים יש להם אחוריים ותוך, שדין אחוריהם חלוק מדין תוכם, שאם אחורי הכלי נטמאו במשקים טמאים, **אֲחוֹרָיו טְמֵאִים** – מגזירת חכמים, אבל **תּוֹכוֹ, וְאָגְנוֹ, וְאָזְנוֹ, וְיָדָיו, טְהוֹרִין** – שעשו חכמים היכר בטומאה זו, כדי שלא ישרפו עליה תרומה. **נִטְמָא תּוֹכוֹ** – של הכלי, במשקים טמאים, **כֻּלּוֹ טָמֵא** – כל הכלי טמא, אף אחוריו ואוגנו ואזנו וידיו ("משנה אחרונה").

באור משנה ז

כָּל הַכֵּלִים יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ – דין אחוריים ודין תוך, כמו שכבר שנינו בתחילת פרקנו, **וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית צְבִיעָה** – וכן יש להם דין בית הצביעה, והוא כעין שקע בדופן הכלי, סמוך לשפתו מלמעלה, שמכניסים לתוכו את האצבע כדי לאחוז את הכלי (בית הצביעה מלשון אצבע), ויש לו דין מיוחד, שאם נגעו משקים טמאים בבית הצביעה, בית הצביעה בלבד טמא, אבל האחוריים והתוך טהורים; ואם נטמאו האחוריים לא זו בלבד שהתוך טהור, אלא אף בית הצביעה טהור. ויש גורסים: בית צביטה (ברטנורא; ועיין חגיגה ג, א). **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: לַעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁל עֵץ** – יש דין בית הצביעה, שהואיל ומתוך גודלה אי אפשר לטלטלה אלא על ידי בית הצביעה, לפיכך הקלו חכמים, שאם נטמאו אחוריה במשקים טמאים, תישאר בית הצביעה בטהרתה, כדי שלא ייטמאו הידים בכל שעה שיאחז את העריבה ("משנה אחרונה"), אבל לשאר כלים קטנים שרגילים לאחזם אף באחוריהם, אין דין בית צביעה, ואם נטמאו אחוריהם, גם בית הצביעה נטמא. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְכוֹסוֹת** – בלבד יש דין בית הצביעה, שהואיל וכוסות עשויים לשתיה ומצויים בהם משקים, והרי משקים עלולים להיטמא, לפיכך הקלו בהם חכמים, שלא ייטמא בית צביעתם מחמת טומאת אחוריהם, כדי שיוכל אדם לשתות דרך בית הצביעה מכוס שנטמאו אחוריו, ולא ייטמאו המשקים בכל שעה שישתה (תוספתא; עיין "משנה אחרונה"), **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְיָדַיִם הַטְּמֵאוֹת** – הבדילו חכמים בין בית הצביעה לאחוריים, שאם היו טמאות ואחורי הכוס טהורים, ומשקה טופח באחורי הכוס, אוחזו בבית הצביעה, ואינו חושש שמא נטמאו המשקים שבאחורי הכוס מחמת ידיו ויטמאו את הכוס (תוספתא), **וְהַטְּהוֹרוֹת** – וכן לידים הטהורות הבדילו בין בית הצביעה לאחוריים, כמבואר במשנה הבאה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לֹא אָמְרוּ** – שיש הבדל בין בית הצביעה לאחוריים, **אֶלָּא לְיָדַיִם הַטְּהוֹרוֹת בִּלְבַד** – כמבואר להלן, אבל לידיים הטמאות חוששים שמא יגעו במשקים שבאחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הכוס.

בארנו את דבריהם של תנא קמא ורבי טרפון ורבי עקיבא לפי התוספתא, הרמב"ם ו"משנה אחרונה", אבל יש מפרשים את דבריהם כמו שבארנו דברי רבי מאיר ורבי יוסי, שלדעת תנא קמא הדין הוא בכל הכלים, שאם אחוריהם טמאים ובית צביעתם טהור או להיפך, אין גוזרים זה משום זה, שלא יטלנו בזה פן יגע בזה; ולדעת רבי טרפון דווקא בעריבה גדולה של עץ יש הבדל בין בית הצביעה לאחוריים, שאם יש משקים באחורי העריבה וידיו טמאות, אוחז בבית הצביעה ואינו חושש שמא יגע במשקים שבאחוריו ויחזרו ויטמאו את העריבה; ולדעת רבי עקיבא אף בכוסות יש הפרש בין בית הצביעה לאחוריים (הר"ש; עיין ברטנורא. שדברי תנא קמא מבוארים שם לפי הרמב"ם, ודבריהם של שאר התנאים כפי הר"ש; ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל").

יום שני

באור משנה ח

הרישא של משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש מה שאמרו רבי מאיר ורבי יוסי, שיש הבדל בין בית הצביעה לאחוריים לידים הטהורות.

ח כֵּיצַד? הָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת, וַאֲחוֹרֵי הַכּוֹס טְמֵאִים, אֲחָזוֹ בְּבֵית צְבִיעָתוֹ — אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נִטְמְאוּ יָדָיו בַּאֲחוֹרֵי הַכּוֹס. הָיָה שׁוֹתֶה בְּכוֹס שֶׁאֲחוֹרָיו טְמֵאִים — אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁמָּא נִטְמָא הַמַּשְׁקֶה שֶׁבְּפִיו בַּאֲחוֹרֵי הַכּוֹס, וְחָזַר וְטִמֵּא הַכּוֹס. קָמְקוּם שֶׁהוּא מַרְתִּיחַ — אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו, וְחָזְרוּ לְתוֹכוֹ.

ט כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ, וְאֵין לָהֶם בֵּית צְבִיעָה. וְאֵין מַטְבִּילִים כֵּלִים בְּתוֹךְ כֵּלִים לְקֹדֶשׁ. כָּל הַכֵּלִים יוֹרְדִין לִידֵי טֻמְאָתָן בְּמַחֲשָׁבָה, וְאֵינָן עוֹלִים מִידֵי טֻמְאָתָן אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה; שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה וּמִיַּד מַחֲשָׁבָה, וּמַחֲשָׁבָה אֵינָהּ מְבַטֶּלֶת לֹא מִיַּד מַעֲשֶׂה וְלֹא מִיַּד מַחֲשָׁבָה.

פרק עשרים וששה

א סַנְדָּל עֻמְקִי, וְכִיס שֶׁל שְׁנָצוֹת — רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כְּפִיפָה מִצְרִית; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף סַנְדָּל לָדִיקִי כַּיּוֹצֵא בָהֶן — הֲרֵי אֵלּוּ מִטַּמְּאִין וּמִטַּהֲרִין שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין וּמִטַּהֲרִין

פירוש ברטנורא

ח היו ידיו טהורות. ועליהם משקה טופח: **אינו חושש שמא נטמאו.** משקין שעל ידיו באחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים:

ט אין להם אחוריים ותוך. דהנוגע באחד מהן כנוגע בכולו. ויש להן אחוריים ותוך דתנן לעיל, דוקא לתרומה: **ואין מטבילין כלים לתוך כלים.** כששניהם טמאים, מפני שכבדו של כלי חוצץ. וחשו לקודש יותר מבתרומה: **יורדים לידי טומאתן במחשבה.** כגון טבעת בהמה שאינה מקבלת טומאה, חשב עליה ליתנה באצבע אדם, מקבלת טומאה מכאן ואילך במחשבה זו. אבל טבעת אדם שחשב עליה ליתנה לבהמה, לעולם היא מקבלת טומאה, עד שיעשה בה שינוי מעשה לשנות צורתה: **ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה.** אם לאחר שחשב על טבעת בהמה לעשותה לאדם שהיא מקבלת טומאה במחשבה זו חזר וחשב עליה להחזירה לבהמה, אין מחשבה זו השניה מעלה מידי טומאה שירדה לה במחשבה הראשונה:

כו א סנדל עמקי. סנדלים הנעשות בכפר עמקי: **כיס של שנצות.** כמין רצועות תחובות בלולאות בשפת הכיס ומושכים אותן אילך ואילך והכיס נסגר מאליו: **כפיפה מצרית.** סל עשוי מצורי הדקל. מביאין נצרים והוצין וקורעין אותן ועושים מהן כמין חוטין ועושין מהן כפיפה וחבלים: **סנדל לדיקי.** שעושים אנשי לדיקיא: **הרי אלו מיטהרין ומיטמאין שלא באומן.** משום דכל הני יש להן רצועות ואין צריך לקשרן, אלא מותח ברצועות והן נסגרים מאליהן, וכן

משניות מבוארות – קהתי

כֵּיצַד – יש הפרש בין בית הצביעה לאחוריים לידים הטהורות? **הָיוּ יָדָיו** – של אדם, **טְהוֹרוֹת** – ועליהן משקה טופח, **וַאֲחוֹרֵי הַכּוֹס טְמֵאִים, אֲחָזוֹ בְּבֵית צְבִיעָתוֹ** – של הכוס, **אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נִטְמְאוּ יָדָיו בַּאֲחוֹרֵי הַכּוֹס** – שמא נטמאו המשקים שעל גבי ידיו מחמת אחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את ידיו. **הָיָה שׁוֹתֶה בְּכוֹס שֶׁאֲחוֹרָיו טְמֵאִים** – אין זה מוסב על "כיצד", אלא ענין בפני עצמו הוא, **אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁמָּא נִטְמָא הַמַּשְׁקֶה שֶׁבְּפִיו בַּאֲחוֹרֵי הַכּוֹס** – בשעת השתיה, **וְחָזַר וְטִמֵּא הַכּוֹס** – אף את תוכו של הכוס, אלא תוכו טהור. **קָמְקוּם** – שאחוריו טמאים, **שֶׁהוּא מַרְתִּיחַ** – רותח ומעלה אבעבועות, **אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו, וְחָזְרוּ לְתוֹכוֹ** – וטימאו אף את תוכו, אלא תוכו טהור.

באור משנה ט

כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ, וְאֵין לָהֶם בֵּית צְבִיעָה – שהחמירו חכמים בקודש, שאם נטמא אחד מן החלקים של הכלי במשקים טמאים, כל הכלי טמא לקדשים. ומה ששנינו לעיל, שיש לכלים אחוריים ותוך, ויש להם בית צביעה, היינו דווקא לענין תרומה, **וְאֵין מַטְבִּילִים** – במקוה, **כֵּלִים בְּתוֹךְ כֵּלִים** – שני כלים טמאים, כשאחד בתוך חברו, **לְקֹדֶשׁ** – לשם שימוש לקדשים, אלא צריכים להטביל כל כלי בפני עצמו. בגמרא (**חגיגה כב, א**) מבואר הטעם, מפני שהכלי הפנימי מכביד על הכלי החיצון, ואין המים נכנסים יפה בין שני הכלים, הלכך החמירו לגבי הקודש; אבל לגבי תרומה לא החמירו בזה (**עיין משנה חגיגה ג, א**). **כָּל הַכֵּלִים יוֹרְדִין לִידֵי טֻמְאָתָן בְּמַחֲשָׁבָה** – כגון בענין ששנינו (לעיל יב, א): "טבעת אדם טמאה; טבעת בהמה וכלים ושאר כל הטבעות טהורות". אם חשב אדם על טבעת בהמה ליתנה באצבע אדם, והיתה ראויה לכך, הריהי מקבלת טומאה מכאן ואילך משום מחשבה זו; **וְאֵינָן עוֹלִים מִידֵי טֻמְאָתָן אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה** – כגון טבעת אדם שחשב עליה ליתנה לבהמה, עדיין היא מקבלת טומאה, שאינה יוצאת מידי טומאתה במחשבה בלבד, אלא אם כן עשה בה שינוי מעשה, כגון ששינה צורתה; **שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה** – מוציא את הדבר מידי המעשה הקודם, כגון טבעת שעשאה תחילה לאדם, ואחר כך עשה בה מעשה להתאימה לבהמה, הרי היא עולה מידי טומאתה שירדה לה בתחילה, ושוב אינה מקבלת טומאה, **וּמִיַּד מַחֲשָׁבָה** – וכל שכן שהמעשה מבטל מיד מחשבה, כגון אם חשב על טבעת בהמה שתהיה לאדם, וירדה לידי טומאה במחשבה זו, ואחר כך עשה בה מעשה להחזירה לבהמה, הריהי יוצאת מידי טומאתה על ידי המעשה. **וּמַחֲשָׁבָה אֵינָהּ מְבַטֶּלֶת לֹא מִיַּד מַעֲשֶׂה וְלֹא מִיַּד מַחֲשָׁבָה** – כגון אם לאחר שחשב על טבעת בהמה שתהיה לאדם, חזר וחשב עליה להחזירה לבהמה, אין מחשבה זו השנייה מעלה אותה מידי טומאתה שירדה לה במחשבה הראשונה; וכל שכן כשעשה בתחילה מעשה בטבעת הבהמה שתהיה ראויה לאדם, ואחר כך חשב עליה להשאירה לבהמה, שאין המחשבה מועילה להוציאה מידי המעשה, והיא מקבלת טומאה כבתחילה (**רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל"**).

יום שלישי

באור משנה א

פרק זה עוסק בדיני טומאת העור.

סַנְדָּל עֻמְקִי – שנעשה בכפר עמקי, הנזכר בגמרא (**תענית כא, א**), והוא מקום הסמוך לעכו; ויש מפרשים: סנדל שהולכים בו בארץ עמוקה, והיתה צורתו ידועה בזמניהם (**רמב"ם**). מכל מקום אין סנדל זה אלא חתיכת עור המהודק אל כף הרגל על ידי רצועה העוברת בנקבים שבשפתו סביב (**עיין "תפארת ישראל"**), **וְכִיס שֶׁל שְׁנָצוֹת** – כיס שיש בשפתו רצועות, וכשמושכים אותן, הכיס נסגר; **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כְּפִיפָה מִצְרִית** – סל קלוע מנצרים (ענפים) של דקל, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף סַנְדָּל לָדִיקִי** – סנדל שנעשה בעיר לודקיא שבסוריא, **כַּיּוֹצֵא בָהֶן** – כמו סנדל עמקי וכיס של שנצות, **הֲרֵי אֵלּוּ מִטַּמְּאִין וּמִטַּהֲרִין שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן** – אפילו הדיוט שאינו אומן יכול לעשותם כלי לקבלת טומאה על ידי שמכניס בהם את הרצועות ומהדקן, שבזה הם נעשים כלי קיבול ומקבלים טומאה; וכן יכול הוא להתיר רצועותיהם ולפשטם, ואז הם מיטהרים ואינם מקבלים טומאה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין וּמִטַּהֲרִין שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן** – שאם אדם יתקן איזה כלי שהוא או יקלקל כלי, אף אם איננו אומן, מכל מקום הכלי יקבל טומאה או

שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן? אֲבָל אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין – טְמֵאִין, שֶׁהַהֶדְיוֹט יָכוֹל לְהַחֲזִירָם. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בִּכְפִיפָה מִצְרִית, שֶׁאַף הָאֻמָּן אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ.

ב כִּיס שֶׁל שְׁנָצוֹת שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנָצָיו – טָמֵא. נִפְשַׁט – טָהוֹר. טָלָה עָלָיו אֶת הַמַּטְּלֵת מִלְּמַטָּן – טָמֵא. כִּיס לְתוֹךְ כִּיס שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקֶה – לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ. צְרוֹר הַמַּרְגָּלִית – טָמֵא. צְרוֹר הַמָּעוֹת – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים.

ג כַּף לוֹקְטֵי קוֹצִים – טְהוֹרָה. הַזּוֹן וְהַבְּרַכְיָר – טְמֵאִין. וְהַשַּׁרְווּלִים – טְמֵאִין. וְהַפְּרַקְלִימִין – טְהוֹרִין. וְכָל בֵּית אֶצְבָּעוֹת – טְהוֹרוֹת, חוּץ מִשֶּׁל קַיָּצִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֶת הָאוֹג; נִקְרָעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת אֶת רֹב הָאוֹג –

פירוש ברטנורא

נפתחין מאליהן על ידי רצועות אחרות שמושך בהן, כעין שעושין לכיסין במקומנו. ואם הותרו אותן הרצועות דשוב אין ראויין לסגור ולפתוח, טהורים. ורבי יוסי סבר דאף על פי שהן מותרים, טמאין, כיון דהדיוט יכול להחזירם. חוץ מן הכפיפה, דאף האומן אינו יכול להחזירם. והלכה כר' יוסי:

ב שניטלו שנציו. לרבנן מיירי שלא ניטלו לגמרי אלא שניתקו מן הלולאות ועדיין תלויות בכיס. ולרבי יוסי אפילו ניטלו לגמרי, מפני שהדיוט יכול להחזירם: **נפשט.** הכיס ונעשה כמין עור חלק שאין לו בית קיבול, טהור: **טלה עליו מטלית.** נתן בשוליו טלאי, כלומר חתיכה קטנה של עור חיבר בו מלמטה. דדרך הכיסים מכניסים עור קטן בין התפירה וכשפושטו נשאר אותו העור ולא בטל קיבולו: **לא נטמא חברו.** דטומאת משקין לטמא כלים לאו דאורייתא ולא חשיב חיבור: **צרור המרגלית.** מניחין מרגלית בתוך עור להיות שמורה שם וקושרים אותו, וכשמוציאין המרגלית נשאר העור כמו כיס עד שיטרח ויפשט, מחמת אותה מרגלית שעמדה ימים רבים ונצרר: **צרור המעות.** כמו צרור המרגלית. וטעמא דצרור המרגלית מטמא טפ', משום דדרך צרור המרגלית לעמוד יותר מצרור המעות, שצרור המעות רגילים להתיר תמיד, משום דלהוצאה ניתנו. והלכה כחכמים:

ג כף לוקטי קוצים. כמין כף יד של עור תופשים מלקטי קוצים בידיהן, שלא יגקבו ידיהן בקוצים: **טהורה.** דאינה עשויה לקבלה: **הזון.** אזור כמין אבנט. ובלשון יוני קורין לחגור זוני: **ברכייר.** דפוס של עור נתון על הברכיים, כדי שיוכלו לעמוד על ברכיהן: **טמאים.** דעשויים לקבלה: **שרוולים.** כמין בית יד של עור דחוק וצר שנותנים בעלי אומנות בזרועותיהן, כדי שלא יפלו בגדיהן הרחבים על ידן ויבטלו אותן ממלאכתן: **פרקמינין.** גרסינן. והוא דבר שמתחל

משניות מבוארות – קהתי

ייטהר מטומאתו, **אֲבָל אֵלּוּ** – הכלים שנימנו במשנתנו, **אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין** – שרצועותיהם הותרו, **טְמֵאִין** – עדיין מקבלים טומאה, **שֶׁהַהֶדְיוֹט** – שאינו אומן, **יָכוֹל לְהַחֲזִירָם** – להכניס את הרצועות בחזרה ולעשותם שוב כלי. **לֹא אָמְרוּ** – חכמים שבהתרת הרצועות נטהר הכלי, **אֶלָּא בִּכְפִיפָה מִצְרִית, שֶׁאַף הָאֻמָּן אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ** – אלא בטירחה רבה, הלכך אמרו שכפיפה מצרית יוצאת מכלל אלו, וכשהותרה נטהרה.

באור משנה ב

כִּיס שֶׁל שְׁנָצוֹת – כמבואר במשנה הקודמת, **שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנָצָיו** – רצועותיו, **טָמֵא** – עדיין הוא מקבל טומאה; במפרשים מבואר שלדעת תנא קמא של המשנה הקודמת מדובר כאן בכגון שלא ניטלו השנצים לגמרי, אלא שניתקו מן הלולאות ועדיין תלויים בכיס, ולדעת רבי יוסי אפילו ניטלו לגמרי, מפני שהדיוט יכול להחזירם (**הר"ש; ברטנורא**); **נִפְשַׁט** – הכיס, ונעשה כמין עור חלק שאין לו בית קיבול, **טָהוֹר** – שוב אינו מקבל טומאה. יש מפרשים שבמשנה הקודמת מדובר בכגון שנפשט עור הכיס והוציאו הרצועות מהלולאות, אלא שעדיין נשארו הרצועות תפורות בשפת עור הכיס, ובכגון זה נחלקו שם חכמים ורבי יוסי, שלדעת חכמים הכיס נטהר, ולדעת רבי יוסי עדיין טמא, מפני שההדיוט יכול להחזירם; אבל כאן במשנתנו מדובר, שהרצועות נותקו לגמרי מעור הכיס, ובזה הכל מודים, שאם עדיין נשאר בית קיבול בכיס, אף על פי שניטלו הרצועות לגמרי, מכל מקום הכיס מקבל טומאה. אבל אם גם נפשט עור הכיס, ואין לו בית קיבול, אינו מקבל טומאה עוד ("תפארת ישראל"; עיין שם בועז). **טָלָה עָלָיו אֶת הַמַּטְּלֵת מִלְּמַטָּן** – חיבר בו מלמטה באמצעו חתיכה קטנה של עור, ונמצא שאף לאחר שנפשט נשאר בו בית קיבול קטן (**ר"ש; ברטנורא**); ויש מפרשים, שתפר בתחתיתו מבחוץ חתיכת עור קטנה באמצע, שאף שנפשט העור נשארה עליו צורת כלי, שמקום החתיכה הוא כשולייים ("תפארת ישראל"; **רמב"ם הל' כלים ז, י**), **טָמֵא** – אף על פי שניטלו הרצועות ונפשט הכיס, מכל מקום מקבל טומאה, מפני שלא בטל קיבולו או מפני שיש לו צורת כלי, כמו שבארנו לעיל. **כִּיס לְתוֹךְ כִּיס** – כיס הנתון בתוך כיס, **שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקֶה** – במשקים טמאים, **לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ** – שטומאת משקים לטמא כלים אינה אלא מדברי סופרים, ולכן הקלו בזה, שאינו חשוב חיבור. **צְרוֹר הַמַּרְגָּלִית** – עור שצררו בו מרגלית, **טָמֵא** – מקבל טומאה, שהואיל והמרגלית צרורה בו זמן מרובה, הרי אף כשמוציאים אותה נשאר העור עשוי כמו כיס; לפיכך כל זמן שלא נפשט העור הרי הוא מקבל טומאה. **צְרוֹר הַמָּעוֹת** – עור שצררו בו מעות, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא** – כדין צרור המרגלית, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים** – שצרור המעות רגילים להתיר כל שעה, משום שמעות להוצאה ניתנו, ונמצא כשמוציאים ממנו המעות, העור נפשט מהר ואין לו בית קיבול, לפיכך אינו מקבל טומאה. והלכה כחכמים (**רמב"ם הל' כלים ב, ח**).

בענין "כיס לתוך כיס". שנוי בתוספתא: כיס בתוך כיס שנטמא אחד מהם במשקה – הוא טמא, וחברו טהור (**כמו שבארנו הטעם במשנה**). במה דברים אמורים? בזמן שהיו שניהם שווים (**כשהיו שפתותיהם שוות**), אבל אם היה החיצון עודף על הפנימי: נטמא הפנימי – נטמא החיצון; נטמא החיצון – לא נטמא הפנימי. במה דברים אמורים? במשקה (**שטומאת משקים לטמא כלים אינה אלא מדברי סופרים, ועשו בה חכמים היכר כדי שלא ישרפו עליה תרומה וקדשים**), אבל בשרץ (**שמטמא כלים מן התורה**), שניהם שווים (**שאם נטמא אחד מהם נטמא חברו**).

יום רביעי

באור משנה ג

כַּף לוֹקְטֵי קוֹצִים – חתיכת עור כצורת כף היד שקושרים לוקטי קוצים על כפות ידיהם, שלא יינזקו בקוצים, **טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאה, לפי שאינה עשויה לקבלה (**הר"ש; ברטנורא**); והרמב"ם כותב: מפני שהוא עור פשוט ואין עליו צורת כלי (**הל' כלים ז, ב**). **הַזּוֹן** – מין חגורת עור, **וְהַבְּרַכְיָר** – מכסה של עור הנתון על הברכיים, שיש העושים מלאכתם כשהם כורעים על ברכיהם, ולכך נותנים הם על הברכיים חתיכות עור להגן עליהן (**הר"ש**); והרמב"ם כותב: עורות שתופרים הקיטעים על ארכובותיהם כדי שיתגלגלו בהן על הקרקע, **טְמֵאִין** – שעשויים לקבלה (**הר"ש; ברטנורא**), או משום שצורת כלי (מלבוש) עליהן (**רמב"ם**). **וְהַשַּׁרְווּלִים** – כמין בתי ידיים של עור, **טְמֵאִין** – מקבלים טומאה; ומבואר הטעם ב"תפארת ישראל", מפני שהם פשוטי כלי עור שיש בהם צורת כלי (**עיין "תוספות יום טוב"**). **וְהַפְּרַקְלִימִין** – כסיות של עור, שנותנים על הידיים (עיין לעיל כד, טו); ויש גורסים: והפרקמינין, ומפרשים: דבר שמתחל בו פדחתו (**הר"ש; ברטנורא**), **טְהוֹרִין** – אינם מקבלים טומאה; **וְכָל בֵּית אֶצְבָּעוֹת** –

טְהוֹרָה.

ד סַנְדָּל שֶׁנִּפְסְקָה אַחַת מֵאָזְנָיו, וְתִקְּנָהּ — טָמֵא מִדְּרָס; נִפְסְקָה שְׁנִיָּה, וְתִקְּנָהּ — טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְּרָס. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה שְׁנִיָּה — טְהוֹרָה. נִפְסַק עֲקֵבוֹ, נִטַּל חָטְמוֹ, אוֹ שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם — טָהוֹר. סוֹלְיָם שֶׁנִּפְסַק מִכָּל מָקוֹם — טָהוֹר. מִנְעָל שֶׁנִּפְחֵת, אִם אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶת רֹב הָרֶגֶל — טָהוֹר. מִנְעָל שֶׁעַל הָאֵמוּם — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים. כָּל חֲמָתוֹת צְרוּרוֹת — טְהוֹרוֹת, חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִּיִּין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: צְרוֹר שָׁעָה — טְהוֹרוֹת. צְרוֹר עוֹלָם — טְמֵאוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל חֲמָתוֹת צְרוּרוֹת — טְהוֹרוֹת.

פירוש ברטנורא

וקושר בו פדחתו: **בית אצבעות.** כמין יד של עור עשוי להכניס אצבעותיו לתוכו: **קייצין.** מלקטי קוצים. פירוש אחר, מלקטי פירות הקיץ: **האוג.** פרי אדום המצוי באילן שגדל ביער מאליו. ופעמים שהמלקטים קוצים ביערים מלקטים האוג ונותנים אותו בבית אצבעות, נמצא שהוא עשוי לקבלה:

ד ותקנה טמאה מדרס. עדיין עומד בטומאתו, כיון דאוזן שניה קיימא: **טהור מן המדרס.** **עא"פ** דנתקנה ראשונה קודם שנשברה שניה, מכל מקום טהור, דפנים חדשות באו לכאן, שלאחר שירדה לה טומאת מדרס נתחדשו לה פנים הללו, ואין זו הראשונה מאחר שכבר נתקלקל בה כדי בטולה: **אבל טמא מגע מדרס.** משום דאוזן ראשונה כשנשברה, ותיקנה שהביא אוזן אחרת תחת השבורה וחיברה לסנדל, נטמאת מגע מדרס, שהרי נגעה בסנדל הטמא מדרס, וכי נשברה אוזן שניה דפרח מינה טומאת מדרס אשתייר ביה טומאת מגע, דכל הסנדל מחובר לאוזן ראשונה שנתקנה: **עד שנפסקה.** אוזן שניה: **טהורה.** דכיון דנשברו שתי אזנים תו לא חזי למידי: **עקבו.** עור של סנדל המכסה את גובה הרגל שכנגד שוקו מאחוריו: **חוטמו.** שעולה כנגד אצבעות הרגל מלפניו: **טהור.** מטומאה דלמפרע, אבל מקבל טומאה מכאן ולהבא: **סוליים.** עור שתחת פרסת הרגל בלבד. שאין לו עקב. ובלעז סול"א: **האמום.** דפוס של מנעל עשוי מעור מלא שער: **ר' אליעזר מטהר.** דסבר לא נגמרה מלאכתו של מנעל עד שישמטנה מעל גבי האמום: **וחכמים מטמאין.** דחשבי ליה נגמרה מלאכתו. והלכה כחכמים: **כל חמתות צרורות.** נאדות שניקבו נקב המוציאן מידי טומאתן וקשר הנקב, **טהורין.** כמו שהיו, מפני שעתיד להתיר הקשר: **חוץ מקשר של ערביים.** שאינו נוח להתיר: **צרור שעה.** קשר העשוי לפי שעה ועומד להתיר: **צרור עולם.** קשר העשוי להיות קיים לעולם: **כל חמתות צרורות טהורות.** בין צרור עולם בין צרור שעה, ואפילו של ערביים. והלכה כתנא קמא:

משניות מבוארות – קהתי

כסיות עור להכניס בהן את האצבעות, **טְהוֹרוֹת** – אינן מקבלות טומאה, **חוּץ מִשֶּׁל קַיָּצִין** – חוץ מבית אצבעות של מלקטי קוצים, ויש מפרשים: של מלקטי פירות הקיץ, שהיא מקבלת טומאה, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֶת הָאוֹג** – שהקייצים מלקטים את פרי האוג ונותנים אותו בבית האצבעות, לפיכך דינה ככלי קיבול שמקבל טומאה; האוג הוא אילן נמוך בעל פרחים ירקרקים, שכל חלקיו מכילים חמרים מיוחדים המשמשים לעיבוד עורות, וכן כותב הרמב"ם, שהוא צמח שמעבדים בו העורות, וקוראים לו בערבית: "סומק", והאשכולות שלו ראויים לאכילה. **נִקְרְעָה** – בית האצבעות, **אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת אֶת רֹב הָאוֹג, טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאה.

באור משנה ד

סַנְדָּל שֶׁנִּפְסְקָה אַחַת מֵאָזְנָיו – אחת משתי אזניו שמכניסים בהן את הרצועות לקשור ולהדק את הסנדל לרגל, **וְתִקְּנָהּ** – שעשה לסנדל אוזן אחרת, **טָמֵא מִדְּרָס** – אם הסנדל היה טמא מדרס קודם שנפסקה האוזן, עדיין הוא עומד בטומאתו, הואיל ונשארה האוזן השנייה, שאף אוזן אחת דיה בשביל לקשור את הסנדל לרגל; ואפילו לא תיקן את האוזן שנפסקה, הריהו טמא מדרס, ומה שנקטה המשנה: "ותקנה", משום סיפא הוא, כמו שנבאר להלן; **נִפְסְקָה שְׁנִיָּה** – האוזן השנייה, **וְתִקְּנָהּ** – אף על פי שתיקנה, **טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס** – יצא הסנדל מטומאת המדרס, ואינו עוד אב הטומאה, לפי ששתי האזניים שהיו בו בשעה שנטמא אינן קיימות עוד, וחדשות באו במקומן; ואף על פי שתוקנה האוזן הראשונה קודם שנפסקה השנייה, מכל מקום נתבטלה מן הסנדל טומאת הראשונה, שעם תיקונה של האוזן השנייה הרי פנים חדשות באו לכאן, וכאילו סנדל חדש הוא, **אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְּרָס** – והסנדל ראשון לטומאה; שהאוזן הראשונה שתוקנה הרי נטמאה מגע מדרס, משום שנגעה בסנדל הטמא מדרס, וכשנפסקה האוזן השנייה, אף על פי שפקעה אז מן הסנדל טומאת המדרס, מכל מקום נשארה בו טומאת מגע מדרס, שהרי כולו מחובר לאוזן הראשונה שתוקנה. **לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה** – את האוזן הראשונה, **עַד שֶׁנִּפְסְקָה שְׁנִיָּה** – האוזן השנייה, **טְהוֹרָה** – טהור הסנדל לגמרי, אף מטומאת מגע מדרס, שכיון שנפסקו שתי האזניים שוב אין הסנדל ראוי לכלום. ברם, אם חזר ותיקן את האזניים הרי הוא מקבל טומאה מכאן ולהבא (**הר"ש; "משנה אחרונה"**). **נִפְסַק עֲקֵבוֹ** – של הסנדל, היינו העור הזקוף שמקיף את אחורי הרגל, **נִטַּל חָטְמוֹ** – העור שבצד האצבעות, **אוֹ שֶׁנֶּחֱלַק** – החוטם, **לִשְׁנַיִם** – ואינו ראוי לשימוש, שגנאי הוא לאדם לצאת בסנדל מרופט כזה (**"תפארת ישראל"**), **טָהוֹר** – שבטל מתורת סנדל ואינו ראוי לשימוש (**הר"ש**); יש מפרשים, שנתבטלה טומאתו הקודמת, אבל מקבל טומאה מכאן ולהבא (**בדטנורא**); ברם, לדעת הר"ש, אף מכאן ולהבא אינו מקבל טומאה, ואפילו ייחדו לנעלו כך (**עיין "תפארת ישראל"**). **סוֹלְיָם** – ויש גורסים: סוליים, והוא מין סנדל שיש לו סוליה בלבד, ואין לו עקב ולא חוטם, **שֶׁנִּפְסַק מִכָּל מָקוֹם** – בכל מקום שהוא, **טָהוֹר** – שאינו ראוי עוד לשימוש. **מִנְעָל שֶׁנִּפְחֵת** – שנקרע ונפלה ממנו חתיכה, **אִם אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶת רֹב הָרֶגֶל, טָהוֹר** – שבטל מעליו שם מנעל. **מִנְעָל שֶׁעַל הָאֵמוּם** – הדפוס שהמנעל נעשה עליו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר** – רבי אליעזר סובר, שאינו מקבל טומאה, לפי שעדיין לא נגמרה מלאכתו של המנעל עד שיטלנו מן האימום, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** – שהואיל ומלאכת האומן נגמרה בו, ואף הדיוט יכול ליטלו מן האימום, הלכך הוא נחשב כמנעל שכבר נגמרה מלאכתו, ומקבל טומאה. והלכה כחכמים (**רמב"ם הל' כלים כד, ה**). **כָּל חֲמָתוֹת** – נודות עור, **צְרוּרוֹת** – קשורות בקשר, כלומר שניקבו נקב המוציאן מידי טומאתן, וקשר את הנקב (**רמב"ם; בדטנורא**), **טְהוֹרוֹת** – מפני שהקשר ניתן להתיר, ואין החמת נחשבת על ידי הקשר ככלי שלם, **חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִּיִּין** – מנודות של הערביים שיודעים הם לקשור קשר חזק שאינו נוח להתירו. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: צְרוֹר שָׁעָה** – אם הקשר עשוי לשעה, ועומד להתירו, **טְהוֹרוֹת** – אפילו של ערביין; **צְרוֹר עוֹלָם** – אם הקשר עשוי להיות קיים לעולם, **טְמֵאוֹת** – ואפילו של כל אדם (**"תפארת ישראל"**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל חֲמָתוֹת צְרוּרוֹת** – קשורות בקשר ואינן תפורות, ואפילו של ערביים וצרור עולם, **טְהוֹרוֹת** – שאינן נחשבות על ידי הקשר ככלי שלם. והלכה כתנא קמא (**רמב"ם הל' כלים כד, יא; עיין משנה עדיות ה, א; ועיין "תוספות יום טוב" שם**).

בארנו את הסיפא של משנתנו לפי הרמב"ם, וכן מבארים רוב המפרשים. אבל רש"י (במסכת מנחות לז, ב) אינו מפרש את המשנה בחמתות שניקבו, אלא בחמתות בכלל: "כל חמתות – נודות הצרורות שאין שוליהן תפורין אלא צרורין, טהורין – אין מקבלין טומאה, שרואים כאילו ניתר הקשר ואין בית קיבול, והרי זה ככלי הנקוב במוציא רימון, חוץ משל ערביין – שדרכן בכך".

ה אֵלּוּ עוֹרוֹת טְמֵאִין מִדְּרָס: עוֹר שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לְשָׁטִיחַ, עוֹר סְקַרְטִיָא, עוֹר קְטָבֶלְיָא, עוֹר הַחֲמָר, עוֹר הַכַּתָּן, עוֹר הַכַּתָּף, עוֹר הָרוֹפֵא, עוֹר הָעֲרִיסָה, עוֹר הַלֵּב שֶׁל קָטָן, עוֹר הַכַּר, עוֹר הַכֶּסֶת — מִדְּרָס. עוֹר הַסָּרוּק, עוֹר הַסּוֹרֵק — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִדְּרָס; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: טְמֵא מֵת.

ו עַב כְּסוּת, וְתַכְרִיךְ כְּסוּת — מִדְּרָס. עַב אַרְגָּמָן, וְתַכְרִיךְ אַרְגָּמָן — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִדְּרָס; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: טְמֵא מֵת. עוֹר שֶׁעָשָׂאוֹ חִפּוּי לַכְּלִי — טָהוֹר, לְמִשְׁקָלוֹת — טָמֵא. רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר מִשּׁוּם אָבִיו.

ז כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין חֶסְרוֹן מְלָאכָה — מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן. וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶסְרוֹן מְלָאכָה — אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן, אֶלָּא הָעֲצָבָה.

ח עוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת — מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן; וְשֶׁל עַבְּדָן — אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן. שֶׁל גַּנָּב — מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן;

פירוש ברטנורא

ה לשטיח. לשטוח על גבי קרקע ולישב עליו: **סקורטיא.** עור שלובשים העבדנים בשעת מלאכתן: **קטבליא.** עור שמציעין על גבי המטה ושוכבים עליו: **עור החמר.** גרסינן. ולא גרסינן עור החמור. כלומר עור שמשים החמר על בגדיו כשמחמר אחר בהמתו: **עור הכתן.** עור שנותנים לפניהם אומני פשתן כדי שלא ידבק הנעורת של פשתן בבגדיהם: **עור הכתף.** שמשים הכתף בכתפו שלא יזיק לו המשאוי שעל כתפו: **עור הרופא.** רופא החבורות נותן לפניו עור שלא יטנפו בגדיו בדם הפצעים: **עור העריסה.** שמשימים על עריסה של קטן: **עור הלב של קטן.** רגילים היו לחגור עור על מתני הקטן כנגד לבו, שלא יכנו החתול על לבו וימות: **עור הכר והכסת.** של מטה: **עור הסרוק.** עור שחוגרים אומני המסרקות על מתניהן: **עור הסורק.** אומנים הסורקים פשתן: **ר׳ אליעזר אומר מדרס.** וכל שכן טמא מת. דהא תנן בפרק בא סימן [נדה דף מ״ט] כל הטמא מדרס מיטמא טמא מת: **וחכמים אומרים טמא מת.** ולא מדרס, שאין עשויין לישב עליהן. והלכה כחכמים:

ו עב כסות. כגון לבדין שעשה מהן כסות, זהו עב כסות. וכן עב ארגמן, לבד צבוע ארגמן. כך פירשו רבותי. ואני שמעתי, עב כסות, עור שמכסים בו הבגדים. עב ארגמן, עור שמכסים בו ארגמן: **תכריך כסות.** עור שכורכים בו הבגדים: **תכריך ארגמן.** עור שכורכים בו ארגמן: **חפוי.** מכסה. תרגום מכסה, חופאה: **טהור.** דהכי תניא, יכול שאני מרבה חפויי כלים לטומאה, תלמוד לומר (ויקרא י״א) אשר יעשה מלאכה בהם, פרט לחפויי כלים: **ולמשקלות טמא.** והא דתנן לעיל סוף פרק כל כלי עץ שנחלק, זה הכלל וכו׳ העשוי לחיפוי טהור, חיפוי דמשקלות שאני, לפי שהוא עשוי לקבלה, והמשקלות עצמה אינה כלי. והלכה כתנא קמא:

ז שיש חסרון מלאכה. שעדיין חסרה מעשה ואחר כך תתקיים [המחשבה]: **אלא העוצבה.** שאע״פ שחסרה מלאכה, מחשבה מטמאתה, לפי שאין מקפידין על חסרון מלאכה שלה. ועוצבה הוא עור המכסה את המרכב, ואינה צריכה קיצוץ, דכיון דעשויה לכיסוי אינו חושש לקיצוץ:

ח של בעל הבית. דאינו עשוי למכרן, ועושה מהן מטות ודולפקאות וטבלאות. חשב עליהן לדבר שראויין לו בלא חסרון מלאכה, מקבלים טומאה מיד:

משניות מבוארות – קהתי

– וכן מפרש הראב״ד (עיין פירושו למסכת עדיות ה, א).

יום חמישי

באור משנה ה

אֵלּוּ עוֹרוֹת טְמֵאִין מִדְּרָס – שאם ישב או שכב עליהם הזב, הרי הם אב הטומאה: **עוֹר שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לְשָׁטִיחַ** – להשתמש בו כשטיח, לישב עליו; **עוֹר סְקַרְטִיָא** – עור העשוי להשתמש בו כסינור, או כמפה לאכול עליו (עיין לעיל טז, ד); **עוֹר קְטָבֶלְיָא** – שטיח למצע המיטה; **עוֹר הַחֲמָר** – שנוהג חמורים נותן על בגדיו; **עוֹר הַכַּתָּן** – שנותן העובד בפשתן לפניו, כדי שלא תדבק הנעורת של פשתן בבגדיו; **עוֹר הַכַּתָּף** – שהנושא משא על כתפו מניח על הכתף, כדי שלא יזיקנו המשא; **עוֹר הָרוֹפֵא** – שחוגר הרופא, כשהוא מקיז דם או מטפל בפצעים; **עוֹר הָעֲרִיסָה** – שפורסים בעריסה של תינוק; **עוֹר הַלֵּב שֶׁל קָטָן** – עור שכורכים על לבו של ילד קטן שלא יתלכלכו בגדיו מרירי פיו וממאכלים; **עוֹר הַכַּר, עוֹר הַכֶּסֶת** – עור ששמים על הכר והכסת, כל העורות הללו **מִדְּרָס** – מקבלים טומאת מדרס, לפי שמשתמשים בהם לישיבה או לשכיבה. **עוֹר הַסָּרוּק** – עור שכורכים בו צמר סרוק (״תפארת ישראל״), **עוֹר הַסּוֹרֵק** – עור שסורק הצמר קושרו על ברכיו (רמב״ם), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִדְּרָס** – מקבל טומאת מדרס, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: טְמֵא מֵת** – מקבל טומאת מת, אבל לא טומאת מדרס, שאין העורות הללו עשויים לישב עליהם. והלכה כחכמים.

באור משנה ו

עַב כְּסוּת – עור שמכסים בו הבגדים, **וְתַכְרִיךְ כְּסוּת** – ועור שכורכים בו את הבגדים, **מִדְּרָס** – מקבלים טומאת מדרס, שלפעמים ישבים עליהם. **עַב אַרְגָּמָן** – עור שמכסים בו צמר הצבוע ארגמן, **וְתַכְרִיךְ אַרְגָּמָן** – עור שכורכים בו את הארגמן, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִדְּרָס** – מקבלים טומאת מדרס; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: טְמֵא מֵת** – ולא מדרס, שהואיל והארגמן יקר, ומקפידים על נקיותו, אין ישבים עליהם. **עוֹר שֶׁעָשָׂאוֹ חִפּוּי לַכְּלִי** – מכסה לכלי, **טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה כלל, **לְמִשְׁקָלוֹת** – עור שעשאו חיפוי למשקלות, כדי שלא ישחקו ויתמעט משקלם, **טָמֵא** – מקבל טומאת מת, הואיל ויש לו בית קיבול. **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר מִשּׁוּם אָבִיו** – רבי יוסי אומר בשם אביו (רבי חלפתא), שאף עור שעשאו חיפוי למשקלות אינו מקבל טומאה, שכל העשוי לחיפוי, טהור. והלכה כתנא קמא.

יום ששי

באור משנה ז

שנינו לעיל (כה, ט): ״כל הכלים יורדים לידי טומאתם במחשבה״, ובאה משנתנו ללמד, שאין הכלים יורדים לידי טומאה במחשבה, אלא אם כן הכלי ראוי באותה שעה לשימוש, ואינו חסר עוד שום מעשה כדי לקיים בו את המחשבה.

כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין חֶסְרוֹן מְלָאכָה – שאין הכלי חסר שום מעשה כדי שיהא ראוי לשימוש, **מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן** – משחשב אדם להשתמש בכלי כמות שהוא, הריהו מקבל טומאה, כמו ששנינו לעיל (כה, ט): ״כל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה״. **וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶסְרוֹן מְלָאכָה** – שעדיין חסר מעשה בכלי, כדי שיוכל האדם להשתמש בו כפי מחשבתו, **אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן** – אין הכלי יורד לידי טומאה במחשבה, **אֶלָּא הָעֲצָבָה** – חוץ מן העוצבה, היינו מכסה עור שמניחים על המרכבה או על האוכף, שאף על פי שעדיין לא קיצצה ותיקנה, מכל מקום מחשבה מועילה בה, שמשחשב אדם להשתמש בעוצבה, הרי היא מקבלת טומאה מכאן ואילך, לפי שעשוי אדם להשתמש בה אף בלי קיצוץ ותיקון.

באור משנה ח

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרט דוגמאות לכלל ששנינו שם.

וְשֶׁל גֵּזֶלָן — אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים: שֶׁל גֵּזֶלָן — מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן; וְשֶׁל גַּנָּב — אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

ט עוֹר שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּרָס, וְחִשֵּׁב עָלָיו לִרְצוּעוֹת וּלְסַנְדָּלִין, כֵּיוָן שֶׁנָּתַן בּוֹ אֶת הָאִזְמֵל — טָהוֹר; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: אַף הָעוּשָׂה מִטְּפַחַת מִן הָעוֹר — טְמֵאָה; וּמִן הַכֶּסֶת — טְהוֹרָה.

פירוש ברטנורא

ושל עבדן. דעשוי למכור, אין המחשבה מטמאתן. דעביד דממליך ומוכרן והלוקח יעשה מהן מנעלים, ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך: **של גנב מחשבה מטמאתן.** דקנינהו ביאוש. דקסבר סתם גניבה יאוש בעלים הוא, דלא ידעי ממאן לתבעו: **ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן.** ואע"פ שחשב עליהן לדבר שאין בו חסרון מלאכה. דסתם גזילה אין בו יאוש בעלים, דכיון דידע מאן גזליה אזיל ותבע ליה בדינא: **חילוף הדברים.** סתם גזילה איכא יאוש, דלעיניה שקל מיניה ומחזא חזא דאינש אלמא הוא ומיאש, אבל סתם גניבה, סבר משכחנא ליה לגנב ותבענא ליה לדינא ולא מיאש. והלכה כתנא קמא:

ט עור שהוא טמא מדרס. כגון שטיח וכיוצא בו: **אף העושה מטפחת מן העור.** שהוא טמא מדרס: **טמאה.** המטפחת, שהמטפחת דומה לשטיח, דפעמים שהוא יושב עליה. אבל אם קצץ הכסתות של עור הטמאות ועשה מהן מטפחות, טהורות, מידי דהוי אכלים שנשברו. ומיהו מקבלות טומאה מכאן ולהבא, כדתנן לעיל בפרק כ"ד:

משניות מבוארות – קהתי

עוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת, מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן — הואיל ובעל הבית אינו עשוי למכור את עורותיו, והוא מתקנם לתשמישים שונים, לפיכך אם חשב עליהם להשתמש בהם כמו שהם, ואין כאן חסרון מלאכה, הרי הם מקבלים טומאה; **וְשֶׁל עַבְדָּן** — ועורות של המעבד עורות למכירה, **אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן** — אף על פי שחשב עליהם להשתמש בהם כמו שהם, אין מחשבתו מועילה להורידם לידי טומאה, לפי שהוא עשוי להימלך עליהם ולמכרם לתעשיית נעליים, והרי שעדיין יש בהם חסרון מלאכה, ואינם מקבלים טומאה (**הר"ש; ברטנורא**); ויש מבארים הטעם, שאין דרך אומן להשתמש בכלים שעשה למכירה, כדי שלא ייפגמו, הלכך המחשבה של העבדן להשתמש בעורות כמו שהם אינה מועילה להורידם לידי טומאה, משום שעשוי הוא להימלך בדעתו שלא להשתמש בהם אלא למכרם (**"משנה אחרונה"**). **שֶׁל גַּנָּב** — עורות של גנב, **מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן** — אם חשב הגנב להשתמש בהם כמו שהם, מחשבתו מועילה להורידם לידי טומאה, לפי שסתם גניבה יש בה יאוש בעלים, מאחר שאין הבעלים יודעים ממי לתבוע אותה, והרי שהגנב קנה את העורות ביאוש, הלכך מועילה מחשבתו בהם; **וְשֶׁל גֵּזֶלָן** — אבל העורות של גזלן, **אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן** — שאף על פי שחשב הגזלן להשתמש בהם כמו שהם, אינם יורדים לידי טומאה, שסתם גזילה אין בה יאוש בעלים, שהואיל והבעלים מכירים את הגזלן, הרי הם טורחים לתבעו לדין ולהוציא את הגזילה מידו, ונמצא שאין העורות שלו, הלכך מחשבתו אינה מועילה בהם להורידם לידי טומאה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים: שֶׁל גֵּזֶלָן, מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן** — לפי שסתם גזילה יש בה יאוש, מאחר שהבעלים מכירים את הגזלן ויודעים הם שהוא איש אלים ואין להם סיכויים להוציא מידו את הגזילה, הלכך העורות שלו, ומחשבתו מועילה בהם; **וְשֶׁל גַּנָּב, אֵין מַחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים** — שמקווים הם למצוא את הגנב ולתבעו לדין, והרי שאין העורות שלו, הלכך אין מחשבתו מועילה בהם להורידם לידי טומאה.

גמרא (בבא קמא קיד, א): אמר עולא: מחלוקת (תנא קמא ורבי שמעון במשנתנו) בסתם (שלא ידוע אם הבעלים נתייאשו, שלדעת תנא קמא סתם גניבה יש בה יאוש בעלים, ולא סתם גזילה, ולדעת רבי שמעון להיפך: סתם גזילה יש בה יאוש ולא סתם גניבה), אבל בידוע (כגון ששמע שנתייאשו הבעלים), דברי הכל יאוש קונה (ואפילו גנב לרבי שמעון וגזלן לתנא קמא). רבה אמר: אף בידוע מחלוקת (שאפילו שמע שנתייאשו הבעלים, סובר תנא קמא בגזלן, שאין זה יאוש, שכל שעה דעתם של הבעלים לתבעו בדין ולהוציא את הגזילה מידו; וכן סובר רבי שמעון בגנב שאין זה יאוש, לפי שלעולם מקווים הבעלים למצוא את הגנב ולתבעו בדין). אמר לו אביי לרבה: אל תחלוק על עולא, שכן שנינו במשנה כמותו: מפני שלא נתייאשו הבעלים, והרי שהטעם הוא, שלא נתייאשו הבעלים, אבל אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו. אמר לו (**רבה לאביי**): אנחנו שונים במשנה: לפי שאין יאוש לבעלים (כלומר, לדעתו פירוש המשנה הוא: שלא נתייאשו הבעלים בלבם אפילו אומרים שנתייאשו. — תוספות)

שבת קודש
באור משנה ט

עוֹר שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּרָס — כלומר שהוא ראוי לקבל טומאת מדרס, כגון עור העשוי לשטיח (**עיין לעיל כד, יב**), או שבאמת כבר נטמא במדרס, **וְחִשֵּׁב עָלָיו לִרְצוּעוֹת וּלְסַנְדָּלִין** — לחתכו ולעשות ממנו רצועות או סנדלים, וכבר שנינו לעיל (כד, יב), שעור העשוי ליחתך לרצועות או לסנדלים טהור, **כֵּיוָן שֶׁנָּתַן בּוֹ אֶת הָאִזְמֵל** — שתחב את האיזמל בעור לחתכו לרצועות, **טָהוֹר** — אינו מקבל טומאה, ואם העור היה טמא, הריהו יוצא מידי טומאתו; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** — שלדעתו המעשה של נתינת האיזמל בעור ביטל את שימושו הראשון והוציאו מידי טומאה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים** — אין העור יוצא מידי טומאה אלא אם כן חתכו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מחמישה טפחים, שבשיעור זה אינו ראוי עוד לקבל טומאה (כלהלן כז, ב). אבל אם לא מיעטו פחות מחמישה טפחים, אין נתינת האיזמל חשובה מעשה להוציא את העור מידי טומאה. **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: אַף הָעוּשָׂה מִטְּפַחַת מִן הָעוֹר** — שהוא טמא מדרס, **טְמֵאָה** — המטפחת, שאין כאן שינוי מעשה, לפי שהמטפחת היא כעין שטיח קטן; **וּמִן הַכֶּסֶת** — אבל העושה מטפחת מכסת של עור הטמאה, **טְהוֹרָה** — המטפחת, לפי שיש כאן שינוי צורה, ששינה דבר המקבל לדבר פשוט, ברם, המטפחת מקבלת טומאה מכאן ולהבא.

הלשון "אף" בדברי רבי אלעזר בר רבי צדוק אינו מתיישב כאן, והמפרשים נדחקים בפירושו.

הרא"ש מפרש: אף העושה מטפחת מן העור וכו' — כלומר אף על פי שהעושה מטפחת מן העור טמאה מדרס, העושה מטפחת מכסת הטמאה מדרס, מיד שהתיר תפירות הכסת כדי לעשות מן העור מטפחת, טהרה מטומאת מדרס שהיתה עליה, כדין כלים שנשברו או שנקרעו. אבל המטפחת מטמאה מכאן ולהבא אם ישב או שכב עליה הזב, והיינו כרבי יהודה שאמר: כיון שנתן בו את האיזמל, טהור.

וכותב בעל "משנה אחרונה", שפירוש זה דחוק הוא, ש"התיר התפירות" לא הזכיר כלל רבי אלעזר בר רבי צדוק; ואדרבה, העושה מטפחת משמע שעשאה כולה. ולכן נראה לו לפרש שבא דווקא לסייע לחכמים, שכן לרבי יהודה העושה מטפחת מן הכסת, טמאה המטפחת, לפי שיש כאן שינוי מעשה לתיקון, ואין שינוי מעשה מוציא מידי טומאה אלא במעשה המקלקל. ואמנם ברישא כשבא לחתוך את העור לרצועות ולסנדלים, היה זה קלקול לגבי המדרס, שאי אפשר לו עוד להשתמש בו למדרס, אבל כסת שעשאה מטפחת, הרי זה מעשה לתקן, ואינו מוציא אותה מידי טומאתה. ברם, לדעת חכמים המטפחת טהורה, שמכל מקום שינוי מעשה הוא.

והגר"א מפרש: לא זו בלבד עור שחשב עליו לעשות ממנו רצועות שהוא טהור, שהרי חשב לדבר טהור, אלא אפילו עשה מטפחת מהכסת ששינה לדבר טמא, מכל מקום טהור, הואיל ושינה מדבר המקבל לדבר פשוט ("אליהו רבא" להלן כח, ה).

פרק עשרים ושבעה

א הַבֶּגֶד מִטַּמֵּא מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת, הַשַּׂק מִשּׁוּם אַרְבָּעָה, הָעוֹר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה, הָעֵץ מִשּׁוּם שְׁנַיִם, וּכְלִי חֶרֶס מִשּׁוּם אֶחָד. כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל. כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס — אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם. מוּסָף עָלָיו הָעֵץ, שֶׁהוּא מִטַּמֵּא מִשּׁוּם מוֹשָׁב. וְכֵן טַבְלָה שֶׁאֵין לָהּ לִזְבֵּז, בִּכְלִי עֵץ — טְמֵאָה, וּבִכְלִי חֶרֶס — טְהוֹרָה. מוּסָף עָלָיו הָעוֹר, שֶׁהוּא מִטַּמֵּא מִשּׁוּם אֹהָלִים. מוּסָף עָלָיו הַשַּׂק, שֶׁהוּא מִטַּמֵּא אָרִיג. מוּסָף עָלָיו הַבֶּגֶד, שֶׁהוּא מִטַּמֵּא מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ.

פירוש ברטנורא

כז א הבגד מיטמא משום חמשה שמות. כדמפרש ואזיל. משום כלי קיבול, משום מושב, משום אוהלים, משום אריג, משום שלש על שלש. וכל אחד מהם משונה שיעורו זה מזה. כיצד, בגד שיש לו בית קיבול, כגון צרור מרגלית דתנן לעיל, או בית קיבול שמן, או בית קבול שעוה, שיעורו בכל שהוא. [ומשום מושב, אם נטמא] במדרס הזב, שיעורו אין פחות משלשה טפחים על שלשה טפחים. ואם נעשה אוהל למת דכתיב (במדבר י"ט) והזה על האוהל, אין טמא בפחות מטפח על טפח. ואם הוא אבנט או חגורה, מיטמא משום אריג, אע"פ שאין בו שיעור שיהיה ראוי להקרא בגד, שאין ברחבו שלש אצבעות, אפילו הכי טמא מפני שהוא אריג. וילפינן ליה משק, מה שק טווי ואריג אף כל טווי ואריג. וכל שאר טומאות אין בגד מיטמא ולא מטמא בפחות משלשה אצבעות על שלש אצבעות, דאינו חשוב לא לעניים ולא לעשירים ואינו קרוי בגד: **השק.** הוא האריג משער ונוצה של עזים: **משום ארבעה שמות.** דשיעור שלש אצבעות [על שלש אצבעות] אין בו: **העור משום שלשה.** דלית ביה משום שלש על שלש, ולית ביה נמי משום אריג: **העץ משום שנים.** דלית ביה טומאת אוהלים, כדתנן בפרק במה מדליקין, כל היוצא מן העץ אינו מיטמא טומאת אוהלים. ולית ביה נמי משום אריג, ולא משום שלש על שלש: **הכרס משום אחד.** משום בית קיבול בלבד. דלית ביה כל הני דאמרינן. ומדרס נמי לית ביה, דכתיב במדרס הזב (ויקרא ט"ו) ואיש אשר יגע במשכבו, מקיש משכבו לו, מה הוא שיש לו טהרה במקוה אף כל שיש לו טהרה במקוה, פרט לחרס שאין לו טהרה במקוה שאינו נעשה משכב לזב: **אין לו אחוריים.** שאין כלי חרס מקבל טומאה מאחוריו, כדכתיב (ויקרא י"א) וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו וגו'. ואם נגעה טומאה מאחוריו לא נטמא כלל: **שהוא מיטמא משום אריג.** מה שאין כן בעור, דאפילו חתכו לרצועות דקות וארגן אינו חשוב אריג:

משניות מבוארות – קהתי

ויש מפרשים שהחידוש הוא בעושה מטפחת מן העור, כלומר לא זו בלבד שנתינת האיזמל אינה מבטלת מן העור טומאת מדרס, שהרי שם עור נשאר עליו אפילו אחר נתינת האיזמל, אלא אף העושה מעור טמא מדרס מטפחת, ששינה מעור למטפחת, מכל מקום המטפחת טמאה מדרס, שהואיל ושינה מדבר פשוט לדבר פשוט אין זה שינוי מעשה ("סדרי טהרות").

באור משנה א

פרק זה והפרק שלאחריו דנים בטומאת הבגד.

הַבֶּגֶד מִטַּמֵּא מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת – אפשר לו לקבל טומאה משום חמישה דברים המביאים לידי קבלת טומאה, כמבואר להלן במשנתנו, ואלו הם: משום כלי קיבול, משום מדרס, משום אוהל, משום אריג ומשום שלוש על שלוש. וכל אחד מאלו שיעורו שונה: בגד שהוא כלי קיבול מיטמא בכל שהוא; העשוי למדרס אינו מיטמא בפחות משלושה טפחים על שלושה טפחים, ואם נעשה אוהל למת, הריהו מיטמא משום אוהל בכל שהוא, ויש כותבים, דווקא כשהוא טפח על טפח (**רמב"ם; ברטנורא**); אם הוא אבנט או חגורה, הריהו מיטמא משום אריג, אף על פי שאין בו שיעור להיקרא בגד; ושיעורה של חתיכת בגד להיטמא משום "בגד" הוא שלוש אצבעות על שלוש אצבעות. **הַשַּׂק** – העשוי משערות בעלי חיים, ובייחוד מנוצה של עזים (אבל העשוי מצמר של כבשים הוא בכלל בגד). **מִשּׁוּם אַרְבָּעָה** – מיטמא משום ארבעה שמות: משום כלי קיבול, משום מדרס, משום אוהל ומשום אריג; אבל משום שלוש על שלוש אינו מיטמא. **הָעוֹר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה** – מיטמא משום שלושה שמות: משום כלי קיבול, משום מדרס ומשום אוהל, אבל לא משום שלוש על שלוש ולא משום אריג. **הָעֵץ מִשּׁוּם שְׁנַיִם** – מיטמא משום שני שמות: משום כלי קיבול ומשום מדרס, אבל אין בו משום שלוש על שלוש ולא משום אריג, ואף טומאת אוהלים אין בו, כמו ששנינו (**שבת ב, ג**): כל היוצא מן העץ אינו מיטמא טומאת אוהלים; **וּכְלִי חֶרֶס מִשּׁוּם אֶחָד** – מיטמא משום שם אחד, שאינו מיטמא אלא משום כלי קיבול בלבד, כמו שהמשנה מפרשת והולכת, אבל כל השאר אין בו, ואף טומאת מדרס אין בו, שכן במדרס הזב כתוב (**ויקרא טו, ה**): "ואיש אשר יגע במשכבו", מקיש הכתוב משכבו לו, מה הוא יש לו טהרה במקוה, אף משכבו שיש לו טהרה במקוה, יצא כלי חרס שאין לו טהרה במקוה, שאינו נעשה מדרס לזב (**גמרא שבת פד, א**). ונכשיו באה המשנה לפרט את שמות הטומאה (כמו שכבר הזכרנום) של כל הסוגים שנימנו לעיל, החל במה שנימנה באחרונה בכלי חרס: **כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל** – בלבד, שאם יש לו בית קיבול כל שהוא, הריהו מקבל טומאה, אבל **כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס** – כלי חרס שאין לו "תוך", היינו בית קיבול, **אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם** – אין לו טומאת אחוריים, שאין כלי חרס מקבל טומאה מאחוריו, ואם נגעה טומאה מאחוריו לא נטמא כלל (**ברטנורא**). וכבר נישנה כלל זה לעיל (ב, ג), ונדחקו המפרשים ליישב, מה הוא בא להשמיענו, ומה שייכותו לכאן (עיין באורנו שם לפי הרמב"ם; ועיין כאן "תפארת ישראל" ו"משנה אחרונה").

מוּסָף עָלָיו הָעֵץ – על כלי חרס, **שֶׁהוּא מִטַּמֵּא** – משום כלי קיבול ככלי חרס, ונוסף על זה גם **מִשּׁוּם מוֹשָׁב** – שאפילו כלי עץ שאין לו בית קיבול, אם הוא מיוחד לישיבה, הרי הוא מקבל טומאת מדרס. וכבר הזכרנו במקומות אחדים, שכל המיטמא מדרס מיטמא אף בשאר הטומאות (על כל פנים מדרבנן). **וְכֵן טַבְלָה שֶׁאֵין לָהּ לִזְבֵּז** – מסגרת, **בִּכְלִי עֵץ, טְמֵאָה** – אם הטבלה היא כלי עץ, אף על פי שאין לה "תוך", מכל מקום הרי היא מקבלת טומאה, כדין שולחן, שהואיל ויש לה צורת כלי, והיא משמשת את האדם וכליו ביחד, שראויה היא להניח עליה כלים, לפיכך היא נחשבת ככלי קיבול; **וּבִכְלִי חֶרֶס** – אבל אם הטבלה היא כלי חרס, **טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאה, הואיל ואין לה "תוך". **מוּסָף עָלָיו הָעוֹר, שֶׁהוּא מִטַּמֵּא** – משום כלי קיבול ומשום מדרס כעץ, ונוסף על שמות אלו גם **מִשּׁוּם אֹהָלִים** – שאם האהיל עור על המת הריהו נטמא; ומפרש הגר"א: אפילו במחובר לקרקע מיטמא העור טומאת אוהלים, אבל עץ המחובר לקרקע אינו מיטמא טומאת אוהלים. ברם, התלוש, אפילו עץ מיטמא טומאת אוהלים (עיין "אליהו רבא" שמביא בשם הרא"ש פירוש אחר ומקשה עליו; ועיין "תפארת ישראל"). **מוּסָף עָלָיו הַשַּׂק** – על העור, **שֶׁהוּא מִטַּמֵּא** – משום כלי קיבול ומשום מדרס ומשום אוהלים כמו העור, ונוסף על אלה גם **מִשּׁוּם אָרִיג** – שאם ארג משיער בגד שלם, כגון אבנט וכדומה, אף על פי שאין ברחבו אלא כל שהוא, הריהו נחשב כלי ומקבל טומאה. מה שאין כן בעור שאפילו חתכו לרצועות דקות וארגן, אינו חשוב אריג (**ברטנורא**). **מוּסָף עָלָיו הַבֶּגֶד** – העשוי מצמר או פשתן ("**תפארת ישראל**"; עיין "**משנה אחרונה**"), **שֶׁהוּא מִטַּמֵּא** – משום כל השמות שלמעלה כמו השק, ונוסף עליהם גם **מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** – שחתיכת בגד שיש בה שלוש אצבעות על שלוש אצבעות מקבלת טומאה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ב ע"א: רב יוסף מקשה לשיטת רבה: **אֵיתִיבֵיהּ** [-הקשה] **רַב יוֹסֵף לְרַבָּה,** שנינו בברייתא, **הַמְנַכֵּשׁ** - עוקר עשבים רעים מתוך עשבים טובים **וְהַמְּחַפֶּה** - מכסה זרעים בעפר **לְכִלְאַיִם** - בשדה הזרועה כלאים, **לוֹקֶה** משום שעבר על 'שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם' (ויקרא יט יט), שנחשב כזורע כלאים. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף הַמְּקַיֵּים** את הכלאים הזרועים כבר, לוקה. **בִּשְׁלָמָא לְדִידִי דַּאֲמִינָא** - הדבר מובן לדברי שהמנכש בשבת חייב **מִשּׁוּם זוֹרֵעַ,** שהטעם שהמנכש בכלאים חייב **הֵיינוּ** משום **דַּאֲסִירָא זְרִיעָה בְּכִלְאַיִם** כלשון הפסוק הנזכר, **אֶלָּא לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ** - אך לדבריך שחייב **מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ,** קשה, **חֲרִישָׁה בְּכִלְאַיִם מִי אֲסִירָא** - וכי חרישה לצורך זריעת כלאים נאסרה, הרי אז אין כלל כלאים בשדה, ומדוע המנכש בכלאים לוקה.

רבה מבאר את טעם הברייתא בכלאים: **אָמַר לֵיהּ** רבה לרב יוסף, אכן אינו לוקה משום חורש כטענתך, אלא **מִשּׁוּם** שהוא **מְקַיֵּים** כלאים, שאמר רבי עקיבא שם בברייתא שאף הוא לוקה.

מקשה הגמרא: **וְהָא** מִדְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא של הברייתא, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף הַמְּקַיֵּים** כלאים לוקה, **מִכְּלָל** - משמע מזה **דְּתַנָּא קַמָּא** המחייב במנכש ומחפה לכלאים, **לָאו מִשּׁוּם מְקַיֵּים הוּא,** שהרי אינו סובר כרבי עקיבא שאמר כך, ועל כרחך חיובו משום זורע.

מתרצת הגמרא: לעולם טעם החיוב משום מקיים הוא, והברייתא **כּוּלָּהּ** כדעת **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא** בלא מחלוקת, **וּמַאי טַעַם קָאָמַר** - ובאה לבאר מה הטעם שהמנכש והמחפה לוקה, וכוונתה לומר, **מַאי טַעַם** שהַמְנַכֵּשׁ **וְהַמְּחַפֶּה בְּכִלְאַיִם לוֹקֶה, מִשּׁוּם** שבכך הוא **מְקַיֵּים** אותם, **שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף הַמְּקַיֵּים** כלאים לוקה.

הגמרא מבארת טעמו של רבי עקיבא שאף המקיים כלאים לוקה: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא יט יט) 'בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם **שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם', אֵין לִי** ללמוד מכך לאיסור **אֶלָּא זוֹרֵעַ** כלאים, **מְקַיֵּים מַנַּיִן** נלמד לאיסור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** - מלמדנו כתוב זה בכך שלא אמר 'ולא תזרע שדך כלאים', אלא לאחר תיבת 'כלאים' בבהמה נאמר 'שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם', ונסמכה תיבת 'שדך' לתיבת 'כלאים', הרי זה כאילו נאמר בפסוק **'כִּלְאַיִם שָׂדֶךָ לֹא'**[ד], ויש לדרוש מכך שלא יהיו בשדך כלאים כלל, ולאסור אף קיום כלאים.

רש"י

המחפה – שמכסה את הזרעים בעפר. **לוקה** – משום: "לא תזרע כלאים" (ויקרא יט). **אף המקיים** – שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו. **בשלמא לדידי דאמינא** – דמנכש הוי משום זורע, משום הכי מנכש בכלאים לוקה דהא אסירא זריעה בכלאים דכתיב: "לא תזרע". **חרישה** – לצורך זריעת כלאים מי אסירא? דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל. **אמר ליה** – מנכש אינו לוקה אלא משום מקיים. **תלמוד לומר כלאים שדך לא** – ואף על גב דכתיב לא תזרע כלאים גורעין ודורשין: לא כלאים – לא יהא כלאים מכל מקום, שחייב אתה לבטלו.

המשך מעמוד מ

ילקוט לוי יצחק על התורה

ועיקר קיומה דהמלכות נוקבא הוא בזיווגא דוקא כשיש לה בעל, ולא במה שיש לה אב, כי התכלית דהנוקבא הוא שיהי' לה בעל, ותתדבק ותזדווג בו ותלד בנים, לכן אמר ובהו, דוקא, אתקיים דוד.

ובהם גופא[55], הוא בהשנין ששבקו אברהם ויעקב, שהם אבהן, שהם חיים דחסדים, ולא מה ששבק יוסף ל"ז שהוא חיים דגבורות כנ"ל והוא מה שדוד בל"ג שנים האחרונים שלו, מָלַך בירושלים על כל ישראל ויהודה, משא"כ בל"ז שנים הראשונים, וכנ"ל. זהו שדקדק לומר בכל אינון שנין דשבקו לי' אבהן, אבהן דוקא, דהיינו אברהם ויעקב.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קלב ואילך
"ראה לקמן סימן קנא, המשך הענין בנוגע יוסף"

55) בד"א י"ל לפי ביאור הנפלא של הליקוטי לוי יצחק בהזהר, הנה מה מדוייק לשון הזהב של הזהר, דהרי מ"ש "הא שבעין שנין דשבקו לדוד מלכא לאתקיימא בהון" קאי על כל השבעים שנה דנתן אברהם יעקב יוסף.

ומ"ש "ובהו אתקיים בהון דוד, בכל אינון שנין דשבקו לי' אבהן", הנה מ"ש "בכל אינון שנין דשבקו לי' אבהן" קאי רק על הל"ג שנה שנתן אברהם ויעקב.

ועפי"ז ידוייק עוד שני דיוקים, דמתחלה כתב בזהר "דוד מלכא", ואח"כ "דוד" בלי תיבת מלכא, ועוד דיוק דמתחלה מדייק "שבעין שנין", ואח"כ כתב רק "בכל אינון שנין" בלי תיבת "שבעין". ועפ"י הנ"ל מדוייק הוא, דמתחלה קאי על כל ה"שבעין" שנה שנתן אברהם יעקב יוסף לדוד, ע"כ כתב א) "דוד המלך", ב) "שבעין שנין", משא"כ מ"ש אח"כ "בכל אינון שנין" קאי רק על ה"ל"ג" שנים שנתן אברהם ויעקב – שמלך דוד בירושלים, ע"כ לא כתב "שבעין" שנין וכו', וכן כתב "ובהו אתקיים דוד", ולא כתב "דוד מלכא", לרמז להשנים דנתן רק יוסף, הל"ז שנים קודם שמָלַך דוד בירושלים, והלשון מדוייק בתכלית וד"ל.

דוחה הגמרא: **אָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן, באמת לדעת כולם המכניס שרץ למקדש חייב, אלא נחלקו בחומר חיוב הוצאתו מן העזרה לאחר שכבר נמצא בה, האם הותר איסור מוקצה לצורך כך או לא, **וּשְׁנֵיהֶם** – רבי שמעון בן ננס ורבי עקיבא **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ**, וממנו למדו כל אחד כשיטתו, נאמר בפסוק (דברי הימים ב' כט טז), בענין טיהור בית המקדש בימי חזקיהו משיקוצי העבודה זרה, 'וַיָּבֹאוּ **הַכֹּהֲנִים לִפְנִימָה בֵּית ה'** כדי **לְטַהֵר** אותו, **וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל הַטֻּמְאָה** [–העבודה זרה ותקרובותיה] **אֲשֶׁר מָצְאוּ בְּהֵיכַל ה'** לְחַצַּר בֵּית ה', **וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם** את הטומאה מהכהנים כדי **לְהוֹצִיא** אותה **לְנַחַל** קִדְרוֹן **הַחוּצָה** מהעיר ירושלים', כלומר, מאחר והוצרכו לאנשים רבים להוציא את הטומאה שהיתה בהיכל, חילקו את ההוצאה לשְׁנַיִם, הכהנים הוציאו מההיכל לעזרה, והלויים מהעזרה לנחל קדרון. ומבואר שהקפידו שרק מההיכל לעזרה יוציאו כהנים, שלא הותר ללויים להיכנס להיכל, אבל מהעזרה ולחוץ הוציאו רק הלויים, ולא סייעו כהנים בידם, אף שהדבר גרם להשהות את הטומאה. ונחלקו בטעם הדבר, **תַּר** – רבי שמעון בן ננס **סָבַר, מִדְּאִשְׁתַּנֵּי בָּעֲזָרָה בְּלְוִיִּם** – ממה שהשתנתה הוצאת הטומאה בעזרה להיות בלויים דווקא ולא בכהנים, מוכח **שְׁטוּמְאָה** הנמצאת **בָּעֲזָרָה לֵיכָא** – אין כל כך חיוב להוציאה עד שיהא מותר לטמא את הכהנים לצורך כך, ואם כן גם איסור מוקצה לא נדחה לצורך כך, **וְתַר סָבַר** – ורבי עקיבא סבר שאין חילוק בין ההיכל לעזרה, שבשניהם יש חיוב להוציא את הטומאה מיד ומותר לכהן להטמא לצורך כך, וכן לעבור על איסור מוקצה לצורך זה, אלא הטעם שאין הכהנים מוציאים מהעזרה, **שעַד הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר בְּלְוִיִּם מַפְּקֵי כֹּהֲנִים** – עד המקום שממנו ולפנים אין הלויים רשאים לגשת, הוכרחו הכהנים להוציאה, **הַשְׁתָּא דְּאֶפְשָׁר בְּלְוִיִּם תּוּ לָא מִטַּמְּאֵי כֹּהֲנִים** – כאן [בעזרה] שיכולים הלויים להוציאה אין מיטמאים בה כהנים, אף שעל ידי זה שוהה השרץ בעזרה מעט.

הגמרא דנה בענין הכניסה למקדש לבנייתו ולתיקונו, מי נכנס לכתחילה ומי בדיעבד: **תָּנוּ** רַבָּנַן בברייתא, **הַכֹּל נִכְנָסִין בַּהֵיכָל**, כדי **לִבְנוֹת** ולְתַקֵּן, **וּכדי לְהוֹצִיא אֶת הַטּוּמְאָה**. ומכל מקום לכתחילה **מִצְוָה בְּכֹהֲנִים, וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים, נִכְנָסִין לְוִיִּם, וְאִם אֵין שָׁם לְוִיִּם נִכְנָסִין יִשְׂרְאֵלִים.**

מדייקת הגמרא: ממה שהברייתא לא הזכירה בפירוש שאף טמאים הותרו להיכנס, **וְאִידֵּי וְאִידֵּי** – ואלו ואלו, כהנים לויים וישראלים, **טְהוֹרִין אִין טְמֵאִין לָא** – רק טהורים יכנסו אבל טמאים לא, ורק כשאין שם טהורים יכנסו טמאים. ולמדנו שישראלים טהורים קודמים לכהנים טמאים.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על סדר קדימה זה: **אָמַר רַב הוּנָא, רַב כַּהֲנָא** שכהן הוא **מְסַיֵּיעַ כָּהֲנֵי** – מסייע את הכהנים להקדימם, **דְּתָנֵי רַב כַּהֲנָא** – ששנה רב כהנא ברייתא, **מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר** בכהן בעל מום (ויקרא כא כג) 'אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת **לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי** מוּם בּוֹ', שמענו שאסור להיכנס מבין האולם ולמזבח ולפנים, **יָכוֹל לֹא יְהוּ כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין נִכְנָסִין בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ** גם בבואם **לַעֲשׂוֹת** דִּיקּוּעֵי **פַּחִים** – לצפות את כותלי קודש הקדשים מבפנים בטסים של זהב, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ'** למעט, ובמיעוט זה חָלַק הכתוב בין כניסה לצורך, לכניסה שלא לצורך, שכל שכניסתו היא לצורך המקדש רשאי ליכנס. אולם לכתחילה **מִצְוָה בִּתְמִימִים, וְאִם אֵין שָׁם תְּמִימִים נִכְנָסִין בַּעֲלֵי מוּמִין.** וכן לכתחילה **מִצְוָה בִּטְהוֹרִין, וְאִם אֵין שָׁם טְהוֹרִין נִכְנָסִין טְמֵאִין.**

מדייקת הגמרא: ממה שלא הזכירה הברייתא בפירוש שאף ישראלים הותרו להיכנס, **אִידֵּי וְאִידֵּי** – אלו ואלו, תמימים ובעלי מומין, טהורים וטמאים, **כֹּהֲנִים אִין יִשְׂרְאֵלִים לָא** – דווקא כהנים יכנסו אבל ישראלים לא יכנסו, ורק כשאין שם כהנים יכנסו ישראלים. ולמדנו שכהנים בעלי מומין וטמאים קודמים לישראלים תמימים וטהורים.

הגמרא ממשיכה לדון בדיני הקדימה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, אם יש שני כהנים, האחד **טָמֵא** תמים **וְהשני כַּעַל מוּם** טהור, **אֵיזוּ מֵהֶן נִכְנָס**, האם עדיף שיכנס בעל מום טהור, או טמא שאינו בעל מום.

ונחלקו בכך אמוראים: **רַב חִיָּא בַּר אַשֵׁי אָמַר** בשם **רַב, טָמֵא** תמים **נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרֵי בַּעֲבוֹדַת צִיבּוּר** – שכן הותר לו לעבוד בקרבן ציבור כשהציבור טמאים, שטומאה הותרה בציבור, אבל בעל מום לא הותר בעבודה לעולם.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בַּעַל מוּם נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרֵי בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים – שהרי הותר באכילת קדשים לכתחילה, אבל טמא אסור באכילת קדשים.

שנינו במשנה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וכו'** מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך.

הגמרא מבארת את דברי רבי שמעון במשנתנו. שואלת הגמרא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיכָא קָאֵי** – באיזו סוגיא עמד ועל מה נאמרו דבריו.

משיבה הגמרא: **הָתָם קָאֵי** – דבריו עולים על מה ששנינו לעיל, **דִּתְנַן** במשנה (לעיל נב:), **מִי שֶׁבָּא** בדרך בערב שבת **וְהֶחְשִׁיךְ** לו היום בעודו מחוץ **לַתְּחוּם, אֲפִילּוּ** עומד במרחק **אַמָּה אַחַת** בלבד מקצה התחום, **לֹא יִכָּנֵס** לעיר בשבת, אלא יכול לילך רק אלפיים אמה לכל צד מאותו מקום שעומד בו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם עמד בעת שנתקדש היום במרחק **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** מסוף התחום **יִכָּנֵס** לעיר ודינו כאנשי העיר, **לְפִי שֶׁאֵין הַמְּשׂוּחוֹת מְמַצְּעִין אֶת הַמִּדּוֹת** – אין מודדי התחום מדייקים להעמיד את סימן סוף התחום בקצה גבולו, אלא כונסים מעט לתוך אלפיים **מִפְּנֵי הַטּוֹעִים** – מפני שחוששים שטעו מעט, ולכן בשעת הדחק באופן שהחשיך מחוץ לתחום ונמצא בתוך חמש עשרה אמה מקצה התחום, ניתן לסמוך על כך שכנראה לא טעו במדידתם, וסוף התחום הוא חמש עשרה אמה מחוץ לסימן.

ובא רבי שמעון במשנתנו להוסיף טעם לדבריו, שעל מה שמוזכר במשנה לעיל (שם) **דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא שֶׁלֹּא יִכָּנֵס** לעיר, **וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן** שכן **יִכָּנֵס**, על כך הוסיף כאן טעם ואמר שאינו מיקל באיסור שבת, אלא מן המותר לו מעיקר הדין נתנו לו. ומה שביאר את דבריו במשנה זו דווקא, משום המשך דבריו לענין נימת כינור, כפי שיבואר להלן.

שנינו במשנה: **שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְךָ אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת.**

הגמרא מבארת את המשך דברי רבי שמעון. שואלת הגמרא: **הֵיכָא קָאֵי** – היכן עמד רבי שמעון ועל מה נאמרו דבריו.

משיבה הגמרא: **הָתָם קָאֵי** – דבריו חוזרים על המשנה (לעיל קב:) בענין נימת כינור שבמקדש שנפסקה בשבת, **דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא קוֹשְׁרָהּ** בשבת לצורך שירת הלויים שהיא מצוה דאורייתא, שאף שקשירה אסורה בשבת מן התורה, מכל מקום לצורך שירת הלויים במקדש מותר, **וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן** בברייתא (שם קג.), שאינו קושרה אלא **עוֹנְבָהּ** בעניבה המותרת בשבת. וזו היא גם כוונת רבי שמעון במשנתנו, לחלוק על דברי תנא קמא במשנה לעיל ולאסור קשירת נימת כינור במקדש בשבת, ועל כך אמר 'שלא התירו לך אלא משום שבות' כלומר שלא התירו חכמים במקדש אלא איסורים שאין בהם אלא משום שבות, אבל לא דבר היכול להביאו לידי חיוב חטאת, ולכן דווקא **עֲנִיבָה דְּלָא אָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת** – שלא יבא בו לידי חיוב חטאת, שהרי מותר אפילו במדינה, **שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן** – התירו לו חכמים לעשותו בשבת במקדש, אבל **קְשִׁירָה דְּאָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת** – שאם נתירנה במקדש עלול הוא לעשותה גם במדינה ולהתחייב חטאת, **לֹא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן** – לא התירו לו חכמים אפילו במקדש. וכוונת רבי שמעון ליתן טעם לדבריו שבשתי הסוגיות, ולומר שאינן סותרות אלו לאלו, ומה שהיקל במי שהחשיך לו והחמיר בנימת כינור, הכל שיטה אחת, להתיר את המותר מעיקרו ולאסור את שעלול להגיע בו לאיסור מן התורה.

הדרן עלך המוצא תפילין וסליקא לה מסכת עירובין

רש"י

אמר רבי יוחנן — לענין עיולי, כולי עלמא המכניס שרץ חייב. ולענין להוציא הנמצא בעזרה בשבת — בהאי קרא פליגי. **ויבאו הכהנים פנימי בית ה' בהיכל ויוציאו הטומאה** — עבודה זרה ותקרובתיה, שהן מטמאין באהל. **לחצר בית ה'** — עזרה. **ויקבלו הלוים להוציא משם לנחל קדרון** — אבל כהנים אחרים לא מיטמאין אף על פי שהיו צריכים לאנשים הרבה. אלו מוציאין מן ההיכל לעזרה, ואילו משם ולחוץ — לוים הוא דמיטמאין ולא כהנים. בן ננס סבר: מדאשתני טומאת עזרה מכהנים ללוים, שמע מינה היכא דאיתא בעזרה — לא מפקינן ליה בעבירה, אלא מהדרינן אהתירא. ובשבת נמי לא דחינן שבות. **טומאה בעזרה ליתא** — כלומר: היכא דאיתא התם — לא חמירא כולי האי. **דלא אפשר** — בהיכל לא עיילי לוים, דאפילו כהנים אסירי למיעל אלא לעבודה, כדכתיב (ויקרא טז): "ואל יבא בכל עת אל הקדש" — זה היכל, "מבית לפרוכת" — זה לפני ולפנים. **תו לא מטמאינן לכהנים** — שהרי אפשר בלוים, אבל לשהויי עד אורתא — לא. **מסייע כהני** — דאמר לקמן: כהנים טמאין עדיפי מטהורי ישראלים. **אך אל הפרוכת וגו'** — בבעלי מומין כתיב. רקועין — טסין של זהב, שמחפין בהן בית קדשי הקדשים מתוכו. **אך חלק** — כלומר: אבין ורקין מיעוטין. כל אתין וגמין רבויין. חלק — מיעט. דלמלאכה שרי לעיולי. **טמא ובעל מום** — אי אפשר אלא באחד מהן, איזה מהן מכניסין. **דהא אישתרי בעבודת צבור** — דכתיב (במדבר כח): "במועדו" — ואפילו בטומאה, אבל בעל מום לא הותר, דתניא בתורת כהנים: מום בו את לחם אלהיו לא יגש להקריב, אין לי אלא תמידין, שהן קרויין לחם, כענין שנאמר: "את קרבני לחמי לאשי" שאר קרבנות צבור מנין? תלמוד לומר שוב: לחם, קרא אחרינא, וכתיב בתריה: "לחם אלהיו מקדשי הקדשים" וסמיך ליה אקרא קמא, דנשתמע הכי: לא יגש להקריב לחם אלהיו. **דהא אישתרי באכילת קדשים** — מהאי קרא "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל". **המשוחות** — מודדין התחומין, ומציבין סימן כשהן מודדין מדתן. **מפני טועי המדה** — שמא יטעו בה, הלכך, מקצרין אותה, נמצא שעדיין התחום לא הגיע, ומי שהחשיך לו חוץ לתחום — כבר נכנס בתוך אלפים חמש עשרה אמות, כדפרישית בבא מציעאי שהוציאוהו" (לעיל נב,א) לישנא אחרינא: מפני הטועין — ששוכחין ויוצאין וחוזרין ונכנסין, לפיכך מקצרין המודדין את התחום הסימן, ומציבין בתוך התחום. שאם יצא — לא עביד איסורא. **יכנס** — דמשלך נתנו לך, שבבר הוא בתוך תחומו. והכא אתא רבי שמעון למיתב טעמא למילתיה, דלא תימא מיקל אני באיסור שבת — אלא משלו נתתי לו. והכא נקט לה משום פלוגתא דנימות כנור, כדמפרש ואזיל. **קושרה** — בנימת כנור שנפסקה, ופליג רבי שמעון ואמר בברייתא: עונבה. ואמר הכא טעמא למילתא, ופליג אתנא דעליל, ואמר: לא הותרו במקדש אלא שבות. ובתרתי מיפלגא מילתא דרבי שמעון: רישא במחשיך חוץ לתחום, וסיפא בנימת כנור, והכי קאמר רבי שמעון לתנא קמא: אף על פי שהקלתי במחשיך חוץ לתחום, מחמיר אני בנימת כנור דהתם משלך נתנו לך אבל כאן לא התירו אלא שבות. **קשירה דאתיא לידי חיוב חטאת** — במדינה גזרה שמא יקשור קשר של קיימא.

תוספות

אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו – פירש בקונטרס: שבא לתרץ דכולי עלמא מכניס שרץ חייב, ולענין הוצאת טומאה פליגי. ותימה: דלכאורה אין חילוק, דאי מכניס שרץ חייב — הוא הדין דמוחזר להוציא מ"וישלחו מן המחנה", דכל היכא דקרינן "לא יטמאו את משכני" — קרינן "וישלחו", ואם כן, מאי טעמא דמאן דאמר מעזרה לא? ונראה דמילתא באפי נפשה היא, ולא קאי לדחויי הא דקאמר לעיל כתנאי, ופליג בין במכניס בין במוציא, דאין חילוק, כדפירשנו. אלא בא לאסמוכי קרא למאן דאמר חייב, ולמאן דאמר פטור.

אמר רבי שמעון יכנס – והכי קאמר ליה רבי שמעון לתנא קמא: אף על פי שמיקל אני במחשיך חוץ לתחום — מחמיר אני בנימת הכנור, דהתם לאו קולא הוא, אלא משלך נתנו לך. וגם כאן לא נתנו לך אלא משלך, דהיינו עניבה, דהוה דבר המותר. והא דנטר עד הכא — משום דבעי לאסוקי מילי דבמקדש אבל לא במדינה.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים לִפְנִימָה בֵּית ה' לְטַהֵר וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל הַטּוּמְאָה אֲשֶׁר מָצְאוּ בְּהֵיכַל ה' לַחֲצַר בֵּית ה' וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל קִדְרוֹן חוּצָה". מָר סָבַר: מִדְּאִשְׁתַּנֵּי בְּעַזְרָה בַּלְוִיִּם - טוּמְאָה בְּעַזְרָה לֵיכָּא. וּמָר סָבַר: עַד הֵיכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר בַּלְוִיִּם - מַפְקֵי כֹּהֲנִים, הָשְׁתָּא דְּאֶפְשָׁר בַּלְוִיִּם - תּוּ לָא מְטַמְּאִי כֹּהֲנִים. תָּנוּ רַבָּנַן: הַכֹּל נִכְנָסִין בַּהֵיכָל לִבְנוֹת לְתַקֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הַטּוּמְאָה, וּמִצְוָה בְּכֹהֲנִים. אִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים - נִכְנָסִין לְוִיִּם, אֵין שָׁם לְוִיִּם - נִכְנָסִין יִשְׂרְאֵלִים. וְאִידִי וְאִידִי טְהוֹרִין - אֵין, טְמֵאִין - לָא. אָמַר רַב הוּנָא: רַב כָּהֲנָא מְסַיֵּיע כָּהֲנֵי, דְּתָנֵי רַב כָּהֲנָא: מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא" יָכוֹל לֹא יְהוּ כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין נִכְנָסִין בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ לַעֲשׂוֹת רִיקּוּעֵי פַּחִים - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" - חֵלֶק. מִצְוָה בִּתְמִימִים, אֵין שָׁם תְּמִימִים - נִכְנָסִין בַּעֲלֵי מוּמִין. מִצְוָה בִּטְהוֹרִין, אֵין שָׁם טְהוֹרִין - נִכְנָסִין טְמֵאִין. אִידִי וְאִידִי, כֹּהֲנִים - אֵין, יִשְׂרְאֵלִים - לָא. אִיבַּעְיָא לְהוּ: טָמֵא וּבַעַל מוּם אֵיזוֹ מֵהֶן נִכְנָסִין? רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: טָמֵא נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בַּעֲבוֹדַת צִיבּוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בַּעַל מוּם נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וכו'". רַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיכָא קָאֵי? הָתָם קָאֵי, דְּתַנְּיָא: מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ חוּץ לַתְּחוּם, אֲפִילּוּ אַמָּה אַחַת לֹא יִכָּנֵס. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה יִכָּנֵס, לְפִי שֶׁאֵין הַמָּשׁוּחוֹת מְמַצְּעִין אֶת הַמִּדּוֹת מִפְּנֵי הַטּוֹעִים. דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא לֹא יִכָּנֵס, וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן יִכָּנֵס. "שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְךָ אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת". הֵיכָא קָאֵי? הָתָם קָאֵי, דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא: קוֹשְׁרָהּ, וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן: עוֹנְבָהּ. עֲנִיבָה דְּלָא אָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת - שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן, קְשִׁירָה דְּאָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת - לָא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן.

הדרן עלך המוצא תפילין וסליקא לה מסכת עירובין

הדרן עלך המוצא תפילין וסליקא לה מסכת עירובין

מה שמזכיר במכתבו על דבר אחיו הבכור מר... שי' שהוא כבר בגיל שלשים שנה ולא הצליח בנשואין עד עתה, הנה ימסור לו, אשר יקבע לו שיעורים בתורה בכל יום יום, ועל אחת כמה וכמה ביום שבת קדש, וישתדל במרץ בחיפוש שידוך המתאים לפניו, ויזכור מאמר רז"ל אשר אשה הנהגת הבעל עמה צריכה להיות בניחותא, וזכות קביעות העתים לתורה יעזור לו למצא אשה המתאימה לפניו, ואם יתנהג באופן הנ"ל יתן השי"ת שיעלה זיווגם ליפה, זיווג קיימא, ויתברך בדור ישרים מבורך.

מכתב י"ז כסלו ה'תשי"א

פרק ראשון - אור לארבעה עשר

התורה אסרה להשהות חמץ בפסח, והמשהה אותו ברשותו עובר בלאו, שנאמר (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם', וכן נאמר (שם יג ז) 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ'. וכן ישנה מצות עשה להשבית את החמץ מרשותו בחצות היום של י"ד ניסן [שהוא ערב פסח], שנאמר (שם יב טו) 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם'. וחייב אדם לבדוק את ביתו קודם הפסח ולחפש אחר החמץ הנמצא בו, כדי שיוכל לבערו לכשיגיע זמן ביעורו. הפרק שלפנינו דן בדיני בדיקת וביעור החמץ.

משנה

המשנה מבארת מהו זמן בדיקת חמץ, ובאיזה מקום חייבים בה: **אוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר** – בליל י"ד בניסן **בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר**, בכל מקום שעלול להמצא בו חמץ, כדי לבערו למחרת ביום. ואולם **כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ** כל השנה **אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה**. שואלת המשנה: **וְאִם כֵּן בַּמֶּה אָמְרוּ** חכמים בהמשך דברי המשנה **שִׁשָּׁתֵי שׁוּרוֹת** של חביות יין **שֶׁבַּמַּרְתֵּף** צריכות בדיקה ביניהן, הלא אין מכניסים חמץ למרתף. משיבה המשנה: רק **בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ** אמרו כן, וכגון במרתף של יין שממנו נוטלים יין לסעודה כל השנה, שלפעמים השמש עומד ומוזג יין בסעודה ופתו בידו, וכשהיין כלה הוא נכנס לשם עם הפת כדי ליטול יין ומשאירה שם. ובמרתף זה נחלקו חכמים, מה הן שתי השורות הצריכות בדיקה. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת עַל פְּנֵי כָּל הַמַּרְתֵּף** – שתי שכבות של חביות לכל אורכן ורחבן צריכות בדיקה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** שורות אלו הן רק **שְׁתֵּי הַשּׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת** הסמוכות לפתח, **שֶׁהֵן** גם **הָעֶלְיוֹנוֹת**, ולא שתי שכבות שלימות.

גמרא

שנינו במשנתנו, אור לארבעה עשר בודקין את החמץ. ונחלקו אמוראים מהו הזמן הנקרא 'אור'. שואלת הגמרא: **מַאי** [–מהו] **'אוֹר'** ששנינו במשנתנו. משיבה הגמרא: **רַב הוּנָא אָמַר, נַגְהֵי** – נוגה, אור, **וְרַב יְהוּדָה אָמַר, לֵילֵי** – לילה. מבארת הגמרא, **קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – עלה עתה בדעתנו לומר, **דְּמַאן דְּאָמַר 'נַגְהֵי'** כוונתו **לְנַגְהֵי מַמָּשׁ**, שכאשר יאיר השחר של ארבעה עשר בניסן בודקים את החמץ. **וּמַאן דְּאָמַר 'לֵילֵי'** כוונתו **לְלֵילֵי מַמָּשׁ**, שבליל ארבעה עשר בניסן בודקים את החמץ.

הגמרא מקשה על רב יהודה הסובר ש'אור' הוא לילה: **מֵיתִיבֵי** – הקשו בני הישיבה, נאמר בבני יעקב שירדו למצרים ובאו ליוסף אחיהם שהיה משנה למלך מצרים, ולאחר מכן שילחם יוסף לדרכם (בראשית מד ג), **'הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ'. אַלְּמָא** [–ומוכח] מכאן, ש**'אוֹר' יְמָמָא** [–יום] **הוּא**, שהרי נאמר ששמו של הבוקר הוא 'אור'. מתרצת הגמרא: **מִי כְּתִיב** [–וכי כתוב] **'הָאוֹר בֹּקֶר', שישתמע מכך ש'אור' הוא כינוי שמו של הבוקר, הלא 'הַבֹּקֶר אוֹר' כְּתִיב.** ואם כן 'אור' אינו שם דבר אלא הפעולה של הארת הבוקר, **וּכְמַאן דְּאָמַר צַפְּרָא נַהֲר** – והמשמעות היא כמו שאמר 'הבוקר האיר'. ובא הכתוב ללמדנו דרך ארץ מבני יעקב שיצאו לדרכם רק בזריחת החמה, **וְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם** ההולך בדרך לבית מלונו **בְּאוֹר** היום שנאמר בו (בראשית א ד) **'כִּי טוֹב', בעוד החמה זורחת, וְכֵן יֵצֵא** לדרכו **בְּאוֹר** היום שנאמר בו **'כִּי טוֹב'**, לאחר זריחת החמה.

עוד מקשה הגמרא על רב יהודה: **מֵיתִיבֵי**, נאמר בנבואת דוד (שמואל ב' כג ד) **'וּכְאוֹר בֹּקֶר יִזְרַח שֶׁמֶשׁ'**. והבינה הגמרא עתה במשמעות הדברים, שכאשר יצאו הצדיקים מאפילת העולם הזה לעולם הבא, יזרח להם השמש, כמו 'אור' שהוא בוקר. **אַלְּמָא** [–מוכח] ש**'אוֹר' יְמָמָא** [–יום] **הוּא**. מתרצת הגמרא: **מִי כְּתִיב** [–וכי כתוב] **'אוֹר בֹּקֶר'** שישתמע מכך ש'אור' הוא שמו של הבוקר, הלא **'וּכְאוֹר בֹּקֶר' כְּתִיב**, ואם כן 'אור' האמור כאן אינו שם דבר אלא משמעותו היא פעולת ההארה. **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך אמר הכתוב, **וּכְאוֹר בֹּקֶר בָּעוֹלָם הַזֶּה** הוא **כְּעֵין זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ לַצַּדִּיקִים לָעוֹלָם הַבָּא**. שבעולם הזה כשמתחיל הבוקר להאיר בעלות השחר עדיין הוא חושך ואפילה, אבל לעתיד לבוא יהיה אור החמה גדול מאד, ואף בעלות השחר כשמתחיל הבוקר להאיר, יהיה אור מרובה כמו בשעת זריחת השמש בעולם הזה.

עוד מקשה הגמרא על רב יהודה: **מֵיתִיבֵי**, נאמר בבריאת העולם (בראשית א ה), **'וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם', אַלְּמָא אוֹר יְמָמָא הוּא** – ומוכח ש'אור' הוא יום, שכן משמעות דברי הכתוב היא, שקרא ה' 'יום' לזמן ששמו הוא 'אור'. מתרצת הגמרא: לעולם 'אור' אינו שמו של היום, אלא הוא שם הפעולה של הארת היום. **וְהָכִי קָאָמַר** [–וכך אמר] הכתוב, **לַזְּמַן הַמֵּאִיר וְבָא** [–שמתחיל להאיר] **קְרָאוֹ** ה' **'יוֹם'**.

דוחה הגמרא תירוץ זה: **אֶלָּא מֵעַתָּה** לפי פירוש זה, וכי נפרש גם במה שנאמר בהמשך הכתוב (שם) **'וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה', לַזְּמַן הַמַּחְשִׁיךְ וּבָא** [–שמתחיל להחשיך] **קָרָא לָיְלָה**. **וַהֲרֵי אִי אִפְשַׁר** לפרש כן, **דְּהָא קָיְימָא לָן** – שהלא הלכה בידינו **דְּעַד צֵאת הַכּוֹכָבִים יְמָמָא הוּא**, וכשמתחיל היום להחשיך עדיין הוא קרוי 'יום' ולא 'לילה'. ומאחר שסוף הכתוב אינו מתפרש בדרך זו, אף אין לפרש כך בתחילתו.

משום דחייה זו הגמרא מתרצת תירוץ אחר. מתרצת הגמרא: 'ויקרא' האמור כאן אינו במשמעות קריאת שם, **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר** [–כך אמר] הכתוב, **קָרֵייהּ רַחֲמָנָא לִנְהוֹרָא וּפַקְדֵיהּ אַמִּצְוָתָא דִּימָמָא** – קרא ה' לאותה בריאה מאירה שברא מהוד מעטה לבושו וציוה עליה לשמש ביום, **וְקָרֵייהּ רַחֲמָנָא לַחֲשׁוֹכָא וּפַקְדֵיהּ אַמִּצְוָתָא דְּלֵילָה** – וקרא לחושך וציוה אותו לשמש בשעות הלילה. וקריאה זו היא כמלך הקורא לעבדיו ומצוה עליהם.

הגמרא מקשה על רב הונא הסובר ש'אור' הוא יום: **מֵיתִיבֵי**, נאמר בתהלים (קמח ג), **'הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר'**, והרי הכוכבים מאירים בלילה, ומכך שנקראו 'כוכבי אור' **אַלְּמָא** [–מוכח] **שאוֹר אוֹרְתָא** [–לילה] **הוּא**. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת הכתוב, **הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכָבִים הַמְּאִירִים**, ו'אור' אינו הזמן שבו מאירים הכוכבים, אלא הוא על שם פעולת הארתם.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: **אֶלָּא מֵעַתָּה** לפי תירוץ זה, וכי רק **כּוֹכָבִים הַמְּאִירִים הוּא דְּבָעוּ שַׁבּוּחֵי** [–צריכים לשבח] את ה', ואילו כוכבים **שֶׁאֵינָן מְאִירִין לֹא בָּעוּ שַׁבּוּחֵי** – אינם צריכים לשבחו, **וְהָא כְּתִיב** [–והרי נאמר] בכתוב שלפניו (שם קמח ב) **'הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו'**, ואף כוכבים שאינם מאירים בכלל זה, ואם כן לא יתכן לפרש בכוונת הכתוב שרק כוכבים המאירים צריכים להלל לה'. מתרצת הגמרא: אכן כוונת הכתוב היא לכוכבים המאירים, אולם לא בא הכתוב למעט כוכבים שאינם מאירים מלשבח את ה', שהרי לכל הכוכבים יש אור, ואין את מי למעט. **אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו הכתוב בכך שקראם 'כוכבי אור', **דְּאוֹר דְּכוֹכָבִים נַמִּי** [–גם כן] **אוֹר הוּא. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ** – ולאיזה דין היוצא מדבר זה נצרך הכתוב לאומרו, לְאדם הנודר הנאה מִן הָאוֹר. (דתנן) [**דְּתַנְיָא**], הַנּוֹדֵר הנאה מִן הָאוֹר, **אָסוּר** גם **בְּאוֹרָן** שֶׁל כּוֹכָבִים, לפי שגם אור זה נחשב לאור, והוא בכלל נדרו.

הגמרא חוזרת להקשות על רב יהודה הסובר ש'אור' הוא לילה: **מֵיתִיבֵי**, נאמר באיוב (כד יד) **'לָאוֹר יָקוּם רוֹצֵחַ, יִקְטָל עָנִי וְאֶבְיוֹן, וּבַלַּיְלָה יְהִי כַּגַّנָּב'**.

בלימוד התורה בכלל יש שני עניינים: (א) עצם מצוות תלמוד תורה – אחת המצוות עשה והגדולה מכולם. (ב) הלימוד שמביא לידי מעשה, לידע את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה. הלימוד לדעת את המעשה אשר יעשון קודם לכל דבר.

משיחות י"ט כסלו ושבת פרשת וישב ה'תשל"ד

רש"י

משנה **אור לארבעה עשר** — גרסינן. **לאור הנר** — בגמרא (ז,ב) מפרש טעמא. **בודקין** — שלא יעבור עליו ב"בל יראה" וב"בל ימצא". **וכמה אמרו** — לקמן במתניתין. **שתי שורות** — של חביות הסדורות במרתף של יין, צריך לבדוק ביניהם. אחרי שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך לבדוק, למה הוצרכו לבודקן? ומפרש: לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ, כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו. ופעמים שהשמש עומד למזוג יין, ופתו בידו, וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין. **שתי שורות על פני כל המרתף** — בגמרא (ח,ב) מפרש מאי היא. **שתי שורות החיצונות כו'** — מפרש בגמרא (שם).

גמרא הכי גרסינן. **קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי נגהי ממש** — כשיאיר השחר, שחרית של ארבעה עשר: מאן דאמר לילי לילי ממש לא גרסינן, דהא ודאי לילי הוא ממש. **הבקר אור** — קא סלקא דעתך דהכי קאמר: ולבקר דהיינו אור, כלומר: ששמו אור, האנשים שולחו. **מי כתיב האור בקר** — דלשתמע ולאור דהיינו בקר, דתימצי לומר דאור שם דבר הוא, וקרי לבקר אור. **הבקר אור כתיב** — האי אור לאו שם דבר הוא, אלא הבקר האיר והאנשים שולחו. כמאן דאמר צפרא נהר. ולפי דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחזי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כדרב יהודה. אבל אור שהוא שם דבר — אינו אלא לילה. **כבי טוב** — היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת, ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא. ואז טוב לו, שהאור טוב לו, שנאמר באור "כי טוב". ומה היא טובתו — מפני החיות ומפני הלסטים. **ובאור בקר** — השתא משמע לן דשם דבר הוא, והכי קאמר דוד: וכאור זה, דהיינו בקר — כן יזרח שמש לצדיקים שיצאו מאפילתן לעולם הבא. **מי כתיב אור בקר** — דהיינו שם דבר, ונימא אור הוא בקר, וכן יזרח שמש. **וכאור בקר כתיב** — ואין זה שם דבר, אלא כמאיר של בקר יזרח שמש, כשמתחיל הבקר להאיר בעולם הזה והוא חשך ואפל, בעלות השחר נוגה — כזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה לצדיקים לעתיד לבא. לפי שיהא אור החמה גדול מאד, ואפילו עלות השחר שלה יאיר כהנץ החמה של עכשיו. **למאיר וכא קראו יום** — משעה שמתחיל להאיר, והאי אור — לאו שם דבר הוא. **והא קיימא לן** — בשמעתא קמייתא דברכות. **עד צאת הכוכבים יממא** — כדכתיב "מעלות השחר ועד צאת הכוכבים" דעזרא (נחמיה ד). **אלא** — תריץ הכי. קריה **רחמנא לנהורא כו'** — האי "ויקרא" — לאו קריאת שם הוא, דתימא שקרא את שם האור יום, אלא: קרא לבריאה המאירה, שברא מהוד מעטה לבושו. **ופקדיה אמצותא דיממא** — צוהו לשמש ביום, ולחושך צוה לשמש בלילה. קרא — כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו. **הא קא משמע לן דאור כוכבים נמי אור הוא** — לעולם כוכבים המאירים קאמר, ודקא קשיא לך הא שאינן מאירין לא — הא דנקט כוכבי אור לאו למעוטי כוכבים שאינן מאירין, דכל כוכבים יש להם אור, וליכא למעוטי מידי, וקרא אשמעינן דאור כוכבים קרוי אור, ונפקא מינה לנודר הנאה מן האור שיאסר באורן של כוכבים.

מדקאמר

אור

לְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר. כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ - אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה. וּכַמָּה אָמְרוּ שְׁתֵּי שּׁוּרוֹת בַּמַּרְתֵּף - מָקוֹם שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שּׁוּרוֹת עַל פְּנֵי כָּל הַמַּרְתֵּף, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שּׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנוֹת.

גמרא מַאי אוֹר? רַב הוּנָא אָמַר: נַגְהֵי, וְרַב יְהוּדָה אָמַר: לֵילֵי. קָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּמַאן דְּאָמַר נַגְהֵי - נַגְהֵי מַמָּשׁ, וּמַאן דְּאָמַר לֵילֵי - לֵילֵי מַמָּשׁ. מֵיתִיבִי: "הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ", אַלְמָא: אוֹר יְמָמָא הוּא! מִי כְּתִיב "הָאוֹר בֹּקֶר"? "הַבֹּקֶר אוֹר" כְּתִיב, כְּמַאן דְּאָמַר: צַפְּרָא נְהַר. וְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יִכְּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב. מֵיתִיבִי: "וּכְאוֹר בֹּקֶר יִזְרַח שֶׁמֶשׁ" אַלְמָא אוֹר יְמָמָא הוּא! מִי כְּתִיב "אוֹר בֹּקֶר"? "וּכְאוֹר בֹּקֶר" כְּתִיב. וְהָכִי קָאָמַר: וּכְאוֹר בֹּקֶר בָּעוֹלָם הַזֶּה - כְּעֵין זְרִיחַת שֶׁמֶשׁ לַצַּדִּיקִים לָעוֹלָם הַבָּא. מֵיתִיבִי: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם" אַלְמָא אוֹר יְמָמָא הוּא! הָכִי קָאָמַר: לַמֵּאִיר וּבָא קְרָאוֹ יוֹם. אֶלָּא מֵעַתָּה "וְלִחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה" - לַמַּחְשִׁיךְ וּבָא קְרָא לָיְלָה?! וְהָא קָיְימָא לָן דְּעַד צֵאת הַכּוֹכָבִים יְמָמָא הוּא! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: קַרְייֵהּ רַחֲמָנָא לִנְהוֹרָא; וּפַקְדֵיהּ אַמַּצְוָתָא דִּימְמָא, וְקַרְייֵהּ רַחֲמָנָא לַחֲשׁוֹכָא וּפַקְדֵיהּ אַמַּצְוָתָא דְּלֵילָה. מֵיתִיבִי: "הַלְּלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר" אַלְמָא אוֹר אוֹרְתָא הוּא! הָכִי קָאָמַר: הַלְּלוּהוּ כָּל כּוֹכָבִים הַמְּאִירִים. אֶלָּא מֵעַתָּה, כּוֹכָבִים הַמְּאִירִים הוּא דְּבָעוּ שַׁבּוּחֵי, שֶׁאֵינָן מְאִירִין - לָא בָּעוּ שַׁבּוּחֵי?! וְהָא כְּתִיב: "הַלְּלוּהוּ כָּל צְבָאָיו"! אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּאוֹר דְּכוֹכָבִים נַמִּי אוֹר הוּא. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְנוֹדֵר מִן הָאוֹר, דִּתְנַן: הַנּוֹדֵר מִן הָאוֹר - אָסוּר בְּאוֹרָן שֶׁל כּוֹכָבִים. מֵיתִיבִי: "לָאוֹר יָקוּם רוֹצֵחַ יִקְטֹל עָנִי וְאֶבְיוֹן וּבַלַּיְלָה יְהִי כַּגַّנָּב"

הא

תוספות

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ — פירש הקונטרס: שלא לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא. וקשה לרבינו יצחק: כיון דצריך ביטול, כדאמר בגמרא (ו,ב): הבודק צריך שיבטל, ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי, אמאי הצריכו חכמים בדיקה כללי? ונראה לרבינו יצחק: דאף על גב דסגי בביטול בעלמא — החמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו, שלא יבא לאכלו. וכן משמע לקמן (י,ב), דבעי רבא: כבר בשמי קורה וכו' או דלמא: זימנין דנפל ואתי למיכליה. והטעם שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה, שלא הצריכו לבערם — משום דחמץ מותר כל השנה, ולא נאסר רק בפסח, ולא בדילי מיניה. כדאמר לקמן (יא,א). ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם — שאיסורם נוהג איסור עולם. ונזיר נמי — איסוריה שרי לאחריני. אי נמי: שאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור ב"בל יראה ובל ימצא" — החמירו חכמים לבדוק ולבערו אפילו היכא דביטלו, משום דילמא אתי למיכליה. ונראה לרבינו שמשון בן אברהם דאפילו לפי טעם האחרון צריך לומר דהחמירו חכמים בכל חמץ, אפילו בחמץ נוקשה, ועל ידי תערובת — אף על גב דליכא בל יראה לפירוש רבינו תם בריש "אלו עוברין" (מב,א) דהא אמר שיאור ישרף — והיינו חמץ נוקשה, כדמוכח התם. ואיכא למאן דאמר נמי התם דכל שכן חמץ גמור על ידי תערובת. משמע דאסור להשהותו, דאי מותר להשהותו — אמאי ישרף? ישהה אותו עד אחר הפסח, ויהא מותר אפילו לרבי יהודה. דלא אסר רבי יהודה חמץ אחר הפסח אלא בחמץ גמור, דאיכא ג' קראי לתוך זמנו ולפני זמנו ולאחר זמנו (פסחים כח,ב). אבל בנוקשה, דליכא אלא חד קרא — אפילו רבי יהודה מודה.

קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי וכו' — לא נקט קא סלקא דעתך אלא משום מאן דאמר נגהי, דלא קאי הכי. ואגב אורחיה נקט נמי לילי ממש. ומשום הכי אין לשבש הספרים.

וכדרב יהודה — לא קאי אמאי דמשני כדאמר צפרא נהר, אלא מילתא באפי נפשה היא, ומפרש מה השמיענו הפסוק לכולי עלמא.

יכנס בכי טוב — אומר רבינו יצחק: דבפרק "הכונס" (ס,א ושם ב) משמע דטעם הוי משום מזיקין. דמפיק ליה התם מ"לא תצאו איש מפתח ביתו" וקרא משום מזיקין קא מזהיר, דמפקינן מיניה התם כיון שניתן רשות למשחית וכו'. ולפי זה, אפילו מעירו אדם צריך ליזהר שיצא בכי טוב. והא דנקט כניסה תחלה — היינו משום דאורחא דגמרא למינקט הכי, כמו מטפס ועולה ומטפס ויורד בפרק "עושין פסין" (כא,א) דנקט עליה תחלה, ובפרק "במה מדליקין" (לד,ב): בין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא. וקשה: הא דריש רב יהודה הא דרשה גופה מקרא אחרינא ד"לא תצאו" בפרק "הכונס" (ס,א ושם ב)! ואומר רבינו שמשון בן אברהם: דצריכי תרי קראי, הבקר אור — צריך לעיר אחרת, ואפילו היכא דליכא למיחש למזיקין, כגון אחזי יוסף דהוו י"א, והטעם מפני הפחתים. וקרא דלא תצאו — איצטריך לעירו, ומפני המזיקין.

וכאור בקר בעולם הזה — פירש רבינו תם: דהיינו עד חצי היום, כדמוכח בפרק "תמיד נשחט" (נח) דעד ו' שעות נקרא בקר, בעין זה יהיה תחלת זריחת השמש, דהיינו הנץ החמה, לצדיקים לעתיד לבא.

והא קיימא לן עד צאת הכוכבים יממא הוא — אומר רבינו יצחק: דפשיטא ליה לגמרא דעד צאת הכוכבים יממא, משום דמסקינן בסוף פרק שני דמגילה (כ,ב) דמעלות השחר יום הוא, דכתיב: "ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים", ואומר: "והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה". ומהתם נמי מוכח דעד צאת הכוכבים יום הוא. ולא קשה מההוא קרא לתנאי דפרק "במה מדליקין" (לד,ב ולה,א) דקאמר רבי יהודה משתשקע החמה, כל זמן שפני מזרח מאדימין. ואיכא למאן דאמר התם: שני חלקי מיל, שהוא לפי הנראה שעה גדולה לפני צאת הכוכבים — דאין אנו בקיאין בצאת הכוכבים, כדאמר התם: לא כוכבים גדולים הנראין ביום ולא כוכבים קטנים הנראין בלילה — אלא בינונים.

(כדתנן) הנודר מן האור — מיהו, היכא דלשון בני אדם אינו כלשון המקרא — אזלינן אחר לשון בני אדם, כדאמרינן בערכין (יט,ב) גבי האומר משקל ידי עלי, מדאורייתא — קיבורת כולה. בנדרים — הלך אחר לשון בני אדם, דהיינו עד האציל.

תוספות

אי פשיטא לך דאנפשות קאתי — אומר רבינו יצחק בן אשר: דהאי קרא באב על הבן מיירי, דסתם אב מרחם על הבן ולא יהרגנו אם יעמוד נגדו לחציל ממונו, ולכך לא ניתן להצילו בנפשו אלא כשיודע בברור שלהורגו בא. כדמוכח בפרק "בן סורר" (עב,ב ושם) דמוקי הברייתא דתניא: "אם זרחה עליו השמש" וכי עליו בלבד זרחה? אלא: אם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך — הרגהו, ואם לאו — אל תהרגהו באב על הבן. ההיא דתניא אם ברור לך שיש לו שלום עמך אל תהרגהו — מוקי בבן על האב.

מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה — פירש רש"י: אסור בעשיית מלאכה במקום שנהגו. ואין נראה לרבינו יצחק: דבפרק "מקום שנהגו" (נה,א) מוכח בהדיא דרבי יהודה אית ליה איסורא ולא מנהגא. ועוד: תני תנא איסורא ואת אמרת מנהגא? ועוד: ניחזי היכי נהוג. לכך נראה: דבאיסור ודאי פליגי ובגליל כי היכי דפליגי התם במתניתין בית שמאי ובית הלל.

רבי אליעזר בן יעקב אומר משעת האור — למאי דמסקינן אור ממש נקט רבי אליעזר בן יעקב שיעור למילתיה בתחלת היום, ורבי יהודה נקט הנץ החמה משעת כניסת פועלים למלאכה, שהוא אחר זריחת השמש. כדאמר ב"השוכר את הפועלים" (פג,ב ושם) פועל בכניסתו — משלו, ביציאתו — משל בעל הבית. פירוש: ביציאתו מביתו למלאכה, כדכתיב (תהלים קד) "תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו". ולא הוי רבי אליעזר בן יעקב לא כבית שמאי ולא כבית הלל, דבית שמאי אוסרין הלילה ובית הלל מתירין עד הנץ. ולמאי דסלקא דעתך דאור אורתא כבית שמאי — יאמר רבי אליעזר בן יעקב: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר הזה.

היכן מצינו יום שמקצתו מותר ומקצתו אסור — פירוש: היכא דליכא סברא כי הכא. וכן חמץ, דאקשי ליה מיניה. אבל היכא דאיכא סברא, כגון לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה משום תיאבון, וכיוצא בו — לא מיירי.

אם

מדקאמר ובלילה יהי כגנב — מכלל דאור דרישיה דקרא יממא הוא. והכי קאמר: ביום, כשעוברי דרכים הולכים — עומד רוצח באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם. ובלילה הוא נעשה כגנב, לחתור בתים ולגנוב. **הכי קאמר** — מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחתרת להורגו, כדכתיב (שמות כב) "אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים", אם ברור לך להדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות — דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו, שמכיר בו שהוא אוהבו מאד. אבל שאר כל אדם, אם היה בעל הממון עומד כנגדו להציל ממנו ממונו — זה עומד עליו והורגו — רוצח הוא, וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל הממון בנפשו של בא במחתרת. ובלילה, אם מספקא לך בלילה, כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ורחמיו עליך, ואם היית עומד כנגדו להציל ממונך אינו הורגך — יהי בעיניך כגנב, ולא ניתן להורגו. והכי אמרינן בסנהדרין (עב,ב) דאב על הבן אינו נהרג במחתרת. **כוכבי נשפו** — כוכבי לילו. **יקו לאור** — יצפה ליום. **עפעפי** — זיהור. **לנהורא** — לדבר המאיר. ולא שיהיה שם היום אור, ולא קאמר יקו ליום — אלא יקו שיאיר ואין. **ואומר אך חושך ישופני** — ואומר — סבור הייתי בעוניי כשהייתי נרדף, אך בחשך זה אמות; והוא ישופני — והוא יחשיך תמיד עלי, לשון נשף. ולילה וחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני — אצלי. וגבי לילה שייך למימר יום. אלמא הכי קאמר דוד: הלילה נעשה לי יום. **אני אמרתי** — מפני חטאי, שאף מן העולם הבא אטרד. ועכשיו שמחל לי על אותו עון — אף מן העולם הזה, שהייתי שרוי בו בחשך ובחרפה — האיר בעדני, שהודיע הקדוש ברוך הוא לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד, כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זה בזה, במועד קטן (ט,א). **בודקין** — חמץ. **מדקאמר ובארבעה עשר שחרית מכלל דאור אורתא הוא** — וטעמא דרבי יהודה מפרש לקמן בפירקין. **אסור בעשיית מלאכה** — במקום שנהגו בו לנהוג איסור, דאמרינן לקמן (נ,א): מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה — אין עושין. **משעת האור** — אבל קודם לכן, אפילו נהגו — בטלה דעתן. **מותר באכילת חמץ** — עד שש שעות, כדלקמן בפרקין (ד' יא,ב). **אורתא הוא** — משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר. **נימא איהו לנפשיה** — היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר? **הכי קאמר ליה** — הך איסורא דרבנן היא, ולאו דאורייתא. ובשלמא לדידי, דאמינא משעת עמוד השחר — אשכחן בעלמא במידי דרבנן דהלילה מותר והיום אסור. **דפלגי ביה רבנן** — שנתנו חילוק בשיעורים, זה לאיסור וזה להיתר. **אמינא לך אנא דרבנן** — היכן הורגלו לעשות כן, דנימא דהכא נמי כך גזרו. **ואת אמרת לי** — ראיה במילי דאורייתא, שגזירת הכתוב כך היא, ואין זו מדת חכמים. **שעות דרבנן** — לבד איסור של תורה שהוא

הָא מִדְּקָאָמַר "וּבַלַּיְלָה יְהִי כַּגַּנָּב" - אַלְמָא אוֹר יְמָמָא הוּא! הָתָם הָכִי קָאָמַר: אִי פְּשִׁיטָא לָךְ מִילְּתָא כִּנְהוֹרָא, דְּאַנַּפְשׁוֹת קָאָתֵי - רוֹצֵחַ הוּא וְנִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, וְאִי מִסַּפְקָא לָךְ מִילְּתָא כְּלֵילְיָא - יְהִי בְּעֵינֶיךָ כַּגַּנָּב, וְלֹא נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. מֵיתִיבִי: "יֶחְשְׁכוּ כּוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ יַקֵּו לְאוֹר וָאָיִן וְאַל יִרְאֶה בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר" מִדְּקָאָמַר "יַקֵּו לְאוֹר וָאָיִן" - אַלְמָא אוֹר יְמָמָא הוּא! הָתָם מֵילֵט הוּא דְּקָא לֵיֵט לֵיהּ אֵיזוֹ לְמַזְּלֵיהּ, אֲמַר: יְהֵא רַעֲוָא דְּלִיצְפֵּיהּ הַדְּ גְּבָרָא לִנְהוֹרָא וְלָא לִישְׁכַּחֵיהּ. מֵיתִיבִי: "וָאוֹמַר אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדִנִי" אַלְמָא אוֹר יְמָמָא הוּא! הָתָם הָכִי קָאָמַר דָּוִד: אֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְיוֹם, עַכְשָׁיו - הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדִנִי. מֵיתִיבִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בּוֹדְקִין אוֹר (לְאַרְבָּעָה) עָשָׂר, וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר שַׁחֲרִית, וּבְשַׁעַת הַבִּיעוּר. מִדְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: "בּוֹדְקִין אוֹר אַרְבָּעָה עָשָׂר וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר שַׁחֲרִית" אַלְמָא אוֹר אוֹרְתָא הוּא! שְׁמַע מִינָּהּ. מֵיתִיבִי: מֵאֵימָתַי אַרְבָּעָה עָשָׂר אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִשַּׁעַת הָאוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשַּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לְרַבִּי יְהוּדָה: וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ יוֹם שֶׁמִּקְצָתוֹ אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה וּמִקְצָתוֹ מוּתָּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה? אָמַר לֵיהּ: הוּא עַצְמוֹ יוֹכִיחַ, שֶׁמִּקְצָתוֹ מוּתָּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ וּמִקְצָתוֹ אָסוּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ. מִדְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה מִשַּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה, אַלְמָא: אוֹר דְּקָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - אוֹרְתָא הוּא! לֹא, מַאי אוֹר - עַמּוּד הַשַּׁחַר. אִי הָכִי, דְּקָאָמַר לֵיהּ: הֵיכָן מָצִינוּ יוֹם שֶׁמִּקְצָתוֹ מוּתָּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה וּמִקְצָתוֹ אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, נֵימָא אִיהוּ לְנַפְשֵׁיהּ, הָא אִיכָּא לֵילָה דְּקָא שָׁרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב! הָכִי קָאָמַר: בִּשְׁלָמָא לִדִידִי - אַשְׁכַּחְנָא דְּקָא פָּלְגִי רַבָּנַן בֵּין יְמָמָא לְלֵילְיָא, דִּתְנַן גַּבֵּי תַּעֲנִית צִבּוּר: עַד מָתַי אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה - עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד קְרוֹת הַגֶּבֶר. אֶלָּא לִדִידָךְ, הֵיכָא אַשְׁכַּחְנָא יְמָמָא גּוּפֵיהּ דְּפַלְגִי בֵּיהּ רַבָּנַן? אָמַר לֵיהּ: הוּא עַצְמוֹ יוֹכִיחַ, שֶׁמִּקְצָתוֹ מוּתָּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ וּמִקְצָתוֹ אָסוּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ. שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר! הָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אָמִינָא לָךְ אֲנָא מִלְּאכָה דְּרַבָּנַן, וְאַתְּ אָמְרַתְּ לִי חָמֵץ דְּאוֹרַיְיתָא, דְּעַד הָכָא - אָסַר רַחֲמָנָא וְעַד הָכָא - שָׁרָא רַחֲמָנָא. וְאִידָךְ - שָׁעוֹת דְּרַבָּנַן. וְאִידָךְ - הַרְחָקָה הוּא דַּעֲבוּד רַבָּנַן לְדִאוֹרַיְיתָא. מֵיתִיבִי: אֵין מַשִּׂיאִין מַשּׂוֹאוֹת אֶלָּא עַל הַחֹדֶשׁ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ לְקִדּוּשׁ, וְאֵימָתַי מַשִּׂיאִין מַשּׂוֹאוֹת - לְאוֹר עֲבוּרוֹ. אַלְמָא: אוֹר אוֹרְתָא הוּא! שְׁמַע מִינָּהּ. מֵיתִיבִי: הָיָה עוֹמֵד כָּל הַלַּיְלָה וּמַקְרִיב עַל הַמִּזְבֵּחַ, לָאוֹרָה טָעוּן קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי! אוֹרָה שָׁאנֵי. מֵיתִיבִי מָר זוּטְרָא:

המפלת

משש שעות ולמעלה, כדלקמן (ד' יא,ב): הוסיפו חכמים שתי שעות, כדתנן: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש. הרי לך בשל דבריהם שתי שעות אסורות, והארבע ראשונות לא אסרו. **ואידך** — ההוא לא דמי להכא, דהרחקה עבוד רבנן לדאורייתא משום יום המעונן ובני אדם שאינן בקיאין בשעות ויטעו בין שש לשבע, אבל באיסור זה — כוליה דרבנן, אחר שגזרו איסור — כל היום גזרו. **אין משיאין משואות** — אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין, להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש. **אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו** — ביום שלשים, שנראה לקדש. דאילו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש ביום שלשים ואחד — אין מקדשין אותו, שבבר קדשוהו שמים. ואשמעינן האי תנא, דאחסר עבדינן משואות, ואמלא לא עבדינן משואות. וכשאין רואין משואות — יודעין שהחדש מעובר. **לאור עבורו** — ליל שעבר שלשים, להודיע שהיום נתקדש. (ליל) שלשים (ואחד) קרי (אור) עבורו — על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את ראש חדש. **אלמא אור אורתא הוא** — דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק. **עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים** — דקסבר רבי: ליגה פוסלת בקידוש ידים ורגלים, וטעמא מפרש בזבחים. **אורה שאני** — היכא דתני אורה, לא פליג רב יהודה דהוא לשון יום.

המפלת

מקשה הגמרא: הָא מִדְּקָאָמַר [–ממה שאמר] בסוף הכתוב 'וּבַלַּיְלָה יְהִי כַּגַּנָּב', אַלְמָא [–מוכח] ש'אוֹר' שנאמר בתחילתו יְמָמָא [–יום] הוּא ולא לילה, ומשמעות הכתוב היא, 'לאור יקום רוצח', ביום שעוברי דרכים מהלכים בו עומד הרוצח על אם הדרך והורגם ונוטל את ממונם, ו'בלילה יהי כגנב' לחתור בבתים. מתרצת הגמרא: הָתָם [–שם] בכתוב האמור משמעות 'אור' אינה יום, אלא כולו מדבר בגנב שבא במחתרת, וְהָכִי קָאָמַר – וכך היא כוונת הכתוב. 'לאור יקום רוצח', אִי פְּשִׁיטָא לָךְ מִילְּתָא כִּנְהוֹרָא דְּאַנְפָּשׁוֹת קָאָתֵי – אם ברור לך הדבר כאור, שכאשר יעמוד הנגנב על ממונו ולא יניחנו לגונבו יקום הגנב נגדו ויהרגנו, גנב זה רוֹצֵחַ הוּא, וְנִיתָּן לכל אדם לְהַצִּילוֹ לנגנב בְּנַפְשׁוֹ של הגנב ולהורגו בטרם יהרגנו. 'ובלילה יהי כגנב', וְאִי מְסַפְּקָא לָךְ מִילְּתָא כְּלֵילְיָא – ואם ספק אצלך הדבר כלילה האם אכן יהרוג הגנב את הנגנב כשיעמוד על ממונו, יְהִי הוא בְּעֵינֶיךָ רק כְּגַנָּב ולא כרוצח, וְלֹא נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ ולהורגו.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב יהודה: מֵיתִיבֵי – הקשו בני הישיבה, נאמר באיוב (ג ט), 'יֶחְשְׁכוּ כּוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ, יְקַו לְאוֹר וָאַיִן, וְאַל יִרְאֶה בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר'. שקילל איוב את ליל עיבורו ואמר, שיחשיכו לו הכוכבים, ויצפה לאור שיבוא וידמה בעיניו שאינו מגיע, ולא יראה בניצוצי האור של הבוקר. וּמִדְּקָאָמַר [–וממה שנאמר] 'יְקַו לְאוֹר וָאַיִן', ומשמעות הדברים היא שיצפה ליום שיבוא, אַלְמָא [–מוכח] שאוֹר יְמָמָא [–יום] הוּא. מתרצת הגמרא: הָתָם [–שם] בכתוב האמור משמעות 'אור' אינה יום, אלא מֵילָט הוּא דְּקָא לָיִיט לֵיהּ אִיּוֹב לְמַזָּלֵיהּ – קילל איוב את מזלו ואָמַר, יְהֵא רַעֲוָא דְּלִיצַפֵּיהּ הַךְ גַּבְרָא לִנְהוֹרָא וְלֹא לִישְׁכְּחֵיהּ – יהי רצון שיצפה אותו אדם [כלומר הוא עצמו] שיאיר לו מזלו, ולא ימצאנו.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב יהודה: מֵיתִיבֵי, נאמר בתהלים (קלט יא) 'וָאוֹמַר אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי, וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנִי'. שאמר דוד, בתחילה כשהייתי נרדף סברתי שכל ימי תחשיך עלי חשכת לילה זו, ולבסוף אותו לילה וחושך נהפך לי ליום. ומכך שקרא ליום 'אור' אַלְמָא [–מוכח] שאוֹר יְמָמָא [–יום] הוּא, ולא כדברי רב יהודה, הסובר שאור הוא לילה. מתרצת הגמרא: הָתָם [–שם] בכתוב האמור הָכִי קָאָמַר [–כך אמר] דָּוִד, אֲנִי אָמַרְתִּי בתחילה לאחר שחטאתי במעשה בת שבע, 'אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי' לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְיוֹם, ואטרד אף ממנו. ואילו עַכְשָׁיו לאחר שנמחל לי חטאי, אפילו הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְלַיְלָה והייתי שרוי בו בחושך ובחרפה, 'אוֹר בַּעֲדֵנִי' – האיר לי. ולפי זה משמעות 'אור' אינה יום, אלא הארה.

הגמרא חוזרת להקשות על רב הונא הסובר ש'אור' הוא יום: מֵיתִיבֵי, שנינו במשנה (להלן י:), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בּוֹדְקִין את החמץ אוֹר (לְ)אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן. וְאם לא בדק באותה שעה יבדוק בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שַׁחֲרִית. וְאם גם אז לא בדק, יבדוק בִּשְׁעַת הַבִּיעוּר של החמץ. וּמִדְּקָאָמַר [–וממה שאמר] רַבִּי יְהוּדָה 'בּוֹדְקִין אוֹר אַרְבָּעָה עָשָׂר וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר שַׁחֲרִית' אַלְמָא [–מוכח] ש'אוֹר ארבעה עשר' אוֹרְתָא [–ליל י"ד] הוּא, שהרי בוקר י"ד הוא הזמן השני שנאמר במשנה. מסיקה הגמרא, שְׁמַע מִינָּהּ – אכן יש להוכיח ממשנה זו שאור הוא לילה.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב הונא מברייתא: מֵיתִיבֵי, שנינו במשנה להלן (נ.), מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בערבי פסחים אסור לעשות בו מלאכה. ושנינו בברייתא, מֵאֵימָתַי אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מִשְּׁעַת הָאוֹר, ולהלן יבואר מהו זמן זה. ורַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה, לפי שאז היא שעת כניסת הפועלים למלאכה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לְרַבִּי יְהוּדָה, לדבריך שאין המלאכה נאסרת אלא מהנץ החמה, וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ יוֹם שֶׁמִּקְצָתוֹ אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה וּמִקְצָתוֹ מוּתָּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה. אָמַר לֵיהּ רבי יהודה, הוּא [יום י"ד] עַצְמוֹ יוֹכִיחַ, שֶׁמִּקְצָתוֹ מוּתָּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ, וּמִקְצָתוֹ אָסוּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ, שהרי רק מחצות היום הוא נאסר באכילה. ואף לענין איסור מלאכה, מקצת היום אסור ומקצתו מותר.

מסיקה הגמרא את קושייתה: מִדְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה שיום י"ד נאסר בעשיית מלאכה מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה, אַלְמָא [–מוכח] ש'משעת האוֹר' דְּקָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, אוֹרְתָא [–ליל י"ד] הוּא, לאחר ששקעה החמה של יום י"ג, ולא י"ד שחרית, שאם לא כן מה בינו לבין רבי יהודה. ואם כן אף 'אור' האמור במשנתנו הוא לילה. מתרצת הגמרא: לֹא לילה הוא, אלא מַאי 'משעת האוֹר' שאמר רבי אליעזר בן יעקב, משעת עַמּוּד הַשַּׁחַר הוא, שמאותה שעה נאסר יום י"ד בעשיית מלאכה, ולא כרבי יהודה הסובר שנאסר רק מהנץ החמה.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: אִי הָכִי – אם גם לדעת רבי אליעזר בן יעקב רק יום י"ד אסור בעשיית מלאכה ולא לילו, אם כן מה דְּקָאָמַר לֵיהּ [–שהקשה לו] לרבי יהודה 'הֵיכָן מָצִינוּ יוֹם שֶׁמִּקְצָתוֹ מוּתָּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה וּמִקְצָתוֹ אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה', נֵימָא אִיהוּ לְנַפְשֵׁיהּ – הלא יש לו לרבי אליעזר בן יעקב להקשות כן גם על שיטת עצמו, דהָא אִיכָּא לַיְלָה דְּקָא שָׁרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – שהרי גם לדבריו ליל י"ד מותר בעשיית מלאכה, והיכן מצינו שיהיה חלוק דין היום מדין הלילה שלפניו, הלא בכל מקום היום והלילה שוים.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך אמר רבי אליעזר בן יעקב לרבי יהודה, בִּשְׁלָמָא לְדִידִי – הדבר מובן לשיטתי שהיום נאסר ולא הלילה, שהרי אַשְׁכַּחְנָא דְּקָא פָּלְגִי רַבָּנָן בֵּין יְמָמָא לְלֵילְיָא – מצינו במקום נוסף שחילקו חכמים בין היום לבין הלילה שלפניו, (דתנן) [דַהרי תַּנְיָא] לגַּבֵּי תַּעֲנִית צִבּוּר, עַד מָתַי אוֹכֵל אדם וְשׁוֹתֶה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר של יום התענית, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מותר לאכול ולשתות עַד זמן קְרוֹת הַגֶּבֶר [–קריאת התרנגול] בפעם הראשונה. הרי שלדברי הכל רק יום התענית אסור באכילה ושתיה, ולא הלילה שלפניו. והוא הדין לעשיית מלאכה בערב פסח, שנאסרה רק ביום י"ד ולא בלילה שלפניו. אֶלָּא לְדִידָךְ – לשיטתך שנאסרה מלאכה רק מהנץ החמה ולא מעלות השחר, הֵיכָא אַשְׁכַּחְנָא יְמָמָא גּוּפֵיהּ דְּפָלְגִי בֵּיהּ רַבָּנָן – היכן מצאנו שיחלקו חכמים ביום עצמו, ויאסרו דבר מסוים רק בחלק ממנו, והרי היום מתחיל מעמוד השחר ולא מהנץ החמה.

הגמרא מפרשת את המשך המשא ומתן שבין רבי אליעזר בן יעקב לרבי יהודה: שנינו בברייתא לעיל, אָמַר לֵיהּ רבי יהודה, הוּא [יום י"ד] עַצְמוֹ יוֹכִיחַ, שֶׁמִּקְצָתוֹ מוּתָּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ, וּמִקְצָתוֹ אָסוּר בַּאֲכִילַת חָמֵץ. שואלת הגמרא: הלא שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ – יפה השיב לו רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שהרי מצינו בערב פסח עצמו שחלוק חלקו האחד מחלקו השני לענין איסור אכילת חמץ, ומה סבר רבי אליעזר.

משיבה הגמרא: הָכִי קָאָמַר לֵיהּ [–כך אמר לו] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהודה, אֲמִינָא לָךְ אֲנָא מְלָאכָה דְּרַבָּנָן – אני טוען לך שבאיסור דרבנן כגון עשיית מלאכה בערב פסח לא מצינו שאסרו חכמים רק את מקצת היום, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ לִי חָמֵץ דְּאוֹרַיְיתָא – ואילו אתה מוכיח לי שיתכן לחלק באותו יום עצמו ממה שמצינו כן באיסור חמץ שהוא איסור מן התורה. הלא ודאי שבאיסור תורה מצינו דְּעַד הָכָא [–שעד כאן, מחצות היום ואילך] אָסַר רַחֲמָנָא – אסרה התורה, וְעַד הָכָא שָׁרָא רַחֲמָנָא – ועד לאותה שעה התירה התורה, וגזירת הכתוב היא. אבל באיסור דרבנן, כגון באיסור מלאכה, לא מצינו בשום מקום שיאסרו חכמים דבר מסוים רק במקצת היום.

הגמרא מפרשת מדוע לא קיבל רבי יהודה טענה זו: וְאִידָךְ – ורבי יהודה סובר, שגם באיסור דרבנן מצינו שחילקו חכמים באותו יום עצמו. שהרי איסור אכילת חמץ מן התורה הוא רק מחצות יום י"ד ואילך, ואילו בשָׁעוֹת החמישית והשישית של יום י"ד האיסור אינו אלא מִדְּרַבָּנָן. הרי שאסרו חכמים רק מהשעה החמישית, ואילו את ארבע השעות הראשונות של היום לא אסרו. הגמרא מפרשת מדוע מיאן רבי אליעזר בן יעקב בהוכחה זו: וְאִידָךְ – ורבי אליעזר בן יעקב סובר, מה שהוסיפו חכמים שתי שעות לאיסור חמץ אינו איסור בפני עצמו, אלא הַרְחָקָה הוּא דְּעָבוּד [–שעשו] רַבָּנָן לְאיסור דְּאוֹרַיְיתָא. שהקדימו חכמים את זמן שריפת החמץ בשעה, משום

המשך בעמוד קב

אשה היולדת נקבה מביאה לאחר מלאת שמונים ימי טהרתה קרבנות עולה וחטאת. וכן אשה שהפילה את עוברה חייבת בקרבנות אלו. ושנינו במסכת כריתות (ט:), שאם ילדה נקבה, ושוב התעברה והפילה בתוך שמונים יום מלידתה, הרי היא יוצאת ידי חובתה בעולה וחטאת אחת לשתי הלידות, משום שבזמן שהפילה עדיין לא הגיעה שעת חיוב הקרבן של הלידה הראשונה. אך אם הפילה מיום השמונים ואחד ואילך, מאחר שכבר התחייבה בקרבן הראשון הרי היא צריכה להביא שני קרבנות לאחר שימלאו שמונים ימי הטהרה של הלידה השניה, ואינה יוצאת בקרבן אחד לשתי הלידות.

שנינו במשנה (שם ז:): **הַמַּפֶּלֶת אוֹר לִשְׁמוֹנִים וְאֶחָד** [–בליל השמונים ואחד] **לְלִידָתָהּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין** אותה **מִקָּרְבָּן** שני, לפי שעדיין אינה ראויה להבאת הקרבן על לידתה הראשונה עד לבוקר השמונים ואחד, שכן אין קרבנות קרבים בלילה. **וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִים** אותה בשני קרבנות, לפי שכבר שלמו ימי הטהרה של לידתה הראשונה. **אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, מַאי שְׁנָא** [–במה שונה] **הַמפלת לאוֹר שְׁמֹנִים וְאֶחָד מֵהמפלת בְּיוֹם שְׁמֹנִים וְאֶחָד,** שבה אתם מודים שהיא חייבת, והלא לכל דבר היום והלילה שוים, ואם כן אף המפלת בלילה תתחייב. עוד אמרו להם בית הלל, **אִם שִׁוָּה** [–מאחר שהשתווה] **לוֹ** הלילה ליום לְענין **טוּמְאָה** שאינו בכלל ימי טהרתה, וכי **לֹא יִשְׁוֶה לוֹ** גם לְענין **קָרְבָּן,** וכשם שהמפלת ביום שמונים מתחייבת בקרבן נוסף, כמו כן אם הפילה בלילו יש לה להתחייב בו.

מסיק מר זוטרא את קושייתו: **מִדְּקָאָמְרִי** [–ממה שאמרו] **בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי 'מַאי שְׁנָא אוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד', שֶׁמַּע מִינָּהּ** – מוכח שאור ויום הם שני זמנים נפרדים, **ו'אוֹר' אוֹרְתָא** [–לילה] **הוּא,** ולא כדברי רב הונא שהוא יום. מסיקה הגמרא: אכן **שֶׁמַּע מִינָּהּ** ש'אור' הוא לילה.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב הונא: **מֵיתִיבֵי** – הקשו בני הישיבה, שלמים נאכלים ביום הקרבתם ובלילה שלאחריו וליום המחרת, ואילו תודה נאכלת רק ביום הקרבתה ובלילה שלאחריו. ושואלת הברייתא: **יָכוֹל** [–שמא] **יְהֵא נֶאֱכָל** בשר שלמים גם **אוֹר** לִכניסתו של היום **הַשְּׁלִישִׁי** מהקרבתו, ומשום שדין **הוּא** – שיש ללמוד כן בבנין אב מתודה. שהרי **זְבָחִים** של תודה **נֶאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד, וּשְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים.** מַה **לְּהַלָּן** בתודה, **הַלַּיְלָה** שלאחר היום הראשון נמשך **אַחַר הַיּוֹם** הראשון ומותר באכילת התודה, **אַף כָּאן** בשלמים יש לומר שלַיְלָה שלאחר היום השני נמשך **אַחַר הַיּוֹם** השני ויהיה מותר באכילתם. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב בשלמים (ויקרא יט ו), **'בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת, וְהַנּוֹתָר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף'.** וממה שנאמר 'וממחרת והנותר עד יום' יש לדרוש, שרק למחרת ביום השני מִבְּעוֹד יוֹם **הוּא נֶאֱכָל,** וְאולם **אֵינוֹ נֶאֱכָל לְאוֹר** היום **הַשְּׁלִישִׁי** לאחר שיחשך היום השני. שואלת הברייתא: **יָכוֹל** [–שמא] **יִשָּׂרֵף** הנותר מבשר השלמים **מִיָּד** בתחילת ליל היום השלישי שהוא סוף זמן אכילתו, ומשום שדין **הוּא** – שיש ללמוד כן בבנין אב מפסח. שהרי **זְבָחִים** של פסח **נֶאֱכָלִין לְיוֹם וְלַיְלָה אֶחָד, וּשְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד,** מַה **לְּהַלָּן** בפסח **תִּיכָּף** לְסוף זמן **הָאֲכִילָה** הוא זמן **הַשְּׂרֵיפָה** של הנותר, **אַף כָּאן** בשלמים יש לומר שתִּיכָּף לְסוף זמן **הָאֲכִילָה** בתחילת הלילה השלישי יהיה זמן **הַשְּׂרֵיפָה** של הנותר. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (ויקרא ז יז) **'וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, בַּיּוֹם אֲתָה שׁוֹרֵף, וְאִי אַתָּה שׁוֹרְפוֹ בַּלַּיְלָה,** ומכאן שאין שורפים קדשים פסולים בלילה.

מסיקה הגמרא את קושייתה: **מִדְּקָאָמַר** – מכך שאמרה הברייתא **'יְהֵא נֶאֱכָל אוֹר לַשְּׁלִישִׁי',** ובודאי כוונתה לליל שלישי ולא ליומו, **אַלְּמָא** [–מוכח] ש**'אוֹר' אוֹרְתָא** [–לילה] **הוּא.** מסיקה הגמרא: אכן **שֶׁמַּע מִינָּהּ** – יש להוכיח ש'אור' הוא לילה.

הגמרא מוסיפה להוכיח ש'אור' הוא לילה: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה לדבר זה. שנינו בברייתא, **אוֹר** [–לילה] **שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְפַּלֵּל** אדם תפילה של **שֶׁבַע** ברכות, ולאחריה **מִתְוַדֶּה.** וכן בשַׁחֲרִית של יום הכיפורים **מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה,** וכן **בְּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה. וּבְעַרְבִית** של מוצאי יום הכיפורים **מִתְפַּלֵּל** שבע **מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** ברכות של תפילת כל השנה, ולא את כולן. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו, מִתְפַּלֵּל** אדם **שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** ברכות **שְׁלֵימוֹת** במוצאי יום הכיפורים כמו בכל השנה, **מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הַבְדָּלָה** בְּברכת **חוֹנֵן הַדָּעַת,** ובתפילת מעין שמונה עשרה אין מזכירים הבדלה. מסיקה הגמרא את קושייתה: **אַלְּמָא** – מכאן מוכח ש**'אוֹר' אוֹרְתָא** [–לילה] **הוּא,** שהרי מכנה הברייתא את ליל יום הכיפורים 'אור יום הכיפורים'. מסיקה הגמרא: **שֶׁמַּע מִינָּהּ** – אכן מוכח ש'אור' הוא לילה.

עוד מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע** בוא ושמע ראיה לדבר זה, ממה **דְּתָנֵי דְּבֵי שְׁמוּאֵל** – ששנינו בברייתא שנשנתה בבית מדרשו של שמואל, **לֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר** בניסן **בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר.** הרי שהבדיקה היא בלילה, **אַלְּמָא** [–ומוכח] ש**'אוֹר** לארבעה עשר' ששנינו במשנה שבודקים בו את החמץ, **אוֹרְתָא** [–ליל י"ד] **הוּא.**

מכח כל ההוכחות האלו חוזרת בה הגמרא ממה שסברה תחילה בביאור דברי רב הונא: **אֶלָּא בֵּין רַב הוּנָא וּבֵין רַב יְהוּדָה, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** [–שניהם] מודים ש**'אוֹר' אוֹרְתָא** [–לילה] **הוּא, וְלֹא פְּלִיגִי** – ולא נחלקו על כך שבודקים את החמץ בליל ארבעה עשר. אלא **מַר** קרא ללילה **כִּי אַתְרֵיהּ** – כלשון הנהוגה במקומו, **וּמַר** קרא ללילה **כִּי אַתְרֵיהּ** – כלשון הנהוגה במקומו. **בְּאַתְרֵיהּ** [–במקומו] **דְּרַב הוּנָא קָרוּ לְלֵילָה 'נַנְהֵי'** ועל כן אמר ש'אור' הוא נגהי, **וּבְאַתְרֵיהּ** [–ובמקומו] **דְּרַב יְהוּדָה קָרוּ לוֹ 'לֵילֵי',** ועל כן אמר ש'אור' הוא לילי.

שואלת הגמרא: **וְתָנֵא דִּידָן מַאי טַעְמָא לֹא קָתָנֵי 'לֵילֵי'** – מדוע תנא משנתנו לא נקט 'לילי ארבעה עשר', כלשון הברייתא שהובאה לעיל. משיבה הגמרא: תנא משנתנו **לִישְׁנָא מְעַלְיָא** [–לשון נקיה] **הוּא דְּנָקֵט,** ועל כן קרא ללילה 'אור'. שכן מצוה היא לדבר בלשון נקיה, וכן היא דרך נקיי הדעת, **וְכִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם דָּבָר מְגוּנֶה מִפִּיו, שֶׁהֲרֵי עָקַם הַכָּתוּב** את לשונו והוסיף **שְׁמוֹנֶה אוֹתִיּוֹת, וְלֹא הוֹצִיא דָּבָר מְגוּנֶה** כ'טומאה' **מִפִּיו.** שֶׁכֵּן **נֶאֱמַר** (בראשית ז ח–ט), **'מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה** וגו' שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה', כדי להינצל ממי המבול. ובמקום 'הטמאה' שהן חמש אותיות, נכתב 'אשר איננה טהורה' שהן שלש עשרה אותיות, ויש בכך תוספת שמונה אותיות.

הגמרא מביאה מקורות נוספים לדיבור בלשון נקיה: **רַב פָּפָא אָמַר, תֵּשַׁע** אותיות הוסיף הכתוב כדי שלא להזכיר לשון טומאה. שֶׁכֵּן **נֶאֱמַר** בבעל קרי (דברים כג יא), **'כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה',** ובמקום לכתוב 'טמא' שהן שלש אותיות כתב 'אשר לא יהיה טהור'. **רַבִּינָא אָמַר, עֶשֶׂר** אותיות הוסיף כתוב זה, שכן יש להחשיב גם את הוי"ו דִּתיבת **'טָהוֹר'** שכתובה בכתיב מלא ולא חסר. **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר,** מצינו שהוסיף הכתוב **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** אותיות בכדי שלא להשתמש בלשון טומאה. שֶׁכֵּן **נֶאֱמַר** (שמואל א' כ כו) **'כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא, בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי לֹא טָהוֹר',** שדוד נעדר מסעודת ראש חודש אצל שאול המלך, ותלה שאול את סיבת היעדרותו בטומאה שאירעה לו. ולא אמר 'מקרה טמא הוא', אלא האריך כלשון האמור, והוסיף בכך שש עשרה אותיות בכדי שלא להוציא לשון מגונה מפיו.

הגמרא מביאה מקורות נוספים לדין האמור: **תַּנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שנינו בברייתא שנשנתה בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **לְעוֹלָם יְסַפֵּר אָדָם בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה.** שֶׁהֲרֵי **בְּזַב קְרָאוּ** הכתוב לבלי שהוא רוכב עליו **'מֶרְכָּב',** שנאמר (ויקרא טו ט) **'וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא',** ואילו **בְּאִשָּׁה** זבה **קְרָאוּ 'מוֹשָׁב',** שנאמר (שם טו כג) **'אוֹ עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר הוּא יֹשֶׁבֶת עָלָיו, בְּנֹגְעוֹ בוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב'.** ואפילו שדיני איש ואשה שוים לענין מרכב ומושב, מכל מקום כלל הכתוב את דין מרכב האשה בדין מושב, ולא כתבו בפירוש, משום

המשך בעמוד לא

רש"י

המפלת אור לשמונים ואחד — בבריתות בפרק קמא. דקיימא לן "זאת תורת היולדת" — מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה. יכול שתביא על הלידה שלפני מלאות ועל הלידה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר — תלמוד לומר: "זאת". שאם ילדה לאחר מלאות, בגן שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה, אם תוך מלאות הפילה — נפטרת בקרבן אחד, ואם לאחר מלאות הפילה — כבר נתחייבה בקרבן הראשון קודם לידה שניה, ולבסוף מלאות של לידה שניה תביא שתי קרבנות. ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד, שכבר עברה מלאות שלה אבל עדיין אינה ראויה להבאת קרבן, שאין קרבן נשחט בלילה. **בית הלל מחייבי** — שתי קרבנות, דלאחר מלאות קרינא ביה, ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד, כדמפרש טעמייהו. **מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים ואחד** — הלא אתם מודים לנו שאם לא הפילה הלילה והפילה למחר — שחייבת, אף כשהפילה אור לשמונים ואחד — תתחייב, שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים. **אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן** — בתמיה. ועוד ראיה אחרת: דהואיל ושוה לו לטומאה, שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים, ואם תראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין, כאילו היא רואה למחר. ולמה לא ישוה לו אף לקרבן? שכשם שאם תפיל למחר תתחייב — כך תתחייב על הוולד של לילו. ותשובת בית שמאי במסכת כריתות היא שנויה: לא, אם אמרתם ביום שמונים ואחד — שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן, לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו. תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד, שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן. והדמים שאתם אומרים אינן מוכיחים — שהרי הפילה תוך מלאות דמיה של לידה טמאין, ופטורה מן הקרבן. **אור לשלישי** — לאור כניסתו של שלישי. הכי נמי גרסינן אור לשלישי, ואשלמים קאי, דכתיב בהו "ביום זבחכם יאכל וממחרת", וצוה לשורפו לבוקרו של שלישי. יכול יהא נאכל ליל שלפניו. **זבחים נאכלים ליום אחד** — תודה, דכתיב "ביום קרבנו יאכל", ושלמים נאכלים לשני ימים. מה להלן לילה אחר היום, דכתיב בגופיה דקרא "לא יניח ממנו עד בוקר", הא כל הלילה — אוכל. וכן פסח "לא תותירו ממנו עד בוקר". אף כאן — לילה אחר הימים הכתובים בה. **תלמוד לומר וממחרת והנותר עד יום** — בעוד שהוא יום "ממחרת" — אכול, ולא משתחשך. **מה להלן תיכף לאכילה שריפה** — כשכלה זמן אכילתן מתחיל זמן שריפתו, כדכתיב "והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו". **אף כאן** — זמן אכילתו כלה ערבית, כדאמר, וישרף בלילה. **תלמוד לומר** — ב"צו את אהרן", "ביום השלישי באש ישרף". כאן לא נאמר "עד יום", אלא "ביום", משום דהאי קרא לא איירי בזמן אכילה אלא בשריפה, להורות שביום הוא נשרף ולא בלילה. וקרא דלעיל ב"קדושים תהיו". **באתריה דרב הונא** קרו — לאורתא נגהי. **מאי טעמא לא תני לילי** — כדתנא דבי שמואל? ומשני: אלישנא מעליא קא מיהדר. שמצוה, ודרך נקיי הדעת, לספר בלשון נקיה. **דבר מגונה** — לאו משום דלילי דבר מגונה הוא. והא דרבי יהושע בן לוי — בעלמא איתמר. ומיהו, שמעינן מינה לשון חכמים לחזור אחר לשון צח ונקי. **אשר איננה טהורה** — ולא כתיב "הבהמה הטמאה" כי אורחיה. הרי שמונה אותיות עקם: "הטמאה" חמש אותיות הן, "אשר איננה טהורה" שלש עשרה אותיות. ואף על גב דבאורייתא כתיב טמא — שני אורחיה בחד דוכתא, ללמדך לחזור על לשון נקיה. **אשר לא יהיה טהור** — הוה ליה למיכתב "איש טמא". וכי נמי משוית ל"טהור" חסר ו' — איכא עיקום תשע, שהרי שתים עשרה יש, וטמא אינו אלא שלש. ו' **דטהור** — דהא לא חסר הוא. **כי אמר מקרה** — טמא הוא לכתוב ולשתוק, ויש כאן עיקום ו"ו אותיות: בזב כתיב (ויקרא טו) "וכל המרכב אשר ירכב", ובאשה כתיב (שם) "או על הכלי אשר היא יושבת", לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה, ואף על פי שהמרכב והמושב שוין בשניהם. **ותבחר לשון ערומים** — מצוה עליך כך. ברור מללו — ל' נקי ומבורר. **מאי ואומר** — למה לו "ואומר", הא נפקא ליה מקמא! **הכי קאמר וכי תימא הני מילי בדאורייתא** — תורה הקפידה בלשונה, שיצאתה מפי הגבורה, אבל חכמים במשנה ובריייתא אין להקפיד על לשונם. **תא שמע ותבחר לשון ערומים** — שמענו שהערומים בוחרי לשון הם. **משום ביעתותא דגמלים** — שהוא גבוה, ומתיירא שלא תפול, אורחה דאשה לרכוב, כדי שתהא מחזקת בו בידים ורגלים.

משום

תוספות

אם שיוה לו לטומאה — חזרו בית הלל מזה הטעם מתשובתם של בית שמאי, וטעמייהו כדתניא פרק קמא דבריתות "או לבת" — לרבות אור לשמונים ואחד.

תלמוד לומר ביום — תימה: אמאי איצטריך "עד יום"? תיפוק ליה דאינו נאכל אור לשלישי מדאיצטריך ביום, דאי סלקא דעתך דנאכל — פשיטא דאינה נשרפת באותו לילה, דתיכף לאכילה שריפה! ויש לומר: דאי לאו עד יום הוה אמינא נאכל, ואיצטריך "ביום" למעוטי שלא ישרף בלילה של אחרי כן.

שהרי בזב קראו מרכב וכו' — מרכב ומושב אין דינו שוה, דנוגע במרכב אין טעון כבוס בגדים, כדמוכח בתורת כהנים ובריש מסכת כלים. והשתא קשה לרבינו יצחק: היכי קאמר דבאשה קרוי מושב? אם רצה לומר אפילו אוכף שיש לו דין מרכב, אף באשה שינה הכתוב לקרותו מושב, לדבר דרך כבוד, דהא לקמן משני משום ביעותתא דגמלא אורחה הוא. אלמא: לשנות הדבר ממה שהוא אין לכתוב דרך כבוד! ונראה לרבינו יצחק דהכי פירושו: ובאשה קראו מושב — מרבויא דקרא דמושב, דהכי איתא בתורת כהנים: "אשר היא יושבת עליו" — זה מושב, "כלי" — זה מרכב, לימדנו הכתוב לספר בלשון נקיה שלא כתבו בהדיא כמו בזב.

כל

הַמַּפֶּלֶת אוֹר לִשְׁמוֹנִים וְאֶחָד, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין מִקָּרְבָּן, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִים. אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: מַאי שְׁנָא אוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד? אִם שִׁיוָּה לוֹ לַטּוּמְאָה - לֹא יִשְׁוֶה לוֹ לַקָּרְבָּן? מִדְּקָאָמַר בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: מַאי שְׁנָא אוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, שְׁמַע מִינָּהּ אוֹר אוֹרְתָא הוּא! שְׁמַע מִינָּהּ. מִיתִיבִי: יָכוֹל יְהֵא נֶאֱכָל אוֹר לַשְּׁלִישִׁי; וְדִין הוּא: זְבָחִים נֶאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד, וּשְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים. מַה לְּהַלָּן לַיְלָה אַחַר הַיּוֹם - אַף כָּאן לַיְלָה אַחַר הַיּוֹם - תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד יוֹם" - בְּעוֹד יוֹם הוּא נֶאֱכָל, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל לְאוֹר שְׁלִישִׁי. יָכוֹל יִשָּׂרֵף מִיָּד, וְדִין הוּא: זְבָחִים נֶאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה אֶחָד, וּשְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, מַה לְּהַלָּן - תֵּיכֶף לַאֲכִילָה שְׂרֵיפָה, אַף כָּאן - תֵּיכֶף לַאֲכִילָה שְׂרֵיפָה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף" - בַּיּוֹם אַתָּה שׂוֹרֵף, וְאִי אַתָּה שׂוֹרְפוֹ בַּלַּיְלָה. מִדְּקָאָמַר: "יְהֵא נֶאֱכָל אוֹר לַשְּׁלִישִׁי", אַלְמָא: אוֹר אוֹרְתָא הוּא! שְׁמַע מִינָּהּ. תָּא שְׁמַע: אוֹר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, שַׁחֲרִית מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, בַּמּוּסָף מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, בַּמִּנְחָה מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, בָּעֲרִבִית מִתְפַּלֵּל מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו: מִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁלִּימוֹת, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדָּעַת. אַלְמָא: אוֹר אוֹרְתָא הוּא! שְׁמַע מִינָּהּ. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי דְּבֵי שְׁמוּאֵל: לֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר, אַלְמָא: אוֹר אוֹרְתָא הוּא! אֶלָּא: בֵּין רַב הוּנָא וּבֵין רַב יְהוּדָה, דְּכוּלֵּי עָלְמָא: אוֹר אוֹרְתָא הוּא. וְלָא פְּלִיגִי, מָר כְּי אַתְרֵיהּ וּמָר כְּי אַתְרֵיהּ. בְּאַתְרֵיהּ דְּרַב הוּנָא קָרוּ נַגְהֵי, וּבְאַתְרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה קָרוּ לֵילֵי. וְתַנָּא דִּידֵן מַאי טַעְמָא לָא קָתָנֵי "לֵילֵי"? לִישָׁנָא מְעַלְיָא הוּא דְּנָקֵט. וּכְדַרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם דָּבָר מְגוּנָּה מִפִּיו, שֶׁהֲרֵי עֵקֶם הַכָּתוּב שְׁמוֹנֶה אוֹתִיּוֹת וְלֹא הוֹצִיא דָּבָר מְגוּנָּה מִפִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּהּ טְהוֹרָה". רַב פַּפָּא אָמַר: תֵּשַׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה". רַבִּינָא אָמַר: עֶשֶׂר, וְ"ו דְּטָהוֹר. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי לֹא טָהוֹר". תַּנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לְעוֹלָם יְסַפֵּר אָדָם בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, שֶׁהֲרֵי בְּזָב קְרָאוֹ "מֶרְכָּב" וּבְאִשָּׁה קְרָאוֹ "מוֹשָׁב" וְאוֹמֵר: "וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים", וְאוֹמֵר: "וְדַעַת שְׁפָתַי בְּרוּר מִלֻּלוּ". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִילֵּי - בְּדִאוֹרַיְיתָא, אֲבָל בְּדִרְבָּנָן לָא - תָּא שְׁמַע: וְאוֹמֵר "וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים". וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִילֵּי - בְּדִרְבָּנָן, אֲבָל בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא - לָא, וְאוֹמֵר: "וְדַעַת שְׁפָתַי בְּרוּר מִלֻּלוּ". וּבְאִשָּׁה לָא כְּתִיב בָּהּ מֶרְכָּב?! וְהָכְתִיב: "וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים"! הָתָם מִשּׁוּם בִּיעֲתוּתָא דְּגְמַלִּים אוֹרְחָא הִיא. וְהָכְתִיב: "וַיַּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמֹר"! הָתָם

משום

תוספות

כל היכא דכי הדדי וכו' — ולכך עקם הכתוב, ללמדנו שלעולם יספר אדם בלשון נקיה. ואם לא היה עוקם — אם כן מהיכא תיתי, אפילו היכא דכי הדדי נינהו. **רכבת** כתיב — ואם תאמר: לכתוב נמי ישבת! ואומר רבינו יצחק: דלא מצי למיכתב ישבת, דכל היכא דכתב ישב בלא וי"ו אתא לדרשה, בדדרשינן "ולוט ישב בשער סדום" — אותו היום מינהו שופט (בראשית רבה פרשה נ).

אין מוסקין בטהרה — מפרש הרב רבינו יוסף: דטעמא דבצירה דפרק קמא דשבת (יז,א ושם) לא שייכי במסיקה, דשמא יבצרנו בקופה מזופפת. וההיא נמי פעמים שאדם הולך לכרמו ורואה אשכול שביכרה — סוחטו ומזלפו על גבי ענבים, ובשעת בצירה עדיין משקה טופח עליהן. דבזיתים אינו רגיל לעשות כן, שאינו משקה ואינו חשוב, כדאמר התם, ואינו רוצה בקיומה.

שמץ פסול — פירש רבינו חננאל: דבר עבודת כוכבים, כדכתיב (שמות לב) "לשמצה בקמיהם". ופסול לכהונה, כדתנן במסכת מנחות (קט,א): כהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש, ואין צריך לומר לדבר אחר. פירוש: לעבודה זרה, שנאמר "אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה'".

ואנא אבילנא משופרי שופרי — מכאן אין ראיה שנאמין לכל הבא לפנינו ואומר ישראל אני — דשאני הכא דרוב ישראל היו, ואזלינן בתר רובא. אך יש להביא ראיה מפרק "החולץ" (מה,א ושם) דאמר ליה: זיל גלי, או נסיב בת מינך. וכן מההוא דאתא לקמיה דרבי יהודה ואמר: נתגיירתי ביני לבין עצמי. אמר ליה: נאמן אתה לפסול את עצמך, ואי אתה נאמן לפסול את בניך. והיינו משום דמצי למימר ישראל אני. והא דאמר ב"החולץ" (מו,ב): מי שבא ואמר גר אני, יכול נקבלנו — תלמוד לומר "אתך" במוחזק לך. התם מיירי במוחזק לן באבהתיה שהם גוים, דאי לאו הכי — נאמן במיגו, דאי בעי אמר ישראל אני. **מאליה** מי קספו לך — אף על גב דגדי אין אליתו קריבה — רוב פסחיהם היה טלה. או שמא הגיד לו. ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל — יש לומר שלא היה לו קרקע, או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראיה. אי נמי: נציבין חוץ לארץ היא, כדמוכח בסיפרי בפרשת "ראה". ועוד בתרגום ירושלמי (בראשית י) "וארך ואכד ובלנה" בארץ שנער מתרגם: והדס ונציבין וקטיספי.

חקוקאה פירוש רבינו חננאל: סופר. ורבינו יצחק פירש: מעיר חקוקה היה. בספר יהושע (יט).

אבא

רש"י

משום בניו — שהן זכרים, כתב לשון רכיבה. **דכי הדדי נינהו** — שאין אורך בלשון צח מן המגונה — משתעי בלשון כבוד. **וכל היכא כו'** — והני דלעיל עיקם — ללמדך שצריך לחזר אחר לשון נקי. ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר — ללמדך שישנה אדם לתלמידו לשון קצרה, לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה. **רכבת כתיב** — ואף על גב דמצי למיכתב נמי "ישבת" חסר, מידה: כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין, וכאן למדך בחסרון זה שתתפוס לשון קצרה ואפילו הוא מגונה, שהרי כאן תפס לשון מגונה וקצר. **כגדי מסנקן** — כגדי עייף. סינוק לשון עייפות, ודומה לו: גד גדי וסינק לא, בגמרא דשבת בפרק "במה אשה יוצאה" (סז,ב) = התגבר מזלי ואל תהי עייף. **מפני מה בוצרים בטהרה** — בכלים טהורים. **ואין מוסקין בטהרה** — בזיתים קא קרי מסיקה. ואין צריך למוסקן בטהרה, כדאמר במסכת שבת ב"יציאות שבת" (ד' יז,א) דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר, שאינו שמן גמור אלא היוצא על ידי הבד, אבל יין הזב על הענבים — מכשירין, דניחא ליה ביה. **הגיעני כפול** — מלחם הפנים, לחלקי. **שמץ פסול** — פסול כהונה, חלל. **אין בודקין** — לענין יוחסין, לישא אשה. **מן המזבח ולמעלה** — אם שימש במזבח — אין צריך לבדוק למעלה הימנו, דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש, כדתנן במסכת מדות (פרק חמישי משנה ד): לשכת הגזית, שם היו יושבים בית דין מיחסי כהונה ולויה, כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה — לובש שחורים ויוצא. **שחץ פסול** — הוא עצמו היה גס רוח ומבזה קדשי שמים, ואין ראוי לשמש. כדקיימא לן (במנחות) (יח,ב): עבודה המסורה לבני אהרן, כהן שאינו מודה בכולן, אף במגונה שבהן — אין לו חלק בכהונה. **דארע אנפשיה** — והצריך בדיקה אחריו, וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה. **מי קא ספו לך** — כלום נותנין לך מן האליה לאכול? אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו. ונתכוון להטעותו, לכשילך עוד ישאל מן האליה. וביד רבי יהודה בן בתירא לא היה להורגו. **ספו לי מאליה** — הלעיטוני מן האליה. וכבש היה, ואלייתה קריבה לגבוה, דכתיב בכבש (ויקרא ג): "האליה תמימה". **רבי יהודה בן בתירא** — קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה, אלא מן הכחוש, ואני נתתי דמים כמו כן. **מאי דקמן** — מה הדבר הזה שבא לפנינו. **נציבין** — שם עירו. האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל, דגרמו שניהם לבדוק אחריהם. וההוא נקט משום לשון מגונה. **בדוק מאי דיניה** — בדוק ודע מה נהייתה בו. **אהדדיה לקרעיה לאחוריה** — שלא יבינו מהר להדיא ויצא לבם. **חקוקאה** — כינוי השם. **לקרייתא** — לכפרים, לראות בתבואות. **שעורין נעשו יפות** — ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות. ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו. **עדשים נעשו יפות** — מאכל אדם.

רב

1 מִשּׁוּם בָּנָיו אוֹרְחָא הוּא. וְהָכְתִיב: "וְהִיא רֹכֶבֶת עַל
2 הַחֲמוֹר"! - הָתָם מִשּׁוּם בִּיעֲתוּתָא דְּלֵילְיָא - אוֹרְחָא
3 הוּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם בִּיעֲתוּתָא דְּלֵילְיָא -
4 לֵיכָּא, מִשּׁוּם בִּיעֲתוּתָא דְּדָוִד - אִיכָּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא:
5 בִּיעֲתוּתָא דְּדָוִד נַמִּי לֵיכָּא, מִשּׁוּם בִּיעֲתוּתָא דְּהַר אִיכָּא.
6 וּבְאוֹרַיְיתָא מִי לָא כְּתִיב טָמֵא? - אֶלָּא: כָּל הֵיכָא
7 דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ - מִשְׁתָּעֵי בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, כָּל הֵיכָא
8 דְּנִפְיְשִׁין מִילֵּי - מִשְׁתָּעֵי בְּלָשׁוֹן קְצָרָה. כִּדְאָמַר רַב
9 הוּנָא אָמַר רַב, וְאָמְרִי לֵהּ אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב
10 מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דֶּרֶךְ
11 קְצָרָה. וְכָל הֵיכָא דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ מִשְׁתָּעֵי בִּלְשׁוֹן
12 כָּבוֹד? וְהָא רוֹכֶבֶת וְיוֹשֶׁבֶת דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ, וְקָאָמַר
13 רוֹכֶבֶת! "רֹכֶבֶת" כְּתִיב. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבִי
14 קַמֵּיהּ דְּרַב, חַד אָמַר: שְׁוִיתִינַן הַאי שְׁמַעְתָּא כְּדָבָר
15 אַחֵר מְסַנְקָן, וְחַד אָמַר: שְׁוִיתִינַן הַאי שְׁמַעְתָּא כִּגְדִי
16 מְסַנְקָן. וְלָא אִישְׁתְּעֵי רַב בַּהֲדֵי דְּהָאֵיךְ. הָנְהוּ תְּרֵי
17 תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּהִלֵּל וְחַד מִינַּיְיהוּ רַבָּן
18 יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאָמְרִי לֵהּ: קַמֵּיהּ דְּרַבִּי וְחַד מִינַּיְיהוּ
19 רַבִּי יוֹחָנָן. חַד אָמַר: מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וְאֵין
20 מוֹסְקִין בְּטָהֳרָה? וְחַד אָמַר: מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה
21 וּמוֹסְקִין בְּטוּמְאָה? אָמַר: מוּבְטָח אֲנִי בָּזֶה שֶׁמְּוֹרֶה
22 הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. וְלֹא הָיָה יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה
23 הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. הָנְהוּ תְּלָתָא כַּהֲנֵי, חַד אָמַר לְהוּ:
24 הַגִּיעֲנִי כְּפוֹל, וְחַד אָמַר: הַגִּיעֲנִי כַּזַּיִת, וְחַד אָמַר:
25 הַגִּיעֲנִי כְּזֵנֶב הַלְּטָאָה. בְּדָקוּ אַחֲרָיו וּמְצָאוּ בּוֹ שֶׁמֶץ
26 פְּסוּל. וְהָא תַּנְיָא: אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה!
27 לָא תֵּימָא "שֶׁמֶץ פְּסוּל" אֶלָּא אֵימָא "שַׁחַץ פְּסוּל".
28 וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שָׁאנֵי הָתָם - דְּאִיהוּ דְּאַרַע נַפְשֵׁיהּ.
29 הַהוּא אַרְמָאָה דַּהֲוָה סָלֵיק וְאָכֵיל פְּסָחִים בִּירוּשָׁלַיִם,
30 אָמַר, כְּתִיב: "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", "כָּל עָרֵל
31 לֹא יֹאכַל בּוֹ" וַאֲנָא הָא קָאֲכִילְנָא מִשּׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי.
32 אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: מִי קָא סָפוּ לָךְ
33 מֵאַלְיָה? אֲמַר לֵיהּ: לָא. כִּי סָלְקַתְּ לְהָתָם אֵימָא
34 לְהוּ: סְפוּ לִי מֵאַלְיָה. כִּי סְלִיק אָמַר לְהוּ: מֵאַלְיָה סְפוּ לִי. אֲמַרוּ לֵיהּ: אַלְיָה לַגְּבוֹהּ
35 סָלְקָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: מַאן אֲמַר לָךְ הָכִי? אֲמַר לְהוּ: רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. אֲמַרוּ: מַאי
36 הַאי דְּקַמָּן? בְּדָקוּ בַּתְרֵיהּ וְאַשְׁכְּחוּהוּ דְּאַרְמָאָה הוּא, וּקְטַלוּהוּ. שָׁלְחוּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה
37 בֶּן בְּתֵירָא: שָׁלֵם לָךְ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, דְּאַתְּ בְּנְצִיבִין וּמְצוּדָתְךָ פְּרוּסָה בִּירוּשָׁלַיִם!
38 רַב כָּהֲנָא חֲלַשׁ, שַׁדְּרוּהוּ רַבָּנַן לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, אֲמַרוּ לֵיהּ: זִיל בְּדוֹק
39 מַאי דִּינֵיהּ. אֲתָא אִשְׁכְּחֵיהּ דְּנָח נַפְשֵׁיהּ. קְרָעֵיהּ לְלִבּוּשֵׁיהּ, וַאֲהַדְּרֵיהּ לְקְרָעֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ,
40 וּבְכִי וַאֲתִי. אֲמַרוּ לֵיהּ: נָח נַפְשֵׁיהּ? אֲמַר לְהוּ: אֲנָא לָא קָאָמִינָא, "וּמוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְּסִיל". יוֹחָנָן חֲקוּקָאָה נְפַק לְקִרְיָיתָא,
41 כִּי אֲתָא אֲמַרוּ לֵיהּ: חִיטִּין נַעֲשׂוּ יָפוֹת? אֲמַר לָהֶם: שְׂעוֹרִים נַעֲשׂוּ יָפוֹת. אֲמַרוּ לֵיהּ: צָא וּבַשֵּׂר לַסּוּסִים וְלַחֲמוֹרִים!
42 דִּכְתִיב: "הַשְּׂעֹרִים וְהַתֶּבֶן לַסּוּסִים וְלָרֶכֶשׁ". מַאי הָוֵי לֵיהּ לְמֵימַר? אֶשְׁתָּקַד נַעֲשׂוּ חִיטִּין יָפוֹת. אִי נַמִּי: עֲדָשִׁים נַעֲשׂוּ יָפוֹת.

רב

מִשּׁוּם בָּנָיו הַזְּכָרִים של משה שנתלו לאמם, אוֹרְחָא [–הדרך] הוּא ברכיבה, ועל כן הזכיר שם הכתוב לשון רכיבה.

עוד מקשה הגמרא: וכי לא מצאנו לשון רכיבה באשה, וְהָכְתִיב באביגיל אשת נבל הכרמלי (שמואל א׳ כה ב) ׳וְהָיָה הִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הָהָר, וְהִנֵּה דָוִד וַאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לִקְרָאתָהּ וַתִּפְגֹּשׁ אֹתָם׳. מתרצת הגמרא: הָתָם [–שם] רכבה בלילה, וּמִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּלֵילְיָא אוֹרְחָא הוּא – ומשום פחד הלילה דרך האשה לרכב בפיסוק רגלים על החמור, כדי לאחוז בו היטב. עוד מתרצת הגמרא: וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל לתרץ כך, מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּלֵילְיָא לֵיכָּא – אמנם לא היה לאביגיל פחד מן הלילה, אך מכל מקום מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּדָוִד אִיכָּא – משום הפחד שפחדה מדוד שמא יהרוג את כל בית נבל משום שסירב לתת לו מנחה, רכבה על החמור כדי להחזיק בו היטב, ולא ישבה עליו. עוד מתרצת הגמרא, וְאִיבָּעֵית אֵימָא, בִּיעָתוּתָא דְּדָוִד נַמִּי לֵיכָּא – אף פחד מדוד לא היה לה לאביגיל, אך מִשּׁוּם בִּיעָתוּתָא דְּהַר אִיכָּא – פחד מן ההר היה לה, ומחמתו רכבה ולא ישבה, שהרי רכבה במורד ההר.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי יהושע בן לוי שהובאו לעיל (ע״א), שעיקם הכתוב והוסיף שמונה אותיות בכדי שלא לכתוב ׳טמאה׳. מקשה הגמרא: וּבְאוֹרַיְיתָא מִי לֵא כְּתִיב ׳טָמֵא׳ – וכי לא נאמר בתורה ׳טמא׳, והרי במקומות רבים נזכרה תיבה זו בכתובים. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ – כל אימת ששתי הלשונות שוות באורכן, מִשְׁתָּעֵי [–מדבר] הכתוב בְּלָשׁוֹן הִנְקֵיָּה יותר. ואולם כָּל הֵיכָא דִּנְפִישִׁין מִילֵּי – בכל מקום שהלשון הנקיה ארוכה יותר, מִשְׁתָּעֵי [–מדבר] הכתוב בְּלָשׁוֹן קְצָרָה, אפילו שאינה נקיה. כִּדְאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ [–ויש אומרים] שֶׁאָמַר רַב הוּנָא שֶׁאָמַר זאת רַב מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דֶּרֶךְ קְצָרָה, משום שהיא מתקיימת וזכורה יותר מדרך ארוכה.

שוב מקשה הגמרא: וְכִי כָּל הֵיכָא [–כל היכן] דִּשתי הלשונות כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ [–שוות הן] באורכן מִשְׁתָּעֵי [–מדבר] הכתוב בְּלָשׁוֹן כָּבוֹד, וְהָא ׳רוֹכֶבֶת׳ וְ׳וֹשֶׁבֶת׳ דִּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ [–ששוות הן] באורכן, ומכל מקום קָאָמַר הכתוב באביגיל ׳רוֹכֶבֶת׳ על החמור׳ ולא ׳ושבת׳. מתרצת הגמרא: ׳רֹכֶבֶת׳ בלא וא״ו כְּתִיב, ויש בה אות אחת פחות מאשר ב׳ושבת׳.

הגמרא מביאה מעשה בענין דיבור בלשון נקיה: הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרַב – מעשה בשני תלמידים שישבו לפני רב ולמדו מפיו, חַד אָמַר, שַׁוֵּיתִינַן הַאי שְׁמַעְתָּא כְּדָבָר אַחֵר מְסַנְּקָן – אחד מהם אמר, שמועה זו עשתה אותי כחזיר עייף מרוב יגיעתי בה, וְחַד אָמַר, שַׁוֵּיתִינַן הַאי שְׁמַעְתָּא כִּגְדִי מְסַנְּקָן – ואחד אמר, שמועה זו עשתה אותי כגדי עייף. וְלֵא אִישְׁתָּעֵי רַב כַּהֲדֵי דְּהַאי וְכַהֲדֵי דְּהַאי – ולא דיבר רב עם התלמיד הראשון שדיבר בלשון מגונה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זהירות הלשון: הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּהִלֵּל – מעשה בשני תלמידים שישבו לפני הלל הזקן, וְחַד מִינַּיְיהוּ [–ואחד מהם] היה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. וְאָמְרִי לָהּ [–ויש אומרים] שהיה מעשה זה בשני תלמידים שישבו קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַבִּי, וְחַד מִינַּיְיהוּ היה רַבִּי יוֹחָנָן. חַד [–אחד] מתלמידים אלו אָמַר, מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין את הענבים בְּטָהֳרָה – בכלים טהורים, וְאֵין מוֹסְקִין [–ואין צריך לקטוף] את הזיתים בְּטָהֳרָה. וְחַד מהם אָמַר כן בלשון אחרת, מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וּמוֹסְקִין בְּטוּמְאָה. אָמַר הלל [ולפי הלשון השניה אמר כן רבי], מוּכְטָח אֲנִי בָּזֶה שאמר ׳ואין מוסקין בטהרה׳ ודיבר בלשון נקיה, שֶׁיְּהֵיהּ מוֹרֶה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. וְאִכָּן לֵא הָיָה [–לא עברו] יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה תלמיד זה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: הַנְהוּ תְּלָתָא כָּהֲנֵי – מעשה בשלשה כהנים ששימשו בבית המקדש, חַד [–אחד] מהם אָמַר לְהוּ [–להם, לחבריו], הַגִּיעָנִי [–הגיע לחלקי] מלחם הפנים שיעור קטן כְּגוּדֵל פּוֹל [–מין קטנית], וְחַד אָמַר הַגִּיעָנִי ממנו כְּזַיִת, וְחַד אָמַר הַגִּיעָנִי ממנו בשיעור קטן כְּזַנַב הַלְּטָאָה. בָּדְקוּ אַחֲרָיו [אחר האחרון] שדיבר בלשון מגונה, וּמְצָאוּ בּוֹ שֶׁמֵּץ פְּסוּל.

הגמרא סברה שהכוונה לפסול כהונה של חללות, ועל כן הקשתה: וְהָא (תניא) [תְּנַן] בקידושין (עו.), שאף שהנושא אשה צריך לבדוק בכשרות יחוס אמהות משפחתה עד כמה דורות, מכל מקום אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה. שאם נמצא אחד מאבותיה כהן המשמש במזבח, אין צריך לבדוק בדורות שלמעלה ממנו, שכן אם היה בו פסול לא היו מניחים לו לשמש במזבח. ואם כן מדוע בדקו אחרי כהן זה לאחר שכבר שימש במזבח. מתרצת הגמרא: לֵא תֵּימָא [–אל תאמר] שמצאו שֶׁמֵּץ פְּסוּל בדורות שקדמו לו, אֶלָּא אֵימָא [–אמור] שמצאו בו עצמו שֶׁמֵּץ פְּסוּל, שגילו שיש בו גסות הרוח והוא מבזה קדשי שמים, והרי הוא פסול לכהונה. עוד מתרצת הגמרא: וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, אמנם אין בודקין מהמזבח ולמעלה, אך שָׁאנִי הָתָם – שונה הדין שם בכהן זה, דְּאִיהוּ דְּאָרַע נַפְשֵׁיהּ – שהוא עצמו הרע את חזקתו בכך שדיבר בלשון מגונה, ועל כן בדקו אחריו על אף ששימש במזבח, ואכן התגלה שלא בדקוהו יפה בתחילה ונמצא בו פסול.

אגב המעשה הקודם מביאה הגמרא מעשה נוסף, שגם בו עמדו על טיבו של אדם מתוך דבריו: הַהוּא אֲרַמְּאָה דַּהֲוָה סָלִיק וְאָכִיל פִּסְחִים בִּירוּשָׁלַיִם – מעשה באותו ארמי [נכרי] שהיה עולה לירושלים ואוכל מקרבן פסח על ידי ששיקר ואמר שהוא מישראל, ומינוהו על חבורת הפסח. וכשחזר אותו נכרי למקומו התפאר וְאָמַר, כְּתִיב (שמות יב מג) ׳זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח, כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ׳, וכן נאמר (שם יב מח) ׳כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ׳, וַאֲנָא הָא קָאֲכִילְנָא מְשׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי – ואילו אני אוכל מהחלק המובחר שבמובחר של הפסח אפילו שהנני נכרי. אָמַר לֵיהּ – שאל אותו רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, מִי קָא סָפוּ לָךְ? [–האם האכילוך] בני חבורתך גם מַאֲלִיָּה של הפסח. אָמַר לֵיהּ – השיב לו הנכרי, לֵא נתנו לי ממנה. אמר לו רבי יהודה בן בתירא, הרי לא נתנו לך אלא מהחלק הכחוש ולא מהאליה המשובחת. כִּי סָלְקַת לְהָתָם אֵימָא לְהוּ – כשתעלה בפעם הבאה לירושלים תאמר להם, סְפוּ לִי [–האכילוני] מַאֲלִיָּה של הכבש. ורצה רבי יהודה בן בתירא להכשילו בכך, שהרי אליית הכבש קריבה על גבי המזבח ואסורה באכילה. ומתוך שיבקש לאכול ממנה יכירו בו שאינו מישראל, ויתפסוהו בשקרו. כִּי סָלִיק – כאשר עלה הנכרי שוב לירושלים, אָמַר לְהוּ [–להם] לבני חבורתו, מַאֲלִיָּה סָפוּ לִי – האכילוני מאליית הפסח. אָמְרוּ לֵיהּ, הלא אַלְיָה לְגַבּוֹהּ סָלְקָא [–היא עולה], וקריבה על גבי המזבח. והוסיפו וְאָמְרוּ לֵיהּ, מַאן אָמַר לָךְ הָכִי – מי אמר לך לבקש מהאליה. אָמַר לְהוּ – השיב להם, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא כחוש, והרי נתתי דמים על הפסח כמותכם, ומדוע יגרע חלקי. אָמְרוּ זה לזה, מַאי הַאי דְּקָמָן – מה פשר דבר זה שלפנינו, ואיך אמר לו רבי יהודה בן בתירא לבקש מהאליה שקריבה למזבח. בָּדְקוּ בַּתְרֵיהּ וְאַשְׁכְּחוּהוּ דַּאֲרַמְּאָה הוּא וְקַטְלוּהוּ – בדקו אחריו ומצאו שהוא ארמי, והרגוהו. שָׁלְחוּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, שְׁלָם [–שלום] לְךָ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, דְּאַתְּ [–שאתה] יושב בַּעִיר נְצִיבִין, וּמְצוֹדָתְךָ פְּרוּסָה בִּירוּשָׁלַיִם, ונלכד בה אותו נכרי ונתפס בשקרו.

אגב הנידון שהובא לעיל בענין דיבור בלשון נקיה, מביאה הגמרא מעשה המורה על הצורך בזהירות בדיבור: רַב כַּהֲנָא חֲלַשׁ [–חלה]. שַׁדְּרוּהוּ [–שלחו] רַפְּנָן לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי שילך לבקר את רב כהנא. וְאָמְרוּ לֵיהּ, זִיל בְּדוֹק מַאי דְּיֵיהּ – לך ובדוק מה מצבו. אֲתָא, אַשְׁכְּחֵיהּ דְּנָח נַפְשֵׁיהּ – הגיע רבי יהושע בריה דרב אידי לרב כהנא, ומצא שנפטר. קָרְעֵיהּ לְלְבוּשֵׁיהּ וְאַהְדְּרֵיהּ לְקָרְעֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ וּבָכֵי וְאָתֵי – קרע את לבושו והחזיר את הקרע לאחור כדי להסתירו, וחזר ובא לפני חכמים כשהוא בוכה. אָמְרוּ לֵיהּ – שאלו אותו חכמים, האם נָח נַפְשֵׁיהּ – נפטר] רב כהנא. אָמַר לְהוּ – השיב להם, אֲנָא לֵא קָאֲמִינָא – אני לא אמרתי דבר זה, אלא מעצמכם הבנתם כן. ונמנעתי מלומר זאת בפירוש, משום שנאמר (משלי י יח) ׳וּמוֹצִא דִבָּה הוּא כְסִיל׳, ואין לו לאדם להוציא בשורה רעה מפיו.

המשך בעמוד מא

הגמרא מביאה מעשה נוסף שבו גם רב נמנע מלהוציא בשורה רעה מפיו: **רַב בַּר אֲחוּהַּ דְּרַבִּי חִיָּיא וּבַר אַחְתֵּיהּ** – רב היה בנו של אייבו שהיה אחיו של רבי חייא מן האב, וכן היה בנה של אימא שהיתה אחותו של רבי חייא מן האם. **כִּי סְלִיק לְהָתָם** – כשעלה רב מבבל לארץ ישראל, **אָמַר לֵיהּ** – שאל אותו רבי חייא שישב בארץ ישראל, האם אביך **אַיְיבוּ קַיָּים** – עודנו בחיים. **אָמַר לֵיהּ** – השיבו רב בשאלה, האם **אִימָּא קַיֶּימֶת** – כלומר, עד שאתה שואלני האם אבי קיים, שאל אותי האם אמי קיימת. ומתוך כך הבין רבי חייא, שאחיו אייבו נפטר. שוב **אָמַר לֵיהּ** רבי חייא, האם **אִימָּא קַיֶּימֶת**. **וְאָמַר לֵיהּ** רב, וכי כבר השבתי לך על שאלתך הקודמת האם **אַיְיבוּ קַיָּים**. ומתוך כך הבין רבי חייא שגם אמו של רב נפטרה. **אָמַר לֵיהּ** רבי חייא **לְשַׁמָּעֵיהּ** [–לשמשו], **חֲלוֹץ לִי מִנְעָלַי** כמנהג אבילות, **וְהוֹלֵיךְ** את **כֵּלַי** [–בגדי] **אַחֲרַי לְבֵית הַמֶּרְחָץ**, כי ברצוני ללכת לרחוץ שם. ובסמוך יבואר מדוע אמר כן.

הגמרא מוכיחה מהנהגת רבי חייא כמה הלכות בדיני אבילות: **שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת** – יש להוכיח מכאן שלש הלכות: א. **שְׁמַע מִינָּהּ** מכך שאמר לשמשו לחלוץ מנעליו, שגם **אָבֵל** על שמועה רחוקה [שהגיעה לאזניו רק לאחר שלשים יום ממיתת קרובו] **אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל**. ב. **וּשְׁמַע מִינָּהּ** מכך שאמר לשמשו שיוליך את כליו לבית המרחץ, שאבילות על **שְׁמוּעָה רְחוֹקָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד** בלבד. ג. **וּשְׁמַע מִינָּהּ שמִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ**, ודי באבילות של מקצת אותו היום. ומשום כן הלך רבי חייא לבית המרחץ מיד ולא המתין עד למחר, כדי להורות הלכה לתלמידים, שאבילות על שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא שעה קלה בלבד.

הגמרא מביאה מעשה שבו עמדו על מוצאו של אדם מתוך דבריו: **הַהוּא** אדם **דְּאָמַר** תמיד 'דּוּנוּ דִּינִי' – שבכל משא ומתן שהיה לו עם הבריות היה אומר לבעל דינו בא עמי לבית דין, ולא היה נשמע לשום אדם אלא לדיינים בלבד. **אָמְרִי** הבריות, **שְׁמַע מִינָּהּ** שאדם זה **מִשבט דָּן קָאָתֵי** [–הוא בא], משום **דִּכְתִיב** (בראשית מט טז) בברכת יעקב קודם מותו לדן, 'דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל'.

הגמרא מביאה מעשה נוסף כעין זה: **הַהוּא** אדם **דַּהֲוָה קָא אָזִיל וְאָמַר** – שהיה הולך תמיד ואומר, **אַכֵּיף יַמָּא אָסִיסְנִי בִּירָאתָא** – אילו הייתי מקים לי ארמון הייתי מקימו על חוף הים, ותמיד היה משתבח בחוף הים. **בָּדְקוּ וְאַשְׁכְּחוּהוּ** [–ומצאו] **דְּאדם** זה **מִשבט זְבוּלֻן קָאָתֵי** [–הוא בא], משום **דִּכְתִיב** בברכת יעקב קודם מותו לזבולון (שם מט יג), 'זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן'.

הגמרא חוזרת לדון בדין בדיקת חמץ השנוי במשנתנו. מקשה הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּקָיְימָא לָן** – ועתה לאחר שנתברר לנו, **דִּלְכוּלֵּי עָלְמָא אוֹר אוֹרְתָא הוּא** – שלדברי הכל 'אור' הוא לילה, ובודקים את החמץ בליל ארבעה עשר בניסן, **מִכְּדִי** [–הרי] **בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה וּבֵין לְרַבִּי מֵאִיר** שנחלקו במשנה להלן (יא:) מאיזו שעה עשו חכמים הרחקה לאיסור חמץ ביום ארבעה עשר, מכל מקום לדברי הכל **הַחָמֵץ אֵינוֹ אָסוּר** מן התורה וחייב בהשבתה **אֶלָּא מִסוף שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה** של יום זה. **וְאם כן נִבְדּוֹק** את החמץ **בְּשִׁית** – בתחילת השעה הששית, ולכשיגיע זמן איסורו בסוף שעה זו יבערנו, ומדוע יש לבודקו בליל ארבעה עשר. מחזקת הגמרא את קושייתה: **וְכִי תֵּימָא** [–ואם תאמר] שיש להקדים את הבדיקה לליל י"ד משום **שזְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת**, הלא משום כך די **שנִבְדּוֹק מִצַּפְרָא** – בבוקר יום ארבעה עשר. **דִּכְתִיב** – שהרי נאמר במצות מילה (ויקרא יב ג), 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ', **וְתַנְיָא** – ושנינו בברייתא, **כָּל הַיּוֹם** השמיני **כּוּלּוֹ כָּשֵׁר** לְמצות **מִילָה**, **אֶלָּא** שֶׁמכל מקום **הַזְּרִיזִין מַקְדִּימִים** וממהרים לְקיים **הַמִּצְוֹת**, ומלין בתחילת היום. **שֶׁכן נֶאֱמַר** בפרשת העקידה (בראשית כב ג) 'וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר', שהזדרז אברהם כדי להקדים לקיים את מצות ה' ולהקריב את יצחק בנו לעולה, ואף שהזדרז לצאת בעלות השחר קודם נץ החמה, מכל מקום לא הקדים לצאת בלילה. הרי שמצינו במילה ובהשכמת אברהם שזריזות אינה אלא מהבוקר.

הגמרא מתרצת את קושייתה, מדוע יש לבדוק בליל י"ד: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק**, תיקנו חכמים לבדוק את החמץ בַּלילה משום שהיא **שָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם**, אבל ביום רוב בני אדם אינם מצויים בבתיהם, ויש לחשוש שמא יתרשלו ולא יבדקו. **וְכן** משום שבלילה **אוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה**, אבל ביום אין ניכר אורו, והבדיקה צריכה להיעשות דווקא לאור הנר ולא לאור החמה, כמבואר להלן (ז:).

הגמרא מביאה דין שנקבע מחמת תקנה זו: **אָמַר אַבַּיֵי, הִילְכָּךְ** – מאחר שתיקנו לבדוק את החמץ בליל ארבעה עשר משום הטעם האמור, ולא משום זריזות בעלמא, **הַאי צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן לֹא לִפְתַּח בְּעִידְּנֵיהּ** – תלמיד חכם לא יתחיל בלימודו הקבוע לשעה זו, **בְּאוֹרְתָא דִּתְלֵיסַר דְּנַגְהֵי אַרְבֵּסַר** – בליל מוצאי שלשה עשר שהוא אור לארבעה עשר, עד שיבדוק. **דִּלְמָא מָשְׁכָא לֵיהּ שְׁמַעְתֵּיהּ** – שמא ימשך אחר לימודו וישכח לבדוק בלילה, **וְאָתֵי לְאִימְנוּעֵי מִמִּצְוָה** – ויבוא להימנע מקיום מצוה זו כהלכתה.

הגמרא מביאה ספק בדין בית מושכר לענין חיוב בדיקה: **בָּעוּ מִינֵּיהּ** – שאלו בני הישיבה **מֵרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר** בניסן, **עַל מִי** הטילו חכמים **לִבְדּוֹק** את הבית מחמץ. האם הטילו **עַל הַמַּשְׂכִּיר לִבְדּוֹק** משום **דַּחֲמִירָא דִּידֵיהּ הוּא** – שהחמץ הנמצא בבית הוא שלו, שהרי עד עתה הוא גר בבית. **אוֹ דִּלְמָא**, הטילו **עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדּוֹק** את הבית, משום **דְּאִיסּוּרָא בִּרְשׁוּתֵיהּ קָאֵי** – שהחמץ נמצא ברשותו, שכן עתה הבית שלו.

הגמרא מבקשת לפשוט ספק זה מחיוב מזוזה: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה לפשוט את הספק ממה ששנינו בברייתא, **הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, עַל הַשּׂוֹכֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה**. הרי לנו שחיוב מצוות הבית מוטל על השוכר ולא על המשכיר, ואם כן יש לחייב את השוכר גם במצות בדיקה. דוחה הגמרא: **הָתָם** במזוזה **הָא אָמַר רַב מְשָׁרְשְׁיָא, מְזוּזָה חוֹבַת הַדָּר הִיא** ולא חובת הבית, ועל כן השוכר חייב בה ולא המשכיר. אבל **הָכָא** בבדיקת חמץ שאינה אלא מדרבנן, עדיין יש להסתפק **מַאי** דינה. על מי הטילו חכמים את טורח הבדיקה, האם על המשכיר משום שהחמץ שלו, או שמא על השוכר משום שהוא נחשב לבעל הבית לענין הבדיקה.

הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה בספק זה: **אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תְּנִינָא** – שנינו בברייתא, **הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ** המשכיר לשוכר את **מַפְתְּחוֹת** הבית בכדי להקנותו לו כבר **חָל** [–נכנס] ליל **אַרְבָּעָה עָשָׂר, עַל הַמַּשְׂכִּיר לִבְדּוֹק** את החמץ, ואפילו שמסר לו את המפתחות ביום י"ד, שכן כבר התחייב בבדיקה בתחילת הלילה קודם שחלה השכירות, ולאחר שנתחייב שוב אין פוקע חיובו. **וְאִם מִשֶּׁמָּסַר** [–לאחר שמסר] **לוֹ** את **הַמַּפְתְּחוֹת חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר**, וקנין השכירות היה בי"ג בניסן, **עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדּוֹק** את החמץ. שכן חיוב הבדיקה חל על בעל הבית, ומאחר שבשעת חלות החיוב כבר נקנה הבית לשוכר, נמצא שמעולם לא חל חיוב על המשכיר אלא על השוכר.

הגמרא מביאה ספק נוסף בדין בדיקת בית מושכר: **בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר** בניסן בשחרית, האם **חֶזְקָתוֹ בָּדוּק**, שמאחר שהמשכיר חייב בבדיקתו כמבואר לעיל, יכול השוכר לסמוך על כך שהמשכיר קיים את מצות חכמים. **אוֹ** שמא **אֵין חֶזְקָתוֹ בָּדוּק**, ועל השוכר לבודקו. שואלת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ** האם הבית בחזקת בדוק או לא, **לִישַׁיְּילֵיהּ** – הלא יכול השוכר לשאול את המשכיר האם בדק או לא. משיבה הגמרא: הספק הוא באופן **דְּלֵיתֵיהּ לְהַאי דִּלְשַׁיּוּלֵיהּ** – שהמשכיר אינו נמצא לפנינו בכדי שנשאלנו, **לְאַטְרוּחֵי לְהַאי מַאי** – האם יש להטריח את השוכר לבדוק מספק או לא.

פושטת הגמרא: **אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תְּנִיתוּהָ** – שנינו בברייתא, **הַכֹּל נֶאֱמָנִים** להעיד ביום י"ד **עַל בִּיעוּר חָמֵץ** – שהבעלים בדקו בליל אמש את החמץ, **אֲפִילּוּ נָשִׁים, וְאֲפִילּוּ עֲבָדִים, וְאֲפִילּוּ קְטַנִּים**. ומוכיח רב נחמן בר יצחק: **מַאי טַעֲמָא מְהֵימְנִי** כל אלו להעיד על בדיקת החמץ וביעורו, והרי אינם בני עדות,

רש"י

רב בר אחוה וכר אחתיה דרבי חייא הוה — אייבו אביו של רב אחיו של רבי חייא היה מן האב, כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין (ה,א): אייבו וחנא ושילא ומרתא ורבי חייא כולהו בני דרבי אחא מכפרי הוו. ואימא שהיתה אמו של רב — אחותו של רבי חייא היתה מן האם. **כי סליק** — רב מעירו מבבל לארץ ישראל, שהיה רבי חייא שם. **אמר** — רבי חייא לרב: אייבו אביך הוא קיים? **אמר ליה** — רב. **אימא קיימת** — בלשון שאילה. כלומר: עד שאתה משאיל על אבי, שאל על אמי, שאף היא אחותך. **אמר לו** — עוד רבי חייא לרב: ואימא אחותי קיימת? **אמר ליה** — רב. **אייבו קיים** — ואבי כלום קיים הוא? עדיין לא השיבותיך עליו, ומאליו הבין. ויש אומרים: בניחותא היה משיבו רב על מי שאינו שואל, כדי שיבין מן הכלל. וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר מפיו. חלוץ לי **מנעלי** — להתאבל על אחי ואחותי. **והולך כלי אחרי לבית המרחץ** — ללמד הלכה לתלמידים נתכוון, שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד, ומקצתו כבולו, ואינו צריך לישב כל היום כולו. מדאמר ליה והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ, ולא המתין עד למחר — אלמא שעה אחת די. **ההוא דהוה קאמר דונו דיני** — בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם, היה אומר תמיד: בא לדין, ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין. **אביף ימא אסיסני ביראתא** — אתקן בירונות. אם היו לי פלטין לבנות, לא הייתי קובעם אלא על שפת הים. ותמיד היה משתבח בשפת הים. ובתשובות הגאונים מצאתי: אביף ימא אסנא בראתא. ופירוש: כך היה משתבח בשפת הים ואומר תמיד: סנאים שעל שפת הים — ברושים הם במקומות אחרים, ולשון זה הגון. סנה בלשון ארמי — אסנה, ברוש — ברותא. **בין לרבי מאיר בין לרבי יהודה** — דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבוד רבנן לאורייתא. חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות, משעברו שש שעות, כדיליף לקמן מן "אך" חלק, ומן "לא תשחט על חמץ". **נבדוק** — חמץ בתחלת שש, וקודם איסורו יבערנו. למה לי לאקדומי בולי האי? דבשלמא אי אור יממא הוא, איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר, אבל השתא תקשה. **נבדוק מצפרא** — דאיכא הקדמה לזריזים, כדאשכחן גבי מילה, ובוריזותיה דאברהם, שנאמר "וישכם אברהם בבקר", שלא המתין עד הנץ החמה. ומכל מקום בלילה לא הקדים. **ואור הנר יפה לבדיקה** — בלילה, אבל ביום מחשיך. ואם תאמר יבדוק לאור היום — הא ילפינן לקמן מחיפוש שמצותו בנר. **לא יפתח בעידנא** — לא יתחיל בגירסא. אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא. **באורתא דתליסר נגהי ארבסר** — לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר, והוא ליל בדיקת חמץ. **דחמירא דידיה הוא** — החמץ שבבית שלו הוא. **ברשותיה קאי** — שהרי עתה הבית שלו. **לעשות לו מזוזה** — אלמא: מידי דמצוה — עליה רמיא. **חובת הדר** — לפי שהיא משמרתו, וכתיב "ביתך" — ביאתך, נכנס ויוצא בה. אבל הכא — בדיקת חמץ דרבנן. דאי משום "בל יראה ובל ימצא" — הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא, אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא, ואמר: כל חמירא דבביתא הדין כו'. ורבנן הוא דאצרוך בדיקה. והשתא, כי האי גוונא, מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל. **מסירת מפתח** — הוא קנין השכירות. ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר — חלה חובת הבדיקה על המשכיר, שעדיין היתה ברשותו. ואף על פי שמסר לו ביום — כבר חלה חובה עליו. **בארבעה עשר** — שחרית, מי מחזקינן ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים, אי לא. **למאי נפקא מיניה לישייליה** — להאי, אם בדקו אם לאו. **כנון דליתיה להאי** — משכיר למישיילה, ומיבעי לן לאטרוחי להאי שוכר לבדוק מספק, מאי? **נאמנין על ביעור חמץ** — להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש. **מאי טעמא נאמנין** — הא לאו בני אסהודי נינהו. לאו משום דבלאו אמירה דידהו נמי מחזקינן ליה בדוק? דודאי לא עבר זה על דברי חכמים, ואפילו הוא עם הארץ לשאר דברים — חבר הוא לענין בדיקה, דהכל זריזין.

תוספות

אבא קיים אמר ליה אבא קיים אימא קיימא אמר ליה אימא קיימא — זאת גירסת פירוש רבינו חננאל. פירוש: רבי חייא שאל על אביו אם הוא קיים הוא ורב השיב לו שאביו של רב קיים. וכן באם. ולפי גירסת הספרים רבי חייא שאל על אביו אם הוא קיים. והשיב לו רב: אימא קיימת. פירוש: אימא של רב היא קיימת, ולא רצה להשיב אבא קיים שלא יטעה רבי חייא ויסבור שמשיבו על מה ששאלו, דקרי אינשי לאבי אבא אבא. לכך פירש הגמרא דרב בר אחוה ובר אחתיה דרבי חייא הוה, לפרש טעמא למה משיב כן.

שנאמר וישכם אברהם בבקר — ואם תאמר: והיכי מוכח מהאי קרא דזריזין מקדימין למצות ואין מקדימין טפי מצפרא? והא בפרק "גיד הנשה" (חולין צא,א שם) יליף רבי אבהו מהאי קרא דתלמיד חכם לא יצא יחידי בלילה. ויש לומר: דהכא מוכח מקרא דעקידה דלא היה נמנע אברהם מלצאת יחידי בלילה דשלוחי מצוה אינן נזוקין. ועוד: דשני נעריו היו עמו והתם מוכח מ"וישכם אברהם בבקר" דכתיב גבי סדום דלא היה מצוה ויחידי היה שלא רצה שיראו במפלתן של סדום.

על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא — אין לפרש הטעם כיון דשלו הוא ואין אדם יכול לבטל אלא הוא חייב לבדוק. דאם כן — אמאי נקט משכיר לחברו בארבעה עשר? אפילו בשלשה עשר יתחייב המשכיר מהאי טעמא לבדוק! לכך מפרש רבינו יצחק: דחמירא דידיה הוא — וחל עליו חיוב בדיקה שעה אחת קודם שהשכירה. ומייתי ראיה ממזוזה, דאף על פי דחל חיוב קודם שהשכיר — על השוכר לעשות מזוזה. ודחי דמזוזה חובת הדר הוא. כלומר: אפילו לא היה משכירה היה יכול ליפטר ממזוזה, שלא היה דר ומשתמש בבית. אבל גבי חמץ, [אילו] לא ישכיר לאחר — יצטרך לבדוק. **אם** משמסר המפתח — פירש רש"י: דמסירת המפתחות קונה. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא אמר ב"מרובה" (בבא קמא עט,א): כשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה — כך שכירות [קרקע] נקנה בכסף וכו'. ולא אמרינן דמהני מסירת המפתח, אלא כמאן דאמר לך חזק וקני, כדאמרינן ב"הפרה" (בבא קמא נב,א ושם). ומפרש רבינו יצחק: דהכא שמסר לו המפתח ולא החזיק, ומי שיש בידו מפתח בשחל ארבעה עשר — חייב לבדוק, דאותו שאין בידו מפתח איך יכנס ויבדוק? מיהו, אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר — אינו חייב הנפקד לבודקו, אלא דוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו.

לאו

רַב בַּר אַחוּהּ דְּרַבִּי חִיָּא וּבַר אַחֲתֵיהּ. כִּי סְלִיק לְהָתָם אָמַר לֵיהּ: אַיְיבוּ קַיְּים? אֲמַר לֵיהּ: אִימָּא קַיְּימָת. אֲמַר לֵיהּ: אִימָּא קַיְּימָת? אֲמַר לֵיהּ: אַיְיבוּ קַיְּים. אֲמַר לֵיהּ לְשַׁמְּעֵיהּ: חֲלוּץ לִי מִנְעָלַי, וְהוֹלֵיךְ כְּלֵי אַחֲרַי לְבֵית הַמֶּרְחָץ. שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת, שְׁמַע מִינָּהּ: אָבֵל אָסוּר בְּנַעֲלַת הַסַּנְדָּל, וּשְׁמַע מִינָּהּ: שְׁמוּעָה רְחוֹקָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וּשְׁמַע מִינָּהּ: מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ. הַהוּא דַּאֲמַר: דּוּנוּ דִּינִי. אֲמָרֵי: שְׁמַע מִינָּהּ מִדֵּן קָאָתֵי, דִּכְתִיב: "דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל". הַהוּא דַּהֲוָה קָא אָזֵיל וַאֲמַר; אַכִּיף יַמָּא אַסִּיסְנֵי בִּיְרָאתָא. בָּדְקוּ וְאַשְׁכְּחוּהוּ דְּמִזְּבוּלוֹן קָאָתֵי, דִּכְתִיב: "זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן". וְהָשְׁתָּא דְּקַיְּימָא לָן דִּלְכוּלֵּי עָלְמָא אוֹר אוֹרְתָא הוּא. מִכְּדֵי, בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה וּבֵין לְרַבִּי מֵאִיר חָמֵץ אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, וְנִבְדּוֹק בְּשִׁית! וְכִי תֵּימָא: זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת - נִבְדּוֹק מִצַּפְּרָא! דִּכְתִיב: "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר". אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם, וְאוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה. אָמַר אַבָּיֵי: הִילְכָךְ, הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן לָא לִפְתַח בְּעִידָּנֵיהּ בְּאוֹרְתָא דִּתְלִיסַר דְּנָגְהֵי אַרְבַּסַר, דִּלְמָא מְשָׁכָא לֵיהּ שְׁמָעֲתֵיהּ וְאָתֵי לְאִימְנוּעֵי מִמִּצְוָה. בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, עַל מִי לִבְדּוֹק? עַל הַמַּשְׁכִּיר לִבְדּוֹק - דַּחֲמִירָא דִּידֵיהּ הוּא, אוֹ דִּלְמָא עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדּוֹק - דְּאִיסּוּרָא בִּרְשׁוּתֵיהּ קָאֵי? תָּא שְׁמַע: הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ - עַל הַשּׂוֹכֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. הָתָם, הָא אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: מְזוּזָה חוֹבַת הַדָּר הִיא, הָכָא מַאי? אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תָּנִינָא: הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ מַפְּתְּחוֹת חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר - עַל הַמַּשְׁכִּיר לִבְדּוֹק, וְאִם מִשֶּׁמָּסַר לוֹ מַפְּתְּחוֹת חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדּוֹק. בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, חֲזָקְתוֹ בָּדוּק אוֹ אֵין חֲזָקְתוֹ בָּדוּק? לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לִישַׁיְּילֵיהּ! דְּלֵיתֵיהּ לְהַאי דִּלְשַׁיְּילֵיהּ, לְאַטְרוּחֵי לְהַאי מַאי? אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תְּנִיתוּהָ: הַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל בִּיעוּר חָמֵץ, אֲפִילּוּ נָשִׁים אֲפִילּוּ עֲבָדִים אֲפִילּוּ קְטַנִּים. מַאי טַעְמָא מְהֵימְנֵי

לאו

דקסבר

תוספות

לאו משום דחזקתו בדוק — תימה: מאי סלקא דעתך, דאי בחזקתו בדוק — אם כן מה צריך לאמירה דהני כללי; ואומר רבינו יצחק: דמיירי כגון שבעל הבית בעיר. אף על גב דחזקתו בדוק, כיון דאיתיה בעיר — צריך לישאל הימנו. ולהכי מהני אמירה דהני — דלא שאלינן. אף על גב דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר, ואין צריך אפילו לישאל — היינו משום דכיון ששולח לו לאכול — מסתמא תיקנה שלא יבא לידי מכשול. אבל גבי בדיקה, אפילו לא יהיה בדוק — לא יהיה כל כך מכשול, לכך צריך לישאל אם הוא בעיר. ומסיק: אי חזקתו בדוק — כל הבתים בחזקת בדוקין מיבעי ליה, וממילא ידעינן דאמירה דהני מהני, ואין צריך לישאל הימנו אפילו אם הוא בעיר. ועוד פירש רבינו יצחק: דסלקא דעתך דאיירי דאמרי הני לא היה בדוק ואנן בדקנו. דאי חזקתו בדוק — מהימני, מגו דאי בעי שתקי. אבל אי אין חזקתו בדוק — אמאי מהימני? ופריך: אי הכי כל הבתים בחזקת בדוקין מיבעי ליה, דממילא ידעינן דמהימני במגו.

מדאורייתא בביטול בעלמא סגי — פירש בקונטרס: מדכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו" — אלמא: השבתה בלב היא. וקשה לרבינו יצחק: דהאי השבתה הבערה היא, ולא ביטול. דתניא בשמעתין, רבי עקיבא אומר: אין צריך, הרי הוא אומר "תשביתו" ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה. ועוד: ד"תשביתו" אמרינן לקמן מ"אך" — חלק, שהוא משש שעות ולמעלה, ואחר איסורא לא מהני ביטול! ואומר רבינו יצחק: דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, מטעם דמאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו, ומותר. מדקאמרינן: אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. והא דאמרינן בנדרים (מה,א) הפקר בפני שלשה — מדאורייתא אין צריך. **הימנוהו** רבנן בדרבנן — אף על גב דכל דבר שהוא בידם מהימנינן להו לנשים ועבדים, ואפילו מדאורייתא. דמעשים בכל יום שאנו מאמינים לאשה ועבד על השחיטה ועל הניקור, ובפרק "המדיר" (כתובות עב,א ושם) גבי: מאכילתו שאינו מעושר — משמע שסומך עליה לענין חלה ומעשר. מכל מקום, גבי בדיקת חמץ אף על גב דבידם, מכל מקום אי הוי מדאורייתא — לא מהימנינן להו, משום דאיכא טירחא יתירתא וצריך דקדוק גדול. כדמוכח בירושלמי שמפרש מפני שנשים עצלניות הן. ותחומין דרבנן מהימנינן להו לאשה ועבד, ולא קטן, מדתניא בפרק "כיצד מעברין" (עירובין נח,ב ושם): אפילו עבד ואפילו שפחה נאמנת לומר עד כאן תחום שבת, אבל קטנים — לא דגריעי טפי, מדחשיב להו בשמעתין בסוף. ובפרק שני דכתובות (כח,א ושם): אלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן עד כאן היינו מהלכין בשבת. משמע: אבל בקוטנן לא, היינו משום דתחומין אין בידם כלל, לכך אין נאמנים כמו בבדיקת חמץ.

המשכיר בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק — נראה לרבינו שמשון בן אברהם: דבשלשה עשר איירי, דבארבעה עשר על המשכיר לבדוק. **וכתיב** אך ביום הראשון תשביתו — פירש הקונטרס: מדמחייב ביום הראשון להשבית — מכלל דמקצתו מותר. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא תשביתו — הבערה היא, ולא צוה הכתוב לשורפו אלא לאחר איסורו. ועוד: אי ממשמעות דיום ראשון משמע מקצת מותר — מה צריך ל"אך" — חלק? מידהו, לליטנא שני שפירש הקונטרס דא"ך ח"ץ באח"ס בט"ע — אתי שפיר. ונראה לרבינו יצחק: דמייתורא דקרא קדריש. ועוד: מדכתיב "אך" ודרשינן לקמן "אך" — חלק, פריך. **ואימא** לרבות ליל חמשה עשר לביעור — הוי מצי לשנויי "ביום" כתיב, כדמשני משני דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ — לא צריך לקרא דמייתי "שבעת ימים שאור לא ימצא" דמדאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ — יכול לדרוש הכל כמו שדורש רבי יוסי (הגלילי) לקמן.

רש"י

לָאו מִשּׁוּם דְּחֶזְקָתוֹ בָּדוּק? דְּקָסָבַר: הַכֹּל חֲבֵרִים הֵם אֵצֶל בְּדִיקַת חָמֵץ. דְּתַנְיָא: חָבֵר שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ מְגוּרָה מְלֵיאָה פֵּירוֹת, אֲפִילּוּ הֵן בְּנֵי יוֹמָן - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מְתוּקָנִים. וּמִמַּאי? דִּילְמָא שָׁאנֵי הָכָא מִשּׁוּם דְּקָאָמְרִי הָנֵי. אַטּוּ אֲמִירָה דְּהָנֵי מִידֵּי מְשָׁשָׁא אִית בֵּיהּ? אֶלָּא מַאי - דְּחֶזְקָתוֹ בָּדוּק, הַאי "הַכֹּל גַּאֲמָנִים"? "כָּל הַבָּתִּים בְּחֶזְקַת בְּדוּקִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא מַאי - מִשּׁוּם אֲמִירָה דְּהָנֵי, הָא לָא אָמְרִי הָנֵי - לָא, תִּפְשׁוֹט מִינֵּיהּ דְּאֵין חֶזְקָתוֹ בָּדוּק! לֹא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ חֶזְקָתוֹ בָּדוּק, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּמוּחְזָק לָן דְּלָא בְּדַק, וְקָאָמְרִי הָנֵי בְּדַקְנִיהּ. מַהוּ דְּתֵימָא: לָא לְהֵימְנִינְהוּ רַבָּנַן, קָא מַשְׁמַע לָן: כֵּיוָן דִּבְדִיקַת חָמֵץ מִדְּרַבָּנַן הוּא, דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא בְּבִיטּוּל בְּעָלְמָא סַגִּי לֵיהּ - הֵימְנוּהוּ רַבָּנַן בְּדַרְבָּנַן. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ בְּחֶזְקַת בָּדוּק, וּמְצָאוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק מַהוּ? מִי הָוֵי כְּמִקָּח טָעוּת, אוֹ לֹא? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר אַבָּיֵי: לָא מִיבָּעְיָא בְּאַתְרָא דְּלָא יָהֲבֵי אַגְרָא וּבְדָקוּ - דְּנִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְקִיּוּמֵי מִצְוָה בְּגוּפֵיהּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאַתְרָא דְּיָהֲבֵי אַגְרָא וּבְדָקוּ - דְּנִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְקִיּוּמֵי מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ. תְּנַן הָתָם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל חָמֵשׁ וְשׁוֹרְפִין בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל אַרְבַּע, וְתוֹלִין כָּל חָמֵשׁ, וְשׁוֹרְפִין בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה אָסוּר, מְנָלָן? אָמַר אַבָּיֵי: תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב: "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאוֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם", וְכְתִיב: "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר מִבָּתֵּיכֶם". הָא כֵּיצַד? לְרַבּוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַבִּיעוּר. וְאֵימָא: לְרַבּוֹת לֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַבִּיעוּר, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: יָמִים כְּתִיב, יָמִים - אִין, לֵילוֹת - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן: אֲפִילּוּ לֵילוֹת. הַהוּא לָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ,

דהא

דקסבר — האי תנא. הכל חבירין אצל בדיקה — ואפילו עם הארץ. ובדבר שהוא מוחזק חבר מחזקינן ליה שלא עבר זמנו עד שעשאוהו. **דתניא חבר** — הנאמן על המעשרות ומת, והניח מגורה מליאה פירות, אפילו הן בני יומן, שנתמרחו היום — הרי הן בחזקת מתוקנים, דודאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מצותו. והכא נמי, כיון דאף עמי הארץ חבירין הן על הבדיקה — חזקתן שבדקוהו. **וממאי** — דהא דקתני נאמנין, טעמא משום דהכל חבירים הם אצל בדיקה, דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך, וטעמא משום דקאמרי הני אנו ראינו שבדקו. **כל הבתים בחזקת בדוקים מיבעי ליה למיתני** — ולא הוה למיתליה באמירה דהני. ומקשינן: אלא מדתלא באמירה — ודאי איכא למידק, הא לא אמרי — לא. אם כן: מאי קא מיבעיא לך? תיפשוט מינה דאין חזקתו בדוק! ומשני: מהא ליכא למידק למיפשט מידי, דאיכא לאוקמא להא כגון דמוחזק לן בהאי דלא בדק, כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך, ואמרי הני: אנחנו בדקינוהו. **בביטול בעלמא** — דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו". והשבתה דלב היא השבתה. **בדרבנן** — הימנוהו רבנן בחזובא דליתא אלא מדרבנן, דהם הצריכו והם התירו לסמוך באמירתן של אלו. וכח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא. **מי הוי מקח טעות** — ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עליולותיו, ולומר: לא כך שכרתי, ואין תנאי שלנו קיים, מהו לחזור? **לא מבעיא היכא דלא יהבי אגרא** — לאחרים ובדקו, אלא כל איש ואיש בודק את ביתו — דלא מצי למימר ליה מקח טעות, דאם הייתי יודע שאינו בדוק לא הייתי שוכרו — דודאי ניחא לאיניש למעבד מצוה בגופיה. ואי נמי הוה ידע דלא בדיק — לא היה מניחו בכך. **אלא אפילו באתרא** — דנהיגי כל בני העיר לשכור בודקין כל איש בביתו, דאיכא השתא חסרון כיס — אפילו הכי אי ידע ביה אתמול דלא בדיק — לא הוי הדר ביה, דניחא ליה כו'. והאי דקא הדר ביה — משום מלתא אחריתי היא, דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה. **תנן התם** — גרסינן. ואף על גב דבפירקין היא. **ושורפין בתחלת שש** — ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה, לפי שאדם טועה בשעות. **רבי יהודה אומר** — טועה אדם יותר מכאן, וצריך להתרחק מן הבעירה יותר, ולא יאכל מטוף ארבע ולמעלה. **תולין** — לא אוכלין ולא שורפין. כלומר: אין צריך לשרוף, ומאכיל הוא לבהמתו כל חמש — אבל הוא לא יאכל. **דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור** — מן התורה, דאי לא מיתסר עד אורתא — לא הוו גזרי ביה, דבין יממא לליליא לא טעו אינשי. **שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם** — אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים, וכתיב "אך ביום הראשון תשביתו" — הרי שהה בו שעה אחת. **הא כיצד לרבות כו'** — דעל כרחיך האי "הראשון" — ראשון קודם לכל שבעה קאמר, דהיינו ארבעה עשר. **ואימא לרבות ליל חמשה עשר** — שלא ימתין עד הבוקר, והכי קאמר: אך בבניסת יום הראשון — מיד תשביתו, דאי מ"שבעת ימים" — הוה אמינא: ימים — אין, לילות — לא.

השבתת

וכי לָאו נאמנים הם מִשּׁוּם דְּחֶזְקָתוֹ של הבית שהוא בָּדוּק, ומשום דְּקָסָבַר התנא של הברייתא, שהַכֹּל חֲבֵרִים הֵם אֵצֶל בְּדִיקַת חָמֵץ. ואפילו עם הארץ שחשוד על המעשרות, מכל מקום לענין בדיקה הוא נחשב לחבר, ובכל דבר שהוא מוחזק בו כחבר סומכים עליו שקיים את מצותו לפני שעבר זמנה, כשם שסומכים על חבר לענין מעשרות. דְּתַנְיָא, חָבֵר הנאמן על המעשרות שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ מְגוּרָה [–גורן] מְלֵיאָה פֵּירוֹת, אֲפִילּוּ הֵן בְּנֵי יוֹמָן – שבאותו יום נתמרחו בגורן ונתחייבו במעשר, הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מְתוּקָּנִים, לפי שאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. והוא הדין בכל אדם לענין בדיקת חמץ, שאינו חשוד שלא בדק בזמנו. ומאחר שהבית הוא בחזקת בדוק, אף עבד ואשה וקטן נאמנים להעיד שהוא בדוק.

הגמרא דוחה ראיה זו: וּמִמַּאי [–מנין] שהם נאמנים רק משום שהבית בחזקת בדוק, דִּילְמָא [–שמא] הבית אין חזקתו בדוק, ואין כל אדם מוחזק כחבר לענין בדיקה, וְשָׁאנִי הָכָא – ושונה דין בית זה שנפטר מבדיקה, מִשּׁוּם דְּקָאָמְרִי הָנֵי – שאנו סומכים על מה שאומרים הנשים והעבדים והקטנים שראו שבדקו בעל הבית, אבל לולי אמירתם אכן לא היה הבית מוחזק לבדוק. הגמרא מקשה על דחיה זו: אָטוּ אֲמִירָה דְּהָנֵי מִידֵּי מַשָּׁאָה אִית בֵּיהּ – וכי אמירתם של הקטנים יש בה ממשות, הלא ודאי אין לסמוך על עדותם. אלא בהכרח שהבית בחזקת בדוק אף ללא אמירתם, ומשום כך הוא נפטר מבדיקה. שוב דוחה הגמרא: אֶלָּא מַאי תאמר, דְּחֶזְקָתוֹ בָּדוּק, אם כן הַאי – מה שאמרה הברייתא 'הַכֹּל נֶאֱמָנִים', אינו מובן, הלא 'כָּל הַבָּתִּים בְּחֶזְקַת בְּדוּקִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לה לומר, שהרי לא על נאמנותם אנו סומכים, אלא על כך שהבית בחזקת בדוק, ולא היה לה לתלות את פטור הבית באמירתם של אלו.

לאחר שהסיקה הגמרא שאנו סומכים על אמירת הנשים והעבדים והקטנים, היא מבקשת להוכיח מדברי הברייתא שהבית אינו בחזקת בדוק. מקשה הגמרא: אֶלָּא מַאי – אלא מה מוכח מדברי הברייתא, שדווקא מִשּׁוּם אֲמִירָה דְּהָנֵי – של אלו נפטר הבית מבדיקה, ויש לדייק הָא לֹא אֲמָרֵי הָנֵי – אבל אם לא יאמרו שנבדק הבית, לֹא יפטר, ואם כן תִּפְשׁוֹט מִינֵּיהּ – יש לך להוכיח מדין הברייתא, דְּאֵין חֶזְקָתוֹ של הבית כבָּדוּק, ומה יש לנו להסתפק במשכיר את ביתו בי"ד, האם הבית בחזקת בדוק והשוכר פטור מבדיקה. מתרצת הגמרא: לֹא ראיה היא זו, אלא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שחֶזְקָתוֹ של הבית כבָּדוּק, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּמוּחְזָק לָן דְּבעל הבית לֹא בָּדַק בליל ארבעה עשר, וכגון שראינוהו שהיה טרוד או שיצא לדרך מבעוד יום, וְקָאָמְרִי הָנֵי בַּדְּקִינֵיהּ – ואמרו אלו אנחנו בדקנו את הבית. מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר שלֹא לְהֵימְנִינְהוּ [–יאמינו] רַבָּנָן לעדותם, קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא, שכֵּיוָן דְּבְדִיקַת חָמֵץ מִדְּרַבָּנָן הוּא, דַּהְרֵי מִדְּאוֹרַיְיתָא בְּכִיטּוּל החמץ בְּעָלְמָא סַגִּי לֵיהּ – מן התורה די בביטול החמץ, ואין צריך לבדוק אחריו ולבערו, הֵימְנוּהוּ [האמינום] רַבָּנָן בְּחִיּוּב דְּרַבָּנָן זה. שכן יש כח ביד חכמים להאמין על דין שאינו אלא מדבריהם אף למי שאינו נאמן מן התורה.

הגמרא מביאה ספק נוסף בדין המשכיר בית לחבירו קודם הפסח: אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ כשהוא בְּחֶזְקַת בָּדוּק, וּמְצָאוֹ השוכר שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק, וטוען שאילו ידע שעליו לבודקו בעצמו לא היה שוכרו, מַהוּ דין שכירות זו. מִי הָוֵי [–האם היא] כְּמֶקַח טָעוּת וביד השוכר לבטלה, אוֹ לֹא. פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע מה דְּאָמַר אַבָּיֵי בהכרעת שאלה זו. לֹא מִיבַּעְיָא בְּאַתְרָא דְּלֹא יָהֲבִי אַגְרָא וּבָדְקוּ – אין צורך לומר שבמקום שאין דרך לשלם שכר על הבדיקה אלא כל אחד בודק את ביתו בעצמו, אין זה מקח טעות, משום דְּנִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְקַיּוּמֵי מִצְוָה בְּגוּפֵיהּ – לרצון הוא לאדם לקיים מצוה בגופו, ואף אילו היה יודע מלכתחילה שהבית אינו בדוק לא היה נמנע מלשוכרו, ועל כן אין זה מקח טעות. אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאַתְרָא דְּיָהֲבִי אַגְרָא וּבָדְקוּ – אפילו במקום שדרך בני אדם לשכור בממון אדם אחר כדי שיבדוק את ביתם, ויש לו לשוכר חסרון כיס מכך שהבית אינו בדוק, מכל מקום אין זה מקח טעות, משום דְּנִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְקַיּוּמֵי מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ – לרצון לו לאדם לקיים מצוה בממונו, ואף אילו היה יודע שיצטרך לשלם עבור הבדיקה לא היה נמנע מלשכור את הבית. ומה שעתה הוא רוצה לבטל את השכירות אין זה משום שהבית אינו בדוק, אלא מסיבה אחרת, וכגון שמצא בית אחר נאה הימנו.

הגמרא מבררת את המקור לזמן השבתת החמץ בחצות יום י"ד: תְּנַן הָתָם – שנינו שם במשנה להלן (יא:), רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אוֹכְלִין את החמץ כָּל חָמֵשׁ שעות ראשונות של יום ארבעה עשר בניסן, וְשׂוֹרְפִין אותו בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ – בתחילת השעה הששית. ולא ימתין עם ביעור החמץ עד תחלת השעה השביעית, לפי שבאותה שעה הוא אסור מן התורה, והקדימו חכמים את זמן האיסור משום שאדם טועה בשעה אחת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹכְלִין אותו כָּל אַרְבַּע שעות, וְתוֹלִין אותו כָּל חָמֵשׁ – במשך כל השעה החמישית אין אוכלים אותו ולא שורפים אותו, ועדיין הוא מותר בהנאה, כגון להאכילו לבהמה. שכן לענין איסור אכילה החמור יש לחשוש שיטעו בשתי שעות, ויבואו להחליף בין השעה החמישית לשעה השביעית. וְשׂוֹרְפִין אותו בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ, שכן יש לחשוש לטעות בשעה אחת אף לענין איסור הנאה.

שואלת הגמרא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא מודים שחָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה אָסוּר בשהיה, ואנו מצווים לבערו מן התורה, מְנָלָן – מנין לנו שגם בערב פסח נוהג איסור זה. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי בחמץ. כְּתִיב (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם', וכְתִיב (שם יב טו) 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם'. הָא כֵּיצַד, הרי לכאורה שני כתובים אלו סותרים זה את זה. שכן בכתוב הראשון נאמר שלא ימצא החמץ בבית אפילו שעה אחת מתוך שבעת ימי הפסח, ואם נבער את החמץ ביום הראשון של פסח כפשוטו של הכתוב השני, נמצא שעד שיכלה ביעורו אנו משהים אותו זמן מה בתוך הפסח. אלא בהכרח ש'ביום הראשון' בא לְרַבּוֹת את יום אַרְבָּעָה עָשָׂר לְבִיעוּר, ואינו היום הראשון של פסח, אלא היום הקודם לשבעת ימי הפסח.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא – הלא יש לומר, ש'ביום הראשון' בא לְרַבּוֹת לֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְבִיעוּר. משום דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – שהיה עולה בדעתך לומר, 'שבעת יָמִים' כְּתִיב באיסור 'בל ימצא', ומשמע יָמִים אֵין – שרק בימים נאסר החמץ בשהיה, אבל בלֵילוֹת לֹא נאסר. קָא מַשְׁמַע לָן – ומשמיענו 'ביום הראשון', שאֲפִילּוּ בלֵילוֹת נוהג חיוב השבתה, ומיד בכניסת היום הראשון צריך לבער את החמץ. מתרצת הגמרא, הַהוּא לֹא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ – לא צריך הכתוב להשמיענו דין זה,

---

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' א

אלא בהכרח שזמן ביעור החמץ הוא בערב פסח.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ להוכחה זו, שֶׁהֲרֵי מה שהוּא [–הכתוב] אוֹמֵר 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם' בהכרח כוונתו מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. אוֹ [–שמא תאמר] אֵינוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ' שהוא לשון מיעוט, הרי שחָלַק הכתוב את היום הראשון לשנים, וציוה להשבית את החמץ רק בחציו ולא בכולו. וְאִי בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ מדבר הכתוב, מִי שָׁרֵי – וכי מותר להשהות את החמץ עד חצות היום, הָא אִיתְּקַשׁ [–הלא הוקשה] הַשְׁבָּתַת שְׂאוֹר [–איסור 'בל ימצא'] לַאֲכִילַת חָמֵץ, וַאֲכִילַת חָמֵץ הוקשה לַאֲכִילַת מַצָּה, ומאחר שאכילת מצה הוא בליל חמשה עשר, אף זמן איסור אכילת חמץ ואיסור 'בל ימצא' הוא מליל חמשה עשר. ואם כן לא יתכן שזמן השבתתו הוא בחצות יום חמשה עשר, אלא בהכרח שהוא בחצות יום ארבעה עשר.

רבא מוכיח מדברי רבי עקיבא שהובאו לעיל שלשה דינים: אָמַר רָבָא,

דְּהָא אִיתְּקַשׁ [–שהרי הוקשה] הַשְׁבָּתַת שְׂאוֹר לַאֲכִילַת חָמֵץ, וַאֲכִילַת חָמֵץ הוקשה לַאֲכִילַת מַצָּה. הַשְׁבָּתַת שְׂאוֹר הוקשה לַאֲכִילַת חָמֵץ, דִּכְתִיב (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם, כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה', שמשעה שנאסר החמץ באכילה נאסר אף בשהיה. וַאֲכִילַת חָמֵץ הוקשה לַאֲכִילַת מַצָּה, דִּכְתִיב (שם יב כ) 'כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ, בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצֹּת (וגו')', שמשעה שחל חיוב אכילת מצה חל איסור אכילת חמץ. וַהרי כְּתִיב בֵּיהּ בְּחיוב מַצָּה (שם יב יח) 'בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת', ואם כן כשם שחיוב מצה הוא בליל חמשה עשר, אף איסור אכילת חמץ שהוקש למצה הוא גם בליל חמשה עשר. וכשם שאיסור אכילה מתחיל מהלילה, אף איסור 'בל ימצא' שהוקש לו מתחיל מהלילה. ומעתה אין צורך לרבות ליל חמשה עשר לביעור מ'ביום הראשון', ובהכרח בא כתוב זה לרבות את יום ארבעה עשר לביעור.

שוב מקשה הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר ש'ביום הראשון' בא לְרַבּוֹת לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר לְבִיעוּר, ומנין לנו שחיוב זה הוא רק ביום ארבעה עשר. מתרצת הגמרא: 'בַּיּוֹם הראשון' כְּתִיב, ולא בלילה.

שוב מקשה הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר שזמן הביעור הוא מִצַּפְרָא – מבוקר יום ארבעה עשר, ומנין שהוא רק מחצות היום. מתרצת הגמרא: נאמר 'אך ביום הראשון', ו'אַךְ' שמשמעו מיעוט חָלַק יום זה לשנים, שמקצתו מותר ומקצתו אסור, ומכאן שרק חציו השני חייב בהשבתת החמץ ולא כולו.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת לכך שזמן ההשבתה הוא ביום ארבעה עשר: בברייתא שנשנתה דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא [–שנינו], מָצִינוּ ליום אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן שֶׁנִּקְרָא 'רִאשׁוֹן', שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת'. אם כן אף מה שנאמר 'ביום הראשון תשביתו' הוא יום ארבעה עשר. הגמרא מביאה מקור נוסף לדין האמור: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, 'רִאשׁוֹן' דְּמֵעִיקָּרָא [–קודם] מַשְׁמַע, וכמו דְּאָמַר קְרָא (איוב טו ז) 'הֲרִאשׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד'. שכאשר התלונן איוב על עונשו אמר לו רעו אליפז התימני, וכי קודם לאדם הראשון נולדת, עד שידעת לקיים את כל מצוות הבורא. הרי שמשמעות 'ראשון' היא 'קודם', ואם כן אף מה שנאמר 'שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו', הוא יום ארבעה עשר שקודם לשבעת הימים שנזכרו לפניו.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מֵעַתָּה, מה שנאמר במצות לולב (ויקרא כג לט–מ) 'תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים וגו' וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר' וגו', הָכִי נַמִּי [–גם כן] שם נפרש שרִאשׁוֹן דְּמֵעִיקָּרָא [–קודם] מַשְׁמַע, ויהיה זמן מצוה זו בארבעה עשר בתשרי הקודם לשבעת ימי חג הסוכות. מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָתָם במצות לולב שבודאי זמנה הוא בחמשה עשר, משום דִּכְתִיב בה בהמשך הכתוב 'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים', מַה היום הַשְּׁבִיעִי של שבעת ימים אלו הוא היום הַשְּׁבִיעִי לֶחָג, אַף 'ביום הרִאשׁוֹן' שנכתב לפניהם הוא היום הרִאשׁוֹן לֶחָג, ולא יום י"ד.

שוב מקשה הגמרא: הָכָא נַמִּי כְּתִיב – הלא גם כאן במצות תשביתו נאמר 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ', ואף כאן יש לומר, שכשם שהיום השביעי הוא שביעי של פסח, אף היום הראשון הוא הראשון לפסח. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא 'אך ביום רִאשׁוֹן', ה"א של 'הָרִאשׁוֹן' לָמָּה לִי, אלא שְׁמַע מִינָּהּ מיתור זה לִכְדַאֲמָרָן – כאמור, ש'הראשון' הוא היום הקודם לשבעת ימי הפסח.

שוב מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן הָתָם בלולב נַמִּי יש לשאול, ה"א של 'הָרִאשׁוֹן' לָמָּה לִי, ומיתור זה יש ללמוד שכוונת הכתוב היא ליום י"ד. עוד מקשה הגמרא: וְתוּ קשה, הָתָם בחג הסוכות דִּכְתִיב (שם כג לט) 'תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן', אֵימַר [–גם תאמר] ש'רִאשׁוֹן' דְּמֵעִיקָּרָא [–קודם] מַשְׁמַע, ויום ארבעה עשר הקודם לשבעת הימים שנכתבו לפניו יהיה שבתון ויאסר בעשיית מלאכה. מתרצת הגמרא על קושייתה השניה: שָׁאנִי הָתָם בסוכות, דְּאָמַר קְרָא 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן', מַה שְּׁמִינִי עצרת הוא שְׁמִינִי דְּחָג, אַף רִאשׁוֹן הוא רִאשׁוֹן דְּחָג, ולא ארבעה עשר. שואלת הגמרא: אם כן ה"א של 'הָרִאשׁוֹן' לָמָּה לִי. משיבה הגמרא: ה"א זו באה לְמַעוּטֵי [–למעט] חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מאיסור עשיית מלאכה.

מקשה הגמרא: הלא היתר מלאכה בחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מ'ביום הרִאשׁוֹן שבתון' ומ'ביום הַשְּׁמִינִי שבתון' נָפְקָא, שכן מכך שנאמר שבתון רק על ימים אלו מוכח שחול המועד אינו שבתון. מתרצת הגמרא: מכל מקום אִיצְטְרִיךְ [–צריך] לה"א יתירה כדי למעט את חול המועד משבתון. משום דסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – שהיה עולה בדעתך לומר, הוֹאִיל דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי' בוי"ו, וָי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן – על ימי חול המועד הקודמים לו, ובא לרבות דַּאֲפִילּוּ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד יש דין שבתון, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו ייתור הה"א של 'הראשון', שחולו של מועד אינו שבתון. דוחה הגמרא תירוץ זה: וְלֹא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא וָי"ו של 'וביום השמיני', וְשוב לֹא יהיה צורך בהֵ"א של 'הראשון' למעט חולו של מועד משבתון. עוד מקשה הגמרא: וְתוּ קשה, הָתָם בפסח דִּכְתִיב (שם כג ז) 'בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם', גם שם תאמר ש'רִאשׁוֹן' דְּמֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע, ויום י"ד הקודם ל'שבעת ימים מצות תאכלו' שנזכרו בכתוב שלפניו יהיה אסור בעשיית מלאכה.

הגמרא מתרצת את דברי רב נחמן בר יצחק באופן אחר: לעולם 'הראשון' הוא היום הקודם לימים שנזכרו בסמוך לו, ומה שנאמר 'ביום הראשון תשביתו' אמור על יום י"ד בניסן, אֶלָּא הָנֵי [–אלו] שְׁלֹשָׁה 'רִאשׁוֹן' שנאמרו בלולב, ובשבתון של סוכות, ובאיסור מלאכה בפסח, מִיבָּעֵי לֵיהּ [–נצרכים] לִדרשה אחרת כִּדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ואינם מתפרשים כמשמעותם, אלא מסיבה אחרת נקראו בשם 'ראשון'. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בִּשְׂכַר קיום שְׁלֹשָׁה דברים אלו שנקראו ראשונים על שם שנצטוו עליהם 'ביום הרִאשׁוֹן', זָכוּ ישראל לִשְׁלֹשָׁה דברים שקרויים 'רִאשׁוֹן', לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו, לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. יזכו לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו שקרוי 'ראשון, כדִּכְתִיב (בראשית כה כה) 'וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר'. וְיזכו לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הקרוי 'ראשון', כדִּכְתִיב בו (ירמיה יז יב) 'כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ'. וְיזכו לִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ הקרוי 'ראשון', כדִּכְתִיב בו (ישעיה מא כז) 'רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם, וְלִירוּשָׁלַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן'.

הגמרא מביאה מקור אחר לחיוב השבתה בי"ד: רָבָא אָמַר, מֵהָכָא למדנו שזמן ביעור החמץ הוא בחצות יום י"ד בניסן, שנאמר (שמות לד כח) 'לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי', ויש לדרוש מכתוב זה, לֹא תִשְׁחַט את קרבן הַפֶּסַח וַעֲדַיִין חָמֵץ קַיָּים ולא הגיע זמן ביעורו. ומאחר ששחיטת הפסח כשירה מחצות יום י"ד, אף זמן השבתת החמץ הוא באותה שעה. שואלת הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר שכָּל חַד וְחַד כִּי שָׁחִיט – כל אחד ואחד יתחייב בהשבתה בזמן שהוא שוחט את הפסח, שהרי אפשר לשוחטו עד הלילה, ומנין לנו שזמן חיוב אחד הוא לכולם. משיבה הגמרא: מסתבר שבזְמַן שְׁחִיטָה אָמַר רַחֲמָנָא [–אמרה התורה] שיש להשבית את החמץ, שכן לא חילקה בין אדם אחד לחברו, אלא נתנה זמן השבתה אחד לכולם בחצות היום, שהוא הזמן הראוי לשחיטה.

הגמרא מביאה סיוע לדברי רבא מדברי רבי ישמעאל בברייתא: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – כך שנינו בברייתא, מה שנאמר 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם' הוא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. אוֹ [–שמא תאמר] אֵינוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי', לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִין חָמֵץ קַיָּים, ומכאן שזמן ההשבתה הוא בחצות יום ארבעה עשר שהוא זמן שחיטת הפסח. דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.

הברייתא מביאה שיטות אחרות במקור דין זה: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ ל'לא תשחט על חמץ' כדי ללמדנו שההשבתה היא בי"ד, שהֲרֵי הוּא אוֹמֵר, 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם', וַהרי כְּתִיב (שם יב טז) 'וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלָאכָה לֹא (תעשו) [יֵעָשֶׂה בָהֶם'], וּמָצִינוּ לְהַבְעָרָה שֶׁהִיא אַב מְלָאכָה האסורה ביום טוב כשאינה לצורך אוכל נפש, והרי שריפת חמץ אינה לצורך זה, ואם כן לא יתכן שציותה התורה לשרוף את החמץ ביום ראשון של פסח,

המשך בעמוד רמא

רש"י

השבתת שאור לאכילת חמץ — משעה שהזהיר שלא לאכול חמץ — צוה להשבית השאור, דכתיב "שאור לא ימצא בבתיכם, כי כל אוכל (חמץ)". **ואכילת חמץ לאכילת מצה** — משעה שחייב לאכול מצה — הזהיר שלא לאכול חמץ, דכתיב "כל מחמצת לא תאכלו, בכל מושבותיכם תאכלו מצות", וכתיב "בערב תאכלו מצות", אלמא: זמן אכילת מצה ואיסור חמץ והשבתת שאור — משחשיכה. **אך חלק** — אכין ורקין מיעוטין, אלמא: מקצת היום מותר ומקצתו אסור. ומעתה יש לנו לחלק: חציו לאיסור וחציו להיתר. ואיכא דאמר: "אך" הוא חץ בגימטריא דאח"ס בט"ע גי"ף דב"ק, ותופס ח' תחת אל"ף וצד"י במקום כ'. **ראשון דמעיקרא משמע** — בלאו רומיא דקרא אהדדי משמע ראשון במשמעות דקרא, שהוא יום קודם לכל שבעה דקרא, כיון דכתיב "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון" — ראשון קודם למעשה קאמר. **הראשון אדם תולד** — הקודם לאדם הראשון נולדת. **הכא נמי הא כתיב** — בהאי קרא גופיה "שבעת ימים", ודרוש נמי ראשון דומיא דשביעי. **התם נמי** — גבי לולב, ה' דהראשון למה לי. **מראשון ושמיני נפקא** — מדכתיב בהנהו שבתון — מכלל דאינך לאו שבתון נינהו. **על ענין ראשון** — על ימים הקדומים לו, דהיינו חולו של מועד. **לא לכתוב רחמנא לא** וי"ו — דמשמע ריבויא, דתו איצטריך ה"א למיעוט. **אלא מהני שלשה ראשון** — דכתיב במקרא קודש דפסח, ומקרא קודש דסוכות, ומצות לולב — לא תותב לרב נחמן. דהני ראשון דכתיב בהו לאו למשמעותייהו קאתו, אלא שמא בעלמא הוא דנקראו ראשון, וכתנא דבי רבי ישמעאל. **בשכר שלשה ראשון** — שביתת הרגל דפסח, ושביתת הרגל דחג, ונטילת לולב שנקראו ראשונים — זכו לשלשה ראשון. **לא תשחט על חמץ וגו'** — ושחיטת פסח זמנה מתחלת שבע, שהוא בין הערבים, שכבר נוטה חמה לצד שקיעתה. והיכי אמרינן בפרק "אמר להן הממונה" (יומא כח,ב): צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי — דהיינו מחצות ואילך, וגמרינן מינה דשחיטת התמיד מתחלת שבע. וקשיא לן התם מתניתין דתמיד נשחט בשש שעות ומחצה, ומשני לן: שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני — רחבין תחתיהן מאד, ולא משתחרי עד שש ומחצה. **ואימא כל חד וחד** — יבער סמוך לשחיטתו מעט, ואם שהה עד תשע — יבערנו בתשע. **זמן שחיטה קאמר רחמנא** — לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו, הואיל וקבע לו זמן ואיסורו שוה בכל — לכולם זמן אחד קבע. **שהיא אב מלאכה** — וזו הבערה שלא לצורך היא, והכתוב אסר מלאכה ביום טוב, הלכך האי ראשון בארבעה עשר קאמר. **אך חלק** — התיר לך הכתוב לשהותו מקצת יום ביעורו. ואי יום ביעורו ביום טוב — מי שרי לשהוייה כלל? הא איתקש כו' ואכילת מצה משחשיכה. ועל כרחך השבתת שאור כשתחשך, ואם כן לא משבחת "אך" חלק. דאי לאו "אך" — איכא למימר: ביום הראשון בין השמשות שהוא התחלת היום. אבל השתא — על כרחך בתוך יום ביעורו שרי ליה קרא לשהוייה.

שמע

תוספות

דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וכו' — בפרק "כל שעה" (לקמן כח,ב) יליף רבי יהודה לאוכל חמץ מו' שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה, ורבי שמעון פליג עליה. ומהכא לא מצי למילף מידי, דלא הוקשה אכילת חמץ להשבתת שאור שמשש שעות ולמעלה, אלא להשבתת שאור של שבעת ימים. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור מדאיתקש לאכילת חמץ.

למעוטי חולו של מועד — אתרווייהו קאי, דלולב אינו ניטל במדינה אלא יום אחד.

כדתנא דבי רבי ישמעאל — אף על גב דכתיבי טובא — בהנך שלשה מצות כתיבי כולהו, וכל הכתוב במצות אחד חשיבי חדא. ואין להקשות מנלן דמהני שלש ראשון דרשינן, ו"אך ביום הראשון" לכדדרשינן. דילמא ההוא איכתיב להך דרשא? דמסתברא דמהני דכתיבי במקרא קודש, דרשינן כולהו להך דרשא.

לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים — הקשה רבינו שמשון בן אברהם: היכי יליף מהכא דחמץ אסור משש שעות ולמעלה? והא זמן שחיטת הפסח אחר התמיד הוי, ותמיד ששחטו לפני חצות פסול ואם כן זמן שחיטה לא הוי מיד אחר חצות עד כדי שהיית הקרבת תמיד! ויש לומר: כיון דדיעבד אם שחט הפסח קודם תמיד כשר, כדתנן התם — חשיב זמן שחיטה מחצות ואילך. **זמן** שחיטה קאמר רחמנא — אף על גב דאמת הוא ד"לא תשחט על חמץ" כל חד וחד כי שחיט, דאמרינן בפרק "תמיד נשחט" (לקמן סג,א ושם): השוחט את הפסח על החמץ — עובר בלאו. מכל מקום כיון דאשכחן דהזהיר על ההשבתה, והזהיר שלא לשחוט פסח על חמץ — סברא הוא שבזמן שחיטה הזהיר על השבתה.

דברי רבי ישמעאל — תימה לרבינו יצחק: דתנא דבי רבי ישמעאל נפקא ליה מקרא אחרינא, ובכמה דוכתין פריך מרבי ישמעאל אתנא דבי רבי ישמעאל.

(ואומר) כל מלאכה לא תעשו — אף על גב דכשישרוף ויעשה גחלים הנאתו מותר, כדאמר בפרק "כל שעה" (לקמן כו,ב) גבי ערלה: בישלה על גבי גחלים — דברי הכל הפת מותר, והוא הדין חמץ. והא דתנן בפרק "כל שעה" (כא,א): לא יסיק בו תנור וכירים — היינו מדרבנן. אומר רבינו יצחק: דסברא הוא, דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין, אפילו אינו צריך לגחלתו. אי נמי, כיון דמתחלת הבערה אינו יכול להנות ממנו, אף על גב שיהא לו הנאה ממנו אחר כך — אסור, כמו נדרים ונדבות שאין קריבין ביום טוב, למאן דאמר (ביצה יט,א ב,א) אף על פי שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף. ומאן דשרי — שרי מלהנות.

לחלק

דְּהָא אִיתְקַשׁ הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר לַאֲכִילַת חָמֵץ, וַאֲכִילַת חָמֵץ לַאֲכִילַת מַצָּה. הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר לַאֲכִילַת חָמֵץ - דִּכְתִיב: "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה". וַאֲכִילַת חָמֵץ לַאֲכִילַת מַצָּה - דִּכְתִיב: "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת וגו'", וּכְתִיב בֵּיהּ בַּמַּצָּה: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת". וְאִימָא לְרַבּוֹת לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר לַבִּיעוּר! 'בַּיּוֹם' כְּתִיב. וְאִימָא מִצַּפְּרָא! "אַךְ" חֵלֶק. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: מָצִינוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנִּקְרָא רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: רִאשׁוֹן - דְּמֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע, דְּאָמַר קְרָא: "הַרִּאשׁוֹן אָדָם תּוֹלֵד". אֶלָּא מַעֲתָּה, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" הָכִי נַמִּי רִאשׁוֹן דְּמֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע? שָׁאנֵי הָתָם, דִּכְתִיב: "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים", מַה שְּׁבִיעִי - שְׁבִיעֵי לֶחָג, אַף רִאשׁוֹן - רִאשׁוֹן לֶחָג. הָכָא נַמִּי כְּתִיב: "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ" "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ"! אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא "רִאשׁוֹן", "הָרִאשׁוֹן" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ לִכְדַאֲמַרַן. אִי הָכִי, הָתָם נַמִּי "הָרִאשׁוֹן" לָמָּה לִי? וְתוּ, הָתָם דִּכְתִיב: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן" אֵימַר "רִאשׁוֹן" דְּמֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן" מַה שְּׁמִינִי - שְׁמִינִי דְּחַג, אַף רִאשׁוֹן - רִאשׁוֹן דְּחַג. "הָרִאשׁוֹן" לָמָּה לִי? לְמַעוּטֵי חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מֵרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי נָפְקָא! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל דְּכָתַב רַחֲמָנָא: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי", וי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, דַּאֲפִילּוּ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קָא מַשְׁמַע לָן. וְלֹא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא וי"ו וְלֹא ה"א?! וְתוּ: הָתָם דִּכְתִיב "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם" רִאשׁוֹן דְּמֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע! אֶלָּא: הָנֵי שְׁלֹשָׁה רִאשׁוֹן מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכַדְתָּנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּשְׂכַר שְׁלֹשָׁה "רִאשׁוֹן" זָכוּ לִשְׁלֹשָׁה "רִאשׁוֹן" - לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו, לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו - דִּכְתִיב: "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר". וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - דִּכְתִיב: "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ". וְלִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ - דִּכְתִיב: "רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם". רָבָא אָמַר, מֵהָכָא: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" - לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּים. וְאִימָא: כָּל חַד וְחַד כִּי שָׁחֵיט! זְמַן שְׁחִיטָה אֲמַר רַחֲמָנָא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם" - מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" - לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם", וּכְתִיב: "כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ", וּמְצִינוּ לְהַבְעָרָה שֶׁהִיא אַב מְלָאכָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם" - מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" - חֵלֶק. וְאִי בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ - מִי שָׁרֵי? הָא אִיתְקַשׁ הַשְׁבָּתַת שְׂאוֹר לַאֲכִילַת חָמֵץ, וַאֲכִילַת חָמֵץ לַאֲכִילַת מַצָּה! אָמַר רָבָא:

שמע

תוספות

לחלק יצאת — מדקרי לה אב מלאכה. ועוד אומר רבינו יצחק בן אשר: דלמאן דאמר ללאו יצאתה — לא היה אסור ביום טוב, כיון דאין שם מלאכה עליה. **לא** אמרינן מתוך — דאי אמרינן מתוך שרי. אף על גב דבעינן צורך היום קצת — הכא מה שמבער הוי צורך. **אבל** אתה רואה של אחרים ושל גבוה — הקשה הרב רבי יעקב דארלי"נש: דהכא לא מצריך תרי קראי למעוטי גוי וגבוה, דמחד "לך" ממעטינן תרוייהו, אף על גב דתלתא "לך" כתיבי. ובפרק "כל שעה" (לקמן כג,א) משמע דצריכי כולהו. ובמנחות בפרק "רבי ישמעאל" (סז,א ושם) קאמר: תרי "עריסותיכם" כתיבי חד — למעוטי גוי, וחד — למעוטי הקדש. ומיהו, בספרים מדויקים גרס: חד — כדי עריסותיכם. פירוש: כשיעור עיסת מדבר, וחד לעיסת הקדש. וכן נראה, דב"ראשית הגז" (חולין קלה,ב) דרשינן מ"עריסותיכם" — כדי עיסתכם.

משום דכתיב לך לך תרי זימני — פירש הקונטרס: כיון דמייתר "לך" שדייה א"לא ימצא". וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דמיתורא ד"לך" גופיה, אפילו בלא ["לא] ימצא" מצינו למעוטי גוי שכיבשתו. ואומר רבינו יצחק: דאי לאו מ"לא ימצא" מ"לך" לא ממעטינן גוי שכיבשתו — דההוא נמי "לך" חשיבא. והוה אמינא דאתי לדרשה אחרינא. אבל השתא דשדינא א"לא ימצא" ממשמעותיה — ממעטינן גוי שכיבשתו. ד"לא ימצא לך" — משמע אפילו במצוי בעינא לך. אבל עוד קשה לו: כיון דשדינא א"לא ימצא", אמאי איצטריך ליה לעיל למדרש: מה שאור האמור בגבולים וכו' — אף שאור האמור בבתים שלך אי אתה רואה וכו'! ותירץ רבינו יצחק: דאי לאו דרשה דשאור שאור — הוה מוקי לה למעוטי של אחרים ושל גבוה בבתים כמו בגבולים, ולא למעוטי גוי שכיבשתו, ודוחק. הקשה רבינו תם: דבשום דוכתא לא מצריכנא תרי קראי לכיבשתו ושלא כיבשתו, בראשית הגז (חולין קלה,ב) גבי ביתך דגנך שדך, וטובא דמייתי התם — בכולהו לא מצריך אלא חד קרא לכיבשתו ולשלא כיבשתו! ותירץ רבינו שמשון בן אברהם: דכיון דגלי לן הכא נברי שכיבשתו לא חשיב שלך — בשום דוכתא תו לא צריך תרי קראי, וממעטינן תרוייהו מחד קרא. וכן יש לתרץ מה שהקשה הרב רבינו יעקב דארלי"נש מ"עריסותיכם". התם

רש"י

שמע מינה — מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא, אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב — שמע מינה סבירא ליה כרבי יהודה, דאמר לקמן בפרק "כל שעה" [כא,א וכז,ב] אין ביעור חמץ אלא שריפה. ויליף לה מנותר, דאי השבתתו בכל דבר סבירא ליה — לוקמיה ביום טוב, ויבערנו בדבר אחר, יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים. **ושמע מינה** — מדקאמר שהוא אב מלאכה — סבירא ליה כרבי נתן, דאמר: הבערה לחלק יצאתה. דתניא (שבת ע,א): הבערה ללאו יצאת, שהיתה בכלל "לא תעשה כל מלאכה", חזר והוציאה מכללו, ופרט בה לאו לעצמה, לומר לך שאינה במיתת בית דין כשאר מלאכות אלא בלאו זה לבדו. רבי נתן אומר: לחלק יצאתה, שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת, דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת — לפיכך פרט בה בפני עצמה, להקיש אליה, מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה לעצמה כו'. אלמא: לרבי יוסי לאו אב מלאכה היא. **והלא כבר נאמר ולא יראה לך שאור בכל גבולך** — הרי בתים במשמע. **לפי שנאמר ולא יראה לך** — דמדכתב "לך" משמע מינה: שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה בגבולין של אחרים, כגון גוי ושל גבוה, אם הקדישם לבדק הבית. **יכול** — נלמוד ממקרא זה שיטמין את שלו ביד שלא יראנו ודיו, דהא "לא יראה" כתיב. **ויקבל פקדונות מן הגוי** — דהא כתיב "לך". **תלמוד לומר לא ימצא** — אסר לך הטמנה, שאף היא בכלל מציאה, ואסר לך של אחרים, דהכא לא כתיב "לך". **אין לי** — מ"לא ימצא" דאסור אלא גוי שלא כבשתו תחת ידיך, ואינו שרוי עמך בחצר. ולקמיה פריך: איפכא מסתברא. **גוי שכיבשתו תחת ידך** — דהוי ממונו כממונך, או שלא כיבשתו אבל שרוי בחצרך מנין, תלמוד לומר: "לא ימצא". לקמיה מפרש לה. **ואין לי אלא בבתים** — כלומר: ואם נאמר זה ולא נאמר "ולא יראה לך שאור", הייתי אומר: אין לי שאסור לשהות חמץ אלא בבתים, מפני שהוא מצוי אצלו תמיד. דהא בהאי קרא בתים הוא דכתיב. **תלמוד לומר בכל גבולך** — בקרא ד"לא יראה" כתיב. **ועדיין** — אף על פי שנאמר שניהם, יש לי לומר: בבתים עובר בכל אלו, דהא "לא ימצא" דמשמע אפילו הטמנה לא כתב אלא בבתים, ולא כתב בהו נמי "לך" להוציא של אחרים. אבל בגבולין בורות שיחין ומערות כתב "לך", ואני אומר: אבל אתה רואה בהן של אחרים. מנין ליתן קולו של זה בזה וחומרו של זה בזה — תלמוד לומר כו'. ולקמיה פריך: מאי קאמר דמייתי לה של אחרים ושל גבוה לאיסורא ולהתירא הכא והכא. **כלפי לייא** — שתי מלות. כלפי היכן נוטה דבר זה? הא איפכא מסתברא: גוי שכבשתו — מסתברא דאסור טפי. **לייא** — היכן. וחבירו בברכות בפרק "הרואה" (נח,א): חצבי לנהרא כגני לייא — חרסים שבורים להיכן הולכין. **איפוך** — אין לי דאסור אלא בגוי שכיבשתו, דהוי דומיא דשלך. גוי שלא כיבשתו מנין? תלמוד לומר "לא ימצא". ולא כתב לא תמצא, אבל לא ימצא — לגמרי משמע. **וארישא קאי** — להיתירא. אין לי דמותר לראות של אחרים, בדלא קביל עליה אחריות בדלקמיה, אלא שלא כיבשתו. גוי שכיבשתו מנין דמותר? תלמוד לומר: "לא ימצא". ופרכינן לרבא: תנא מהדר אהיתירא, ונסיב לה למילתיה קרא לאיסורא. ומשני: להיתירא קא נסיב לה, משום שנאמר בגבולין בשאור "לך" "לך" תרי זימני. "לא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים" בפרשת ראה, וכתיב "לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך" בפרשת בא. ואם אינו ענין להאי "לך" בגבולין גבי ראייה, דהא כבר אמור — תניהו ענין ללא ימצא, ודרוש ביה: לא ימצא לך אף במצוי אצלך, והיינו שרוי עמך קאמינא לך, דאין חמץ אסור אלא אם כן שלך. אבל אתה מוצא את שלו. והיהיא לך דחמץ — לא קחשיב, דשאור וחמץ מיצרך צריכי, כדאמר בביצה (ז,ב) דחד מחבריה לא יליף. **מחוזא** — עירו של רבא. **דבני חילא** — גייס של בית המלך, ומטילין תיקון טורח מזונותיהן על העיירות. **הניחא** — הא דאמרינן דמשום אחריות אסור. **למאן דאמר כו'** — רבי שמעון קאמר ליה בבבא קמא (עא,ב): קדשים שחייב באחריותן — חייב.

1 שְׁמַע מִינָּהּ מִדְּרַבִּי עֲקִיבָא תִּלְתָּ; שְׁמַע מִינָּהּ: אֵין
2 בִּיעוּר חָמֵץ אֶלָּא שְׂרֵיפָה, וּשְׁמַע מִינָּהּ: הַבְעָרָה לְחַלֵּק
3 יָצְאַת, וּשְׁמַע מִינָּהּ: לָא אָמְרִינַן הוֹאִיל וְהוּתְּרָה הַבְעָרָה
4 לְצוֹרְךָ הוּתְּרָה נַמִּי שֶׁלֹּא לְצוֹרְךָ. תָּנוּ רַבָּנַן: "שִׁבְעַת
5 יָמִים שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר?
6 וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר [וְלֹא יֵרָאֶה
7 לְךָ חָמֵץ] בְּכָל גְּבֻלֶךָ". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ
8 שְׁאֹר" - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל
9 אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ. יָכוֹל יַטְמִין וִיקַבֵּל פִּקְדּוֹנוֹת מִן
10 הַגּוֹי - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִמָּצֵא". אֵין לִי אֶלָּא בְּגוֹי
11 שֶׁלֹּא כִּיבַּשְׁתּוֹ, וְאֵין שָׁרוּי עִמְּךָ בְּחָצֵר. גּוֹי שֶׁכִּיבַּשְׁתּוֹ
12 וְשָׁרוּי עִמְּךָ בְּחָצֵר מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִמָּצֵא
13 בְּבָתֵּיכֶם". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבְּבָתֵּיכֶם, בְּבוֹרוֹת בַּשִּׁיחִין
14 וּבַמְּעָרוֹת מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל גְּבֻלֶךָ". וַעֲדַיִין
15 אֲנִי אוֹמֵר: בַּבָּתִּים - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא
16 וּבַל יַטְמִין וּבַל יְקַבֵּל פִּקְדּוֹנוֹת מִן הַגּוֹי. בַּגְּבוּלִין - שֶׁלְּךָ
17 אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל
18 גְּבוֹהַּ. מִנַּיִן לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה וְשֶׁל זֶה
19 בְּזֶה - תַּלְמוּד לוֹמַר: שְׁאוֹר שְׁאוֹר לְגֵזֵרָה שָׁוָה. נֶאֱמַר
20 שְׁאוֹר בַּבָּתִּים: "שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם", וְנֶאֱמַר שְׁאֹר
21 בַּגְּבוּלִין: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר", מַה שְּׁאוֹר הָאָמוּר
22 בַּבָּתִּים - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא וּבַל יַטְמִין
23 וּבַל יְקַבֵּל פִּקְדּוֹנוֹת מִן הַגּוֹי, אַף שְׁאוֹר הָאָמוּר בַּגְּבוּלִין
24 - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא וּבַל יַטְמִין וּבַל
25 יְקַבֵּל פִּקְדּוֹנוֹת מִן הַגּוֹי. וּמַה שְּׁאוֹר הָאָמוּר בַּגְּבוּלִין
26 - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים
27 וְשֶׁל גְּבוֹהַּ, אַף שְׁאוֹר הָאָמוּר בַּבָּתִּים - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה
28 רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ. אָמַר
29 מָר: אֵין לִי אֶלָּא בְּגוֹי שֶׁלֹּא כִּיבַּשְׁתּוֹ וְאֵין שָׁרוּי עִמְּךָ
30 בְּחָצֵר, גּוֹי שֶׁכִּיבַּשְׁתּוֹ וְשָׁרוּי עִמְּךָ בְּחָצֵר מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִמָּצֵא".
31 אָמַר אַבַּיֵי: אֵיפוּךְ. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם לֹא תִּיפּוֹךְ, וְאַרֵישָׁא קָאֵי. שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה
32 - אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ, אֵין לִי אֶלָּא בְּגוֹי שֶׁלֹּא כִּיבַּשְׁתּוֹ וְאֵין שָׁרוּי
33 עִמְּךָ בְּחָצֵר, גּוֹי שֶׁכִּיבַּשְׁתּוֹ וְשָׁרוּי עִמְּךָ בְּחָצֵר מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִמָּצֵא". וְהַאי
34 תַּנָּא מִיהֲדַר אַהֵיתֵּירָא וְנָסִיב לָהּ קְרָא לְאִיסּוּרָא?! מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לְךָ" "לְךָ" תְּרֵי זִימְנֵי.
35 אָמַר מָר: יָכוֹל יַטְמִין וִיקַבֵּל פִּקְדּוֹנוֹת מִן הַגּוֹיִם - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִמָּצֵא". הָא אָמְרַתְּ
36 רֵישָׁא: שֶׁלְּךָ - אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גְּבוֹהַּ! לָא קַשְׁיָא; הָא
37 - דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ אַחֲרָיוּת, הָא - דְּלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אַחֲרָיוּת. כִּי הָא דַּאֲמַר לְהוּ רָבָא לְבְנֵי
38 מְחוֹזָא: בְּעָרוּ חֲמִירָא דִּבְנֵי חֵילָא מִבָּתֵּיכוּ, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִיגְּנַב וְאִילּוּ מִיתְּבִיד - בְּרִשּׁוּתֵיכוּ
39 קָאֵי וּבְעִיתוּ לְשַׁלּוּמֵי - כְּדִילְכוֹן דְּמֵי, וְאָסוּר. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן -
40 כְּמָמוֹן דָּמֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר
41 "לֹא יִמָּצֵא". אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי
הֵיינוּ

שְׁמַע מִינָּהּ – יש להוכיח מִדבריו דְּרַבִּי עֲקִיבָא שאסר ביעור חמץ ביום טוב משום שהוא אב מלאכה, תְּלָת [–שלשה] דינים. שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מדבריו, שאין בִּיעוּר חָמֵץ אֶלָּא בשְׂרֵיפָה. שכן מחלוקת תנאים היא במשנה להלן (כא.) במצות ביעור חמץ, לדעת חכמים היא מתקיימת אף על ידי פירור החמץ וזרייתו לרוח או זריקתו לים, ולדעת רבי יהודה אינה מתקיימת אלא בשריפה. וממה שאמר רבי עקיבא שלא יתכן שציותה התורה לבער חמץ ביום טוב משום שיש בו איסור מלאכה, מוכח שהוא סובר כרבי יהודה, שהביעור הוא דווקא בשריפה. שהרי לדברי חכמים אפשר לבערו ביום טוב על ידי השלכתו לים או האכלתו לכלבים, ובאופנים אלו אין משום איסור מלאכה.

וּשְׁמַע מִינָּהּ – ועוד יש להוכיח מדברי רבי עקיבא, שהַבְעָרָה לְחַלֵּק יָצָאת. שכן כל המלאכות האסורות בשבת נכללות במה שנאמר (שמות כ ט) 'לא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה', ואילו מלאכת הבערה נכתבה בפני עצמה, שנאמר (שם לה ג) 'לא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת'. ונחלקו תנאים (שבת ע.) בטעם הדבר. לדעת רבי יוסי הבערה ללאו יצאת, ללמדנו שאין דינה ככל שאר המלאכות שחייבים על זדונן סקילה ועל שגגתן חטאת, אלא היא אסורה באיסור לאו בלבד, ויש בה רק עונש מלקות. ורבי נתן סובר, שאף הבערה היא בסקילה וחטאת, ונכתבה בפני עצמה כדי ללמדנו דין חילוק מלאכות בשבת. שאף על פי שכל שלשים ותשע המלאכות של שבת כלולות באזהרה אחת של 'לא תעשה כל מלאכה', וכן בברת אחת של 'כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' (שם לא יד), מכל מקום העושה כמה מלאכות אפילו בהעלם אחד [–בשגגה אחת] חייב חטאת על כל אחת ואחת. וממה שאמר רבי עקיבא 'מצינו להבערה שהיא אב מלאכה' מוכח שלשיטתו היא מלאכה גמורה, וכדברי רבי נתן שלחלק יצאת, ולא כדברי רבי יוסי הסובר שללאו יצאה, ואינה אב מלאכה.

וּשְׁמַע מִינָּהּ – ועוד יש להוכיח מדברי רבי עקיבא, שלֹא אָמְרִינַן [–שאין אומרים] ביום טוב, הוֹאִיל וְהוּתְּרָה מלאכת הַבְעָרָה לְצוֹרְךְ הוּתְּרָה נַמִּי שֶׁלֹּא לְצוֹרְךְ. שכן מלאכת יום טוב הותרה לצורך אוכל נפש, ככתוב ביום טוב של פסח (שם יב טז) 'אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם'. ונחלקו תנאים בדין זה, לדעת בית שמאי לא הותרה מלאכה אלא כשהיא נעשית לצורך אוכל נפש, אך לדעת בית הלל כל מלאכה שעיקרה לצורך אוכל נפש מותרת אף כשנעשית שלא לצורך זה. ואף הבערה היא מלאכת אוכל נפש, שכן היא צורך הבישול, ולדעת בית הלל יש להתירה אף שלא לצורך זה. וממה שאמר רבי עקיבא שלא יתכן שזמן הבערת חמץ הוא בט"ו משום איסור מלאכה שבה, מוכח שהוא סובר כבית שמאי, שלא הותרה הבערה אלא כשהיא נעשית לצורך בישול, ולא לצורך אחר.

הברייתא שלפנינו דנה באיסור 'בל יראה' ו'בל ימצא': תָּנוּ רַבָּנַן, מה שנאמר (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – למה נאמר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם יג ז) ['וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְ]לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר בְּכָל גְּבוּלֶךָ', ואף חמץ שבבתים בכלל איסור זה. אלא לְפִי [–ממה] שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר', משמע ששאור טמון שאינו נראה לעין אין עוברים עליו. וכן ממה שנאמר 'לך' משמע שדווקא שאור שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שאור שֶׁל אֲחֵרִים [–של נכרים] וְשֶׁל גָּבוֹהַּ [–הקדש]. ואם כן יָכוֹל [–שמא תאמר] שאם ירצה יַטְמִין בפסח חמץ שלו בביתו באופן שלא יראה לעינים, וכן אם ירצה יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת של חמץ מִן הַנָּכְרִי ויחזיקם בביתו אפילו כשהם נראים, משום שאינם שלו. לפיכך תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב, 'לֹא יִמָּצֵא' ברשותך כלל, ואפילו כשאינו נראה לעין, ואפילו כשאינו שלך אלא הוא פקדון של נכרי.

ממשיכה הברייתא ואומרת: אֵין לִי לאסור מ'לא ימצא' אֶלָּא בְּחמץ של נָכְרִי שֶׁלֹּא כִּיבַּשְׁתּוֹ תחת ידך, וְגם אֵין הנכרי שָׁרוּי [–גר] עִמְּךָ בֶּחָצֵר, אבל חמץ של נָכְרִי שֶׁכִּיבַּשְׁתּוֹ תחת ידך וממונו כממונך, וְכן של נכרי שׁשָׁרוּי עִמְּךָ בֶּחָצֵר, מִנַּיִן לנו לאסור. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם'. ולהלן תבואר דרשה זו. עוד שואלת הברייתא: ממה שנאמר 'לא ימצא בבתיכם', אֵין לִי אֶלָּא חמץ שֶׁנִּמְצָא בְּבָתֵּיכֶם שהוא מצוי אצלכם בכל עת, אבל חמץ הנמצא בְּבוֹרוֹת בְּשִׂיחִין וּבִמְעָרוֹת שברשותכם מִנַּיִן שעוברים עליו. תַּלְמוּד לוֹמַר 'לא יראה לך שאור בְּכָל גְּבוּלֶךָ', בכל מקום שהוא ברשותך.

ממשיכה הברייתא ואומרת: וַעֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר, שדווקא בחמץ שבַּבָּתִּים שנאמר בו 'לא ימצא בבתיכם' עוֹבֵר גם מִשּׁוּם 'בַּל יֵרָאֶה', וְגם משום 'בַּל יִמָּצֵא', וְגם משום 'בַּל יַטְמִין' בחמץ טמון שאינו נראה לעין, וְגם משום 'בַּל יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִי' אתה עובר על חמץ של נכרי המופקד בידך, שהרי בבתים לא נאמר 'לך'. אבל בחמץ שבַּגְּבוּלִין [בבורות שיחין ומערות] שנאמר בו 'לך', עדיין יש לומר שדווקא חמץ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, ואפילו הוא מופקד בידך יהיה מותר בראייה. וּמַנַּיִן לנו לִיתֵּן אֶת החומר הָאָמוּר שֶׁל חמץ זֶה שבבתים, בְּחמץ זֶה שבגבולין, ולאסור גם בגבולין חמץ טמון וחמץ של נכרי. וְכן מנין לנו ליתן את קולתו שֶׁל חמץ זֶה שבגבולין, בְּחמץ זֶה שבבתים, ולהתיר אף בבתים חמץ שאינו שלו. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'שְׂאוֹר' 'שְׂאוֹר' לְגֵזֵרָה שָׁוָה. שהרי נֶאֱמַר 'שְׂאוֹר' בְּבָתִּים ככתוב 'שְׂאוֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם', וְנֶאֱמַר 'שְׂאוֹר' בגבולין ככתוב 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר בכל גבולך', מַה שְּׁאוֹר הָאָמוּר בְּבָתִּים עוֹבֵר עליו מִשּׁוּם 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַּל יִמָּצֵא' וּ'בַּל יַטְמִין' וּ'בַּל יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִי', אַף שְׂאוֹר הָאָמוּר בגבולין עוֹבֵר מִשּׁוּם 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַּל יִמָּצֵא' וּ'בַּל יַטְמִין' וּ'בַּל יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִים'. וְכן למדנו מגבולין לבתים, מַה שְּׁאוֹר הָאָמוּר בגבולין דווקא כשהוא שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אותו, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, אַף שְׂאוֹר הָאָמוּר בְּבָתִּים דווקא כשהוא שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אותו, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ. ולהלן יבואר באיזה אופן חמץ של אחרים אסור, ובאיזה אופן הוא מותר.

הגמרא מפרשת את תחילת דברי הברייתא: אָמַר מַר – הובא לעיל בברייתא, אֵין לִי שעובר אף על חמץ של נכרי, אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁלֹּא כִּיבַּשְׁתּוֹ וְאֵין שָׁרוּי עִמְּךָ בֶּחָצֵר, אבל נָכְרִי שֶׁכִּיבַּשְׁתּוֹ וְשָׁרוּי עִמְּךָ בֶּחָצֵר, מִנַּיִן שעובר הישראל על חמצו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יִמָּצֵא'. מקשה הגמרא: כְּלַפֵּי לַיָּיא [–להיכן] פונה דבר זה, הרי מצד הסברא יש לומר להיפך, שהרי אם בנכרי שאינו כבוש תחת ידך ואינו גר יחד אתך אתה עובר על חמצו, כל שכן שאם הוא כבוש תחת ידך וממונו כממונך, או שגר יחד עמך, שאתה עובר על חמצו, ומדוע עלה על דעת הברייתא להקל בו. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, אֵיפּוּךְ – יש להפוך את גירסת הברייתא, וכך יש לשנותה, 'אין לי אלא נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר, נכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר מנין, תלמוד לומר לא ימצא'. שממה שנאמר 'לא ימצא' ולא נאמר 'לא תמצא', משמע שבשום אופן לא ימצא.

הגמרא מביאה פירוש אחר בדברי הברייתא: רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ [–לא תהפוך] את דברי הברייתא, וְאַרִישָׁא קָאֵי – ודבריה מוסבים על מה ששנינו ברישא, חמץ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ. ועל כך שואלת הברייתא, אֵין לִי שאין אתה עובר על חמצו של נכרי, אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁלֹּא כִּיבַּשְׁתּוֹ וְאֵין שָׁרוּי עִמְּךָ בֶּחָצֵר, אבל נָכְרִי שֶׁכִּיבַּשְׁתּוֹ וְשָׁרוּי עִמְּךָ בֶּחָצֵר, מִנַּיִן שאין אתה עובר על חמצו. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'לֹא יִמָּצֵא'.

מקשה הגמרא על התירוץ של רבא: וְהַאי תַּנָּא מִיהַדַּר אַהֵיתֵּירָא וְנָסִיב לֵהּ קְרָא לְאִיסּוּרָא – הלא לדברי רבא מבקש התנא להביא מקור להיתר חמץ של נכרי שכיבשתו, ואיך הוא מביא על כך את הכתוב 'לא ימצא' שמשמע ממנו איסור. מתרצת הגמרא: כך היא כוונת התנא בתשובתו, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר באיסור 'לא יראה' האמור על שאור הנמצא בגבולין 'לְךָ' 'לְךָ' תְּרֵי זִימְנֵי [–שתי פעמים], פעם אחת בפרשת בא (שמות יג ז) 'ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך', ופעם אחת בפרשת ראה (דברים טז ד) 'ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים'. ומאחר ש'לך' אחד אינו ענין ל'לא יראה', שהרי כבר נאמר במקום אחר, תנהו ענין ל'לא ימצא'. וכך

המשך בעמוד צז

שלשיטתו הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ – על כן נצרך ה'לֹא יִמָּצֵא' לאסור חמץ של נכרי שקיבל הישראל אחריות עליו, שכן בכל מקום דבר הגורם לאדם ריוח או הפסד ממון אינו נחשב כממונו. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר 'דבר הגורם לממון כְּמָמוֹן דָּמֵי', 'לֹא יִמָּצֵא' לָמָּה לִי, הלא הוא נחשב כממונו לכל דבר.

מתרצת הגמרא: אִיצְטְרִיךְ – הוצרך הכתוב לרבותו, משום דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – שהיה עולה על דעתך לומר, הוֹאִיל וְכִי אִיתֵיהּ הָדַר בְּעֵינֵיהּ לָאו בִּרְשׁוּתֵיהּ קָאֵי – מאחר שכל זמן שהחמץ קיים מחזירו הישראל לנכרי כמו שהוא, אין הוא עומד ברשות הישראל. ולא אמר רבי שמעון 'דבר הגורם לממון כממון דמי' אלא כשהדבר אינו בעין, כגון בגונב קדשים שהמקדיש חייב באחריותם, שאף על פי שאין חיוב כפל לגונב מהקדש, מכל מקום הוא חייב לשלמו למקדיש. שכן מאחר שהמקדיש מתחייב להביא ממון אחר תחתיהם וגרם לו הגנב הפסד ממון, הרי זה כמו שגנב ממנו. קָמַשְׁמַע לָן – משמיענו הכתוב, שמכל מקום עובר הנפקד ב'לא ימצא' על חמץ שקיבל עליו אחריות, ואפילו שהוא עדיין בעין.

בכור בהמה טהורה הוא אחד מעשרים וארבע מתנות כהונה שהישראל חייב ליתנו לכהן, והכהן מקריבו למזבח. וחיוב זה אינו נוהג אלא בבהמה ששייכת כולה לישראל, אבל אם יש לנכרי שותפות בה הרי היא פטורה מבכורה. אגב דברי רבא לעיל בחמץ של צבא המלך הנמצא ברשות ישראל, הגמרא מביאה ספק בדין בהמת ישראל שצריכה להינתן למלך לענין חיוב בכורה: בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרָבָא – שאלו בני הישיבה את רבא, בֶּהֱמַת אַרְנוֹנָא – בהמה מתוך עדר בהמות שבעליו מחויב לתת עשירית ממנו מס למלך, האם היא חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, שאם ילדה בכור חייב הבעלים ליתנו לכהן. אוֹ שמא אֵין היא חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, משום שכל זמן שלא הופרש המס מעדר זה למלך, עדיין לא התברר חלקו, והרי הוא נחשב כשותף בכל בהמה ובהמה, ושותפות נכרי פוטרת מבכורה.

מפרשת הגמרא את הספק: כָּל הֵיכָא דְּמָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ בְּזוּזֵי – היכן שבעל העדר יכול לסלק את חובו למלך בדמים, ואינו חייב לתת מהבהמות עצמן, לֹא קָא מִיבַּעְיָא לָן [–אין לנו ספק] דְּחַיֶּיבֶת בבכורה, משום שכל זמן שלא זכה המלך בבהמות, אין זכותו קבועה בהן יותר מאשר בדמים, שהרי יתכן שלבסוף יתן לו הבעלים דמים ולא בהמות. כִּי קָא מִיבַּעְיָא לָן – ונסתפקנו רק הֵיכָא דְּלֹא מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ בְּזוּזֵי – באופן שאין בעל העדר יכול לסלק את חובו בדמים, אלא חייב הוא לתת למלך מגוף הבהמות, מַאי – מהו דין בהמות אלו לענין בכורה. הגמרא מביאה את הכרעת רבא בספק זה: אָמַר לְהוּ [–להם] רבא לבני הישיבה, אם אינו יכול לסלק את חובו בדמים, פְּטוּרָה בהמה זו מבכורה. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא שבהמת ארנונא חַיֶּיבֶת בבכורה. מתרצת הגמרא: הָתָם [–שם] בברייתא מדובר באופן דְּמָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ – שיכולים הבעלים לשלם את חובם למלך בדמים.

הגמרא מביאה לשון אחרת בתשובת רבא: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש אומרים שכך אָמַר רָבָא, בֶּהֱמַת אַרְנוֹנָא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאַף עַל גַּב דְּמָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ – ואפילו אם בעל העדר יכול לסלק את חובו למלך בדמים, משום שכל זמן שלא סילק בדמים עדיין יש לו למלך חלק בבהמות אלו, ושותפות נכרי פוטרת מבכורה. אולם עִיסַּת אַרְנוֹנָא שבעליה חייב לתת עשירית ממנה מס למלך, חַיֶּיבֶת בַּחַלָּה, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ – ואפילו אם אין בעל העיסה יכול לסלק את חובו למלך בדמים. ואף שהלכה בידינו, שעיסה השייכת לישראל ונכרי בשותפות, אם אין בחלק הישראל לבדו כדי שיעור חיוב חלה, הרי היא פטורה מחלה, מכל מקום עיסת ארנונא חייבת. ולפי זה מה ששנינו בברייתא שארנונא חייבת, לא נאמר כלל לענין חיוב בכורה, אלא לענין חיוב חלה בעיסה זו.

שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מהו טעם החילוק שבין בהמה לעיסה. משיבה הגמרא: בְּהֵמָה אִית לָהּ קָלָא – יש עליה קול שיש למלך חלק בה, והכל יודעים שהיא פטורה משום שותפות נכרי. אבל עִיסָּה לֵית לָהּ קָלָא – אין עליה קול שיש למלך חלק בה, ואם יאכלנה ללא הפרשת חלה יאמר הרואה שהוא אוכל טבל, ועל כן גזרו חכמים להפריש ממנה חלה משום מראית עין.

הגמרא חוזרת לדון בחמץ של נכרי, ומביאה ברייתא שדנה בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, נָכְרִי שֶׁנִּכְנַס בפסח לַחֲצֵירוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבְצֵיקוֹ המחומץ בְּיָדוֹ, אֵין הישראל זָקוּק לְבַעֵר חמץ זה. אבל אם הנכרי הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ, וקיבל עליו הישראל אחריות על חמץ זה, הרי הוא זָקוּק לְבַעֵר אותו. ואם יִחֵד לוֹ הישראל לנכרי בַּיִת, שאמר לו 'הרי ביתי לפניך, הנח את חמצך באחת מזויותיו', ולא קיבל עליו אחריות על החמץ, אֵין הוא זָקוּק לְבַעֵר חמץ זה, שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יִמָּצֵא'.

הגמרא מפרשת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מה אמר התנא בטעם מה שאם ייחד לו בית אינו זקוק לבער, ואיך משתמע דין זה מ'לא ימצא'. משיבה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, דרשה זו אַרֵישָׁא קָאֵי – מוסבת על תחילת דברי הברייתא, וְהָכִי קָאָמַר – וכך אמר התנא, הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ זָקוּק לְבַעֵר, משום שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יִמָּצֵא', ומכתוב זה התרבה אף חמץ של נכרי שקיבל הישראל עליו אחריות, כמבואר לעיל (ה:).

הגמרא מביאה פירוש אחר בדברי הברייתא: רַב אַשִּׁי אָמַר, לְעוֹלָם דרשה זו אַסֵּיפָא קָאֵי – על סוף דברי הברייתא היא מוסבת, וְהָכִי קָאָמַר – וכך אמר התנא, אם יִחֵד לוֹ הישראל לנכרי בַּיִת אֵין זָקוּק לְבַעֵר, משום שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם', שמשמעו דווקא חמץ שמצוי בידך לכל חפצך, וכגון שקיבל עליו אחריות ונחשב כשלו, וְהָא לָאו דִּידֵיהּ הוּא – והרי חמץ זה המונח במקום המושאל לנכרי אינו מצוי תחת יד הישראל, דְּנָכְרִי כִּי קָא מְעַיֵּיל לְבֵיתָא דְּנַפְשֵׁיהּ קָא מְעַיֵּיל – שהרי הנכרי מכניס את החמץ לביתו שלו, ואין הישראל מקבל אחריות עליו.

הגמרא מקשה על דברי רב אשי: לְמֵימְרָא – וכי יתכן לומר דִּשְׂכִירוּת קָנְיָא [–קונה] והשוכר או השואל נחשבים לבעל הבית, והמקום המושאל לנכרי בבית הישראל נחשב כבית הנכרי, ועל כן אין הישראל עובר עליו. וְהָתְנַן – והרי שנינו במשנה (ע"ז כא.), אַף בְּמָקוֹם שֶׁאָמְרוּ שמותר לְהַשְׂכִּיר בית לנכרי, לֹא לְענין בֵּית דִּירָה שידור בו הנכרי אָמְרוּ כן, מִפְּנֵי שֶׁהנכרים מַכְנִיסִין לְתוֹכוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, והרי אסור לישראל להניח שתיכנס עבודה זרה לביתו, שכן נאמר (דברים ז כו) 'וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ'. על כן לא התירו להשכיר לנכרי בית לדור בו, אלא רק להעמיד בו בהמות או עצים. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּשְׂכִירוּת קָנְיָא – ואם יעלה על דעתך לומר ששכירות קונה והשוכר נחשב לבעל הבית, כִּי קָא מְעַיֵּיל לְבֵיתֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָא מְעַיֵּיל – הלא כשמכניס הנכרי את עבודת הגלולים לבית הרי הוא מכניסה לביתו ולא לבית הישראל, ומדוע אסרו משום כן להשכיר לו בית לדירה. אלא מכאן ראיה ששכירות אינה קונה, ואין השוכר נחשב לבעל הבית אלא המשכיר, ואם כן מדוע כשייחד את הבית לנכרי אינו עובר על חמץ הנכרי.

מתרצת הגמרא: אכן השכירות אינה מקנה לשוכר את הבית, אלא דְשָׁאנִי הָכָא – שונה הדין כאן בחמץ, שאפילו שהישראל נחשב לבעל הבית, מכל מקום אינו עובר על החמץ הנמצא במקום המושאל לנכרי, משום דְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא [–שהוציאה התורה] את איסורו בִּלְשׁוֹן 'לֹא יִמָּצֵא'. ומכך משמע שדווקא על מִי [–על חמץ] שֶׁמָּצוּי בְּיָדְךָ אתה עובר, יָצָא חמץ זֶה הנמצא במקום המושאל לנכרי, שאינך עובר עליו משום שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּיָדְךָ.

הגמרא דנה בדין חמץ שנמצא בבית ביום טוב: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַמּוֹצֵא חָמֵץ בְּבֵיתוֹ בְּיוֹם טוֹב, כּוֹפֶה עָלָיו אֶת הַכְּלִי. שכן לאחר שנאסר החמץ בהנאה ואינו ראוי לכלום, אסור לטלטלו ביום טוב משום איסור מוקצה. ומאחר שכבר ביטלוהו בערב פסח, ושוב אין עוברים עליו מן התורה ב'בל ימצא', לא הותר איסור טלטול מוקצה לצורך הוצאתו מן הבית וביעורו. אך כדי שלא יבואו להיכשל בו ולאוכלו, צריך לכסותו בכלי. אָמַר רָבָא, אִם החמץ שנמצא ביום טוב שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ לכפות עליו כלי.

שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מהו הטעם שחלוק חמץ הקדש מסתם חמץ. משיבה הגמרא: מִיבְדָּל בְּדִילִי מִינֵּיהּ – משום שבדלים

המשך בעמוד פה

רש"י

להכי איצטריך לא ימצא — משום דבעלמא לאו כממון דמי, איצטריך קרא למימר דגבי חמץ מיהא מתסר. **הואיל וכי איתיה הדר** — הוא גופיה למריה בעיניה, וזה עדיין לא נאבד. וכי אמרה רבי שמעון לההוא — היכא דאינו בעין, כגון גבי גונב קדשים שהיו הבעלים חייבין באחריותן, אמר רבי שמעון אף על פי שאין כפל להקדש, דכתיב "לרעהו" ולא להקדש — הכא חייב. דכיון דזה חייב באחריותן — רעהו קרינא ביה, דהא גרם לו להתחייב ממון. **ארנונא** — המלך נוטל עישור מן הבהמה ומן התבואה. **חייבת בבכורה** — דקיימא לן: כל שיד גוי באמצע — פטורה מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג) "לי כל בכור בישראל", אבל לא באחרים. ועדר זה שעישורו של מלך בתוכו — חייבת בבכורה לתת לכהן הבכורות שלהם, או לא? **דמצי מסלק ליה** — לגוי במעות. **לא תיבעי לן** — כיון דאכתי לא זכה גוי בהן, ודינו אינו קבוע בהן יותר ממעות, איכא למימר לא יתן לו בהמות אלא מעות. **ואף על גב דמצי מסלק ליה** — דכל כמה דלא סלקיה — ידו שייכא בבהמות. **עיסת ארנונא חייבת** — ואף על גב דעיסת גוי פטורה, ואוכל ישראל בלא חלה, דהא "עריסותיכם" כתיב — זו חייבת. דלית לה קלא, והרואה אומר שלו היא, ואוכלה בלא חלה. אבל בבהמה — אית לה קלא. והדתניא חייבת — בעיסה הוא דתניא. **אין זקוק לבער** — לא הזקיקוהו להוציא את הגוי מן הבית, כדאמרן: אבל אתה רואה של אחרים. **הפקידו אצלו** — וקביל עליה אחריות, כדמפרש ואזיל, זקוק לבער. **יחד לו בית** — כלומר: לא קיבלו עליו, אלא אמר ליה "הרי הבית לפניך, הנח באחת מן הזויות" — אין זקוק לבער. **מאי קאמר** — היכי יליף מ"לא ימצא"? **לעולם אסיפא** — ו"לא ימצא" משמע המצוי בידך לכל חפצך, היינו דקביל עליה אחריות, דהוי כדידיה. **אף במקום שאמרו להשכיר** — בפרק קמא דעבודה זרה תנן: אין משכירין בתים לגוים בארץ ישראל, אבל בסוריא משכירין, וכל שכן בחוצה לארץ. ואף במקום שהתירו להשכיר, לא לבית דירה התירו, אלא להעמיד בו בהמות ועצים, ולא שידור הוא בה. **שאין מצוי בידך** — שהרי אותה זוית מסורה לגוי. **כופה עליו את הכלי** — דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי. ומיהו, ב"בל יראה" לא עבר, דהא בטליה בליביה מאתמול, כדאמרינן לקמן: הבודק צריך שיבטל בלבו. אלא משום שלא ישכח ויאכלנו — צריך כפיית כלי. **מיבדל בדילי מיניה** — אפילו בחול למודד הוא לפרוש ממנו. **חמצו של גוי** — המופקד אצלו, ולא קיבל עליו אחריות, דמותר לשהותו. **עושה לו מחיצה** — בארבעה עשר, משום היכר, שלא ישכח ויאכלנו. ולא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה, שהכלי ניטל לצורך. ומיהו ההוא דלעיל, לא אפשר ליה במחיצה, ומשום חד יומא סגי ליה בכפיית כלי, ובלילה יבערנו. **המפרש** — מן היבשה לים. **בשיירא** — למקום רחוק. **קודם שלשים יום** — לפסח. ולקמן מפרש כנגד ששואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, ומאז חל עליו להיזהר בצרכי הפסח. **דעתו לחזור** — בימי הפסח. **אפילו מראש השנה נמי** — דכי הדר ביה בימי הפסח — עבר עליה, וההיא שעתא לאו ברשותיה היא דליבטליה, שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו. וכשראהו — עובר עליה. **אוצר** — שהכניס שם תבואה, ותחתיה חמץ. ואמרינן לקמן: חמץ שנפלה עליו מפולת — הרי הוא כמבורר. **תוך שלשים** זקוק **לבער** — דלכתחלה לא זהו ביעורו. **קודם שלשים** — לא חלה חובת ביעור עליו, וכי מטי ההיא שעתא — לא מחוייב, כדאמרן, דהא נפלה עליו מפולת.

שהרי

תוספות

התם דמצי מסלק ליה — הקשה רבינו יצחק: דבפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא ע,ב ושם) אמר דהמקבל צאן ברזל מן הגוי — הוולדות פטורים מן הבכורה, אף על גב דמצי מסלק ליה לגוי בזוזי, כדאמר התם: כיון דאלו בעי גוי זוזי ולא משכח — שקול בהמה! ותירץ רבינו יצחק: דשאני התם, שמתחלה היתה הבהמה של גוי, וכיון דאי בעי זוזי ולא משכח — שקיל בהמה, לא נפקא מרשותיה. אבל כשהבהמה של ישראל ומצי מסלק ליה לגוי בזוזי — לא נכנסה לרשותו.

בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה אף על גב דמצי מסלק ליה — והא דתניא חייבת, פירש הקונטרס: דגבי עיסה תניא. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דהא גבי בהמה תניא בהדיא בתוספתא דחייבת בבכורה, וכן גבי עיסה תניא: עיסת ארנונא חייבת בחלה, אף על גב דלא מצי מסלק ליה! ואית ספרים דגרסי: בהמת ארנונא פטורה, והוא דלא מצי מסלק ליה. ולפי זה מתיישבות שתי הברייתות. **יחד** לו בית — פירש הקונטרס: דלא קיבל עליו אחריות, אלא אמר ליה "הרי הבית לפניך". וק' לרבינו יצחק: מאי איריא יחד? אפילו לא יחד נמי, והכי נמי מסיק בסמוך למימר דשכירות קניא! ופירש רבינו תם: דאפילו באחריות מיירי, ומשום הכי מפיק מ"לא ימצא" דלא חשיב מצוי, כיון שיחד לו בית. ורב פפא אית ליה מסברא, כיון שיחד לו בית — הוי באלו קיבל עליו אחריות על חמצו של גוי בביתו של גוי.

כופה עליו כלי — אף על גב דאיכא למאן דאמר בפרק "בירה" (שבת מג,א) אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל! איכא לאוקמי בצריך למקומו, אי נמי: הכא שרי, משום דילמא אתי למיבליה.

שנאמר

הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ "לֹא יִמָּצֵא". אֶלָּא, לְמַאן דְּאָמַר כְּמָמוֹן דָּמֵי - "לֹא יִמָּצֵא" לְמָה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְכִי אִיתֵיהּ - הָדַר בְּעֵינֵיהּ, לָאו בִּרְשׁוּתֵיהּ קָאֵי - קָמַשְׁמַע לָן. בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרָבָא: בְּהֵמַת אַרְנוֹנָא חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה אוֹ אֵין חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה? כָּל הֵיכָא דְּמָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ בְּזוּזֵי - לָא קָא מִיבַּעְיָא לָן דְּחַיָּיב, כִּי קָא מִיבַּעְיָא לָן - הֵיכָא דְּלָא מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ בְּזוּזֵי, מַאי? אָמַר לְהוּ: פְּטוּרָה. וְהָתְנְיָא: חַיֶּבֶת? הָתָם - דְּמָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: בְּהֵמַת אַרְנוֹנָא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאַף עַל גַּב דְּמָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ. עִיסַּת אַרְנוֹנָא - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וְאַף עַל גַּב דְּלָא מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ. מַאי טַעְמָא - בְּהֵמָה אִית לָהּ קָלָא, עִיסָּה לֵית לָהּ קָלָא. תָּנוּ רַבָּנַן: גּוֹי שֶׁנִּכְנַס לַחֲצִירוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבְצִיקוֹ בְּיָדוֹ - אֵין זָקוּק לְבַעֵר. הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - זָקוּק לְבַעֵר. יַחֵד לוֹ בַּיִת - אֵין זָקוּק לְבַעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא". מַאי קָאָמַר? אָמַר רַב פַּפָּא: אַרֵישָׁא קָאֵי, וְהָכִי קָאָמַר: הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - זָקוּק לְבַעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא". רַב אַשִׁי אָמַר: לְעוֹלָם אַסֵּיפָא קָאֵי, וְהָכִי קָאָמַר: יַחֵד לוֹ בַּיִת - אֵין זָקוּק לְבַעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" וְהָא לָאו דִּידֵיהּ הוּא, דְּגוֹי כִּי קָא מְעַיֵּיל - לְבֵיתָא דְּנַפְשֵׁיהּ קָא מְעַיֵּיל. לְמִימְרָא דִּשְׁכִירוּת קָנְיָא? וְהָתְנַן: אַף בְּמָקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהַשְׁכִּיר - לֹא לְבֵית דִּירָה אָמְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיסִין לְתוֹכוֹ עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּשְׁכִירוּת קָנְיָא, כִּי קָא מְעַיֵּיל - לְבֵיתֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָא מְעַיֵּיל! שָׁאנֵי הָכָא, דְּאַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן "לֹא יִמָּצֵא" - מִי שֶׁמְּצוּי בְּיָדְךָ, יָצָא זֶה שֶׁאֵינוֹ מְצוּי בְּיָדְךָ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַמּוֹצֵא חָמֵץ בְּבֵיתוֹ בְּיוֹם טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו אֶת הַכְּלִי. אָמַר רָבָא: אִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא - אֵינוֹ צָרִיךְ. מַאי טַעְמָא - מִיבְדַּל בְּדִילִי מִינֵּיהּ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: חֲמֵצוֹ שֶׁל גּוֹי - עוֹשֶׂה לוֹ מְחִיצָה עֲשָׂרָה טְפָחִים מִשּׁוּם הֶיכֵּר, וְאִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא - אֵינוֹ צָרִיךְ. מַאי טַעְמָא - מִיבְדַּל בְּדִילִי אֲנָשֵׁי מִינֵּיהּ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַמְפָרֵשׁ וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּירָא, קוֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין זָקוּק לְבַעֵר, תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - זָקוּק לְבַעֵר. אָמַר אַבָּיֵי: הָא דְּאָמְרַתְּ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם זָקוּק לְבַעֵר - לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, אֲבָל אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר - אֵין זָקוּק לְבַעֵר. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְאִי דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, אֲפִילּוּ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה נַמִּי? אֶלָּא אָמַר רָבָא: הָא דְּאָמְרַתְּ קוֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין זָקוּק לְבַעֵר - לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, אֲבָל דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר - אֲפִילּוּ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה זָקוּק לְבַעֵר. וְאָזְדָּא רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא: הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצָר, קוֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין זָקוּק לְבַעֵר, תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - זָקוּק לְבַעֵר. וְקוֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם נַמִּי לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ, אֲבָל דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ - אֲפִילּוּ קוֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם נַמִּי זָקוּק לְבַעֵר. הָנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? כִּדְתַנְיָא: שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קוֹדֶם הַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא

שהרי

פסחים. פרק ראשון – אור לארבעה עשר דף ו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

רש"י

שנאמר ויהי אנשים — והא דאמר ב"הניזקין" (גיטין ס,א ושם) שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן, והיינו בראש חדש ניסן, פרשת טמאים, לא כפירוש הקונטרס דפירש פרשת טמאים "ויהי אנשים" — דזו הפרשה נאמרה בערב הפסח, כדמשמע הכא, אלא פרשת טמאים — טומאת תרומה וקדשים.

ומזהיר על פסח שני — אף על גב שעל ידי שאילתן הוזקק לומר להן — מכל מקום לא היה צריך להאריך, אלא: אל תעשו פסח, ותו לא.

ממאי דבריש ירחא קאי — תימה, דבשבת בפרק רבי עקיבא (פו,ב ושם) קאמר (רבה) דכולי עלמא בראש חודש אתו למדבר סיני כתיב הכא "ביום הזה באו מדבר סיני" וכתיב התם "החדש הזה וגו'" מה להלן ראש חודש — אף כאן ראש חדש. אלמא, פשיטא ד"החדש הזה" נאמר לו בראש חודש. והיינו משום דאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות כט,א) שנתקשה משה רבינו בראיית הלבנה, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא: כזה ראה וקדש. ותירץ רבינו תם: אף על גב שאמר הקדוש ברוך הוא למשה בריש ירחא, דילמא משה לא אמר להם לישראל, אלא בשלשה או בארבעה בירחא. ומסיק דיליף מדבר ממדבר, דבההיא דבאחד לחדש השני אמירת הקדוש ברוך הוא ואמירת משה הוי בריש ירחא, דכתיב "באחד לחדש השני ויתילדו וגו'". ורבינו יצחק מפרש: אף על גב דהחדש הזה הוה בריש ירחא, מיהו דילמא הא דקאמר "דברו אל כל עדת ישראל" — לא הוה בריש ירחא. ואם תאמר: אמאי לא יליף התם מדבר מבמדבר כי הכא? ויש לומר: דמדבר מבמדבר לא ילפינן.

אבל בחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם — היינו דוקא היכא דליכא דרשה וטעם. דהא תנן בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מה,א ושם) דדחיית הנסקל קודם לסקילתו, אף על גב דסקילה כתיב ברישא, דכתיב "כי סקל יסקל או ירה יירה" — היינו משום דכתיב במקום אחר סקילה בגמר מיתה, דכתיב "וסקלתם באבנים ומתו".

אבל בתרי ענייני אין דנין — והא דפריך בסוף "הפרה" (בבא קמא נד,ב ושם) ואימא בהמתך דדברות ראשונות — כלל, שור וחמור — פרט, בהמתך דדברות האחרונות — חזר וכלל, אף על גב דמרוחקין טובא! היינו משום דעשרת הדברות חשיבי כחד עניינא, דבדיבור אחד נאמרו.

ודעתיה עילויה — פירוש: ולא בטל מאיליו כמו פירורין. ועל פירוש הקונטרס: קשה: מאי פריך כי משכחת ליה ניבטלה? הא פירש ודעתיה עילויה — שחס עליה לבטלה.

משש שעות ולמעלה — פירש הקונטרס: מתחלת שש. ולא נהירא לרבינו תם, דעל כרחך הא דאמר לעיל חמץ משש שעות ולמעלה אסור — היינו מסוף שש! ופירש רבינו תם: דמסוף שש קאמר. ומייתי ראיה מחיטי קורדנייתא שהן קשין, והוה חמץ נוקשה, שאינו אסור נמי אלא מדרבנן.

לפני

שהרי משה רבינו עומד בפסח ראשון — ודורש להן בהלכות פסח השני, דהיינו שלשים יום, שהוא בארבעה עשר באייר. מה להלן ראש חדש — דכתיב ביה "באחד לחדש השני". וניכתוב ברישא כו' — לא אשמעתין פריך, אלא אסדר פרשיות קפריך: מכדי פרשת פסח נאמרה תחלה, שהרי בחדש הראשון נאמר, כדכתיב "בחדש הראשון לאמר", ופרשת פקודים נאמרה באייר, ומאי טעמא אקדמה להאי בראש הספר, ופרשת זו בפרשת "בהעלותך"? אין מוקדם ומאוחר בתורה — לא הקפידה תורה על סדר מוקדם ומאוחר, ופרשיות דנאמרו תחלה הקדימו המאוחרות לה. בתרי ענייני = בשתי פרשיות. בחד עניינא — במקראות הסדורות בפרשה אחת. דאי לא תימא הכי — דבסדר כתיבתן נאמרו, הא דקיימא לן כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שהוא בפרט, לפי שבא הפרט ופרט שזהו הכלל — היכי סמכינן עלה? דילמא פרט וכלל הוא. נעשה כלל מוסף על הפרט — שלא תאמר אין כאן אלא פרט, או כיוצא בו נביא בדינו בבנין אב — לכן הוסיף הכתוב כלל אחריו, להביא כל דבר, ואפילו אינו דומה לפרט. אי הכי — קשיא לך, אפילו בתרי ענייני תיקשי לך, דהא דיינינן כלל ופרט כשנאמר אחד מהן בפרשה זו ואחד מהן בפרשה אחרת! הא ניחא — דלא קשיא לך. למאן דאמר כלל ופרט המרוחקין אין דנין כו' — ופלוגתא היא במנחות, בפרק "כל המנחות באות מצה" (נה,ב) ובבבא קמא ב"החובל" " (פה,א). הבודק צריך שיבטל — בלבו סמוך לבדיקה מיד, ואומר: כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל. מאי טעמא — הרי מבער כל הנמצא. וכי תימא כיון דמנטר להו אגב ביתיה — עם שאר ממונו הוא משמרן, שכשהוא נועל ביתו לשומרו נמצא משמר כל מה שבתוכו — הלכך חשיבי. ושימור דלאו אדעתא דידיה הוא — מי מחשבי ליה?! והתניא סופי תאנים — סוף לקיטת תאנים. נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבשלות כל צרכן עולמית. ומשמר שדהו מפני ענבים — ובעל הבית זה משמר שדה זו שלא יכנסו בני אדם לתוכה, ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני שיש בה ענבים, שעדיין לא הגיע עת הבציר. או סופי ענבים שלא יתבשלו עולמית, ובעל הבית משמר שדהו זו שהן בתוכה, ולא בשבילן, אלא מפני מדלעות ומקשאות שבה. קשואין ודלועין שם הפרי עצמו. מקשאות ומדלעות קרי כל האילנות. וחייבין במעשר — אם ליקטן בעל הבית, או נתנן לאחר. ופטורין מן המעשר — דהפקר פטור מן המעשר. ודעתו עליה — חשובה היא בעיניו, וחס עליה לשורפה, ומשהה אפילו רגע אחד — ונמצא עובר עליה ב"בל יראה" וב"בל ימצא". אבל משבטלה — אינו עובר, דלא כתב אלא תשביתו. דלאו ברשותיה הוא — אינו שלו. דאמר רבי אלעזר שני דברים אינן שלו ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו — להתחייב עליהן. בור ברשות הרבים — הפותחו חייב בניזקין, ואין הבור שלו אלא של הפקר, שהרי ברשות הרבים הוא. ואף על פי שכרהו — אין רשות הרבים קנויה לו. וניבטליה בארבע — כלומר: למה הוצרכתו לבטל בלילה? ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו. פשע — ישכח, ויבא לידי פשיעה. שעל ידי מה יזכר? אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו — יזכר.

וניבטליה

שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עוֹמֵד בְּפֶסַח רִאשׁוֹן וּמַזְהִיר עַל הַפֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ", וּכְתִיב: "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם". וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר לְךָ: אַיְידֵי דְּאַיְירִי בְּמִילֵּי דְּפִסְחָא, מַסִּיק לְהוּ לְכָל מִילֵּי דְּפִסְחָא. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל? שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ וּמַזְהִיר עַל הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים", וּכְתִיב: "דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת וגו'". מִמַּאי דִּבְרֵישׁ יַרְחָא קָאֵי? דִּילְמָא בְּאַרְבָּעָה בְּיַרְחָא אוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּיַרְחָא קָאֵי! אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר שִׁימִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבִינָא, מֵהָכָא: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן", וּכְתִיב: "וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ". הָכָא נַמִי, מִמַּאי דִּבְרֵישׁ יַרְחָא קָאֵי? דִּילְמָא בְּאַרְבָּעָה בְּיַרְחָא אוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּיַרְחָא קָאֵי! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אָתְיָא "מִדְבַּר" מִ"מִדְבַּר". כְּתִיב הָכָא "בְּמִדְבַּר סִינַי" וּכְתִיב הָתָם "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי". מַה לְּהַלָּן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ - אַף כָּאן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְנִיכְתּוֹב בְּרֵישָׁא דְּחֹדֶשׁ רִאשׁוֹן, וַהֲדַר נִיכְתּוֹב דְּחֹדֶשׁ שֵׁנִי! אָמַר רַב מְנַשְּׁיָא בַּר תַּחְלִיפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: זֹאת אוֹמֶרֶת אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה. אָמַר רַב פַּפָּא: לָא אֲמַרַן אֶלָּא בִּתְרֵי עִנְיָינֵי, אֲבָל בְּחַד עִנְיָינָא, מַאי דְּמוּקְדָּם - מוּקְדָּם, וּמַאי דִּמְאוּחָר - מְאוּחָר. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - "כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט" דִּילְמָא פְּרָט וּכְלָל הוּא. וְתוּ, "פְּרָט וּכְלָל - נַעֲשֶׂה כְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט" דִּילְמָא כְּלָל וּפְרָט הוּא. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ בִּתְרֵי עִנְיָינֵי נַמִי! הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: "כְּלָל וּפְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ בִּכְלָל וּפְרָט" - שַׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר "דָּנִין", מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר דָּנִין, הָנֵי מִילֵּי - בְּחַד עִנְיָינָא, אֲבָל בִּתְרֵי עִנְיָינֵי - אֵין דָּנִין. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַבּוֹדֵק צָרִיךְ שֶׁיְּבַטֵּל. מַאי טַעְמָא? אִי נֵימָא מִשּׁוּם פֵּירוּרִין - הָא לָא חֲשִׁיבִי, וְכִי תֵּימָא: כֵּיוָן דְּמִינְטַר לְהוּ אַגַּב בֵּיתֵיהּ חֲשִׁיבִי - וְהָתַנְיָא: סוֹפֵי תְאֵנִים וּמְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי עֲנָבִים, סוֹפֵי עֲנָבִים וּמְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי מִקְשָׁאוֹת וּמִפְּנֵי מִדְלָעוֹת, בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל וְחַיָּיבִין בְּמַעֲשֵׂר, בִּזְמַן שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - מוּתָּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל וּפְטוּרִין מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר! אָמַר רָבָא: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִמְצָא גְּלוּסְקָא יָפָה וְדַעֲתֵיהּ עִילָּוֵיהּ. וְכִי מַשְׁכַּחַתְּ לֵיהּ לְבַטְּלֵיהּ! דִּילְמָא מַשְׁכַּחַתְּ לֵיהּ לְבָתַר אִיסּוּרָא, וְלָאו בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימָא, וְלָא מָצֵי מְבַטֵּיל. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁנֵי דְבָרִים אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם וַעֲשָׂאָן הַכָּתוּב כְּאִילּוּ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְחָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה. וְנִיבַטְּלֵיהּ בְּאַרְבַּע, וְנִיבַטְּלֵיהּ בְּחָמֵשׁ! כֵּיוָן דְּלָאו זְמַן אִיסּוּרָא הוּא, וְלָאו זְמַן בִּיעוּרָא הוּא - דִּילְמָא פָּשַׁע וְלָא מְבַטֵּל לֵיהּ.

וניבטליה

שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה הִיה עוֹמֵד בְּפֶסַח רִאשׁוֹן שהוא בארבעה עשר בניסן, וּמַזְהִיר את ישראל עַל הַפֶּסַח שֵׁנִי שהוא בארבעה עשר באייר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט ב) 'וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ', וְאחר כך כְּתִיב (שם ט ו) 'וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח' משום טומאתם, ובאו לפני משה ואמרו לו (שם ט ז), 'לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת קָרְבַּן ה' בְּמֹעֲדוֹ'. ובאותה שעה נצטוה משה מאת ה' להודיע להם את דיני פסח שני [כמובא בהמשך הפרשה]. הרי שבאותה שעה שעשו כל ישראל את הפסח, ציוה משה לטמאים לעשות פסח שני שלשים יום לאחר מכן, ומכאן שיש להזהיר על הלכות הפסח שלשים יום לפניו.

הגמרא מפרשת מדוע חולק רבן שמעון בן גמליאל על הוכחה זו: וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הסובר שדי לשאול ולדרוש בהלכות הפסח שתי שבתות לפניו, אָמַר לָךְ [–יאמר לך] שאין משם ראיה, משום דַּאֲיָדֵי דְּאַיְרֵי בְּמִילֵּי דְּפִסְחָא, מַסִּיק לְהוּ לְכָל מִילֵּי דְּפִסְחָא – אגב מה שפירש להם משה באותה שעה את עיקרי דיני פסח ראשון, השלים להם אף את הלכות פסח שני, שכן עניינם אחד, ולא משום שעמדו באותה שעה שלשים יום קודם פסח שני.

הגמרא מבארת את מקור דינו של רבן שמעון בן גמליאל. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא [–מהו טעמו] דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הסובר שיש להזהיר על הלכות הפסח שני שבועות לפניו. משיבה הגמרא: שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה הִיה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ של ניסן, וּמַזְהִיר עַל הַפֶּסַח שחל שני שבועות לאחר מכן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב ב) 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים', ופרשה זו נאמרה למשה בראש חודש, ובהמשך הפרשה כְּתִיב (שם יב ג–ו) 'דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה, וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת וגו', וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה'. דוחה הגמרא ראיה זו: מִמַּאי דְּבְרִישׁ יַרְחָא קָאֵי – מנין שעמד משה ואמר לישראל פרשה זו בראש חודש ניסן, דִּילְמָא בְּאַרְבָּעָה בְּיַרְחָא אוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּיַרְחָא קָאֵי – שמא בארבעה או בחמשה בחודש עמד משה והזהירם על הפסח.

הגמרא מביאה מקור אחר לשיטת רבן שמעון בן גמליאל: אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר שִׁימִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּינָא – בשם רבינא, רבן שמעון בן גמליאל למד שיטתו מֵהָכָא [–מכאן], שנאמר (במדבר ט א) 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי, בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר', וְאחר כך כְּתִיב (שם ט ב) 'וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ'. הרי שהזהיר משה את ישראל על הפסח במדבר בראש חודש ניסן, שהוא שבועיים לפני הפסח. מקשה הגמרא: הָכָא נַמִּי – הלא גם ראיה זו יש לדחות, מִמַּאי דְּבְרִישׁ יַרְחָא קָאֵי – מנין שבראש חודש עמד משה ואמר לישראל פרשה זו, דִּילְמָא בְּאַרְבָּעָה בְּיַרְחָא אוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּיַרְחָא קָאֵי – שמא בארבעה או בחמשה לחודש עמד משה והזהירם על הפסח. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַתְיָא [–למדנו] 'מִדְּבַר' מִ'מִדְּבַר' בגזירה שוה. שכן כְּתִיב הָכָא [–כאן] בפרשת הפסח 'בְּמִדְבַּר סִינַי', וכְּתִיב הָתָם [–שם] בפרשת הפקודים שבה נצטוה משה על מנין בני ישראל (במדבר א א), 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי'. מַה לְּהַלָּן – בפרשת הפקודים נאמרו הדברים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שהרי נאמר שם 'באחד לחדש', אַף כָּאן – בפרשת הפסח נאמרו הדברים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

אגב הבאת פרשיות אלו דנה הגמרא בסדר כתיבתן. מקשה הגמרא: וְנִיכְתּוֹב בְּרִישָׁא דְּחֹדֶשׁ רִאשׁוֹן – הלא היה לה לתורה לכתוב תחילה את פרשת הפסח שנאמרה בחודש הראשון, וַהֲדַר נִיכְתּוֹב דְּחֹדֶשׁ שֵׁנִי – ואחר כך לכתוב את פרשת הפקודים שנאמרה בחודש השני, ומדוע נכתבה פרשת הפסח בפרשת 'בהעלותך' לאחר פרשת הפקודים שנכתבה בתחילת ספר 'במדבר'. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב מְנַשְּׁיָא בַּר תַּחֲלִיפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, זֹאת אוֹמֶרֶת, אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה – לא הקפידה התורה לכתוב את הפרשיות לפי סדר אמירתן למשה.

הגמרא מפרשת את הכלל האמור: אָמַר רַב פָּפָא, לֹא אֲמָרָן – לא נאמר כלל זה שאין מוקדם ומאוחר בתורה, אֶלָּא בִּתְרֵי עְנָיְנֵי – בשתי פרשיות, אֲבָל בְּחַד עְנָיְנָא – במקראות הכתובים בפרשה אחת, מַאי [–מה] דְּמוּקְדָּם בסדר הכתובים מוּקְדָּם גם במשמעותו, וּמַאי דְּמְאוּחָר בסדר הכתובים מְאוּחָר גם במשמעותו, והקפידה התורה לכתוב את הדבר המוקדם לפני המאוחר. דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שהרי אם לא תאמר כן, איך יתכן לדרוש את מידת 'כְּלָל ופְרָט' וללמוד ממנה שאין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. הלא דִּילְמָא [–שמא] פְּרָט וּכְלָל הוּא, אלא שנכתבו בתורה שלא בסדרם, ובא הכלל להוסיף על הפרט, כמידת 'פרט וכלל' [שתבואר בסמוך], ואף שהפרט נכתב לאחר הכלל שמא הוא קודם לו בציווי. רב פפא מביא הוכחה נוספת לדבריו: וְתוּ [–ועוד] יש להוכיח שבפרשה אחת הקפידה התורה על סדר הכתיבה, שאם לא כן איך יתכן לדרוש את מידת 'פְּרָט וּכְלָל' וללמוד ממנה שנֶעֱשָׂה כְּלָל מוּסָף [–מוסיף] עַל הַפְּרָט, הלא דִּילְמָא [–שמא] כְּלָל ופְרָט הוּא, ואין בכלל אלא מה שבפרט, ואף שנכתב הכלל לאחר הפרט שמא הוא קודם לו בציווי.

הגמרא מקשה על חילוק רב פפא בין פרשה אחת לשתי פרשיות: אִי הָכִי – אם כן, יש להוכיח ממידות אלו שיש מוקדם ומאוחר בתורה אֲפִילּוּ בִּתְרֵי עְנָיְנֵי נַמִּי – גם בשתי פרשיות, ולעולם נכתבו הדברים כסדרם, שאם לא כן איך יתכן לדרוש 'כלל ופרט' ו'פרט וכלל' בשתי פרשיות. מפרשת הגמרא את קושייתה: הָנִיחָא [–מובן הדבר] לְמַאן דְּאָמַר 'כְּלָל ופְרָט הַמְרוּחָקִין זֶה מִזֶּה אֵין דָּנִין אוֹתוֹ בְּכְלָל ופְרָט', שלשיטתו שַׁפִּיר [–יפה] אמר רב שבשתי פרשיות אין מוקדם ומאוחר בתורה. אֶלָּא [–אבל] לְמַאן דְּאָמַר שדָּנִין אף מכלל ופרט המרוחקים זה מזה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה יש לנו לומר ביישוב קושיא זו, הלא אם אין מוקדם ומאוחר בתורה, איך ניתן לדרוש 'כלל ופרט' או 'פרט וכלל' כשהפרט נכתב בפרשה אחת והכלל נכתב בפרשה אחרת. מתרצת הגמרא: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר דָּנִין כלל ופרט המרוחקים זה מזה, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא כששניהם כתובים בְּחַד עְנָיְנָא – בענין אחד, אֲבָל כשהם כתובים בִּתְרֵי עְנָיְנֵי – בשני עניינים שונים, לדברי הכל אֵין דָּנִין אותם במידת כלל ופרט. ואף מה שאמר רב 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', אינו אלא בשני עניינים שונים, אבל בענין אחד אכן הקפידה התורה על סדר הדברים גם בשתי פרשיות.

הגמרא חוזרת לדון בביעור חמץ, ומביאה תקנת חכמים בדין זה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַבּוֹדֵק את החמץ, צָרִיךְ שֶׁיְּבַטֵּל בלבו את החמץ לאחר הבדיקה, ויאמר 'כל חמץ שישנו בבית זה יהיה מבוטל'.

הגמרא דנה בטעמו של רב. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מדוע הטעם שהבודק צריך לבטל, הלא הוא מבער את כל החמץ הנמצא ברשותו. אִי נַיְמָא [–אם נאמר] שהוא מִשּׁוּם שיש לחשוש לפֵּירוּרִין של חמץ שלא נמצאו בבדיקה, הָא לֹא חֲשִׁיבִי – הרי הפירורים אינם חשובים, והם בטלים מאליהם. וְכִי תֵּימָא כֵּיוָן דְּמִינְטַר לְהוּ אַנַּב בֵּיתֵיהּ – ואם תאמר שמאחר שהם נשמרים אגב הבית, שכאשר שומר האדם את ביתו ונועלו משום שאר ממונו הנמצא בו, אף הפירורים נשמרים יחד עם כל מה שבתוכו, ומשום כן חֲשִׁיבִי [–הם נחשבים] ואינם בטלים מאליהם, הלא אי אפשר לומר כן, שהרי אינו משמר את הבית מחמת הפירורים אלא מחמת שאר ממונו, וכי שמירה כזו שאין דעתו עליו מחשיבו, וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בתוספתא (מעשרות פ"ג הי"ג), אם נמצאים בשדה סוּפֵי תְּאֵנִים – תאנים שנותרו בסוף הלקיטה, שאינן מתבשלות לעולם כל צרכן ואינן חשובות בעיני בני אדם, וְהוּא מְשַׁמֵּר את שָׂדֵהוּ שלא יכנסו לתוכה בני אדם מִפְּנֵי הָעֲנָבִים הטובים שבה ולא מפני התאנים, וכן אם יש בה סוּפֵי עֲנָבִים – ענבים שנותרו בסוף עונת הבציר, שאינם חשובים משום שלא יתבשלו לעולם, וְהוּא מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי מִקְשָׁאוֹת וּמִפְּנֵי מִדְלָעוֹת – מפני נטיעות של קישואים ודלועים הנמצאים בה ולא מפני הענבים, בְּזְמַן שֶׁבַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן [על סופי התאנים והענבים] הרי הם אֲסוּרִין לכל אדם מִשּׁוּם גְּזֵל, וְאם ליקטם בעל הבית בעצמו או שנתנם

המשך בעמוד לא

שוב שואלת הגמרא: **וְנִיבַטֵּלֵיהּ בְּשִׁית** – הלא היה להם לחכמים לתקן שכל אחד יבטל את החמץ בתחילת השעה הששית, שהרי בשעה זו הכל עסוקים בשריפת החמץ, ואין לחשוש שמא ישכחו באותה שעה לבטלו, ומדוע הוצרכו לקובעו בשעת הבדיקה.

משיבה הגמרא: **כֵּיוָן דְּבתחילת שש יש אִיסּוּרָא** [–איסור] **דְּרַבָּנַן עֲלָוֵיהּ** – על החמץ, **כְּאיסורי הנאה דְּאוֹרַיְיתָא דָּמְיָא** [–הוא דומה], **וְלָאו בְּרִשׁוּתֵיהּ קָיְימָא** – ובאותה שעה החמץ כבר אינו עומד ברשותו, **וְאם ימצא גלוסקא יפה לֹא מָצֵי מְבַטֵּיל** – שוב לא יוכל לבטלה, שכן אף איסורי הנאה דרבנן אינם נחשבים לממון בעליהם. הגמרא מוכיחה מדברי רב שאף איסורי הנאה דרבנן אינם ברשותו של הבעלים: **דְּאָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַב, הַמְקַדֵּשׁ** אשה בחמץ בערב פסח **מִתחילת שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, אֲפִילּוּ** אם קידשה **בְּחִיטֵּי קוּרְדִּנִיתָא** – חטים קשות הגדילות בהרי אררט שנפלו עליהן מים, וספק הוא שמא החמיצו, **אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשִׁין אלו.** הרי שאף בשעה שאין החמץ אסור אלא מדרבנן אין הוא נחשב לממונו, ואינו יכול לקדש בו, ומטעם זה אף אינו יכול לבטלו בשעה זו.

הגמרא מקשה מהמבואר בברייתא שאפשר לבטל גם בתוך הפסח: **וּלְבָתַר אִיסּוּרָא לֹא מָצֵי מְבַטֵּיל לֵיהּ** – וכי לאחר זמן האיסור אי אפשר לבטל את החמץ, **וְהָא** תָּנֵיא – והרי שנינו בברייתא, מי שהָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, **וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לו חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,** הרי הוא **מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ, אֶחָד** [–בין] **בְּשַׁבָּת וְאֶחָד** [–ובין] **בְּיוֹם טוֹב** של פסח. מפרשת הגמרא את קושייתה: **בְּשִׁלְמָא** – הברייתא מובנת במה ששנינו בה שמבטל את החמץ **בְּשַׁבָּת, דמַשְׁכַּחַת לֵהּ** – שמצינו אופן שיהא ביטול זה קודם זמן האיסור, **כְּגוֹן שֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר** בניסן **לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת,** שמבטלו קודם השעה הששית. **אֶלָּא** מה ששנינו בה שמבטלו **בְּיוֹם טוֹב,** הלא **בָּתַר** [–לאחר] זמן **אִיסּוּרָא** [–איסור] החמץ **הוּא,** ואם כן מוכח מכאן שאפשר לבטלו אף לאחר זמן איסורו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב, הָכָא בְּתַלְמִיד הֵיוֹשֵׁב** בהנאה, ונמצא שבשעה שמבטלה עדיין היא ברשותו. הגמרא מוכיחה מדברי הברייתא שאכן מדובר בעיסה שלא החמיצה: **דַּיְקָא נַמִי** – יש לדייק גם מעצם דברי הברייתא שמדובר בעיסה שעדיין לא החמיצה, **דַּהרי קָתָנֵי** [–שנינו] בה, 'הָיָה יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּית הַמִּדְרָשׁ', ומשמע שדווקא משום שאינו יכול לשוב לביתו מחמת כבוד רבו די לו בביטול, אבל אם אינו יושב לפני רבו אין די לו בביטול. ואם מדובר בעיסה שכבר החמיצה, ואפשר לבטל אף לאחר זמן האיסור, מדוע נקטה הברייתא "יושב בבית המדרש" דווקא, הלא אף אם הוא בביתו אין בידו לעשות כלום מלבד ביטול, שהרי ביום טוב אסור לבער את החמץ, כמבואר לעיל (ו.).

מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח מכאן שהברייתא מדברת בעיסה שעדיין לא החמיצה, שאילו לא היה בבית המדרש היה חייב לאפותה ביום טוב קודם שתחמיץ.

הגמרא דנה בפת שהיא ספק חמץ ספק מצה: **אָמַר רָבָה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה** שנמצאה בתוך תיבה, **כֵּיוָן שֶׁרָבְתָה מַצָּה מוּתֶּרֶת.** והבינה עתה הגמרא בכוונת רב, שאם נשתמשו בתיבה זו במצה פעמים רבות יותר ממה שנשתמשו בה בחמץ, הפת מותרת.

שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר דין זה, **אִילֵּימָא** [–אם נאמר] **דְּיָדַע בָּהּ** בפת זו **דְּחָמֵץ הִיא, כִּי רָבְתָה מַצָּה מַאי הָוֵי** – מה בכך שרוב השתמשויות התיבה היו במצה, הלא סוף סוף חמץ היא. **אֶלָּא** בודאי מדובר בפת **דְּלֹא יָדְעִינַן** [–שאין יודעים] **בָּהּ אִי חָמֵץ הוּא אִי מַצָּה הוּא,** ואין צורתה ניכרת מחמת עיפושה. ולפי זה מקשה הגמרא: אם כן **מַאי אִירְיָא** [–מדוע התיר רב] דווקא **כִּי רָבְתָה מַצָּה,** הלא **אֲפִילּוּ כִּי לֹא רָבְתָה מַצָּה** בתיבה זו אלא נשתמשו בה יותר לחמץ, **נַמִי נֵיזִיל בָּתַר בַּתְרָא** – גם כן יש לנו ללכת אחר השימוש האחרון שנעשה בתיבה זו, ואם בפעם האחרונה הניחו בה מצה יש לתלות שזו היא הפת המעופשת שעתה נמצאת בה, אף שברוב הפעמים הקודמות הניחו בה חמץ.

הגמרא מוכיחה כדבריה שהולכים אחר האחרון: **מִי לֹא תְּנַן** – וכי לא שנינו במשנה בשקלים (פ"ז מ"ב), **מְעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה** – בשוק של מוכרי בהמות בירושלים, **לְעוֹלָם** יש לחשוש עליהן שהן קדושות בקדושת **מַעֲשֵׂר** שני, משום שרוב הבהמות בירושלים נקנות כל ימות השנה ממעות מעשר שני. ואם נמצאו המעות **בְּהַר הַבַּיִת,** הרי הן בחזקת **חוּלִּין,** משום שהולכים אחר רוב המעות המצויות שם שהן של חולין. ואף שבשעת הרגל רוב המעות המצויות שם הן של מעשר שני, מכל מקום יתכן שהן נמצאות שם מלפני הרגל, ויש לנו ללכת אחר רוב מעות שישנן שם בכל ימות השנה. ואם נמצאו המעות **בִּירוּשָׁלַיִם** בשאר חלקי העיר, **בִּשְׁעַת הֶרֶגֵל** יש לתלות שהן מעות **מַעֲשֵׂר** שני, משום שרוב המעות שביד עולי רגלים הן של מעשר שני. אבל **בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה** הרי הן בחזקת **חוּלִּין,** משום שרוב המעות שביד אנשי העיר הן חולין. **וְאָמַר רַב שְׁמַעְיָה בַּר זֵירָא, מַאי מַעֲמָא** [–מהו הטעם] שברגל אנו תולים שהן של מעשר, ואיננו תולים שהן נמצאות שם עוד מלפני הרגל, כשם שבמעות שנמצאו בהר הבית אנו תולין כן. והשיב, **הוֹאִיל וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲשׂוּיִין לְהִתְכַּבֵּד בְּכָל יוֹם,** מכיון ומטאטאים אותם מפני הטיט, על כן אין לתלות שהמעות נמצאות שם מלפני הרגל.

מסיקה הגמרא את קושייתה: **אַלְּמָא אָמְרִינַן** [–הרי שאנו אומרים], **קַמָּאֵי קַמָּאֵי אָזְלִי לֵיהּ** – שהמעות הראשונות כבר נסתלקו משוקי ירושלים, **וְהָנֵי אַחֲרֵיֵי נִינְהוּ** – ואלו שנמצאות עתה אחרות הן ונפלו שם בתוך הרגל, ואם כן **הָכָא נַמִי נֵימָא** – גם כאן בפת יש לנו לומר, **דְּקַמָּא קַמָּא אָזִיל** – שהכברות הראשונות שהונחו בתיבה כבר נסתלקו משם, **וְהַאי דְּהַאִידְּנָא הוּא** – וזו שנמצאת בה עתה היא מצה שהונחה באחרונה ויש להתירה, ומדוע התירה רב רק משום שרבתה מצה. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָכָא** בפת שנמצאה מעופשת, **דְּעִיפּוּשֵׁהּ מוֹכִיחַ עֲלָוֵיהּ** – שעיפושה מוכיח עליה שהיא פת ישנה, ואין היא מצה שהונחה שם באחרונה, ועל כן לולי שרבתה המצה שהניחו בתיבה זו על החמץ שהניחו בה לא היה לנו להתירה. דוחה הגמרא תירוץ זה: **אִי עִיפּוּשֵׁהּ מוֹכִיחַ עֲלָוֵיהּ** [–על הפת] שהיא פת ישנה של חמץ, **כִּי רָבְתָה מַצָּה מַאי הָוֵי** – מה בכך שרוב השתמשויות התיבה היו במצה, הלא מוכח מתוך עיפושה שהונחה שם לפני זמן רב, בזמן שעדיין הניחו בה חמץ.

משום קושיא זו מפרשת הגמרא את דברי רב באופן אחר: **אָמַר רַבָּה, לֹא תֵּימָא** [–אל תשנה] בדברי רב **שֶׁרָבְתָה הַמַּצָּה** שהניחו בתיבה על החמץ שהניחו בה, **אֶלָּא אֵימָא** [–תשנה בדבריו], **שֶׁרָבוּ יְמֵי מַצָּה עֲלָוֵיהּ** – על הפת, כלומר, שכבר עברו ימים מרובים מתחילת הפסח, והיתה ראויה מצה זו להתעפש במשך זמן זה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם מדובר לאחר שכבר נכנסו ימי הפסח, **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט שמצה היא, שהרי בודאי בדק את התיבה קודם הפסח ופינה ממנה את החמץ, ומה בא רב להשמיענו בדבריו אלו. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך רב להתיר את הפת אלא באופן **דְּעִיפּוּשֵׁהּ מְרוּבֶּה.** שכן **מַהוּ דְּתֵימָא** [–שמא תאמר], **כֵּיוָן דְּעִיפּוּשֵׁהּ מְרוּבֶּה אינַלְיָא מִילְּתָא דְּוַדַּאי חָמֵץ מְעַלְיָא הוּא** – שעיפושה המרובה מוכיח שחמץ גמור הוא שנשאר שם מלפני הפסח, לפי שאין די בימים שעברו מתחילת הפסח כדי להביאה לידי עיפוש מרובה כל כך. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב, שכֵּיוָן **שֶׁרָבוּ יְמֵי מַצָּה עֲלָוֵיהּ** – שכבר עברו עליה ימים מרובים מתחילת הפסח, **אָמְרִינַן** – אנו תולים ואומרים, **כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא נַהֲמָא חֲמִימָא אָפָה** – שבכל יום ויום אפה הבעלים פת חמה של מצה, **וּשְׁדָא עֲלָוֵיהּ וְעָפְשָׁא טְפֵי** – והניחה על הפת של אתמול, ומתוך כך נתעפשה ביותר, ועל כן יש ללכת אחר האחרון ולתלות שהונחה שם הפת בפסח, והרי היא מצה.

המשך בעמוד פב

רש"י

וניבטליה בשית — ליתקנו רבנן לכל אדם ליבטל בלבו בתחלת שש, דהשתא לא פשע, דאיכא זכרון טובא, שהרי עסוק בשריפתו. **כיון דאיסורא דרבנן** — דמשעברו חמש אסור בחמץ לדברי הכל — כדאורייתא דמי, ואינו שלו ולא מצי מבטל ליה בלבו. וכיון דחס עליה ומשהי ליה פורתא — עבר עליה. **המקדש** — אשה. **משש שעות ולמעלה** — מתחלת שש, דאיסורא דרבנן הוא. **אפילו בחיטי קורדנייתא** — הצומחים בהרי אררט קשין הם מאד, ואפילו הכי אין חוששין לקדושין אם באו עליהם מים. ואף על גב דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשש ומפקע קידושי תורה ושרי אשת איש לעלמא, הא מתרצינן בכמה דוכתין: כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, והפקר בית דין הפקר, והם הפקירו ממונו. **עיסה מגולגלת** — שלא החמיצה, ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקום ולילך ולאפותה. **דקדים ומבטל לה** — בלבו, דעדיין היא ברשותו, שלא נאסרה עליו. **דיקא נמי** — דעדיין לא החמיצה, דקתני: היה יושב בבית המדרש, דמשמע מפני שאין יכול לקום ולילך משם הוא מבטלה בלבו. ואי בחמץ גמור — למה לי יושב בבית המדרש? ואפילו אם היה פנוי, מה בידו לעשות יותר? השבתה בלב זהו ביעורו! אלא ודאי כשיש בידו לתקן קאי, ובידו לאפותה אם היה פנוי, הואיל ולא החמיצה עדיין. ומשום יום טוב נקט יושב בבית המדרש. ודשבת מתוקמא בחמץ גמור, ובארבעה עשר שחל להיות בשבת. **כיון שרבתה מצה** — קא סלקא דעתך: אם נשתמשו בתיבה זו מצה יותר מחמץ, אזלינן בתר רובא — ומותרת: רוב אוכלי בשר בירושלים כל ימות השנה ממעות מעשר שני הן, לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל, ונותנין אותם לבני העיר בטובת הנאה, והן אוכלים אותם בקדושתן. ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאין מהן, כדקיימא לן במנחות (פב,א). הלכך לוקחין מהן בהמות, דכל זמן שיש לו מעות מעשר — אינו מוציא מעות חולין. ואף על גב דאיכא למימר שמא מיד המובר נפלו, ומעות חולין הן — ספק איסורא לחומרא. **בהר הבית לעולם חולין** — ואפילו בשעת הרגל שיש מעות **מעשר** מרובין **בירושלים ממעות חולין** — לא מספקינן להו במעשר, דאזלינן בתר רובא דשתא, ואמרינן: לאו האידנא נפול אלא קודם הרגל. ובירושלים בשאר ימות השנה חולין, דרוב מעות העיר חולין. ובשעת הרגל מעשר, כדמפרש טעמא מה טעם בשעת הרגל מעשר ולא אמרינן קודם הרגל נפול, כדאמרן בנמצאין בהר הבית, הואיל ושווקי ירושלים עשויים להתבבד בכל יום מפני הטיט. ואי נפול קודם הרגל — הוו משתכחי בשעת כיבוד. אבל הר הבית, מתוך שהוא משופע והרוח מבבדתו מעפרו, ועוד שאין אדם נכנס באבק שעל גבי רגליו ואינו עשוי להתבבד. אלמא: בכל דבר העשוי להתבבד אמרינן קמאי קמאי אזדו. וסתם תיבות שמשתמשין בהן אוכלין נוטלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו, וכל שכן דמסתמא בדקה זה אור לארבעה עשר, והאי דבתרא היא — ומצה היא. **מוכיח עליה** — שהרי הוא זה ימים רבים, וחמץ הוא. **שרבו ימי המצה** — וראוי להיות מעופש משנבנס הפסח. **אי הכי פשיטא** — אפילו ספק ליכא, דמסתמא ודאי בדקה, והא מצה היא. **אם רוב חולין** — נשתמשו בה חולין, אלמא: בתר רובא אזלינן, ולא בתר בתרא. **ציבורין ציבורין** — של מעשר בזוית זו, ושל חולין בזוית זו, וביום אחד. **בגומא** — דליכא למימר זיל בתר בתרא, דקמאי הא שקלינהו. משום דיש לחוש שמא בגומא נטמן, ולא ראוהו. **בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע** — ושפיר דמי, דברכה קודם עשיית המצוה בעינן, כדלקמן.

מעיקרא

תוספות

לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר — פירש הקונטרס: אף על פי דאיכא למתל במובר כמו בלוקח — מספיקא תלינן לחומרא. ואין נראה לרבינו יצחק, דסמוך מיעוטא דחולין דשאר מעות לפלגא דמובר, והוה ליה רובא להיתר. ואומר רבינו יצחק: דלוקחים הוו רובא, דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות. **בהר** הבית לעולם חולין — מקשה רבינו יצחק היאך נמצאו שם? הא אמר בפרק "הרואה" (ברכות סב,ב): לא יכנס בהר הבית במעות הצרורות בסדינו! ואומר רבינו יצחק: דאינו אסור אלא היכא דנושאן בפרהסיא בסדינו, דגאני הוא, דנראה כהולך שם לסחורה. אבל בצינעא — לא. **עשויין** להתבבד בכל יום — קשה לרבינו יצחק דמסקינן בפרק "דם הנדה" (נדה נו,ב ושם) גבי שרץ שנמצא במבוי — אין חזקתו מתבבד אלא על ידי בדיקה! ותירץ: דשרץ שהוא בכעדשה — אין חזקתו כל כך מתבבד כמו במעות.

בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע — מכאן היה מצריך רבינו שמשון בן אברהם לברך לפני המילה "להכניסו". דאי לאחר המילה — ישקר בברכתו, ד"להכניסו" — להבא משמע. ועוד: שצריך לברך עובר לעשייתו. ולא נראה לרבינו תם, דבפרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קלז,ב ושם) תניא: המל אומר: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה". אבי הבן אומר: להכניסו. משמע: לאחר המילה מקומו. אף על גב דלהכניסו משמע להבא — לא קשה, דלא על זאת הנעשה עכשיו מברך, אלא משבח ומודה להקדוש ברוך הוא שצונו על המילה כשתבא לידו. ותיקנוה כאן — לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו, ולא לשם עבודה זרה, ולא לשם מורנא, ולא לשם הר גרזים. ואין צריך לברך עובר לעשייתו אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך, אבל כשמברך אחר — לא. ותדע: שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר אירוסין.

כי

וְנִיבַטֵּיהּ בְּשִׁית! כֵּיוָן דְּאִיסּוּרָא דְּרַבָּנַן עֲלֵיהּ - כִּדְאוֹרַיְיתָא דָּמְיָא, וְלָאו בְּרִשׁוּתֵיהּ קַיְימָא, וְלָא מָצֵי מְבַטֵּיל. דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף אָמַר רַב: הַמְקַדֵּשׁ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וְלְמַעְלָה, אֲפִילּוּ בְּחִיטֵּי קוּרְדָנְיָתָא - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשִׁין. וּלְבָתַר אִיסּוּרָא לָא מָצֵי מְבַטֵּיל לֵיהּ? וְהָא תַּנְיָא: הָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ, אֶחָד שַׁבָּת וְאֶחָד יוֹם טוֹב. בִּשְׁלָמָא שַׁבָּת - מִשַּׁכַּחְתֵּיהּ לֵהּ, כְּגוֹן שֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת. אֶלָּא יוֹם טוֹב - בָּתַר אִיסּוּרָא הוּא! אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הָכָא בְּתַלְמִיד יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ עָסְקִינַן, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ עִיסָּה מְגוּלְגֶּלֶת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמִתְיָירֵא שֶׁמָּא תַּחֲמִיץ קָדִים וּמְבַטֵּיל לֵיהּ מִיקַּמֵּי דְּתַחֲמִיץ. דַּיְקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי: הָיָה יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּית הַמִּדְרָשׁ, שְׁמַע מִינָּה. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב: הַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה, כֵּיוָן שֶׁרָבְתָה מַצָּה - מוּתֶּרֶת, הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּיָדַע בָּהּ דְּחָמֵץ הִיא - כִּי רָבְתָה מַצָּה מַאי הֲוֵי? אֶלָּא, דְּלָא יָדְעִינַן בָּהּ אִי חָמֵץ הוּא אִי מַצָּה הוּא - מַאי אִירְיָא כִּי רָבְתָה מַצָּה? אֲפִילּוּ כִּי לֹא רָבְתָה מַצָּה נַמִי, נַיְזִיל בָּתַר בַּתְרָא! מִי לָא תְּנַן: מָעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה - לְעוֹלָם מְעַשֵּׂר, בְּהַר הַבַּיִת - חוּלִּין, בִּירוּשָׁלַיִם, בִּשְׁעַת הָרֶגֶל - מַעֲשֵׂר, בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה - חוּלִּין. וְאָמַר רַב שְׁמַעְיָה בַּר זֵירָא: מַאי טַעְמָא - הוֹאִיל וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲשׂוּיִין לְהִתְבַּבֵּד בְּכָל יוֹם. אַלְמָא אָמְרִינַן: קַמָּאֵי קַמָּאֵי אָזְלִי לֵיהּ, וְהָנֵי אַחֲרִינֵי גִּינְהוּ. הָכָא נַמִי - גֵּימָא: קַמָּא קַמָּא אָזֵיל, וְהַאי דְּהָאִידָּנָא הוּא! שֶׁאנֵי הָכָא, דְּעֵיפּוּשָׁהּ מוֹכִיחַ עֲלֵיהוּ. אִי עֵיפּוּשָׁהּ מוֹכִיחַ עֲלֵיהוּ - כִּי רָבְתָה מַצָּה מַאי הֲוֵי? אָמַר רַבָּה: לָא תֵּימָא שֶׁרָבְתָה מַצָּה, אֶלָּא אֵימָא: שֶׁרַבּוּ יְמֵי מַצָּה עֲלֵיהוּ. אִי הָכִי פְּשִׁיטָא! לֹא צְרִיכָא, דְּעֵיפּוּשָׁהּ מְרוּבֶּה. מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּעֵיפּוּשָׁהּ מְרוּבֶּה - אִיגְּלָיָא מִילְּתָא דְּוַדַּאי חָמֵץ מַעֲלָיָא הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן: כֵּיוָן שֶׁרַבּוּ יְמֵי מַצָּה עֲלֵיהוּ, אָמְרִינַן: כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא נַהֲמָא חֲמִימָא אֲפָה, וּשְׁדָא עֲלֵיהוּ וְעָפְשָׁא טְפֵי. וּמִי אָזְלִינַן בְּתַר בַּתְרָא? וְהָא תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: תֵּיבָה שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ מְעוֹת חוּלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר, אִם רוֹב חוּלִּין - חוּלִּין, אִם רוֹב מַעֲשֵׂר - מַעֲשֵׂר. וְאַמַּאי? לֵיזִיל בָּתַר בַּתְרָא! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ מְעוֹת חוּלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר, וְאֵין יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן בַּסּוֹף. רַב זְבִיד אָמַר: כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ צִיבּוּרִין צִיבּוּרִין. רַב פַּפָּא אָמַר: כְּגוֹן דְּאִישְׁתַּכַּח בְּגוּמָא. אָמַר רַב יְהוּדָה: הַבּוֹדֵק צָרִיךְ שֶׁיְּבָרֵךְ. מַאי מְבָרֵךְ? רַב פַּפִּי אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: אוֹמֵר "לְבַעֵר חָמֵץ". רַב פַּפָּא אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: "עַל בִּיעוּר חָמֵץ". בְּ"לְבַעֵר" - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּוַדַּאי לְהָבָא מַשְׁמַע,

כי

תוספות

כי פליגי בעל ביעור מר סבר לשעבר משמע — פירש רבינו תם: לשעבר משמע טפי מלהבא, אבל מכל מקום משמע נמי קצת להבא. דאי לא משמע כלל להבא אלא לשעבר — אם כן היכי קאמר בסמוך נימא "למול" לא סגי דלאו איהו מהיל? וכי בשביל שאין אנו יודעין לתקן יאמר שקר.

לא סגי דלאו איהו מהיל — דעל האב מוטל, כדפירש הקונטרס. אבל המל גרים מברך "למול את הגרים" שהמברך חייב למול כמו האב המל. **בעידנא** דאגבהה נפיק ביה — ואם תאמר: כיון דנפק היאך יברך? והלא צריך לברך עובר לעשייתו! ואומר רבינו יצחק: אף על גב דנפק אבתי עוסק במצוה, שצריך לנענע בקריאת הלל (סוכה לז,ב). **לצאת** יצא מיבעי ליה — לצאת משמע שלא יצא עדיין באותה נטילה, ומשכחת לה כשהפכו, כדאמרינן בסוכה (מב,א) דאינו יוצא אלא דרך גדילתו, או שנטלו שלא לצאת בו באותה נטילה. וכשאדם נוטל לולב אין צריך להופכו כדפירש רבינו יצחק, כיון שצריך לנענע בהלל, או משום שאינו רוצה לצאת באותה נטילה.

והלכתא על ביעור חמץ — יכול הוא לומר כן, שאף זה הלשון משמע להבא, או שמא דוקא "על ביעור חמץ". ויש טעם בברכות. ורבינו יצחק לא מצא טעם לכל הברכות. **על** הטבילה — אומר רבינו חננאל בשם הגאון: דוקא בטבילת גר דלא חזי קודם טבילה, דלא מצי למימר "וצונו" — דאכתי גוי הוא. אבל שאר חייבי טבילה, כגון בעל קרי וכיוצא בו — מותר לברך, כדאמרינן בפרק "מי שמתו" (כב,א): נהוג עלמא כתלתא סבי, כרבי יהודה בבעל קרי שיכול להתפלל ולברך וללמוד קודם טבילה. אף על פי כן אומר רבינו יצחק דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה, כיון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך — לא חילקו. וכן בנטילת ידים — לא חילקו בין נטילה של אחר בית הכסא, דלא מצי לברך קודם. מידהו, בנטילה יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב, כדאמרינן (סוטה ד,ב): האוכל לחם בלא ניגוב ידים — כאילו אוכל לחם טמא. ויש מפרשים: דבכל טבילות קאמר, דגברא לא חזי, דקודם שירד למים אינו צריך לברך — דילמא משום ביעתותא דמיא מימנע ולא טביל, ואחר שיורד אז הוא ערום ואסור לברך משום דלבו רואה את הערוה. **ונרות** מנר — וקשה: דדהוה ליה למימר חיפוש מנר, ולא נרות מנר! ויש לומר: דחיפוש לא קאי אנר. לכך יש לפרש דיליף חיפוש דנר מחיפוש דירושלים שהיא בנרות, ואותן נרות מנר. ואתי שפיר, דהשתא צריך לאתויי קרא דחיפוש נרות, ולא סגי בקרא ד"נר ה' נשמת אדם וגו'".

מטה

רש"י

כִּי פְּלִיגִי - בְּ"עַל בִּיעוּר". מָר סָבַר: מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע, וּמָר סָבַר: לְהַבָּא מַשְׁמַע. מֵיתִיבִי: "בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה"! הָתָם הֵיכִי נֵימָא? נֵימָא "לָמוּל" - לָא סַגְיָא דְּלָאו אִיהוּ מָהֵיל? אֲבִי הַבֵּן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אִין הָכִי נַמִי. מֵיתִיבִי: "בָּרוּךְ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְׁחָטָה". הָתָם נַמִי, הֵיכִי נֵימָא? נֵימָא "לִשְׁחוֹט" - לָא סַגְיָא דְּלָאו אִיהוּ שָׁחֵט? פֶּסַח וְקָדָשִׁים מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אִין הָכִי נַמִי. מֵיתִיבִי: הָעוֹשֶׂה לוּלָב לְעַצְמוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה". נְטָלוֹ לָצֵאת בּוֹ אוֹמֵר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לוּלָב". שָׁאנִי הָתָם, דִּבְעִידָנָא דְּאַגְּבָהָּה נָפֵק בֵּיהּ. אִי הָכִי, "לָצֵאת בּוֹ"?! "יָצָא בּוֹ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אִין הָכִי נַמִי, וּמִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא "לֵישֵׁב בַּסּוּכָּה" תְּנָא רֵישָׁא נַמִי "לָצֵאת בּוֹ". דְּקָתָנֵי סֵיפָא: הָעוֹשֶׂה סוּכָּה לְעַצְמוֹ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... אַתָּה ה' שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה". נִכְנַס לֵישֵׁב בָּהּ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסּוּכָּה". וְהִלְכְתָּא: "עַל בִּיעוּר חָמֵץ". דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא, מֵעִיקָּרָא בָּעֵינַן לְבָרוּכֵי, מְנָלַן? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמִּצְוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּתָן. מַאי מִשְׁמַע דְּהַאי עוֹבֵר לִישָׁנָא דְּאַקְדּוּמֵי הוּא? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דְּאָמַר קְרָא: "וַיִּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי". אֲבַיֵּי אָמַר, מֵהָכָא: "וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: "וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה' בְּרֹאשָׁם". בֵּי רַב אָמְרִי: חוּץ מִן הַטְּבִילָה וְשׁוֹפָר. בִּשְׁלָמָא טְבִילָה - דְּאַמַּתִּי גַּבְרָא לָא חָזֵי, אֶלָּא שׁוֹפָר מַאי טַעְמָא? וְכִי תֵּימָא: מִשּׁוּם דִּילְמָא מִיסַּלְקְלְקָא תִּקִיעָה. אִי הָכִי אֲפִילּוּ שְׁחִיטָה וּמִילָה נַמִי! אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: "חוּץ מִן הַטְּבִילָה" בִּלְבָד אִיתְּמַר. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: טָבַל וְעָלָה, בַּעֲלִיָּתוֹ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה". "לְאוֹר הַנֵּר וכו'". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב חִסְדָּא: לַמְּדֵנוּ מְצִיאָה מִמְּצִיאָה, וּמְצִיאָה מֵחִיפּוּשׁ, וְחִיפּוּשׁ מֵחִיפּוּשׁ, וְחִיפּוּשׁ מִנֵּרוֹת, וְנֵרוֹת מִנֵּר. מְצִיאָה מִמְּצִיאָה - כְּתִיב הָכָא: "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם", וּכְתִיב הָתָם: "וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא". וּמְצִיאָה מֵחִיפּוּשׁ דִּידִיהּ, וְחִיפּוּשׁ מִנֵּרוֹת - דִּכְתִיב: "בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת", וְאוֹמֵר: "נֵר (אֱלֹהִים) (ה') נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדְקִים אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאִיָּה לַדָּבָר - זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא", וְאוֹמֵר: "וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה", וְאוֹמֵר: "בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת", וְאוֹמֵר: "נֵר (אֱלֹהִים) (ה') נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא: הַאי "בָּעֵת הַהִיא" קוּלָּא הוּא, דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא: לָא בָּדִיקְנָא לֵהּ בִּירוּשָׁלִַם בִּנְהוֹרָא דַּאֲבוּקָה, דְּנָפֵיש נְהוֹרָא טוּבָא, אֶלָּא בִּנְהוֹרָא דִּשְׁרָגָא, דְּיוּטַר נְהוֹרָא טִפֵּי, דְּעָוֹן רַבָּה מִשְׁתַּכַּח וְעָוֹן זוּטַר לָא מִשְׁתַּכַּח - תָּא שְׁמַע: "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם". תְּנוּ רַבָּנַן: אֵין בּוֹדְקִין לֹא לְאוֹר הַחַמָּה, וְלֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה, וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה, אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר,

מפני

מעיקרא משמע — על ביעור שביערתי. והרי עדיין לא בדיק, דהא ברכה קודם בדיקה היא. ביעור, הייינו נמי בדיקה. **נימא** למול — בתמיה. משמע דאותו רופא המל את כל בני העיר (צווה) למול את התינוק הזה. **וכי לא סגי דלאו איהו מהיל** — עליו המצוה מוטלת?! והלא על אביו מוטל, כדאמרן בקדושין פרק קמא (קרוב לסופו). אבל ביעור — מצוה על בעל החמץ מוטלת. וכל איש ואיש בודק ביתו. והיכא דיכול לומר "לבער" — לא נימא "על ביעור": ופרכינן. **אבי הבן מאי איכא למימר** — אי על המילה לשעבר משמע — וזה אפשר לו לומר למול, מאי איכא למימר? היכי שרינן ליה למימר "על המילה". **אין הכי נמי** — צריך לומר "למול". **פסח וקדשים** — הבעלים נצטוו דכתיב (ויקרא א) "וסמך ידו ושחט". **נפק ביה** — ומברך על שעבר. **והלכתא על ביעור** — נמי להבא משמע, וגבי מילה נמי לא שנא אבי הבן מאינש דעלמא, דהא להבא משמע, ו"על מילה" נמי כ"למול" דמי. **עובר** — קודם, כמו "ויעבר את הכושי" — קדמו, במיתת אבשלום. **ויעבר מלכם לפניהם** — יקדים לילך בראש. **דאכתי גברא לא חזי** — כגון טבילת בעלי קרי, דקיימא לן בברכות (כ,ב) שאסור בדברי תורה ובברכה, דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין לדברי תורה. ומשום ההוא טבילה תקון בכל הטבילות ברכתן לבסוף. **למדנו מציאה** — האמורה בחמץ, ממציאה האמורה בגביע דבנימין. **ומציאה מחיפוש** — כלומר: ואותה מציאה של בנימין, מחיפוש האמור אצלה. דמה מציאה של גביע על ידי חיפוש — אף מציאת חמץ על ידי חיפוש. **וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות** — לאחר שלמדת שהיא על ידי חיפוש, חזור ולמוד זה החיפוש מחיפוש שכתוב בירושלים שהוא בנרות, כדכתיב "בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות". **ונרות מנר** — דכתיב בנר יחידי "נר (אלהים) נשמת אדם חופש כל חדרי בטן". ולקמיה מפרש הא למה לי. **זכר לדבר** — כדפרשינן. והשתא מפרש קראי היכא. וראיה ממש ליתא, אלא אסמכתא בעלמא, דדברי תורה מדברי קבלה נינהו. **קולא הוא** — דאקיל רחמנא גבי ירושלים דלא נבדקיה באבוקה, אלא באור קטן, הילכך לא ילפינן חמץ מיניה להקל. **תא שמע** — מהאי קרא דבדיקה מעלייתא היא, דכתיב "חופש כל חדרי בטן".

מפני

כִּי פְּלִיגִי – במה נחלקו רב פפי ורב פפא, בְּמשמעות לשון 'עַל **בִּיעוּר**'. **מַר** [–רב פפי] **סָבַר, מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע** – משמעותה היא על הבדיקה שכבר נעשתה מקודם לכן, ומאחר שהברכה צריכה להיאמר לפני עשיית המצוה, לפיכך אין לברך בלשון זו. **וּמַר** [–רב פפא] **סָבַר,** שאף לשון 'על ביעור' **לְהַבָּא מַשְׁמַע** – משמעותה היא על הבדיקה שעתידה להיעשות, לפיכך אפשר לברך גם בלשון זו.

הגמרא מקשה על רב פפי הסובר ש'על' משמע מעיקרא: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא, המל אומר 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה**'. והרי גם ברכה זו יש לברך קודם המילה, ואילו לרב פפי 'על' משמע ברכה על המילה שכבר נעשתה, ומדוע תיקנו לברך בנוסח זה. מתרצת הגמרא: **הָתָם** [–שם] במילה **חֵיכִי נַיְמָא** – איך יאמר את הברכה המוהל שמל את כל בני העיר, **וכי נַיְמָא** [–יאמר] 'לָמוּל', הלא מלשון זו משמע שהחיוב מוטל עליו, ואיך אפשר לומר כן, **וכי לֹא סַגְיָא דְּלָאו אִיהוּ מָהִיל** – וכי אין די אם לא ימול הוא עצמו, הלא אין החיוב מוטל עליו אלא על אבי הבן, ומאחר שאין ביד המוהל לברך 'למול' תיקנו לו שיברך 'על המילה'. שואלת הגמרא: כשמל **אֲבִי הַבֵּן** בעצמו את בנו **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה יש לנו לומר בטעם מה שהוא מברך 'על המילה', ומדוע לא יברך 'למול' במשמעות להבא. משיבה הגמרא: **אִין הָכִי נַמִּי** – אכן לשיטת רב פפי כשהאב מל בעצמו הרי הוא מברך 'למול'.

עוד מקשה הגמרא על רב פפי: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה, הלא מעשים בכל יום הם שהשוחט מברך 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְׁחִיטָה**'. והרי הברכה היא לפני השחיטה, ולדעת רב פפי 'על' משמע שמברך על השחיטה שכבר נעשתה, ואיך תיקנו לברך בנוסח זה. מתרצת הגמרא: **הָתָם נַמִּי חֵיכִי נַיְמָא** – גם בשחיטה איך נאמר את הברכה, **וכי נַיְמָא** [–נאמר] 'לִשְׁחוֹט', הלא מלשון זו משמע שהוא מחויב לשחוט, ואיך אפשר לומר כן, **וכי לֹא סַגְיָא דְּלָאו אִיהוּ שָׁחֵט** – וכי אין די לו אם לא ישחוט הוא, והרי השחיטה אינה חובה עליו, שכן בידו שלא לאכול בשר כלל. ומאחר שאי אפשר לברך 'לשחוט', תיקנו לברך 'על השחיטה'. שואלת הגמרא: **בְּפֶסַח וְקָדָשִׁים** ששחיטתם היא חובה המוטלת על בעל הקרבן, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה יש לנו לומר בטעם מה שהוא מברך 'על השחיטה', ומדוע כשהוא שוחט בעצמו לא יברך 'לשחוט' במשמעות להבא. משיבה הגמרא: **אִין הָכִי נַמִּי** – אכן בפסח וקדשים כשהבעלים עצמו שוחט את קרבנו הרי הוא מברך 'לשחוט'.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב פפי: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הָעוֹשֶׂה לוּלָב** בערב סוכות **לְעַצְמוֹ** לצורך נטילתו בחג הסוכות, **מְבָרֵךְ** 'שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ **לַזְּמַן הַזֶּה**'. וכאשר **נְטָלוֹ לָצֵאת בּוֹ** ידי מצות ארבעה מינים, **אוֹמֵר** 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לוּלָב**'. והרי הברכה היא קודם המצוה, ואילו לדעת רב פפי משמעות 'על' היא שכבר נתקיימה המצוה, ואיך תיקנו לברך בנוסח זה. מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָתָם דִּבְעִידְנָא דְּאַגְּבָהּ נָפַק בֵּיהּ** – שונה הדין בלולב משום שבזמן שנטל את הלולב בידו כבר קיים את המצוה, ונמצא שמברך לאחר שהתחיל לקיים את המצוה, ועל כן הוא מברך 'על' שמשמעותו על הנטילה שכבר נעשתה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן מהו לשון 'נטלו **לָצֵאת בּוֹ**' שנקט תנא הברייתא, הלא 'יָצָא בּוֹ' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** [–היה לו] לומר, שהרי כבר קיים את המצוה לפני הברכה. מתרצת הגמרא: **אִין הָכִי נַמִּי** – אכן לשון 'נטלו לצאת בו' הוא לאו בדווקא, **וְאולם מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנָא סֵיפָא** – משום שרצה התנא לשנות בסוף דבריו 'נכנס **לִישַׁב בַּסּוּכָּה**', **תָּנָא** ברֵישָׁא **נַמִּי** – לפיכך שנה גם בתחילת דבריו לגבי מצות לולב 'נטלו **לָצֵאת בּוֹ**'. **דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** – שכן שנינו בסוף דברי הברייתא, **הָעוֹשֶׂה סוּכָּה לְעַצְמוֹ אוֹמֵר,** 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ **לַזְּמַן הַזֶּה**'. וכאשר **נִכְנַס לִישַׁב בָּהּ אוֹמֵר,** 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִישַׁב בַּסּוּכָּה**'.

הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה במחלוקת האמורה: **וְהִלְכְתָּא** כרב פפא, שאפשר לברך על הבדיקה 'עַל **בִּיעוּר חָמֵץ**', כי גם לשון זו היא במשמעות להבא.

הגמרא מבררת את המקור להקדמת הברכה למצוה. שואלת הגמרא: **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רב פפי ובין רב פפא **מִיהָא** [–מכל מקום] מודים **דְּמֵעִיקָּרָא בָּעֵינַן לְבָרוּכֵי** – שיש לומר את הברכה קודם קיום המצוה, ולא נחלקו אלא בנוסח הברכה, **וּמְנָלָן** – ומנין לנו דין זה. משיבה הגמרא: מקור הדבר הוא ממה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הַמִּצְוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר** [–קודם] **לַעֲשִׂיָּיתָן.**

הגמרא מבארת את לשונו של שמואל 'עובר לעשייתן'. שואלת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'עוֹבֵר' לִישְׁנָא דְּאַקְּדּוּמֵי הוּא** – היכן מצינו בכתובים שתיבת 'עובר' היא מלשון הקדמה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** מצאנו לשון זו במה **דְּאָמַר קְרָא** – שאמר הכתוב (שמואל ב' יח כג), 'וַיָּרָץ **אֲחִימַעַץ** דֶּרֶךְ **הַכִּכָּר, וַיַּעֲבֹר** אֶת הַכּוּשִׁי', ומשמעות הדברים היא שהקדים אחימעץ את הכושי.

הגמרא מביאה מקורות נוספים למשמעות זו: **אַבָּיֵי אָמַר,** מקור משמעות 'עובר' היא **מֵהָכָא** [–מכאן], ממה שנאמר ביעקב אבינו (בראשית לג ג) 'וְ**הוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם,** שהקדים יעקב ועבר על פני נשותיו ובניו כדי לפגוש את עשו לפניהם. **וְאִבְּעֵית אֵימָא מֵהָכָא** – ואם תרצה תוכל לומר שמקור משמעות זו הוא מכאן, ממה שאמר מיכה הנביא על זמן הגאולה (מיכה ב יג), 'וַיַּעֲבֹר **מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם** וַה' **בְּרֹאשָׁם,** שיקדים המלך המשיח לעבור לפני ישראל, והקדוש ברוך הוא יעבור בראש כולם להחזיר את שכינתו לציון.

הגמרא חוזרת לדון בדין הקדמת הברכה למצוה: **כִּי רַב אָמְרֵי** – תלמידי בית רב אמרו, על כל המצוות מברכים קודם לעשייתן, חוץ **מִן הַטְּבִילָה** וחוץ מתקיעת **שׁוֹפָר,** שמברכים עליהן לאחר קיום המצוה. שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** – מובן מדוע **בְּטְבִילָה** מברכים לאחריה ולא לפניה, משום דְּבטבילת בעל קרי **אַכַּתִּי נְבָרָא לֹא חָזֵי** – עדיין אין הבעל קרי ראוי לברכה עד שיטבול, שכן שנינו בברכות (כ:) שבעלי קרי אסורים בדברי תורה ובברכות עד שיטבלו ויטהרו מטומאתם, ומשום טבילת בעלי קרי שאינם יכולים לברך לפני הטבילה תיקנו חכמים בכל הטבילות לברך לאחריהן ולא לפניהן. **אֶלָּא** [–אבל] בתקיעת **שׁוֹפָר, מַאי טַעְמָא** [–מהו הטעם] שמברכים עליה לאחריה ולא לפניה. **וְכִי תֵּימָא** [–שמא תאמר] שהוא **מִשּׁוּם** שיש לחשוש **דִּילְמָא מִיקַּלְקְלָא** [–שמא תתקלקל] **הִתְקִיעָה** ולא תעלה כהלכתה ונמצא שהיתה הברכה לבטלה, הלא אי אפשר לומר כן, שהרי **אִי הָכִי** [–אם כן] **אֲפִילּוּ בִּשְׁחִיטָה וּמִילָה נַמִּי** [–גם] יש לחשוש שמא לא יעלו יפה, ומדוע ברכתן היא עובר לעשייתן.

מכח קושיא זו מסיקה הגמרא שדברי תלמידי בית רב נאמרו באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא,** חוץ **מִן הַטְּבִילָה בִּלְבַד אִיתְּמַר** [–נאמר] שמברכים לאחריה, אבל על תקיעת שופר אכן מברכים לפניה כשאר כל המצוות. מוכיחה הגמרא כדברי תלמידי בית רב: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן גם בברייתא, **טָבַל וְעָלָה** מהמים, **בַּעֲלִיָּיתוֹ** הוא **אוֹמֵר,** 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה**'.

הגמרא חוזרת לדון בדין בדיקת חמץ שנשנה במשנתנו. שנינו במשנה: אור לארבעה עשר בודקים את החמץ **לְאוֹר הַנֵּר וכו'.** שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין דבר זה שיש לבדוק דווקא לאור הנר. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, לְמַדְנוּ** לשון 'מְצִיאָה' שנאמרה בחמץ, מלשון 'מְצִיאָה' שנאמרה במקום אחר. וְאת ה'מְצִיאָה' האחרת למדנו מ'חִיפּוּשׂ' שנאמר בסמוך לה, וְ'חִיפּוּשׂ' זה למדנו מ'חִיפּוּשׂ' שנאמר במקום אחר. וְאת ה'חִיפּוּשׂ' האחר למדנו מ'נֵרוֹת' שנאמרו בסמוך לו, וְ'נֵרוֹת' אלו למדנו מ'נֵר' שנאמר במקום אחר.

רב חסדא מפרש את דבריו: למדנו 'מְצִיאָה' שנאמרה בחמץ מ'מְצִיאָה' שנאמרה בגביע יוסף שנמצא באמתחת בנימין. שכן **כְּתִיב הָכָא** בחמץ (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם,' **וּכְתִיב הָתָם** [–ונאמר שם] בגביע יוסף (בראשית מד יב) 'וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה, וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן'. וְאותה 'מְצִיאָה'

המשך בעמוד כג

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ו כָּל דָּבָר**[לב] **שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת מִן הַדִּין**[לג] **- אָסוּר לוֹמַר לְנָכְרִי אֲפִלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם**[לד] **לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת,**
2 **אֲפִלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְדָבָר זֶה עַד לְאַחַר הַשַּׁבָּת**[לה]**, כְּגוֹן שֶׁאוֹמֵר לוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת לִשְׁכּוֹר לוֹ פּוֹעֲלִים בְּשַׁבָּת**
3 **שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ מְלָאכָה אַחַר הַשַּׁבָּת.**

ביאורי הלכה

לב] כל דבר - הקדמת הסעיף: איסור שבות של אמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת הוא איסור כללי שנכללו בו כל איסורי אמירה לנכרי גם אם שונים בטעמם ובזמנם, בסימנים רמג־רמד נתבארו יסודות האיסור (מדברי סופרים), גדרו (הנכרי נחשב לשלוחו של הישראל), וטעמו (שלא יבואו לעשות בעצמן)[53], אך איסורי "אמירה לנכרי" שבסימן שז שונים ביסודם (נלמדים מן הפסוק "ממצוא חפצך ודבר דבר - שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול"[54]), בגדרם (הדיבור אסור אך לא עשיית הנכרי[55]) וזמנם (הדיבור (או רמז) אסור בשבת עצמה)[56].

לג] מן הדין - אפילו מדרבנן[57], ואפילו איסורו משום עובדין דחול[58], או איסור הכנה משבת לחול[59].

לד] מבעוד יום - משום "אמירה לנכרי שבות" אבל לא מטעם "ממצוא חפצך ודבר דבר"[60].

לה] לאחר השבת - ואין לחוש שיבוא לעשות בעצמו כיון שלא זקוק לזה בשבת[61].

ציונים והוספות

53) כן נתבארו שם הדינים העוסקים בהתארגנות הנעשית במשך השבוע לקראת השבת (ישראל שיש לו פועלים נכרים כיצד עליו לסדר את תנאי עבודתם). האיסור הוזכר גם בסי' רנב (לפעמים אסור גם אם הנכרי רק נראה כשלוחו או מגזירה שמא יאמר לו), סי' רעו (הדלקת וכיבוי הנר בשבת), סי' שכה (במלאכות שונות) ובמקומות נוספים.

54) בסי' רסג קו"א ס"ק ח נתבארו ב' מיני איסורים בעושה מלאכה ע"י אחר, א' משום שהאחר עושה בשבילו וזה אסור בנכרי אפילו בלא אמירה אליו שצריך למחות בידו, והטעם משום דכשעושה בשביל ישראל נעשה שלוחו ושלוחו כמותו דיש שליחות לנכרי לחומרא אבל כשעושה בשביל עצמו אין בה משום שלוחו כמותו, אלא שהאמירה אסורה בשבת עצמה משום ממצוא חפצך, וזהו איסור ב', דהיינו כל שאסור לו לעשות בעצמו אסור לדבר מעניינו וכן להזמין את עצמו לכך, דהיינו להחשיך על תחום וכיוצא בזה.

55) הדיבור עצמו נאסר, ולא (רק) מלאכת הנכרי שבאה בעקבותיו, והנפק"מ שאיסור זה חל גם באומר לו לעשות לאחר השבת, או כשאומר לו לעשות בשבת והנכרי לא מילא בקשתו שאין בזה כלל משום "אמירה לנכרי שבות" אלא משום "ודבר דבר" (ללא חילוק אם אומר לישראל או לנכרי), וראה לעיל סי' שו הערה נח הטעם שלא הוזכר איסור זה בסימן רמג, ובהערה הבאה אם שייך איסור "ממצוא חפצך וכו'" כשאומר לו קודם השבת.

56) מלשון שוע"ר (כאן ובסי' שו ס"ה) משמע שכל דיבור לנכרי שנאסר מחמת השבת נאסר (גם) משום "ודבר דבר" אף כשאמר לו קודם השבת (שחכמים לא נתנו גדרים שונים לאמירה לנכרי שמחמת "ודבר דבר" ולאמירה שמחמת "איסור אמירה לנכרי שבות", כדלעיל סי' שו הערה נח מתורת־מנחם), וצריך לומר, שכשם שחכמים לא חילקו בזמן האיסור (ואיסור "ודבר דבר" חל גם קודם השבת), הוא הדין שלא חילקו בשאר גדרי האיסור וכל אמירה לנכרי שנאסרה משום "ודבר דבר" נאסרה גם במקום מצוה (כמו אמירה שמטעם "שליחות לנכרי לחומרא"), ובזה מיושב הא שלא התירו אמירה לנכרי באיסורי "ממצוא חפצך ודבר דבר" לדבר מצוה אף שאיסור "ממצוא חפצך" הותר לדבר מצוה (וכגון פלטה שעליה כל תבשילי השבת שהתנתקה מחיבורה לחשמל, אסור לומר לנכרי: "כל המחבר לחשמל לא יפסיד" (שאין בזה משום שליחות כיון שלא אמר בדרך ציווי אבל אסור משום "ודבר דבר"), אלא אומר: "לא יהיה אפשרי לאכול מהתבשילים אם יתקררו", ואז יהיה מותר לאכול מהם בתנאי שהיו עדיין חמים בזמן חיבור הפלטה מחדש ולא נאסרו בהנאה משום בישול), אמנם, אמירה לנכרי לעשות לאחר השבת אינה קשורה כלל לדיני אמירה לנכרי אלא אסורה גם באומר לישראל אלא אם כן אומר לו ברמז או לדבר מצוה.

57) אלא שבמקום צורך גדול, הפסד גדול, מצוה או מקצת חולי מותר לומר לנכרי לעשות איסורי שבות כדלהלן סעיף יב.

58) כדלהלן סל"ז.

59) ראה סי' שיט סי"ח.

60) ראה לעיל הערות נד, נו.

61) הטעם שאסרו חכמים אמירה לנכרי שמא יבוא לעשות בעצמו (סי' רמג ס"א), ואולי בא להדגיש גם שאסור אף שאין בזה כל כך "ממצוא חפצך" או "שליחות לנכרי לחומרא" (כשלא נהנה מכך שעשה בשבת דווקא אינו נראה כשולחו לעשות בשבת).

ובס' הק"ן (ע' 48, מהרב דוב אליעזרוב) הסיק מכאן שאמירה לאמירה [=אמירה לנכרי שיאמר לנכרי (פועל) אחר לעשות] אסורה משום "דררא דממצוא חפצך", ושלא כדעת החתם־סופר בשו"ת או"ח סי' סמ"ך שהתיר בשעת הדחק אמירה מערב שבת לקבלן נכרי שהוא ישכור פועלים בשבת. וצ"ע מדוע נחשב כאן כאמירה לאמירה, והרי שכירות הפועלים עצמה אסורה בשבת (מגזירה שמא יכתוב

1 אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא חֻמְרָא בְּעָלְמָא לו] לְיִשְׂרָאֵל עַצְמוֹ - יָכוֹל לוֹמַר לְנָכְרִי בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹתוֹ לז]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף ו

ביאורי הלכה

לו] **חומרא בעלמא** - כגון דברים שנחלקו בהם אם מותרים או אסורים משום שבות[62] והתפשט המנהג להחמיר בהם - אף שלא נפסק להחמיר[63], והוא הדין לכל מקום שנאמר "טוב להחמיר" או "טוב לחוש"[64].

לז] **בשבת לעשותו** - אפילו צריך לדבר זה בשבת עצמה, וכל־שכן אם אומר לו קודם השבת[65].

ציונים והוספות

כדלעיל סי' שו ס"ד), ומה שכתב בשוע"ר "אפילו אינו צריך לדבר זה עד לאחר השבת" היינו שהפועלים שנשכרו בשבת יעשו מלאכתם בפועל לאחר השבת, וסרה תמיהתו מדוע יש כאן שבות מלאכה הנעשית בשבת, ואין צריך לדחוק גדר חדש של "דררא דממצוא חפצך". אמנם, ראה לעיל הערה נו, שאף שיסוד האיסור הוא "אמירה לנכרי שבות", יש כאן חלות של "ממצוא חפצך".

62) על פי הכלל שבמחלוקת מדברי סופרים הלך אחר המיקל, אמנם ראה סי' שיד סי"ז שלצורך שבת הקילו באמירה לנכרי אפילו במחלוקת אם נחשב למלאכה מן התורה, ובמקומות נוספים (כמה מהם צוינו להלן על סי"ב) נתבאר שלא למחות במקילים בכגון דא.

63) כגון סי' שב סי"ד לגבי קינוח טיט בקרקע או בכותל, והוא הדין למחלוקות (באיסורי שבות) שלא נמצאו בשו"ע ונו"כ אלא שנחלקו בהם בדורות האחרונים (כפי שמצוי רבות בספרי שו"ת ומלקטים מדורות האחרונים), אך מחלוקות הראשונים שהוכרעו לאיסור בשו"ע ונו"כ ובשוע"ר נחשבים כאסורים מן הדין.

64) משא"כ כשנכתב "ויש להחמיר" הוא חיוב גמור (סי' רמו קו"א ס"ק ג). ולכאורה הוא הדין להקל בכל מקום שנאמר שבעל נפש יחמיר לעצמו, אך צ"ע במקום שנאמר "ירא שמים יחמיר לעצמו" או "כל אדם יחמיר לעצמו", וכגון אמירה לנכרי לטלטל תוך הסתמכות על עירוב שבזמננו (ללא צורת הפתח) ראה סי' שמה סי"א, ואם הוא לדבר מצוה ראה להלן על סעיף יב.

65) שאז אין איסור "ודבר דבר" אלא שליחות לנכרי לחומרא בלבד.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

1 **כג** היו בשקים דברים המשתברים אם יפלו כגון כלי
2 זכוכית האסורים לטלטלם כגון שהם כוסות של מקיזי
3 דם שאין ראוים בשבת לכלום לפי שהם מאוסים ואי אפשר
4 להשתמש בתוכם ומוקצה מחמת מיאוס כזה אינו מותר
5 בטלטול בשבת אלא אם כן ראוי לכסות בו כלים וכיוצא
6 בזה כמו שיתבאר בסי' ש"ח אבל אלו אינן ראוים לכך
7 שמקפיד עליהם להשתמש בהם בענין זה שלא יפלו
8 וישתברו כיצד יעשה ליטלם מעל החמור מביא כרים
9 וכסתות ומניח תחתיהם ומתיר החבלים והשקים נופלים על
10 הכרים וכסתות:

11 **כד** במה דברים אמורים בשקים קטנים שיכול לשמוט
12 הכרים מתחתיהם (לכשירצה) ששומט כר העליון
13 מתחתיהם ונופלים על השני ומן השני על השלישי וכן עד
14 שמגיעים לארץ שהשקים לא נעשו בסיס לדבר האיסור כיון
15 שלא היו השקים עליהם בבין השמשות שהוא תחלת כניסת
16 השבת אבל אם הם שקים גדולים שאי אפשר לשמוט הכרים
17 מתחתיהם אסור להניחן תחתיהן מפני שמבטל כלי מהיכנו
18 אלא פורקן מן החמור בנחת שלא ישברו ואע"פ שאי אפשר
19 לפריקה בנחת בלא טלטול קצת מכל מקום התירו לו דבר
20 זה מפני הפסד מרובה וצריך ליזהר שלא יסמוך על הבהמה
21 כשפורק מעליה כמו שיתבאר בסי' ש"ה:

22 **כה** ואם אי אפשר לפרוק בנחת שלא ישברו יש מתירין
23 להניח כרים וכסתות תחתיהם שלא גזרו על ביטול כלי
24 מהיכנו במקום הפסד מרובה אבל אינו יכול להניחן על
25 החמור עד למוצאי שבת מפני צער בעלי חיים שהוא אסור
26 מן התורה:

27 **כו** וכל זה בכלים המוקצים שיש הפסד מרובה בשבירתן
28 אבל אם היו חתיכות זכוכית רחבות שעושים מהן
29 חלונות שאין בשבירתן אלא הפסד מועט שהרי סופן
30 להחתך לחתיכות קטנות אסור להניח תחתיהן כרים וכסתות
31 אפילו הן משאות קטנים שאפשר לשמוט הכרים מתחתיהם
32 מכל מקום עד שיספיק לשמטם כולם בנחת שלא ישברו
33 הכלים הרי כבר הם מבוטלים מהיכנם באותה שעה ואסור
34 לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה שלא במקום הפסד וכל
35 שכן שאסור לפורקן בנחת שאי אפשר בלא טלטול קצת
36 אלא צריך להתיר החבלים שיפלו השקים מעל הבהמה:

37 * * *

38 **כז** מי שחשכה לו בדרך ותפילין בראשו או שישב בבית
39 המדרש שבשדה וחשכה לו מותר לילך בהם לביתו
40 אע"פ שאסור לצאת בתפילין בשבת מכל מקום משום בזיון
41 התפילין שלא יניחן בשדה או בבית המדרש שבשדה שאינו
42 מקום המשתמר התירו לו לילך לבוש בהן עד ביתו שיצניען
43 שם וכשהוא מהלך בהן צריך להניח ידו עליהן לכסותן מפני
44 הרואים שלא יחשדוהו ואם יש בית סמוך לחומה שהן

משתמרין שם חולצן ומצניען שם ולא ילך בהן עד ביתו (וכבר נתבאר זה בסי' ל'):

חלק ב סימן רסו דין מי שהחשיך לו בדרך:

א נוהגין שלא ליפול על פניהם אחר תפלת מנחה בערב שבת:

ב ונוהגים להקדים תפלת ערבית יותר מבימות החול ונכון הוא כדי להקדים קבלת שבת בכל מה שאפשר רק שיהא מפלג המנחה ולמעלה כמו שנתבאר בסי' רס"א ורס"ג.

ואף המתפללין ערבית בזמנה בצאת הכוכבים כל ימות החול יכול הוא להקדים בערב שבת להתפלל מפלג המנחה ולמעלה כדברי רבי יהודה שאומר שמפלג המנחה ואילך הוא לילה לענין תפלה ואף שלפעמים בשאר ימים מתפלל מנחה בזמן ההוא והרי הן שתי קולות הסותרות זו את זו כמ"ש בסי' רל"[ג] אין חוששים לזה בתפילת ערבית של שבת שיש מצוה כשמתפלל אותה מבעוד יום שמוסיף מחול על הקודש אלא שצריך הוא ליזהר שלא להתפלל מנחה בו ביום עצמו אחר פלג המנחה שלא יעשה ב' קולות הסותרות זו את זו בזמן אחד.

וגם צריך ליזהר לקרות קריאת שמע כמ"ש בסי' רל"ה ויכול הוא ג"כ לקרותה בלילה עם ברכותיה ומבעוד יום יתפלל התפלה של שבת בלבד בלא קריאת שמע וברכותיה ואף שאינו סומך גאולה לתפלה אין בכך כלום כיון שמתכוין למצוה להוסיף מחול על הקדש.

ומכל מקום אם רוצה להתפלל גם התפלה של שבת בלילה הרשות בידו ויוסיף מחול על הקדש בלא תפלה ואף המתפלל ערבית מבעוד יום יכול לקבל תוספת שבת קודם תפלה:

* * *

ג כשם שאמרו לענין תפלה כך אמרו לענין קידוש היום שיכול לקדש ולאכול מפלג המנחה ולמעלה אפילו אם לא התפלל ערבית עדיין ובאכילה זו שמבעוד יום יוצא ידי חובת סעודה אחת מג' סעודות שחייב לאכול בשבת (כיון שכבר קיבל עליו תוספת שבת נעשה אצלו כשבת עצמה לכל דבר) ויש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמו שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים כדי שיקיים ג' סעודות בשבת עצמה דכיון שג' סעודות אלו למדום חכמים ממה שנאמר ג' פעמים היום אצל אכילת המן בשבת לפיכך צריך לאכלן בעיצומה של יום ולא בתוספתו וטוב לחוש לדבריהם:

ד (המתפלל ערבית בזמנה כל ימות החול ובערב שבת מתפלל מבעוד יום) (אע"פ שקרא גם קריאת שמע) אסור לו להתחיל לאכול כחצי שעה סמוך לצאת הכוכבים (אלא א"כ הוא שעת הדחק) (שיכבו הנרות עד הלילה) כמ"ש בסי' רל"ה (שהרי הוא לא יצא ידי חובתו כלל בקריאת שמע שקרא מבעוד יום):

ה בברכת השכיבנו לא יחתום שומר עמו ישראל כמו בחול שאין ישראל צריכין שמירה בשבת שהשבת מגינה עלינו אלא כיון שהגיע לובצל כנפיך תסתירנו יאמר ופרוס סוכת כו' ברוך אתה ה' הפורס כו' ובמדינות אלו נוהגין לומר ג"כ כי אל שומרינו כו' ושמור צאתנו כו' כמו בחול וחותמים ופרוס כו' בא"י הפורס כו' לפי שהרבים הם שאינם צריכין שמירה בשבת אבל היחיד צריך שמירה לפיכך אין חותמים שומר עמו ישראל שכללות עם ישראל אינם צריכין שמירה בשבת אבל כשאומרים ושמור צאתינו מבקשים בזה על כל יחיד ויחיד:

ו הנוהגין לומר ושמרו בני ישראל את השבת כו' יש להם על מה שיסמוכו ואין זה הפסק בין גאולה לתפלה לפי שאם שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין והרי זה מעין גאולה גם כן:

חלק ב סימן רסז דין התפלה בערב שבת:

* * *

א צריך לומר פרשת ויכלו בתפלת ערבית וכל המתפלל ואומר ויכלו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר ויכלו אל תקרי ויכולו אלא ויכלו כלומר הקב"ה והוא:

ב אם טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול אם נזכר באמצע ברכה צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של שבת בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול וכן ביו"ט לפי שמן הדין היה ראוי לתקן גם בשבת ויו"ט כל ברכות האמצעיות כמו בחול ולהזכיר קדושת היום בעבודה כמו בראש חודש וחולו של מועד אלא שמפני כבוד שבת ויו"ט לא הטריחוהו חכמים ותיקנו ברכה אחת אמצעית לקדושת היום א"כ זה שהתחיל ברכות אמצעיות של חול יש לו לגמור אותה ברכה שהתחיל כיון שהיא ראויה לאמרה עתה מן הדין:

ג במה דברים אמורים בתפלת ערבית או שחרית או מנחה אבל במוסף אם התחיל ברכות אמצעיות של חול צריך לפסוק באמצע הברכה שנזכר בה ולהתחיל אמצעית של תפלת מוסף לפי שבתפלת מוסף לא היה ראוי כלל מן הדין להתפלל כל האמצעיות של חול אלא ברכה אחת של מוסף בלבדה שהרי אף בראש חודש וחולו של מועד שהטריחו להתפלל י"ח ערבית שחרית ומנחה ואעפ"כ במוסף אין מתפללין אלא ז' ברכות א"כ אין הטעם מפני הטורח אלא מפני שאין צריך יותר ויש חולקין על זה וספק ברכות להקל:

ד אפילו אם לא התחיל אלא תיבה אחת מהברכות אמצעיות של חול שנזכר בה צריך לגמור את כולה במה דברים אמורים בשאר כל הברכות האמצעיות חוץ מברכת אתה חונן שאם לא אמר אלא תיבת אתה בלבדה אע"פ שהיה מתכוין לומר אתה חונן שהיה סבור שהוא חול ונזכר קודם שאמר חונן לא יגמור אותה ברכה אלא יאמר מיד קדשת את יום השביעי כו' אם הוא בערבית וכן אם הוא במנחה יאמר מיד אחד ושמך אחד כו' לפי שלא התחיל עדיין תפלת חול בפיו שתיבת אתה היא ג"כ בתפלת שבת

ואף שהיתה מחשבתו על תפלת החול אין בכך כלום שאין הברכה נפסדת בשביל כוונה אחרת כמו שנתבאר בסי' ר"ט אבל אם הוא בתפלת שחרית שאין תיבת אתה באותה תפלה א"כ זה שאמר אתה שהיה סבור שהוא חול הרי התחיל בתפלת החול וצריך לגמור אותה ברכה ואח"כ יתחיל ישמח משה.

* * *

אבל אם היה יודע שהוא שבת אלא שנכשל בלשונו מחמת הרגלו כל ימות החול ואמר תיבת אתה ונזכר קודם שאמר חונן לא יגמור אותה ברכה אלא חוזר לתפלת שבת לפי שהרי זה כהחליף תפלה של שבת זו בזו כיון שיודע שהוא שבת ולא אמר אלא תיבת אתה שישנה ג"כ בתפלות השבת כגון אתה קדשת או אתה אחד ואם היה רוצה היה יכול לומר קדשת או אחד אחר תיבת אתה שאמר א"כ לא התחיל עדיין של חול ומכל מקום אין צריך לומר קדשת או אחד אלא יאמר מיד ישמח משה ויהיה פירוש דבריו אתה הקב"ה ישמח משה במתנת חלקו:

ה מי שטעה והתחיל תפלה של חול בשבת סימן רע לו ויפשפש במעשיו ויהרהר בתשובה:

ו יש נוהגים מטעם הידוע להם לומר בערבית וינוחו בה ובשחרית ומוסף וינוחו בו ובמנחה שבתות קדשך וינוחו בם:

ז מי שטעה להתפלל כל התפלה של חול בשבת ולא הזכיר כלל ענין קדושה של שבת בתפלתו לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהתפלל תפלה של שבת אבל אם הזכיר של שבת בתוך י"ח אע"פ שלא קבע לשבת ברכה בפני עצמה יצא ידי חובתו ובמוסף אם התפלל י"ח ולא אמר רק ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף באחת מהברכות יצא:

ח טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר של שבת אם עקר רגליו צריך לחזור לראש בכל ענין ואם לא עקר רגליו עדיין אע"פ שסיים תפלתו אלא שלא אמר עדיין התחנונים שהוא רגיל לומר אחר תפלתו כגון אלהי נצור אינו חוזר אלא לתחלת ברכה של שבת וגומר אחריה ג' ברכות האחרונות אבל אם כבר סיים תחנונים צריך לחזור לראש אף על פי שעדיין לא עקר רגליו:

ט ואם הוא מסופק אם הזכיר של שבת בתפלת י"ח שהתפלל צריך לחזור ולהתפלל שמן הסתם לא הזכיר כיון שאין כן הרגלו של אדם אבל אם הוא מסופק אם התפלל תפלת י"ח של חול או אם התפלל ז' ברכות של שבת יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל:

* * *

י הטועה בברכה אמצעית של תפלות השבת והחליף של תפלה זו בשל תפלה האחרת של שבת אם נזכר קודם שסיים ברכה זו של תפלה האחרת צריך לפסוק ולחזור לראש ברכה זו מתפלה של עכשיו ואם סיים ברכה זו אינו חוזר לפי שעיקר ברכה האמצעית הוא רצה נא במנוחתנו שהוא שוה בכל התפלות:

יא במה דברים אמורים בתפלת ערבית שחרית ומנחה אבל בתפלת מוסף אם התפלל במקומה אחת משאר התפלות לא יצא הואיל ולא הזכיר קרבן מוסף וכן אם התפלל מוסף בערבית או שחרית או מנחה לא יצא הואיל והזכיר קרבן מוסף בתוך תפלתו ואמר שקר לפני המקום:

יב אחר תפלת לחש בערבית נוהגין לחזור ולומר ויכולו משום יו"ט שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתוך התפלה וצריך לאמרו אז אחר התפלה וכדי שלא לחלק בין שבת לשבת נהגו לאמרו בכל השבתות וגם כדי להוציא את מי שאינו יודע לאמרו ונוהגין לאמרו כולם יחד בקול רם ומעומד לפי שבזה אנו מעידים להקב"ה במעשה בראשית והעדים צריכים להעיד מעומד ואם שכח לאמרו בבית הכנסת טוב שיאמר אותו שבקידוש מעומד:

יג תקנו חכמים שאחר תפלת לחש יאמר השליח צבור ברכה אחת מעין שבע ולמה תקנו בליל שבת יותר משאר לילות שלא תקנו חזרת ש"ץ אחר תפלת ערבית כמו שנתבאר הטעם בסי' רל"ז לפי שבתי כנסיות שבימיהם היו בשדות ששם מצוים מזיקים וכל שאר לילות היו עסוקין במלאכתן ובגמרם מלאכתם מתפללים ערבית בביתם ולא היו באים לבית הכנסת בלילה אבל ליל שבת היו באים לבית הכנסת וחששו שיש שאינן ממהרים לבוא ושוהין לאחר תפלת הצבור וישארו יחידים בבית הכנסת ויסתכנו לכך האריכו תפלת הצבור כדי שיהיה פנאי ליחיד לגמור תפלתו בעוד שהש"ץ אומר ברכה זו לפיכך לא תיקנוה אלא על הש"ץ בלבד ואם ירצו הצבור לאומרה עם הש"ץ צריך שיאמרו בלא פתיחה ובלא חתימה כדי שלא יברכו לבטלה וכן המנהג במדינות אלו לומר עם הש"ץ מגן אבות עד זכר למעשה בראשית ואף המתפלל ביחיד שרוצה לומר כן הרשות בידו:

* * *

יד יו"ט שחל להיות בשבת אינו מזכיר יו"ט בברכה מעין שבע לפי שאלמלא שבת אין ברכות מעין שבע ביו"ט מפני שברכה זו לא נתקנה בשבת בגלל חובת היום אלא מפני המזיקין (ובליל יו"ט לא היו באים ג"כ לבית הכנסת מפני שהיו טרודים במלאכת אוכל נפש) ואינו דומה לנעילה שביום הכיפורים שחל להיות בשבת שצריך להזכיר גם של שבת בנעילה אע"פ שאין נעילה בשבת לפי שמכל מקום יום זה הוא נתחייב בארבע תפלות דהיינו שחרית מוסף מנחה נעילה וצריך להזכיר ענין היום שהוא שבת בכל אחת מהן אבל כאן לא נתקנה הברכה בשביל חובת היום אלא בשביל סכנת המזיקין:

טו אין אומרים ברכה מעין ז' אלא בבית הכנסת קבוע דהיינו בכל מקום שמתפללין בו בעשרה בקביעות אבל מקום שמתפללין בו בעשרה באקראי בעלמא כגון אותן שעושים לפרקים מנין בביתם וכן בבית חתנים ואבלים שעושים מנין בביתם אין לומר שם ברכת מעין ז' דכיון שאין שם מנין קבוע לא שייך הטעם בשביל שיסיימו תפלתם המאחרים לבא ואף על פי שעכשיו שבתי כנסיות שלנו בישוב לא שייך כלל טעם זה אלא שתקנת חכמים לא בטלה אע"פ שבטל הטעם שבגללו תקנו מכל מקום בכל מקום שאין שם מנין קבוע לא תקנו בו חכמים מעולם ואם

קובעים מקום להתפלל בו בעשרה איזה זמן כגון בירידין שרגילים לקבוע מקום על כמה שבועות יש מי שהורה לאמרה שם שגם שם יש המאחרין לבוא ובמקום שנהגו לאמרה אף במנין שהוא באקראי בעלמא אין למחות בידם (כיון שלא נזכר דבר זה בגמרא ובדברי הגאונים):

טז אף בשבת שאחר יו"ט אומרים ברכה מעין ז' אע"פ שאז אינו מצוי כל כך המאחרים לבא כמו בשאר ערבי שבתות שהם יום חול ומתעסקין בהם במלאכה עד הערב:

יז מעשה בחסיד אחד שראה בחלומו חסיד אחר ופניו מוריקות אמר לו למה פניך מוריקות אמר לו מפני שהייתי מדבר בשעה שהצבור היו אומרים ויכולו ולא אמרתי עמהם ביחד וגם מפני שהייתי מדבר בשעה שהש"ץ היה אומר ברכה מעין ז' ובשעה שהיה אומר יתגדל עד אמן יהא שמה רבא ולא הטיתי אזני לשמוע ממנו בכוונה על כן יש ליזהר:

חלק ב סימן רסח דין הטועה בתפלת השבת:

'תורה אור' פרשת ויצא – הפרשה החסידית

אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ[1]

"**אִם** לא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיּוֹתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ח):

הִנֵּה כְּתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, יז): "וְרָחֵל הָיְתָה **יְפַת־תֹּאַר וִיפַת־מַרְאֶה**". פֵּירוּשׁ: "יְפַת־תּוֹאַר" – בְּצִיּוּר הָאֵבָרִים לְפִי תְּכוּנָתָם בְּמִדָּתָם[2], "וִיפַת־מַרְאֶה" – בְּזִיו וְהוֹד קְלַסְתֵּר הַפָּנִים[3].

וְהִנֵּה[4] רָחֵל הוּא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם **רָחֵל** עַל שֵׁם הַפָּסוּק (יְשַׁעְיָה נג, ז) "כְּרָחֵל לִפְנֵי גוֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה"[5].

וְהָעִנְיָן: כִּי הִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית א, כו): "נַעֲשֶׂה אָדָם **בְּצַלְמֵנוּ** כו'". וּפֵירוּשׁ "בְּצַלְמֵנוּ" – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל א, כו): "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת **כְּמַרְאֵה אָדָם**". וְהוּא בְּחִינַת "לְךָ הֲוָיָ"ה הַגְּדוּלָּה, וְהַגְּבוּרָה כו'" (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א כט, יא). וְכָךְ הוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם – ז' מִדּוֹת – אַהֲבָה וְיִרְאָה כו'. אַךְ אֵין עֲרוֹךְ מִדַּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא בַּעֲלַת גְּבוּל לְגַבֵּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ – שֶׁהוּא אֵין־סוֹף וּלְמִדּוֹתָיו אֵין־סוֹף. וּכְדֵי שֶׁיָּאִיר עַל נַפְשׁוֹ אוֹר הָאַהֲבָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל הַנֶּפֶשׁ בִּמְצִיאוּת אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא לִהְיוֹת בְּחִינַת עָפָר וְדוֹמֵם לְגַבֵּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

וּכְמַאֲמָר[6]: "וְנַפְשִׁי **כֶּעָפָר** לַכֹּל תִּהְיֶה", וְהוּא בְּחִינַת עָפָר אֲשֶׁר בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן[7], וְעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה נַפְשׁוֹ מָכוֹן וּמִשְׁכָּן לֵאוֹר בְּאוֹר[8] אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "בְּצַלְמֵנוּ" – בְּצִיּוּר הָאֵבָרִים, אַהֲבָה־וְיִרְאָה כו', מַחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה כו'.

וְזֶהוּ בְּחִינַת "**יְפַת־תֹּאַר**" שֶׁיְּתֹאֲרוּ בָם כָּל הַמִּדּוֹת בִּשְׁלֵימוּתָן וּבְיוֹפְיָן כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה כו'. וְזֶהוּ "**וְרָחֵל** הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר", שֶׁבְּחִינַת יְפַת־תֹּאַר זֶה הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת רָחֵל, שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּכְרָחֵל לִפְנֵי גוֹזְזֶיהָ כו'".

אַךְ כָּל זֶה הוּא בְּחִינַת **חִיצוֹנִיּוֹת**, שֶׁהֵם אַהֲבָה וְיִרְאָה כו', וּמַחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה כו'. אֲבָל בְּחִינָה **פְּנִימִית** הוּא בְּחִינַת רְעוּתָא־דְּלִבָּא, שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאָרָה מִפְּנִימִית אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא "דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כו'". וּבְהֶאָרָה זוֹ שֶׁמִּשָּׁם[9] לִכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת "**יְפַת מַרְאֶה**"

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ: תּוֹרַת חַיִּים שָׁם [קסח, ג]. **רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח** [קפ, א. ג וָאֵילָךְ]. – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.

נֶאֱמַר לְרֶגֶל חֲתוּנַּת אַדְמוּ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק עִם הָרַבָּנִית חַיָּה מוּשְׁקָא, בַּת דּוֹדוֹ אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, שֶׁהִתְקַיְּימָה בְּיוֹם א' לְפָרָשַׁת וַיֵּצֵא, ה' כִּסְלֵו תקס"ד.

נוֹסַח אַחֵר מֵהַמַּאֲמָר נִדְפַּס בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ד עַמּוּד יא. לִכְלָלוּת הַמַּאֲמָר רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד קפח וָאֵילָךְ. פֶּלַח הָרִמּוֹן שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ב. לְכַמָּה עִנְיָנִים בַּמַּאֲמָר רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ג חֵלֶק ב עַמּוּד סג).

2) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה מַטּוֹת פז, סוֹף עַמּוּד ב. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עַל פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה חֵלֶק א עַמּוּד קסט וָאֵילָךְ. תקע"ב עַמּוּד ק וָאֵילָךְ. קז וָאֵילָךְ. תּוֹרַת חַיִּים וַיֵּצֵא קסח, ג וָאֵילָךְ. קעד, ג וָאֵילָךְ. אוֹר הַתּוֹרָה וַיְחִי כֶּרֶךְ ה עַמּוּד תתקצה. וְעוֹד).

3) (יְפַת תּוֹאַר . . וִיפַת מַרְאֶה – בְּזִיו וְהוֹד קְלַסְתֵּר הַפָּנִים: רְאֵה פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק: "תּוֹאַר הוּא צוּרַת הַפַּרְצוּף מַרְאֶה הוּא זִיו קְלַסְתֵּר". וּבְדִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַאֲמַר רַז"ל כָּל הַמּוֹעֲדִים" תשט"ז מוֹסִיף: "וְהַיְינוּ שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹאַר לְמַרְאֶה הוּא, דְּתוֹאַר שַׁיָּיךְ לְהָאֵבָרִים, וּמַרְאֶה שַׁיָּיךְ לְהַגִּידִים שֶׁבָּהֶם הוּא הִילּוּךְ הַדָּמִים, כִּי הַקְּלַסְתֵּר פָּנִים הוּא לְפִי הִילּוּךְ הַדָּמִים שֶׁבְּהַגִּידִים").

4) (בִּכְתַב יָד 1824 הַפִּיסְקָא מַתְחִילָה: וּלְהָבִין הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת ה': הִנֵּה רָחֵל).

5) (נֶאֱלָמָה בִּכְתַב יָד 1824 לֵיתָא. וְשָׁם נוֹסָף: וְהוּא יֵשׁ לָה ב' בְּחִינוֹת הַנַּ"ל שֶׁהֵם יְפַת תּוֹאַר וִיפַת מַרְאֶה. וּבֵיאוּר הָעִנְיָן:).

6) (בְּרָכוֹת יז, א. נוֹסַח סִיּוּם תְּפִלַּת הָעֲמִידָה. רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וָאֶתְחַנַּן (דְּבָרִים כֶּרֶךְ ו) עַמּוּד ב'רסז).

7) (נָשׂא ה, יז: "הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן").

8) (עַל פִּי אִיּוֹב לג, ל: "לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים").

9) [וּבְהֶאָרָה זוֹ שֶׁמִּשָּׁם: – צָרִיךְ לִהְיוֹת: **וּמֵהֶאָרָה זוֹ שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ** – הַגָּהַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַשׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן].

שֶׁהוּא זִיו הַקְּלַסְתֵּר פָּנִים[10]. שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "פָּנִים", שֶׁהַפְּנִימִיּוּת מִתְגַּלֶּה בּוֹ, כְּמוֹ "**צְהֵבוּ** פָנָיו כו'[11]". וְהוּא עִנְיָן מַה שֶּׁכָּתוּב (נשא ו, כה): "**יָאֵר ה' פָּנָיו** כו'"[12].

וּכְדֵי שֶׁתְּהֵא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מְקַבֶּלֶת בְּחִינָה וְהָאָרָה זוֹ, הוּא גַּם כֵּן מֵחֲמַת בְּחִינַת רָחֵל. וְהוּא בְּחִינַת "וּבְכָל מְאֹדֶךָ כו'" (וְאֶתְחַנַּן ו, ה), שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשְׁכָה הַהֶאָרָה הָעֶלְיוֹנָה הַהִיא מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין כו'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרָכָה לג, כז): "וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם".

וְזֶהוּ "**הַיָּפָה בַּנָּשִׁים**" (שיר השירים א, ח) – פֵּירוּשׁ: בְּחִינַת "יְפַת־תֹּאַר וִיפַת־מַרְאֶה" הַנַּ"ל. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "אִם **לֹא תֵדְעִי** לָךְ", פֵּירוּשׁ: שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "הַיָּפָה בַּנָּשִׁים" הַנַּ"ל בְּבְחִינַת דַּעַת שְׁלֵימָה.

(וּבְעֵין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹם אַחֵר[13], שֶׁיֵּשׁ נְשָׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים (יִרְמְיָה לא, כו) "זֶרַע **אָדָם**" – שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בְּחִינַת דַּעַת חָזָק, וְהֵן נְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ נִשְׁמַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי[14]; וְיֵשׁ שֶׁנִּקְרָאִים (שָׁם) "זֶרַע **בְּהֵמָה**", שֶׁאֵין בּוֹ בְּחִינַת דַּעַת, וְהַיְינוּ כְּמוֹ נְשָׁמוֹת שֶׁלָּנוּ, דְּבֵי"עַ. וְאֵין הַפֵּירוּשׁ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וּמֵבִין, רַק שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ מִזֶּה הִתְפַּעֲלוּת אֲמִיתִית, וְאֵינוֹ נִזּוֹן מִן הַהִתְבּוֹנְנוּת כו'. וְזֶהוּ "אִם **לֹא תֵדְעִי** לָךְ".

וּפֵירוּשׁ "לָךְ" מוּבָן כְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "עֵינַי כֹּל"[15]).

אַךְ זֹאת הָעֵצָה הַיְּעוּצָה: "**צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן**":

"**צֹאן**" – מִלְּשׁוֹן **צְאִי**[16], כְּלוֹמַר דָּבָר הַיּוֹצֵא. דְּהַיְינוּ בְּחִינָה הַיּוֹצֵא מִלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְהוּא בְּחִינַת "צֹאן **לָבָן**" (פְּרָשָׁתֵנוּ כט, י) – "לוֹבָן הָעֶלְיוֹן"[17].

וְכָל הָעֲבוֹדָה שֶׁעָבַד יַעֲקֹב לְלָבָן "שֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ" (פְּרָשָׁתֵנוּ לא, מא), הֵם בְּחִינַת שִׁיתָּא סִדְרֵי מִשְׁנָה[18] כו', שֶׁהֵם בְּחִינַת "צֹאן" – שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְשְׁכוּ מֵעֹנֶג הָעֶלְיוֹן – "**אֲשֶׁר** קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו" – "אֲשֶׁר" הוּא בְּחִינַת עֹנֶג, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר; וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִקְרֵאת "פְּרָט", מִלְּשׁוֹן "וּ**פֶרֶט**[19] וְעוֹלְלוֹת"[20], שֶׁנִּמְשְׁכוּ שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֵילָּה לְעֵילָּה רַק בְּדֶרֶךְ פֶּרֶט וְעוֹלְלוֹת.

וְזֶהוּ "**וַיִּפְרוֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד, וַיְהִי לוֹ צֹאן רַבּוֹת**" (פְּרָשָׁתֵנוּ ל, מג):

שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת "צֹאן רַבּוֹת" עַל יְדֵי בְּחִינַת "מְאֹד מְאֹד". כִּי בְּחִינַת "וּבְכָל **מְאֹדֶךָ** כו'" (וְאֶתְחַנַּן ו, ה) הוּא בְּחִינַת **מְאֹד שֶׁלְּךָ** – כָּל חַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ[21], מַה שֶּׁאֵין כֵּן "מְאֹד" סְתָם; אֲבָל "מְאֹד מְאֹד" הוּא בְּחִינַת מְאֹד לְגַבֵּי כָּל הַבְּחִינוֹת מְאֹד.

וּפֵירוּשׁ הַפָּסוּק "**וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד**": לְפִי שֶׁפָּרַץ וְהִרְבָּה לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,

---

10) ("וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלִיו" [לְקַמָּן כט, ג] שפנימיות הַלֵּב מִתְאַחֶדֶת עִם הַמּוֹחַ בִּבְחִינַת "חָרִין רֵיעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין", וּמֵאִיר גִּילּוּי הַמּוֹחַ לְהִתְאַחֵד עִם פְּנִימִיּוּת הַלֵּב, וְ"חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו" דַּוְקָא, עַל כֵּן בְּחִינָה זוֹ יָפַת תֹּאַר". – אור הַתּוֹרָה וַיִּשְׁלַח (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ה) תתעט, ב).

11) (שֶׁל רַבִּי אַבָּהוּ, מֵחֲמַת שֶׁמָּצָא תּוֹסֶפְתָּא חַדְתָּא. פְּסָחִים קיג, ב. נְדָרִים מט, ב. מְנָחוֹת יח, א. חוּלִּין ז, ב. יְרוּשַׁלְמִי שַׁבָּת פֶּרֶק ח הֲלָכָה א. שַׁבָּת פֶּרֶק י הֲלָכָה א. פְּסָחִים פֶּרֶק י הֲלָכָה א).

12) ("הַכַּוָּנָה הוּא, שֶׁנִּתְגַּלֶּה בַּפָּנִים מִבְּחִינַת הַהֶעְלֵם הָעַצְמִי שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה בַּפָּנִים מִכָּל הָאֲבָרִים, שֶׁאֵין גִּילּוּי הַהֶעְלֵם בְּשׁוּם אֵבֶר זוּלַת הַפָּנִים". – תקס"ד עַמּוּד יב.

בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה צַו ט, א. בַּמִּדְבָּר יט, ד. מִסְעֵי צג, ב: "אוֹר הַחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל מֵאִיר פָּנָיו מִמֶּשׁ").

13) (רְאֵה לְקַמָּן רֵישׁ פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים).

14) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יט, יג: שֶׁהָיָה לוֹ נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת מְלוּבֶּשֶׁת מִמֶּשׁ בְּהַגּוּף שֶׁלּוֹ לְמִטָּה מִמֶּשׁ. וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִיהוּ וְחִיוֹהִי", שֶׁאַף לְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ הַנֵּר"נ דְּאֲצִילוּת לְעוֹלָם הַזֶּה לְצַדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנוּ מָהוּתָן לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מֵאֱלִקוּת כו'".

וּבְלִקּוּטֵי תּוֹרָה, מַטּוֹת פז, ד: "מִצַּד שֶׁרֹשׁ מַעֲלַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁהָיָה מַעֲלָה מַ"ן בִּבְחִינָה גְבוֹהָּ מְאֹד".

וּבְאֵרוּבָּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיָן רַשְׁבַּ"י" תשמ"ה – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ג (אֶדֶר־סִיוָן) עַמּוּד רעו).

15) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה מַטּוֹת פה, ב. וּבִנְסָחָאוֹת הַמַּקְבִּילוֹת: מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ח עַמּוּד נד וְאֵילָךְ. הַנְּחוֹת הָרַ"פ עַמּוּד פה).

16) (רְאֵה גַּם תּוֹרַת חַיִּים כָּאן לח, ב. אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּשְׁלַח רכח, א. אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ א עַמּוּד קכח).

17) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה יוֹם הַכִּפּוּרִים סח, ד).

18) (שֵׁשׁ שְׁנַיִם .. שִׁיתָּא סִדְרֵי מִשְׁנָה; רְאֵה גַּם זֹהַר חֵלֶק ב קטו, א בְּרֵעֵיָא מְהֵימְנָא. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מ, ד).

19) ("כִּי פְּרָט הַיְינוּ "הַנּוֹשֵׁר בִּשְׁעַת הַבְּצִירָה" כַּמְּבוֹאָר בְּמִשְׁנָה ג' פֶּרֶק ז דִּפְּיָאָה ["אֵיזֶהוּ פֶּרֶט (הָאָמוּר בַּתּוֹרָה (וַיִּקְרָא יט, י): וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט") – הַנּוֹשֵׁר בִּשְׁעַת הַבְּצִירָה"]. וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁנָּשַׁר וְנָפַל בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים. עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ" [לִקּוּטֵי תּוֹרָה הַאֲזִינוּ].

וּבְעֶמּוֹס ו', ה': "הַפֹּרְטִים עַל פִּי הַנָּבֶל" – פֵּירֵשׁ רַשִּׁ"י: "מְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ" בִּפְרָשַׁת קְדוֹשִׁים י"ט וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרָיו, שֶׁהַמְּשׁוֹרֵר עַל פִּי כְּלִי זֶמֶר מְחַתֵּךְ אֶת הַדִּיבּוּר בִּפְרוּטְרוֹט הַכֹּל לְפִי נְעִימוּת קוֹל הַכֵּלִי". נִמְצָא עִנְיָן "פֶּרֶט הַנּוֹשֵׁר" וְעִנְיָן "כְּלָל וּפְרָט" הוּא עִנְיָן אֶחָד. וְכֵן כָּתַב בְּמְצוּדוֹת שֵׁם: "הַפּוֹרְטִים – עִנְיָן הַיְחִידִי וְהַהֶבְדֵּל. וּבְדִבְרֵי רַד"ל: "פְּרָט וּכְלָל", שֶׁהַפְּרָט הוּא הַהֶבְדֵּל מִן הַכְּלָל (וְהוּא מִלְּשׁוֹן "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ")". – אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּשְׁלַח רכח, א. עַיֵּן שָׁם בְּאֵרוּבָּה. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ג עַמּוּד סט).

20) (שָׁם מִשְׁנָה ד (וּבְפֵירוּשׁ רַבִּי עוֹבַדְיָה בַּרְטְנוּרָא): אֵיזוֹהִי עוֹלֶלֶת (הָאָמוּרָה בַּתּוֹרָה (שָׁם): "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל"). כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כְּתַף וְלֹא נָטַף (**כְּתַף** – הַשַּׁרְבִּיט הָאֲמֻצָּעִי שֶׁל הָאֶשְׁכּוֹל מִחֻבָּרִים בּוֹ אֶשְׁכּוֹלוֹת קְטַנּוֹת הַרְבֵּה, וּכְשֶׁהֵן שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה כְּמַשְׁאוֹי שֶׁעַל כְּתֵפוֹ שֶׁל אָדָם הוּא נִקְרָא כְּתַף, וּכְשֶׁהֵן מְפֻזָּרִים בַּשַּׁרְבִּיט אֶחָד לְכָאן וְאֶחָד לְכָאן אֵין כָּאן כְּתַף). **נָטַף** – הֵן גַּרְגִּרִים שֶׁל עֲנָבִים הַמְחֻבָּרִים בְּסוֹף הַשַּׁרְבִּיט שֶׁרְגִילִים לִהְיוֹת תְּלוּיִים שָׁם עֲנָבִים הַרְבֵּה, וְעַל שֵׁם שֶׁעֲנָבָיו נוֹטְפוֹת לְמִטָּה נִקְרָא נָטַף, וּבְלָשׁוֹן מִקְרָא קוֹרֵא לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁאֵין לוֹ לֹא כְּתַף וְלֹא נָטַף – **עוֹלֵל**, לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי שֹׁאֵר הָאֶשְׁכּוֹלוֹת כְּעוֹלֵל לִפְנֵי הָאִישׁ)).

21) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א וַיֵּרָא קג, ב. קכט, ב).

לְפִיכָךְ הִרְבָּה לְהַמְשִׁיךְ בְּחֵינַת "צֹאן", מִבְּחִינָה רַבָּה וְגָבֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה, מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ[22]. וְעַל יְדֵי זֶה הִמְשִׁיךְ גַּם כֵּן בְּחֵינַת "**שְׂפָחוֹת וַעֲבָדִים**" (הֶמְשֵׁךְ הַפָּסוּק פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם).

וְהִנֵּה, יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לְפִי שֶׁהָיָה בְּחֵינַת מֶרְכָּבָה הִמְשִׁיךְ בְּחֵינַת "צֹאן" עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ וְעַל יְדֵי עוּבְדָא דְּמִקְלוֹת[23]. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה חֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת, שֶׁהֵם הִמְשְׁכוֹת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּמִקְלוֹת וּבְאֵרוֹת). כִּי לְפִי שֶׁהָיָה בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה "מְאֹד מְאֹד", הָיָה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּמַעֲשֶׂה שֶׁל עַצְמוֹ, שֶׁיִּהְיוּ כָּל מַעֲשָׂיו מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְהַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

אֲבָל אָנוּ אֵין לָנוּ כֹּחַ זֶה, אֶלָּא בְּמַה שֶׁמּוּכָן כְּבָר לִהְיוֹת שָׁם הַמִּשְׁכַּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. דְּהַיְינוּ בְּבְחִינַת תּוֹרָה וּמִצְוֹת הַנִּתָּן לָנוּ. וְנִקְרָא "**בְּעִקְבֵי** הַצֹּאן", בְּחִינַת עֲקַבְיִים, "סוֹף דַּרְגִּין". דְּהַיְינוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת הַמְלוּבָּשִׁים בְּבְעֹנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, שֶׁעַל יָדָם:

"**וּרְעִי אֶת גְּדִיּוֹתַיִךְ**" הֵמָּה הַמַּזָּלוֹת, מִלְּשׁוֹן "גָּד גְּדִי וְסִינוּק לא"[24]. וּכְמוֹ: "הַעוֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן"[25]. כִּי כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם־הַזֶּה הֵם תַּחַת הַמַּזָּלוֹת – "מַזָּל מַחְכִּים, מַזָּל מְעַשֵּׁיר כו'"[26]. וְכֵן (בְּרָכָה לג, יד): "מִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמֶשׁ" כְּתִיב – מַזָּל הַשֶּׁמֶשׁ מַשְׁפִּיעַ תְּבוּאוֹת. דְּהַיְינוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת הַמְלוּבָּשִׁים בְּבְעֹנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים הַנִּתּוּנִים תַּחַת הַמַּזָּלוֹת – "**רְעִי**" וּפַרְנֵס אוֹתָם מֵעֹנֶג־הָעֶלְיוֹן,

"**עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים**" – פֵּירוּשׁ: "רוֹעִים" הֵם ז' רוֹעִים[27] – אַבְרָהָם, יַעֲקֹב, מֹשֶׁה כו'. וְנִקְרָאִים "רוֹעִים" עַל שֵׁם שֶׁמַּמְשִׁיכִין בְּחִינַת עוֹנֶג־הָעֶלְיוֹן לְכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה, "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה"[28]. אֲבָל אָנוּ אֵין לָנוּ כֹּחַ זֶה, אֶלָּא בְּ"**מִשְׁכְּנוֹת** הָרוֹעִים", בְּחִינַת "**בַּלִּים** מְכֻלִּים שׁוֹנִים, וְיֵין מַלְכוּת רָב" (אֶסְתֵּר א, ז). בְּחִינַת "**חֶסֶד** – דְּרוֹעָא יְמִינָא"[29] הוּא כְּלִי לְבְחִינַת "אַבְרָהָם **אוֹהֲבִי**" (יְשַׁעְיָה מא, ח), דְּהַיְינוּ מִצְוֹת צְדָקָה וָחֶסֶד. וְכֵן שִׁיתָּא סִדְרֵי מִשְׁנָה – זְרָעִים בְּחֶסֶד[30]. וְנִקְרָאִים "מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים" שָׁם תִּרְעֶה "אֶת גְּדִיּוֹתַיִךְ", וְעַל יְדֵי זֶה תִּזְכֶּה לְהַגִּיעַ וְלָבֹא לְמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, לִהְיוֹת "**עַל** מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים", וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת "מִשְׁכְּנוֹת", דְּהַיְינוּ לִמְקוֹם הָרוֹעִים עַצְמָן:

(**וּבְכָל** זֶה יוּבַן הַפָּסוּק (פָּרָשָׁתֵנוּ לא, מא): "**עַבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשִׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ**".

כִּי הִנֵּה כְּתִיב[31]: "וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת: שֵׁם הַ־גְּדוֹלָה – לֵאָה", שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת הַ' עִלָּאָה דְּשֵׁם הַוָיָ"ה; "וְשֵׁם הַ־קְּטַנָּה – רָחֵל כו'"[32]. וְנִקְרָאִים שְׁכִינְתָּא־עִלָּאָה וּשְׁכִינְתָּא־תַּתָּאָה. וְהֵם בְּחִינַת מְקוֹר נְשָׁמוֹת־דַּאֲצִילוּת.

כִּי בְּנִשְׁמוֹת־דַּאֲצִילוּת יֵשׁ גַּם כֵּן ב' מַדְרֵגוֹת: הָא' הַנִּקְרָאִים "**אַחִים** לַמָּקוֹם"[33], וְיֵשׁ שֶׁנִּקְרָאִים **בָּנִים**. אַךְ הִנֵּה בְּרָחֵל כְּתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ כט, ט): "וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ", שֶׁהֵם נְשָׁמוֹת דְּבִי"ע שֶׁנִּקְרָאִים "זֶרַע בְּהֵמָה".

וְזֶהוּ "אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים", דְּקָאֵי עַל נְשָׁמוֹת דְּבִי"ע שֶׁנִּקְרָאִים בְּהֵמָה וְצֹאן, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַמְשִׁיךְ בְּנַפְשָׁם בְּחִינַת "הַיָּפָה כו'", לִהְיוֹת "יְפַת־תֹּאַר וִיפַת־מַרְאֶה", מֵחֲמַת פְּחִיתוּת נִשְׁמָתָם וְהֶסְתֵּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹם אַחֵר[34], עַל פָּסוּק "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר כו'": שֶׁבְּחִינָה זוֹ דְּ"יְפַת־תֹּאַר" הוּא בְּגָלוּת וְ"שִׁבְיָה" בַּנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, אֲזַי זֹאת הָעֵצָה, בְּחִינַת "שֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ", שֶׁהֵם שִׁיתָּא סִדְרֵי מִשְׁנָה. שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "עוֹז וְתוּשִׁיָּה"[35], שֶׁנּוֹתֶנֶת כֹּחַ בַּנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית וּמַתְּשֶׁת כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, וְעַל יְדֵי זֶה יוּכְלוּ גַּם כֵּן לָבֹא לִבְחִינַת "וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר כו'".

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כז, ח): "לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנַי", לְבַקֵּשׁ גִּילוּי פְּנִימִית הַלֵּב. וְכֵיצַד יְבַקֵּשׁ וִיחַפֵּשׂ אַחֲרֶיהָ?

---

22) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח בְּפֵירוּשׁ "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח לח, ב)).

23) (זֹהַר חֵלֶק א קסב, א. רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּקְח לוֹ יַעֲקֹב מַקֵּל" – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרע"ח עַמּוּד עו. תרצ"ט עַמּוּד 108).

24) (שַׁבָּת סז, ב (וְרַשֵׁ"י): "הָאוֹמֵר: גָּד גַּדִּי (**הַתְּמַזֵּל מַזְּלִי**), וְסִנּוּק לא (עָנִיּ אַל תְּהִי")").

25) (יְשַׁעְיָה סה, יא. וּבפירוש רַשֵׁ"י: "**הָעוֹרְכִים לַגַּד** – שֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הָעֲשׂוּיִים עַל שֵׁם הַמַּזָּל. וּבְלָשׁוֹן מִשְׁנָה יֵשׁ: גָּד גַּדִּי וְסִינוּק לא").

26) (שַׁבָּת קנו, א).

27) (רְאֵה לְקַמָּן לג, ג).

28) (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה מז, ו. זֹהַר חֵלֶק א רי, ב. חֵלֶק ג קפב, א).

29) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בְּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

30) (שִׁתָּא סִדְרֵי מִשְׁנָה – זְרָעִים בְּחֶסֶד: רְאֵה שַׁבָּת לא, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ה, א. הוּבָא בְּרֵאשִׁית חָכְמָה שַׁעַר הָאַהֲבָה פֶּרֶק י. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַנְּהָגַת הַלִּימוּד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל וְאִתְחַנַּן בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת סֵדֶר קְבִיעוּת לִימוּד הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם). סִידּוּר יַעֲב"ץ (תְּפִלָּה לְאָמְרָהּ קוֹדֶם לִמּוּד הַמִּשְׁנָה). סִידּוּרֵי הָאַרִיז"ל (כַּוָּנוֹת הַלִּימוּד). וְעוֹד).

31) (וַיֵּצֵא כט, טז: "וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת, שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל").

32) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג ב, א (רַעְיָא מְהֵימְנָא) עַל פָּסוּק "רָחֵל בְּתוֹךְ הַקְּטַנָּה". וּרְאֵה שָׁם שב, ב (תּוֹסְפוֹת). וּרְאֵה לְקַמָּן וַיֵּשֶׁב כט, ד. בְּאוּרֵי הַזֹּהַר וַיְחִי עו, ד. וְשָׁם נִסְמָן. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ב עַמּוּד תמא וְשָׁם נִסְמָן).

33) (תְּהִלִּים קכב, ח: "לְמַעַן אַחַי").

34) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה תֵּצֵא לו, א).

35) ("ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן" (תְּהִלִּים כט, יא), וְאֵין עוֹז אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב יב טז): "עִמּוֹ עֹז וְתוּשִׁיָּה". שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה ב, י. זֹהַר חֵלֶק א נח, א. צד, א. חֵלֶק ג רסט, א. רְאֵה וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה לא, ה. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי בְּשַׁלַּח רֶמֶז רמד. וּרְאֵה זְבָחִים קטז, א).

"אֶת פָּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ" (שם), דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת. דְּ"אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת"[36], שֶׁהִיא בְּחִינַת הֶאָרַת פְּנִימִית־הַוָּיָה, "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו" (קֹהֶלֶת ח, א), וְעַל יְדֵי זֶה "יָאֵר הַוָּיָה פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה"[37] (תְּהִלִּים סז, ב). וְזֶהוּ הַהִילּוּךְ מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּנְשָׁמוֹת עֶלְיוֹנוֹת, הַהִילּוּךְ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה תְּחִלָּה – "וְאָהַבְתָּ כו'" (וָאֶתְחַנַּן ו, ה), וְאַחַר כָּךְ (שם, ו): "וְהָיוּ הַדְּבָרִים כו'". וְזֶהוּ עִנְיַן "אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה", שֶׁהֵם שִׁבְעָה מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת, שֶׁהֵן בְּחִינַת "שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת[38] כו'"[39] (זְכַרְיָה ד, ב). וְזֶהוּ "אִם לֹא תֵדְעִי כו'", עַל דֶּרֶךְ הַהִילּוּךְ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה אֲזַי "צְאִי כו'".

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (בְּחֻקֹּתַי כו, יב) "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם כו'"[40] שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי בְּחִינוֹת הִילּוּךְ בַּעֲבוֹדַת ה':

הָא' לְנִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים, שֶׁהִילּוּכָם וְדַרְכָּם בַּקֹּדֶשׁ הוּא כְּפִי סֵדֶר הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" (וָאֶתְחַנַּן ו, ה): מִתְּחִלָּה "וְאָהַבְתָּ אֵת הַוָּיָה" שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־וְיִרְאָה, וְנִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת – "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו'" (שָׁם ד); וְאַחַר כָּךְ (שם ו־ז): "וְהָיוּ הַדְּבָרִים כו'", וְדִבַּרְתָּ בָּם כו'" שֶׁהוּא מִצְוַת תַּלְמוּד־תּוֹרָה; וְאַחַר כָּךְ (שם, ח): "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת" שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת.

וְזֶהוּ כְּסֵדֶר הַהַמְשָׁכָה שֶׁל שֵׁם הַוָּיָה בָּרוּךְ־הוּא: י"ה הֵן בְּחִינַת דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, ו' הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה, ה' בְּחִינַת מִצְוֹת.

אָמְנָם יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינָה ב', וְהוּא הַהִילּוּךְ מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה. דְּהַיְינוּ לִנְשָׁמוֹת שֶׁאֵין כֹּחָן יָפֶה לְהוֹלִיד אַהֲבָה־וְיִרְאָה מֵרוּחַ בֵּינָתָם, כִּי אִם עַל יְדֵי הַקְדָּמַת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת תְּחִלָּה, שֶׁמִּזֶּה דַּוְקָא יְקַבְּלוּ הַכֹּחַ לָבֹא לְאַהֲבָה וְיִרְאָה כו'.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ" – שֶׁלֹּא תוּכַל לְהַמְשִׁיךְ וּלְהָאִיר בְּנַפְשֵׁךְ גִּילּוּי אַהֲבָה־וְיִרְאָה מִבְּחִינַת "הַיָּפָה בַּנָּשִׁים", הוּא בְּחִינַת "יְפַת־תּוֹאַר וִיפַת־מַרְאֶה" הַמְבוֹאָר לְמַעְלָה, אֲזַי "צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן" תְּחִלָּה, וְהוּא כְּסֵדֶר הַהִילּוּךְ מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה).

36) (זֹהַר חֵלֶק ב קבא, א. וּרְאֵה שָׁם פה, א).

37) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כו'".

38) (נִתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתְךָ לה, ג וְאֵילָךְ).

39) כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְקַמָּן (לד, ד) עַל פָּסוּק "כִּי עִמָּךְ מְקוֹר חַיִּים".

40) (מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ט עַמּוּד קלא. הַנְּחוֹת הָרַ"פּ עַמּוּד קנו. אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא בְּרָךְ ב עַמּוּד תרמ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(טו) **ונמצא** מובן שאע"פ שהשכל והמדות נפרדים הן במהותם בלתי יש יחוס וערך ביניהם כלל מ"מ מתאחד השכל במדות והמדות שבלב נגררים ונמשכים אחר הוראת ציור השכל בלי נטיית ימין ושמאל כלל. הגם שיוכלו לעשות כפי טבעם היפוך הסכם השכל. ואמנם הוראת השכל במדות שבלב בא בדרך נבדל מהם לגמרי רק כדמיון ידיעה לבד שמודיע ומורה להם מקום להיכן יתפשטו כדמיון הודעת השליח כנ"ל ולא שיש חבור וקשר למדות עם השכל שנוכל לומר שהשכל מוליד את המדות שבלב כו'. והדמיון היותר אמיתי הוא שנק' שהשכל הוא בחי' מעבר למדות שבלב שע"י דוקא יתפשטו לכל מקום שיחייב השכל שבמוח וכל מה שיתפשטו המדות לכל דבר מה היינו רק ע"י העברת כח השכל שבמוח שהוא דוקא המעביר ומוליך אותם לכל מקום שיחפוץ יטה את הלב (כחומר ביד היוצר) שלכל צורה שיחפוץ יצייר הכל מגוף החומר עצמו כנ"ל במשל המח' בדבור שכפי רצון המח' והשכל כך יצייר אופן צרופי אותיות הדבור בלי תוס' ומגרעת כלל אע"פ שמהות הבל קול הדבור נבדל ומרוחק מן מהות השכל ומח' שבמוח כו'. (אך עדיין אינו מובן מאין יש כח לשכל שבמוח להיות שליט על הלב להטותו לכל ציור ואופן שירצה ויסכים השכל שלא יעשה היפוכו כלל מאחר שנבדל השכל בריחוק הערך כנ"ל). והגם שיש ממוצעים שנק' שלוחים כעורקים וגידים שבמוח שמתפשטים בלב וכמו"כ מאותיות המח' בא ע"י גידים דקים בהבל הלב דרך הגרון שעי"ז יכריח לדבור לדבר ברצון המח' כו' היא גופא קשיא מאין יש כח זה לממוצעים הללו לשלוט במדות שבלב כו'. אך שרש הענין הוא דעיקר מהות המדות הטבעיי' בלב הוא בחי' חי שבמדבר שנק' נה"ב כמדות דבהמה ממש ובחי' כח השכל שבמוח הוא בחי' אדם בחי' מדבר שנק' נפש המדברת רוח ממללא כידוע. ע"כ יש כח השליטה

1 וממשלה לכח השכל שבמוח ע"י הגידים במדות שבלב
2 להטותם לכל אשר יחפוץ כו' כמו שיש שליטה
3 וממשלה לאדם על הבהמה להטותה לכל אשר ירצה
4 שזהו בא בכח טבע האדם להיות מושל ורודה על
5 הבהמה כו', כך הוא ענין ממשלת כח השכל שבמוח על
6 המדות הטבעיי' שבלב. אך זהו בזקן דוקא (כמשי"ת):

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ב) וְהִנֵּה עוֹד יֵשׁ הַמְשֻׁכַת חִיּוּת אֱלֹהוּת מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָמוֹת עַל דֶּרֶךְ וְאוֹפֶן אַחֵר מַמָּשׁ. וְהוּא בְּחִינַת הַ"**קַּו וְחוּט**"[1] הַנִּמְשָׁךְ מִמַּלְכוּת דְּאֵין־סוֹף[2] לְתוֹךְ הַ"מָּקוֹם פָּנוּי" שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם:

שֶׁהָאָרַת הַקַּו מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים דַּאֲצִילוּת, וּבוֹקְעִים הַמָּסָךְ וְיוֹרְדִים גַּם בִּבְרִיאָה, בְּאוֹרוֹת הַנִּשְׁמָה דְּיוֹ"ד סְפִירוֹת דְּבִי"עַ, וְהָאָרָה דְּהָאָרָה מִמֶּנּוּ מִתְלַבֵּשׁ גַּם בְּאוֹרוֹת נֶפֶשׁ וְרוּחַ, וּבְכֵלִים דְּיוֹ"ד סְפִירוֹת דְּבִי"עַ, גַּם שֶׁהֵם נִבְרָאִים וְאֵינָן אֱלֹהוּת מַמָּשׁ, וְהָאָרָה דְּהָאָרָה דְּהָאָרָה מֵהַקַּו מִתְלַבֵּשׁ בְּכָל נִבְרָא פְּרָטִי לְהַחֲיוֹתוֹ עַל יְדֵי יוֹ"ד הַמַּאֲמָרוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[3]: "הַיָּמִים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כּוּלָּם וְגוֹ'".

וְכָל זֶה הוּא הַנִּקְרָא "**מְמַלֵּא** כָּל עָלְמִין", שֶׁמֵּאִיר לְכָל חָד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ וְלֹא לְכוּלָּם בְּשָׁוֶה, לְפִי שֶׁהוּא בְּחִינַת חִיּוּת אֱלֹהוּת שֶׁמֵּאִיר עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם, וְאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ עַצְמִיּוּת הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַצִּמְצוּם, שֶׁהוּא בְּלִתִּי בַּעַל גְּבוּל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוָה הַנַּ"ל פָּרָק ו'[4], עַל כֵּן יָכוֹל לְהָאִיר בְּגִילּוּי, לְהִתְפַּס בִּכְלֵי הַנִּמְצָאִים, בְּחָכְמָה שֶׁבְּכָל אֶחָד, שֶׁבָּהּ שׁוֹרֶה אוֹר אֵין־סוֹף, וּמֵהַחָכְמָה נִמְשָׁךְ לְבִינָה וּמִבִּינָה לְמִדּוֹת.

וְגַם בְּכָל עוֹלָם הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף הוּא בְּחָכְמָה שֶׁבּוֹ, וּמֵחָכְמָה נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ לִשְׁאָר חֲלָקָיו[5]. וְכֵן אֲפִילּוּ בְּכָל נִבְרָא פְּרָטִי. כִּי בְּכָל דָּבָר יֵשׁ בְּחִינַת חָכְמָה. כְּמוֹ בָּאָדָם, הֲרֵי יָצַר הָאָדָם בְּחָכְמָה[6], בְּסִיבּוּב וְהִילּוּף הַדָּם, שֶׁהוּא חָכְמָה נִפְלָאָה. וְכֵן בַּגַּלְגַּלִּים – חָכְמַת הַתְּכוּנָה. וּלְצַד זֶה נִקְרָא הַחָכְמָה "רֵאשִׁית"[7] – שֶׁבָּהּ רֵאשִׁית הַגִּילּוּי, וְעַל כֵּן נִפְלָאָה מַעֲלָתָהּ עַל שְׁאָר הַיּוֹ"ד סְפִירוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּל הַנּוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ[8] – גָּדוֹל מִשֶּׁלְּמַטָּה הֵימֶנּוּ. וְכֵן בְּעוֹלָמוֹת זֶה גְּבוֹהַּ מִזֶּה, וְלָכֵן נִמְצָא רֹאשׁ וְרַגְלַיִם בְּאַבִּי"עַ.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִילּוּ הָיָה הָאָרַת הַסּוֹבֵב לְבַד, הֲרֵי מֵאִיר לְכוּלָּם בְּשָׁוֶה וְלֹא הָיָה בְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת הַמַּדְרֵיגוֹת. אֲבָל עַכְשָׁיו יֵשׁ בְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַסּוֹבֵב מֵאִיר לְכָל אֶחָד בְּשָׁוֶה, אֲבָל מִצַּד הָאָרַת הַמְּמַלֵּא שֶׁמֵּאִיר לְכָל נִבְרָא לְפִי עֶרְכּוֹ יִמָּצֵא הַהִתְחַלְּקוּת, רַק שֶׁבֶּאֱמֶת מִכָּל מָקוֹם עִיקַּר הַחַיּוּת הוּא מֵהַסּוֹבֵב.

וְהָעִנְיָן, כִּי בְּכָל נִבְרָא יֵשׁ **חוֹמֶר וְצוּרָה**. כִּי גַּם הַמַּלְאָכִים יֵשׁ לָהֶם גּוּף, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ן[9]. **וְהַצּוּרָה**, שֶׁהִיא הַנֶּפֶשׁ נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת **הַמְּמַלֵּא** הַנַּ"ל, אֲבָל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת **הַחוֹמֶר** וּבְחִינַת "יֵשׁ", אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּשׁוּם אוֹפֶן עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת "עִילָּה וְעָלוּל". כִּי מִטֶּבַע הֶעָלוּל לְהִתְכַּלֵּל בְּעִילָּתוֹ בְּיִטּוּל וְלֹא לִהְיוֹת בְּחִינַת "יֵשׁ", אֶלָּא עַל יְדֵי הָאָרַת **הַסּוֹבֵב**, שֶׁהוּא "כֹּל יָכוֹל".

וְכֵן אֲפִילּוּ בַּסְּפִירוֹת – לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה בִּבְחִינַת "יֵשׁ" עַד שֶׁיִּתְמַשֵּׁךְ אַחַר־כָּךְ מִמֶּנָּה הַחֶסֶד, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִצַּד הַמְּמַלֵּא בִּבְחִינַת עִילָּה וְעָלוּל, שֶׁמִּטֶּבַע הֶעָלוּל לְהִבָּטֵל בְּעִילָּתוֹ, אֶלָּא עַל יְדֵי הַסּוֹבֵב – הוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּבְיוֹתֵר יוּבָן זֶה בָּעוֹלָם הַשָּׁפָל בְּהִתְהַוּוּת דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים כְּמוֹ הַבְּהֵמוֹת מִ"פְּנֵי שׁוֹר"[10], שֶׁאֲפִילּוּ רִבּוֹא רִבְבוֹת צִמְצוּמִים וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל לֹא יוֹעִילוּ לִהְיוֹת **גּוּף גַּשְׁמִי** מִ"פְּנֵי שׁוֹר" רוּחָנִי שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה, אֶלָּא **נֶפֶשׁ** הַבְּהֵמָה לְבַד. אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ עַל יְדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ

---

1) "כְּמוֹ קַו דַּק עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא בְּחִינַת הַשִּׁפְעָה מוּגְבֶּלֶת". (אוֹר הַתּוֹרָה מְגִלַּת אֶסְתֵּר עַמּוּד פו). "שֶׁלָּכֵן נִקְרָא **קַו** – שֶׁהוּא הָאָרָה מוּעֶטֶת וְאֵין בּוֹ שֶׁטַח, לוֹמַר שֶׁכְּלָא חָשִׁיב לְגַבֵּי הָאֵין סוֹף" (לִקּוּטֵי מִצְוֹת בִּנְיַן מִקְדַּשׁ פֶּרֶק ג).

2) רְאֵה תִּנְיָא אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ (קלא, ב). וּבְלִיקּוּטוֹ פֵּירוּשִׁים שָׁם. אוֹר הַתּוֹרָה מְגִלַּת אֶסְתֵּר בֵּיאוּר "לְבוּשׁ מַלְכוּת".

3) נְחֶמְיָה ט, ו.

4) לְעֵיל נא, א.

5) רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר סֵדֶר אַבִּי"עַ (שַׁעַר מז) הוּבָא בְּתַנְיָא פֶּרֶק לה בַּהַגָּהָה.

נִתְבָּאֵר לְעֵיל מִצְוֹת נְדָרִים פֶּרֶק א. לִקּוּטֵי מִצְוֹת טוּמְאַת הַמְּצוֹרָע פֶּרֶק ב.

6) בְּרָכוֹת ס, ב.

7) תְּהִלִּים קיא, י: "רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה'". תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי: בְּרֵאשִׁית – בְּחוּכְמָתָא.

8) יוֹמָא יד, א בַּמִּשְׁנָה: "כֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב חֵלֶק בָּרֹאשׁ וְנוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ".

9) סוֹף שַׁעַר הַגְּמוּל. רְאֵה תּוֹרָה אוֹר ד, ב. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּרָךְ ג תקנו, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ג עַמּוּד עא.

10) יְחֶזְקֵאל א, י.

ה"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וְכֹל יָכוֹל לְהַוּוֹת יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט מִמָּשׁ.

וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה מִמַּאֲמַר "יְהִי **אוֹר**"[11], שֶׁהִיא בְּחִינַת הַחָכְמָה – אוֹר רוּחָנִיּוּת כְּמַאֲמַר "אֵיזֶהוּ **חָכָם** – **הָרוֹאֶה**"[12], וּכְגֶדְלוֹ בְּגוֹלֶם – "**וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ** הוֹלֵךְ"[13], אַף עַל פִּי כֵן נִמְצָא מִמֶּנָּה הִתְהַוּוּת הָאָרָה גַּשְׁמִית דְּשֶׁמֶשׁ וְאוֹר, אֲפִילוּ עַל יְדֵי רִבְבוֹת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל, שֶׁזֶּהוּ סוֹד הַ"מְמַלֵּא", אֶלָּא עַל יְדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הַכֹּל יָכוֹל שֶׁאֵין נִמְצָא מִמֶּנּוּ הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ מֵאַיִן מַמָּשׁ. כִּי הַמְּנִיעָה לֹא יִתָּכֵן אֶלָּא לְגַבֵּי בַּעֲלֵי גְּבוּל, אֲבָל לְגַבֵּי הָאֵין־סוֹף אֵין שׁוּם מְנִיעָה נִמְצֵאת.

וּבָזֶה סָרָה קוּשְׁיַּית וְלֵאוּת הַחוֹקְרִים עַל אֵיךְ נִתְהַוֶּה גַּשְׁמִית מֵרוּחָנִית שֶׁאֵין יַחַס בֵּינֵיהֶם; כִּי בֶּאֱמֶת הִתְהַוּוּת הַגַּשְׁמִית הוּא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף לְבַד וְלֹא עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל כַּנַּ"ל.

וּבָזֶה מוּבָן מַעֲלַת מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהֵן תַּכְלִית יְרִידַת הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי כֹּחָם יָפֶה לְעוֹרֵר בְּעַצְמִיּוּת הָאֵין־סוֹף לְפִי שֶׁמִּשָּׁם עִיקַּר הִתְהַוּוּתָן.

כִּי הֲרֵי הַנִּבְרָא גַּשְׁמִי, כְּמוֹ דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר, הֲרֵי רוֹב מַמָּשׁוֹ הוּא הַגַּשְׁמִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵהַסּוֹבֵב; וּבְנִמְצָאִים הָרוּחָנִים הוּא לְהִיפּוּךְ, שֶׁמָּהוּתוֹ נִמְשָׁךְ מֵהַמְּמַלֵּא, וְחוּמְרוֹ וְיֵשׁוּתוֹ הוּא בְּמִיעוּט בּוֹ.

וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהַסּוֹבֵב מֵאִיר לְד' עוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, אֲבָל הַשִּׁינּוּי הוּא, שֶׁזֶּה מִתְפָּעֵל יוֹתֵר מִזֶּה. כִּי בֶּאֱמֶת אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהַסּוֹבֵב מֵאִיר שֶׁלֹּא בְּאֶמְצָעוּת הַמְּמַלֵּא, חָלִילָה חָלִילָה, אֶלָּא שֶׁהַסּוֹבֵב מֵאִיר עַל יְדֵי הַמְּמַלֵּא. וְעִנְיָנוֹ הוּא, שֶׁהוּא אוֹר אֶחָד פָּשׁוּט בִּלְתִּי בַּעַל גְּבוּל, וְהוּא כְּמוֹ הִיּוּלִי, שֶׁנּוֹתֵן כֹּחַ וְעוֹז בִּלְתִּי מוּגְבָּל בְּהָאָרָה זוֹ דְ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" לְהוֹצִיא לָאוֹר כָּל פְּעוּלּוֹתָיהָ, מַה שֶּׁנִּמְצָא מִצַּד עַצְמָהּ לְהוֹצִיאָם אֶל הַפּוֹעַל, לְפִי שֶׁעִם הֱיוֹתָהּ אֱלֹהִית כְּבָר נִתְצַמְצְמָה כַּנַּ"ל.

לְפִיכָךְ, כָּל נִבְרָא, כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְהִיוֹת מָהוּתוֹ עַל פִּי הַמְּשָׁכָתוֹ מִבְּחִינַת "מְמַלֵּא" – כָּךְ מִתְהַוֶּה. רַק שֶׁמַּה שֶּׁאֵין סִיפּוּק בְּהָאָרָה דִּמְמַלֵּא לְהַוּוֹת, פּוֹעֵל זֶה הַסּוֹבֵב בְּכֹחוֹ הַבִּלְתִּי בַּעַל גְּבוּל, שֶׁהוּא מַה שֶּׁרוֹצֶה שֶׁיִּתְהַוֶּה מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב כְּפִי שֶׁמִּדַּבֵּר. וְלָכֵן הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל, שֶׁמְּציאוּתוֹ הוּא הָאַחֲרוֹן בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּצִמְצוּם הָאָרַת הַמְּמַלֵּא, עַד שֶׁמִּצְטָרֵךְ לִהְיוֹת גַּשְׁמִי לְפִי מִיעוּט הָאוֹר, שֶׁיִּהְיֶה רִיבּוּי הַכְּלִי פּוֹעֶלֶת בּוֹ הָאָרַת הַסּוֹבֵב כָּכָה, וּבִשְׁאָר עוֹלָם כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ.

וְלָכֵן נִתְהַוּוּ גַּם דְּבָרִים טְמֵאִים כְּמוֹ גָּמָל, שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁגּוּפָם נִמְשָׁךְ מֵהַסּוֹבֵב, וְ"אֵין רָע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה"[14], אֲבָל בֶּאֱמֶת הִמְשְׁכוּתָם מֵהַ"מְמַלֵּא", אֶלָּא שֶׁהַ"סּוֹבֵב" הוּא כְּמוֹ הִיּוּלִי, שֶׁמְּצַוֶּה לִהְיוֹת הָאָרַת הַ"מְמַלֵּא" מִתְהַוֶּה מִמֶּנָּה גַּם הַגַּשְׁמִיּוּת כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ סוֹד "כֹּל אֲשֶׁר **חָפֵץ הָיָה** עָשָׂה"[15] – וּכְתִיב[16] "**בִּדְבַר ה'** שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ", דִּלְכְאוֹרָה סָתְרֵי אַהֲדָדֵי!

וּבֶאֱמֶת לֹא קָשֶׁה מִידֵּי: כִּי "בִּדְבַר ה'", שֶׁהוּא הַ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", נַעֲשׂוּ כָּל הַנִּבְרָאִים עַל יְדֵי "חֵפֶץ ה'", הוּא הַסּוֹבֵב, שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם דְּבָרוֹ כַּנַּ"ל.

וְהוּא בְּחִינַת הָאָרַת "הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל" לְתוֹךְ הַקַּו. וּלְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה – סִיּוּם הָעוֹלָמוֹת, הֲרֵי הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל קָרוֹב לוֹ יוֹתֵר לְסִיּוּם הַקַּו, שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם רַק "עִיגּוּלֵי אַ"ק".

כִּי הַקַּו מִסְתַּיֵּים בְּסִיּוּם הַ"יוֹשֵׁר דְּרַגְלֵי אַ"ק", שֶׁבּוֹקְעִים "עִיגּוּלֵי אֲרִיךְ", וְאֵין בֵּינֵיהֶם לְהַאֵין־סוֹף אֶלָּא "עִיגּוּלֵי אַ"ק", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ"[17], וְזֶה מוֹרֶה עַל הִתְהַוּוּת הַגַּשְׁמִיּוּת **מֵהַסּוֹבֵב** דַּוְקָא, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ עַל יְדֵי הַמְּמַלֵּא, כִּי הָאָרַת "הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל" מֵאִיר לְסִיּוּם הַקַּו, וּמִתְלַבֵּשׁ בַּאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, וּמִשָּׁם לְאוֹר הַנִּשְׁמָה שֶׁבְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה לְהַוּוֹת הָעֲשִׂיָּה מֵאַיִן לְיֵשׁ כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ סוֹד מַעֲלַת מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת כֻּלָּא חֲשִׁיבִיָּה לְגַבֵּיהוּ[18] לְפִי שֶׁכּוּלָּן אַחַר הַצִּמְצוּם כַּנַּ"ל, שֶׁאֵין עָרוֹךְ לְגַבֵּי אוֹר הַסּוֹבֵב שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם כַּנַּ"ל. וּלְצַד זֶה אָמַר הָאוֹמֵר "אֶרֶץ נִבְרֵאת תְּחִלָּה"[19]; וְכֵן עִנְיַן "סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה".

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַזֹּהַר[20]: "**הַוֵי' אֱלֹקִים שֵׁם מְלֵא וְכוֹלֵא חַד**", כִּי **הַוֵי'** הוּא **סוֹבֵב כָּל עָלְמִין**, **וֶאֱלֹקִים** – **מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**, וְהֵם מִתְיַיְחֲדִים יִחוּד גָּמוּר, כִּי הַסּוֹבֵב מֵאִיר בַּמְּמַלֵּא כַּנַּ"ל. וְהַיְינוּ כִּי גַּם הַמְּמַלֵּא הוּא אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא שֶׁהוּא מַה שֶּׁמֵּאִיר בְּצִמְצוּם כִּבְיָכוֹל, וְהַסּוֹבֵב הוּא מַה שֶּׁמֵּאִיר בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב שָׁם: "**דְּכַד מִתְיַיְחֲדִין תְּרֵין שְׁמָהָן אִילֵּין, דָּא בִּיחוּדָא חַד וְדָא בִּיחוּדָא חַד, כְּדֵין תְּרֵין שְׁמָהָן אִלֵּין אִתְעֲבִידוּ חַד**"[21].

---

11) בְּרֵאשִׁית א, ג.

12) "אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד". – תָּמִיד לב, א.

13) קֹהֶלֶת ב, יד.

14) עַל פִּי בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה נא, ג. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן יט. מִדְרַשׁ תְּהִלִּים קמט. שְׁלָ"ה סח, א. קו, ב. שעח, א. רְאֵה תַּנְיָא, פֶּרֶק כו. אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן יא.

15) תְּהִלִּים קלה, ו.

16) תְּהִלִּים לג, ו.

17) תַּנְיָא אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ.

18) נֶחֱשָׁבִים לְגַבֵּיהֶם כְּ"לֹא" (כְּכֻלּוּם).

19) חֲגִיגָה יב, א.

20) זֹהַר חֵלֶק ב קסא, ב.

21) כַּאֲשֶׁר מִתְיַיְחֲדִים שְׁנֵי שְׁמוֹת אֵלּוּ, זֶה בִּיחוּד אֶחָד וְזֶה בִּיחוּד אֶחָד, אֲזַי שְׁנֵי שֵׁמוֹת אֵלּוּ נַעֲשִׂים אֶחָד.

וְרוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁבֶּאֱמֶת גַּם כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ מְיוּחָדִים בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֱלֹהוּת כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "ה' אֶחָד" – הוּא הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין", וּכְמוֹ כֵן "שְׁמוֹ" הַ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" – "אֶחָד", שֶׁגַּם הוּא אֱלֹהוּת, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁמְּצַמְּצֵם עַצְמוֹ. וְאַחַר־כָּךְ הַסּוֹבֵב מֵאִיר בַּמְּמַלֵּא, וְאָז כְּתִיב "הַוָי" הוּא הָאֱלֹקִים".

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַזֹּהַר בְּמִצְוַת הַיִּחוּד עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, בְּהַפְלָאַת הַיִּחוּד בְּאוֹר וְחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָמוֹת, שֶׁאֵין עוֹד זוּלָתוֹ בָּרוּךְ־הוּא, הוּא הַמֵּאִיר בְּבְחִינַת סוֹבֵב הוּא הַמֵּאִיר בְּבְחִינַת מְמַלֵּא, וְגַם שֶׁסּוֹבֵב בַּמְּמַלֵּא כַּנַּ"ל:

מִצְוַת אַחְדוּת ה', [פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן] (תי"ז)

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ואמנם הנה כתיב נר ה' נשמת אדם, שנש"י נמשלו לנר, שכמו הנר מאיר את חשכת החשך הגשמי, כן נש"י שנמשלו לנר הם הם המאירים את זמן החשך שנמשל לילה, והיינו ע"י שהם ממשיכים בחי' ש' הוי' ע"י עבודתם שיאיר בש' אלקים הוא בחי' כל ק"ך צירופי אלקים דעש"מ שנא' בהם רק ש' אלקים לבד, והוא בחי' מלכותך מלכות כל עולמים הנ"ל, והוא ע"י בחי' הברכה שארז"ל חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, וע"י הברכה שמברך ברוך אתה ה' ממשיך ש' הוי' ע"י אמירותיו שאומר ומברך פי' ממשיך מל' המבריך את הגפן, שיהי' נמשך ש' הוי' בבחי' אלקינו שהוא מלך העולם, ע"י בחי' הברכה שמברך כו'. והנה ש' הוי' הוא ל' מהוה והיו"ד מורה על תמידות ההתהוות כמו ככה יעשה איוב וכמ"ש במ"א, אמנם זהו רק בדרך ממילא ומאיליו בלתי התלבשות כמו ש' אלקי' דכתי' בו בראשית ברא, אלא כענין דכתי' יהללו את ש' הוי' כי הוא ציוה ונבראו שפי' בדרך ממילא ומאיליו, והרי הוא מקור כל ההתהוות האור והגילוי, והוא ע"ד מח' ודבור, והיינו שבתחלה הדבור הוא כלול במח' ואח"כ יוצא מהעלם אל הגילוי בדבור, ועד"ז יובן למעלה שיש כמה בחי' השתלשלות, אמנם ש' הוי' הוא מקור כל ההשתלשלות וראשיתן שהוא שורש בחי' כל האור המאיר בכלליות ההשתלשלות. ולכן כשאומרים ברוך אתה ה' ממשיכים בחי' אור ה' וקדושתו להיות מאיר גם במקום החשך. וז"ע נר הוי' נשמת אדם שע"י נשמת אדם שאתם קרויים אדם כו' הנה ע"י נר זה נמשך בחי' ש' הוי' היינו שנמשך אור מנר ה' להאיר גם את מקום החשך כו' ע"י הברכות שמברכים כו'.

ואמנם כדי שיוכל האדם ע"י הברכה להמשיך בחי' אור ה', ע"ז כתי' כי אתה נרי ה' וה' יגיה חשכי, דמשמע שהוא ית' מאיר נר דנש"י, והיינו כי זה שיוכל נר נשמת האדם ע"י עבודתו בבחי' ברכה להמשיך בחי' ש' הוי', זהו ע"י שאתה תאיר נרי הוא בחי' נר דנשמה, שהו"ע מה שניתן כח מלמעלה לבחי' נר דנשמה שתוכל להמשיך בחי' אוא"ס הוא בחי' ש' הוי' שיאיר את החשך. ולכן נאמר עוד וה' יגיה חשכי, וי"ל שבאמת מלבד מה שעוה"ז השפל הוא חשך הנה גם הנה"א נתלבשה במאסר הגוף ונה"ב המעלימי' ומסתירים על אור ה' וקדושתו, ועיקר עבודת הנפש הוא בהיותה מלובשת בגוף ונה"ב דוקא דהיום לעשותם כתי', וא"כ ה"ז חושך כפול ומכופל חשכת הגוף והנה"ב וחשכת העולם, וכתי' גם את העולם נתן בלבם, שגם העלם העולם תלוי בלב האדם כמ"ש במ"א, ולפ"ע עבודתו להאיר את ההעלם שלו כן עי"ז בערך הוא מאיר את חשכת העולם השייך לו לברר, ולכן הוכפל ענין זה שאמר כי אתה נרי ה', נרי קאי על נר ה' נשמת אדם שצריכה ג"כ להאירה מצד חשכת הגוף ונה"ב, וכ"ש לפי מה שהמברר בהכרח שיתלבש ויבא במקום המתברר ע' במ"א מענין ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי (וצ"ע), וה' יגיה חשכי הוא בחי' חשך העולם המגיע לחלקו שלכן נק' בשם חשכי, וזהו בדרך פרט. ובדרך כלל הוא בחי' מה שנותנים כח ועוז מלמעל שיוכל להפך את החושך לאור, וז"ע שא' בזהר מאן דמהפך חשוכא לנהורא שהוא בחי' חשכת העולם שהוא חשך כפול לאור, ע"י בחי' המשכת אור ה' שהוא שורש ומקור האור, וכנודע ממ"ש במ"א שש' הוי' הוא מקור האורות וש' אלקים הוא מקור הכלים כמ"ש מזה בד"ה ואהבת את (תר"ל).

בס"ד. (ש"פ ואתחנן, ל"ב).

ברישא חשוכא כו' לאור יום כו' מרירו למיתקא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

ג. (וְהִנֵּה יֵשׁ אֲשֶׁר בַּתְּפִלָּה מַמְצִיאִים וּמְחַדְּשִׁים אֵיזֶה פֵּירוּשׁ חָדָשׁ בְּאֵיזֶה פְּסוּקִים דִּתְפִלָּה (וּמוּבָן, דְּמִי שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל עָמוֹק, הַמְצָאַת הַפֵּירוּשׁ הוּא בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, לְפִי אוֹפֶן הַשֵּׂכֶל כוּ'), וּמִתְפַּעֲלִים מִזֶּה בְּמוֹחָם (וְגַם הַלֵּב נִמְשָׁךְ קְצָת כוּ' כַּנַּ"ל), וּבָזֶה יוֹצְאִים בַּעֲבוֹדָתָם בִּתְפִלָּה.

וְהִנֵּה מִלְּבַד מַה שֶׁסָּפֵק גָּדוֹל הוּא אִם הַפֵּירוּשׁ הוּא אֱמֶת, וְכַאֲשֶׁר קָרוֹב יוֹתֵר שֶׁהוּא אֵינוֹ אֱמֶת – הֲרֵי הִתְפַּעֲלוּת נַפְשׁוֹ הוּא עַל עִנְיָן בִּלְתִּי אֲמִיתִּי. וּבִפְרָט כְּשֶׁבּוֹנֶה עַל זֶה בִּנְיָן בְּאֵיזֶה כַּוָּונַת תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה, וְאַחֲרֵי שֶׁהַיְּסוֹד אֵינוֹ אֱמֶת – כְּשֶׁנִּסְתָּר הַיְּסוֹד כוּ'.

(וְלִפְעָמִים יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַתְּפִלָּה וְהַבַּקָּשָׁה הִיא אֲמִיתִּית מִצַּד עַצְמָהּ, רַק שֶׁהַכַּוָּונָה וְהִתְפַּעֲלוּת נַפְשׁוֹ בְּאֵיזֶה פְּרָטִים מִמֶּנָּה אוֹ בְּעוֹמֶק כְּלָלִית הַכַּוָּונָה אֵינָהּ אֲמִיתִּית, מִצַּד שֶׁהַיְּסוֹד אֵינוֹ אֱמֶת כוּ').

לְבַד זֹאת, הֲרֵי זֶה גַּם כֵּן רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף לְבַד, וְלֹא יָבוֹא מִזֶּה שׁוּם דָּבָר לִידֵי פּוֹעַל בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב"[13] בְּפוֹעַל מַמָּשׁ וְכַדּוֹמֶה. וְאֵין בָּזֶה שׁוּם קִיּוּם, שֶׁחוֹלֵף וְעוֹבֵר מִיָּד.

(וּמִכָּל מָקוֹם, מִי שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל עָמוֹק, וּמִמֵּילָא הַמְצָאוֹתָיו הֵמָּה בְּעַמְקוּת וּבַהַפְלָאָה, וּבִפְרָט כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ אֶצְלוֹ מֶשֶׁךְ אֵיזֶה עִנְיָן רַב בַּתְּפִלָּה, כְּמוֹ מִזְמוֹר א' וְב' וְיוֹתֵר, אוֹ כַּמָּה בְּרָכוֹת כוּ' עַל פִּי כַּוָּונָה זֹאת; אוֹ כְּשֶׁמִּתְחַדְּשִׁים אֶצְלוֹ כַּמָּה עִנְיָנִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּתְפִלָּה אַחַת – הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל בּוֹ הִתְרוֹמְמוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁמִּתְעַלֶּה מִן מַצָּבוֹ הַחוֹמְרִי הַקּוֹדֵם אֶל הַדַּקּוּת וְהָעִילּוּי.

וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הוּא עִנְיָן חֲקִיקָה מִבַּחוּץ (לְפִי שָׁעָה), דְּהַיְינוּ צִחְצוּחַ חִיצוֹנִיּוּת הַכְּלִי כוּ', אֲבָל אֵינוֹ מַחֲזִיק זְמַן רַב (בִּלְשׁוֹן אִידִישׁ: עֶס הַאלְט נִיט אַ סַךְ צַיְיט[14]), כִּי אִם עַל פִּי רוֹב עַל אֵיזֶה שָׁעוֹת לְבַד (וְיָכוֹל לִהְיוֹת עַל חֲצִי יוֹם, וְלִפְעָמִים גַּם עַל יוֹם שָׁלֵם), וּלְפוֹעַל אֵין זֶה שַׁיָּיךְ מְאוּמָה כוּ').

וְהוּא גַּם כֵּן בִּכְלָל הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ כְּלָלִית וּבִבְחִינַת מַקִּיף – שֶׁאֵין זֶה עֲבוֹדָה כַּנַּ"ל.

וְהִנֵּה יֵשׁ בָּזֶה חִילּוּקִים:

דְּהָרִאשׁוֹנִים, אֲשֶׁר לָמְדוּ הַרְבֵּה דַא"ח, וְיוֹדְעִים כַּמָּה עִנְיָנִים בַּאֲרִיכוּת בַּאֵר הֵיטֵב, לִפְעָמִים כְּשֶׁמַּמְצִיאִים אֵיזֶה עִנְיָן בְּאֵיזֶה פֵּירוּשׁ כַּנַּ"ל, הוּא עַל יְסוֹד עִנְיָן שֶׁיּוֹדֵעַ מִכְּבָר בַּאֲרִיכוּת, וְגַם עַתָּה בְּהַמְצָאָה זוֹ הֲרֵי הוּא מִתְבּוֹנֵן בָּהּ בַּאֲרִיכוּת וּבִפְרָטִיּוּת עַל פִּי יְסוֹדוֹת הָעִנְיָן הַנַּ"ל (וּמוֹצֵא בָּזֶה כָּעֵת יוֹתֵר תַּעֲנוּג מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבוֹת הַמְצָאָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁיּוֹתֵר טוֹב לְאָדָם רֶגֶל שֶׁלּוֹ מֵהָרֹאשׁ שֶׁל זוּלָתוֹ כוּ'. וּמִמֵּילָא לֵייגֶען זֶעךְ בַּא עֶם אָפּ דֶער עִנְיָן[15] בְּטוֹב יוֹתֵר).

אֲבָל[16] בִּנְעָרִים, אֲשֶׁר לֹא רָאוּ הַרְבֵּה דַא"ח, וְאֵינָם יוֹדְעִים אֲרִיכוּת עִנְיָנִים, הֲרֵי זֶה בְּדֶרֶךְ מַקִּיף לְבַד, וְאֵין זוֹ עֲבוֹדָה אֲמִיתִּית כְּלָל וּכְלָל, וְרָחוֹק מִזֶּה הַרְבֵּה מְאֹד. וּבִפְרָט בִּצְעִירִים אֲשֶׁר עוֹד לֹא נִתְפַּתְּחוּ עֵינֵיהֶם[17] בְּדַא"ח, וְכִמְעַט לֹא רָאוּ מְאוּמָה, וּמֵהֶם אֲשֶׁר גַּם כֵּן עוֹשִׂים מַעֲשִׂים כָּאֵלֶּה לְהַמְצִיא הַמְצָאוֹת בַּתְּפִלָּה, וּמִתְיַיגְּעִים עַל זֶה, וּבָזֶה כָּל עִיּוּנָם. וְלָהֶם הוּא כְּאִיסּוּר מַמָּשׁ, וּמִתְקַלְקֵל בָּזֶה תְּכוּנַת נַפְשָׁם בְּקַבָּלַת אֵיזֶה עִנְיָן, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְקַבֵּל אֵיזֶה עִנְיָן בְּהֶרְחֵב וּבְהַשָּׂגָה טוֹבָה;

וּכְמוֹ כֵן, מֵעוֹמֶק אֲמִיתִּי רְחוֹקִים הֵמָּה מְאֹד וְלֹא יוּכְלוּ לְקַבֵּל. וּבְדֶרֶךְ כְּלָל אֵינָם מְקַבְּלִים עִנְיָנִים יְסוֹדִיִּים, כִּי אִם נַעֲשֶׂה בָּהֶם טֶבַע הַדִּמְיוֹן וְחִידּוּדִים שֶׁל שֶׁקֶר, אֲשֶׁר לֹא יֻצְלַח מִשּׁוּם זֶה לְשׁוּם עֵסֶק טוֹב וְקַבָּלָה טוֹבָה. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּיךְ כְּלָל לְהִתְבּוֹנְנוּת אֲמִיתִּי בַּתְּפִלָּה, וְאֵינוֹ פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּנַפְשׁוֹ כְּלָל בְּתִיקּוּן מִדּוֹתָיו כוּ'.

וְכָל הֶחָפֵץ בְּחַיֵּי נַפְשׁוֹ, צָרִיךְ לִבְרוֹחַ כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת מִדֶּרֶךְ זֶה, וְלֹא יִרְצֶה לִהְיוֹת מַמְצִיא וּמַשְׂכִּיל, כִּי אִם לִלְמוֹד וְלָדַעַת הֵיטֵב. וְאָז, לִפְעָמִים כְּשֶׁיַּמְצִיא אֵיזֶה עִנְיָן – יָכוֹל לִהְיוֹת אֲמִיתִּי כוּ'.

וּבְדֶרֶךְ כְּלָל כָּל זֶה הוּא תּוֹלְדוֹת הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת מַקִּיף כוּ', אֲשֶׁר רַבִּים נִכְשָׁלִים בָּזֶה בְּכַמָּה אוֹפַנִּים שׁוֹנִים כַּנַּ"ל וּבְכַדּוֹמֶה לָזֶה. וְכָל זֶה מִצַּד הַהִתְרַשְּׁלוּת לְיַיגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ בִּיגִיעָה אֲמִיתִּית בַּעֲבוֹדָה כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי). :

קִיצּוּר: יַזְהִיר מִלְּהַמְצִיא פֵּירוּשִׁים חֲדָשִׁים בְּפֵירוּשׁ הַמִּלּוֹת דִּתְפִלָּה, לִהְיוֹתוֹ מַקִּיף. וִיבָאֵר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים וְהַצְּעִירִים, וַאֲשֶׁר הַצְּעִירִים צְרִיכִים לְהִזָּהֵר יוֹתֵר.

---

13) תְּהִלִּים לד, טו.

14) אֵינוֹ מַחֲזִיק זְמַן רַב.

15) נִהְיָה מוּנָּח אֶצְלוֹ הָעִנְיָן.

16) רְאֵה גַּם אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַיי"צ חֵלֶק ח אִגֶּרֶת ב'רצז.

17) עַל פִּי בֵּיצָה ו, ב: אֶפְרוֹחִים שֶׁלֹּא נִפְתְּחוּ עֵינֵיהֶם.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ו) **וְזֶהוּ** דִּכְתִיב[61] "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי, כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי, בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם", דְּדַוְקָא בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף מֵרֹב צַעַר זוֹ אֱדוֹם (כִּדְאִיתָא בְּשוֹחֵר טוֹב[62]) וְיִסּוּרִים, יְרַחֲמֵנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, הִנֵּה שָׁם דַּוְקָא הוּא גּוֹדֶל הַצִּמָּאוֹן לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, וּכְמַאֲמַר "נַפְשֵׁנוּ עָיְפָה לְדִבְרֵי תּוֹרָה וְאֵין מַנִּיחִים אוֹתָנוּ". וְזֶהוּ "כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ"[63], וּפֵרֵשׁ רַבֵּנוּ בַּעַל הַשִּׂמְחָה (שֶׁל י"ט כִּסְלוּ, חַג הַגְּאֻלָּה שֶׁל אַדְמו"ר הַזָּקֵן) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[64] בְּשֵׁם מוֹרוֹ הַקָּדוֹשׁ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, "הַלְוַאי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא זְמַן הַבַּיִת חֲזִיתִיךָ בִּתְשׁוּקָה גְּדוֹלָה כָּזוֹ", וְהַיְנוּ דִּבְזְמַן הַגָּלוּת אָז הַתְּשׁוּקָה לְתוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא יוֹתֵר מִכְּמוֹ בִּזְמַן הַבַּיִת, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁעַל יְדֵי רִבּוּי הַמְּנִיעוֹת וְעִכּוּבִים שֶׁל הַמְנַגְּדִים מִתְעוֹרֵר כֹּחַ הַנִּצָּחוֹן עַד מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ, דְּהַכֹּחַ דִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ חֲרֵי יֶשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּבַאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים הוּא מִתְגַּלֶּה בְּנֶקֶל יוֹתֵר[65], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[66] "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר", דַּהֲגַם דַּאֲנִי יְשֵׁנָה בְּגָלוּתָא[67], אֲבָל וְלִבִּי עֵר, דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִבּוֹ עֵר[68] לְלִמּוּד תּוֹרָה וּלְהַחֲזִיק לוֹמְדֵי תּוֹרָה וְלַעֲמוֹד בְּתֹקֶף גָּדוֹל נֶגֶד הַמַּעֲבִירוֹ עַל דַּת רַחֲמָנָא לִצְלָן, רַק שֶׁלִּפְעָמִים אֵינָם יוֹדְעִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁזֶּהוּ הַעֲבָרָה רַחֲמָנָא לִצְלָן עַל דַּת, לָזֹאת הִנֵּה הַיּוֹדְעֵי תּוֹרָה וְעוֹסְקִים בָּעֲבוֹדָה הָאֱלֹקִית הַנִּקְרָאִים "עֵינֵי הָעֵדָה"[69], דִּכְשֵׁם שֶׁעַל יְדֵי הָעֵינַיִם הָאָדָם נִצָּל מִלִּפֹּל חַס וְשָׁלוֹם בְּבוֹר שַׁחַת, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בַּעֲלֵי תּוֹרָה הֵן מְגִנִּים לְיִשְׂרָאֵל וּמַרְאִים לָהֶם הַדֶּרֶךְ הָאֲמִתִּי בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁבְּנִין יְרוּשָׁלַיִם הוּא עַל יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח דַּוְקָא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (תַּעֲנִית דַּף טז עַמּוּד א) "מֵאי הַר הַמּוֹרִיָּה, חַד אָמַר הַר שֶׁיָּצְאָה מִמֶּנּוּ הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, (תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, רַשִׁ"י), וְחַד אָמַר הַר שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ מוֹרָא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם", (שֶׁשּׁוֹמְעִין גְּדֻלַּת יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם וּמִתְפַּחֲדִין עֲלֵיהֶם, רַשִׁ"י), וְאִיתָא בַּתּוֹסְפוֹת[70] בְּשֵׁם הַמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית פָּרָשָׁה נ"ו[71]) דְּשֵׁם יְרוּשָׁלַם הוּא עַל שֵׁם "שָׁלֵם" שֶׁקָּרָאָהּ מַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם[72], וְאַבְרָהָם קָרָאָהּ "יִרְאָה"[73], וְהַיְנוּ יְרוּשָׁלַיִם, וְלָכֵן אֵין נוֹתְנִים יוֹ"ד אַחַר הַלָּמֶ"ד, וְאִם כֵּן פֵּרוּשׁ יְרוּשָׁלַיִם הוּא יִרְאָה שָׁלֵם, שֶׁהוּא שְׁלֵמוּת הַיִּרְאָה[74]. וּבֵאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שַׁבָּת דַּף ל"א עַמּוּד ב) "אֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר[75] 'וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הַוָּיָ' אֱלֹקֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ, כִּי אִם לְיִרְאָה' כוּ', וּכְתִיב[76] 'וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה', שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יָוָנִי קוֹרִין לְאַחַת הֵן", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י הֵן יִרְאַת ה' כוּ', יְחִידִי הִיא הַיִּרְאָה בָּעוֹלָם, וְזֶהוּ דִּכְתִיב[77] "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן", וְאִיתָא בַּזֹּהַר[78] "דָּא תַּרְעָא לְאַעֲלָאָה"[טז], כִּי הָעִקָּר הוּא בְּחִינַת יִרְאָה, וִירוּשָׁלַיִם הוּא

---

61) תהלים סג, ב.

62) על הפסוק.

63) תהלים שם, ג.

64) ראה לקוטי תורה שמיני עצרת צב, ב. שיר השירים נ, ריש עמ' ג. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא חלק א עמ' קה. דברים חלק ג עמ' א'צה. ספר המאמרים עטר"ת עמ' שיב. ספר המאמרים תרפ"ג סוף עמ' רכח ואילך. דיבור המתחיל תשורי שנה זו (תרפ"ט) פרק ט (ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 215). ספר המאמרים ה'ש"ת עמ' 11. תש"א עמ' 150. תש"ב עמ' 57. תש"ט עמ' 191. ועוד. וראה זוהר חלק ב קמ, סוף עמ' א ואילך.

65) ראה בארוכה מאמרים שצויינו בהערה 51.

66) שיר השירים ה, ב.

67) זוהר חלק ג צה, א.

68) ראה שיר השירים רבה וילקוט שמעוני שיר השירים על הפסוק.

69) שלח טו, כד. שיר השירים רבה פרשה א, טו (ב). אגרת הקודש סימן יד (קכ, ב). ועוד.

70) תענית שם (דיבור המתחיל הר).

71) פיסקא י.

72) לך לך יד, יח.

73) וירא כב, יד.

74) לקוטי תורה ראש השנה ס, ב. שיר השירים ו, ג. ובכמה מקומות.

75) עקב י, יב.

76) איוב כח, כח.

77) אחרי טז, ג.

78) כן הוא (בשם הזוהר) במאמר דיבור המתחיל צדקת פרזונו תרכ"ו, תרכ"ט הנ"ל הערה 1. וראה זוהר על הפסוק (חלק ג נו, ריש ע' ב): בזאת יבוא אהרן.. ודא היא יראת ה'. וראה גם זוהר חלק ג קח, א. תקוני זוהר בהקדמה (יא, סוף עמ' ב). — הלשון "תרעא לאעלאה" נמצא בזוהר חלק א ח, א. יא, ריש ע' ב. אבל אינו על הפסוק "בזאת יבוא אהרן".

טז. זהו השער להכנס.

שְׁלֵמוּת הַיִּרְאָה, וְזֶה בָּא עַל יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח דַּוְקָא, דְּהִנֵּה
כְּתִיב[79] "וְגַם נֶצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם, כִּי לֹא
אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם", וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַנְּתִינַת טַעַם עַל
זֶה שֶׁלֹּא יִנָּחֵם הוּא מִפְּנֵי כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם, אַךְ
הָעִנְיָן הוּא דְּהִנֵּה אָנוּ רוֹאִים דְּמִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ יֵשׁ
לוֹ מִדַּת הַנִּצּוּחַ בְּיוֹתֵר, דְּאָדָם קָטָן הֲגַם שֶׁרוֹצֶה כָּךְ, אַף
עַל פִּי כֵן אִם יַעֲשֶׂה לוֹ חֲבֵרוֹ הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ לֹא יִהְיֶה בְּנִצּוּחַ
עַל זֶה כְּלָל, אֲבָל אָדָם גָּדוֹל אִם יַעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ
אָז מִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ מִדַּת הַנִּצָּחוֹן לְנַצֵּחַ אֶת חֲבֵרוֹ,
וּלְהַרְאוֹת לוֹ כִּי הַצֶּדֶק עִמּוֹ דַּוְקָא, וְכָל מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל
יוֹתֵר הִנֵּה יוֹתֵר יִהְיֶה אֶצְלוֹ מִדַּת הַנִּצָּחוֹן, וּכְמוֹ שֶׁאֵינוֹ
דּוֹמֶה מִדַּת הַנִּצָּחוֹן דְּשַׂר קָטָן לְמִדַּת הַנִּצָּחוֹן שֶׁל שַׂר
גָּדוֹל, וּבִכְפָרְט הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא גָּדוֹל עַל כָּל הַשָּׂרִים הִנֵּה
מִדַּת הַנִּצָּחוֹן שֶׁלּוֹ הוּא בְּחֹזֶק גָּדוֹל, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין
בְּמוּחָשׁ[80] דְּכַאֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ לְהוֹצִיא הַנִּצָּחוֹן שֶׁלּוֹ
מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל הוּא מְבַזְבֵּז גַּם אֶת אוֹצְרוֹתָיו, וְהֵינוּ
דְּכָל סְגֻלּוֹת אוֹצְרֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר קִבֵּץ וְאָסַף בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים
רַבּוֹת נוֹסָף עַל הָעֹשֶׁר רַב וּמֻפְלָג שֶׁקִּבְּצוּ הַמְּלָכִים אֲשֶׁר
לְפָנָיו, הוּא יָכוֹל לְבַזְבֵּז בִּשְׁבִיל לְנַצֵּחַ אֶת הַמִּלְחָמָה
וּלְהַשְׁלִים רְצוֹנוֹ, דְּכָל זֶה הוּא רַק בִּשְׁבִיל לְנַצֵּחַ, אֲבָל
לְצָרְךְ הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה אֵינוֹ נוֹטֵל מִזֶּה מְאוּמָה, וְרַק
בִּשְׁבִיל לְנַצֵּחַ אֶת אוֹיְבָיו וּמְנַגְּדָיו הוּא מְבַזְבֵּז כָּל
אוֹצְרוֹתָיו, שֶׁהַדִּגְמָא מִזֶּה יוּבַן לְמַעְלָה, דַּהֲרֵי מַלְכוּתָא
דְּאַרְעָא הוּא כְּעֵין מַלְכוּתָא דְּרָקִיעַ[81]יז, וְהֵינוּ שֶׁלְּמַעְלָה
יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת אוֹצָר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[82] "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת
אוֹצָרוֹ הַטּוֹב", וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים "מֵאוֹצַר מַתְּנַת חִנָּם
חָנֵּנוּ", וְעִנְיַן הָאוֹצָר הוּא, דְּהִנֵּה יֵשׁ בְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת
שֶׁהוּא בְּחִינַת עִלָּה וְעָלוּל, כְּמוֹ שֵׂכֶל וּמִדּוֹת, מַחֲשָׁבָה
וְדִבּוּר, וְנִקְרָאִים הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כְּמוֹ שַׁלְשֶׁלֶת[83] שֶׁהַטַּבָּעוֹת
אֲחוּזִים וּדְבוּקִים זֶה בָּזֶה שֶׁהֵם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה, וְרֵאשִׁית
הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, וְעַל זֶה אָמַר "אַנְתְּ
הוּא דְּאַפִּיקַת עֲשַׂר תִּקּוּנִים וְקָרִינָן לְהוֹן עֲשַׂר סְפִירָן
לְאַנְהָגָא בְּהוֹן עָלְמִין"[84]יח, אֲבָל הִנֵּה יֵשׁ בְּחִינָה
שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְעַל זֶה כְּתִיב[85] "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ
סִתְרוֹ" כו', דְּאוֹר הוּא גִּלּוּי, וּמַה שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּלּוּי נִקְרָא
חֹשֶׁךְ וְסֵתֶר, וְזֶהוּ בְּחִינַת "אוֹצָרוֹ הַטּוֹב", וְזֶהוּ "כִּי לֹא
אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם", שֶׁבְּאָדָם הֵינוּ סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת בָּזֶה
שַׁיָּךְ נִחוּמִים, אֲבָל לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּחִינָה
גְּבוֹהַּ מְאֹד, שָׁם אֵינוֹ שַׁיָּךְ נִחוּם כְּלָל[86], וּכְדֵי לְנַצֵּחַ אֶת
הַמִּלְחָמָה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב שֶׁהוּא לְמַעְלָה
מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

קִצּוּר. "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי" דַּוְקָא "בְּאֶרֶץ
צִיָּה וְעָיֵף", וְאָמַר מוֹרֵנוּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ
עֵדֶן, דְּהַלְוַאי בִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה תְּשׁוּקָה כָּזוֹ לְתוֹרָה
וּמִצְוֹת כְּמוֹ בִּזְמַן הַגָּלוּת. וְזֶהוּ דְּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהוּא
יִרְאָה שָׁלֵם הוּא עַל יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח דַּוְקָא, דְּמִי שֶׁהוּא
גָּדוֹל יוֹתֵר הַנִּצָּחוֹן שֶׁלּוֹ הוּא בְּתֹקֶף יוֹתֵר, שֶׁבִּשְׁבִיל נִצּוּחַ
זֶה נוֹתְנִים לוֹ כֹּחוֹת מֵאוֹצָר הָעֶלְיוֹן.

ז) **וְהִנֵּה** בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, הִנֵּה עִנְיַן כִּבּוּשׁ
הַמִּלְחָמָה בְּדֶרֶךְ נִצּוּחַ הוּא בִּהְיוֹת יָדוּעַ
דְּשֹׁרֶשׁ עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף חָמְרִי הוּא רַק בִּשְׁבִיל
לְבָרֵר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַגּוּף הַחָמְרִי וּלְנַצְּחוֹ וְלֹא
בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ, וְכִדְאִיתָא בְּעֵץ חַיִּים[87] דְּהַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ
אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן וְלֹא בֵּרוּר וְזִכּוּךְ, דַּהֲלֹא הַנְּשָׁמָה גַּם
קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה הֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת בְּגַן עֵדֶן וְהִיא
דְּבוּקָה בְּאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת, וּכְמוֹ
שֶׁאָמַר אֵלִיָּהוּ[88] עַל נִשְׁמָתוֹ "חַי ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
עָמַדְתִּי לְפָנָיו", שֶׁקָּאֵי עַל הַנְּשָׁמָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה
לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּאַהֲבָה
וְיִרְאָה, שֶׁאַהֲבָה הוּא עִנְיַן אָבָה, לְשׁוֹן רָצוֹן[89], דְּהַנְּשָׁמָה
כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה בְּגַן עֵדֶן הֲרֵי לֹא הָיָה לָהּ רַק רָצוֹן
אֶחָד פָּשׁוּט לַה' לְבַדּוֹ, אַךְ כַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה יוֹרֶדֶת לְמַטָּה

---

79) שמואל־א טו, כט.

80) ראה (נוסף להמצויין לעיל הערה 1) מקומות שצויינו בהערה 50. ספר המאמרים תרפ"ג עמ' קפה. קצג. קצד. ספר המאמרים ה'שי"ת עמ' 132. 153. 154.

81) ברכות נח, א.

82) תבוא כח, יב.

83) ראה תורה אור בשלח סד, ב. לקוטי תורה ואתחנן יב, א. ברכה צה, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק א ע' שיט. אור התורה ואתחנן חלק ה עמ' ב'ד ואילך. ספר המאמרים עזר"ת עמ' רד. תרצ"ז עמ' 177. תרפ"ט עמ' 154.

84) תקוני זוהר בהקדמה "פתח אליהו" (יז, א).

85) תהלים יח, יב.

86) ראה (נוסף למקומות שצויינו בהערה 1) ספר המאמרים תרח"ץ סוף עמ' צ ואילך. ושם נסמן.

87) שער כו (שער הצלם) פרק א. הובא בתניא פרק לז (מח, ב).

88) מלכים־א יז, א. ראה זוהר חלק ג סח, ב. ספר המאמרים ה'ש"ת עמ' 13 בהערה. לקוטי שיחות חלק כה עמ' 147 הערה 53.

89) תורה אור מקץ לב, ג. לקוטי תורה נשא כו, ב. ואתחנן ט, ב. מסעי פח, ד. ספר החקירה להצמח צדק צב, ריש עמ' א (משרש ישע). קונטרס העבודה פרק ה (עמ' 29). ספר המאמרים תש"ד עמ' 166. ובכמה מקומות.

יז. מלכות הארץ היא כעין מלכות שמים. יח. אתה הוא שהוצאת עשרה תיקונים (כוחות), ואנו קוראים להם עשר ספירות להנהיג בהם עולמות.

וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּחֹמֶר גּוּפָנִי וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אָז הֲרֵי יֵשׁ לְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית רָצוֹן אַחֵר מִלְּבַד הָרָצוֹן שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהָעֲבוֹדָה הוּא לְנַצֵּחַ אֶת הָרָצוֹן הַזָּר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְנִצּוּחַ זֶה הוּא בְּמִלְחָמָה דַּוְקָא, וְהוּא לְהִתְגַּבֵּר עַל נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית בְּכָל תֹּקֶף וָעֹז דְּגַם הַיֵּצֶר הָרָע יִהְיֶה נִכְלַל בִּקְדֻשָּׁה דְּיֵצֶר טוֹב, דְּהִנֵּה כְּתִיב[90] "וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[91] "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרָע", וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן אֵיךְ יָבוֹא הַיֵּצֶר הָרָע לְאַהֲבָה אֶת ה', שֶׁהֲרֵי כָּל עִנְיָנוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע הוּא לְהָסִית וּלְהַדִּיחַ אֶת הָאָדָם מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, וַהֲגַם דְּכַוָּנָתוֹ גַּם כֵּן לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְהַיְנוּ דִּפְנִימִיּוּת כַּוָּנָתוֹ הוּא שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לוֹ, וְכַמְבֹאָר בַּזֹּהַר[92] מָשָׁל עַל זֶה, אָמְנָם זֶהוּ רַק פְּנִימִיּוּת כַּוָּנָתוֹ, אֲבָל בְּחִיצוֹנִיּוּת הֲרֵי הוּא מֵסִית וּמַדִּיחַ אֶת הָאָדָם בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתָם, אוֹ עַל כָּל פָּנִים שֶׁתִּהְיֶה הָעֲשִׂיָּה בְּהַרְגָּשָׁה אוֹ בִּפְנִיָּה, דְּהִנֵּה הַיֵּצֶר הָרַע וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינָם בָּאִים לְהָאָדָם בְּפֶתַע פִּתְאֹם לַהֲסִיתוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר הָאָסוּר, כִּי אִם בָּא לְהִזְדַּוֵּג עִמּוֹ וּלְהִתְרוֹעֵעַ עִם הָאָדָם, עֶר וֶוערְט מִיט אִים אַ גּוּטעֶר פְרַיְינְד[יט], וּכְמַאֲמַר[93] "הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ כָּךְ וּלְמָחָר אוֹמֵר לוֹ כָּךְ", דִּתְחִלַּת הִזְדַּוְּגוּת הַיֵּצֶר הָרַע אֶל הָאָדָם שֶׁמַּסְכִּים לוֹ עַל כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה, שֶׁאוֹמֵר לוֹ "מַה שֶּׁעָשִׂיתָ כָּךְ וְכָךְ הוּא רָאוּי וְנָכוֹן", "מִי דּאַרְף הִיטִין דּעֶם גִּיזוּנְד", "מִי דּאַרְף זַיין אַ אִישׁ בֵּין אֲנָשִׁים", "מִי דּאַרְף וֶעלִין גִּיפֶעלִין דּעֶם אַנְדֶערִין", "מִי דּאַרְף טאַקעֶ מְקַיֵּם זַיין מִצְווֹת, אָבֶער יֶעדֶער זאַךְ האָט דּאָךְ אַ שִׁעוּר"[כ], וּמַמְצִיא לוֹ רְאָיוֹת וְדֻגְמָאוֹת, אֲשֶׁר מִלְּבַד זֶה שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא לוֹכֵד הָאָדָם בִּרְשׁוּתוֹ, הִנֵּה הוּא מְקָרְרוֹ מְאֹד שֶׁיִּהְיֶה הַקִּיּוּם שֶׁל הַמִּצְוֹת בִּקְרִירוּת בְּדֶרֶךְ מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה[94], עַד שֶׁמְּסִיתוֹ גַּם בִּדְבָרִים אֲשֶׁר לֹא תֵּעָשֶׂינָה לְהַאֲשִׁים נַפְשׁוֹ, וְאִם כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר אֲשֶׁר יָבוֹא לְאַהֲבָה אֶת ה'. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הַיֵּצֶר הָרַע, הֲרֵי יֵצֶר הוּא עִנְיַן הַמִּדּוֹת שֶׁזֶּהוּ צִיּוּר הָרַע, וְכָל מִדָּה הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׂכֶל הַמְחַיֵּב אֶת הַמִּדָּה, דְּהַיְנוּ שֶׁמֵּבִין בְּשִׂכְלוֹ טוּב הַדָּבָר וּמִשּׁוּם זֶה רוֹצֶה בָּהּ, דִּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּהַמִּדּוֹת רָעוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית יֵשׁ בָּהֶם שֵׂכֶל, וַהֲגַם שֶׁעִקָּרוֹ מִדּוֹת, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה גַּם כֵּן שֵׂכֶל, שֶׁהֲרֵי לֹא יִרְצֶה דָּבָר שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ טִיב הַדָּבָר, וּמֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ שֵׂכֶל גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הֲרֵי יָכוֹל לְהָבִין גַּם כֵּן עִנְיַן אֱלֹקִי, וְזֶהוּ הָעֲבוֹדָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, לְהִתְבּוֹנֵן בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֱלֹקִי בְּעִנְיָנִים כָּאֵלּוּ שֶׁיְּכוֹלִים לִהְיוֹת מֻשָּׂג גַּם לְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְשֶׁתִּהְיֶה הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה מֻשָּׂג בַּשֵּׂכֶל הַטִּבְעִי דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְיַרְגִּישׁ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית גַּם כֵּן הַטּוֹב דֶּאֱלֹקוּת, וְעַל יְדֵי זֶה יָבוֹא גַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִרְצוֹת בֶּאֱלֹקוּת, וְזֶהוּ "בְּכָל לְבָבְךָ — בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ", דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יָבוֹא לְאַהֲבָה אֶת ה', אַךְ אִם הַהִתְבּוֹנְנוּת אֵינוֹ פּוֹעֵל בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּבִדְבָרִים לֹא יִוָּסֵר עָבֶד, אֲזַי צְרִיכִים לִרְדּוֹתוֹ בְּמַקֵּל וְהוּא עִנְיָן "לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יֵצֶר טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע"[95], וְהוּא הַהַרְגָּזָה בִּדְבָרִים קָשִׁים שֶׁזֶּה נִקְרָא הַכָּאָה, וּבִשְׁבִיל נִצּוּחַ זֶה צָרִיךְ הָאָדָם לְהוֹצִיא כָּל כֹּחוֹ בְּמִלְחָמָה זוֹ, כְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע שֶׁל הַנִּלְחָם בְּעַד דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁמְּעוֹרֵר כֹּחַ הַגְּבוּרָה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, אֲשֶׁר אָז הִנֵּה גַּם הֶחָלָשׁ — גִּבּוֹר הוּא בְּכֹחוֹת הַנֶּעְלָמִים שֶׁלּוֹ, וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ יָבוֹז לְנֶגֶד הַנִּצּוּחַ הַלָּזֶה, וְזֶהוּ עִנְיַן אוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם, כִּי יִרְאַת שָׁמַיִם הוּא בְּחִינַת הַהִתְגַּלּוּת בְּיִרְאָה מִפְּנֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְעִנְיַן אוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם הַיְנוּ נְקֻדָּה שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם הַצָּפוּן וְגָנוּז בְּלֵב הָאָדָם שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל[96], דְּהִתְבּוֹנְנוּת הוּא רַק בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַשֵּׂכֶל, וְאוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם הוּא עִנְיַן נְקֻדַּת הַיִּרְאַת שָׁמַיִם שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל, וְהוּא הַנִּקְרָא תַּעֲלוּמוֹת לֵב.

קִצּוּר. תַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הוּא לְבָרֵר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית, דִּכְתִיב "וְאָהַבְתָּ כו' לְבָבְךָ — בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ", וְלִכְאוֹרָה הֲרֵי הַיֵּצֶר הָרַע מֵסִית אֶת הָאָדָם וּמַדִּיחוֹ מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, "הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ כָּךְ", שֶׁמְּקָרֵר אֶת הָאָדָם בִּכְלָל וּבִפְרָט בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית יָכוֹל לִפְעֹל עַל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּהִתְבּוֹנְנוּת. וְאִם בִּדְבָרִים לֹא יִוָּסֵר, אָז צְרִיכִים לִרְדּוֹתוֹ בְּמַקֵּל שֶׁל דְּבָרִים קָשִׁים הַבָּאִים מֵאוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם תַּעֲלוּמוֹת לֵב.

י"ט כִּסְלֵו [תר]פ"ט בִּסְעוּדָה.

---

90) ואתחנן ו, ה.
91) ברכות נד, א במשנה. ספרי ופירוש רש"י על הפסוק.
92) חלק ב קסג, א. הובא בתניא סוף פרק ט. סוף פרק כט.
93) שבת קה, ב.
94) ישעיה כט, יג. ראה תניא פרק לט (נג, ב). ובכמה מקומות.
95) ברכות ה, א.
96) ראה תניא פרק מב (ס, א).

יט. הוא נהיה ידיד טוב שלו. כ. צריך לשמור על הבריאות, צריך להיות (ולהתנהג כ)איש בין אנשים, צריך למצוא חן אצל הזולת, צריך אמנם לקיים מצוות אבל לכל דבר יש הרי שיעור (מדה).

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

כשחזר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מהטיול ונכנס לחדרו ואני הולך אחריו, הואיל להגיד: בח"י אלול הזה, מתמלא שתי מאות שנה ללידת הבעל־שם־טוב נ"ע, ובליל א' ד'סליחות' מתמלא מאה שנה למאמר "כי חק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב". כ"ק אאזמו"ר סיפר, אשר כ"ק דו"ח אדמו"ר האמצעי אמר אז – ליל א' דסליחות תקנ"ח – אשר מטרדתו של כ"ק אאמו"ר – הכוונה לאדמו"ר הזקן – ומתוכן ענין התורה שאמר הכוונה על המאמר "כי חק" וגו' הנ"ל, נראה ברור שיש קטרוג גדול על תורת הבעל־שם־טוב. וכך היה במאסרו של כ"ק אדמו"ר הזקן היתה מלחמה רוחנית עצומה במאד מאד, אשר תורת הבעל־שם־טוב ושיטתו עמדו בסכנה גדולה, ועתה בחסדי השי"ת הנה כל יראי אלקים מגזע המתנגדים מתייחסים בהדרת קודש לתורת הבעל־שם־טוב ושיטתו, והרבה הרבה מאד פעלה ועשתה תורת חסידות חב"ד, אשר ת"ל ניצחה את שונאיה הכי אדירים, בכורי השטן המשכילים הכופרים הידועים.

זה כעשרים שנה אשר חלק מתלמידיהם, אף כי ספגו ממי ביצת מוריהם הכופרים, בכל זה הנה לסיבות מסיבות שונות נוכחו לדעת, כי בעלילות שוא ובשנאת רשע התנפלו המשכילים מורי מוריהם אבי אבות הטומאה – להבדיל, על הצדיקים לבזותם בכל מיני כיעור בליצי ליצנות המחפירות את כותביהם, ורבים מהמתייהרים בשם משכילי הזמן בושים מלהזכיר את שמותם. המתונים ובעלי הרגש שבמשפחת הסופרים מתעניינים בתולדות דברי ימי החסידות ובארחות חיי החסידים, ונשארו רק ה"כלבין חציפין" אשר אך ורק "בהפקירא ניחא להו".

היודע ובקי בארחות חיי הנשמות בגן־עדן התחתון ובגן־עדן העליון, כמבואר בזוהר ובספרי קבלה, ומבוארים בהסברים ארוכים בספרי 'ראשית חכמה' ו'מעבר יבוק' ועוד, ובעל־נפש הוא, יכול לשער אותה השמחה שתהיה במעת־לעת זה בהיכל הבעל־שם־טוב בהתאסף ראשי אלפי בני ישראל החבריא קדישא מתלמידיו ותלמידי תלמידיו נשיאי ישראל, עם אלפי אלפים ורבבות מקושריהם.

ברור הדבר אשר כעת, שמתקרב זמן תפילת ערבית, מכריזים ברקיע על אודות חגיגת חג יום הולדת מורנו הבעל־שם־טוב בהכרזת "התעוררו צדיקים והכינו עצמכם לקראת החגיגה הקדושה". כי כל הנשמות, לא מיבעי נשמות הצדיקים שקיבלו את ענשם, זוכים להשתתף בחגיגה, כל נשמה ונשמה לפי מהותה, אלא גם הנשמות המטוהרות – לאחר התגלותן בעולם התחתון – כי כל הנשמות מתאימות הנה בשרשן באצילות ובשורש שרשן בעצמות אין־סוף ברוך־הוא, והתחלקותן היא רק במדריגת התגלותן למטה ובאופן עבודתן – ולפי מדריגה זו ואופן זה, היא זכות השתתפותן של הנשמות בחגיגת הקודש.

"בפלגות ליליא קוב"ה אתי לאשתעשע עם צדיקיא בגינתא דעדן", כמבואר בזוהר[6] באריכות בישובי וביאורי כמה פסוקים, והשעשועים שקוב"ה משתעשע עם הנשמות הוא ב'רזין דאורייתא'. ועם היות שחיי הנשמות בגן־עדן התחתון וגן־עדן העליון הוא בעולם שכולו טוב וכולו קודש שאין בו חול, כי בכל עולם ועולם הנה מדריגת הגן־עדן בעולם ההוא, הוא מדריגת אצילות של העולם ההוא והוא כולו טוב, הנה בכל זה, הרי גם בזה יש הפרש והבדל בין יומא דחול שבת ומועדים, ובוודאי כי השעשועים אשר ישתעשע הקב"ה עם הצדיקים בגינתא־דעדן בלילה זה, יהיה כשמחת המועדים.

כשהנני משים לבי ודעתי – ממשיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – להתבונן בתולדות ימי מורנו הבעל־שם־טוב ובתולדות ימי כ"ק אדמו"ר הזקן, וארחות חייהם בעבודה קשה במסירות־נפש על קדושת שמו יתברך, במלחמתם עם ה'בעל דבר' למעלה, ועם מנגדי שיטתם ותורתם למטה, ובחסדי א־ל עליון נצחום, הנה ודאי הדבר אשר חגיגת ימי הולדתם צריכים לחוג ברקיע כחגיגת שרי צבאות החוזרים ממערכות המלחמה עם זרי נצחון בידיהם.

"מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא"[7]. ב"מלכותא דארעא", כאשר שר הצבא חוזר ממערכות המלחמה שניצח את השונא, הנה המלך בעצמו יוצא לקראתו לקבל פניו, וכל השרים ונציבי המדינות הולכים אחריו, וכולם כאחד מהללים ומשבחים אותו, ושם שר הצבא נחרת לזכרון עולם בדברי הימים בין הגיבורים לשם עולם. ומה גם ב"מלכותא דרקיע" אשר שכרו כפול, הנה אין לשער כלל גודל עוצם מעלת הפלאת השמחה וההוד וההדר הזיו והזוהר המאיר בהיכל הבעל־שם־טוב.

6) זח"א עב, א. צב, ועוד.

7) ראה ברכות נח, א.

בנוהג שבעולם, אשר בחגיגת חג שר הצבא, הנה גם חיילות מחנותיו ושריהם מתכבדים באותות כבוד ובמתנות, כל אחד מהם כפי כהונת משמרתו במחנות שר הצבא, וכל איש בחיל שר הצבא כפי עבודתו וכפי מסירותו הנאמנה בעבודתו. וכן הוא גם בחגיגה קדושה זו, אשר בטח הנה כל החבריא קדישא מתלמידי הבעל־שם־טוב ותלמידי תלמידיו נשיאי ישראל לדורותיהם עם מקושריהם, הנה כולם, כל אחד לפי ענינו, יתכבדו במתנות רבות בעילוי נשמותיהם הקדושות בעילוי אחר עילוי.

גם אנחנו, שוכני בתי חומר בארץ הלזו הגשמית, נזכרים לטובה ולברכה בתפילתו של 'בעל השמחה' המעורר רחמי שמים על מקושרי מקושריו ההולכים בעקבותיהם לשקוד בתורת כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, וללכת במסילה הרחבה בעבודת הבורא בעבודה שבלב ובתיקון המידות ואהבת ישראל.

הבעל־שם־טוב הוא ראש המחנכים, וכ"ק אדמו"ר הזקן הוא ראש המדריכים.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הואיל שוב לשוחח על אודות החינוך וההדרכה, ודיבר בזה כשעה. כעת הנני רושם ראשי־פרקים וזכרון־דברים של שיחה קדושה זו - כרגיל בכל עת - למען אוכל, בעזרתו יתברך, לכותבה אחר־כך כתיבה תמה.

בשעה התשיעית, יצאתי את פני קודש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ורוחי טובה עלי במאד מאד. ומתכונן הנני בעזרתו יתברך, לזכות לחוג את החג הקדוש, חגיגת יום הולדת ח"י אלול, בשנה זו ביתר שאת וביתר עז מכמו בשנים הקודמות. דאגתי אשר דאגתי: הלא יום השני הוא מחר, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק רגיל לנסוע ביום השני בשבוע לליובאוויטש, הנה עתה נודעתי כי הודיע אשר בשבוע זה יסע ביום השלישי, והוכפלה תקוותי אשר בשנה זו אזכה לשמחה מרובה.

מורי הרשב"ץ הגיד לי, אשר ברשות הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק יסע ביום השלישי הבא לליובאוויטש, וביום המחרת יהיה טרוד בענין ברכת הפרידה עם האילנות שביער ותלמי השדה אשר טייל שם במשך הקיץ, כהנהגתו זה השנה השלישית, משנת תרנ"ה, אשר יום האחרון לשבתו בנאות דשא הוא מבלה כל היום להתבודד ביער ובשדה.

עודני עסוק ברשימת ראשי־פרקים של השיחה הקדושה, ושני הסיפורים אודות כ"ק אדמו"ר הזקן בילדותו: א) פגישתו עם אביו זקנו הגאון ר' משה נ"ע. ב) פגישתו עם דודו הגאון ר' יוסף יצחק נ"ע, ועושה איזה הערות ומתבונן איך לסדר את המאמר "כללי החינוך וההדרכה" שיתאים לפי שיחתו הקדושה של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בערב זה, ואראה והנה עלה השחר.

* * *

ה. כ"א אלול, שעה עשירית לילה.

היום סידרתי ת"ל את המאמר "כללי החינוך וההדרכה" במהדורא שלישית. חולשתי הכפולה אשר כל לימוד עיוני שהנני לומד, עלי: א) לסדר את המאמר בפרקים. ב) לעשות קיצור או תוכן המדובר, הנה גם בסדרי מאמר זה תקפתני. והנני מרגיש בעצמי אמיתת מאמרי החכם: א) אדם נהנה ממעשי ידיו. ב) אדם מתענג על מעשי ידיו הפעוטים, יותר מעל מעשי ידי אחרים הענקים.

(תרנ"ח, באליווקא).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ – גויים מעריצים את הצדיק

זכריה ירוחם חונן בכישרונות גדולים. כבר בהגיעו לבריסק, כילד בן 11 שנים, היה בקי במספר מסכתות בעל־פה. נוסף לכך היה חריף מאד, וחונן בזיכרון יוצא מהכלל. רק עיין פעם אחת בספר כלשהו ומיד היה מסוגל לחזור על הכל בעל־פה. לכן נקרא בשם "העילוי מנמירוב". רבה של בריסק, הגאון ר' משה יעקב לקחו לביתו וצירף אותו לשיעורים שהיו לו עם בנו העילוי צבי הירש שהיה מבוגר ממנו בשנתיים.

היתום מנמירוב היה יפה מראה, אך בגלל חוויותיו הטרגיות הייתה שפוכה עצבות על פניו, דבר שהעניק לו מראה מבוגר. חילוקי דעות התעוררו בין למדני בריסק לגבי אפשרויותיו, כמי

שלא הגיע למצוות, לעבור לפני התיבה ולהוציא את הרבים ידי חובתם בענייני לימוד תורה וקדיש. בסופו של דבר סוכמו על ידי גאוני העיר הפתרונות, כפי שתוארו לעיל. נוסף על כך הורשה להתעטף בטלית ותפילין ולברך עליהם את הברכות המתאימות.

במשך שש שנים ישב זכריה ירוחם בבריסק ולמד תורה בשקידה. בגיל 17 שנים הוסמך לרבנות על ידי גאוני בריסק. בינתיים נפטר ר' משה יעקב, רבה של העיר, ובנו, ר' צבי הירש עלה במקומו על כס הרבנות. זכריה ירוחם הלך להורדונה, שם התקיימה ישיבה גדולה, שבראשה עמד הגאון ר' רפאל דוד, נכדו של הגאון ר' דוד זילצבורג, מי שהיה תלמידו של הגאון ר' יוסף כץ, רבה של קרקא ותלמיד תלמידו של המהרש"ל.

בישיבתו של ר' רפאל דוד בהורדנה למד ר' זכריה ירוחם שנתיים. תוך כדי כך הכיר העילוי מנמירוב את הגאון ר' בנימין זאב, רבה של העיר, והתיידד עם יהודה בנו. במשך תקופת שהותו בהורדונה ביקר מספר פעמים גם את הגאון ר' נפתלי הירץ גינזבורג בפינסק. ראש הישיבה הכתירו בתואר "מורה מורנו", ורצה להשיאו עם נכדתו, בת ר' אברהם שלמה, בנו היחיד, אך ר' זכריה ירוחם העדיף לצאת למסע של גלות.

ראשית דרכו הייתה לסלוצק. עוד בהיותו בישיבה שמע ר' זכריה ירוחם על גדלותו של ר' בצלאל, המגיד מסלוצק, וכן על הגאון הסלוצקאי ר' אהרן משה, שהיה אז בן מאה ועשר שנים כשמאחוריו שמונים שנה של לימוד תורה בבדידות. ר' זכריה ירוחם רצה לשמוע תורה מפי שני גאונים אלה.

הגאון הישיש קירב מאד את ר' זכריה ירוחם, ובמיוחד לאחר ששמע שמוצאו מהמשפחה הנמירובית המפוארת, משפחת "היונים". נוסף לכך היה ר' אהרן משה קרוב משפחה לרמ"א, שר' זכריה ירוחם היה נצר ממנו.

מסלוצק המשיך ר' זכריה ירוחם את נדודיו על פני ערים ועיירות אחרות. בכל מקום שאליו הגיע חיפש ומצא מישהו שאפשר לשמשו וללמוד תורה מפיו. בקרמניץ, למשל, נמצאה ישיבה בשם "אהל יצחק", על שם מייסדה ר' יצחק הכהן תלמידו של המהרש"ל, ושם האזין לשיעוריו של ראש הישיבה הגאון ר' יחזקאל מאיר. שם גילה ספרייה גדולה ומספר שבועות בילה ליד ספרי האוצר שנתגלה לו.

מכאן שם ר' זכריה ירוחם פעמיו לעבר נמירוב, משם נמלט לפני עשר שנים לאחר שכל משפחתו נטבחה בידי כנופיות חמילניצקי. ככל שהתקרב לנמירוב נודעו לו יותר פרטים על המאורעות האיומים שהתרחשו באותה עיר הדמים ממנה ניצל בילדותו, ועל משפחתו שנטבחה. בנמירוב עצמה מצא עדיין תל חרבות, ומכאן הלך לכפר ששימש מקום מושבה של משפחת "היונים". בכפר זה נותרה רק משפחה יהודית אחת, משפחתו של הטוחן הזקן ר' מענדל. ר' מענדל היה אחד משלושת היהודים שגויי הכפר הצליחו להציל בימי הטבח, שני היהודים האחרים עזבו מכבר את הכפר.

ר' מענדל הטוחן הראה לר' זכריה ירוחם את הבתים בהם גרו היהודים וביניהם את ביתו של "הזקן הקדוש", כפי שכינו איכרי הכפר את ר' זכריה ירוחם, מייסד האחוזה, שהעילוי מנמירוב נקרא על שמו. כל הבתים הללו היו עתיקים, ותקרותיהם נתמכו על־ידי כלונסאות שלא יתמוטטו. הבתים היו מאוכלסים באנשים מתושבי הכפר, פרט לבית "הזקן הקדוש" שעמד ריק, אך טופח בהדרת כבוד בטיח ובסיד, כשמסביבו גן נאה.

גויי הכפר דיברו בהערצה על "הזקן הקדוש", הם סיפרו כי כל עוד חי הזקן בכפר לא הפילה שום אשה או, להבדיל, בהמה את פרי בטנה. כאשר נפל אדם בכפר למשכב, או כאשר חלתה בהמתו של מי מהתושבים, היו באים אל הזקן. הוא היה נותן לחולה מעט מים לשתות או פרוסת לחם לאכול, וציווה לבטוח בה' ולהתנהג ביושר והחולה שב לאיתנו. במשך ארבע השנים בהן דר הזקן בכפר אף לא אירעה בו כל גניבה.

בהקשר לנושא של גניבות, סופֶּר בכפר המקרה הבא: בראשית תקופת מגורי הזקן בכפר אירע שמרפתו של יהודי ומאורוותו של גוי, שניהם מתושבי הכפר, נגנבו בעלי חיים שונים. החשד נפל על שני אחים מבני הכפר, שלהם היו שני אחים בכפר אחר. האחים הכחישו את האשמה מכל וכל. לא עבר חודש ימים ואחד האחים מת לפתע. אח נוסף, מהכפר האחר, יצא ליער לחטוב עצים ועץ נפל עליו ושיבר את מפרקתו. אח שלישי טבע בנהר כאשר עבר אותו בתקופת קיפאון המים והקרח נשבר תחתיו. הגויים הבינו כי הדברים באו על האחים כעונש על הגניבות שאכן ביצעו. כאשר חלה האח הרביעי, בא אל "הזקן הקדוש" והודה כי אחיו ביצעו את הגניבות אך הוא לא השתתף בהן, אם כי ידע על הביצוע. הוא התחנן, אפוא, לפני הזקן שיציל את חייו. הזקן הבטיח לו כי אם אכן לא נטל חלק בביצוע הגניבות יישאר בחיים ולא ימות. ברם, מאחר וידע על הגניבות ולא גילה עליהן, נגזר עליו להישאר חולה כל עוד לא ישלם את תמורת בעלי החיים לאלה שנגנבו מהם. שנתיים ימים לא שילם הגוי את התמורה ונשאר רתוק למיטת חוליו, רק בשנה השלישית שילם את הגניבה ומיד הבריא. מקרה זה פרסם עוד יותר את שמו של "הזקן הקדוש" בין הגויים.

כאשר עזבו ר' זכריה ירוחם ומשפחתו את הכפר, ועברו לנמירוב, רכשו תושבי הכפר את ביתו ואת הגן שמסביבו, והשאירוהו ריק. כל זוג מבני הכפר שנישא הוכנס לתקופה קצרה לבית זה כסגולה להצלחת חייהם המשותפים. את חלקת האדמה עיבדו התושבים לפי תור, שנקבע בגורל, ותוצרת הגן חולקה לעניים, יהודים ולהבדיל גויים.

בהיוודע עתה בכפר כי הצעיר המבקר בו אינו אלא נכדו של "הזקן הקדוש" - קיבלוהו בכבוד גדול, ואף הציעו לו לקבל לרשותו את הבית והגן למגורים. ברם, ר' זכריה ירוחם לא העלה את הדבר על דעתו כלל, והמשיך בדרך נדודיו.

בדרכו התעכב בלודמיר, שם בילה בשיחה תורנית עם רב המקום, הגאון המפורסם ר' שלמה נפתלי, ובנו העילוי רבי נחמן.

משם הגיע ללוצק, שם התגורר אז הגאון רבי פסח כ"ץ, ששמו נודע לתהילה כבעל מופת, ובנו רבי משה כהן היה רב המקום "מרא דאתרא".

בלוצק התוודע ר' זכריה ירוחם אל יהודי נודד, שלאחר היכרות נוספת הכיר בו כגאון וצדיק נסתר. ר' זכריה ירוחם לא הרפה ממנו, למרות שהלה סירב בתוקף להתגלות לפניו. משך חדשיים התלווה ר' זכריה ירוחם הצעיר לצדיק הנסתר, מבלי שאף ידע את שמו ואת עיר מוצאו. רק בחודש השלישי לנדודיהם המשותפים - בימים הראשונים של חודש ניסן - חל יום ה"זיכרון", יארצייט, לאחד מקרוביו של הנסתר. הוא ביקש אז לעלות לתורה, ונקב בשמו כשהגבאי קראו לעלות. אז נודע לר' זכריה ירוחם כי שמו של הנסתר הוא: ר' נחום טוביה בן הרב שלמה, אך יותר מזה לא ידע.

שני הנודדים הלכו לכיוון העיר וילנא. כל הסביבה הייתה זרועה הרס וחורבן. היה זה מיד לאחר המלחמה בין הרוסים והפולנים, שבמהלכה נכבש האזור כולו על־ידי הרוסים, בסיועם של הקוזקים, שהם אשר גרמו להרס וחורבן. על כס המלכות הרוסי ישב אז הצאר אלכסנדר, אשר אף גילה מידה מסוימת של ידידות ליהודים, משום שהיו הם, היהודים, שהצליחו, הודות לחריצותם ומסירותם, לשקם שורה של ערים ועיירות שסבלו קשות מן המלחמה, וביניהן העיר ווילנא. הצאר אף העניק ליהודים הנחות מיוחדות. ברם, בה בעת שהערים והעיירות שוקמו, כאמור, והחלו לפרוח, נשארו הכפרים בחורבנם, ובמיוחד אחוזותיהם של הפריצים. הללו, האצילים הפולניים נמלטו מהמקום, ואילו האיכרים שנלחמו למענם נהרגו במלחמה או נלקחו בשבי.

תוך זמן קצר נוכחו היהודים לדעת כי בכוחם לשקם אף את הכפרים והאחוזות. הם חכרו מהממשלה חלקות אדמה והחלו לעבדן. הממשלה אף סיפקה ליהודים זרעים, ובתמורה קיבלה מהם אחוזים מסוימים מהתבואה. כך היה גם לגבי הפרדסים הרבים שבסביבה, שניטעו על־ידי האצילים הפולניים בעזרתם של מומחי חקלאות ובוטניקה. גם פרדסים אלו נחכרו מהממשלה על־ידי היהודים, תמורת חלק מסוים מהתוצרת.

כך החלה שוב הסביבה כולה לרחוש חיים חדשים. היהודים העסיקו בשכר את נשיהם וילדיהם של האיכרים שנפלו במלחמה, לשם עיבוד השדות וקטיף הפירות.

בתנאים דומים חכרו היהודים מהממשלה את טחנות הקמח ומתקנים דומים, שהיו שייכים לפריצים והפעילו אותם שוב.

רבני ווילנא החלו לחשוש שמא תצמח רעה חדשה ליהודים מהמצב שנוצר. הייתה סכנה שהפריצים, בבוא הזמן, יאשימו את היהודים בהשתלטות על רכושם ובפעולות בשירות הרוסים במלחמתם בפולנים. התאספו, אפוא, הרבנים לטכס עצה כיצד לקדם פני הרעה, והחליטו כי היהודים חוכרי האחוזות והמתקנים, יפרישו אחוזים נוספים מהתוצרת וההכנסות לזכות האצילים, בעלי האחוזות. הכסף שהושג בתמורה לחלק התוצרת שהופרש לזכות האצילים יופקד בקרן מיוחדת שתישמר לטובת הבעלים שיוכלו לקבל את חלקם בכל עת. כך לא יוכלו הפריצים להאשים את היהודים בחמס. היה זה צעד נבון והכרחי למניעת עלילות מצד הפולנים המנוצחים.

למרות זאת, לא מנע הדבר כליל את העלילות וההסתות. אלמנטים פולניים מסוימים קינאו, פשוט, בהצלחת היהודים והחלו בפעולות הלשנה נגד היהודים אצל הממשלה הרוסית. משלחת אזרחים מוסתים באה למוסקבה אל הצאר בדרישה לגרש את היהודים, מווילנא וסביבתה. מצד שני, העבירו לאצילים הפולנים ידיעות כי היהודים "השתלטו" על אחוזותיהם.

למרבה המזל לא שעה הצאר להסתות. אדרבה: הוא הורה למושל ווילנא לציין לשבח את היהודים על כישרונותיהם ומסירותם. כן פקד לנקוט צעדים להגן על היהודים מפני התנפלות אפשרית של פולנים על היהודים, לאחר שהללו איימו שיפגעו ביהודים אם הממשלה לא תנקוט צעדים נגדם.

גם הפריצים לא התפתו להסתות. הם שמחו דווקא על כך שהיהודים משקמים את אחוזותיהם ומתנהגים ביושר בכך שהם מפרישים באופן חופשי אחוזים מהכנסותיהם לזכות בעלי האחוזות. כמה מהם אף שלחו מכתבי תודה לחוכרים תוך בקשה להמשיך בעבודתם גם בעתיד.

כשהגיעו ר' זכריה ירוחם והצדיק הנסתר ר' נחום טוביה לווילנא מצאו שם את היהודים במצב חומרי טוב. לעומת זה, לא היה מצבם הרוחני מזהיר, וזאת למרות העובדה שחלק מגדולי התורה המפורסמים, שנמלטו מווילנא כשהקוזקים נכנסו לתוכה, כבר חזרו למקומם. הטבח שביצעו הקוזקים בשנת תט"ו, שבמהלכו נרצחו עשרים וחמשה אלף נפשות בווילנא וסביבתה, טרם נשכח.

ארבעה מגאוניה המפורסמים של ווילנא דאז: רבי משה רבקש בעל "באר הגולה", ר' אפרים בעל "שער אפרים", רבי שבתי כהן "בעל הש"ך", רבי אהרן שמואל קוידנובר, וכן הגאונים האחרים מצאו להם במשך הזמן מקום מנוחה בקהילות אחרות, וקהילת ווילנא התמידה במאמצים להניעם לשוב לווילנא.

לפני ר' זכריה ירוחם ור' נחום טוביה הנסתר, התגלו בווילנא דברים חדשים. למרות הכל, ובמשך תקופת שהותם בווילנא למדו הרבה. ארבעה חדשים שהו בווילנא ושתו שם בצמא חידושי התורה של אותם שכבר לא היו בעיר. כך, למשל, הגיעו לידי שני הנודדים הגהותיו של רבי משה רבקש על מסכתות זבחים ומנחות, עליהם עברו בהתעניינות רבה. ההגהות הקולעות פקחו את עיניהם.

בווילנא שמעו שני סיפורים מרשימים מאד על הש"ך: סיפור אחד נסב על מדת התעמקותו של הש"ך בלימוד התורה עד כדי ניתוק מוחלט מסביבתו מבלי שידע ויחוש את המתרחש. אירע פעם שעלה על גג הבית כדי ללמוד בהתבודדות. תוך כדי התעמקו במחשבותיו החל להתהלך על פני הגג, ובשכחו היכן הוא נמצא החל לפסוע מגג אחד למשנהו בדלגו בדרך נס על המרווחים שבין הבתים. אנשים החלו להתאסף למטה מתוך השתאות על הפלא ומתוך חרדה שלא יקרה משהו, חלילה, לגאון, ואילו הש"ך לא ידע מכל זה.

הסיפור השני הוא על כך שר' משה, בנו חביבו של הש"ך, חלה פעם באופן אנוש. הש"ך התפלל לרפואתו אך מצבו הלך והחמיר עד שהגיע לשערי מוות. כשראה הש"ך כי הסכנה גדולה עמד והצהיר כי הוא מעביר לבנו את הזכות של כל חידושי התורה שלו, שחידש באותו יום. מיד החל מצבו של ר' משה להשתפר.

אגרות קודש

[תחלת כסלו תרפ"ב]

שלום וברכה.

בבקשת בן רבינו הרב שליט"א אשר יקח עליו טורח זה לבוא בכתובים בכל עיר ועיר מפלך . . . עם כבוד הרב שבעיר, השו"ב, או א' מאנ"ש שי' להודיע פרטי מצב העיר בהנוגע בלימודים.

האם יש חדרים בעיר, ומהותן, האם הם חדרים בודדים או שהוא חדר מקובץ מכמה מלמדים הלומדים איש איש כפי כשרונו, זה תנ"ך, וזה התחלת גמרא, כמה חדרי' וכמה מלמדים בהם, כמה תלמידים בכל חדר, מה הם הלימודי', האם יש להם ספרים למדי, או שחסר להם ומה יחסר, וכמה נדרש, ובאיזה מצב הם החדרי' בכלל. אם יש להם תלמוד תורה, מהותה, כמה מלמדי' ומה דבר הלימודים, כמה תלמידים, מהותם ומעמדם. האם יש להם ספרים כפי הנדרש, או שחסר להם, ומה יחסר, וכמה נדרש. האם יש סידורי תפלה, או שחסר, איזה נוסח וכמה נדרש.

סבת שאלות אלו, באשר בתקוות בן רבינו שליט"א אשר אפשר הדבר כי יוכל לעזור להמוסדות האלו בספרים, וגם אפשר בתמיכה, ובכל אופן בהכרח לדעת פרטי המוסד, ולקבץ את החומר להראוי לבנין דבר גדול זה. ובזה הכל שוים לברכה, בין מקומי מגורי אנ"ש שי' ובין מקומו' שאינם ממפלגת החסידים, בהשואה גמורה, כי כן יצוה הוד כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לבנו הרב שליט"א להשתדל בדבר החדרים והתלמוד תורה שבכל ערי מושב אחב"י ד' עליהם יחיו.

אמנם באשר כבד הדבר לעשות החקירה ודרישה בכל מקום ומקום ישר מפה, לב' סבות, הא' שלא יהי' פרסום בדבר (וכן הבקשה אליו שישתדל בכל האפשרי שלא יהי' פרסום בדבר וישאל זאת מעצמו), והב' להיות כל אחד מכיר בטוב יותר ערי פלך מגורו, ולמי לכתוב, כי לפעמים מהעדר הידיעה למי לכתוב, יוצאים מזה דברים וענינים שאינם נרצים כלל.

בבקשה להזדרז בזה ככל האפשרי. הוצאת משלוח המכתבים, וכל המצטרך לזה טוב לרשום ע"ח בן רבינו הרב שליט"א, וייטיב להודיע מקבלת מכתב זה, ולמי כתב בפרטיות האדרעסין, ומהות האנשים אשר אליהם יכתוב.

בברכה, ידידו דו"ש.

מכתב כזה יושלח למקומות אלו: . . .

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, י"ז כסלו, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

...ידוע המקרא אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם וגו', פירש"י ואת מצותי תשמרו - הוו עמלים בתורה, וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ אשר העיקר הוא העמל בתורה, היינו שמקדיש מזמנו ומייגע את שכלו לעמול בתורת ה', ואף אם מפני עניניו - מפני דוחק הפרנסה וכו' - על פי דינה של תורה אין בידו ללמוד רוב שעות היום, בכל זאת בראות השם יתברך ויתעלה אשר עמל הוא בתורה, אזי נותן לו ברכתו ונתתי גשמיכם בעתם וכו', ומזמן לזמן הולכת פרנסתו הלוך וטוב, ובמילא מזמן לזמן יש בידו להוסיף בלימוד התורה וקיום המצות והולך הוא מחיל אל חיל, הן בגשמיות והן ברוחניות.

בטח עיניהם טובה גם בשל אחרים ומשתדלים לצרף אותם בלימודי הקדש, ואשמח להוודע ממנו מהטבת מצבו בכלל, מעשותו חיל בלימודיו ומהגדלת מספר התלמידים הלוקחים חלק בשיעוריהם.

בברכת הצלחה בלימודו בתורה ובקיום המצוה והבנה טובה בתורת החסידות.

המברכו.

פרשת ויצא

כח כ וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:
כא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח
מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם
הַהוּא: כב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ
מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים
וְיֹרְדִים בּוֹ: (לוי) כג וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֶךָ: כד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ
יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: כה וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ
וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־
הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר
אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: כו וַיִּקַץ
יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: כז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־
נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים
וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: (ישראל) כח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם
אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: כט וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז
שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: ל וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר
אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה
אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד
לִלְבֹּשׁ: לא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה
יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: לב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־
שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר
תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 155)

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם (כח, יא)

לְשׁוֹן תְּפִלָּה . . שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (רש"י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּ"וַיִּפְגַּע". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, וּבְטַעַם הַדָּבָר מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, אֶלָּא כְּאִלּוּ 'מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא'. וְלָכֵן נִרְמְזָה תְּפִלָּה זוֹ דַּוְקָא בְּתֵבַת "וַיִּפְגַּע", שֶׁכֵּן בְּיִחַס לַעֲבוֹדַת הָאָדָם הַהַמְשָׁכָה הִיא כְּאִלּוּ 'לֹא כְּכַוָּנָה'. וְאַף קְפִיצַת הָאָרֶץ בָּאָה מִלְּמַעְלָה, לֹא לְפִי הַסֵּדֶר הָרָגִיל וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם.

שני **כט** א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־
קֶדֶם: ב וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רְבָצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר
הַהוּא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי
הַבְּאֵר: ג וְנֶאֱסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־
הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ
אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ: ד וַיֹּאמֶר לָהֶם
יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ:
ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר
וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ: ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ
שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן: ז וַיֹּאמֶר
הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה
הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ: ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד
אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל
פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן: ט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם
וְרָחֵל | בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה
הִוא: י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן
אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב
וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן
לָבָן אֲחִי אִמּוֹ: יא וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא
אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: יב וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ
הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ:
יג וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע | יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ
וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ
אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
יד וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב
עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: טו וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי
אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ:

טו וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל: יז וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 153)

וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר (כט, יז)

לֵאָה - שֶׁהָיוּ עֵינֶיהָ רַכּוֹת מִבֶּכִי, שַׁיֶּכֶת לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה; וּבָנֶיהָ חָטְאוּ בִּמְכִירַת יוֹסֵף וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל כָּךְ. **רָחֵל** - שֶׁהָיְתָה יְפַת תֹּאַר, לְלֹא מוּם וּפְגָם, שַׁיֶּכֶת לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, שְׁלֵמוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת; וּבָנֶיהָ (יוֹסֵף וּבִנְיָמִין) לֹא חָטְאוּ. לָכֵן הָיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים שֶׁרָחֵל מְיֻעֶדֶת לְיַעֲקֹב, כִּי הוּא אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים, עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים; וְלֵאָה מְיֻעֶדֶת לְעֵשָׂו, כִּי בְּכֹחָהּ לְהַחֲזִירוֹ לְמוּטָב.

שלישי יח וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה: יט וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ: כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ: כב וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה: כג וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: כד וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה: כה וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: כו וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: כז מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת: כח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: כט וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה: ל וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת: לא וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה: לב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי: לג וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן: לד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי: לה וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת: **ל** א וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי: ב וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן: ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה: ד וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב: ה וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן: ו וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָן: ז וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: ח וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: ט וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: י וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן: יא וַתֹּאמֶר לֵאָה כתיב בגד קרי בָּא גָד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד: יב וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: יג וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 264)

וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת (כט, לה)

פָּסוּק זֶה נֶאֱמַר בִּיהוּדָה, בּוֹ נֶאֱמַר "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה . . עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה" (מָלֵךְ הַמָּשִׁיחַ). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרוֹמֵז עַל הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת. דְּהִנֵּה "כָּל

הַשִּׁירוֹת לְשׁוֹן נְקֵבָה, חוּץ מִשִּׁירָה דִּלְעָתִיד לְשׁוֹן זָכָר". כְּלוֹמַר: "שֶׁהַנְּקֵבָה יֵשׁ לָהּ צַעַר לֵידָה (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַגָּלוּת נִמְשָׁל לְעִבּוּר וְהַגְּאֻלָּה לְלֵידָה. וְכֵן חֶבְלֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ נִקְרָאִים בְּשֵׁם חֶבְלֵי לֵידָה), אַף כָּל הַנִּסִּים יֵשׁ אַחֲרֵיהֶם צַעַר; חוּץ מִלְּעָתִיד שֶׁאֵין אַחֲרֵיהָ צַעַר . . כִּזְכָרִים **לֹא יוֹלִידֵם**" (תוספות פסחים קטז, ב).

רביעי יד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא
דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ
וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי
בְּנֵךְ: טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי
וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן
יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ: טז וַיָּבֹא
יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ
וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי
בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי:
יח וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר: יט וַתַּהַר
עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב: כ וַתֹּאמֶר
לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים | אֹתִי זֶבֶד טוֹב הַפַּעַם
יִזְבְּלֻנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן: כא וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה: כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל
וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:
כג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים
אֶת־חֶרְפָּתִי: כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר
יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר: כה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה
רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי
וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי: כו תְּנָה אֶת־נָשַׁי
וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלֵכָה כִּי
אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:
כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 134)

הַפַּעַם יִזְבְּלֻנִי אִישִׁי . . וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ זְבוּלוּן (ל, כ)

לֹא תְּהֵא עִקַּר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי (רש"י)

צַדִּיקִים דּוֹמִים לְבוֹרְאָן. הַקָּבָּ"ה נִתְאַוָּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ 'דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים'; וְאַף עִקַּר דִּירָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ נִקְבַּע בְּקֶשֶׁר לְלֵידַת זְבוּלוּן, שֶׁעָסַק בְּמִסְחָר (לֹא בְּקֶשֶׁר לְלֵידַת יִשָּׂשכָר, שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה), קְרִי: זִכּוּךְ הָעוֹלָם וַהַפִּיכָתוֹ לְ'דִירָה' לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

חמישי כח וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה:
כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ
וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי: ל כִּי מְעַט אֲשֶׁר־
הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ
לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי:
לא וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי
מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה
אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר: לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ
הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה | נָקֹד וְטָלוּא
וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים
וְהָיָה שְׂכָרִי: לג וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר
כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד
וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי:
לד וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ: לה וַיָּסַר בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת
כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ
וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו: לו וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה
אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת: לז וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל
לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת
מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת: לח וַיַּצֵּג אֶת־
הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם
אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה
בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת: לט וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת
וַתֵּלַדְנָה הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים:

מ וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־
עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ
וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן: מא וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם
הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת
לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֻנָּה בַּמַּקְלוֹת:
מב וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים
לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב: מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד
מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים
וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים: **לא** א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־
לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ
וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה:
ב וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ
כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב
אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:
ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה
אֶל־צֹאנוֹ: ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי
אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי
הָיָה עִמָּדִי: ו וְאַתֵּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי
אֶת־אֲבִיכֶן: ז וַאֲבִיכֶן הֵתֵל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־
מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע
עִמָּדִי: ח אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ
וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים
יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים: ט וַיַּצֵּל
אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי: י וַיְהִי בְּעֵת
יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה
הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
וּבְרֻדִּים: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם
יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה
כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ:
יג אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה
אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא
מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ:
יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק
וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: טו הֲלֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ
כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ: טז כִּי
כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ
עֲשֵׂה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 113)

וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד (לא, מג)

בִּתְחִלַּת הֲלִיכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְחָרָן בִּשְׂרוֹ הַקָּבָּ"ה "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה". וְלִכְאוֹרָה, לְשֵׁם מַה נֶּאֱמְרָה לוֹ בְּשׂוֹרָה זוֹ, וְלֹא דַּי בַּהַבְטָחָה "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ" כְּדֵי שֶׁלֹּא יִירָא מֵהֲלִיכָה זוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַקָּבָּ"ה הוֹדִיעַ לוֹ שֶׁהוּא יוֹרֵד לְחָרָן כְּדֵי 'לִפְרֹץ' אֶת הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה שֶׁל 'חֲרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם' וּלְהָקִים שָׁם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּאֹפֶן שֶׁל "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה". וְעַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ זוֹ נִהְיָה אֶצְלוֹ "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ".

ששי יז וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו
עַל־הַגְּמַלִּים: יח וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן
אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן: יט וְלָבָן
הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים
אֲשֶׁר לְאָבִיהָ: כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן
הָאֲרַמִּי עַל־בִּלְתִּי הַגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא:
כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־
הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד: כב וַיֻּגַּד לְלָבָן
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: כג וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו
עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק
אֹתוֹ בְּהַר הַגִّלְעָד: כד וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן
הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ
פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע: כה וַיַּשֵּׂג לָבָן
אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן
תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד: כו וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבָּבִי וַתְּנַהֵג
אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבִיּוֹת חָרֶב: כז לָמָּה נָחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ
וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה

וּבִשְׂרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר: כח וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק
לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ: כט יֶשׁ־לְאֵל
יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ |
אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב
מִטּוֹב עַד־רָע: ל וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף
נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי:
לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי
פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי: לב עִם אֲשֶׁר
תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ
הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי
רָחֵל גְּנָבָתַם: לג וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב |
וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא
וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל: לד וְרָחֵל
לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב
עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:
לה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי
לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי
וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים: לו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב
וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי
מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי: לז כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ
אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים
כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: לח זֶה
עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא
שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי: לט טְרֵפָה
לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה
גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה: מ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי
חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי: מא זֶה־לִּי
עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף
אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים: מב לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה
רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה
אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 144)

בַּיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה (לא, מ)

יַעֲקֹב הִקְפִּיד לֹא עַל צַעַר עַצְמוֹ, אֶלָּא עַל כָּךְ שֶׁהַצַּעַר מָנַע מִמֶּנּוּ שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּתוֹר 'מֶרְכָּבָה'. וּכְמַאֲמַר רַז"ל "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה" (וּבִפְרָט בְּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת), וּמְבֹאָר בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (פכ"ג) שֶׁהָיוּ "קְדוֹשִׁים וּמֻבְדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה . . כָּל יְמֵיהֶם" (גַּם בִּהְיוֹת יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן, בְּחָרָן).

(וּלְהָעִיר מִ'שׁוּלְחָן עָרוּךְ' אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הִלְכוֹת נִזְקֵי גּוּף וְנֶפֶשׁ סְעִיף ד' בְּקֻנְטְרֵס אַחֲרוֹן (ב): מַה שֶּׁאוֹסֵר לְצַעֵר גּוּפוֹ - צָרִיךְ־עִיּוּן־גָּדוֹל מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁאֲכָלוֹ חֹרֶב וְקֶרַח).

שביעי מג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי
וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ
לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ: מד וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית
אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב
אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה: מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ
אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם
עַל־הַגָּל: מז וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: מח וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי
וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד: מט וְהַמִּצְפָּה
אֲשֶׁר אָמַר יָצֵף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ: נ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים
עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי
וּבֵינֶךָ: נא וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה | הַגַּל הַזֶּה
וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: נב עֵד
הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבָר
אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי
אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַّצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה:
נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ
אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק:
נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכֹל־
לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָהָר: **לב** א וַיַּשְׁכֵּם
לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם
וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ: ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ
וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר

רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

מַלְאָכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לִקְרָאתוֹ, לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ (רַשִׁ"י לב, ב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מַלְאֲכֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָם יוֹצְאִים לְחוּץ לָאָרֶץ, כְּפִי שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בִּתְחִלַּת פָּרָשָׁתֵנוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שָׁם יָצָא יַעֲקֹב מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן לֹא יָצְאוּ מַלְאֲכֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְלַוּוֹתוֹ, כִּי מַלְאָכִים אֵלּוּ אֵינָם יוֹצְאִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל כָּאן חָזַר יַעֲקֹב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן הַיְּצִיאָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ אֵינָהּ בְּגֶדֶר יְצִיאָה לְחוּץ לָאָרֶץ, כִּי מַטְּרַת הַיְּצִיאָה הִיא לְצֹרֶךְ הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ.

מפטיר לב א וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ:

ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

יָדוּעַ פִּתְגָּמָם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ - שֶׁמִּיָּד לְאַחַר שִׁמְחַת תּוֹרָה וְשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית מַתְחִלָּה הָעֲבוֹדָה שֶׁל "וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ" - יְהוּדִי הוֹלֵךְ לַדֶּרֶךְ וּלְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ, שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ.

וּכְבָר הֻסְבַּר מִסְפָּר פְּעָמִים: בְּמֶשֶׁךְ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי עֲסוּקִים יִשְׂרָאֵל בְּעִקַּר בְּעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, בְּחַגִּים וּבְמִצְוֹת שֶׁבָּהֶם וּבַהֲכָנוֹת לָהֶם. לְאַחַר חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי מַגִּיעִים יְמֵי חוֹל וְעִנְיְנֵי חוֹל - רֹב הַיָּמִים הֵם יְמֵי חוֹל שֶׁבָּהֶם עֲסוּקִים רֹב יִשְׂרָאֵל בְּעֵסֶק הַפַּרְנָסָה וְכַדּוֹמֶה.

מַעֲבָר זֶה מֵחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי לַעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, נִרְמַז בְּ"וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ", כַּאֲשֶׁר הַדְּגָשַׁת הַמִּלָּה "לְדַרְכּוֹ" כּוֹלֶלֶת מַשְׁמָעוּת שֶׁל שְׁנֵי קְצָוֹת. מִצַּד אֶחָד נִרְמַז בְּכָךְ שֶׁהַדֶּרֶךְ שֶׁבָּהּ הוֹלֵךְ הַיְּהוּדִי בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, בִּימֵי הַחוֹל שֶׁלְּאַחֲרֵי תִּשְׁרֵי, אֵינֶנָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁל חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, אֶלָּא הִיא "דַּרְכּוֹ" - הַדֶּרֶךְ שֶׁל הָאָדָם: בְּרֹב זְמַנּוֹ הוּא עָסוּק בְּפַרְנָסָה, אֲכִילָה שְׁתִיָּה וְשֵׁינָה וְכַדּוֹמֶה - דֶּרֶךְ שֶׁאֵין רוֹאִים בָּהּ קְדֻשָּׁה בְּגָלוּי. וּבְכָךְ אֵין, לִכְאוֹרָה, שׁוּם הֶבְדֵּל בֵּין יְהוּדִי לְבֵין לֹא־יְהוּדִי.

מִצַּד שֵׁנִי, בְּאוֹתָהּ מִלָּה "לְדַרְכּוֹ" מֻדְגָּשׁ שֶׁזּוֹהִי "דַּרְכּוֹ": הַדֶּרֶךְ שֶׁלּוֹ - דֶּרֶךְ מְיֻחֶדֶת שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, אֲשֶׁר הוּא סָלַל אוֹתָהּ בִּשְׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל. כְּלוֹמַר, גַּם הַדֶּרֶךְ הַיּוֹם־יוֹמִית שֶׁל יְהוּדִי, כָּל הִתְנַהֲגוּתוֹ בְּמַעֲשָׂיו הַגַּשְׁמִיִּים, בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמַשְׁקֵהוּ, בְּמַשָּׂאוֹ וּבְמַתָּנוֹ וְכַדּוֹמֶה, שׁוֹנָה מִדַּרְכּוֹ שֶׁל לֹא־יְהוּדִי, לְהַבְדִּיל. כִּי כָּל זֶה נַעֲשֶׂה בְּאֹפֶן שֶׁל יַהֲדוּת "לְשֵׁם שָׁמַיִם" וּ"בְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ".

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק"י, מחני"ם סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת ויצא לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בהושע פרק יא־יב

יא ז וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם: ח אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאִים נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי: ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: י אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־הוּא יִשְׁאַג וְיָחֲרְדוּ בָנִים מִיָּם: יא יָחֲרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהוָה: **יב** א סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד

שי למורא

ז) וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי, עַמִּי תְּלוּיִים וּמְסֻפָּקִים בְּדַעְתָּם אִם לָשׁוּב אֵלַי, וּמַמְתִּינִים עַד שֶׁאָשׁוּב אֲלֵיהֶם תְּחִלָּה לְהֵיטִיב עִמָּהֶם. וְאֶל עַל יִקְרָאֻהוּ, הַנְּבִיאִים כֻּלָּם קוֹרְאִים אֶל הָעָם שֶׁהוּא יָשׁוּב תְּחִלָּה אֶל עַל, כְּלוֹמַר לַה' הָעֶלְיוֹן. יַחַד לֹא יְרוֹמֵם, הִנֵּה כֻּלָּם יַחַד לֹא יְרוֹמְמוּ וְלֹא יוֹעִילוּ תְּשׁוּבָה לַעֲשׂוֹת. ח) אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁחָטָאתָ לְפָנַי, אֲנִי מְרַחֵם, וְאוֹמֵר אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם בְּיַד אוֹיֵב. אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל, אֵיךְ אֶמְסֹר אוֹתְךָ יִשְׂרָאֵל בְּיַד צוֹרְרֶיךָ. נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי, אַף עַל פִּי שֶׁכָּעַסְתִּי, נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי לְרַחֵם עָלֶיךָ. יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי, כָּל מִדּוֹתַי בְּיַחַד הִתְחַמְּמוּ וְהִתְעוֹרְרוּ לְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר הָיָה רָאוּי לַעֲשׂוֹת. ט) כִּי אֵל אָנֹכִי, הַמְּקַיֵּם דְּבַר הַבְטָחָתִי לְטוֹבָה, וְאֵין מִדָּתִי לְהִנָּחֵם עַל הַטּוֹבָה. בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ, כְּבָר הִבְטַחְתִּי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי בְּקִרְבְּךָ. וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר, וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אַחֶרֶת לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, כִּי־אִם בִּירוּשָׁלַיִם. י) כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג, עוֹד יִשְׁאַג לָהֶם כְּאַרְיֵה שֶׁיֵּצְאוּ מִן הַגָּלִיּוֹת, וְיֵלְכוּ אַחֲרָיו. וְיָחֲרְדוּ בָנִים מִיָּם, וְיִתְעוֹרְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב מִן הַגָּלִיּוֹת שֶׁבְּמְדִינוֹת הַמַּעֲרָב.

א) סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם, הִנֵּה מַלְכוּת אֶפְרַיִם סָבְבוּ אוֹתִי כְּאִלּוּ הֵם שְׁבִים אֵלַי, אֲבָל יְכַחֲשׁוּ בִּי, כִּי לִבָּם בַּל עִמָּם. וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל, אֲבָל מַלְכוּת יְהוּדָה עֲדַיִן

עטרת מרים

ז וְעַמִּי תְלוּאִים מְסוּפָּקִים לִמְשׁוּבָתִי אֲלֵיהֶם וּמַמְתִּינִים שֶׁאָשׁוּב אֲלֵיהֶם תְּחִלָּה לְהֵיטִיב עִמָּהֶם. אֲבָל וְאֶל־עַל הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵיכֶם לָשׁוּב תְּחִלָּה יִקְרָאֻהוּ לָהֶם הַנְּבִיאִים כֻּלָּם, בְּכָל זֹאת יַחַד לֹא יְרוֹמֵם אֵין בָּהֶם מִי שֶׁיְּרוֹמֵם אוֹתוֹ הָעֶלְיוֹן לְכַבְּדוֹ לָשׁוּב אֵלָיו תְּחִלָּה: ח אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם בְּיַד הַבַּבְלִיִּים אֵיךְ אֲמַגֶּנְךָ אֶמְסָרְךָ בְּיַדָּם יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ לִהְיוֹת הֲפוּכָה כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאִים מֵעֲרֵי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה (בראשית יד) עַם כִּי כָּעַסְתִּי עֲלֵיהֶם הִנֵּה נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי לְרַחֵם אוֹתָם יַחַד נִכְמְרוּ נִתְחַמְּמוּ נִחוּמָי כָּל מִדּוֹת הַנִּחוּמִין שֶׁיֵּשׁ בִּי: ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב מִדִּבְרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי הַמְקַיֵּם דְּבַר טוֹבָתִי וְלֹא־אִישׁ לְהִנָּחֵם עַל הַטּוֹב. אֲשֶׁרָה בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ שְׁכִינָתִי וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אַחֶרֶת לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי: י אָז בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֵכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אַרְצָם, כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כְּמוֹ שֶׁעַל־יְדֵי שַׁאֲנַת הָאַרְיֵה מִתְאַסְּפִים אֵלָיו כָּל הַחַיּוֹת, כֵּן יֵאָסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹל שַׁאֲנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ כִּי־הוּא יִשְׁאַג בְּקוֹל לְיִשְׂרָאֵל וְיָחֲרְדוּ בָנִים יְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת וִימַהֲרוּ לָבוֹא מִיָּם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב: יא יָחֲרְדוּ יִמַּהֲרוּ לָבוֹא כְּצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה הַמְמַהֲרִים לָעוּף מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים וְאוֹשִׁיב אוֹתָם לְבֶטַח עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהוָה: א סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ בִּכְפִירָה אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית

עטרת מרים

יִשְׂרָאֵל כִּי הַקִּיפּוּנִי סָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲבוֹדַת אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֲבָל וִיהוּדָה עֵדֶר רָד מוֹשֵׁל עִם־אֵל לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְעִם־ אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים וְהוּא לִבַּד נֶאֱמָן לְקַיֵּם מַאֲמָרוֹ: **ב** אֶפְרַיִם רֹעֶה מִתְחַבֵּר עִם דִּבְרֵי רוּחַ לַעֲבוֹדָה־זָרָה וְרֹדֵף רוּחַ קָדִים כָּל־הַיּוֹם בְּעָבְרוֹ הָעֲגָלִים, כָּזָב מַרְבֶּה לְדַבֵּר, וָשֹׁד עוֹשֵׂק יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־ אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ לִהְיוֹת בְּעֶזְרָתוֹ כְּשֶׁתָּבֹא אֵלָיו צָרוֹת הָאוֹיֵב וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל לְשַׁחֲדוֹ לַעֲזוֹר לוֹ מוּל הָאוֹיֵב: **ג** הוֹאִיל וְגַם יְהוּדָה סָרַח אַחַר כָּךְ לָכֵן וָרִיב לַיהוָה עִם־ יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב עֲשֵׂרֵת הַשְּׁבָטִים כִּדְרָכָיו שֶׁהָיוּ מַלְכֵיהֶם רָעִים כִּי לֹא זָכְרוּ חַסְדֵי עַמָּם כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ: **ד** הֵלֹא יַעֲקֹב אֲבִיהֶם עוֹדוֹ בַּבֶּטֶן אִמּוֹ עָקַב אֶת־אָחִיו אָחוּז בַּעֲקֵב עֵשָׂו אָחִיו וּבְאוֹנוֹ וּבְכֹחוֹ שָׂרָה נַעֲשָׂה שַׂר אֶת־אֱלֹהִים עַל הַמַּלְאָךְ שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הַנֶּאֱבָק עִמּוֹ כִּי יַעֲקֹב הִתְגַּבֵּר עָלָיו: **ה** וַיָּשַׂר נַעֲשָׂה שַׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיֻּכָל נִצְחוֹ, אָז בָּכָה הַמַּלְאָךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ לְהַנִּיחוֹ לָלֶכֶת, וְכֹה אָמַר הִנֵּה בְּבֵית־אֵל יִמְצָאֶנּוּ ה' וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשָׁם יְבָרֵךְ וְאֶהְיֶה שָׁם גַּם אֲנִי וְאוֹדֶה לְךָ עַל הַבְּרָכוֹת וּמִדּוּעַ אִם כֵּן לֹא תִּבְטַחוּ בִּי וְתֵלְכוּ לְבַקֵּשׁ עֶזְרָה מִמִּצְרַיִם וּמֵאַשּׁוּר: **ו** הֵלֹא יַהוָה הוּא אֱלֹהֵי עַל הַצְּבָאוֹת יַהוָה הוּא זִכְרוֹ וּשְׁמוֹ הַמּוֹרֶה שֶׁהוּא אָדוֹן הַכֹּל: **ז** וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ בְּעֶזְרָתוֹ תָּשׁוּב לְמַדְרֵגָתְךָ, רַק חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר אִם כָּךְ תַּעֲשֶׂה וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד כִּי בָּטוּחַ תִּהְיֶה שֶׁיְּמַלֵּא תִּקְוָתְךָ: **ח** אָבָל אַתֶּם כְּסוֹחֵר כְּנַעַן הָרְמַאי אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה כִּי לַעֲשֹׁק אָהֵב וְאִינְךָ חָפֵץ בְּחֶסֶד וּבְמִשְׁפָּט: **ט** וְעוֹד יוֹסִיף פֶּשַׁע כִּי, וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ הִסְבָּה שֶׁעָשַׁרְתִּי הוּא בַּעֲבוּר כִּי מָצָאתִי כֹּחַ לְאֲסוֹף אָוֹן הוֹן הִבָּא לִי בְּגֹלֶל כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־לִי בָּזֶה שוּם עָוֹן אֲשֶׁר־חָטָא כִּי יַחֲשׁוֹב שֶׁאֵין הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו: **י** אָבָל הֵלֹא וָאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעֵת הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּמֵאָז אֲנִי בְּעֲצָמִי מַשְׁפִּיעַ לְךָ טוֹבָה וּמַשְׁגִּיחַ בְּמַעֲשֶׂיךָ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עֵדֶר יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה וְאוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד, עוֹד יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה וְאוֹשִׁיב אוֹתְךָ בַּדֶּרֶךְ בְּאֹהָלִים, כְּמוֹ בִּימֵי הַזְּמַן הַהוּא שֶׁיָּצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **יא** וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה, אֲדַמֶּה לָהֶם דְּבָרַי עַל יְדֵי מְשָׁלִים, כְּדֵי לְיַשְּׁבָם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם. **יב** אִם גִּלְעָד אָוֶן, אִם גִּלְעָד הֵחֵל לַעֲשׂוֹת אָוֶן, שֶׁהֵם הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע תְּחִלָּה, וְהֵם גָּלוּ תְּחִלָּה. אַךְ שָׁוְא הָיוּ, רַק דִּבְרֵי שָׁוְא וְהֶבֶל הָיוּ מַעֲשֵׂיהֶם. בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבְּחוּ, לַעֲבוֹדָה־זָרָה. גַּם בִּגְלַל הַעֲבוֹדָה הַזָּרָה תִּהְיֶה הַגָּלוּת אֶל אַשּׁוּר וּמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב אֵלָיו בְּדִבְרֵי הַקב"ה עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ וְהָאוֹתוֹת שֶׁהֶרְאָה לוֹ עַל זַרְעוֹ אַחֲרָיו. וּמַה שֶּׁהָיְתָה יָדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, הָיָה לְסִימָן שֶׁיַּעֲקֹב יִהְיֶה גְּבִיר עַל עֵשָׂו. וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים, וּבְכֹחוֹ נַעֲשָׂה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ שֶׁהָיָה שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, כְּשֶׁהָיָה נֶאֱבָק עִמּוֹ וְהִתְגַּבֵּר עָלָיו. **ה)** וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל, הָיָה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ וּנִצְחוֹ. בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ, הַמַּלְאָךְ בָּכָה אָז לְפָנָיו וְהִתְחַנֵּן לְיַעֲקֹב שֶׁיִּתֵּן לוֹ לָלֶכֶת. וְאָמַר הַמַּלְאָךְ "בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ", הִנֵּה בְּבֵית אֵל יִמְצָא ה' אוֹתָנוּ, וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשָׁם יְבָרֵךְ וַאֲנִי אוֹדֶה לְךָ שָׁם עַל הַבְּרָכוֹת. **ו)** ה' זִכְרוֹ, כְּפִי שֶׁהָיִיתִי מֵאָז, כֵּן אֲנִי עַתָּה; וְאִם הֱיִיתֶם הוֹלְכִים עִמִּי בְּתָמִימוּת כְּיַעֲקֹב אֲבִיכֶם, הָיִיתִי נוֹהֵג עִמָּכֶם כְּפִי שֶׁנָּהַגְתִּי עִמּוֹ. **ז)** וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב, בְּהַבְטָחָתוֹ וּבְמִשְׁעַנְתּוֹ שֶׁהוּא מַבְטִיחֲךָ, אַתָּה יָכוֹל לִסְמֹךְ וְתָשׁוּב אֵלָיו. **ח)** כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה, כְּלוֹמַר, אֲבָל אַתָּה כְּסוֹחֵר רַמַּאי אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה וְאוֹהֵב לַעֲשֹׁק אֶת הַבְּרִיּוֹת. **י)** עֵדֶר אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד, עוֹד יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה וְאוֹשִׁיב אוֹתְךָ בַּדֶּרֶךְ בְּאֹהָלִים, כְּמוֹ בִּימֵי הַזְּמַן הַהוּא שֶׁיָּצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **יא)** וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה, אֲדַמֶּה לָהֶם דְּבָרַי עַל יְדֵי מְשָׁלִים. **יב)** אִם גִּלְעָד אָוֶן, אִם גִּלְעָד הֵחֵל לַעֲשׂוֹת אָוֶן. שֶׁהֵם הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע תְּחִלָּה, וְהֵם גָּלוּ תְּחִלָּה. אַךְ שָׁוְא הָיוּ, רַק דִּבְרֵי שָׁוְא וְהֶבֶל הָיוּ מַעֲשֵׂיהֶם. בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבְּחוּ, לַעֲבוֹדָה־זָרָה. גַּם בִּגְלַל הַעֲבוֹדָה הַזָּרָה תִּהְיֶה הַגָּלוּת אֶל אַשּׁוּר וּמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב אֵלָיו בְּדִבְרֵי הַקב"ה עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ וְהָאוֹתוֹת שֶׁהֶרְאָה לוֹ עַל זַרְעוֹ אַחֲרָיו. וּמַה שֶּׁהָיְתָה יָדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, הָיָה לְסִימָן שֶׁיַּעֲקֹב יִהְיֶה גְּבִיר עַל עֵשָׂו. וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים, וּבְכֹחוֹ נַעֲשָׂה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ שֶׁהָיָה שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, כְּשֶׁהָיָה נֶאֱבָק עִמּוֹ וְהִתְגַּבֵּר עָלָיו. **ה)** וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל, הָיָה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ וּנִצְחוֹ. בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ, הַמַּלְאָךְ בָּכָה אָז לְפָנָיו וְהִתְחַנֵּן לְיַעֲקֹב שֶׁיִּתֵּן לוֹ לָלֶכֶת. וְאָמַר הַמַּלְאָךְ "בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ", הִנֵּה בְּבֵית אֵל יִמְצָא ה' אוֹתָנוּ, וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשָׁם יְבָרֵךְ וַאֲנִי אוֹדֶה לְךָ שָׁם עַל הַבְּרָכוֹת. **ו)** ה' זִכְרוֹ, כְּפִי שֶׁהָיִיתִי מֵאָז, כֵּן אֲנִי עַתָּה; וְאִם הֱיִיתֶם הוֹלְכִים עִמִּי בְּתָמִימוּת כְּיַעֲקֹב אֲבִיכֶם, הָיִיתִי נוֹהֵג עִמָּכֶם כְּפִי שֶׁנָּהַגְתִּי עִמּוֹ. **ז)** וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב, בְּהַבְטָחָתוֹ וּבְמִשְׁעַנְתּוֹ שֶׁהוּא מַבְטִיחֲךָ, אַתָּה יָכוֹל לִסְמֹךְ וְתָשׁוּב אֵלָיו. **ח)** כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה, כְּלוֹמַר, אֲבָל אַתָּה כְּסוֹחֵר רַמַּאי אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה וְאוֹהֵב לַעֲשֹׁק אֶת הַבְּרִיּוֹת. **י)** עֵדֶר אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד, עוֹד יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה וְאוֹשִׁיב אוֹתְךָ בַּדֶּרֶךְ בְּאֹהָלִים, כְּמוֹ בִּימֵי הַזְּמַן הַהוּא שֶׁיָּצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **יא)** וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה, אֲדַמֶּה לָהֶם דְּבָרַי עַל יְדֵי מְשָׁלִים, כְּדֵי לְיַשְּׁבָם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם. **יב)** אִם גִּלְעָד אָוֶן, אִם גִּלְעָד הֵחֵל לַעֲשׂוֹת אָוֶן. שֶׁהֵם הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע תְּחִלָּה, וְהֵם גָּלוּ תְּחִלָּה. אַךְ שָׁוְא הָיוּ, רַק דִּבְרֵי שָׁוְא וְהֶבֶל הָיוּ מַעֲשֵׂיהֶם. בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבְּחוּ, לַעֲבוֹדָה־זָרָה. גַּם

שי למורא

עִם־אֵל וְעִם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: **ב** אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל־הַיּוֹם כָּזָב וָשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל: **ג** וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ: **ד** בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת־אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים: **ה** וַיָּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: **ו** וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זִכְרוֹ: **ז** וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד: **ח** כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב: **ט** וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־לִי עָוֹן אֲשֶׁר חָטָא: **י** וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עֵדֶר אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד: **יא** וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה: **יב** אִם־ גִּלְעָד אָוֶן אַךְ־שָׁוְא הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים

זִבְּחוּ גַּם מִזִּבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי: יג וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר: יד וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר:

שי למורא

מִזִּבְּחוֹתָם כְּגַלִּים, גַּם הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁעָשׂוּ לַעֲבוֹדָה־זָרָה הָיוּ מְרֻבִּים וְגְרֵאִים בְּגֹבַהּ, כְּמוֹ הַגַּלִּים שֶׁהֵם עַל תַּלְמֵי הַשָּׂדֶה. תַּלְמֵי שָׂדָי, הַתְּלָמִים שֶׁבַּשָּׂדֶה. הֵם הָעֲרוּגוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בַּחֲרִישָׁה. יג) וַיִּבְרַח יַעֲקֹב, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר נַחֲזֹר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁדִּבַּרְנוּ לְמַעְלָה. שְׂדֵה אֲרָם, אֶרֶץ אֲרָם. בְּאִשָּׁה, רָחֵל. וּבְאִשָּׁה, לֵאָה.

יד) וּבְנָבִיא, עַל יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאוֹ.

עטרת מרים

כּוֹכָבִים הָיוּ מְרוּבּוֹת כְּגַלִּים שֶׁל אֲבָנִים עַל תַּלְמֵי שָׂדֶי: יג וַיִּבְרַח יַעֲקֹב מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂדֵה אֶרֶץ אֲרָם וְשָׁם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל לְלֶכֶן בְּאִשָּׁה הִיא רָחֵל וּבְאִשָּׁה אַחֶרֶת שָׁמָר אֶת הַצֹּאן וְכָל זֶה הָיָה מֵרֹב עָנְיוֹ, כִּי בָּא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת: יד וּבְנָבִיא עַל יְדֵי מֹשֶׁה הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וּבְנָבִיא וְעַל יָדוֹ נִשְׁמָר אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: ה וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה: ו וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד

לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ: (לו) ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים
אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם
הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ח וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ
וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:
ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת
וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפְלֵיטָה: (ישראל)
י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ
וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: יא קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־
הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי
עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי
מַחֲנוֹת: יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא
אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים: יג וְאַתָּה
אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ
כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב:

אגרות קודש

ב״ה, י״ט כסלו, חג גאולתנו ופדות נפשנו,
ה׳תשי״א, ברוקלין, נ. י.

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ עוסק בצרכי ציבור
באמונה וכו׳ מוהר״ר יצחק אהרן שי׳
שלום וברכה!

בנועם קראתי מכתבו המודיע שלבד התלמידים הלומדים בת״ת הנה יש להם ג״כ קי״ג תלמידים שלומדים בבתיהם, ושפתחו חדר. ובטח יודיע בפעם השני׳ ע״ד התפתחות עבודתם זו, הן בכמות והן באיכות.

כבקשתו קראתי את רשימת התלמידים עם מוריהם בהיותי על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ היום בראש השנה לחסידות ודרכי החסידות. וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, בטח יתן ברכתו, לכתיבה וחתימה טובה בזה.

- ויש לומר אשר אצל החסידים ומקושרים הרי זהו השער אשר דרך בו עולים כל התורה ומצות למעלה ודרך בו נמשכים כל ההמשכות בגשמיות וברוחניות. ועל דרך מה שכתוב באגה״ק פ׳ ז׳, בענין שבדרך פרט יש לכל נר״נ אור פרטי וכו׳, עיי״ש. ועל פי זה יובן ג״כ קישור הענינים בסיום מכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ מיו״ד כסלו ה׳תש״י הנדפס בקונטרס די״ט כסלו דהשתא, שמתחיל בשנה טובה בלימוד והפצת החסידות וכו׳ ותיכף לזה כותב ״ואתם כל הנלוים עליכם תתברכו כלכם בכל הדרוש לכם בגשמיות וברוחניות״.

החותם בברכת החג ופו״ש כל החבורה תי׳,

מנחם שניאורסאהן

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:14	6:19	8:13	8:16	8:49	8:52	9:43	9:46	11:57	11:59	16:39	16:38	17:07	17:06	16:18	17:17
חיפה (ח)	6:17	6:22	8:13	8:17	8:49	8:53	9:43	9:46	11:56	11:58	16:39	16:37	17:04	17:02	16:04	17:13
ירושלים (ח)	6:14	6:19	8:12	8:15	8:47	8:51	9:41	9:44	11:55	11:57	16:42	16:40	17:05	17:03	16:01	17:14
תל אביב (ח)	6:16	6:21	8:14	8:17	8:50	8:53	9:43	9:46	11:57	11:59	16:38	16:36	17:06	17:05	16:15	17:16
אוסטריה, וינה (ח)	7:12	7:21	8:37	8:42	9:24	9:30	10:11	10:15	12:11	12:13	16:09	16:04	16:46	16:42	15:47	16:56
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:55	5:53	8:44	8:43	9:29	9:29	10:43	10:43	13:42	13:44	20:19	20:25	20:50	20:56	20:05	21:10
אוקראינה, אודסה (ח)	7:09	7:17	8:39	8:43	9:24	9:29	10:12	10:16	12:13	12:15	16:17	16:13	16:53	16:49	15:56	17:03
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:46	6:54	8:11	8:16	8:58	9:03	9:45	9:49	11:45	11:47	15:44	15:39	16:21	16:17	15:22	16:31
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:58	7:07	8:23	8:27	9:10	9:15	9:57	10:01	11:56	11:58	15:53	15:49	16:30	16:27	15:31	16:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:31	7:39	8:50	8:54	9:39	9:44	10:24	10:29	12:22	12:23	16:12	16:07	16:51	16:47	15:50	17:02
אוקראינה, קייב (ח)	7:24	7:33	8:42	8:47	9:32	9:37	10:17	10:21	12:14	12:16	16:04	15:59	16:43	16:39	15:41	16:54
איטליה, מילאנו (ח)	7:32	7:40	9:04	9:09	9:49	9:53	10:37	10:41	12:39	12:41	16:49	16:45	17:21	17:18	16:25	17:32
אקוואדור, קיטו (ח)	5:56	5:58	8:26	8:28	8:56	8:58	9:59	10:01	12:31	12:33	18:04	18:06	18:28	18:30	17:48	18:39
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:36	5:35	8:25	8:24	9:06	9:06	10:19	10:20	13:15	13:17	19:45	19:51	20:14	20:20	19:31	20:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:11	6:08	9:01	8:59	9:50	9:49	11:05	11:05	14:08	14:10	20:52	20:59	21:27	21:34	20:40	21:48
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:58	7:05	8:44	8:47	9:23	9:28	10:14	10:18	12:23	12:25	16:47	16:44	17:18	17:16	16:27	17:28
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:51	6:58	8:34	8:38	9:14	9:19	10:05	10:08	12:12	12:14	16:33	16:30	17:04	17:02	16:12	17:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:52	6:58	8:34	8:38	9:15	9:19	10:06	10:09	12:13	12:14	16:33	16:30	17:05	17:02	16:13	17:15
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:32	7:39	9:11	9:15	9:53	9:58	10:43	10:46	12:48	12:50	17:04	17:01	17:37	17:35	16:44	17:47
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:52	6:57	8:53	8:56	9:28	9:31	10:23	10:25	12:38	12:40	17:24	17:23	17:50	17:49	17:04	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:31	6:37	8:26	8:29	9:03	9:06	9:56	9:59	12:08	12:10	16:45	16:43	17:14	17:12	16:26	17:23
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:44	6:49	8:50	8:53	9:24	9:27	10:19	10:22	12:37	12:39	17:30	17:30	17:56	17:56	17:11	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:49	6:55	8:30	8:34	9:11	9:16	10:01	10:05	12:08	12:10	16:27	16:24	16:59	16:56	16:06	17:09
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:15	7:21	8:58	9:02	9:38	9:43	10:29	10:32	12:36	12:38	16:57	16:55	17:29	17:27	16:37	17:39
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:49	6:56	8:29	8:33	9:11	9:15	10:01	10:04	12:07	12:09	16:24	16:21	16:57	16:54	16:04	17:07
בוליביה, לה-פס (ח)	5:50	5:50	8:30	8:30	9:02	9:03	10:09	10:11	12:51	12:53	18:48	18:51	19:13	19:16	18:33	19:26
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:11	8:21	9:27	9:32	10:18	10:23	11:03	11:07	12:59	13:00	16:45	16:40	17:25	17:21	16:23	17:36
בלגיה, בריסל (ח)	8:10	8:19	9:27	9:32	10:17	10:23	11:02	11:07	12:59	13:01	16:47	16:42	17:27	17:22	16:24	17:37
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:12	5:11	7:55	7:55	8:30	8:31	9:39	9:40	12:26	12:28	18:39	18:43	19:01	19:05	18:20	19:16
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:01	5:01	7:44	7:45	8:19	8:20	9:28	9:29	12:14	12:16	18:21	18:25	18:47	18:52	18:06	19:02
בריטניה, לונדון (ח)	7:31	7:40	8:46	8:50	9:37	9:42	10:21	10:26	12:17	12:18	16:04	15:58	16:42	16:38	15:42	16:53
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:48	7:58	8:56	9:01	9:49	9:55	10:33	10:37	12:25	12:27	16:02	15:56	16:45	16:40	15:42	16:56
גרמניה, ברלין (ח)	7:41	7:51	8:52	8:57	9:45	9:51	10:29	10:33	12:23	12:25	16:06	16:00	16:46	16:41	15:41	16:56
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:50	7:59	9:10	9:14	9:59	10:04	10:44	10:49	12:42	12:43	16:33	16:28	17:11	17:07	16:10	17:22
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:07	5:07	7:52	7:52	8:29	8:29	9:38	9:39	12:27	12:29	18:47	18:51	19:07	19:12	18:26	19:23
הודו, מומבאי (ח)	6:50	6:54	9:03	9:06	9:35	9:38	10:33	10:36	12:55	12:57	17:59	17:59	18:24	18:24	17:41	18:34
הודו, פונה (ח)	6:45	6:49	8:59	9:02	9:31	9:34	10:29	10:31	12:51	12:53	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:59	7:07	8:26	8:30	9:12	9:17	9:59	10:03	12:00	12:02	16:00	15:56	16:37	16:33	15:39	16:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:56	7:03	8:39	8:42	9:19	9:24	10:10	10:13	12:17	12:18	16:36	16:34	17:08	17:06	16:16	17:18
יוון, אתונה (ח)	7:13	7:20	9:01	9:05	9:40	9:44	10:32	10:35	12:41	12:43	17:09	17:07	17:39	17:37	16:49	17:49
מולדובה, קישינב (ח)	7:18	7:26	8:47	8:51	9:32	9:37	10:20	10:24	12:21	12:23	16:23	16:19	16:59	16:55	16:01	17:09

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:48	6:52	9:01	9:04	9:33	9:36	10:31	10:33	12:52	12:54	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:38	4:35	7:27	7:25	8:26	8:26	9:45	9:45	12:56	12:59	19:58	20:05	20:37	20:45	19:46	21:02
נפאל, קטמנדו (ח)	6:30	6:35	8:34	8:37	9:08	9:11	10:03	10:06	12:20	12:22	17:09	17:08	17:36	17:35	16:50	17:46
סין, בייג'ין (ח)	7:07	7:14	8:52	8:55	9:32	9:36	10:23	10:26	12:30	12:32	16:53	16:51	17:25	17:22	16:31	17:34
סינגפור, סינגפור (ח)	6:49	6:51	9:18	9:19	9:48	9:50	10:50	10:52	13:21	13:23	18:52	18:54	19:16	19:18	18:36	19:27
פולין, ורשא (ח)	7:09	7:19	8:22	8:27	9:14	9:19	9:58	10:02	11:52	11:54	15:35	15:29	16:16	16:11	15:12	16:27
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:11	8:42	8:43	9:47	9:49	12:26	12:28	18:16	18:19	18:41	18:44	18:01	18:54
צרפת, ליאון (ח)	7:50	7:58	9:22	9:26	10:07	10:11	10:55	10:58	12:57	12:59	17:03	16:59	17:38	17:35	16:42	17:48
צרפת, פריז (ח)	8:11	8:19	9:34	9:38	10:22	10:27	11:08	11:12	13:07	13:09	17:04	17:00	17:40	17:36	16:40	17:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:46	5:48	8:12	8:14	8:42	8:44	9:44	9:46	12:13	12:15	17:39	17:41	18:03	18:04	17:22	18:14
קנדה, טורונטו (ח)	7:21	7:28	8:58	9:02	9:40	9:45	10:29	10:33	12:34	12:36	16:49	16:46	17:20	17:17	16:25	17:30
קנדה, מונטריאול (ח)	7:03	7:11	8:36	8:40	9:20	9:25	10:08	10:12	12:11	12:12	16:18	16:15	16:52	16:49	15:56	17:02
קפריסין, לרנקה (ח)	6:27	6:32	8:20	8:23	8:57	9:01	9:50	9:53	12:02	12:04	16:36	16:34	17:05	17:04	16:17	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:41	8:52	9:44	9:49	10:40	10:46	11:22	11:27	13:12	13:14	16:43	16:36	17:28	17:22	16:19	17:39
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:19	8:30	9:18	9:23	10:15	10:22	10:57	11:02	12:46	12:48	16:15	16:08	16:58	16:52	15:47	17:09
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:36	7:44	9:03	9:08	9:49	9:54	10:37	10:41	12:37	12:39	16:39	16:35	17:15	17:11	16:17	17:25
שוויץ, ציריך (ח)	7:41	7:49	9:08	9:13	9:54	9:59	10:41	10:45	12:42	12:44	16:48	16:44	17:19	17:16	16:21	17:30
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:21	6:24	8:40	8:42	9:11	9:13	10:10	10:12	12:34	12:36	17:47	17:48	18:11	18:12	17:30	18:22

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00760
22/11/2020

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים